

ЗБОРНИК
ДОКУМЕНАТА И ПОДАТЛКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

I

КЊИГА 15

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

Мома Марковић, Јован Веселинов - Жармо,
Душан Петровић - Шане, Милош Минић, Драги
Стаменковић, Фабијан Трго, пуковник, Ратомир
Стојковић, потпуковник и Милош Њрстић, мајор

Одговорни уредник
Фабијан Трго, пуковник

ИЗДАЈЕ

ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНТА И ПОДАЦИ
О НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

1

КЊИГА 15

БОРБА У СРБИЈИ 1944 ГОД.

БЕОГРАД

1957

БОРБЕ У СРБИЈИ 1944 ГОД.

(9 НОВЕМБАР - 31 ДЕЦЕМБАР)

**ДОКУМЕНТА ЈЕДИНИЦА НАРОДНООСЛО-
БОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ**

БР. 1

**ИЗВОД ИЗ КЊИГЕ ПРИМЉЕНИХ ДЕПЕША ШТАБА
ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 9 ДО 11 НОВЕМБРА
1944 ГОДИНЕ¹**

- 9.XI. 1944. Јаче немачке снаге пробиле се у Ужице. У вези са непријатељским снагама на сектсру Чачак — Краљево постоји могућност упада непријатеља из Ужица у Ваљево где немамо снага.
- 9.XI. 1944. Одмах упутите 45 дивизију² усиљеним маршем на сектор Ваљева правцем: Јагодина — Крагујевац — Г. Милановац — ЈБиг — Ваљево. Задатак: затварати све правце од Ужица ка Ваљеву и то: са једном бригадом правац: Ужице — Косјерићи — Ваљево са ослонцем на Вукове, са једном бригадом правац: Ужице — Варда — Ваљево са ослонцем на Повлен. Правац: Рогачица — Пецка — Ваљево осматрати. Једну бригаду држати у резерви на просторији јужно и југозападно од Ваљева. Детаљније наређење чека 45 дивизију у Команди места Г. Милановац где да га узме. Правац преко Косјерића привремено затвара једна бригада 23 дивизије до доласка 45-дивизије.³

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/5, к. 631.

² До примитка овог наређења Четрдесет пета НО дивизија налазила се на просторији: Параћин — Ћуприја — Деспотовац — Овезарево, где је имала задатак да чисти терен од остатака разбијених немачких и квислиншких јединица.

³ Види док. бр. 5.

- 9.XI. 1944. 47 дивизија биће упућена на досадању просторију 45 дивизије и преузеће њек задатак.
- 10.XI. 47 дивизију стављамо под вашу команду. Истој смо наредили да се задржи у рејону Крушевца и пребаци у Источну Србију на просторију Неготин — Петровац — Параћин — Зајечар са задатком држања и чишћења ове просторије од четничких банди.
- 10.XI. 23 дивизију ставили смо у оперативном погледу под команду 17 дивизије.
- 10.XI. Данас почиње у Нишу виши официрски курс 13 корпуса. Пошаљите на овај курс изван број слушалаца, водећи рачуна да не ослабите штабове. У обзир долазе команданти, заменици и начелници бригада, команданти и заменици команданата батаљона.
- 10.XI. Војна област тога корпуса најхитније нека нам достави извештај о стању магацина хране и изгледима за даљу попуну, стању сировина по фабрикама текстила и конца и радионицама за израду одеће. Овај извештај требамо хитно доставити Врховном штабу.
- 11.XI. 25 дивизију упутите на сектор Краљева.⁴ Уколико ситуација на сектору Краљева дозвоти, потребно одморити II пролетерску дивизију.³

⁴ Види док. бр. 4.

⁶ Све депеше су примљене од Главног штаба НОВ и ПО Србије.

БР. 18

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 11 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕ- ТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛОЖАЈУ БРИГАДЕ¹

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. службено
11 новембра 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Непријатељ се и даље задржао на истим положајима, без неких нарочитих измјена. Јачина, састав и распоред аутоматских оружја остаје и даље исти. Непријатељ настоји и даље да честим испадима на наше положаје онемогући сваку нашу евентуалну акцију на његове положаје.

Ми се и даље налазимо на истим положајима, без измјена, изузев што смо на линији нашег фронта поједине положаје поправили, наиме посјели подесније тачке и исте добро утврдили.

10 ов. м. непријатељ је рано изјутра извршио напад на наше десно крило. Борба је вођена више од два сата и непријатељ је био приморан да се поново повлачи на своје старе положаје. Одмах послје тога непријатељ је напао на наше лијево крило са мало јачим снагама, али послје једночасовне борбе непријатељ је повраћен. Послје ова два неуспјела напада од стране непријатеља, у подне непријатељ је поново покушао да нас завара провлачећи се кроз Товарнички поток у правцу Драгосињаца. Међутим, наши батаљони који су се налазили на том сектору на вријеме су уочили намјере непријатеља и упустили су једну мању групу да им зађе иза леђа, коју су и уништили, а потом остали у паничном бјегству повлачили се истим путем, но уз приличне губитке.² Послје ових испада непријатељ није у току дана предузимао ништа, изузев што је повремено артиљеријом тукао наше положаје.

У току 10 ов. м. уништили смо око 20 непријатељских војника. Нађено је 10 пушака и 1 „шарац“, са нешто муниције.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/3, к. 738.

² Види том I, књ. 14, док. бр. 200.

Сопствени губици: 3 рањена, од којих један теже.

До сада на нашим положајима нема никаквих значајнијих промјена. Активност непријатеља се не осјећа.

Уколико би било неких измјена бићете обавјештени на вријеме.

Потребно би било да нам што прије упутите муниције, нарочито енглеске, уколико за то постоји могућност.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб,
командант, п.пуковник,
Блажо Јанковић

П. С.³ Обавијестите нас да ли постоје какви услови да би се кренуло напријед, јер овакав начин ратоваша не доноси велике користи.⁴ Настојимо да прикупимо штоО подробније податке о непријатељу и у том смислу наш шеф об. службе в_ећ трећи дан налази се на терену, у намјери да би прешао Р1бар и забацио се са оне стране Ибра, ради што бољег испитиваша непријатељских снага. Вјероватно да ће се у току данашњег или сутрашњег дана вратити и послати вам детаљан извјештај.

³ Следгћи текст је дописан на истој машини.

¹ Види док. бр. 204.

БР. 18

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 11 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПО СРБИЈЕ О АКТИВНОСТИ НЕПРИЈАТЕЉА НА ОТСЕ-
КУ ГУНЦАТИ — БРЕСНИЦА¹**

ШТАБ
XVII УДАРНЕ ДИВИЗ. НОВЈ
Бр. сл.
11 новембра 1944 год.
у 11 часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

1.) Потврђујемо примитак вашег наређења Оп. бр. 122 од 9 о. мј.² Исто емо примили јуче у 17 часова и хитно по њему поступили.

2.) На нашем сектору нема битних промјена. Са мањим одјељењима стално смо у ватреном контакту са непријатељем, а непријатељ на сектору Гунцати — Бресница јуче и прекјуче вршио је слабије нападе на наше положаје и био је одбијен уз губитке.

Запажамо да непријатељ на овом >сектору стално пребацује јаче групе са сектора Чачак на сектор према Краљеву и врши на тај начин противнападе на наше лијево или десно крило.

Наши об. органи и извиђачке групе налазе се на прикупљању тачних података и чим исте добијемо обавијестићемо вас.

За сада установљено је да су се јаче снаге непријатеља пробиле за Ужице и да очекују долазак још неких дијелова са југа.

Непријатељ је појачао своје снаге на просторији с. Лађевци и јуче је покушао да запосједне повољније положаје на Кстленику.

3.) Прекјуче смо вам упутили извјештај и тражили од вас да се уреди питање плана рада на радио-станицама. Но, курир који је носио ту пошту још се до овог часа није вратио. У исто вријеме тражили смо вам знаке распознавања.

Ми смо до сада са радио-станицом радили по ранијем њемачком времену — и све су везе подешене према томе.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3 — 4, к. 982.

² Види том I, књ. 14, док. бр. 190.

Радно вријеме које сте ви заказали остаје исто, само рачунајте по ранијем њемачком времену (за оријентацију узимамо Радио Лондон — тј. ми радимо један сат напријед од тог времена).

4.) Молимо да нам доставите знаке распознавања — најхитније.

5.) Са штабом XXIII дивизије уредили смо питање радио-везе.

6.) Раније смо вам доставили предлоге за попуну у-пражњених мјеста у штабовима VI и XV бригаде и за начелника интендантуре наше дивизије. Молимо вас, уколико се слажете са тим предлозима, да наредбу о њиховом постављењу издате чим прије да би ти другови могли примити дужности.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник штаба — потпуковник,
Р.³ Вујовић

БР. 4

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ ИО ДИВИЗИЈЕ ОД 11 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ ПРАВЦЕМ КРАГУЈЕВАЦ — ГРУЖА¹

ШТАБ
25 ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.
Оп. бр. 61
11. XI. 1944 год.
Положај
у 9.00 час.

З А П О В Е С Т

(секција Крагујевац, Крушевац, Чачак, размер 1 : 100.000)

Подаци о непријатељу

Непријатељ се са јачим снагама пробио преко Ужичке Пожеге до Ужипа. Постоји могућност, с обзиром на стање

³ Ратко

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/2, к. 1089.

на сектору Чачак — Краљево, да непријатељ предузме дејство у правцу Ваљева.

Подаци о нашим снагама

45 српска НО дивизија извршиће покрет усиљеним маршем на сектор код Ваљева са задатком затварања правца Ужице —• Косјерићи — Ваљево. XXIII ударна дивизија упутиће своју једну бригаду од Г. Милановца на сектор између Ужица и Ваљева, док остале снаге XXIII дивизије налазе се око Чачка. Снаге II пролетерске дивизије налазе се око Краљева на линији Клупе — Мала Борча — Витановац — к. 251 — Чукојевац.

Наш задатак

Наша дивизија извршиће покрет 12 о. м. ујутро правцем Крагујевац — Гружа са задатком затварања правца од Краљева на линији коју сада држе делови II пролетерске дивизије.²

Раџк извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

XVI Српска НО бригада

Оставиће један свој батаљон на просторији Туприја — Јагодина са задатком транспортовања оружја, спреме и коња за XXIII дивизију у Г. Милановцу. Овај батаљон ставити на расположење помоћнику начелника Штаба -XIV корпуса. Са друга своја три батаљона извршиће покрет 12 о. м. у 10 сати правцем Крагујевац — Корићани и размести се: један батаљон у Корићане, један батаљон — Вучковица западно и источно од к. 444, а један батаљон у с. Драгобраћа. Предвидети и утврдити линију пољожаја Змајевац (к. 459) — к. 444 — к. 346 и к. 405. Овај положај посести у случају непријатељског продора било [од Краљева] или од Чачка у правцу Крагујевца.

XVIII Српска НО бригада

Извршиће покрет 12 о. м. у 7 сати правцем Крагујевац — Гружа —• Витановац и сменити снаге II пролетерске дивизије на линији положаја Клупе (к. 549) —• Мала Борча (к. 508) —• Витановац —• Чукојевац — к. 251. Ову линију положаја држати са 2 батаљона, док остала два батаљона имати у резерви на просторији [Г.] Милановац —• Милавчић. Положаје добро утврдити, порушити пут и направити препреке испред положаја и утврдити положаје на најпогоднијем месту за протуоклопна оруђа. Везу одржавати са

² Види док. бр. 170.

снагама II пролетерске дивизије које ће се налази[ти] и на положају код села Врба.

XIX Српска НО бригада

И даље задржати батаљон у Пожаревцу са задатком мобилизације коња за дивизију. Са друга своја три батаљона извршиће покрет 12 о. м. у 9 сати дравцем Крагујевац — Гружа и разместити снаге у с. Гружа и околним селима. Установити да ли се налазе неке наше снаге у Книћу, о чему нас известити.

Штаб дивизије

Извршиће покрет 12 о. м. у 9.30 сати за село Вучковицу (болница).

Дивизиска болница

Налазиће се у Крагујевцу. Хируршка екипа налазиће се код Штаба дивизије.

Дивизиска интендантура

Исто тако ће се вазити у Брдњаку.

Служба извиђања и обезбеђења

Све јединице поред извиђачких одељења обезбедиће се осматрачима и патролама. Извиђачка одељења упућивати што дубље према непријатељу са задатком добивања података о непријатељу. Штаб XVIII српске НО бригаде одмах по доласку на одређену просторију прикупиће податке о непријатељу на сектору око Краљева и исте доставити најбржим путем Штабу дивизије.

Одбрана од борних кола

Поред барикада које изградити на најпогоднијим местима за одбрану од борних кола имати прстуоклопна оруђа на предвиђеним местима (положајима). Ово> имати из разлога, уколико би дошло до брзог продора непријатељских борних кола, како се не би преживели изненадни случајеви.

Веза

Везу са Штабом дивизије одржавати куририма коњаницима, а уколико постоји телефонска линија исту користити. Штаб XVIII српске НО бригаде достављаће свакодневно два пута извештаје Штабу дивизије о стању на положају без обзира да ли има промена или не. У случају борбе извештаје достављати свакога сата.

Коњички ескадрон

Извршиће покрет заједно са Штабом дивизије и сместиће се у село Јубић.

Одмах по доласку на одређене просторије радити ва формирању јединица према добивеном формациском стању јединица. Све неисправности у јединицама дотерати у исправно стање. Имати у виду да ће се бригаде у првом борбеном реду повремено смењивати, те према томе и сами рад усклађивати према томе да јединице свакога момента буду спремне за покрете и за борбу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Достављено:

Штабу 16, 18 и 19 СНО бригаде
Начелнику интендантуре
Референту санитета
Команди чете за везу
Команди коњичког ескадрона
на знање и на поступак, а на
увид Штабу XIV корпуса.

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР
потпуковник
(сл. отсутан)

(М. П.)

КОМАНДАНТ
мајор
Кукољ Урош

БР. 5

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 11 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ СА ПРОСТОРИЈЕ ПАРАЋИН — ЋУПРИЈА —
СВЕТОЗАРЕВО НА ПРОСТОРИЈУ ВАЉЕВА¹**

ШТАБ
45 НО ДИВИЗИЈЕ
О. бр. 13
11.XI.1944

ШТАБУ 20, 23 и 24 СРПСКЕ НО БРИГАДЕ

1. Наша дивизија добила је задатак да што пре (убрзаним маршем) избије на просторију око Ваљева, са задат-

¹ Препис оригинала, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4—1, к. 1329.

ком затварања правца према Ужицу — Рогачици и Љубовији,² ради чега

НАРЕЂУЈЕМО:

а. *20 бригада*. У току сутрашњег дана, 12. о. м. (са три батаљона) прикупиће се на просторији села Врановац — Д. Штипље — Црнча (северозападно од Јагодине). 13. о. м. са поменуте просторије извршити покрет даље и законачити источно од Крагујевца, користећи за смештај људства предграђе самог града и с. Теферич — Трмбас. 14. о. м. рано извршити покрет даље и у току дана стићи и законачити у с. Баре — с. Кикојевац (на средини пута између Крагујевца и Г. Милановца). 15. о. м. ујутру рано извршити покрет и у току дана стићи на просторију Г. Милановац, користећи за смештај по могућству један део града и куће око комуникације према Љигу (северозападно од Г. Милановца) — с. Љутовница. 16. о. м. рано извршити покрет даље и законачити на просторији Љиг. 17. о. м. ујутру рано извршити покрет даље и према ситуацији законачити на просторији с. Радобић — с. Табановић, а уколико буде захтевала ситуација продужити одмах за Ваљево. 18. о. м. ујутру рано кренути из Ваљева према Косјерићима, тако да у току ноћи између 18 и 19. о. м. избијете на просторију Букови (северно од Ражане) са главним задатком затварања правца Косјерићи — Ужице, а у крајњем случају наслона на Букове.

б. *23 бригада*. Сутра рано, 12. о. м. извршиће покрет са просторије Рековац и законачити на просторији Крагујевац, користећи за смештај југоисточни део града (предграђе) и с. Бугар Мах. — с. Ждраљица. 13. о. м. рано ујутру извршити покрет даље и у току дана стићи на просторију Баре — с. Кикојевац (на средини пута између Крагујевца и Г. Милановца). 14. о. м. рано ујутру извршити покрет и у току дана стићи на просторију Г. Милановац користећи за смештај по могућству један део града и куће око комуникације према Љигу (северозападно од Г. Милановца) — с. Љутовница. 15. о. м. рано извршити покрет даље и законачити на просторији Љиг. 16. о. м. ујутру рано извршити покрет даље и законачити на просторији с. Радобић — с. Табановић. 17. о. м. ујутру рано извршити покрет даље и у току ноћи између 17 и 18. о. м. стићи на просторију с. Лелићи — Дебело Брдо (југозападно од Ваљева). Један батаљон одвојити у Ваљево и упутити правцем Ставе — Пецка — Љубовија са

² Види док. бр. 170.

задатком затварања правца према Љубовији. Са остала три батаљона избити на Повлен са задатком затварања правца Рогачица — Поћута — Ужице — Варда, с главним наслонем на Повлен.

в. 24 *бригада*. Извршиће покрет са садашње просторије сутра рано, 12 о. м. и законачити у Ћуприји, користећи за смештај и оближња села. 13 о. м. рано извршити покрет даље преко Јагодине и законачити на просторији с. Врановац — Д. Штипље — Г. Штипље. Свакодневно вршити покрет даље и смештати се на просторије које ће користити 20 и 23 бригада, а са бригадом стићи 19 о. м. у Ваљево. Бригада ће бити у резерви, и по доласку на одређену просторију (Ваљево) приступити одмах сређивању јединица.

2. Штаб дивизије 14 о. м. биће у Крагујевцу и кретаће се даље са 24 бригадом, с тим што ће неко од чланова штаба истог дана стићи у Г. Милановац ради добијања потребних података о ситуацији на правцу нашег задатка и у вези с тим издавања нових задатака (конкретних) бригадама. По доласку на одређену просторију Штаб дивизије сместиће се у Ваљеву.

3. Скрећемо пажњу штабовима на војничко држање јединица за време покрета и потребу строге контроле сваког појединца. Поред овога одредити од оданих и поверљивих бораца патроле које ће се кретати на извесном отстојању иза јединица са задатком контроле остајања новомобилизованих бораца и сваког таквог приводити штабу бригаде и на лицу места кажњавати их пред јединицом. Дисциплина треба да буде на висини.

4. У погледу исхране кроз сам покрет вероватно ће бити прилично тешкоћа, те је потребно да свака бригада крене собом што више резервне хране. У самом покрету такође набављати потребне количине хране само прека наших народно-оелободилачких власти и у том погледу мора бити од стране штабова најоштрија контрола економског особља.

5. Све новодобивено оружје треба одмах разделити јединицама, с тим што ћете стројнице (машингевере) и остала аутоматска оружја давати првенствено оним борцима који су донекле кроз садашње борбе проверени.

6. Један батаљон 20 бригаде треба да остане у Парашину са задатком примања и транспортовања материјала за XXIII дивизију, тј. за Г. Милановац. Овај батаљон вршиће мобилизацију коња, прибора и кола које ће упућивати за XXIII дивизију. Овај батаљон добиће смену од 16 српске

бригаде и по добијању смене извршиће покрет одмах истим правцем у састав бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — ппуковник, Командант — ппуковник,
Саво Вукчевић, с. р. Раде Зорић, с. р.

Начелник штаба ппуковник
Милан Абрамовић, с. р.

Да је препис веран оригиналу тврди и оверава

Начелник штаба
потпуковник
Милан Абрамовић

(М. П.)

БР. 6

ОБАВЕШТЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ФРОНТУ ПОЖЕГА — ЧАЧАК¹

ШТАБ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број 75
12 новембра 1944 г.
у 11 ч.

ШТАБУ XVII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1. — У току јучерашњег дана није било нарочитих промена на сектору наше 7 и 9 бригаде. На сектору 9 бригаде наше положаје нападала је једна немачка чета. Борба се водила од 12 часова до 5 сати после подне, но није била нека озбиљна борба. Немци су имали 12 мртвих и више рањених. Ми смо имали 2 рањена друга.

Других промена није било.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 51/3, к. 1067.

2. — Од наших извиђачких одељења добили смо следеће податке:

Непријатељ је запосео све повољне положаје на непосредној близини комуникације, наиме северно од комуникације Чачак — Пожега — Ужице, и то: к. 102,² 375, 445, 536, Главајско гробље и Главај, Алаучко Брдо, Острвица, затим друм до коте 665, 737, 453, па поред Врнчанске реке, кота 453, 358, Јелен До, Гугаљ, Клик (517),³ 447, Бакионица (394), 470,³ 348,⁴ 338, 368, раскршће к. 372,⁸ 375 и даље, са јачим обезбеђењем ка Ужицу. На тој просторији на обезбеђењу налази се 3.500—4.000 немачких војника, не рачунајући ту Пожегу.

б) У селу Тучкову, код воденице, налази се једна батерија од 4 топа. Исто тако налази се око 500 товарних коња, такође и камиони, који су камуфлирани шашом и гранама.

в) У Јелен Долу, код цркве, налази се једна батерија, а такође исто и камиони, који су камуфлирани у црквеној порти. Преко Мораве, прекопута Јелен Дола, логорују Немци под шаторима, који су камуфлирани.

г) У Глумачу, код општине, налазе се 2—3 топа. Такође у Глумачу налази се велики број немачке пешадије, коморе и моторних возила.

д) На раскршћу друма Ужице — Косјерићи, налазе се такође 2 топа.

ђ) У Гугљу, поред куће Обрадовића, налази се велики број кола са запрежним грлима.

ж) У Пожези Немци су се сместили по двориштима, таванима и приватним кућама. Поред Немаца, у њиховој војсци налазе се и Талијани, а има и Црнаца, Сенегалаца, Турака и других разних народа.

Испод Пожеге, на њивама Драгомира Шушњаревића, и железничке пруге Пожега — Ужице налази се већи број буради са бензином.

У Пожези сва су моторна возила смештена по двориштима. Примећена је у Пожези већа количина ратног материјала, који долази возом и камионима из Чачка.

3. — Нарочито 10 и 11 о.м. примећен је друмом Чачак — Пожега и даље ка Ужицу велики саобраћај, како моторизованих јединица, тако и пешачких.

• Воз саобраћа од Чачка за Пожегу, а причали су Немци да ће прорадити и ускоро за Ужице.

² Граорина

³ Виноградине

⁴ Глумач (северно од Пожеге)

⁵ Тврдићи

Немци користе све друмове око Ужица, али главне колоне крећу се комуникацијом Пожега — Висибаба — Ужице. Док северна цеста од поменуте служи само за кретање јединица, које служе за бочно осигурање.

На просторији Тучково — Ужице Немци са свог бочног обезбеђења шаљу патроле дубље на север чак 60 км даљине, док на осталом сектору, где се налазе наше јединице, таква патролирања не врше.

4. — Јужно од комуникације Чачак — Пожега налазе се неке четничке групе и то на просторији Драгачева, изгледа у селима Дучаловићи и Пилатовићи.

Добили смо обавештење да су те четничке банде остаци растурених четничких бригада, које су ових задњих дана по-ставиле себи новог команданта, чије име моментално не знамо. Чим га сазнамо, послаћемо га.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар,
п. пуковник
(отсутан)

Начелник,
пуковник
(отсутан)

Командант,
п. пуковник
Мил.⁶ Ивановић

(М. П.)

⁶ Миладин

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 12 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ О ДЕЈСТВИМА ЈЕДИНИЦА ОД 3 СЕП-
ТЕМБРА ДО 3 НОВЕМБРА¹**

ШТАБ
ХБУ НО ДИВИЗИЈЕ
Бр. 14
12 новембра 1944

ШТАБУ XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Преглед и биланс борби XIV Н. О. српске дивизије
у времену од 3.IX до 3.XI.1944

1. — 20. бригада:

5. и 6.IX на положају, затварање правца Алексинац — Ражањ — Буковик (линија Бованска Клисура — с. Рујевица — с. Јошаница).

6. IX бугарске јединице које су се повлачиле из Западне Србије у јачини око 15.000 војника хтеле су да прођу правцем Сокобања — Књажевац за Бугарску. Пошто нису хтели пристати да се заједнички боримо против Немаца, ми им пролаз без борбе нисмо дозволили. Као услов за пролаз тражили смо да нам одложе оружје, што су они одбили и кренули према Нишу, где су их Немци у већини разоружали, сем једног дела који се успео пробити за Бугарску.

7. IX обавештени смо да једна група бугарских јединица у јачини од око 3.000 војника са нешто моторизације креће од Ниша правцем с. Веље Поље — с. Језеро — Сокобања. Одмах смо са правца Алекеинца повукли три батаљона и запосели положај на линији Лесковик (к. 1174) — Оштра Чука (к. 1074) — Големи Врх (к. 925).² Пошто су наишли на наше јединице распоређене за борбу, захтевали су да их пустимо да прођу преко наше слободне територије за Бугарску. После краћих преговора пристали су да нам предају извесну количину оружја, а са осталим и камионима да иду за Бугарску. Тако смо им један део оружја одузели на леп начин а остатак смо у ноћи између 7. и 8. IX блокирали и разоружали.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/2, к. 1329.

² Вероватно Големи Дел (к. 995).

Заплењено је: пушака 2.000, пушкомитраљеза 45, тешких митраљеза 13, 4 противавионска митраљеза, стројница 80, 160 пиштоља, тешких бацача 4, малих бацача 5, камиона 23, један путнички аутомобил, 5 моторцикла, 6 обичних бицикла, 400 коња и друге спреме. Уништена 3 топа.

9., 10. и 11. IX бригада је на истим положајима. Четничке банде, дознавши за одлазак наших јединица XXIII и XXV дивизије на север, извршиле су концентрацију својих снага на линији Ражањ — Буковик — с. Криви Вир, са намером да нападну Сокобању.

У вези с тим бригада (три батаљона) је кренула на задатак и ноћу између 12. и 13. IX напала четничке банде у области с. Криви Вир, и после петочасовне борбе четничке банде биле су потпуно разбијене.

Непријатељски губици: убијено 19, међу којима 2 бивша активна поручника и 3 подофицира. Заробљено 28, међу којима 2 подофицира. Заплењено је 66 пушака, 3 п. митраљеза, једна цев од тешког бацача, 40 мина за тешки бацач, 150 ручних бомби, 17 коша и друге спреме.

Наши губици: 2 погинула друга и 4 рањена лакше.

Истог дана је бригада према предвиђеном плану извршила покрет преко пл. Самањак и у ноћи између 13. и 14. IX напала четничке банде на просторији с. Скорице — с. Вишошевац — с. Брачрхн и после трочасовне борбе потпуно их сатрла.

Непријатељски губици: убијено 23, међу којима 1 официр. Заробљено 32, међу којима 3 подофицира. Ослобођено 76 омладинаца присилно мобилисаних, који су добровољно ступили у наше редове. Заплењено је 47 пушака, 2 мала бацача, 1 п. митраљез, 3 пиштоља, 45 мина за мали бацач и 1 камион пун спреме.

Наши губици: 2 погинула друга и 1 лакше рањен.

Исте ноћи 4. батаљон је евакуисао из Алексиначког рудника 2.000 литара бензина, 3.400 кг шећера и 2.400.000 динара. После разбијања четничке банде су се повукле са правца Ражањ — Буковик и побегле према Сталаћу.

15. IX 2. батаљон поставио је заседу између с. Јовановца и с. Шетка, на главном друму. Наишло је 16 камиона са војском а 1 камион са моторциклом ишао је по 1 км испред њих као претходница. Наши су отворили ватру на претходницу не сачекавши и остале камионе, тако да је 16 камиона успело побећи назад неоштећено, док је претходница уништена. Убијено је 7 Немаца, међу којима је 1 лајтнант. Заплењено је: 1 п. митраљез, 1 стројница, 5 пиштоља, 3 полуаутоматске пушке, 5 двогледа и друге спреме.

Наших губитака није било.

У ноћи између 16. и 17. IX иорушили смо мост код с. Вукашиновца и извукли из Алексиначког рудника 1.500 кг експлозива.

17. и 18. IX бригада је на истим положајима и врши масовно рушење комуникације Алексинац — Сокобања.

Ноћу између 19. и 20. бригада је без отпора упала у Ражањ, јер су се четничке банде одмах разбегле, где је остала и 20. по дану до 10 часова, када се морала повући због интервенције једне непријатељске моторизоване колоне од правца Ниша. Заплењено је 400 кг шећера, 50 метара брашна и друге спреме.

21. IX бригада (три батаљона) из области Ражња пребачена је на просторију Бољевац — с. Криви Вир.

22., 23., 24. и 25. IX масовно рушење комуникације Зајечар — Параћин — Књажевац — Бољевац — с. Подгорац.

26. IX 3. батаљон напао је четничке банде у с. Доњој Мутници и разбио их. Заплењено¹ је: 1 противавионски митраљез, 14 сандука муниције „Маузер" (15.400 метака), 1.200 кг шећера и друге спреме.

Исти батаљон у ноћи између 27. и 28. напао је четничке банде у Бошњану и после краће борбе потпуно их разбио.

Непријатељски губици: убијено 27, заробљено 46, међу којима 4 подофицира активна. Заплењено 75 пушака, 7 п. митраљеза, 1 т. митраљез, 1 радио-станица (неисправна), 23.000 метака и нешто друге спреме.

Наши губици: 2 погинула друга и 6 рањених, од којих 4 теже.

29. IX батаљон је дошао у састав бригаде, на просторију око Зајечара.

У ноћи између 28. и 29. IX постављена је заседа (два батаљона) на комуникацији Књажевац — Зајечар између с. Грљана и с. Вратарнице. У 16 часова наишла је једна моторизована колона од правца Књажевца, 33 камиона и 11 тенкова. Наша заседа отворила је ватру те се развила борба која је трајала 4 сата, када су се наши услед надмоћи непријатеља који је добио појачање од Зајечара морали повући.

Непријатељски губици: 50 мртвих и око 100 рањених. Уништено 9 камиона и 7 оштећено, као и један тенк.

Наши губици: 2 погинула, 6 рањених, од којих један теже и један контузован.

30. IX бригада је на заседи, иста комуникација, међу простор с. Вратарница — с. Грљане. У 4 сата ујутру наишла

је једна непријатељска колона, око 600 војника са 3 тенка. Наша заседа их је разбила и повратила према Књажевцу.

Непријатељски губици: убијено 10 и 30 рањених. Заплењена је 1 стројница, 1 парабелум, 6 пушака, 3.000 метака и нешто спреме. Ми без губитака.

1. X заседа на истом месту (два батаљона), док је један батаљон на комуникацији између Зајечара и с. Звездана. Око 10 сати пре подне наишла је колона пешадије, око 500 Немаца у пратњм 12 камиона и 5 тенкова. Са овом колоном борба је трајала до 17 часова, када су им стигла појачања и наши су се морали повући. Банда је зановила на истом месту.

Непријатељски губици: убијено је око 60 и рањено око 100 војника. Убијена 32 коња и спаљен 1 камион. Заплењено је нешто спреме.

Наши губици: погинулих 3 друга и 6 рањених, од којих 2 теже и 4 контузована.

Заседа између Зајечара и Звездана сачекала је воз од 2 вагона и дигла га у зрак. Губици непријатеља непознати. Уследила је и интервенција од Зајечара и батаљон се повукао без губитака. Заплењене 4 пушке, 3 телефона и нешто спреме.

У ноћи између 2. и 3.X два батаљона врше демонстративан напад на Зајечар. Исте ноћи срушени су мостови железнички код Звездана, дуг 40 метара, и дрвени код с. Грљане, дуг 20 метара. Непријатељски губици непознати. Наш 1 друг погинуо и 4 рањена, од којих 1 теже.

4. X непријатељ покушава поправити мост на Грлишкој Реци али је одбијен.

5. X ујутру рано непријатељ је кренуо од Зајечара према Бољевцу. На том правцу два батаљона успоравају непријатељско надирање. Борба траје читав дан и непријатељ је успео продрети до с. Планинице.

6. X рано борба се наставља и траје читав дан око Марковог Камена. Пред саму ноћ непријатељ је успео овладати Марковим Каменом (к. 478), где је и зановио.

У ноћи између 6. и 7.X два батаљона пребацују се на Ртањ са задатком затварања правца према Сокобањи, док један остаје на правцу Марковог Камена.

7.X ујутру непријатељ креће према Бољевцу и уз мање пушкарање улази у град. У овим борбама непријатељ је имао око 70 мртвих и 100 рањених.

Наши губици: 6 погинулих другова и 15 рањених, од којих 4 теже.

8.X рано ујутру једна непријатељска колона, која се кретала од Параћина поправљајући комуникацију, дошла је до с. Лукова где је наишла на нашу заседу. Непријатељски губици: -23 мртва и око 40 рањених.

Наши губици: 4 рањена друга, од којих 2 теже и 1 кснтузован.

Истог дана кренуле су од Бољевца две непријатељске колоне, једна у правцу Сокобање а друга у правцу с. Лукова, и обадве су одбијене.

Непријатељски губици: око 30 мртвих и 50 рањених.

Наши губици: 3 погинула и 9 рањених, од којих 3 теже.

У ноћи између 8. и 9. X са два батаљона напали смо Бољевац у циљу узнемиравања непријатеља. Непријатељски губици су нам непознати.

Наши губици: 4 друга рањена, од којих 1 тешко.

Исте ноћи на заседу 1. батаљона наишло је 10 камиона са 2 тенка. 2 камиона дигнута су минама у зрак и 1 тенк оштећен. Погинуло је око 30 Немаца.

У ноћи између 9. и 10.X јединице Црвене армије напале су Бољевац. Наша два батаљона садејствовала су, док је један затварао правац према с. Лукову. Банда се у Бољевцу упорно бранила, а у саму зору једна непријатељска колона јачине око 600 војника са нешто моторизације кренула је од с. Лукова ка Бољевцу с намером да помогне опкољене у Бољевцу. Борба је почела 10-ог у зору и трајала до 16 сати по подне, када су се банде успеле спојити и под борбом извући из Бољевца.

Непријатељски губици: 30 мртвих и око 70 рањених, не рачунајући губитке које су нанеле јединице Црвене армије. Заплењен је 1 п. митраљез, 4.000 метака и нешто спреме.

Наши губици: 3 погинула друга, 7 рањених и 5 несталих.

Исте вечери, тј. у ноћи између 10. и 11.X, продужена је борба и напад на с. Луково. Напад није успео. Наши губици: 1 мртав и 2 рањена.

11.X у зору непријатељ са јаким снагама врши контранапад. Борба траје читав дан и непријатељ успева овладати нашим положајима Дебела Коса (к. 649) — Обло Брдо (к. 653) — Горун (к. 378). У први сумрак наше јединице и Јединице Црвене армије прелазе у контравапад, освајају изгубљене положаје и продужују напад на с. Луково. Борба траје целу ноћ и 12-ог у зору непријатељ се панично повлачи према Параћину (преко Кривога Вира).

Непријатељски губици: 33 мртва, 16 Заробљених и око 80 рањених.

Наши губици: 9 погинулих и 26 рањених другова, од којих 5 теже.

Заплењено је 5 п. митраљеза, 47 пушака, 2 парабелума, 50.000 метака пушчаних, 80 мина за т. бацач, 130 граната за топ и нешто спреме.

У с. Лукову извршена је заједничка сахрана Рлаших погинулих другова и црвеноармејаца. Руси су дали почасну паљбу.

Бригада је истог дана продужила покрет преко Буковика и 13. X избила на просторију Ражањ — Ћићевац, а потом се оријентисала ка Параћину који је непријатељ после пораза код с. Лукова и Кривог Виоа напустио и вршила је чишћење терена од преосталих четничких банди.

2. — 23. бригада:

6., 7. и 8. IX у области Књажевца са задатком затварања правца Пирот — Ниш и рушења истих комуникација.

9. IX непријатељ је кренуо од правца Ниш — Пирот и после краће борбе ушао у Књажевац. Бригада се поставила на линију с. Каличина — с. Часловци³ — с. Грезна.

У ноћи између 11. и 12. IX напала је непријатеља У Књажевцу али се морала повући услед непријатељске надмоћи. Непријатељски губици: 20 убијених. Наши губици: 2 погинула друга и 7 рањених, од којих један теже.

14. IX наишла су 2 камиона са војском на mine између Сврљига и Књажевца. Погинуло је 40 Немаца а камиони су уништени.

У ноћи између 14. и 15. IX напали смо четничке банде на просторији с. Потркање — с. Равна, које су после краће борбе потпуно разбијене. Непријатељски губици: 4 мртва и 13 заробљених. Заплењено је: 2 п. митраљеза, 11 пушака, 40 бомби и нешто спреме. Ми без губитака.

У ноћи између 15. и 16. из рудника Тресибаба евакуисано је 2.000 литара бензина, 2.000 кг шећера и 1.000 кг експлозива.

16. IX по дану на заседи цеста. Ниш — Књажевац убила је 3 Немца, запленила 1 моторцикл са корпом и 1 стројницу.

Истог дана јаче непријатељско извиђачко одељење кренуло је са једним тенком од Књажевца ка Бољевцу. Код с. Каличина тенк је наишао на мину а у исто време наша засада отворила је ватру и банда је панично побегла у Књажевац.

³ Треба с. Саставци.



Непријатељеки губици: 4 мртва и 1 тенк уништен.*
Заплењено је: 1 п. митраљез, 2 пушке и нешто спреме. Ми без губитака.

17. IX по дану заседа на цести Књажевац — Сврљиг (Тресибаба) сачекала је 4 непријатељска камиона и спалила их. Убијено је 7 Немаца. Заплењено је: 23 пушке, 1 стројница, 1 двоглед и нешто спреме.

Ми без губитака.

18. и 19. IX сређивање бригаде и масовно рушење комуникације Књажевац — Сокобаша, Књажевац — с. Бели Поток, Књажевац — с. Бољевац.

20. IX 1. батаљон у заседи на Тресибаби уништио је 2 непријатељска камиона, убио 9 Шваба и 4 заробио'. Заплењено је 12 пушака, 1 стројница и нешто спреме. Ми без губитака.

21. IX једна чета у заседи, цеста Сврљиг — Књажевац, сачекала је непријатељску коњичку извиђачку патролу. Непријатељски губици: 2 официра погинула, 3 подофицира заробљена, од којих је 1 Пољак. Такође су заробљена 3 Руса. Заплењена је 1 стројница, 4 пушке, 2 парабелума, 12 коња са јахаћим прибором. Ми без губитака.

У ноћи између 20. и 21. IX два батаљона вршила су напад на непријатеља у Књажевцу а у циљу узнемиравања истог. Непријатељски губици непознати. Ми без губитака. Заплењено је 20 коња без опреме.

24. IX непријатељска извиђачка одељења кренула су према селима Саставци — Каличина и после мањег пушкарања повратила се у Књажевац.

28. IX упућен је један батаљон преко Краљевог Села⁴ у правцу Н. Корита за везу са јединицама Црвене армије. Комуникацију је прешао без борбе.

29. IX поставио је заседу између Краљевог Села и с. Селачка. У 10 сати пре подне наишла је немачка моторизована колона. Први тенк наишао је на мину и уништен је. Други тенк пошао је према нашој заседи и такође наишао на мину која га је уништила. Батаљон је извршио јуриш и 5 камиона је спаљено. Уследила је брза интервенција из с. Д-Зуница и плен се није могао извући осим нешто спреме.

Непријатељски губици: 30 мртвих и око 50 рањених.

Наши губици: 1 погинули друг и 4 рањена.

У ноћи између 29. и 30. IX 3. батаљон сачекао је непријатељску колону на положају Тресибаба и успео је после краће борбе разбити. Непријатељски губици: 25 мртвих и

⁴ Минићево

преко 50 рањених. Уништена 3 камиона. Заплењено 12 пушака и доста спреме. Ми без губитака.

2.X 1. батаљон на заседи између Краљевог Села и Књажевца сачекао је једну непријатељску колону са којом се развила јача борба и трајала 4 сата. Непријатељски губици: око 70 мртвих и 100 рањених. Уништена 2 топа, 100 кола са комором. Заплењено је доста спреме. Интервенција је уследила од Књажевца и борба се продужила. После јачег притиска наше јединице морале су отступити. Наши губици: 3 погинула друга и 7 рањених, од којих 4 теже.

3.X исти батаљон сачекао је једну непријатељску колону на истој комуникацији и нанео јој осетне губитке, око 30 мртвих и 50 рањених.

5.X 1. батаљон на заседи између Краљевог Села и Књажевца сачекао је једну непријатељску колону, уништио 2 камиона и велик број коморе, али се услед надмоћности непријатеља морао повући. Непријатељски губици: 40 мртвих, око 70 рањених. Наши губици: 4 друга погинула и 6 теже рањених.

3., 4. и 5.X два батаљона (2. и 4.) на сектору с. Криви Вир — с. Лозица садејствују јединицама Црвене армије и нашој 20. бригади. У овом међувремену извршено је 5 напада на непријатеља који је комуницирао Параћин — с. Луково (Бољевац). У овим борбама непријатељски губици су: 40 мртвих и око 100 рањених. Уништен 1 тенк, 2 камиона и оштећено 14 камиона. Заплењено 5 пушака и нешто спреме.

Наши губици: 2 погинула друга и 6 рањених.

9.X 3. батаљон на цести Књажевац — Ниш убио је 5 непријатељских војника и запленио 1 п. митраљез и 3.000 метака.

Ноћу између 9. и 10.X наше јединице извршиле су напад на Књажевац, садејствујући јединицама Црвене армије, Борба је била доста оштра и трајала је 6 сати, када је Књажевац пао.

Непријатељски губици: убијено и заробљено 200 непријатељских војника. Уништено 30 камиона. Заплењено 10 топова, од којих 4 неисправна, 100 пушака, 6 п. митраљеза и 70 камиона, као и велика количина остале спреме. Наше јединице упале су у град и заузеле га уз садејство руске артилерије. Камione и топове узели су Руси. Такође су тражили 4 наша друга (карактеристике) за одликовање.

Наши губици: 9 мртвих и 17 рањених.

12.X бригада се оријентисала према Нишу и није имала борбе.

3. — 24. бригада:

28.IX 1. батаљон опколио је четничке банде у с. Смилловцу и разоружао их. Заплењено је 25 пушака, 15.000 метака, 70 бомби и нешто спреме. Ми без губитака.

У ноћи између 28. и 29.IX исти батаљон опколио је групу четника у с. Плани и после краће борбе разоружао. Непријатељски губици: заробљених 66 и један рањен теже (командир чете). Заплењено: 79 пушака, 3 п. митраљеза, 180 бомби и 1 јахаћи коњ, као и друге спреме. Ми без губитака.

29.IX 2. батаљон у с. Витошевцу. Разоружао је 9 четника и запленio 9 пушака, 18 бомби и 1.000 метака.

У ноћи између 1. и 2. X 1. и 2. батаљон напали су четничке банде у с. Мириловцу и поеле двочасовне борбе потпуно их разбили. Непријатељски губици: 36 мртвих, од којих 1 поручник, и 8 заробљених.

Уследила је брза интервенција од Цараћина и наши су се батаљони прилично неорганизовано повукли. Наши губици: 7 мртвих и 13 рањених. Заплењено је 10 пушака, 2 п. митраљеза, 1 радио-станица, 3 јахаћа коња и нешто спреме.

Четничке банде са нешто Немаца продужују за нашим јединицама и у ноћи између 2. и 3. нападају 1. и 2. батаљон на просторији с. Витошевац — с. Смиловац и успевају 2. батаљон разбити, који се по групама извлачио, док се 1. батаљон организовано повукао. У овој борби непријатељски губици непознати, само се зна да је рањен мајор Весић у руку.

Наши губици: 7 мртвих, 12 рањених и 28 несталих. Изгубљено 17 пушака и 1 п. митраљез.

Од 3. до 9.X бригада се сређује и затвара правац Алексинац — Д. Крупац.

9.X једна непријатељска колона (Немци), око 300, заноћила је у с. Катуну. Бригада их је уз бочно осигурање од Алексинца и Ниша напала. Борба је трајала 10 сати, када се непријатељ пробио и отступио према Алексинцу.

Непријатељски губици: 20 мртвих и 18 заробљених. Заплењено је: 1 противколски топ, 150 граната, 17 пушака, 40 коња и 15 кола са spremом. Наши губици: 9 погинулих другова и 13 рањених.

12.X бригада садејствује Русима на правцу Алексинац — Катун. Заробила је 57 Немаца. Запленила 80 пушака, 3 п. митраљеза, 1 топ неисправан. Истога дана кренула је према Нишу садејствујући јединицама Црвене армије.

На путу до Ниша и у самом граду (десна обала Нишаве) пронашла је 250 пушака и 5 пушкомитраљеза.

4. — По паду Ниша наша дивизија добила је задатак да се оријентише према Крагујевцу — Рековцу садејствујући јединицама Црвене армије и чистећи терен од четничких банди. Због удаљености наша дивизија није стигла да садејствује јединицама Црвене армије на том правцу, него је приступила чишћењу терена од четничких банди и група Немаца који су, разбијени, изгубили везу. Закључно до 10 ов. месеца резултат је следећи:

Заплењено: око 2.000 пушака, 60 митраљеза разних модела, 5 топова (неисправних), 5 камиона исправних, 20 малих бацача талијанских, 2 т. бацача и велике количине разне муниције као и остале спреме. Такође је прикупљено 20 вагона четничког жита и 4,000.000 динара, који су предати Команди подручја јагодинског.

У овом међувремену ухапшено је око 1.000 четника, међу којима 22 официра, међу којима неколико чувених зликоваца, и 15 активних подофицира, већином зликовци.

Б и л а н с

Непријатељски губици:

У људству:

Убијено	1.088	Рањено	991
Заробљено	1.212	Ослобођено омладинаца	76

У материјалу:

Заплењено пушака	4.884	Уништено топова	15
„ полуавтомат. пушака	3	Заплењено граната за топ.	280
„ п.митраљеза	146	„ противк. топова	1
„ тешких митраљеза	14	Уништено тенкова	4
„ противавионских~	5	Оштећено „	2
митр.	5	Заплењено камиона	99
„ стројница	86	Уништено „	62
„ тешких бацача	7	Оштећено „	21
„ мина за т.бацач	120	Заплењено аутомобила	1
„ лаких бацача	27	„ мотоцикла	6
„ мина за лаки бацач	45	Уништено „	1
„ ручних бомби	458	Заплењено бицикла	6
„ пиштоља	173	„ коња	493
„ муниције пушчане	114.400	Убијено коња	32
„ бензина литара	4.000	Заплењено кола	15
„ шећера кг.	7.000	Уништено „	100
„ експлозива кг.	2.500	Срушено мостова	3
„ телефона	3	Уништено возова	1
„ радио-станице	2	Заплењено динара	6,400.000
„ двогледа	6		
„ топова	6		

Пронађена је и једна велика радио-станција.

	<i>Наши губици:</i>		
	У људству:		У материјалу:
Погинулих	78 другова	Пушака	17
Рањених	185 другова	П. митраљеза	1
Несталих	28 другова		

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар — потпуковник, Командант — потпуковник,
Саво Вукчевић **Раде Зорић**

Начелник штаба — потпуковник,
Милан Абрамовић

(М. П.)

БР. 8

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРЕДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 12 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О БОРБАМА КОД БУЈАНОВЦА¹**

ШТАБ
46 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ •
Оп. бр. 16
12 новембра 1944 г.

Оперативни извештај
за време од 8-Х1 до
12-Х1-1944 г.

ШТАБУ XIII КОРПУСА Н. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

(Секција: Врање, Лебане, Скопље и Кратово —
1:100.000, енглеско издање)

У прошлом времену све наше акције које смо изво-
дили противу непријатеља биле су повезане са операци-
Зама II коњичке бугарске дивизије која је углавном опери-
сала противу непријатеља на сектору Бујановац. Наш за-
датак је био: штитити десни бок наступајућим бугарским
снагама а истовремено чистити територију северно и се-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 8/3, к. 1340.

веро-западно од Бујановца од арнаутских банди² и скупно са јединицама бугарске дивизије избити на комуникацију Бујановац — Гњилане, како би пресекли отступницу немачким снагама које су присиљене на повлачење. Јединице наше дивизије у том смислу су водиле борбе на сектору Китка — Ново Село — Клисуре — Муховска река неколико дана са непријатељем, али и поред делимичних успеха били смо присиљени да се поново вратимо на стару линију, ТЈ, на линију: к. 960 — к. 1007 — к. 1270 и к. 1287. О тим операцијама и разлозима за неуспех као и о садањем стању подносимо вам следећи извештај:

1. — Непријатељске снаге на сектору на ком оперишу снаге II бугарске коњичке дивизије и наше дивизије сачињавају углавном један немачки пук појачан са разним специјалним јединицама, артилеријом итд. и арнаутске наоружане банде формиране у чете и батаљоне и наоружане са италијанским пешадиским оружјем а које имају уз то и неколико тешких бацача и 2 брдска топа. Немачке снаге се налазе око комуникације Бујановац — Гњилане, док арнаутске јединице су распоређене по селима северно и северо-источно од те комуникације; јачину арнаутских јединица нисмо могли утврдити ради тога што оне немају један устаљени фронт. . . Морално стање код Арнаута је још увек на висини јер их њихово вођство стално плаши уништењем од наше стране и говори им како ће их Енглези сачувати од комунизма и да баш због тога и немачке снаге стоје ту да би их заштитиле до енглеског доласка.

После заузимања Бујановца од стране бугарских јединица непријатељ се повукао и поставио одбрану на сектору Кончуљска Клисура — Трновац, где даје жилав отпор.

2. — 8 новембра т.г. су наше јединице истовремено кад и бугарске јединице извршиле напад на читавој линији против непријатеља. Задатак наших јединица био је тај

² Односи се на квислиншке јединице које су припадале сНашистичкој организацији Бали комбтар (Национални фронт Албаније). Ова организација створена је ујесен 1942 год. под руковођством вгледоседника, ага и бегова, и имала је задатак да се бори против партизана. Балисти су хтели да створе велику Албанију којој би прикључили један део Македоније и Косовско-метохиску Област. У томе циљу, они су формирали оружане јединице које су се одмах ставиле у службу окупатора, а марта 1943 год. вође балиста склопиле су са Италијанима споразум за борбу против јединица Народноослободилачке војске. После капитулације Италије балисти су пришли Немцима и верно им служили све до ослобођења Космета. Поред Двадесет друге и Четрдесет шесте НО дивизије у разбијању и потпуном уништењу балиста учествовале су и јединице НОВ Косовско-метохишке Области.

да наступају на сектору између к. 960, Ајдинове Махале, Брезнице и десно између Китке (к. 1287), Сухарне, пређу Муховску реку, заузму села Муховац, Кијево, Карачево, Ново Село, Одоновце, како би на тај начин обезбедиле бок Бугарима који су требали да по ликвидацији Бујановца и околних немачких упоришта једним делом избију на сектор Доморавце и да на тај начин пресеку отступницу немачким снагама. У току тог дана наше снаге су успеле да протерају непријатеља са к. 956, к. 768, к. 925 и да га натерају да се повлачи ка Муховској реци. Бугарске су снаге успеле својим левим крилом и центром да ликвидирају сва немачка упоришта око Бујановца кс-ја су се налазила северно и јужно од њега и да у току ноћи заузму сам Бујановац, док њихозо десно крило које се граничило са нашим на к. 960 није успело да протера непријатеља са к. 728, к. 701, што је умногоме отежало и наше даље наступање а нарочито нашега левог крила.

9, 10 и 11 новембра 1944 г. су борбе настављене у смислу иетог задатка и успеле су да 11 протерају непријатеља са западне обале Муховске реке, поседну Кодра Малу (к. 730), заузму Муховац, Торђевац, Рамно Бучје, Ново Село и да продиру према Карачеву. Непријатељ који се у првом моменту био разбежао са овог дела фронта пред нашим снагама које су надирале, почео је да се концентрише на наша крила, а нарочито на деено крило, тј. на положај 26 бригаде и да са те стране као и са левог нашег крила врши јак притисак, што је довело до тога да су наше јединице услед своје слабости почеле да се неорганизовано повлаче, тако да су погоово дошле на линију к. 960, Лебовац, Св. Илија, Китка. Непријатељ је посео положај Ново Село — Ззорђевац — к. 925, к. 768. О губицима непријатеља немамб тачних података али изгледа да нису велики. Наши губици у свим тим борбама су доета осетни и износе 70 избачених из строја, од тога највећи део лакше рањених . . .

3. —• Разлози за овај поновни неуспех су већим делом велике слабости и недостаци у нашим јединицама који су видно дошли до изражаја у овим борбама . . .

б). Организација самих јединица још није употпуњена. Везе, обавештајна служба итд. врло слабо функционишу.

ц). Исхрана војске није још увек на висини, иако у том погледу ипак постигнут је приличан успех.

Најгоре од свега стојимо са обућом и оделом код боца. Велики проценат у јединицама је потпуно бос, без опанака. Готово 80% има их без покривача — ђебета. Због

таквог етања, а пошто је већ на положајима пао снег, огроман део људства се разболео и уопште су у физичком слабостима стању . . .

4. —• Са наше стране ми смо предузели све да би горње слабости и недостатке отклонили, у том смислу смо имали и стално одржавамо конференције са штабовима бригада, са људством, где смо претресли све недостатке и решили да их у најкраћем времену отправимо. Од наше стране ее врши стална контрола над штабовима и јединицама, како кад није борба тако и у току саме борбе, и пружа им се помоћ у сваком погледу, уколико то ми можемо.

Због свега горњег ситуација је код наших јединица тренутно следећа:

Јединице су повучене на горе озиачену линију, тј. на линију Китка — Св. Илија — к. 960. Због претрпљеног неуспеха у току прошлих борби и због великог процента избаченог из строја, као и због горе наведених недостатака, морал код бораца је опануо. Наше је мишљење да са људством у садањем расположењу нисмо у могућности да извршимо ма какве поновне операције на новом сектору које би имале успеха. Напротив би поново ослабиле наше саме јединице. Због зиме и палог снега на положајима где су вођене борбе, јединице нису у могућности, због слабе обуће и одела, да остану и издрже на положају. Ради тога смо решили да за први моменат на положајима противу Арнаута оставимо минимални број, толико да контролишемо фронт према непријатељу и да не би нас могли изненадити, а све остало људство смо сместили у најближња села положаја, то је на сектору Вртогош — Дубница — Доброшево, како би се могло тамо одморити, извршити организација и извести очвршћавање јединица.

У погледу одела ми нисмо у стању без ваше помоћи да ишта помогнемо јединицама, док у погледу обуће смо предузели и у том смислу организовали радионице за израду опанака од расположивих кожа које имамо.

О свему изложеном желимо да нам ви дадете ваше мишљење и помогнете нарочито у погледу снабдевања војске са обућом и одећом, која је засад најважнија мера за оздрављење наших јединица.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,
п.пуковник,

Командант, п.пуковник,
Поповић³

Начелник штаба,
п.пуксвник,

^а Томица

БР. 18

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 13 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О РАСПОРЕДУ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 48
13-XI-1944 г. '
у _____ часова

ШТАБУ XIII КОРПУСА

Наше јединице размештене су на следећи начин:

1/10 бригада на сектору Подујева у селима: Пакаш-тица —• Метохија —• Доња Репа — Сиљевица — Качандол, са обезбеђењем на к. 1577 — 1704 — Оштро Копље (1789) и к. 1702.

2) 8 бригада на сектору Куршумлија — Тиовац и са једним батаљоном у Дворишту, северно од Доње Репе.

3) 12 бригада на сектору између Прокупља и Куршум-лије, у селу Туларе — Доња Коњуша — Вича, код раскр-снице Блаце — Прокупље —• Куршумлија.

4) 4 пиротска на сектору Доњи Крчимир — Грабов-ница —• Богујевац.

Непријатељ се налази на сектору Приштина — Ми-тровица; налазе се две дивизије, са обезбеђењем Баре — Бајгора — Сливовица — Самодрежа и на кси с десне стране потока, који се улива у Лаб код Доње Љупче. У Ста-ром Тргу налази се Штаб армије, генерал Лер.

Арнаути се налазе у јачини од 3.000 — на обезбеђењу према Митровици на положајима Главеј (к. 1428) — к. 1055 — Сељанце (село) и у свим селима око Косовске Митро-вице. Објављена је мобилизација Арнаута од 17 до 40 го-дина, која је успела преко 70%. Оружје им дају Немци и облаче их у своје униформе. Непријатељ грозничаво утвр-ђује Косовеку Митровицу помоћу месног становништва. Око Косовске Митровице појачана је противавионска ар-тиљерија. Топови су смештени: 6 тешких, два лака и шест митраљеза у пољу званом „Лисич Поље" — Челинца (се-верно од вароши око 750 метара). На путу за Трепчу исти

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-риског инстмута под рег. бр. 12/2, к. 1051.

број оруђа, пут за Вучитрн — 16 топова, па на путу за Пећ 6 топова. У Звечану има лаких топова и 3 радиостанице.

Бомбардовање Митровице на дан 5-Х1 т.г. потпуно је успело. Касарна је три пута погођена, око 1.000 Немаца и 400 Италијана фашиста мртвих. Противавионска артиљерија на пећком путу уништена. Срушена зграда албанског комитета,² око 500 Арнаута који су чекали да приме оружје изгинули су.

Немци успевају да одрже морал код Арнаута, премда бомбардовање јако утиче на њихов морал. Када би се бомбардовање чешће понављало имало би се у овом погледу код Арнаута јако дејство. Главни албански командант је Џафер Дева.

Бугарске снаге, које се налазе јужно од Подујева, не крећу напред, а врло се мало и туче артиљеријом. Тражили смо од VI бугарске дивизије, која одржава везу са нама, да нас потпомогне артиљеријом за ликвидацију Бара и Бајгоре и к. 1428, па уколико будемо добили, ми ћемо померити се у ова села. Ми сматрамо да ова -села можемо заузети, јер се не налази велики број непријатељске војске.

Што се тиче морала код наших јединица, он је добар, само је војска гола и боеа, а на овим положајима је врло тешко опстати због хладноће и снега који пада. Оно обуће што емо! имали — од тога је пола док смо стигли пропало (исцепало се), тако да сада имамо велики број босих другова, које не можемо употребити нити за борбу, нити за држање положаја. Такође одевеност је врло слаба. Молим Вас, ако постоји икаква могућност, да нам се помогне у погледу обуће и одеће. Добро би било ако би могли да добијемо бунде, односно кожухе.

- Дезертерства у нашим јединицама до сада није било.

Везу са Ибарским одредом имамо; они се налазе према комуникацији Косовска Митровица — Рашка. Радио-везу имамо с њима.

Уколико долази у обзир расформирање Ибарског одреда,³ молимо Вас да нам политичког комесара Ибарског одреда дате за комесара наше бригаде, уколико нам не можете даг'и Илију Ђорђевића.

СМРТ- ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар-п.пуковник,
Живко Живковић

Командант-п.пуковник,
Ратко Софијанић

(М.П.)

² Односи се на балистичку установу.

³ Види док. бр. 170.

БР. 18

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 14 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТНАЕСТЕ МА-
ЈЕВИЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ДА СМЕНИ ЈЕДИНИЦЕ
ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА ПОЛОЖАЈУ БУМ-
БАРЕВО БРДО — БРЕСНИЧКИ КРШ — ПОПОВО БРДО¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 89
14.XI.1944 г. у 12 час.

ШТАБОВИМА II, VI и XV БРИГАДЕ

У циљу сређивања и одмора VI бригаде, XV бригада
смијениће исту.²

У вези с тим,

наређујемо:

XV мајевичка бригада у току ноћи 14/15 ов. мј. а нај-
касније сутра 15 ов. мј. до 8 часова, са своја три батаљона
(без једне чете) смијениће VI пролетерску бригаду на ли-
нији Бумбарево Брдо •— Бреснички Крш — Попово Брдо.

XV бригада на положај ће истурити два батаљона (као
што то сада има VI бригада) а један батаљон држати у ре-
зерви.

Батаљон који се налази на линији Кнић — Жуне оста-
вити и даље на тој просторији и са истим задатцима као и
до сада.

Једну чету оставити. у заштити Дивизиске болнице у
Крагујевцу.

Одмах чим стигне смјена, VI пролетерска бригада кре-
нуће и са свим снагама поставити се на просторију Враћев-
шница — Баре — Кутлово, у циљу сређивања и одмора.
Осим тога, према нашем ранијем наређењу, предузети чи-
шћење ове просторије, као и Рудника од четничких банди.

II крајишка бригада до даљега остаје на истој просто-
рији и са истим задатцима.

НАПОМЕНА:

— XV бригада чврсто ће се везати са јединицама Цр-
вене армије на Бумбаревом Брду лијево, а десно са II кра-
јишком бригадом.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 2 —2, к. 981.

² Види док. бр. 20.

— Штаб VI бригаде приликом предаје положаја упознаће Штаб XV бригаде детаљно са нашим положајима, као и са положајима и снагама непријатеља.

— Штаб XV бригаде још у току ноћи, а свакако прије зоре, треба да смијени два батаљона VI бригаде који су истурени на положају.

Штаб VI бригаде налази се у селу Радмиловићи.

Потврдите пријем овог наређења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник
Миленко Стојаковић

I
Командант-пуковник,
Глигор.³ Мандић

(М. П.)

БР. 12

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 14 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОД 8 ДО 11 НОВЕМБРА¹

ШТАБ XXV БРИГАДЕ
XIIII ДИВИЗИЈЕ Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 120

14 нов. 1944 г.

Положај

ШТАБУ 46 ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.

Доостављамо извештај штабу о вођеним борбама у времену од 8 до 11 новембра т. г.

На дан 8 новембра т.г. бригада је била на положају са два батаљона која су бранила положај: Врло Осоје и к. 960. Лево од нас налазиле су се бугарске снаге а десно 26 бригада.

Положаји на нашем сектору су доминантни, но терен је планински, испресецањ, пошумљен ниском шумом и изи-

³ Глигорије

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/3, к. 1340.

скује вођење борбе као у планини. Ко, непријатељ, Шиптари, такав је да се с њиме не може борити фронталним борбама, јер он се бори герилски, нападајући на осетљивим местима малим групама, док му остали делови положаја остају небрањени или брањени веома малим снагама.

Овога дана, по Наредбе Штаба дивизије, наша бригада добила је задатак да овлада положајима к. 956 — к. 768 — к. 925 и да се на истима утврди до даљег наређења.

На овим положајима налазе се шиптарске снаге помешане са дражиновцима и Немцима. Шиптари су свакако под руководством Немаца који их и снабдевају оружјем и оделом. Јачина непријатеља није се могла да утврди, јер се никако није успело да уђе у позадину непријатељског положаја из разлога што је непријатељ организовао своју позадину тако да је мобилисао за то све способне чланове породица-

Намера непријатеља је да брани „своју границу“ која му је дата од стране окупатора дојучерашњег — Немаца, изјављујући да неће прећи преко границе а да и ми не прелазимо преко њихове границе. Ово није тачно јер је то само пропаганда немачка, која овај заглупљен елемент искоришћава за своје бестидне циљеве, да би им ови штитили бок у њиховом отетупању на запад.

Тим Шиптарима су се придружили и неки дражиновци који, не знајући куда ће, ступили су код њих да се боре противу Н.О.В.Ј. — мислећи да ће на тај начин успети да је униште.

Наша намера као и задатак је да са својим јединицама потиснемо непријатеља како би на тај начин обезбедили бок (десни) бугарским снагама које имају правац напада Давидовац — Краљева Кућа — Бујановац и даље, а ради уништења немачких колона које се извлаче са југа да би ступиле на тло Немачке.

Ради извршења задатка који смо добили донели смо одлуку и издали заповест да са два батаљона, која су се дотле налазила на одмору, нападнемо непријатеља и то са једним батаљоном коту 925 а са другим к. 956. Друга два батаљона да остану на истим положајима као резерва до даљег наређења.

Почетак напада је одређен за 8 сати ујутру 8 новембра 1944 године.

Напад је почео нешто доцније. Батаљони су са слабијим снагама пошли на непријатељске положаје. Непријатељ није нигде давао отпора, те су батаљони без икаквих губитака заузели одређене положаје и исте посели. На де-

сном крилу, где је нападао 1 батаљон, непријатељ је покушао да да неки отпор, но се је и он убрзо повукао на следеће положаје одакле је с времена на време отварао ватру на наше делове који су се налазили на већ заузетом положају. У том пуцању једно зрно, лутајуће, ранило је комесара 1 батаљона који је необазриво обилазио борце на положају и исправљао их. Од ове ране комесар тога баталзона умро је у болници. Зове се Вуле Васић.

Овога дана добијамо задатак да заузмемо и пооеднемо положаје на западној обали Муховске реке а на линији: с. Одоновце — с. Ново Село — с. Карачево.

Напад је био одређен за 7 сати, но је почео доцније због кашњег добијања заповести. Напад је почео око 12 часова. За овај напад издали смо писмену заповест која се прилаже.

Напад није успео јер се је непријатељ био утврдио на положајима испред наших. Видећи да напад дању неће нам успети донели смо одлуку да напад извршимо ноћу.

Напад је успео и јединице су стигле до источне обале Муховске реке. Но, непријатељ је извршио противнапад и успео је да понова поврати своје положаје које је у току ноћи изгубио.

Дана 10 новембра т.г. понова смо наредили напад на непријатељске положаје и успевамо да са 1. батаљоном стигнемо до села Муховац а са 1 четом 3. батаљона заузмемо безимено село [заселак] јужно од с. Муховац и поседнемо положаје западно од села.

Остале јединице 3 батаљона и 4 батаљон овога дана успели су да непријатеља избаце са његовог положаја и да стигну у свом напредовању до последњих коса изнад Муховске реке, где су се задржали и почели да се утврђују.

У току ноћи наређено је да се пређе Муховска река и заузму положаји предвиђени заповешћу од 8 новембра. У току ове ноћи нападали су само 1 батаљон и 2 батаљон и успели су да заузму предвиђене положаје. На овим положајима су се јединице утврдиле.

4 батаљон, а и трећи због четвртог, нису пошли у напад из разлога што су се бугарске јединице, које су се налазиле на левом крилу наше бригаде, те и 4 батаљона, извукле у току ноћи не известивши о томе никог од нас. Будући да Четвртом батаљону није била позната ситуација на његовом левом крилу у погледу јачине и линије положаја непријатеља, није могао да напада, да не би сутрадан био изненађен и нападнут са леђа, што би било веома могуће јер је линија положаја заобилазила његово лево крило.

11 новембар затекао је наше јединице на следећим положајима: 1 и 2 батаљон на западној обали Муховске реке, којима доцније стиже и једна чета 3 батаљона, 3 батаљон на положају на око 800 метара испред к. 768 а 4 батаљон изнад самог села Брезница.

Овога дана непријатељ, сконцентрисавши снаге на нашем десном крилу у јачини око две чете или 200 бораца, напао је наш 1 и 2 батаљон са десног бока и са фронта успевши да их избаци са положаја и натера на повлачеше, приликом кога су дали доста жртава јер је повлачење било неорганизовано и у гомилама.

До овога је дошло што јединице 26 бригаде, које су се налазиле на нашем десном крилу, отступиле су и на тај начин створиле празнину кроз коју је непријатељ јурнуо и почео да гађа наше јединице са бока силазећи са надвишавајућих положаја.

Да би ове јединице прихватили, наредили смо митраљезима који су се налазили на падинама коте 925 до својом ватром заштите наше делове, но и ово није помогло јер је тачност погађања била веома слаба, док је непријатељ гађао веома прецизно, што је једна од особина Шиптара.

Видевши ово наредили смо 1 и 2 батаљону да се зауставе на к. 925 и да на тој линији зауставе надирање непријатеља. И овај задатак батаљони нису могли да изврше и спустили су се у Клисуру, потпуно неуређени. Ту, под командом комесара бригаде и начелника штаба, батаљони су уређени и враћени на положаје >„Лебовац“ а 3 и 4 батаљону је наређено да поседну и бране положај к. 956 па на север до Клисуре где ће батаљони да ухвате везу.

Штаб бригаде се сада налази у Клисури.

У 19 часова добили смо наређење из Штаба дивизије да нашу бригаду у току ноћи има да смени 27 бригада.

Смена јединица на положају је завршена до 2 часа 11 новембра, када су се јединице повукле ради уређивања и одмора на просторију Дубница — Стропско — Бунушевце.

Задачи који су дати нашој бригади поетигнути су, но са том изнимком што положаји који су били заузети нису одржани. У току ових борби заробљене су 4 пушке, архива неке јединице шиптарске и убијено је 14 Шиптара, за које се зна позитивно. Поред овога убијено је преко стотину њих, но су Шиптари успели да све своје рањене и мртве извуку са положаја.

Ми за време ових борби имамо 12 погинулих, 66 рањених и 23 ишчезла...

Од материјала имамо изгубљено: 1 мали бацач и 3 пушкомизраљеза.

Од руководилица имамо следеће рањене и умрле:

Комесар 1 батаљона Вуле Васић умро од рана, командир 1 чете 1 бат. Шпира Митић и командир 2 чете Цветковић Панта.

Борци су акцију примили радосно, а да би што боље све испало извршене су детаљне припреме и штабовима батаљона поред писмене заповести се је и усмено објашњавало како ће у којим моментима да поступи. Но и поред тога управљање и руковање борбом било је слабо од стране нижих војних руководилица, који уопште нису показали неко вођење јединица него је сваки радио за себе како је знао и умео, тако да је због оваквог слабог руковођења дошло до наглог напуштања положаја, јер је било довољно да један напусти положај па да и остали пођу тим путем.

Нишанције на митраљезима и бацачима веома слабо узимају елементе и поред свршеног курса, што је негативно утицало на борце.

Због овог слабог нишањења појмљиво да је било и слабог садејства између пратећих оруђа и стрељачког строја.

Сем овога војни руководиоци батаљона и чета у појединим моментима не умеју да се снађу и да поједине нападе непријатеља парирају противнападом или одређивањем резерве да их у случајевима изненађеша са бока или крила заштити било одбраном било нападом. Сви они у таквим случајевима се повлаче, којом приликом трпе велике губитке. Штаб бригаде је знао ово па им је пре почетка борбе скренуо пажњу на ово, но то им је било недовољно.

Из свега овога могла би се извући следећа поука:

У бригади је неопходно потребно подићи десетаре, извежбати их у вођењу десетине кроз све фазе борбе као и то да своју десетину морају чврсто да држе у рукама.

Будући да је кадар водника и командира такође слаб треба и њега подизати и стварати добре командире чета у које ће борци гледати са пуно ауторитета и чија заповест за борце ће значити светињу, будући да ће бити дубоко убеђени у спремност свога командира.

Што се саме борбе тиче на оваквом терену, са оваквим непријатељем као и са оваквим задацима које је бригада имала, дала нам је поуку да требамо да будемо што одлучнији у нападу а када се већ једном заузме положај — исти Држати чврсто и прецизном ватром (израдом доброг плана ватре) не дозволити непријатељу да се примакне истом.

Борце морамо што више да учимо у нишањењу и гађању јер има и таквих који још не умеју да држе пушку у ставу за нишањење већ пуцају из става готове.

У прилогу доставља се листа губитака.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, мајор,
Милорад Мишчевић

В. д. команданта, капетан,
Миле Дробац

Начелник штаба,
поручник,
Мих.² И. Илић

(М.П.)

Образац бр. 10

ПРЕГЛЕД ГУБИТАКА

Погинулих, рањених и несталих

Штаба 25 бригаде 46 дивизије Н.О.В.Ј. у времену
од 8-Х1 до 12-Х1-1944 г.

Дан борбе	Јединица	Погинуло			Рањено			Нестало			Примедба	
		Бораца	Официра	Свега	Бораца	Официра	Свега	Бораца	Официра	Свега		
За време акције дана 8, 9, 10 и 11 новембра 1944 г.	1. батаљон	7	-	7	36	-	36	3	-	3	0	
	2. батаљон	2	-	2	14	-	14	26	-	26	26	
	3. батаљон	3	-	3	10	-	10	-	-	-	-	
	4. батаљон											
	С в е г а	12	-	12	66	-	66	29	-	29	29	

Полит. комесар:
мајор

Милорад

Михајло

(М.П.)

В.д. командант,
капетан

Миле

БР. 18

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О ДЕЈСТВИМА ДИВИЗИЈА У ИСТОЧНОЈ СР-
БИЈИ ОД 15 ДО 30 СЕПТЕМБРА¹**

ШТАБ
XIV КОРПУСА Н.О.В.
Оп. бр. 17
15.XI.1944 год.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ
Оперативно¹ одељење

Петнаестодневни извештај оЗ 15—30 септембра 1944 год.

У периоду овога извештаја наш се корпус налазио са XXIII ударном и XXV дивизијом на просторијама од Неготина до Петровца и од Црног Врха до Дунава, а XIV дивизија налазила се на просторији Књажевац — Сокобања — Бљевац — Ражањ. На овој просторији прочишћена су сва места око Дели Јована, Мироча, Великог и Малог Крша, Бора и Хомољских Планина, као и западно и југозападно од Жагубице до Деспотовца, од разбијених четничких банди заједно са љотићевским и недићевским бандама. Поред чишћења од наведених банди, задатак корпуса је био затварање праваца: Бор — Жагубица — Петровац, Штубик — Плавна — Клокочевац — Мајданпек — Кучево, Сокобања — Алексинац, Сокобања — Књажевац и Бољевац — Параћин, на којим комуникацијама је вођена борба са Немцима и које су рушене, како би се што више онееспобиле за употребу од стране непријатеља са моторним возилима. Ово рушење комуникација добило је велики значај нарочито онда кад су јединице Црвене армије прешле Дунав код Кладова и кад су наишле из Бугарске источно од Неготина и почеле потискивати непријатеља ка западу. У овом периоду времена на Нге су јединице дочекале најсретније дане, јер је ухваћена веза са давно жељеном и очекиваном братском Црвеном армијом. Поред наведених задатака постављени су народно-ослободилачки одбори у селима Сиколе, Плавна, Глоговица, Поповица, Горњани, Кривељ, Влаоле, Јасиково, Лесково, Лазница, Селиште, Милатовац, Буковац, Жагу-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 53—1, к. 182.

бица, Крепољин, Сиге, Крупаја и др. Постављањем народно-ослободилачких одбора у наведеним местима ликвидирани су све старе четничке власти.

АКЦИЈЕ И ПОКРЕТИ

Јединице нашега корпуса поетигле су од 15—30 септембра 1944 године елелеће успехе и вршиле су следеће акције:

16 септембар

XXIII ударна дивизија налази се на просторији -Поповица — Сиколe — Глоговица — Салаш. Јединице ове дивизије напале су непријатеља у Салашу. Јачина непријатеља била је од 5—700 војника са 4 тенка. 5 борних кола и једном батеријом топова. Акција није успела због тога што је непријатељ био утврђен, а наше снаге које су нападале биле су мале. Борба је вођена целога дана. У овој борби непријатељ је имао 25 мртвих и више рањених. На положају Мала Јасикова, јужно од Глоговице, друге јединице ове дивизије водиле су борбу са Немцима, који су овде имали жртава али је број непознат. Наши губици: 1 мртав и 11 другова рањених, већином од артилериске и митраљеске ватре из тенкова. За то време 7 бригада ове дивизије, у заседи на Заграђу, водила је борбу са непријатељском колоном која је пролазила од Бора ка Рготини. Непријатељ је имао жртава, али је број непознат. Запаљен је један камион пун мина. Наш један друг рањен.

XXV дивизија држи положаје: с. Мироч — ушће Поречке Реке — Црна Бара до између Доњег Милановца и Мајданпека, затим Медвеђа Чука — Попадија — Коље Брдо — Црнајка — Танда — Рудна Глава. Један батаљон налази се у Мајданпеку ради прихватања нових бораца и чишћења терена од четничких банди, као и рушења комуникације Мајданпек — Кучево. Осим чаркања код Доњег Милановца, борби са непријатељем није било. У току дана предало се 30 четника — дражиноваца и пријавило се 60 нових бораца.

XIV дивизија са 20 бригадом налази се на просторији око Сокобање са задатком затварања правца Сокобања — Алексинац, а са 23 бригадом на просторији око Књажевца са задатком затварања правца Књажевац —• Сврљиг и Књажевац —• Пирот. У току овог дана, у заседи на путу Ниш — Књажевац, од стране делова ове бригаде убијено је 3 Немца и заплешен један мотоцикл са корпом. Истога дана јаче непријатељско извиђачко одељење кренуло је са једним тенком од Књажевца ка Бољевцу. Код с. Каличина тенк је наишао на мину, а у исто време наша заседа је отворила ватру и банда је панично побегла у Књажевац. Непри-

јатељски губици: 4 мртва и 1 тенк уништен. Заплењен је један митраљез, 2 пушке и нешто спреме. Није било наших губитака.

17 септембар

Јединице XXIII ударне дивизије, које су поставиле заседу код Салаша, дочекале су непријатељску колону и са истом ступиле у борбу, али услед моторизације и јаким непријатељских обезбеђења, заседа се морала повући и напустити своје положаје. У овој борби непријатељски губици нису нам познати. Ми нисмо имали губитака. Једна чета 9 бригаде ове дивизије, која је била остала иза своје главнине, на просторији Вратарница — Зајечар водила је борбу с непријатељским колонама које су пролазиле ка Зајечару. У тим борбама непријатељ је имао 11 мртвих и више рањених.

XXV дивизија налази се на положајима као и раније. Рушене су комуникације, постављане нагазне мине и заседе. Једна чета 18 бригаде водила је борбу са Немцима код Штубика и у самом Штубику. У овој борби уништена су једна борна кола и три камиона оштећена. Наши губици: 1 лакше рањен. Непријатељски губици нису познати. Овог дана предало се 18 четника.

XII.V дивизија налази се на истим положајима и врши масовно рушење комуникације Алексинац — Сокобања, Једна заседа ове дивизије на путу Књажевац — Сврљиг (Тресибаба) сачекала је 4 непријатељска камиона и спалила их. Убијено је 7 Немаца и заплењено 23 пушке, 1 двоглед, 1 стројница и нешто спреме. Наших губитака није било.

18 септембар

XXIII ударна дивизија извршила је покрет са просторије Дели Јован — Глоговица на просторију Танда — Горњани — Влаоле, у околини Великог Крша.

XXV дивизија извршила је покрет са 16 бригадом на просторију Брза Паланка — Уровица — Јабуковац и на положаје Краку Србулуј—к. 447 — Обршја (к. 409)—Бубањ (к. 338) — Корњет. Са 18 бригадом, са два батаљона, на комуникацији Плавна — Клокочевац, а једним батаљоном у Попадији. Један батаљон 19 бригаде поседује положаје код Доњег Милановца (смена 16 бригаде), један батаљон се налази у Мајданпеку, а један на положајима западно од Клокочевца, к. 371. На путу Штубик — Јабуковац дошло је др борбе са једном немачком колоном која је ишла из Јабуковца. У борби непријатељ је имао 6 мртвих, а наши су губици два мртва и два рањена. Истога дана непријатељ је

извршио продор према Плавни, али је задржан од јединица 18 бригаде испод положаја Главичарке. Овом приликом непријатељ је имао 12 мртвих. Уништен је један блиндиран аутомобил. Наше јединице нису имале губитака. У току ноћи 18 на 19 јединице XXV дивизије извршиле су напад на непријатеља у циљу узнемиравања. У току овог дана предало се 48 четника.

XIV дивизија овога дана продзакава масовно рушење комуникација и врши се сређивање дивизије.

19 септембар

Јединице XXIII ударне дивизије извршиле су покрет на нове положаје, на просторију Кривељ — Бор, Јасиково — Лесково и даље према Жагубици, а главнина, дивизије око села Влаоле. Овога дана ова дивизија није водила борбу.

XXV дивизија налази се на положајима као и прошлог дана. Непријатељ је надирао од Плавне према Клокочевцу, на положаје 18 бригаде. Борба је вођена у току целог дана. У току ноћи 19 на 20 настављена је борба са непријатељем који је са моторизацијом продро до с. Попадија. У тим борбама уништен је један мањи тенк и убијено 15 Немаца. Наши губици су: 3 мртва и 4 рањена. Разрушена је детаљно комуникација Клокочевац — Попадија. На комуникацији Јабуковац — Плавна постављене су нагазне мине. На комуникацији Мироч — Брза Паланка порушена су 4 моста. Јединице ове дивизије заплениле су 3 радиоапарата, извесну количину хране, која је спремна за четничке организације, као и четничку архиву. Јединице 19 бригаде гониле су четничке банде према Кучеву, којом приликом се предало 10 четника са оружјем,

XIV дивизија и даље наставља масовно рушење комуникација Алексинац — Сокобања, Књажевац — Бољевац и Књажевац — Бели Поток. Врши се и даље сређивање дивизије.

20 септембар

XXIII ударна дивизија налази се на положајима као и прошлог дана. Овога дана јединице ове дивизије у заседи дочекале су једну немачку моторизовану колону која је ишла од Бора према Жагубици и на местима где је комуникација порушена отворила је ватру на ову непријатељску колону и исту повратила према Жагубици. У тој борби уништено је 4 камиона, једна борна кола и срушен један болнички авион. Убијено је 10 Немаца, 4 заробљено и више њих рањено. Заплењено: 2 пушкомитраљеза и много ратног материјала. Истога дана јединице ове дивизије про-

терале су четничку Хомољску бригаду од Лазикова према Лазници, у којој борби је заробљено 16 четника са оружјем. Наши губици: 4 рањена, од којих 2 теже.

XXV дивизија извршила је покрет на положаје са 16 бригадом: Тополница —• Карпиниш — Чока Збег (к. 476) — Кулмеа Каменици. Са 18 бригадом посела, је положај Чока [Моила] Мори — Лазарева Коса — Милошева Кула, Кулмеа Флори, [Кулмеа] Урсуле. Један батаљон 19 бригаде и даље се налази код Доњег Милановца, један у Мајданпеку, а два батаљона ове бригаде гоне четничке банде према Кучеву. Непријатељ је успео да овлада доминантним положајима јужно и северно од комуникације Плавна —• Клокочевац, да продре кроз Клокочевачку клисуру и уђе у село Клокочевац. Борба која је вођена у току ноћи¹⁹ на 20 настављена је 20-ог пре подне. Батаљони 19 бригаде разбили су једну четничку банду код Крста — с. Вољуја. Заробљено је 30 четника и заплешено 14.000 метака. Настављено је гоњење четника према Кучеву.

Ноћу 19 на 20 20 бригада XIV дивизије без отпора је упала у Ражањ, пошто се четничке банде одмах пошто су осетиле долазак ове бригаде разбежале. 20 бригада остала је у Ражњу све до 10 часова 20 септембра када се морала повући због интервенције једне непријатељске моторизоване колоне од правца Ниша. Заплешено је 400 кг шећера, 50 м. брашна и друге спреме. Један батаљон 23 бригаде у заседи на Тресибаци уништио је 2 непријатељска камиона, којом приликом је убијено 9 Немаца, 4 заробљено. Заплешено је 12 пушака, 1 strojница и нешто спреме. Наших губитака није било.

21 септежбар

XXIII ударна дивизија налази се на положајима као прошлог дана. Овог дана јединице ове дивизије, на комуникацији Бор — Жагубица, дочекале су у заседи непријатељску моторизовану колону која је ишла из Бора према Жагубици. Уништена су 2 немачка камиона и оштећен немачки извиђачки двомоторни авион. Од постављених мина уништен је један тенк и 1 камион, који су на путу изгорели. Поред тога оштећено је 2 камиона. Убијено је 10 Немаца и више рањено. У селу Кривељу, које је очишћено од четничких банди, пронађен је магацин четника Драже Михаиловића и то 220 пушака у кубету цркве, 2 сандука муниције, сандук немачких бомби за лаки бацач. У борби са Немцима наши су губици: 4 лакше рањена и 1 теже. За ово време 9 бригада ослободила је Лазницу и Хомољску бригаду потпуно разјурила. По уласку у село Лазницу, један

батаљон ове бригаде био је изненада нападнут од стране Немаца и четника са положаја између Жагубице и Лазнице јаким артилериском и бацачком ватром, којом приликом је овај батаљон имао 14 мртвих и 15 рањених.

XXV дивизија углавном налази се на истим положајима као и прошлога дана. Немци су успели да се са два тенка, двоја мала борна кола и 70 камиона пробију од Клокочевца комуникацијом до Доњег Милановца. У борби са 16 бригадом непријатељ је имао 10 до 12 мртвих, наше јединице нису имале губитака. Два батаљона 19 бригаде, пошто су разбила четничке банде, заузела су среско место Кучево, којом приликом су заробљена два четничка капетана, 30 четника и заплењена већа количина материјала.

XIV дивизија — 20 бригада ове дивизије пребацила се из околине Ражња на просторију Криви Вир — Бољевац. Јединице 23 бригаде у заседи на путу Сврљиг — Књажевац сачекале су непријатељску коњичку извиђачку патролу. Убијено је 2 официра, 3 подофицира и заробљено 3 Руса. Заплењена је 1 стројница, 4 пушке, 2 парабелума и 12 коња са јахаћим прибором. Наших губитака није било.

22 септембар

XXIII ударна дивизија и даље се налази на истим положајима. 7 бригада у заседи на комуникацији Бор — Жагубица дочекала је немачку моторизовану колону од 20 камиона са приколицом и топовима као и неколико тенкова. Вођена је борба са овом колоном која је трајала цело преподне. Ова непријатељска колона је разбијена и враћена према Бору. Оштећена су 2 камиона и убијено је 10 Немаца, заробљена 3 Румуна. Наши губици: 3 лакше рањена и 1 теже. За ово време непријатељ је покушавао са малим моторизованим колонама да продре према Лазници, али је одбијен. Непријатељски губици нису познати. Наших губитака није било.

XXV дивизија налази се на положајима и то: 16 бригада на линији Три Горуна — Истребина (к. 585) — Врћеж — Алмажан, 18 бригада на положајима Медвеђа Чука — Плавна" — Добромир — Лазарева Коса — Кључ — Врба, а 19 бригада на просторији Кучево — с. Волуја, док се један батаљон налази у Мајданпеку. Постављене су мине на комуникацији Клокочевац — Моена. Јединице 19 бригаде гоне *четничке* банде на просторији Кучево, а које беже према Великом Градишту и Петровцу.

XIЛГ дивизија изводи масовно рушење комуникација Зајечар — Параћин и Књажевац — Бољевац — Подгорац.

23 септембар

XXIII ударна дивизија и даље се налази на истим положајима као и раније и јединице ове дивизије овога дана нису водиле никакве борбе.

XXV дивизија држи положаје и то са 16 бригадом Врђеж — Три Горуна — Баниште — Циганско Гробље, са 18 бригадом Ајдучка Глав. — Плавна, с. Попадија — Мали Мироч и Кључ — Врба, а 19 бригада налази се на истим положајима као и прошлог дана. Једна чета 16 бригаде изненадним упадом у село Мироч убила је 5 Немаца, међу њима једног команданта. Наши губици: 1 мртав.

XIV дивизија и даље изводи рушење комуникација Зајечар — Параћин и Књажевац — Бољевац — Подгорац.

24 септембар

Јединице XXIII ударне дивизије порушиле су мостове на комуникацији између Жагубице и Крепољина.

XXV дивизија налази се на положајима као прошлога дана. Непријатељ је покушао да се из Доњег Милановца пробије према Мајданпеку, али је одбијен. Непријатељ је имао 2 рањена. Наши нису имали никакве губитке. У току дана јединице 16 бригаде ухватиле су везу са јединицама Црвене армије и у садејству с њима протерале Немце са положаја на ушћу Поречке Реке. Ноћу 24 на 25, један батаљон исте бригаде напао је на положаје код Доњег Милановца. Том приликом непријатељ је имао 4 мртва и 6 рањених. Ми смо имали једног мрвог. На комуникацији Зајечар — Неготин разбијена јака извиђачка делатност. Нашим јединицама предало се 9 четника са радио-станицом.

На еектору XIЛГ дивизије непријатељска извиђачка одељења кренула су из Књажевца према селима Саставци — Каличина и после краћег пушкарања повраћена у Књажевац.

25 септембар

Штаб XXIII ударне дивизије извршио покрет и смеистио се у Лазничке торове, северно од Лазнице. 14 бригада ове дивизије из села Влаоле упућена је на проеторију Сиге

Милановац — Крупаја са задатком да поруши комуникацију Горњачка Клисуре и на исту постави заседе, те да на тај начин спречи извлачење Немаца комуникацијом Бор Жагубица — Петровац. Јединице 9 бригаде напале су Хо-мољску четничку бригаду у Суводолу и исту разбиле и заузеле њихове положаје. Наше јединице нису имале никаквих губитака. Заплењено је нешто спреме

16 и 19 бригада XXV дивизије налазе се на истим положајима као и претходног дана. Јединице 18 бригаде зау-

зеле су положаје Штубик — Ајдучка Глава, Плавна — Попадија, Карађорђева Главница, Начереш — Милошева Кула — Црнајка. На сектору 16 бригаде дошло је до ситних чаркања са непријатељским јединицама које су покушале да се пребацују преко Дунава. 18 бригада уништила је један непријатељски камион са 30 Немаца. 2 Немца су заробљена. Наше јединице нису имале губитака.

XIV дивизија и даље руши комуникације Зајечар — Параћин и Књажевац — Бољевац — Подгорац.

26 септембар

XXIII ударна дивизија налази се на положајима као и прошлога дана. 14 бригада ове дивизије, приликом доласка на положај Сиге — Милановац, опколила је и напала 2 четничке бригаде — Хомољеку и Млавску> обадве у јачини око 600 људи. Непријатељ је дао отпор, али наше јединице својим новим распоредом и муњевитом брзином разбиле су четничке јединице, од којих је 10 убијено и више рањено, а заробљено је 260, међу којима 4 сфицира. Заплењено је 130 пушака, 1 лаки бацач, два лака митраљеза, један „шарац“, 3 пушкомитраљеза, 1 противколска пушка, 3 шмајсера, 2 пиштоља, 150 ручних бомби и разни други материјал. Такође је заплењено 3 кола експлозива. Један батаљон ове бригаде приликом гоњења разбијених четничких банди и заузимања села Милановца заробио је 20 четника и запленио 5 пушкомитраљеза и 20 пушака. Једна чета ове бригаде са минерским водом, која је имала задатак да поруши комуникацију у Горњачкој Клисурси, наишла је на љотићевце у јачини од 500 војника са два топа, 2 тенка и 1 минобацачем, који су чували Клисуру и осигуравали пут непријатељској колони — Немцима који су ишли од Петровца према Жагубици са 120 камиона и 16 тенкова. У борби која се развила убијено је 30 Немаца и љотићеваца и заплењена 3 камиона. Непријатељ се повукао у Петровац, а чета са минерским водом успела је да поруши све мостове у Клисури. Наши губици: 2 мртва и 5 рањених.

XXV дивизија налази се на истим положајима као и прошлота дана. Један батаљон ове дивизије сукобио се са непријатељем на комуникацији Штубик — Неготин, Штубик — Јабуковац, којом приликом је убијено 12 Немаца и 1 заробљен. Јединице Црвене армије стигле су у Јабуковац и Немци се повлаче према Неготину и Зајечару. На осталим секторима није било борбе.

Јединице XIV дивизије напале су четничке банде у селу Доњој Мутници и разбиле их.< Заплењено је: 1 про-

тивавионски митраљез, 15.400 метака, 1.200 кг шећера и остале спреме.

27 септембар

Јединице 14 бригаде гонећи разбијене четнике, приликом чишћеша терена око Крепаје, заплениле су 5 камиона и 1 велику штампарију, 2 радиоапарата, 2 писаће машине, 25 сандука динамита и остале спреме. Истога дана јединице 7 бригаде дочекале су у заседи непријатељску колону која је ишла од Бора према Жагубици. Борба је вођена код Крста и наше јединице успеле су да непријатељску колону врате у Бор. Непријатељ је имао 10 мртвих и 15 рањених.

XXV дивизија углавном се налази на истим положајима као и прошли дан, само што се један батаљон померио са положаја код Циганског Гробља на Букову Главу. 2 батаљона 16 бригаде вршила су напад на непријатеља око Доњег Милановца и натерали непријатеља да се повуче у еам град, пошто је имао 4 мртва и 6 рањених, док су наше јединице имале 3 ђакше рањена. Заробљена је извесна количина материјала. Ноћу 27—28 један батаљон 16 бригаде вршио је напад на Немце код Штубика, којом приликом је убијено 14 Немаца и заробљено 2 белогардејца и 1 Немац. Наша су 4 друга рањена.

Јединице XIV дивизије ноћу 27—28 напале су четничке банде у селу Бошњане и после кратке борбе потпуно их разбиле. Убијено 27, заробљено 46, међу којима 4 активна подофицира. Заплењено 75 пушака, 7 пушкомитраљеза, 1 тешки митраљез и 23.000 метака. Наши губици: 2 мртва и 6 рањених, од којих 4 теже. Упућен је један батаљон из 23 бригаде преко Краљевог Села² у правцу Ново Корито, ради хватања везе са јединицама Црвене армије. Комуникацију Књажевац — Зајечар овај батаљон је прешао без борбе.

28 септембар

XXIII ударна дивизија налази се на истој просторији као и прошлог дана. 14 бригада ове дивизије продужује чишћење терена од четничких банди и прогони ове према Ждрелу, у правцу Петровца. Јединице 9 бригаде порушиле су мостове на реци Осаничкој и Адујевој. Приликом чишћења Суводола заробљено је 12 четника са пушкама и 2 противколске пушке. У Жагубици јединице 9 бригаде пронашле су 50.000 бугарске муниције.

XXV дивизија налази се на истим положајима као и прошлог дана, осим 19 бригаде која се налази на положају

² Сада Минићево.

Каона — Кучајна — Равниште — Волуја — Кучево. 18 бригада вршила је у току ноћи напад на непријатељске положаје Штубик — Јабуковац, Штубик — Пеготин. Наше јединице су потисле непријатеља са његових положаја, али су се под притиском непријатељске артилерије и моторизације морале повући. 16 бригада нападала је на непријатеља на положају код Доњег Милановца, где су непријатељу нанети губици: 4 мртва и 2 рањена, док су наши губици били 2 мртва и 4 рањена.

ХИУ дивизија са 20 и 23 бригадом налази се на положајима као и раније. Формирана је 24 бригада ове дивизије и један батаљон исте опколио је четничке банде у селу Смиловцу и разоружао их без икаквих губитака. Запленио 2 пушке са 15.000 метака и 50 бомби. Ноћу 28—29 исти батаљон опколио је групу четника у с. Плани и после краће борбе разоружао их, којом приликом је заробљено 66 и 1 теже рањен. Заплењено: 79 пушака, 3 пушкомитраљеза, 180 бомби и остале спреме. Овај батаљон није имао губитака.

29 септембар

9 бригада XXIII ударне дивизије водила је борбу са немачком моторизованом колоном јачине око 600 војника са 110 камиона, 4 тенка и 4 борна кола. Немци су водили своје породице и преко 2.000 Јевреја из Мађарске који су радили у Бору. Од ових Јевреја 60 је било у војничкој униформи и наоружано. Са њима је било и 60 наоружаних морнара. Борба с овом непријатељском групом отпочела је у 12 сати и трајала све до 18 часова. Колона је заустављена због порушене комуникације и, користећи маглу, нападнута изблиза из заседе. Убијено је 60, оштећено 10 камиона и заплењено 60 пушака и 2 лака митраљеза. Иако је непријатељ три пута јуришао на наше јединице и покушавао да се пробије по сваку цену, ипак наше јединице су упорно задржале положај и нису му дозвољавале да оствари своју намеру, већ су га повратиле у Бор, којом приликом су заробиле око 2.500 Јевреја и 60 војника са оружјем.

XXV дивизија налази се углавном на истом положају као и црошлога дана, осим 16 бригаде која се налази на положају Крчана — комуникација Мајданпек — Доњи Милановац — Баниште — Црвена Бара. На комуникацији Неготин — Салаш, Неготин — Штубик — Јабуковац постављене су mine и заседе, којом приликом је уништено 3 немачка камиона.

Јединице 23 бригаде поставиле су заседу између Краљевог Села и с. Селачка, као и нагазне mine. Том приликом је уништено 2 немачка тенка и спаљено 5 камиона. Плен

није могао бити искоришћен пошто је интервенисала СДС из Доњег Зунича. Непријатељ је имао 30 мртвих и око 50 рањених. Наши губици: 1 погинуо и 4 рањена друга. Ноћу између 29—30 један батаљон 23 бригаде сачекао је непријатељску колону на положају Трееибаба и успео да је после краће борбе разбије, наневши непријатељу губитке: 25 мртвих и преко 50 рањених. Уништена су три камиона и заплењено је 12 пушака и остале спреме. Батаљон није имао губитака. Истога дана у ноћи 28—29, постављена је заседа на комуникацији Књажевац — Зајечар код села Грљане и с. Вратарница и када је наишла једна моторизована немачка колона од правца Књажевца са 33 камиона и 11 тенкова, заеда је отворила ватру те се развила борба која је трајала 4 сата, кад су се наши, услед надмоћности непријатеља који је добио појачање из Зајечара, морали повући. Непријатељ је имао 50 мртвих и око 100 рањених. Уништено 9 камиона и 7 оштећено, као и 1 тенк. Наши губици: 2 погинула и 6 рањених, од којих један теже и један контузован.

30 септембар

, XXIII ударна дивизија налази се на просторији као и прошлога дана и њене јединице овога дана нису водиле никакве борбе.

XXV дивизија са 16 бригадом извршила је покрет на просторију Мајданпека и разместила се дуж комуникација Мајданпек — Кучево са обезбеђењем према Капетановој Ливади и око Мајданпека, а са 18 бригадом запосела је положаје Клокочевац, Плавна, Штубик, Црнајка, Милошева Кула, Мајданпек, Доњи Милановац, док се 19 бригада налази на положају од прошлог дана. У току овога дана на сектору ове дивизије није било борби, већ су само вршени препади са мањим групама.

20 бригада ХБ¹Г дивизије налази се на заседи на комуникацији Вратарница — Грљане. Када је наишла немачка колона са око 600 војника и 3 тенка, заседа их је разбила и вратила према Књажевцу. Убијено је 10 Немаца, а 30 рањено. Наших губитака није било.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички "комесар пуковник Раја Недељковић	Начелник штаба потпуковник Свет.³ Татарцац	Командант потпуковник Рад.⁴ Т. Јовановић
--	--	--

(М. П.)

⁸ Светислав

⁴ Радивоје

БР. 18

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 ОКТОБРА ДО 15 НОВЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
15.XI.1944 год.

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Достављамо извод из операцијског дневника за период времена од 30.X до 15.XI.1944 год. закључно.

- 30.X. Бригада распоређена на линији — положају и то: Вучја Главница, раскрсница 1 км јужно од Вучје Главнице (I батаљон), Орловац — Котарино (III батаљон), с. Остра, сјев. од Илијака и Буковац (IV батаљон). Горе поменути линиту држе горе наведени батаљони. Непријатељ се налази јужно од те линије, на линији Илијак — Буковац — Мојсиње и цести западно од Мојсиња до Балуге, добро укопан. Овог дана непријатељ је био активан са артилеријом на наше положаје.
- 31.X. Наш III батаљон извршио је напад на непријатеља у селу Мојсиње са намјером да заузме исто село. Борба је трајала од 20 часова па до 1 сат послје пола ноћи. Непријатељ је потиснут из првих ровова, исти се је зауставио у другим рововима и у добро утврђеним кућама села Мојсиња. У овој борби непријатељ је имао 15 мртвих које је оставио на бојном пољу и више рањених. Заробљена су три непријатељска војника и један официр. Ми смо имали 2 мртва и 10 рањених. Напад није упио у потпуности из разлога тога што је непријатељ бранио положај под сваку цијену, а и ради тога што је то била нашим новим борцима прва борба те се нису добро снашли.
- 1.XI. У 19.45 часова Штаб бригаде добио је наређење од Штаба XIV корпуса да садејствује у нападу са 23 дивизијом и руским трупама на Чачак, то јест да извршимо напад на непријатеља на нашем сектору

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19—6, к. 987.

са задатком овлађивања комуникацијом Чачак — Прељина — Мрчајевци — Краљево. Напад смо отпочели са линије наших положаја у 1 час 2. XI на цијелом сектору, са циљем отсијецања непријатељских снага од Чачка> те гонити истог према истоку.

- 2.X1. Борба је трајала до 4 часа ујутро. Услијед јаког непријатељског отпора те услијед јаке непријатељске артилеријске и бацачке ватре напад није успио, а и ради тога што је испред непријатељских положаја брисан простор, непријатељ је испред својих положаја запалио сијено тако да је био сав терен расвијетљен и свако кретање онемогућено. I и III батаљон повукли су се на своје старе положаје, док је IV батаљон потиснуо непријатеља са сјеверног дијела Илијака и продужио борбу до 11 часова, јер је исти опколио једну групу Нијемаца, од око 100, те је настојао под сваку цијену да исте ликвидира. Борба је била жестока, а пошто је испред непријатеља био брисан простор, а непријатељ добро укопан, IV батаљон није успио да ову групу ликвидира те се је повукао на своје старе положаје.

У овој борби наши тешки бацачи нанијели су непријатељу осјетне губитке. У цијелој овој борби непријатељ је имао око 60 мртвих, а по причању цивила — да су имали око 70 до 80 рањених.

Наши губици: 12 мртвих и 17 рањених. Међу мртвима је био један помоћник комесара чете> 2 водника.

Овог истог дана непријатељ је са јачим снагама напао на положај нашег IV батаљона, те истог избацио са положаја Илијака и Буковца те овладао линијом Илијак — Буковац.

За ово вријеме наш II батаљон био је на полсјајима Прањани, одакле је ЗОХ са једним руским батаљоном кренуо на линију Бидовоки Тунел са задатком пресијецања комуникације Чачак — [Овчарско-] Кабларска Клисуре. Уз сами пут батаљон је дознао да се непријатељ налази у селу Каменици код школе и предложио команданту батаљона Црвене армије да ликвидирају упориште Каменицу те да тек онда продуже на одређени задатак. Командант батаљона Црвене армије није на то пристао, већ је рекао да је он добио задатак те да наш II батаљон потпада под његову команду, на што је наш штаб батаљона пристао послје упорног убјеђивања да је потребно ликвидирати упориште Каменицу како не би непријатељ остао њима за леђима.

Тако су продужили батаљони са покретом те стигли на Видову косу 31.X у 4 часа ујутро са задатком пресијецања комуникације, Одмах послње њиховог доласка на Видову косу, непријатељ који је био у селу Каменици као и снаге непријатеља које су биле у Видовском Тунелу осјетили су повлачење оба батаљона на Видову косу те су се брзо спојили и настала је борба. Ворба је трајала од 4 до 10 часова. Непријатељу су стално пристизала појачања. Оба батаљона за кратко вријеме били су усбручени и морали су вршити продор. Борба је била жестока и неједнака и послње шесточасовне борбе наш батаљон је успио заједно са батаљоном Црвене армије [да] пробије обруч уз велику помоћ једног нашег вода који је остао изван обруча. Јачина непријатеља на овом сектору била је око 700 Нијемаца са доста аутоматског оружја, 4 тенка и 1 оклопним возом који је осигуравао комуникацију. У овој борби непријатељ је имао преко 30 мртвих и више од 70 рањених. Наши губици су били: 14 мртвих и 43 рањена и око 40 несталих, од којих се је половина досада повратила. Изгубљена су 2 митраљеза „шарца“ и око 30 пушака. Разлог овог уобручавања и неуспјеха јб у томе што је наш штаб батаљона пристао да буде под командом штаба батаљона Црвене армије те је тиме изгубио самоиницијативу. Да су Губици тако велики лежи у томе што је новомобилисано људство ушло у тако жестоку борбу са доста јачим непријатељем. Истог дана батаљон се је након извлачења из борбе поставио на линију Прањани, гдје се је задржао до 1.XI, до 8 часова ујутро, када је позван да се одмах постави на линију Јабланица — Луњевица. На ову линију батаљон је стигао 2.XI у 8 часова ујутро. За све ово вријеме батаљон је био на положају и у покрету са 3 чете> док је једна чета била у Г. Милановцу.

Од 2.XI до 15.XI бригада налази се са 3 батаљона на линији: раскрсница јужно од Вучје Главице —• Благојевићи — Орловац — Солинац — Добриње, и то само са истуреним дјеловима на добро утврђеној линији, док се главнина бригаде налази сјеверније од тих положаја, распоређена по логорима.

За све ово вријеме непријатељ је свакодневно покушавао са нападима на наше положаје без успјеха. Свакипут он је био одбачен на своје старе положаје. За ово вријеме бригада је извршила 6 демонстративних ноћних напада на непријатеља у циљу што више узнемиравати непријатеља. За све ово вријеме непријатељ је био врло активан са артилеријом која се налази код Мојсиња као и са артилеријом са десне стране Мораве. Наш II батаљон

од 2.XI до 15.XI био је на линији Јабланица — Луњевица, са задатком сређивања, војног и политичког рада са јединицама, док је један вод тог батаљона био у Г. Милановцу као заштита бригадне амбуланте.

З а к љ у ч а к :

I) За ових 15 дана непријатељски губици су били: 105 мртвих, око 140 рањених, заробљена 4 (међу њима један официр), заплијењене 3 њемачке стројнице, 3 пиштоља — парабелум, 7 пушака и око 3000 метака. те нешто живежних намирница.

Наши губици за ових 15 дана били су: 28 мртвих, 70 рањених, 40 нестало, изгубљена 2 „шарца“, 30 пушака. . .

3) За ових 15 дана војни и политички рад текао је у пуном јеку те је преко 200 бораца-новака научило руковати са аутоматским оружјем.

4) Однос командног кадра према борцима добар је, сем што има по неки случај претјеране оштрине.

5) Однос бораца према командном кадру је врло добар.

6) Борбеност цјелокупне бригаде је прилична, и нови другови су већ прилично прекаљени у посљедњим борбама.

7) Однос и расположење народа према нашој војсци на овом сектору је приличан, сем што је у селу Остри нешто лошији, а то ради тога што из тог села има још одбјеглица у четничким редовима.

8) Стање наоружања прилично је сем што нам је још потребно тешког и аутоматског оружја.

9) Стање исхране на овом сектору је прилично, али се осјећа потешкоћа у набавци хране пошто је бригада већ дуже времена на овом истом сектору.

10) Стање одјеће и обуће је доста слабо а нарочито обуће, јер се у нашој бригади налази око 800 војника са опутњацима који ће брзо спасти услијед слабог времена, а око 60 бораца сасвим је босих.

II) Здравствено стање у бригади је прилично. Заразних обољења није било.

12) Командни кадар није потпун, пошто је у посљедњим борбама много руководиоца (командира и замј. командира као и водника) избачено из строја.

13) Бригада је прилично сређена те успособљена за извршење средњих задатака, пошто је људство још ново,

неочеличено, а нижи командни кадар је претежно од нових бораца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, мајор² Командант, п. пуковник³
Начелник, капетан⁴

БР. 15

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА САДЕЈСТВО БУГАРСКИМ ЈЕДИНИЦАМА У ОСЛОБО- ЂЕЊУ ВУЧИТРНА И ПРИШТИНЕ¹

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 50
15.XI.1944 г.
у _____ часова

ШТАБУ 8 БРИГАДЕ

Према наређењу Толбухина, бугарска војска> односно бугарска II армија, која има у свом саставу 4 дивизије, добила је наређење да у року од 3 дана мора заузети Приштину, Вучитрн и Косовску Митровицу. Офанзива 4 бугарске дивизије и 1 тенковске бригаде, која се налази у саставу II армије, отпочеће 16 ов. месеца у 6 часова.

У овим операцијама према Приштини, Вучитрну и Косовској Митровици учествоваће и наша дивизија.²

За извршење предњег

НАРЕЂУЈЕМО :

1) 8 бригада са своја три батаљона извршиће покрет 16 ов. месеца у 4 часа правцем Куршумлија — Саставци —

³ Идриз Ђејван
³ Драган Станић
⁴ Иван Крилов

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/1, к. 1051.

² Види док. бр. 30, 33 и 123.

Мала Косаница, где ступити у везу са IV бугарском дивизијом и са њом заједнички кретати у правцу Вучитрн — Приштина.³ Ова дивизија добила је наређење да од Подујева врши напад у правцу Вучитрн. 8 бригада водиће рачуна о томе да кад њихова тенковска бригада продре у правцу Приштине, одвоји два батаљона и упути према Приштини, са задатком да у заједници са бугарском војском уђу у Приштину, док ће остала два батаљона кретати се са IV дивизијом према Вучитрну.⁴

2) 10 бригада извршиће напад са садањих својих положаја правцем Житиња — Ржана, са задатком да овлада положајима Ржана — Оштро Копље, а потом продужи према Сиљевици — Забрђе и даље према Косовској Митровици, са задатком да у заједници са бугарским снагама уђе у Митровицу. Чврсту везу одржавати лево са бугарском VI дивизијом, која ће дејствовати правцем Пакаштица — Качандол — Бајгора и даље према Косовској Митровици. Десно на сектору Боранци — Ковизле налази се један батаљон Ибарског одреда, но на њега се не треба ослањати, већ постављати јака бочна обезбеђења, те да се не би десило да се Арнаути и Немци забаци и ударе вас с бока. За ликвидацију непријатеља испред себе за садејство тражити бугарску артиљерију, коју су они обећали дати, само им треба јавити где да туку.

3) 12 бригада по пријему овог наређења извршиће одмах покрет зн Куршумлију и разместиће се у с. Рудари — Куршумлија — Тиовац. Ова бригада биће у резерви и чим се буде указала могућност, односно чим буде имало места за смештај на сектору Подујева, добиће наређење да пређе у Подујево.

Општа напомена: Скрећемо пажњу 8 и 10 бригади да приликом наступања не истрчавају се исувише напред, већ да се крећу упоредо са бугарском пешадијом. У борби бити енергичан и не заостајати иза бугарских јединица и заузете положаје бранити, тј. ако јако не туче артиљерија.

Све рањенике транспортовати са бугарским санитарским аутомобилима, које су нам они обећали дати за транспорт рањеника до наше дивизијске болнице, која се налази за сада у Куршумлији.

Хируршка екипа у току сутрашњег дана прећи ће у с. Крпимеј, где слати све теже рањенике којима је потребна хируршка интервенција.

³ Види док. бр. 16.

⁴ Види док. бр. 33 и 38.

Везу са нама одржавати помоћу радио-станица и са куририма. О најмањој промени извештавајте нас радио-грамом.

Место Штаба дивизије накнадно ћемо јавити.

Што се тиче плена и поступка приликом уласка у градове поступити према наређењу које сте добиди на састанку штабова бригада са Штабом дивизије.

Распоред осталих бугарских снага II армије: XII дивизија дејствује правцем комуникације Лебане — Приштина. IX дивизија између комуникације Приштина — Подујево и Приштина — Лебане. Тенковска бригада комуникацијом Подујево — Приштина. IV дивизија: Подујево — Вучитрн и VI дивизија: Крпимеј — Косовска Митровица.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Пол. комесар-п.пуксвник,
Живко Живковић

Командант-п.пуковник,
Ратко Софијанић

I

Начелник-мајор,
Валентин Хорватић

БР. 18

**ДОДАТАК НАРЕЂЕЊУ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО
ДИВИЗИЈЕ ОД 15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА
БРИГАДА ЗА САДЕЈСТВО БУГАРСКИМ ЈЕДИНИЦАМА
У ОСЛОБОЂЕЊУ ВУЧИТРНА И ПРИШТИНЕ¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 50
15-XI-1944 г.
у _____ часова..

ШТАБУ 8 БРИГАДЕ

Шаљемо вам скицу² правца којим ће се кретати IV бугарска дивизија са којом ћете ви заједнички дејствовати. Малочас смо вам рекли да ће IV бугарска дивизија дејствовати у правпу Приштине, но сада дође заменик команданта дивизије и рече нам да њихова дивизија има задатак на Вучитрн, а IX, XII и бронирана бригада³ — Приштина.⁴

Исто смо сазнали од њега да је XII дивизија, која наступа од правца Лебана, већ на домаку Приштине и артиљеријом туче спољна утврђења. Ви ћете кретати са IV дивизијом у правцу Вучитрна, но уколико се укаже могућност, тј. уколико продру IX и XII дивизија према Приштини, одвојите два батаљона и пошаљите их у Приштину. Углавном се управљајте према ситуацији и гледајте да стигнете и тамо и овамо.

Ваш батаљон који је био у Дворишту добио је наређење да дође [на просторију] Добри Дол — Бајчина, северно од Подујева. Ступите са њим у везу и издајте му даље наређење.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар-п.пуковник,
Живко Живковић

Командант-п.пуковник,
Ратко Софијанић

(М. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/1, к. 1051.

² Редакција није пронашла ову скицу.

³ Односи се на тенковску бригаду Друге бугарске армије.

* Види док. бр. 15.

БР. 18

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПО-
ЛОЖАЈУ¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. службено
15 новембра 1944 г.
У _____ -ч.

ШТАБУ ХХIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Примили смо ваше наређење по коме требамо Ужички ПО ставити под нашу команду за време нашег боравка на овом простору. Ми вас на то извештавамо да смо упутили код вас команданта Ужичког ПО, коме ћете ви лично дати директиве.²

Ми смо са њима разговарали, и они нам се жале да немају муниције као ни оружја. Ми смо им дали око 15.000 метака маузерских.

Наш 1. батаљон, који се налази на положају [на] цести према Ужицу, јуче, тј. 14. овог месеца, [известио нас је:] једна немачка патрола од 50 људи пребацила се преко моста Каранске реке. Наша заседа их је сачекала; када су наши отворили ватру, Немци су се дали у панично бекство и за собом два моста дигли у ваздух, и после тога су дуго тукли артилеријом положаје код срушених мостова.

Друга једна група, која је била у јачини преко 100 људи, на koti 449 испод Гујина Камена (кота 685), нападнута је од нашег 1. батаљона и протерана са тих положаја. Они су добили одмах после тога појачање отприлике у истој јачини, али им није успело да поврате изгубљене положаје.

Непријатељ се сада налази на раскрсници коте 375 и код Карана, на Метаљки, коте 499. На овим положајима су се добро утврдили (укопали), имају три тенка и код Ме-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/5, к. 1074.

² Види док. бр. 18.

таљке два топа. а сем тога неколико тешких бацача. Уколико будемо могли, ми ћемо их и даље протеривати са тих положаја.

Два батаљона Ужичког ПО налазила су се на положајима и то један батаљон код Митровића (кота 879), северно од Ужица, секција 1:200.000. Други батаљон налазио се деено од њих, ва меету званом Ракићи и Гребачевићи. Неке немачке снаге, са непознатим бројем јачине, кренуле су путем Ужице — Бајина Башта и једна њихова побочница кренула је према Рогачици и избила до Коетојевића. У Варди се налази око 2000 (две хиљаде) избеглих грађана из Ужица, којима је била у заштити једна чета Ужичког ПО, али пошто су Немци успели да одбаце овај батаљон који се налазио код Ракића и Гребачевића, ми смо одмах упутили наш Други батаљон у Варду, крји ће затварати комуникације према Ваљеви и у садејству са батаљонима Ужичког ПО нападати немачке јединице које се крећу у том правцу.

Других промена код нас за сада нема, а уколико их буде било, извештаваћемо вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

командант,
Јован Митић

БР. 18

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ДА ОНЕМОГУЋИ НЕПРИЈАТЕЉУ ИЗВЛАЧЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈОМ УЖИЦЕ — КОСЈЕРИЋИ¹

ШТАБ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број 79
15-Х1-1944 г.
у 19 ч.

ШТАБУ 14 БРИГАДЕ ХХИИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Примили смо ваш извештај писан 15 о.м. у 10 часова.²

1) Потпуно је правилно да сте почели са чишћењем истурених непријатељских положаја дуж комуникације Ужице — Косјерићи. Потребно је да и даље на том правцу енергично спречите свако непријатељско продирање или патролирање на правцу те комуникације. По могућству настојте да изненадним и ноћним нападима ликвидирате и остала непријатељска упоришта, која чувају Ужице и комуникацију Ужице — Пожега, као основни правац непријатељског повлачења на запад. При томе се немојте упустати у неке одлучујуће битке.

2) Пошто, како ви јављате, непријатељ извесне делове повлачи преко Бајине Баште, то оставите и даље један ваш батаљон на сектору Варде и на комуникацији Ужице — Варда, ангажујте оба батаљона Ужичког ПО, који ће стално нападати немачке повлачујуће се колоне, док као основни задатак нека им остане спречавање непријатељског продирања комуникацијом Ужице — Варда према Ваљеву. Ми смо се усмено о томе поразговарали и са командантом Ужичког ПО, који долази код вас.

3) Када на сектор ваше бригаде стигну јединице 45 дивизије и предате им положаје, ви се онда пребаците на сектор Средња и Доња Добриња са основним задатком затварања правца Пожега — Честобродница — Врановина — ка Ваљеву.³ У том елучају избаците потребне снаге на Вра-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 57/1, к. 1067.

² Види док. бр. 17.

³ Види док. бр. 102.

новину и на том простору дејствујте маневарски тежећи да се непријатељске групе и групице опкољавају и уништавају. Пошто тај ваш нови распоред је у вези са претстојећим операцијама, то чим се пребаците на тај сектор, одмах се повежите са нама и 9 бригадом.

4) Што се тиче извођења нове формације, требате приступити истој одмах. Но> не значи да се треба држати стриктно броја курира, јахаћих коња и томе слично. То је у тексту формације и назначено, да се не треба круто држати појединих норми. Пратећи вод не требате да расформирате. Углавном треба одмах почети са стварањем баталјона и чета по новој формацији. Преглед бр. 10, за који јављате да га нисте добили, задржан је код нас и за сада га нећемо слати.

5) Када стигнете у Добрињу, одмах нам јавите где да вам пошаљемо људство за поуну бригаде.

6) Пошаљите најхитније предлоге за одликовања.

За руску чету која је у саставу ваше бригаде јавићемо како ће бити уређено. Углавном према сваком нездравом наступу појединаца треба најоштрије поступати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

начелник штаба
пуковник,
Рајко Танасковић

БР. 19

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕР-
СКОГ КОРПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА ФРОНТУ И
О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. сл.
16.XI.1944 г. у 8 ч.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

1.) Потврђујемо пријем Вашег наређења бр. сл. од 11 ов. мј., које се односи на недавање бораца и руководиоца из наше дивизије без Вашег одобрења или одобрења ~ В. Ш-а.²

2.) Ситуација на сектору Краљево — Чачак — Ужице непромијењена.

Нашу VI бригаду повукли смо на одмор на линију Враћевшница — Баре — Кутлово, а XV бригада постављена је на линију Гунцати — Бумбарово Брдо — Бреснички Крш — Попово Брдо.

II бригада на старим положајима.

Синоћ је један батаљон XV бригаде узео на јуриш од Њемаца коте Пољци и Виноградић (на сектору Гунцати). Непријатељ је углавном и дању и ноћу врло активан артиљеријом.

Из приложених наших извјештаја и извјештаја II одељења упознаћете се детаљно о свему.

3.) Много оскудијевамо у муницији за тешке бацаче 81 мм, затим немамо муниције за руске пушкомитраљезе и стројнице, те Вас мшгимо да нам јавите гдје можемо све то хитно добити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
начелник-п.пуковник,
Р. Вујовић
(М. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—4, к. 982.

² Види док. бр. 9.

БР. 39

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА СЕ-
ДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 ДО 15 НОВЕМБРА
1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ •
Стр. пов. оп бр. 1
16 новембра 1944 год.

ШТАБУ ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Достављамо Вам извод из операцијског дневника за
вријеме од 1 до 15 новембра закључно.

1 новембар 44:

Распоред јединица је сљедећи:

II крајишка бригада: Вучја Главица (раскрсница ју-
жно од ње) — Орловац — Котарино — с. Остра — сјев. од
Илијака — Буковац.

Један батаљон ове бригаде на просторији Прањани.

VI пролетерска бригада: Попово Брдо — Бреснички
Крш — Бумбарево Брдо — Главица — Радмиловићи.

XV мајевичка бригада: Крагујевац — Кнић — Жуне
— Гружа — Витковац — Печеноге.

Задатак јединица: активна одбрана наведене просто-
рије и стално узнемиравање непријатеља.

Штаб II бригаде добио је задатак од команданта XIV
корпуса да ноћу 1/2 ов. мј. нападне непријатеља на линији
Чачак — Прељина — Мрчајевци, садејствујући са трупама
Црвене армије и 23 дивизијом на Чачак у циљу овлађивања
комуникацијом Краљево — Чачак.

2 новембар 44:

VI и XV бригада на истим положајима, нападале су
непријатеља мањим одјелењима.

II бригада у један сат напала је непријатеља на чита-
вој линији и борба је трајала све до ујутру. Непријатељ је
давао жесток отпор уз подршку артиљериске и бацачке ва-
тре и напад није успио. Један батаљон II бригаде био је
успио да потисне непријатеља са Илијака и да опколи једну
групу од 100 Њемаца. Борба за ликвидацију ове групе тра-
јала је до 11 часова када је непријатељ добио појачање и

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 9/5, к. 1255.

батаљон се повукао на полазне положаје. У овом нападу непријатељ је имао 75 мртвих и преко 80 рањених. Губици непријатељу нанесени су углавном концентричном ватром наших бацача на непријатељске ровове и логоре. Наши губици: 14 мртвих и 27 рањених. Заробљено је 3 непријатељска војника и 1 официр.

Истог дана непријатељ је послије подне са јачим снагама напао наше положаје Илијак — Буковац и овладао њима.

II батаљон II крајишке бригаде овог дана стигао је на просторију Јабланица — Луњевица из Прањана, јер се њему десило сљедеће:

30 пр. мј. са једним руским батаљоном кренуо је на линију Видовски Тунел са задатком пресијецања комуникације Чачак — [Овчарско-] Кабларска Клисура. Успут батаљон је сазнао да се Њемци налазе у с. Каменица код школе и предложио к-ту бат. Ц. А. да ликвидирају то упориште па тек онда да продуже на главни задатак. К-дант бат. Ц. А. није на то пристао, већ је рекао да је наш II бат. под његовом командом. Штаб нашег батаљона упорно је инсистирао и тражио да се Њемци у Каменици ликвидирају, да им не би остали иза леђа. К-дант бат. Ц. А. одлучио је да се иде напријед и оба батаљона 31.X у 4 сата ујутру избили су на Видову косу р намјером да пресијеку комуникацију. Одмах послије тога непријатељ из Каменице, као и непријатељ који је био у Видовском Тунелу осјетили су избијање оба батаљона на Видову косу и одмах су напали на наше снаге. Борба је трајала до 10 часова и непријатељу су стално пристизала појачања од Чачка и Овчарске Клисуре, тако да су оба батаљона била уобручена и морали су вршити пробој. Борба је била врло жеетокa и неједнака и након 6-точасовних бојева оба батаљона успјели су да се пробију — у чему их је највише помогао један наш вод који је остао изван обруча. Јачина непријатеља била је 700 Њемаца са доста аутоматског оружја, 4 тенка и једним оклопним возом. У овој борби непријатељ је имао преко 30 мртвих и више од 80 рањених. Наши губици 14 мртвих, 43 рањена и 40 нееталих (од којих се до сада половина вратила у јединице). Изгубљена 2 митраљеза „шарца" и 30 пушака. Разлог овог уобручавања и неуспјеха је у томе што је наш Штаб батаљона пристао да буде под командом батаљона Ц. А., те је самим тим изгубио самоиницијативу.

3 новембар 44:

Јединице на истој просторији и са истим задацима. Мања активност непријатељске пјешадије и артиљерије

на читавом фронту. Наша мања одјељења узнемиравају непријатеља и у сталном су ватреном контакту с њиме.

Батаљон XV бригаде који је био у Витковцу повратио се у Вучковицу.

Штаб дивизије из Крагујевца премјестио се у Кнић.

4 новембар 44:

Јединице на истим положајима, сем једног батаљона XV бригаде који је упућен на просторију Пајсијевићи, са задатком контроле Котленика.

Непријатељска пјешадија вршила је нападе на наше положаје уз помоћ артиљерије, али је била одбијена, пошто су наши истурени дијелови пред зору вршили демонстративне нападе на непријатеља.

5 новембар 44:

Јединице на истим положајима. Непријатељ је извршио јачи напад на сектору Гунцати, али је одбијен. Чета II батаљона XV бригаде пред зору је извршила напад на непријатеља у с. Жуне. Непријатељски губици: 5 мртвих. Наши губици: 2 рањена. Командант и комесар дивизије свечано су предали прелазну заставицу омладини I бат. VI бр. као најбољој омладини бат. у дивизији.

6 новембар 44:

Јединице на истим положајима. "Непријатељ уз помоћ артиљерије извршио је напад на наше положаје Жуне •— Бумбарово Брдо — Бреснички Крш, али је одбијен уз губитке. Наши губици: 1 мртав, 1 рањен.

7 новембар 44:

Прије подне извршека је смотра свих јединица и прослава 27-могодишњице велике Октобарске социјалистичке револуције. На положајима су остављена потребна осигурања, а главнине јединица биле су на прослави. Заједно са војском на прослави је био и народ овога краја. Послије смотре и политичког дијела прославе дате су приредбе.

Овог дана до предвече непријатељ је био неактиван, када је око 16 часова напао наше положаје у с. Жуне. Након краће борбе једна наша чета га је разбила и протјерала. Том приликом је заробљен један њемачки гефрајтер из дивизије „Принц Еуген“.

8 новембар 44: До 14 новембра јединице су биле на истим положајима. По ноћи су вршени демонстративни напади на непријатеља а преко дана непријатељ је правио мање испаде на наше положаје и увијек је био одбијен.

14 новембар 44:

Јединице на истим положајима. Ујутру око 6 часова Њемци јачине до 400 војника извршили су обухватни напад преко с. Гунцати на батаљон Ц. А. уз јаку подршку чртиљерије и том приликом батаљон Ц. А. потисли са његових положаја на Бумбареву Брду. Јединице наше VI бригаде одмах су извршиле лијевокрилни и деснокрилни обухватни напад на непријатеља који је био овладао Главицом (368) и на непријатеља који је наступао од с. Бреснице. Послије врло жестоке борбе која је трајала до 11 часова, непријатељ је стјеран и повраћен на полазне положаје. У току читавог дана и ноћи непријатељ је тукао артиљеријом наше положаје. Предвече овога дана непријатељ је извршио напад на наше положаје Попово Брдо, али је био брзо разбијен.

15 новембар 44:

УЈУТРУ У 5 часова непријатељ у јачини 300 војника, уз јаку подршку артиљеријске и бацачке ватре, извршио је напад на наше положаје Бреснички Крш и Попово Брдо, али је послије борбе, која је трајала 4 сата> био одбијен уз велике губитке.

У исто вријеме непријатељ је артиљеријском ватром тукао наше положаје и на свим осталим секторима.

Послије подне извршена је смјена бригада. XV мајевичка бригада постављена је на линију: Жуне — Гунцати — Бумбарово Брдо — Бреснички Крш — Подаво Брдо, а VI пролетерска бригада ради организационог сређивања и одмора упућена је на просторију: Враћевшница — Баре — Кутлово — Рамаћа.

II бригада остала је на старим положајима.

Предвече непријатељ је покушао напад на наше положаје Бумбарово Брдо — Бреснички Крш; али је на вријеме примијећен и одбијен. Наши губици овога дана: (од артиљеријске ватре) 14 рањених.

За протекли период у свим јединицама интензивно се радило на војничком сређивању и уздизању јединица, затим политички у самим јединицама и на терену. Преко војно-позадинских власти и НОО-а вршена је мобилизација људства за поуну јединица. За ово вријеме мобилисано је 2.200 нових бораца.

У овом периоду формиран је Инжињерски батаљон (слџедећег састава: ауто-чета, пионирска чета и телефонска чета). Даље сређен је и формиран Арт. дивизион (састав:

једна хаубичка, једна брдска и једна протуколска батерија). Дивизион још није ступио у дејство јер је потребно технички средити исти и извршити опитно гађање.

У Крагујевцу су наставиле рад кројачке и обућарске радионице које је организовала интендантура ове дивизије.

За протеклих 15 дана борби резултати су следећи:

Непријатељски губици: мртвих 155 (међу њима 1 њемачки поручник),

рањених 225 војника и официра.

Заробљених: 1 официр, 1 подофицир и 7 војника.

Заплијењено од непријатеља: 3 њемачке стројнице, 9 пиштоља „парабелума“, 20 пушака, 20 ручних бомби, 8000 пушчаних метака, 2000 метака за стројнице и нешто конзервиране хране.

Наши губици: потинулих 41,

рањених 110,

контузованих 7,

несталих 70 (од којих је већи дио дошао у јединице).

Изгубљено у борбама: 2 лака митраљеза „шарца“ и 30 пушака.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник-п. пуковник,
Р. Вујовић

(М.П.)

БР. 21

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 16 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА НА ПОЛОЖАЈУ ЧЕТАНИЦА — МИЛОШЕВ ДОЛ — ДОЊИ ГОРАЧИЋИ¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 32
16-XI-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V Санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Немцима дана 16 новембра т. г. на положајима Четаница — Милошев Дол — Доњи Горачићи — Кашањ (секција Сјеница, Пријепоље,² размера 1:100000)

НЕПРИЈАТЕЉ

а. Непријатељ је у овом времену логоровао код комуникације, а снаге су биле велике. Располагао је са много моторних возила (камиона и тенкова).

б. Наоружање непријатеља сачињавало је више лаких митраљеза и тешких бацача.

в. Морал непријатеља доста слаб, а борбеност, с обзиром да се пробијају, доста добра.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

а. 1, 2 и 4 батаљон јачине 170 бораца са 24 п.митраљеза, 5 лаких бацача и 3 тешка митраљеза.

б. Дана 16 новембра вођена је борба са непријатељем — Немцима на положају Четаница — Милошев Дол — Доњи Горачићи — Кашањ. Вид борбе: напад. Време рђаво: мрачна ноћ са вејавицом.

в. Са просторије Правишево — Мушковина кренули смо у правцу непријатеља. На положаје Милошев Дол — Кашањ нападао је 1 и 4 батаљон, док на положај Доње Горачиће нападао је 2 батаљон. Батаљони који су нападали положаје Милошев Дол — Кашањ својим муњевитим налетом потиснули су непријатеља наневши му велике губитке.

2 батаљон нашао је непријатеља у кућама, напао га, али је непријатељ давао очајнички отпор из кућа. Пошто

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24/6, к. 1253.

² Пљевља

се није хтео предати, наши борци запалили су 3 куће, у којима је изгорело 60 непријатељских војника.

Иако је непријатељ располагао са многобројним снагама како у људству тако и у наоружању, наши храбри борци су у потпуности извршили постављени задатак.

г. Наши губици: 3 мртва и 3 лакше рањена. Непријатељски губици: 150 мртвих и рањених и 13 заробљених војника. Међу заробљеницима је капетан белогардејац.

д. Морал наших јединица био је на висини.

ђ. Од ратног материјала уништено је 23 моторна возила, заплењено: брзи „шарац“, једна машинка, 2 пиштоља, 3000 метака 7/9 мм, ћебади, шатора и друге ратне спреме. Поред заплењених ствари уништено је много хране, јер је није било могуће изнети.

е. Утрошено је 7000 метака за кал. 7/9 мм, 2000 метака за кал. 8 мм, 15 мина од лаког бацача.

ж. Борба је текла по предвиђеном плану.

з. По извршеном задатку наше јединице вратиле су се на своје полазне положаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор,
Душан Томовић

(М.П.)

Командант-капетан,
Бошко Шкрбовић

БР. 39

**ОБАВЕШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОД 17 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА СЕДАМНА-
ЕСТЕ И ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ И ЈАЧИНИ
И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО
СРБИЈЕ
Оп. бр. 134
17 новембра 1944 год.

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

На сектору Чачка налазе се следеће наше јединице:

а) 9. бригада XXIII дивизије на линији: к. 385 — к. 399
— к. 477 — к. 460;

б) 226 пук 93 дивизије Ц. А. на линији: к. 322 — к. 280
— с. Вранићи;

в) 7. бригада XXIII дивизије на линији: к. 282 — Ра-
кова — к. 360;

г) 51. пук 93 дивизије Ц. А. на линији: с. Шебеци —
Прељина — с. Шеварлићи;

д) 2. крајишка бригада XVII дивизије на линији: с.
Ирижани (раскрсница путева јужно од Вучје Главике) —
с. Благојевићи — Орловац (к. 319) —• к. 262 — Илијак —
Буковац (к. 403);

ђ) 6. пролетерска бригада XVII дивизије на линији:
Попово Брдо (к. 473) — к. 338 — Бреснички Крш — Бум-
бареве Брдо — Виноградић;

е) 15. мајевичка бригада XVII дивизије на линији:
Жуне — с. Пајсијевићи са два батаљона, а два батаљона у
Вучковици и Крагујевцу.

Јужно од Косјерића са задатком затварања правца
Пожега —• Косјерићи — Ваљево и Ужице — Ваљево налази
се 14. бригада XXIII дивизије.

На сектору: Краљево — Чачак — Пожега —• Ужице
непријатељ је посео и брани линију: Шумарице — Сирча
—• Опланићи — Поповићи — западне падине Котленика —
Трњачка коса — Велики Врх (к. 748) — Ивова Бара — Чукар
— Марково Брдо — Томашевац — Виноградић (к. 472) —

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
рског института под рег. бр. 9/5, к. 1255.

Пољци (к.289) — Бресница (к. 257, 255, 250, 260) — Бечањ (к. 297) — Мрчајевци — к. 319 — Мојсиње — к. 237 — к. 253 — к. 402 — к. 375 — к. 445 — к. 538 — Алаучко Брдо — Острвица — друм до к. 664, 737, 453, па поред Врнчанске реке — к. 453 — к. 358 — Јелен До — Гугаљ — Клик (к. 517) — к. 447 — Бакионица (к. 394) — к. 470 — к. 348 — к. 338 — к. 368 — раскршће (к. 372) — к. 375 и даље са јачим обезбеђењем ка Ужицу.

Према јединицама XXIII дивизије налазе се немачке снаге јачине 3.500 до 4.000 војника. не рачунајући ту Пожегу.

У селу Тучкову код воденице налази се једна немачка батерија, 500 товарних коња и камиони камуфлирани шапом и гранама.

У Јелен Долу код цркве налази се једна немачка батерија и камждаи у црквеној порти — камуфлирани. Преко Мораве јужно од Јелен Дола логорују Немци под шаторима — камуфлирани.

У Глумачу код општине налазе се два до три топа, а у селу се налази пешадија, комора и моторна возила.

На раскрсници Ужице — Косјерићи налазе се 2 непријатељска топа.

У Гугљу, поред куће Обрадовића, налази се велики број кола са запрежним грлима.

У Пожези Немци су смештени по двориштима, приватним кућама, па чак и на таванима. Испод Пожеге, на њивама Драгомира Шушњаревића између друма Пожега — Ариље и железничке пруге Пожега — Ужице, налази се већи број буради са бензином. У Пожези сва моторна возила смештена су по двориштима. У граду се налази већа количина ратног материјала.

Воз саобраћа од Чачка за Пожегу, а вероватно ће ускоро прорадити и за Ужице. Немци користе све друмове око Ужица, али главни саобраћај иде друмом: Пожега — Висибаба — Ужице. док друм северно од овога служи им само за кретање бочног осигурања.

Са линије с. Тучково — Ужице Немци из састава свог бочног обезбеђења шаљу на север патроле чак до 60 км даљине. На осталом сектору где се налазе наше јединице оваква патролирања не врше.

Јужно од комуникације Чачак — Пожега налазе се неке четничке групе. изгледа у селима Дучаловићи и Пилатовићи.

Подаци су добијени од штабова XVII и XXIII дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

¹

(М.П.)

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд.² Приморац

БР. 23

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 17 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ И ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА ОСЛО- БОТЊЕЊЕ КРАЉЕВА¹

ШТАБ
XIV КОРПУСА НОВЈ
17.XI.1944 год.
Положај
у 16 часова
Строго пов.

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ И ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Непријатељ на линији Краљево — Чачак — Пожега по свим знацима повлачи се на запад према Ужицу и Сарајеву. Заузећем Скопља од наших снага у Македонији нема изгледа да непријатељ има још неке озбиљне¹ снаге на југу. У вези свега тога и да непријатеља не пустимо да несметано се пробије на запад, штабови 68. корпуса Црвене армије и XIV корпуса одлучили су да у заједничком садејству, ангажујући све расположиве снаге, онемогућимо лробијање Немаца на запад.

Све јединице Црвене армије добиле су већ наређење за дејство. Главна тачка ударца и пресецања комуникације Пожега — Ужице биће железничка станица Јемничка, близина Пожеге. Тај задатак извршиће један пук црвеноар-

² Рудолф

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6—1, к. 631.

мејске пешадије, пук артиљерије и један пук „Каћуша“. Споредне тачке ударца на непријатеља биће Чачак и Краљево где ће наше јединице углавном својим офанзивним дејством приквати непријатељске снаге и омогућити ефикасно пресецање комуникација код Пожеге. С обзиром да Немци на линији Чачак — Пожега, не могавши да се пробију цестом, покушаће обухватне маневре и да не би обухватом непријатељ угрозио снаге Црвене армије које пресецају комуникације, наша XXIII и 45. дивизија добиле су следећи задатак: XXIII дивизија са једном бригадом поставиће се на линији Папратиште — Каменица — Тучково и бочно обезбеђивати јединице Црвене армије на цести, а са две бригаде поставиће се такође бочно на линији Горња Горијевница — Мијоковци са истим задатком.² 45 дивизија поставиће се на линији Поникве — Јелен До. такође са задатком бочног осигурања.³

17. дивизија дејствоваће на сектору „Чачка привезујући непријатељске снаге у Чачку.“⁴

С обзиром на све ово

НАРЕЂУЈЕМО :

XXV дивизија са две бригаде пребациће се на сектор Врба — односно на сектор II пролетерске дивизије са задатком да у заједници са II пролетерском и једним пуком Црвене армије. који је добио наређење од свога штаба, пресеке комуникацију која води од Краљева на југ са потребним снагама а с осталим снагама офанзивно дејствује на Краљево и прикива непријатељске снаге на сектору Краљева. XXV дивизија оставиће једну своју бригаду на сектору комуникације која води на север према Крагујевцу, извршујући такав распоред да обезбеђује правац према Крагујевцу и офанзивно дејствује на непријатељске снаге на линији Шумарице — Опланићи.⁵

II пролетерска дивизија у договору са Штабом XXV дивизије извршиће распоред својих снага и снага XXV дивизије које се пребацују на сектор II пролетерске, стварајући једну ударну групу која ће са Црвеном армијом моћи ефикасно да пресеке комуникацију која води на југ и офанзивно дејствује према Краљеву.®

Главни напад на сектору Пожега — Чачак почиње 18 о. м. Напад на сектору Краљева почеће 19 о. м.

² Види док. бр. 102 и 170.

³ Види док бр. 25.

⁴ Види док. бр. 29.

⁵ Види док. бр. 34.

⁶ Види док. бр. 31.

У случају да се непријатељ повлачи од Краљева према Чачку правац XXV дивизије биће десном и левом обалом Западне Мораве према Чачку, гонећи у стопу непријатеља, а правац II пролетерске јужном комуникацијом према Чачку и јужно од комуникације.

Штаб XIV корпуса налазиће се у Крагујевцу и све извештаје хитно слати преко XXV дивизије Штабу. Користите и телефон.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
комесар, пуковник
Раја Недељковић

БР. 24

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 17 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ЛИНИЈИ: ЧАЧАК—
МОЈСИЊЕ — МРЧАЈЕВЦИ — БРЕСНИЦА — ГУНЦАТИ¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Стр. пов. оп. бр. 2
17.XI.1944 г. у 21 ч.

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција Чачак — Ужице 1:100.000)

У циљу отсијецања непријатељских снага на сектору Пожега — Чачак — Краљево и спречавања њихове евакуације према западу, јединице Црвене армије и XIV корпуса НОВЈ добиле су у задатак да ноћу 18/19 и 19 о. мј. изврше отсијецање ове групације са даљом перспективом потпуног уништења непријатељских снага у долини Западне Мораве.²

Један пјешадијски пук, један пук „Каћуша" и један пук артиљерије Црвене армије пресећи ће и затворити ко-

¹ Оригинал, писан на 'машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4—2, к. 982.

² Види док. бр. 24.

муникације Чачак — Пожега на сектору Пријановићи — Бјелошевац, а према ситуацији и ликвидирати Пожегу.

45 српска дивизија поставиће се на просторију Пониковица — Врањани — Глумач, са задатком активног притиска на непријатеља према Ужицу и обезбјеђења бока јединицама Црвене армије које ће пресећи комуникацију Пожега — Чачак, што је главни задатак ове операције.

23 српска дивизија активно ће вршити притисак на непријатеља на линији: Папратиште — Рошци — Мијковци и обезбјеђивати бок јединицама Црвене армије које ће пресијецати комуникацију и ангажовати на себе непријатеља на линији: Тучково — Овчарско [-кабларска] Клисура — Пријевор.

II пролетерска, појачана јединицама Црвене армије (артиљеријом), у исто вријеме пресећи ће комуникације у Ибарској долини и затворити правце са југа, те офанзивно дјеловати према комуникацији Краљево — Чачак.

Двије бригаде 25 српске дивизије са југа офанзивно ће дјеловати на Краљево заједно са јединицама Црвене армије, са задатком ангажовања непријатељских снага у Краљеву на себе и прикивања тих снага за Краљево. Једна бригада ове дивизије активно ће вршити притисак из непријатеља на јужним падинама Котленика и у исто вријеме затварати комуникацију Краљево — Крагујевац.

Задатак наше дивизије је да у исто вријеме кад и остале јединице врши притисак активно на непријатеља који се налази на линији: Чачак — Мојсиње — Мрчајевци — Бресница — Гунцати у циљу ангажовања непријатељских снага са тог сектора и њиховог прикивања на досадашње положаје, да се не би непријатељу омогућило слање појачања према Пожеги или према Краљеву.³

У тдаљу извршења цостављеног задатка,

НАРЕЂУЈЕМО:

1.) *II и XV бригада* сутра 18 ов. мј. навјече у 24 часа почеће са активним притиском на непријатеља на читавој линији фронта са задатком прикивања непријатељских снага које се сада налазе на нашем сектору и наставити вршење притиска и у току дана 19 ов. мј. да би непријатељ добио утисак да се приступа његовој ликвидацији на читавој линији — да би га што више заморили и деморалисали, на да се касније под повољнијим условима приступи коначној ликвидацији опкољене групације.

³ Види док. бр. 181.

2.) Овај притисак на непријатеља вршити добро припремљеним одјељењима са много аутомата, уз помоћ концентричне бацачке и топовске ватре.

3.) За сада — у овој операцији не упуштати се у одлучне нападе на непријатеља, већ извршити горе постављени задатак.

4.) Уколико у току ових напада ситуација буде повољна за ликвидацију појединих непријатељских упоришта и група — штабови бригада, правилно процјењујући ситуацију, приступиће њиховој ликвидацији.

5.) VI пролетерска бригада остаће на садашњој просторији као дивизијска резерва.

Штаб VI бригаде нека са нама одржаве. редовно радиовезу, а и курирску везу.

6.) За евакуацију рањеника (који су за див. болницу) за II бригаду упутићемо један камион код њихове амбуланте у Г. Милановцу, а за XV бригаду биће на расположењу један камион у Книћу.

7.) У току ових операција штабови II и XV бригаде стално и детаљно ће нас обавјештавати о свим промјенама. За то користити постојећу телефонску линију — повјерљивије ствари достављати шифром коју већ имате.

"8.) XV бригада на свом лијевом крилу нека се још у току дана повеже са јединицама 25 дивизије на Котленику у циљу што бољег садејства, а II бригада на свом десном крилу са јединицама Црвене армије.

Међусобно II и XV бригада и даље требају бити добро повезане и најуже садејствовати.

Потврдите пријем ове заповијести.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
(отсутан службено)

Командант-пуковник,
Глигор. Мандић

Начелник-п.пуковник,

Р. Вујовић

(М.П.)

БР. 25

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВМЗИЈЕ
ОД 17 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЗА САДЕЈСТВО ЈЕДИНИЦАМА ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ ПРИ-
ЛИКОМ ПРЕСЕЦАЊА КОМУНИКАЦИЈЕ ПОЖЕГА —
УЖИЦЕ¹**

ШТАБ
45 НО ДИВЗИЈЕ
О. бр. 17
17.XI.1944

З А П О В Е С Т

(Секције: Ваљево, Крупањ — Вардиште, Ужице. Размер
1:100.000)

1. Ситуација: 16 о. м. од правца Вајине Баште стигло је у Љубовију око 100 камиона Немаца. Истога дана продужили су надирање према Пецкој и први њихови делови избили су под Прослоп, а заноћили су у селима Ташићи и Гаљевић. Са правца Варда — Рогачица — Ужице немамо никаквих података. На правцу Пожега — Ужице непријатељ држи Пониковицу — Добродр — Врањане — Глувач те скроз у истој линији Чачак — Краљево. 16 о. м. са овог правца био је активан према Косјерићима и његови први делови у току дана продрли су до с. Карана, где су их наше јединице задржале.

2. Наше јединице: На линији Варда — Косјерићи налази се Ужички одред и једна бригада 23 дивизије. На левом крилу ових јединица налази се повезана са истим 23 дивизија (две бригаде), затим 25 дивизија, постављена фронтално на линији Пожега — Чачак — Краљево. На правцу Пецка — Љубовија налазе се неки делови команде места Пецка и Ваљево и један батаљон 28 дивизије, а даље, правац Зворник — Бајина Башта, остали делови исте дивизије. Са јединицама ове дивизије још нисмо успоставили везу и распоред њихов непознат нам је.

18 о.м. један руски пук треба да стигне са правца Г. Милановац на иросгорију. око Пожеге> са задатком да у ноћи

¹ Препис оригинала, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5 — 1, к. 1329.

између 18 и 19 о. м. нападне Пожегу у циљу овладања истом и отсецања немачких снага (групација) на правцу Чачак — Краљево.

3. У вези са овом ситуацијом наша дивизија добила је задатак да се са главнином снага оријентише на правац Пожега — Ужице и садејствује јединицама Црвене армије, заштићујући њихов десни бок од Ужица.² У циљу извршења истог,

НАРЕЂУЈЕМО :

20 српска бригада По пријему ове наредбе извршиће покрет одмах правцем Љиг — с. Кадина Лука — с. Палежница — с. Планиница — В. Маљен — М. Маљен (к. 851) — с. Циповићи — с. Николићи — с. Жежевица — с. Отањ — е. Врањани — с. Глумач (северозападно од Пожеге). До доласка руског пука главни задатак бригаде је да затвори поменути правац као и правац с. Д. Добриња — с. Прањани. По доласку руског пука са штабом истог повезати се одмах и ускладити садејство, то јест, истовремено напасти непријатеља на линији с. Врањани — с. Глумач и даље према комуникацији (на истом правцу) Ужице — Пожега.

23 српска бригада Извршиће покрет одмах (три батаљона) правцем Ваљево — Косјерићи — с. Каран — с. Пониковица — с. Добродо. На овом правцу смениће бригаду XXIII дивизије која одмах по добијању смене треба да крене преко с. Ср. Добриња и даље на исток у висини овбг правца, где ће се повезати са својом дивизијом. По избијању на одређену просторију, повезати се одмах са Штабом 20 бригаде и ускладити заједничко садејство на том правцу јединицама Црвене армије. Напомињемо и подвлачимо важност овог задатка, специјално ваше бригаде која је бочно истурена према Ужицу, и задатак осталих јединица зависиће од успе-

² Види док. бр. 36.

шно извршеног вашег задатка и затварања правца према Ужицу, тј. спречавања непријатеља да интервенише од Ужица. Такође напомињемо да уколико непријатељ држи с. Каран. можете га самоиницијативно (посебно) ликвидирати, а са просторије с. Пониковица — с. Добродо заједнички уз садејство осталих јединица на одређеним правцима. Један батаљон упутићете правцем Ваљево — Повлен пл. са задатком да се на том правцу постави и то на линији Дебело Брдо •— Црвени Брег. с тим што ће јача извиђачка одељења редовно и обавезно слати према Рогачици (Густа Јела, к. 1039) и Варда — Јелова Гора — Ужице. На истом правцу биће Ужички одред који ће бити под нашом командом, те је потребно да се одмах по доласку на поменути просторију штаб батаљона повеже са Штабом одреда и према конкретној ситуацији изврше распоред јединица. По добијању смене од јединица 24 бригаде овај батаљон повући ћете најпречим путем у састав бригаде.

24 српска бригада

По доласку у Ваљево упутиће одмах један батаљон правцем Ставе — Пецка — ЈБубовија са задатком затварања истог правца. У Пецкој повезати се са командом места и упознати се са ситуацијом на поменутом правцу. Тежити да предњим деловима што пре избијете на Прослоп (к. 622), а уколико је непријатељ већ овладао поменутиим положајем, напасти га, повезујући се претходно са батаљоном 28 дивизије који треба на томе правцу да садејствује са вама. Напомињемо важност овог положаја и обавезно се ангажовати до максимума ради овладања као и држања истог. Један батаљон упутити правцем Ваљево — Повлен који ће сменити батаљон наше 23 бригаде и затварати исти правац заједно са Ужичким одредом. Остала два ба-

таљона као и бригадна болница сме-
•стиће се у Ваљеву. Ови батаљони биће
дивизиска резерва.

4. Све бригаде, свака на свом правцу, ангажоваће се на рушењу комуникација и стављању препрека а у ту сврху мобилисати потребан број сељака са алатом. Напомињемо да ово треба убрзати и непрекидно вршити зарушавања.

5. Веза: Све бригаде одржаваће међусобну патролску везу, а штабови 20 и 23 бригаде повезаће се телефонски и ову везу обавезно одржавати стално и једна другу обавештавати о свакој промени на свом правцу, а нарочито у току борбе о развоју исте. Са нама одржавати редовну курирску везу, а поред тога, уколико постоји могућност, успоставити линију телефонску са нама. Штаб 23 бригаде одржаваће редовну везу путем радија, а са истом станицом може се служити и Штаб 20 бригаде, тј. преко Штаба 23 бригаде.

6. На овом терену немамо организовану обавештајну службу, те је потребно да се штабови бригада и батаљона у том циљу до максимума заложу и помогну об. органима у прикупљању података. Обавезно слати што дубље извиђачке водове а према потреби и јача одељења. Све прикупљене податке најхитније достављати овоме штабу, како би их на време могли ми доставити вишим штабовима. Такође је важно прикупити што пре податке о четничким бандама које крстаре на правцу наше дивизије, како би их могли помоћу наших мањих бдељења уништавати.

7. Евакуација рањеника: 18 о. м. увече дивизиска хируршка екипа биће у Косјерићима, а према потреби и ситуацији помериће се и ближе према положају. Све теже рањенике најхитније упућивати а за ношење носила користити сељаке, с тим што ће уз носила ићи једна патрола као пратња. Ове цивиле треба мобилисати раније, како се не би десило да за време борбе читави водови, па и чете, (ангажују се ношењем рањеника и тако слабе саму јединицу. Остале рањенике, тј. све лакше рањенике задржавати у бригадној болници.

8. Исхрана јединица: Исхрану треба организовати што боље и обавезно људство се мора добро хранити. Уколико су на том правцу, тј. на правцу дејства бригада организоване наше власти, онда снабдевање вршити преко истих, а уколико нису организоване власти, онда на добровољној бази и правилном реквизицијом. Дивизиска интендантура такође ће прикупљати храну на овом сектору и према потреби и могућностима достављати бригадама.

9. Штаб дивизије остаће до даљњег у Ваљеву, с тим што ће неко од чланова штаба за време акција на том сектору бити на терену и повезати се са бригадама. .

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-п. пуковник,
Оаво Вукчевић, с. р.

Командант-п. пуковник,
Раде Зорић, с. р.

Начелник штаба-п. пуковник,
Милан Абрамовић, с. р.

Да је препис веран оригиналу тврди и оверава

начелник штаба
потпуковник,
Милан Абрамовић

(М.П.)

БР. 39

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 17 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О БОРБАМА ОКО ГЊИЛАНА¹**

ШТАБ XI,VI ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 23
17-XI-1944 г.
у _____ часова

ШТАБУ XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Стање на сектору наше дивизије у садањем моменту је следеће:

Падом Скопља — Куманова и Бујановца, немачке снаге нагло се повлаче. У свом повлачењу детаљно руше комуникације са намером да би нам онемогућиле брзо наше напредовање.

Арнаутске снаге у оваквој ситуацији увиделе су да их Немци напуштају и тражиле су пута и начина како да се извуку из тога хаоса, те су почеле да траже преговоре са нашим јединицама и јединицама бугарске војске.

На сектору бугарске коњичке дивизије дошло је до преговора између Шиптара и једног бугарског команданта пука. Бугари су им саопштили да они иду на Косово да бију Немце и да нису дошли да убијају албански живаљ. Шиптари су им одговорили да ће их они пропустити, али да комунистима неће дозволити да уђу у Косово. На томе су се завршили ти разговори између шиптарских претставника са рејона Прешево — Бујановац и бугарског пука. Штаб бугарске дивизије добио је наређење од њихове Армије да ступи у везу са Шиптарима и да их настоји неутралисати. Чим су осетили да им Шиптари неће давати отпор, Вугари су са дивизијом извршили покрет ка Гњилану, не обавештавајући нас о томе, иако је до тада у свим акцијама између њих и нас постојала чврста веза и координација.

Кад смо за ово сазнали одмах смо интервенисали код штаба њихове дивизије. Они су се изговарали и нису хтели да признају учињену грешку, већ су говорили да они имају задатак да што пре и без жртава заузму Гњилане,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/5, к. 1255.

а нису сматрали за потребно да и нас о свему томе извести. После нашег првог разговора са њима упутили смо вам депешу у вези овакве ситуације, а ми смо поново пошли код њих и читаву им ствар оштрије поставили и казали им да ћемо ми ићи за Гњилане, па макар и под борбом, а у случају борбе они нас морају потпомоћи, на шта су они пристали.

Из читавог овог случаја може се закључити ово: Бугари су видели да могу без борбе ићи кроз шиптарску територију ако пођу без нас и то су и учинили.

Наши односи са бугарском дивизијом поново су се нормализовали.

За дејство у правцу Гњилана заједно са бугарским јединицама, на њихово десно крило упутили смо једну нашу бригаду. Покретом наше бригаде у правцу Гњилана, Шиптари такође нису отварали ватру ни на наше снаге. Углавном њихове наоружане снаге разбежале се по шумама, а неки се крију и око својих кућа. Њихов став још нам је непознат. Један део вероватно да се против нас неће борити, док окорели њихови бандити и бандити четнички који су са њима не треба ни рачунати да ће се предати. Углавном Шиптари су остали наоружани било код својих кућа или по шумама и врло ће се тешко вршити разор[^]жаваће овакових, јер то је њихова стара мана да оп[^]Не из руке не дају никоме.

Уласком наших и бугарских јединица у долину Косова, а за собом остављајући неразоружане Шиптао^е отежаваће нам у многеме. Ми ћемо подузети да све оне који искрено желе да се боре против непријатеља сврстамо у јединице косовске, а нису окорели бандити, а остале да разоружавамо и гонимо до уништења. Наравно, ово је основни задатак Оперативног штаба за Косово и Метохију, а ми ћемо им у томе помоћи.

Стање у јединици: наша дивизија, која је у задње време водила борбу у садејству са Бугарима, имала је приличан број губитака, те се стање унутар јединица погоршало. Разлог: поред губитака су и услови под којим делујемо, хладни дани и ноћи, већи део босих и голих, а што је најзначајније напоменути — да у нашим јединицама има и непријатељских елемената, који прикривено и потајно раде против интереса наше борбе, а слабом нашем контролом и мотрењем ово им је успевало. Овакав један случај открили смо у 4 батаљону 27 бригаде, о чему се води истрага. А то

Је где Је један комесар чете организовао чету да одбију да изврше заповест штаба батаљона која се је односила на напад на Шиптаре. Ова је ствар још у вођењу истраге, о чему ћете бити детаљније обавештени.

Друга још једна појава: то је дезертерство, које се задњих дана повећава. Главни разлог тог дезертерства је у садањем моменту на првом месту слаба политичка свест и кукавичлук — страх да не погине. а друго баш ти непријатељски елементи који наговарају бегство, као разлог: зашто гинути, када ће брзо рат бити завршен, а ти се гол и бос мрзнеш по овом снегу.

Нижи руководиоци, па и штабови батаљона, услед тога што су млади и немају ни они сами уздигнути степен свести, не могу реагирати и правилно решити ове проблеме. Ми смо обиласком наших јединица и одржавањем конференција и саветовањем констатовали да наш нижи командни кадар није у стању да да од себе оно што се тражи и поред цружања помоћи од стране свих нас. Војни курсеви и политички још не могу задовољити потребе јединица, јер су сви руководиоци, од најнижег у батаљону па до штаба, исто уздигнути борци од пре два до три месеца а можда и мање, и као такав није у стању да се снађе на својој дужности, јер за то нема способности нити искуства.

Да би се наше јединице уздигле од овакових нездравих појава мислимо и предлажемо, уколико се не би косило са даљњим оперативним планом, да се уради следеће:

а). Да наша дивизија извесно време буде на одмору ради сређивања, чишћења увучених непријатељских аге-ната, распореда командног кадра према способностима итд. Ради бољег и бржег ефекта потребно је да се одобре пресуде достављене ради извршења, јер до сада није било случајева стрељања, те наравно да и због тога има и више преступа, а почетком стрељања унеколико би се ублажило.

б). Да се за време овог одмора поред сређивања подуму и хитне мере за обућу и одећу јединица, које у наступајућој зими, из ових разлога што су боси и голи, нису у стању водити борбу. По том питању уложили смо све напоре, али све што добијемо није у стању подмирити огромне потребе. У задњој акцији било је случајева смрзавања, а свакодневно се повећава број пријављених за лекарску помоћ од прехладе. Напомињемо да је ово најважнији проблем, из кога произлазе и други проблеми као: дезертерство> повлачење са положаја, одрицање извршења наређења итд.; решењем овог питања смањиће се број и осталих проблема.

в). Попунити дивизију до приближног формациског састава, за што нам је потребно наоружање, те и у том погледу треба подузети мере.

г). ЈБудство по командама подручја, места и сеоским одборима које се на протекционашки начин или путем фамилијарности увукло у такве установе, а не заслужује да се тамо налази, упутити у оперативне јединице. Таквих случајева има више, те на тај начин ствара се незадовољство код бораца из наших јединица. Ми смо код Врањског подручја ово у споразуму већ почели спроводити у дело, те је то потребно учинити и код Пиротског подручја.

д). За брже учвршћење јединица неопходно нам је нужно појачати командни кадар са старим и искусним борцима и добрим руководиоцима, бар за штабове батаљона, уколико за то има могућности. Уколико не би добили овај кадар предложили би да се нашој дивизији укључи једна старија бригада, која би повољно утицала на уздизање борбености осталих бригада и служила би као ударна песница ове дивизије, а једну нашу бригаду дати у састав дивизије, из које би се одвојила ова бригада.

Молимо да се хитно реши по овим питањима.

Распоред наших снага у садањем моменту. је следећи: 25 бригада на сектору Гњилане, 26 бригада на простору Бујановац — Трновац, а 27 бригада западно од Кончуљске Клисуре, у с. Доморовце — Топоница.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, п.пуковник,

Командант, п.пуковник,

Том. Ј. Поповић

(М. П.)

БР. 39

**ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
18 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПОЈ О БРОЈНОМ СТАЊУ ЉУДСТВА, ВОЗИЛА И СТОКЕ¹**

ГЛАВНИ ШТАВ НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ
Оп. бр. 125
18-Х1-1944 г.

Прегледи бројног
стања и наоружања

**ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
(Оперативно одељење)**

У прилогу достављамо преглед бројног стања људства, стокe, возила и преглед наоружања јединица НОВ Србије.

1. — У прегледу бројног стања показано је бројно стање по дивизијама. Бројна стања дивизија још нису потпуно изједначена, али је сада у току њихова попуна до пуног бројног стања. При попуни дивизија руководили смо се редом хитности, које је базирало на следећем:

а) задацима појединих дивизија и

б) условима брзог наоружања обзиром на места дотура оружја од Црвене армије и комуникациске везе на секторима појединих дивизија.

Попуну појединих дивизија до пуног бројног стања отежавало је њихово дуже ангажовање у борбама на појединим секторима, удаљеност од база наоружања и тешки саобраћајни услов за њетов дотур обзиром на недостатак преносних средстава.

Предузели смо потребне мере да се у најскоријем времену изједначе и допуне све дивизије до пуног бројног стања.

Подаци о броју стокe по јединицама нису потпуно тачни јер су старијег датума. Ускоро ћемо добити нове податке.

2. — У прегледу наоружања показано је укупно наоружање појединих корпуса и дивизија ван састава корпуса.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/5, к. 1255.

у последње време корпуси су примили укупно наоружање за све јединице у њиховом саставу. Пошто још не раполажемо са подацима о подели овог оружја на дивизије, то смо због тога наоружање наших јединица морали показати ххо корпусима.

Разлози због којих је настала разлика у количини наоружања корпуса објашњени су у напомени прегледа наоружања.

На количину наоружања нарочито је утицала близина и боље везе са Црвеном армијом, као и количина заплећеног оружја од непријатеља на појединим секторима дејства корпуса.

3. — Сравнијући приложене прегледе види се да још нисмо успели да дивизије потпуно наоружамо. Главни разлог за ово је што до сада нисмо од Црвене армије добили количине оружја које би одговарале пуном бројном стању и потребама наших дивизија.

У вези са тим рад на наоружању требао би бити децентрализован и формиране базе бр. 6 и 7 у Србији непосредни органи овог штаба. На тај начин добило би се у времену, а подела оружја била би базирана на стварном стању и потребама јединица у Србији.

Прилог: 2 прегледа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

ПРЕГЛЕД БРОЈ

људства, стоке и возила јединица под командом Главног штаба
XIV корпус, !1 про

Редни број	Ј Е Д И Н И Ц А	Б о р а ц а	Коња и мазги				
			јахаћих	товарних	теглећих	С в е г а	
1	XXIII дивизија	по списку	12.000	118	260	92	470
		у расходу	295	—	—	—	—
		на лицу	11.875*	118	260	92	470
2	XXV дивизија	по списку	14.000	132	303	76	511
		у расходу	262	—	—	—	—
		на лицу	13.738	132	303	76	511
3	XIV дивизија	по списку	10.000	86	180	38	304
		у расходу	197	—	—	—	—
		на лицу	9.803 ^x	86	180	38	304
4	одреди ^	по списку	1.000	2	22	—	24
		у расходу	—		—	—	—
		на лицу	1.000	2	22	—	24
5	II пролетерска дивизија	по списку	5.700	96	295	98	489
		у расходу	—	—	—	—	—
		на лицу	5.700	96	295	98	489
6	XVII дивизија	по списку	9.227	170	471	1 269	910
		у расходу	257	—	—	1 —	—
		на лицу	8.970	170	471	1 269	910
С в е г а :			52.097 ³	604	11.531	573	2.708

^r Треба: 11.705.

³ Збир није тачан. Треба: свега по списку 51.927, у расходу 1.011 и на лицу 50.916.

Область		Воолова	
262	92 1 30	двоосовних	једноосовних
186	1 1 1 1 1 1	двоосовних	једноосовних
		лукузних	
3	1 1 1 1 1 1 1 1	товарних	
		са приколицом	
		без приколице	
0	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1	велосипеда	
Примедба			

ПРЕГЛЕД БРОЈ

људства, стоке и возила јединица под командом Главног штаба Н.О.В.

Редни број	Ј Е Д И Н И Ц А	Бораца	Коња или мазги				Волова	
			Х К У А	товарних	теглећих	С в е г а		
1	XXII дивизија	По списку	10.099	113	240	84	437	28
		У расходу	344					
		На лицу	9.755	113	240	84	437	28
2	X1^1 дивизија	По списку	10.254	128	230	92	450	24
		У расходу	457	-	-	-	-	-
		На лицу	9.797	128	230	92	450	24
3	X1.V11 дивизија	По списку	6.500	83	180	40	303	64
		У расходу	393					
		На лицу	6.107	83	180	40	303	64
4	Одреди	По списку	1.200	8	46		54	16
		У расходу						
		На лицу	1.200	8	46		54	16
5	XXIV дивизија	По списку	5.600	56	270	30	356	44
		У расходу						
		На лицу	5.600	56	270	30	356	44
С в е г а :		33.653	388	966	246	1600	176	
XIV корпус, II и XVII дивизија		52.097	604	1.531	573	2.708	372	
У к у п н о :		85.750	992	2.497	819	4.308	548	

(М.П)

н о г С Т А Њ А

и П.О. Србије на дан 18 новембра 1944 године — XIII корпус

		К о л а		Моторних возила					
коњских		воловских		аутомобила		мотоцикла			
двоосовних	једноосовних	двоосовних	једноосовних	люксузних	теретних	са приколицом	без приколице	Велосипеда	Примедба
28	1	14	–	1	1	1	–	8	
28	1	14	–	1	1	1	–	8	
32	6	12	–	2	5	2	1	12	
32	6	12	–	2	5	2	1	12	
18	3	32	–	1	1		1	6	
							1	–	
18	3	32	–	1	1	–	1	6	
4	–	8							
4	–	8							
16	2	22	–	1	2	1	1	3	
–									
16	2	22	–	1	2		1	3	
98	12	90		5	9	4	3	29	
262	45	186	–	9	13	7	7	28	
360	57	276	–	14	22	11	10	57	

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Руд. Приморац

П Р Е

наоружања оперативних јединица под командом
на дан 9 но

ЈЕДИНИЦА	П у ш а к а						Пушкомитраљеза				
	маузерових	енглеских	совјетских	италијанских	бугарских	С в е г а	„Бренгаг“	Щеко бугарских	„Бреда“	С в е г а	
XIII корпус	8 394	2 243	13	937	2 113	13 700	336	74*16	41	477	
XIV корпус	20 986	1 063	18	98	2 016	24 181	170	208 19 1	7	404	
II пролетерска и XXIV дивизија	1 807	1 087	-	395	50	3 339	303	32	9	3 347	
XVII дивизија	3 701	130	128	1 810	156	5 835	64	104	6	11 185	
УКУПНО :	34 888	4 523	159	3 240	4 335	47 055	883	418	50 66	1413	

НАПОМЕНА:

У овај преглед није унето наоружање партизанских одреда и Уочљива разлика у броју и врсти наоружања између XIII и XIV корпус стигао материјал из Совјетског Савеза и корпус изузео ору и јединице XIII корпуса нису потпуно наоружане. Услед саобра за јединице XIII корпуса.

СМРТ ФАШИЗМУ —

* Треба: 62.

Г Л Е Д

Главног штаба НОВ и ПО Србије •
вембра 1944.

Стројница				Митраљеца				П.К.		оруђа			Минобацача				топова 75 мм и 100 мм					
совјетских	енглеских	немачких	италијанских	С в е г а	немачких „шараца“	совјетских	совјетских	италијанских	пушака	енглеских	Пиат-а	47 м/м	37 м/м	совјетских	енглеских	немачких		бугарских	енглеских	немачких	бугарских	
548	413	238	12	1211	303	30	31	7	8	16	9	6	1	—	—	11	5	19	8	3	2	—
5235	356	142	10	5743	479	—	40	13	8	231	9	16	3	—	110	14	8	4	17	8	2	—
500	134	23	6	663	150	14	1	7	6	20	21	6	5	1	1	11	7	5	14	2	7	—
244	75	88	31	438	91	104	—	5	8	9	11	1	2	3	30	7	9	5	1	12	7	—
6527	978	491	59	8055	1023	14844	42	30	276	50	29	11	4	141	36	27	37	44	14	23	7	—

војних установа, јер нисмо располагали потребним подацима. корпуса долази отуда што је у базу бр. 6 из које се снабдева XIV жје за своје јединице, >а у базу бр. 7 није стигао никакав материјал ћајних сметњи нисмо могли до сада пребацити оружје из базе бр. 6

СЛОБОДА НАРОДУ!

(М П),

Начелник
Одељења за наоружање,
мајор
В. Церовић

БР. 28

**ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
18 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПОЈ О ПРЕГОВОРИМА БУГАРА СА ШИПТАРСКИМ ЈЕ-
ДИНИЦАМА КОЈЕ СУ СЕ НАЛАЗИЛЕ У СЛУЖБИ ОКУ-
ПАТОРА¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО
СРБИЈЕ
Оп. бр. 142
18 новембра 1944 год.

ВРХОВЦОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
(Оперативно одељење)

Штаб XIII корпуса известио нас је да је у току опера-
ција на Гњилане штаб бугарске дивизије из састава I
бугарске армије² преговарао са Шиптарима да их пусте без
борбе у Гњилане, с тим да наше јединице не уђу заједно са
њима, и да су се на том питању били већ споразумели са
Шиптарима. Штаб XIII корпуса и Штаб ХЕУГ дивизије,
која оперише на том правцу, најенергичније су протесто-
вали, после чега су Бугари одустали и заједно са нашим је-
диницама ушли у Гњилане.

Сличан случај се појавио и код VI дивизије II бу-
гарске армије која оперише према Приштини. Бугари су
хтели да избегну борбу са Шиптарима на тај начин што
наше јединице не би ишле заједно са њима на Косово.
После интервенције Штаба XIII корпуса Бугари су преки-
нули преговоре са Шиптарима по овоме питању.

Предње достављамо на знање.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант
генерал-лајтнант,
Коча А. Поповић

(М. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 3/6, к. 181.

² Види док. бр. 26.

БР. 29

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА КОЈИ ДРЖИ КОМУНИКАЦИЈУ ПРИЖАНЕ — БУКОВАЦ¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
Број: 13/44
18.XI.1944 г. у 15.30 часова

ЗАПОВЕСТ

(Секција Чачак — Ужице 1:100.000)

У циљу 'отсецања непријатељских снага на сектору Пожега — Чачак — Краљево и спречавања евакуације према западу, јединице Црвене армије и XIV корпуса НОВЈ добиле су у задатак да ноћу 18/19 о. м. и 19. о. м. изврше отсецање ове групације са даљом перспективом потпуног уништења непријатељских снага у долини Западне Мораве.

Један пешадијски пук, један пук „Каћуша“ и један пук артиљерије Црвене армије пресећи ће и затворити комуникације Чачак — Пожега на сектору Пријановићи — Бјелошевац, а према ситуацији ликвидирати Пожегу.

45. српска дивизија поставиће се на просторију Пониковица — Врањани — Глумач, са задатком активног притиска на непријатеља према Ужицу и обезбеђења бока јединицама Црвене армије које ће пресећи комуникацију Пожега — Чачак — што је главни задатак ове операције.

23. српска дивизија активно ће вршити притисак на непријатеља на линији: Папратница³ — Рошци — Мијковци и обезбеђивати бок јединицама Црвене армије које ће пресецати комуникацију и ангажовати на себе непријатеља на линији: Тучково — Овчарско [-Кабларска] Кличура — Пријевор.

II пролетерска дивизија, појачана јединицама Црвене армије (артиљеријом), у исто време пресећи ће комуникацију у Ибарској долини и затворити правце са југа, те офанзивно деловати према комуникацији Краљево — Чачак.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34—3, к. 987.

² Папратиште

Две бригаде 25 српске дивизије са југа офанзивно ће деловати на Краљево заједно са јединицама Црвене армије, са задатком ангажоваша непријатељских снага у Краљеву на себе и прикивања тих снага за Краљево. Једна бригада ове дивизије активно ће вршити притисак на непријатеља на јужним падинама Котленика и у исто време затворити комуникацију Краљево — Крагујевац.

Задатак наше дивизије је да у исто време кад и остале јединице вршимо притисак активно на непријатеља који се налази на линији: Чачак — Мојсиње — Мрчајевци — Бресница — Гунцати у циљу ангажовања непријатељских снага са тог сектора и њихово прикивање на досадашње положаје, да се не би непријатељу омогућило слање појачања према Пожеги или према Краљеву.

Наша бригада добила је задатак да у извршењу задатка целе дивизије врши притисак на непријатеља на своме сектору.³

За извршење постављеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

I. III и IV батаљон вечерас тачно у 24 часа почеће са активним нападом, сваки на свом сектору, на непријатељска упоришта која се налазе пред истим. Отсеци напада: за I батаљон је од левог крила Црвене армије, тј. од Ирижана па до потока Бање, III батаљона од потока Бање, па у лево до пута који води од Солинца ка Мрчајевцима, IV батаљона од пута Мрчајевци — Солинац до Буковца, укључујући и Буковац.

Батаљони ће међусобно одржавати везу, а I батаљон још у десно са јединицама Црвене армије, а IV у лево са јединицама XV мајевичке бригаде.

Напад на непријатеља извршити са добро припремљеним јединицама, са што већим бројем аутоматског оружја као и тешким бацачима, с тим што ће се још за време дана бацачи и тешки митраљеви поставити на најзгоднија места, како би гађање на непријатеља у току ноћи било што прецизније.

За сада у овој акцији не упуштати се у одлучне нападе на непријатеља, јер је наш задатак само прикивање истога за ове положаје; то пак не значи да непријатеља не треба гонити или овладати неким његовим положајима уколико за то постоји могућност.

³ Види док. бр. 97.

Сваки батаљон процениће колико му је потребно снага за тај притисак, и тако своје снаге распоређивати, с тим што се треба руководити да сваки батаљон има своју резерву.

Напомене:

1) III ба/гаљону додељује се 1 протуколски топ којег треба поставити на најзгоднијем месту код Орловца, који не треба испалити више од 10 метака.

2) Тешке бацаче поставити тако да буду ређе и изван стрељачких стројева и групација наших снага.

3) Штабови батаљона, тј. свака команда чете мора имати по неколико ашова и пијука, како се могу борци и оружја укопавати; то не значи да се мора бити у рову, уколико би непријатељ тукао са својом артиљеријом прецизно.

4) Овај притисак на непријатеља трајаће до даљег наређења, те се не треба руководити, ако се не може ликвидирати неко упориште, да треба од њега одустати, тј. да престане притисак на непријатеља.

5) У овој операцији штабови батаљона ће извештавати што чешће преко телефона, а по потреби и куририма са јахаћим коњима, да би се што брже могле доносити одлуке.

6) Бригадно превијалиште налазиће се у Г. Трепчи код школе, те за случај рањеника исте упућивати у школу.

7) II батаљон ће одмах по пријему ове заповести, тј. после поделе вечере, упутити у Г. Трепчу две чете, под водством једнога или двојице чланова Штаба батаљона, а по доласку нека се један члан Штаба батаљона јави Штабу бригаде, претходно смештајући чете у потоку Бање близу млина.

8) У овој акцији руководити се тим да се не троши муниција непотребно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-мајор:
И. Ђејван

Командант-п.пуковник:
Станић

Начелник-капетан:
(отсутан)

БР. 30

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
19 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ДЕЈСТВИМА СВОЈИХ ЈЕ-
ДИНИЦА¹

ШТАБ XIII КОРПУСА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. оп. бр. 55
19-XI-1944 г.
у _____ часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

1. Ситуација. Послије ослобођења Бујановца, Куманова и Скопља Њемци су се углавном повлачили за Гњилане, оста²ћљајући само мање заштитнице на путу. Притом су у повлачењу темељито рушили комуникације у намјери да би нам онемогућили брзо напредовање за њима. 16 овог мјесеца у 12 часова дјелови 46. дивизије и дјелови I бугарске армије ушли су у Гњилане. Овог момента распоред 46. дивизије био је сљедећи: једна бригада у Гњилану, друга у с. Доморавцу и трећа у Бујановцу. Још нисмо добили писмени извјештај од Штаба 46. дивизије и према томе не знамо тачно какав је резултат био ових акција, тј. колико су Њемци имали губитака и шта је све заплијењено. Углавном³ Њемци су претрпјели највише губитака од совјетске и бугарске авијације, као и бугарске артилерије, док бугарска пјешадија и овога пута није долазила у ближи контакт са непријатељем.

Јединице 46. дивизије заједно са Бугарима продужиле су 17 овог мјесеца изјутра са сектора Гњилана према Приштини.

На сектору Подујева, према данашњем обавјештењу Штаба II бугарске армије, распоред њихових снага према Митровици и Приштини је сљедећи: предњи њихови дјелови налазе се на линији: с. Бајгора — с. Поток — с. Кодрлија — к. 828 — с. Кунишевац² — с. Думош — с. Бараина — Кајчак (к. 990)³ — Синановић — к. 1020 — к. 1015. На овим положајима, тј. на бугарском десном крилу налази се

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 6/2, к.182.

² Вероватно с. Коњушевац.

³ Вероватно Кољчак (к. 980).

и наша XXII дивизија. И на сјом сектору углавном Бугари су се до сада ограничавали на дејство авијације и артилерије. Са њемачке стране артилерија је такође била активна и стално тукла Подујево и околину. Према прикупљеним подацима, од совјетског бомбардовања Митровице 5-ог овог мјесеца убијено је око хиљаду Њемаца, 400 Италијана и око 500 Арнаута.⁴ Уништена је противавионска артилерија на путу за Пећ и срушена зграда Албанског комитета.⁵

Јуче 18-ог овог мјесеца изјутра Друга бугарска армија и наша XXII дивизија, а у вези ваше депеше о садејству јединицама које оперишу на сектору Краљево — Чачак — Ужице, прешле су у напад. Њемци на овом сектору још дају прилично жилав отпор у циљу обезбјеђења задњих њихових јединица које се извлаче са Косова и Метохије.

XXIV дивизија налази се на просторији Ниш — Алексицац — Параћин. Ова дивизија је углавном на одмору, гдје се сређује и врши чишћење околних терена.

Пошто је 47. дивизија према вашем накнадном наређењу добила сектор Источне Србије и са једном бригадом се налази на сектору Ћуприја — Параћин — Јагодина, молимо вас да нам јавите да ли је онда потребно да на том сектору држимо и једну бригаду XXII дивизије.

На територији Војне области корпуса и даље на појединим секторима појављују се мање четничке групе. О овоме вас је детаљно извијестио Об. центар овога штаба. Команде подручја у споразуму са ОЗН-ом почеле су формирати потјерна одјељења која ће ових дана почети са акцијама. Овакав начин ће бити свакако успјешан. И до сада, а нарочито на подручју Пирота и Врања, похватан је приличан број четника.

2. Депешама смо вам јављали о споразумима Бугара са Арнаутима те ћемо вас о томе сада детаљније обавијестити. Још прије ослобођења Гњилана, на сектору бугарске коњичке дивизије из састава I бугарске армије⁶ дошло је до преговора између Шиптара и једног бугарског команданта. Бугари су им саопштили да они иду на Косово да се бију са Њемцима а да нису дошли да се боре са Арнаутима. На ово су им Шиптари одговозили да ће они бугарску војску пропустити без борбе, али да комунистима неће дозволити улазак у Косово. На овоме су се углавном завршили

⁴ Припадници фашистичких (балистичких) јединица

⁵ Балистичка установа

⁶ Погрешно написано. Дивизија се налазила у саставу Друге бугарске армије.

ови преговори. Штаб коњичке дивизије добио је био наређење од Штаба I бугарске армије да ступи у везу са Шиптарима и да их настоји неутралисати. Послије ових преговора ова бугарска дивизија је извршила покрет ка Гњилану не обавјештавајући о томе Штаб 46. дивизије, иако је до тада у свим акцијама била између њих и нас чврста веза и координација.

Сличан случај десио се и на сектору II бугарске армије и то код VI дивизије на сектору Подујева. Они су такође преговарали са Арнаутима и извијестили Штаб наше XXII дивизије да нам не дозвољавају наступаше са њима према Приштини без одобрења Штаба армије.

Одмах смо прилично оштро интервенисали и код штабова I и II бугарске армије. Послије ове интервенције као и интервенције штабова наших дивизија, оба штаба бугарских армија су исправили ову погрешку, тако да сада поново постоји пуна сагласност и координација у операцијама.

Ни на наше јединице које су наступале заједно са Бугарима на сектору Гњилана Арнаути нису пуцали. Углавном њихове оружане снаге разбјежале су се по шумама а неки се крију и код својих кућа. Вјероватно да се један дио неће борити противу нас, док окорјели бандити и четничке вође који се налазе са њима сигурно ће и даље продужити борбу. Углавном за сада је све оружје остало у рукама Шиптара. Наше јединице које се тамо налазе и косовске почеће са разоружавањем.

3. Стање по нашим дивизијама још није потпуно сређено. Наиме, још нису у могућности сви штабови да спроведу потпуну контролу над својим људством. Нарочито се осјећа ово код најнижих руководиоца по командама чета, гдје нема довољан број потпуно свјесних људи. Наравно, због овога и даље се дешавају, само у мањој мјери, дезертерства, па чак негдје и организовано, као што је то био случај ових дана код 46. дивизије. Ухватили су неколико организатора дезертерства који су углавном били четни руководиоци. Случајева дезертерства није много било баш због тога што су се организатори похватили. Из XXII дивизије до сада су дезертерства врло ретка, док се они који су дезертирали из XXIV дивизије сада враћају . . .

4. Наша артилериска школа у Пироту и даље ради. Оруђа још нисмо добили мада је у школи формација потпуно спроведена и са овим људством можемо задовољити потребе дивизија у нашем корпусу.

СЕКТОР
НАЧНИК
1944

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ

1. Јединица. После ослобођења Буџиница, Куќиново и Скопје, јединица се у складу са наредбом команданта упутила ка Габлице, оставајући само мале зајетнице на путу. Пријем су у подзаступу темељито рутали комуникације у намери да се нам омогућим преко напредовања за њима. 16 овог месеца у 12 часова јединица 46. дивизије и јединица 1. бугарске армије била су у Габлице. Овог савјешта распоред 46. дивизије био је следећи: једна бригада у Габлице, друга у с. Доморова и трећа у Буџиново. Још једном добила писмени извештај и штаба 46. дивизије и према томе познато тачно какав је резултат ове њих акција 11. колико су јединица имала губитака и шта је све захваћено. Главном, јединица су извршили највише губитака од Совјетске и бугарске јединица, као и бугарске артиљерије док бугарска јединица и онага нису није долазила у близу контакт са непријатељем.

Јединица 46. дивизије заједно са бугарима продужили су 17 овог месеца изјутра са сектора Габлице према Црквици.

На сектору Подујева према даљашем обавештењу Штаба II бугарске армије распоред њихових снага према Митровици и Приштици је следећи:

1. Јединица 1. бугарске армије - Вајгола - с. Летош - с. Кодрин - с. Кривина - с. 1020 - с. 1015.
2. Јединица се и према XIII месеца организовали артиљерија је такође на прикупљеним појацима јединица упућено је око 1000 је представљено од комитета.
3. Јединица артиљерија и према XIII месеца које операцију на сектору Подујева јединица које су-Делеконица - Сарајево - и остале јединице околних јединица наредбом добила јединица на сектору Буџина - савјешта обавештење да на сектору Подујева јединица које је детаљно извештаје у са Штабом - савјештаје су се налазила. Савјештаје да јединица у Приштици и

Штаба
Јединица
Полко
Бригаду
Дивизија
Сектор
Сектор
Сектор

Овога момента примили смо од вас депешу којом тражите да вам одмах упутимо капетана Мијалковића из артилериске школе. Уколико га не позивате за неку одговорнију функцију, молимо вас да га оставите у нашем корпусу, пошто смо га ми мислили предложити за шефа артилериског одјељења у корпусу. Ми ћемо га одмах позвати у Штаб корпуса и сачекати ваш одговор. Док је био у штабу једне бригаде, као и сада у артилериској школи, показао је пуно воље и довољно знаша.

Потпуковника Ратка Софијанића упутићемо вам одмах.

5. Инжињериска школа, која сада броји око 200 инжињераца, и даље траје. Ово људство ће нам послужити као костуџр за стварање инжињериске бригаде.

6. Молимо вас да нам објасните колико авијатичара треба да прикупимо из нашег корпуса, као и то, да ли се могу узети и добровољци за авијацију који се сада мобилишу. Ми смо већ издали наређење дивизијама да прикупе све омладинце добровољце за авијацију код штабова дивизија.

7. Објављена мобилизација на територији Војне области и даље се спроводи. Још нисмо добили извјештаје од подручја, али изгледа да ће мобилизација прилично успјети. О овоме ћемо вас накнадно извијестити детаљније.

8. При овоме штабу образован је виши официрски курс који је почео 15-ог овог мјесеца. На курсу има 27 слушалаца и то: два команданта бригаде, 4 замјеника команданата бригаде, 2 начелника штаба бригаде, 11 команданата батаљона, 5 замјеника команданата батаљона и 3 командира чете.

9. Већ смо вам јавили двапут депешом за случај напада америчких ловаца „Лазтинга" на дан 7 ов. мјесеца. Том Дриликом оштећена је једна локомотива, погинуо је железничар и два друга су рањена. Митраљирали су и ауто Штаба 47. дивизије, гдје је погинуо шофер и ауто запаљен. Поред тога између Ражња и Алексинца и Делиграда и Алексинца запаљено је око 18 совјетских камиона. Колико нам је познато, погинуло је око 7 руских војника и један виши официр. Одмах су се са нишког аеродрома дигли руски ловци и настала је борба у ваздуху. Према најновијим подацима које је прикупио наш об. официр, оборено је пет америчких ловаца и три руска. Ниједан амерички пилот није успио искочити из авиона, већ су сви погинули. Совјетска ваздухопловна дивизија, управо њен штаб није хтио нама дати податке које сте ви тражили о именима ру-

ских пилота као и о другим појединостима. Рекли су нам да су они извијестили своје претпостављене, тј. XVII армију у Београду и да ми можемо, уколико нам је то потребно, тражити од ших податке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант пуковник,
Љубо Вучковић
(М. П.)

БР. 31

**ПРЕДЛОГ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ
НО ДИВИЗИЈЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ ИБРА И ПРЕСЕЦАЊЕ
КОМУНИКАЦИЈА КРАЉЕВО — КОСОВСКА МИТРО-
ВИЦА И КРАЉЕВО — ЧАЧАК¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 241
19-XI-1944
у 22,45 ч.

ШТАБУ XXV ДМВИЗИЈЕ

1. — Према најновијем наређешу које смо добили од Штаба 223 руске дивизије, а које сте вероватно и ви добили, стоји да према договору команданта XIV корпуса и Корпуса Црвене армије наша дивизија са ваше две бригаде има задатак прећи реку Ибар, пресећи комуникације: Краљево — Косовска Митровица и Краљево — Чачак и састати се са јединицама Црвене армије на сектору Мусина Река, које ће од Трговишта вршити пробој преко Опланића ка Мусиној Реци. Овај напад би требао да почне ујутро 20 новембра у 8 часова.

2. — С обзиром на горње сматрамо да би најбоље било да се ви са ваше две бригаде, које се налазе на сектору: Стубал — Ново Село — Вранеше, што хитније пребаците

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр.6—1, к. 631.

на сектор: Матарушка Бања — Замчање — Маглић — Добре Стране са задатком да у току ноћи 20/21 ов. м. форсира- рате Ибар и кренете у правцу Мусине Реке пресецајући комуникације: Краљево — Косовска, Митровица, Краљево

Чачак. Наша 6 српска бригада, која се налази на сектору: Змајевац —• Берановац — Јасик, би вам служила као обезбеђење вашег десног крила и у исто време вам садејствовала, као и пружила све податке са којима располаже о том сектору. Штаб ове бригаде налази се у селу Церовак.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. пуковник,
Милинко Ђуровић

Командант-п. пуковник,,
Сред.² Урошевић

БР. 32

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ШЕСТЕ ПРОЛЕ- ТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА У РЕЈОНУ ЛАЂЕВАЦА¹

ШТАБ
XVII у. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. СЛ.
19.XI.1944 г. у 12.30 ч.

ШТАБУ VI ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Одмах по завршеном савјетовању а најкасније сутра узутру у 4 сата, са бригадом крените са досадашње просторије и поставите се на просторију: Кнић — Гружа — Пајсијевићи,

Задатак ваше бригаде је да активно вршите притисак на непријатеља који се налази на просторији с. Лађевци и западним бронцима Котленика.² Непријатељ држи коте

^a Средоје

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—2, к. 982.

² Види док. бр. 181.

Ливадица, Томашевац, Концило, Марково Брдо, Ивова Бара и даље према југу.

Деено на просторији с. Гунцати повезати се са лијевим крилом XV мајевичке бригаде (IV батаљоном) и најуже са њиме сарађивати у разбијању непријатеља на овој просторији.

На просторији Трговиште — Витковац одржавати везу са јединицама Црвене армије и јединицама 25 дивизије.

Наредили смо јединицама 25 дивизије да један њихов батаљон до нашег доласка постави се на Котленик према непријатељу; приликом наступања на одређени задатак повежите се са њима.

Потврдите пријем овог наређења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант-пуковник,
Глигор. Мандић

II и IV на задатак — осјетљив.

III на споредан задатак.

J резерва. (M. П.)

БР. 33

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ КОСОВСКЕ
МИТРОВИЦЕ И ПРИШТИНЕ¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 51
19.XI.1944 г.
у _____ часова

ШТАБУ XIII КОРПУСА

16 ов. месеца почела је офанзива II бугарске армије и наше две бригаде у правцу Приштине — Вучитрна и Косовске Митровице. Наша 10 бригада дејствује у заједници са VI бугарском дивизијом од правца Копаоника преко к. 1577 — 1704. Даљи њихов правац биће Бајгора — Баре — Црни Врх — Косовска Митровица. Један коњички пук из VI дивизије налази се на десном крилу 10 бригаде и дејствује правцем Ржана — Оштро Копље — Сиљевица² — Главеј (к. 1428).

VI дивизија дејствује на левом крилу 10 бригаде, почев од к. 1253, па до к. 1125 (Хуна Кумбалове). Од к. 1125 до к. Чука (999) наша Осма бригада, а одавде до комуникације Приштина — Подујево IV бугарска дивизија. Комуникацијом Подујево — Приштина — тенковска бригада. Између комуникације Подујево — Приштина и Подујево — Лебане — IX дивизија. Између комуникације Лебане — Приштина и с. Липље³ — Драговац — XII дивизија.

У току два дана борбе било је делимичних успеха на појединим секторима. 10 бригада успела је да овлада к. 1577 и 1704, док бугарска коњица није успела да ликвидира Оштро Копље. На овом сектору имали смо 8 мртвих и 29 рањених. Поред тога 3 смрзнута и 19 промрзлих.

Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/2, к. 1051.

² Вероватно Сељанце.

³ Лапље Село

8 бригада у току јучерашњег дана успела је да овлада к. 791 источно од к. 1067, али услед тога што Бугари нису успели да овладају к. 833, наше јединице нису могле ићи даље. 8 бригада сада налази се непосредно испод к. 1067, док Немци још увек на Градини (к. 833). У овим борбама 8 бригада имала је 3 мртва и 51 рањеног. Међу рањенима налази се начелник 8 бригаде. Од 51 рањеног 10 су тежи, остали су лако рањени. Рањавање је углавном било од артиљерије и бацача, а 7 од бугарске артиљерије. Бугари врло слабо наступају, тако да нашим отежавају кретање на своје правцу, те због тога трпе јаку артиљериску ватру.

Сада добисмо обавештење од 10 бригаде у коме нас извештавају да су блокирали Оштро Копље и са два батаљона продрли у правцу Бајгора — Баре, где сада воде борбу. Са њима се налази 1 пук Бугара, који дејствује од правца Главеј (1428).

Што се тиче садејства бугарске артиљерије они нас одлично потпомажу и на једном и на другом сектору. Дају нам и муницију за минобацаче.

Овакав распоред наших јединица узели смо из тог разлога што ће нам бити лакше када буде пала Приштина — Бучитрн и Митровица [да] стигнемо на све стране.

10 бригада имаће задатак да уђе у Косовску Митровицу, док ће 8 бригада и 12 — Вучитрн и Приштина. 12 бригада нам је у резерви и нисмо је још уводили у борбу.

Наше јединице се одлично држе у борби> нарочито 10 бригада. која под врло тешким атмосферским приликама држи положаје на преко 1500 м. надморске висине. Бораца има много босих, те отуда долази да нам се борци смрзну на положајима. Дешавало се и таквих случајева да су издајани из јединица они који су боси, но они неће да остану, већ кажу: кад иду наши другови хоћемо и ми. Дезертерства уопште није било, и поред тога што су наше јединице младе. Морал је код бораца на врло великом ступњу.

Молимо вас, ако икако постоји могућност, да нам пошаљете обуће и одеће, јер су нам борци у великом броју боси и голи.

На нашим секторима до¹ сада је нађено 30 мртвих Немаца.

Непријатељске снаге на сектору Митровица — Приштина јаке су две дивизије са доста артиљерије. Од ове две дивизије једна је 99-та а састављена је од политичких. криваца и кажњеника. Боре се као пси.

Положаје које држе не пуштају их скоро до последњег.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар-п.пуковник, Командант-п.пуковник
Живко Живковић **Ратко Софијанић**
(М. П.)

Начелник-мајор,
Валентин Хорватић

БР. 34

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕГ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 19 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПРЕСЕЦАЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ КРАЉЕВО—ЧАЧАК¹

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
19-Х1-44 год.
Оп. бр. 65

ШТАБУ 16, 18 И 19 СРПСКЕ БРИГАДЕ

Према новонасталој ситуацији а по наређењу Штаба 14 Корпуса НОВЈ (радиограмом наређење) наша дивизија добила је задатак да са двије бригаде постави се на линију **Витановац — Трговиште — В. Градина** (к. 590) — **Тавничка Глава**² (к. 461) — **Марино Брдо** (к. 670) и са тога¹ правца активним дејством пресијече непријатељску отступницу на комуникацији Краљево — Чачак. Трећа наша бригада, тј. са једном бригадом оетати и даље на сектору Врба — Драгосињци ради заједничког садејства у нападу са снагама II Пролетерске дивизије и јединицама Црвене армије.³

У везрх горњег 16 Српска бригада пребациће се са досадашњих проетсрија на прсторију **Гунцати — Бумбарово Брдо — Радмиловићи** и избити на линију положаја **Тавничка Цл.** (461) — **Бреснички Крш** (к. 486) — **Клик** (к. 603) — одакле вршити нападе на комуникацију Краљево — Ча-

Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/2, к. 1089.

² Тавничка Пл. (к. 461)

³ Види док. бр. 204.

чак која води лијевом обалом 3. Мораве. Тежити да се ова комуникација стави под дејство наше ватре и онемогући непријатељу саобраћај Краљево — Чачак.

Везу десно одржавати са јединицама 17 Дивизије а лијево са нашом 18 Српском бригадом.

Овај покрет извршити ноћу 20/21 о. мј. т. г. правцем: Витановац — Груза — Бумбарево Брдо. При пролазу кроз Витановац обратити пажњу на к. 260 и исту проћи у највећој тишини, како не би трпили непријатељску ватру.

18 Српска бригада остаће и даље на досадашњим појачањима са задатком **појачаног дејства** на непријатељске положаје који се налазе испред фронта бригаде. Тежити овладати непријатељским положајима и по могућству ставити под ватру мост на 3. Морави који се налази сјеверо-источно од Краљева за 2 км.

Везу десно одржавати са 16 Бригадом а лијево са 19 Бригадом преко 3. Мораве код Чукојевца.

Уколико не дође прије до напада на непријатеља, обје напријед наведене бригаде припремиће се за општи напад на цијелом сектору за ноћ 22/23 о. мј. За овај напад добиће штабови заповијест. До тога времена тежити да се прикупе што бољи подаци о непријатељу и распореду непријатељских оруђа. Све сакупљене податке најбржим путем слати Штабу дивизије.

19 Српска бригада остаће на десној обали 3. Мораве и извршавати заједничке акције на непријатеља са снагама II Пролетерске дивизије. Водити рачуна при додјељивању задатака да бригада не добива задатке који не одговарају способности бригаде.

Штаб дивизије извршиће покрет 20 о. мј. у 8—9 сати из села Раванице за **Гружу**, где слати све извјештаје

Исхрану јединица регулисати на терену а у недостатку **ДОВОЉНЕ** исхране јединица у споразуму са начелником интендантуре Дивизије ријешити питање исхране.

Остало све остаје према већ раније издатој заповијести.

Како је у посљедње вријеме непријатељска артилерија све активнија, то водити строго рачуна о кретању у зони артилериске ватре. Јединице да се крећу са великим отстојањима и у највећем реду. Прошли марш наших јединица је био врло слаб и за осуду.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ
КОМАНДАНТ МАЈОР
Кукољ Урош

п. С. Дивизиска интендантура налазиће се са Штабом дивизије као и све приштапске јединице Штаба дивизије.⁴

БР. 35

**ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
20 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПОЈ О НУМЕРАЦИЈИ И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ ЈЕДИНИЦА И О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НОВ
НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ
Оп. бр. службено
20 новембра 1944 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
(Оперативно одељеше)

Ситуација на дан 20 ов. м. је следећа:

1. — ПОДАЦИ О НЕПРИЈАТЕЉУ:

Непријатељ држи Ужице. Пожегу, Чачак, Краљево, целу долину Ибра и већи део Косова Поља.

На сектору Западне Мораве налазе се 4 непотпуне дивизије и то: 117, 297, 104, делови „Принц Еуген“ дивизије и 99 пук I алпске дивизије. Немци постепено извлаче своје снаге. На овоме сектору непријатељ је посео ове положаје: с. Крушевица — с. Трешњари — Берановац — северни део села Врбе — јужни део села Витановац — село Шумарице — с. Сирча — с. Опланићи — с. Поповићи — западне падине Котленика — Тавничка Пл. — с. Бечањ — с. Мрчајевци — с. ЈБубић — Алаучко Брдо — Острвица — Јелен До — Бакионица и даље са јачим обезбеђењем ка Ужицу.

Дописано на истој машини.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6—1, к. 631.

На сектору Косова према нашим и бугарским јединицама налазе се 13, 22, 714 и мањи делови дивизије „Принц Еуген“ и 41 пешадиска дивизија.

Наоружање са којим непријатељ располаже није нам у детаљу познато, али је примећено да непријатељ располаже за већим бројем тенкова и топова већег калибра.

Све мостове на друму уа на железничкој прузи од Рашке до Краљева Немци су минирали.

2. — ПОДАЦИ О НАШИМ СНАГАМА:

а) Рејон Ваљево: 45 дивизија са једном бригадом на сектору Пецка са задатком затварања правца: Љубовија — Пецка — Ваљево (ова бригада је у вези са деловима XXVIII дивизије код села Грачаница, северно од Љубовије), а две бригаде затварају правце: Ужице — Косјерићи — Ваљево и Пожега — Мионица. Делови ове дивизије садејствују јединицама Црвене армије у борбама код Пожеге.

б) Сектор Западне Мораве:

Отсек Чачак: XXIII и XVII дивизија.

XXIII дивизија на линији: Видовски Тунел — Љубић, а једна бригада на отсеку Пожега садејствује јединицама Црвене армије.

XVII дивизија на линији: Прељина — пл. Котленик са задатком дејства према Чачку и комуникацијама у долини Западне Мораве.

Отсек Краљево: XXV и II пролетерска дивизија.

XXV дивизија на линији: Мала Борча — Чемерница — Витановац — Западна Морава.

II пролетерска дивизија на линији: Врпска Ада — с. Врба — Ћава (к. 550) — Бања Матаруге.

в) Сектор Косова: XXII, 46. [дивизија] и косовске јединице.

XXII дивизија садејствује јединицама II бугарске армије и надире од Приштине преко Вучитрна ка Митровици.

46. дивизија на просторији Гњилане — село Доморавце — Бујановац садејствује јединицама I бугарске армије са сектора Гњилане — Урошевац ка Косову.

Косовске јединице (2. и 3. бригада) садејствују јединицама I бугарске армије на правцу Урошевац — Липљане. Једна бригада (4.) налази се у Подујеву, а једна (1.) у саставу је македонских јединица.

г) XXIV дивизија налази се у рејону Ниша са задатком држања територије и чишћења од заосталих четника.

47. дивизија налази се на просторији: Неготин — Петровац — Параћин — Зајечар са задатком држања просторије и чишћења од заосталих мањих четничких банди.

3. — Подаци о савезничким снагама:

а) Јединице Црвене армије: 68 корпус са штабом у Крагујевцу.

93 дивизија: са делом снага на отсеку Пожега, 226 пук на линији: к. 322 — к. 280 — с. Вранићи, 51 пук на линији: с. Шебеци — с. Прељина — с. Шеварлићи.

223 дивизија: штаб у Врњачкој Бањи, један пук на сектору Краљева, а остале јединице на просторији Трстеник — Крушевац.

• 52 дивизија: штаб у Раљи, јединице на просторији: Рипањ — Пеменикуће — Стојник.

б) Бугарске јединице: I и II армија, оперишу на Косову и то: I армија по заузимању Гњилана и Урошевца² надире ка северу, а II армија по заузимању Приштине надире преко Вучитрна ка Митровици.

4. — У долини Ибра омета непријатељски саобраћај и руши комуникације Ибарски партизански одред (јачине око 1.000 људи), а у долини Западне Мораве (код Пожеге) 14. бригада XXIII дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

У ослобођењу Гњилана и Урошевца учествовали су само делови Прве бугарске армије, а њене главне снаге кретале су се од Криве Паланке према Куманову и Скопљу.

БР. 36

МЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
20 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ФРОНТУ КРАЉЕВО —
УЖИЦЕ

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 21
20 новембра 1944 г.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА СРБИЈУ

18 о. м почеле су операције наших и руских снага у рејону Пожеге са циљем заузимања Пожеге као важног раскршћа, чиме би се прекинуло даље отступање немачких снага правцем преко Ужица на Вишеград. У овим операцијама учествују од наших снага ХБУ дивизија и 14 бригада XXIII српске ударне дивизије.

Задатак ХБУ дивизије јесте да избије на линију Пониковица — Врањани — Глумач и да са ове линије штити десни бок руских снага. Немамо извештаја од ХБУ дивизије на којој се линији налазе њене две бригаде које учествују у овим операцијама. Сазнали смо да је 20 бригада ове дивизије избила на линију села *Шиљаковина*, одакле наступа.

ХБУ дивизија нас извештава: да су Немци овладали комуникацијом Ужице — Бајина Башта — Рогачица — Љубовија. Јаче снаге налазе се у Рогачици и у Љубовији. У Љубовији се налази око 1.000 Немаца са 140 камиона. У селу Костојевићи (југоисточно од Рогачице) налази се 200 Немаца. У с. Дуб 350 Немаца са 60 камиона. У с. Заглавак 200 Немаца. У Карану 200 Немаца са нешто артилерије. Код Трешњице — источно од Ужица — налази се 6 тенкова и 15 топова. Пруга Вишеград — Ужице оправљена је, где се користи за извлачење трупа. ХБУ дивизија успоставила је везу са XXVIII дивизијом северно од села Грачанице (Љубовија).

Обзиром на посудање ове комуникације и њено обезбеђење, сигурно је да ће је Немци користити ради пребацивања својих трупа. Није искључено да би Немци могли да развију са ове комуникације офанзивне операције у

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/2, к. 182.

правцу Ваљева и Шапца да би тиме олакшали ситуацију својих трупа које се извлаче са Косова, тј. да би нас натерали на рокирање наших снага. Нама није познато коотике наше снаге штите правце ка Ваљеву и Шапцу, али изгледа да су мале и да је тиме задовољен основни услов за једну овакву немачку акцију, нарочито с обзиром да Немци за сада чврсто држе положаје у Срему као и на северном делу Дрине.

XXIII српска ударна дивизија распоређена је и дејствује углавном са задатком заштите левог бока снага које оперишу око Пожеге. Њен распоред је следећи: 7 бригада с. Ракова. 9 бригада Горња Горијевница — Мијоковци — јужни крај Прањана. У том циљу 14 бригада, која се налази на положајима Лорет — Папратиште — Горња Добриња, вршиће напад на делу комуникација Јелен До — Тучково са задатком ликвидирања немачких снага и рушења комуникација. 7 бригада вршиће демонстративни напад на Љубић. 9 бригада вршиће притисак према Видовском Тунелу.

Укупно узевши, наше и руске снаге на овом сектору избиле су на полазне положаје са којих ће моћи да ступе у дејстао ради остварења главног задатка.

Извршење задатка на овом сектору нарочито је отежано због тешкоћа око употребе руске артилерије. Изгледа да ће уопште тешко доћи до употребе тежих калибара због слабих путева.

По руским подацима, на сектору Чачак — Пожега налази се 297 немачка пешадијска дивизија, док северно од Пожеге налази се 724 пук 104 лаке пешадијске дивизије.

На сектору Чачка ситуација непромењена.

XVII дивизија са две бригаде налази се на линији: јужно од Вучје Главице и на раскршћу путева, североисточно од села Ирижана — јужно од села Орловац (к. 319) — Старо Село (к. 262) — Буковац (к. 403) — Попово Брдо (к. 473) — Бреснички Крш (к. 486) — Бумбарово Брдо и на источним гребенима села Гунцати.

Током данашњег дана VI пролетерска бригада запоседнуће планину Котленик и вршити притисак у циљу ликвидације непријатеља са западних и јужних падина Котленика и овлађиваша селима Тавник, Лађевци, Цветке.

Непријатељ упорно брани комуникацију Чачак — Коњевићи — Мојиње — Мрчајевци — Бресница — Тавник — Лађевци — Цветке — Краљево. Према досада прикупљеним подацима јачина непријатеља на овој комуникацији, не рачунајући Чачак и Краљево, јесте око 4—5.000 војника,

са 12—15 топова разног калибра. Артиљерија им је размештена: у Мојсињу 3 хаубице, у Мрчајевцима 4 хаубице, у Бресници 4 брдска топа, у Лађевцима 4 хаубице. На читавој Линији непријатељ се укопао и упорно се брани а повремено врши и противнападе. Непријатељ је 18 о. м. направио мост на реци Морави између к. 225 и к. 219. Преко; истог саобраћају камионима. Ноћу 18 на 19 прошла је од Краљева за Чачак моторизована колона јачине 60 камиона и 3 тенка као и 20 кола са коњима. Истога дана прошла су 3 воза од Краљева за Чачак. Ноћу 19 на 20 о. м. прошло је око 150 возила од Краљева за Чачак, а 120 вратило од Чачка за Краљево. И у току данашњег дана чује се пролаз моторизације од Краљева према Чачку, али се број не може тачно установити због јаке магле у долини Западне Мораве.

XVII дивизија вршила је нападе на непријатељске положаје у циљу привезивања непријатељских снага за овај сектор, у вези са акцијом на Пожегу. Но сада ће се та акција слити са акцијама наших и руеких снага чији је општи циљ избијање на обалу Мораве, чиме би се олакшало дејство наше групе између десне обале Западне Мораве и Ибра, тј. II пролетерске и 2 бригаде XXV дивизије.

У овим борбама непријатељу су нанесени прилични губици а заробљено је 8 Немаца, међу којима је један капетан и један подофицир. При спровођу за Штаб дивизије руски војници уграбили су ове Немце од наших војника. Још није утврђено коме су ти Немци предати. Ово је врло чест случај. Руски штаб корпуса обавештен је о овоме.

На сектору Чачак — Краљево по руским подацима налазе се следеће немачке јединице и то: на сектору Краљева 7 планинска пешадијска дивизија СС — „Принц Еуген“. Између Краљева и Чачка 733 пешадијски пук из 117 пешадијске дивизије. На сектору Чачка 305 батаљон и 1001 кажњенички самостални батаљон.

Наредили смо XXV дивизији да пребаци две бригаде на досадашњи сектор II пролетерске дивизије. II пролетерска дивизија прима сектор између Рибнице и десне обале Ибра.

Сутра почињу операције на овом сектору.

Првобитно је замишљен следећи план операција: једна група да дејствује у циљу уништења немачке групе између десне обале Ибра и Мораве. Истовремено једна група да форсира Ибар код Матаруга, а једна група да затвори комуникације долином Ибра.

У току јучерашњег дана добили смо извештај од II пролетерске дивизије да Немци ужурбано крећу мотори-

зацијом и пешадијом од Рашке ка Краљеву, пребацујући истовремено бензин и муницију. По руским подацима сада од Косова Поља треба да крећу у правцу Краљева 41 и 133 пешадијска дивизија. XVII дивизија известила нас је да се делови 41 дивизије налазе код Краљева, но нисмо утврдили на који је начин XVII дивизија дошла до ових*пода- така, тј. да ли су ови подаци тачни.

Са Русима смо се споразумели, тј. са штабом корпуса, да њихова два пука дејствују правцем Трговиште — Поповићи — Адрани — Мусина Река. Један њихов пук дејствовао би правцем Врба — Краљево са нашим јединицама.

II пролетерска дивизија јавила нам је да се може сматрати да се сада око Краљева налази око 14.000 непријатељских војника.

У вези са овим, тј. са појачањем Немаца код Краљева, изменили смо план дејства на овоме сектору, тј. дат је задатак јединицама да избију на линију Ибра и ликвидирају немачку групу с ове стране Ибра, како би се на тај начин искористила целокупна снага за дејство у циљу форсирања Ибра и нападање Краљева с јужне стране.

У последње време на положајима према II пролетерској биле су знатно смањене непријатељске снаге, али су биле постављене нагазне мине, што је деморалисало борце приликом једног мањег подухвата. Такође смо обавештени од XVII дивизије да су Немци минирали газове на Морави.

По руским подацима на Косову се налазе следеће немачке јединице: око Урошевца 22 пешадијска дивизија и 11 алпинска дивизија.

Дивизија „Скендербег”,- делови 999 кажњеничке бригаде, 670 и 1005 самостални батаљон у рејону између Приштине и Урошевца.

Око Приштине 181 пешадијска дивизија и 16 пешадијски пук 22 пешадијске дивизије. У рејону Митровице јцелови 999 кажњеничке бригаде и „Родос”, пук грчких издајника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант потпуковник
Рад. Т. Јовановић

П. С.²

II пролетерска дивизија извештава: 15 о. м. непријатељ је вршио притисак јачине 280 војника. Одбијен је уз губитке 15 мртвих. Наши губици су 2 мртва и 8 рањених.

Следећи текст дописан је на истој машини.

Има знакова да се непријатељ спрема на отступање. 15 о, м. вршили смо са малим снагама притисак на непријатеља. Овом приликом наши борци су неопажено пришли једној кући где су спавали Немци, стражара су убили и непријатеља у кући ликвидирали. Убијено је и изгорело 25 војника. Наши губици 2 мртва и 8 рањених. Непријатељ је своје положаје ослабио али је поставио нагазне мине. Руска авијација и артилерија активно делују.

Немци непрекидно пролазе моторизацијом низ Ибар за Краљево. Упутили смо групу са станицом ради осматрања.

Командант артилерије 68 руског корпуса генерал Балајев известио нас је да су енглески авиони бомбардовали немачке снаге у рејону Ужице — Пожега. Потребно је дејство авијације на сектору Краљева.

(М. П.)

БР. 37

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПРЕСЕЦАЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ КРАЉЕВО — КО- СОВСКА МИТРОВИЦА НА ОТСЕКУ МАГЛИЧ—ЦЕРЈЕ¹

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 142
20-Х1-1944
у 8,30 ч.

ШТАБУ 4 ПРОЛЕТЕРСКЕ, 3, 6 и 19 СРПСКЕ БРИГАДЕ

У току јучерашњег дана наше јединице потискујући са југа Немце заузеле Урошевац, Призрен и Пећ. Из овога се очигледно види да непријатељ ће ускоро повлачити своје снаге и из Ибарске долине, што већ и сада ужурбано чини. Из података са којима располажемо, обезбеђења у Ибарској долини колонама које отступају чине Албанези. Морал не-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/1, к. 733.

пријатељске војске је врло слаб. То се види из врло честе појаве дезертерства, продаје оружја за храну итд.

С обзиром на горње наш је задатак да непријатеља на хпто ширем фронту дуж комуникација нападамо, као и да му у потпуности онемогућимо извлачење, већ извесне групе му отсецамо и уништавамо.² У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1.— 4 Пролетерска бригада ће у току ноћи 20/21 ов. месеца преузети положаје 6 Српске бригаде са задатком одбране положаја и демонстрације у циљу привезивања непријатељских снага, као и не дозволити непријатељу да се неоцажено извуче, већ у случају повлачења у стопу истога прогонити и при том му не дозволити да сруши мост на Ибру. За ово одредити специјално одељење, које ће у моменту повлачења непријатеља имати за задатак да иде директно на мост у циљу овлађивања истим пре него што непријатељ успе да га сруши.

2.— 6 Српска бригада ће се концентрисати на сектору: Церовак — Камиџора — Гради — Готовац са задатком да са тог сектора изврши померање према сектору комуникације: Конарево — Маглич у циљу пресецања ког/луникације: Краљево — Косовска Митровица на најзгоднијем месту тога сектора. У том циљу по могућности пребацити своја два батаљона на леву обалу Ибра. Основни задатак: пресецање комуникације. Ради извршења овог задатка 4 Пролетерска бригада доделиће 6 бригади свој противколски топ као и гумене чамце. До нашег даљег наређења са горњег сектора извршити све припреме за горњи задатак, а накнадно ћемо вас обавестити када да приступите извршењу истог.

3.— 19 Српска бригада ће одмах по добијању овог наређења извршити - покрет са сектора на којем се налази правцем: с. Грачац — Жуњевац — Палеж — с. Каменица — с. Шошаница — Брезна са задатком да са сектора: Шошаница — Брезна изврши напад на комуникацију: Краљево — Косовска Митровица, и то на сектору: Маглич — с. Церје, у Циљу уништења непријатеља на поменутом сектору, као и овлађивања комуникацијом. С обзиром да ваш задатак није везан за координацију са јединицама Црвене армије, то ћете ви извршити напад одмах по доласку на тај сектор. Нас ћете редовно извештавати о ситуацији на вашем сектору, као и о резултату напада, и курирском и радио везом.

² Види док. бр. 204.

4. — 3 Српка бригада остаје и даље на истом сектору са досадашњим задатком, с тим што ће своју радио-станицу, која се налази у Змајевцу, ставити на расположење Штабу 6 Српске бригаде, који ће преко ње нас шифрама обавештавати о ситуацији. Штаб 6 Бригаде нека узме у послугу радио-станицу 3 Бригаде и преко исте нека одржава везу са нама.

5.— Штаб дивизије ће се и даље налазити у Брњачкој Бањи.

6.— Хируршка екипа у Трстенику.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком,
Мил. Ђуровић

Командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

(М. П.)

БР. 38

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 20 НО-
ВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИ-
ВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ ПРИШТИНЕ¹**

ШТАБ VIII БРИГАДЕ
XXII ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ »
Бр. СЛ.
20-XI-1944 г.

ШТАБУ XXII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

У току целог данашњег дана наш 2 батаљон водио је борбу са непријатељем на котама северозападно од Попова Села. На к. 1100—1153 •и 1291 се непријатељ био јако утврдио, али наши су успели да на к. 1012 —1100 избију и заузму [их], а на к. 11*53 и 1291 воде се борбе, наши су подишли под саме коте и туку се са непријатељем. Лево од нас налазе се Бугари, и десно нешто северно од села Весековце.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/1, к. 733.

У данашњим борбама имали смо једног сасма лако> рашеног-друга. Наши су борци запленили једну пушку и 30 шаторских крила.

Непријатељ се упорно брани на овим положајима, али се надамо да ћемо у току сутрашњег дана избити на њихове позиције и продужити напред. Од правца Приштине —• Вучитрна а нарочито из Косовске Митровице виде се густе облаци дима, вероватно пале магацине, и чују се јаке детонације од запаљених топовских и бацачких граната. Бугарска авијација данас је бомбардовала долину Ибра од Косовске Митровице до Рашке. Од 1 и 4 батаљона, које смо упутили у правцу Приштине, за сада немамо никаквих извештаја да би вам конкретно јавили о ситуацији на њиховом сектору. Уколико буде неких новости јавите нам.

У име Штаба бригаде желим сретан пут другу потпуковнику Ратку Софијанићу,² и уједно честитамо другу мајору Атлагићу Милану³ на новом положају.

Живело такмичеше XXII дивизије!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант-мајор,,
Ник.⁴ Звицер

² Командант Двадесет друге НО дивизије. Отишао у Совјетски Савез на школовање.

Вршио дужност команданта Двадесет друге НО дивизије.
Никола

БР. 39

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 20 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С ЧЕТНИЦИМА НА ПЉЕВЉИМА¹

ШТАБ
III САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр, 19
20 новембра 1944 г.

РЕЛАЦИЈА

III Санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са четницима између 18 и 19 о. м. на Пљевљима.

(Секција Пљевља 1:100.000)

НЕПРИЈАТЕЉ

*

- а) Јачина непријатеља је била око 6.000 бораца (Србијанци).
- б) Наоружање непријатеља: 300 аутоматских оруђа, 5 баџача кал. 81 мм.
- в) Морал приличан, борбеност — доста добра као и активност.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

- а) Три батаљона јачине 600 бораца, са 50 п.митраљеза, 6 т. митраљеза, 3 тешка баџача и 2 брдска топа.
- б) Између 18 и 19 о. м. вођена је борба са четницима у граду Пљевљима и селима око Пљеваља: Црљенице, Руднице, Црни Врх, Адровићи итд.
Вид 'борбе: напад и овлађивање поменутих положаја и што више разбити и уништити непријатеља.
- в) Борба је почела 18-ог у 24 чаеа и трајала до 6 часова 19 о. м. и успјели смо да овладамо поменутих положаја нанијевши непријатељу осјетне губитке.
- г) Наши губици: 9 мртвих и 16 рањених, а непријатељски: 150 мртвих четника, међу којима и командант корпуса, и око 200 рањених.
- д) Морал и држање наших јединица било је на завидној висини, као и одлучност у самој акцији, неких изузетака није било.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/6, к. 1253.

е) У овој акцији од ратног материјала заплијењено је: 16 аутоматских оруђа, од којих 6 неисправних, 25 волова, 20 коња, и 6 камиона је запаљено.

ж) Утрошено је муниције: југословенске 6.000 метака, енглеске 10.000, бацачке — 200 мина, топовске — 150 гравата, 300 комада бомби, ручних.

з) Борба је отпочетка па до краја текла према предвиђеном плану и била је врло успјешна и војничког значаја, јер им је овдје било главно упориште четничких банди.

и) По завршеној акцији непријатељ је отпустио у правцу Готовуша — Бољанићи — Поблаће — Заборак — Чајниче (секција Пљевља² 1:100.000), а наша бригада смјестила се на посторији: Јабука — Мијајловица — Пљевља — Крњача.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Комесар-мајор
Данило Кнежевић

Командант
п.пуковник
Халил Хацимуртезић.

Начелник-капетан
Јагош Мирковић

Ова места су на картама Жабљака и Вишеграда.

БР. 39

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 20 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕ-
СЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА
ОКО ПРИБОЈА¹**

ШТАБ
IV САНЦ. Н.О.У. БРИГ.
Бр. службено
20-X1-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

IV Санц. НОУ бригаде XXXVII НОУ дивизиј-е за во-
ђене борбе са Немцима 18/19, 19 и 19/20 ов. мес. тек. год. на
положајима Грачаница — Цикоте — Бања — Кутловац и
Јармовац.

I. — Непријатељ

- а) Јачина непријатеља била је око 600 Немаца.
- б) Наоружање непријатеља било је: 2 тешка бацача,
6 брзих „шараца“, више других аутоматских оружја, један
„жишкар“, 3 тенка и остало наоружање.
- ц) Морал непријатеља је средњи, а активност слаба.
- д) Непријатељ је био у одбрани.

II. — Наше јединице

а) У овим борбама учествовала су наша четири бата-
љона (без нових бораца) у јачини од 300 другова, наоружа-
них с 2 тешка бацача, 4 тешке „Бреде“, 15 пушкомитраљеза.
18-X1-1944 год. извршили смо покрет са положаја
Врањак — Бистрица у 17 час. правцем Соколово — Рутоше
—Кратово — Орашац — Грачаница. Пошто II Санц. одред
није дошао на време, то смо морали бацити један наш бата-
љон преко Црног Врха у правцу Прибоја, а са три батаљона
напали смо село Грачаницу и Цикоте, где смо изненадили
непријатеља и у првом налету убили им 13 војника а за
рањене не знамо. Ови су побијени у кућама ручним бом-
бама и „Цон-Буллом“. Ми смо у овој борби имали једног мр-
твог и четири рањена. Заплењено је 10 пушака, 1200 ме-
така, 5 пиштоља, један двоглед, 30 ћебади и 20 шаторских
крила, ранаца и остале спреме.

19-X1. Са ових положаја послат је 3 батаљон на ко-
муникацију Бистрица — Прибој, испод Кутловца, где је

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
рског института под рег. бр. 26/6, к. 1253.

извршио напад на непријатеља на цети и Јармовац. После прихваћене борбе у борби је учествовао и 4 батаљон на правцу Паша Глава, јер су Немци покушали из Прибоја направити испад ка Црном Врху. 2 и 1 батаљон одбијали су нападе Немаца, који су из Бање покушавали да их скину са положаја: Цикоте и крш изнад саме Баше. Овога дана Немци су у неколико махова покушавали да смакну наше батаљоне са положаја, а нарочито 3 и 4 батаљон, који су били на Јармовцу и комуникацији, али ово нису успели.. Били су одбијени и најзад нападнути на самом Јармовцу, где су претрпели губитке: 10 мртвих и више рањених. Заплењен им је један брзи „шарац“ и 300 метака. За ово време саобраћај је био прекинут. Ми нисмо имали губитака.

19/20-XI-1944 год. извршили смо напад са целом бригадом на непријатеља око Манастира Бање. Напад је извршен на следећи начин: два батаљона су нападала од Јармовца и Цикота, а два батаљона нападала су преко Сухог Поља. Батаљони су после скидања са оближњих положаја напали непријатеља у самим зградама у Бањи. За време борбе од два сата непријатељ је био ликвидан у свим зградама изузев цркве, где су се били добро забарикадирани и није имало могућности да се убаце бомбе нити да се на неки други начин ликвидирају. Њихови губици били су: 80 мртвих и око 50 рањених. Заплењено је: један тешки бацач са нешто мина, два пушкомитраљеза, 1500 талијанских метака, један „жишкар“ који је на месту уништен, три немачка двогледа, 60 ћебади, 30 шаторских крила, око 20 шињела, нешто обуће и других ситница.

У овој борби искористили смо II Санц. одред који је вршио демонстративан напад на Прибој.

У овој борби руководиоци и борци заложили су се до максимума и долазило је до боја прса у прса у борби за камионе који су паркирани на комуникацији од Јармовца до Бање, јер су наши борци тежили да униште камионе и да извуку муницију, али интервенцијом тенкова били су спречени. У овој гужви убијен је један официр, који је, мислећи од наших другова да су Немци, ћуткао их и трудио се да их распореди за борбу, како би нас изненадили.

Такође и један официр убијен је у борби 18/19 ов. мес.

После ове борбе повукли смо бригаду на положаје: Лесковац — Грачаница — Орашац ради мањег одмора и да се другови нахране, јер протеклих 48 часова нису имали времена ни да једу а камоли да спавају.

Непријатељ је остао са једним делом у цркви у Бањи а другим делом на комуникацији.

Ми смо имали три мртва и 13 рањених, од којих је један теже рањен, остали су лакше рањени и већином од ручних бомби.

Морал код наших бораца на висини је, а борбеност такође.

Закључак:

Напад предвиђен за 18/19-XI није изведен по предвиђеном плану, јер одред није стигао на време, а при опкољавању кућа другови се нису довољно снашли, тако да су им Немци из опкољених кућа већим делом побегли.

У борби 19 и 20-XI руководиоци као и борци показали су се по својој сналажљивости, моралу и борбености на висини, што је за сваку похвалу, јер поред велике хладноће, доста слабо обучени и обувени, стојички су подносили све.

Заузимање од стране Штаба бригаде било је у пуној мери.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомееар-мајор,
Веселин Булатовић

Командант-мајор,
Чедомир Јов. Друловић
(М. П.)

БР. 41

ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 21 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ВОЈНОТЕРИТОРИЈАЛНИХ ОРГАНА¹

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО
СРБИЈЕ
Оп. бр. 149
21 новембра 1944 год.

Организација војне власти
На територији Србије.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

У вези вашег наређења депешом од 5 новембра тек. г., подносимо вам следећи извештај:

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр.26•—6,к.989

1. — На ослобођеном делу Србије успостављена је војна власт сходно постојећим директивама и формиране су војне области XIII и XIV корпуса.

а) Војна власт на територији Области XIII корпуса потпуно је организована и функционише. При успостављању команди места начелно је узето да се за сваки срез формира команда места.

У састав појединих команди подручја ушли су срезови који гравитирају и који су економски везани за дотично подручје, при чему се територија појединих команди подручја углавном поклапа са бившим окрузима.

Војна област овога корпуса обухвата шест команди подручја, чије су границе тачно одређене. Границе територије појединих команди места поклапају се са ранијим границама појединих срезова.

Који срезови улазе у састав Војне области XIII корпуса, формиране команде места, њихово груписање у команде подручја, и које су команде подручја формиране на овој области, види се детаљно из приложеног прегледа — прилог 1 и скице² — прилог 2.

б) Војна област XIV корпуса формирана је и извршено је разграничење територија команди подручја и команди места у њиховом саставу.

На овој области није у потпуности изведена организација војне власти, као што је то на територији Војне области XIII корпуса углавном из следећих разлога:

— велика оскудица руководилаца, што је нарочито отежало организацију и спровођење војне власти на територији ове области;

— недостатак искуства у организацији и руковођењу пословима војних власти; и

— непостојање претходне ослобођене територије.

Које су команде подручја у саставу ове области, као и које су команде места у саставу појединих команди подручја, види се из прегледа — прилог 1 и скице — прилог 2.

2. — На осталом делу Србије намеравамо да формирамо једну војну област у Централној а једну у Западној Србији.

Из приложеног прегледа — прилог 1 и скице — прилог 2 види се како је извршено разграничење и територијална подела на команде подручја и команде места на овим областима. Ове команде формиране су пре него што је Главни штаб Србије преузео команду и над овим крајевима.

² Скица није пронађена.

Како ове области још нису потпуно ослобођене, засад је на истима извршена организација и спроведена војна власт само у обиму команди подручја: Младеновачке, Крагујевачке, Ваљевске и Шабачке. Остале команде подручја, односно њихова територија није потпуно ослобођена, те је војна власт спроведена на тај начин што су у ослобођеним срезovima формиране команде места које су привремено у саставу постојећих команди подручја. Команда Моравског подручја привремено је у саставу Војне области XIII корпуса, а чим се формира војна област у Централној Србији, предвиђамо да ово подручје уђе у њен састав.

Формиране команде подручја у Централној и Западној Србији сада су непосредно под овим штабом и од нас добијају директиве за рад.

3. — У прилогу 1 достављамо „Преглед организације војних власти у Србији“ и у прилогу 2 „Скицу војнотериторијалне поделе Србије“ из којих се види детаљна територијална подела Србије на војне области, подела ових на команде подручја и које команде места улазе у састав појединих команди подручја.

Ова подела извршена је обзиром на услове економске, географске, војно-политичке и саобраћајне. Уколико се у току будућег рада ова подела, обзиром на наведене услове, покаже као непогодна, извршиће се корекција тако да сви услови правилног функционисања буду заступљени у највећој могућој мери.

Прилог: 1: „Преглед организације војних власти у Србији“ и 2: „Скица војнотериторијалне поделе Србије“.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

В. д. полит. комесара,
Мил.³ Милосављевић

Командант,
генерал-лајтнант,
Коча А. Поповић

(М. П.)

" Милисав

ПРЕГЛЕД
ОРГАНИЗАЦИЈЕ ВОЈНИХ ВЛАСГИ У СРБИЈИ

Ред. број	Војна област	Команда подручја (седиште)	Команда места	Срез
	XIII корпуса	Врањског (Врање)	Врање	Пчињски
			Бујановац	
			Сурдулица	Сурдулички
			Владичин Хан	Пољанички
			Босиљград	Босиљградски
		Пиротског (Пирот)	Пирот	Пиротски
			Цариброд ⁴	Царибродски
			Бабушница	Лужнички
			Бела Паланка	Белопаланачки
		Јабланичког (Лесковац)	Лесковац	Лесковачки
			Вучје	
			Доње Коњувце	Пусторечки
			Лебане	Јабланички
			Власотинце	Власотиначки
		Нишког (Ниш)	Града Ниша	Град
			Сврљиг	Сврљишки
			Житковац	Моравски
			Соко Бања	Сокобањски
			Алексинач	Алексначки
			Гацин Хан	Заплзњски
			Ниш	Нишки
		Топличког (Прокупље)	Прокупље	Прокупачки
			Топоница	
			Стара Божурња	Добрнички
			Куршумлија	Косаонички
			Блаце	Јастребачки

Команда града Ниша је под непосредном командом Главног штаба Н.О.В. и П.О. Србије Примедба

* Сада *Димитровград*.

О б л а ст	Војна област	Команда подручја (седиште)	К о м а н д а м е с т а	С р е з	В О Ј Н И К С	
1	Крушевачког (Крушевац)		Крушевац	Крушевачки		
			Варварин	Варварински		
			Александровац	Жупски		
			Трстеник	Трстенички		
			Брус	Копаонички		
			Ражањ	Ражањски		
	XIV корпуса	Пожаревачког (Пожаревац)		Жагубица		Хомољски
				Пожаревац		Пожаревачки
				Петровац		Млавски
				Жабари		Моравски
				Кучево		Звишки
Голубац				Голубачки		
В. Градиште				Рамски		
Крајинског (Неготин)			Неготин	Неготински		
			Салаш	Крајински		
			Јабучевац	Брзопаланачки		
			Д. Милановац	Поречки		
			Кладово	Кључки		
Зајечарског (Зајечар)			Зајечар	Зајечарски		
			Бор	Борски		
			Бољевац	Бољевачки		
	Андрејевац (Краљево Село)		Тимочки			
	Књажевац		Заглавски			
Младеновачког (Београд)		Млаленовац	Младеновачки			
		Сопот	Космајски			
		Раља				
		Умка	Посавски			
		Бели Поток	Врачарски			
		Гроцка	Грочански			
		Смедерево	Подунавски			
		Велико Орашје	Великоора- шачки			
		Велика Плана				
		Смед. Паланка	Јасенички			
		Азања				

О. б. б. II 0.	Војна област	Команда подручја (седиште)	Команда места	Срез	Примедба		
3	Централне Србије	Крагујевачког (Крагујевац)	Крагујевац	Крагујевачки			
			Аранђеловац	Орашачки			
			Топола	Опленачки			
			Рача	Лепенички			
			Гужра	Гружански			
			Белановица	Качерски			
		Чачанског (Чачак)	Чачак	Трнавски			
			Г. Милановац	Таковски			
			Прељина	Љубићки			
			Краљево	Жички			
		Поморавског (Јагодина)	Јагодина	Белички			
			Ћуприја	Раванички			
			Параћин	Параћински			
			Свилајнац	Ресавски			
			Деспотовац	Деспотовачки			
			Рековиц	Левачки			
		4	Западне Србије	Шабачког (Шабац)		Богатић	Мачвански
						Шабац	Поцерски
Владимирци	Посавотамнавски						
Лозница	Јадрански						
Крупањ	Рађевски						
Ваљевског (Ваљево)	Лазаревац			Колубарски			
	Обреновац			Посавски			
	Уб			Тамнавски			
	Ваљево			Ваљевски			
	Мионица			Колубарски			
	Каменица			Подгорски			
	Љубовија			Азбуковачки			
Ужичког (Ужице)	Ужице			Ужички			
	Бајина Башта			Рачански			
	Косјерићи			Црногорски			
	Пожега			Пожешки			
	Чајетина			Златиборски			
	Ариље			Ариљски			
	Ивањица			Моравички			
Гуча	Драгачевски						

В.д. полит. комесара,
Мил. Милосављевић

(М. П.)

Командант
генерал-лајтнант,
Коча А. Поповић

Редни број	Војна област	Команда подручја	Команда места	Срез	Примедба
5	Косово и Метохија	Косовско-митровачког	Косовска Митровица	Митровички	
			Вучитрн	Вучитрнски	
			Србица	Дренички	
		Приштинског	Приштина	Грачанички	
			Подујево	Лабски	
		Гњиланског	Гњилане	Гњилански	
			Урошевац	Неродимски	
			Качаник	Качанички	
		Пећског	<i>Пећ</i>	<i>Пећски</i>	
			Исток	Подгорски	
			Ђаковица	Ђаковички	
		Призренског	Призрен	Шарпланински	
			Ораховац	Подримски	
			Сува Реца	Подгорски	
			Враниште Драгаш	Горски	
		Новопазарског	Нови Пазар	Дежевски	
			Рашка	Студенички	
Тутин	Штавички				

(М. П.)

БР. 65

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 НОВЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА НЕПРИ-
ЈАТЕЉСКЕ ПОЛОЖАЈЕ ИА ПЛАНИНИ КОТЛЕНИК¹**

ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
21 новембра 1944 г.
У 15,15

ЗАПОВИЈЕСТ
(Секција Чачак 1:100.000)

Према саопштењу Штаба наше дивизије, у току да-
нашњег дана и наступајуће ноћи два пука Ц. А. извршиће
пробијање непријатељског положаја на правцу Трговиште
— с. Поповићи, са задатком избијања и овлађивања мо-
стом на ријечи Морави код к. 199.

Наш задатак је да према процјени ситуације у току
наступајуће ноћи извршимо што јачи притисак на линију
непријатељских положаја, везујући се и садејствујући ли-
јево и десно са сусједним јединицама.² За извршење за-
датка,

наређујемо:

Напад ће се извршити у двије колоне:

1) *Десна колона:*

командант капетан Чорак,³
састав: двије чете II ба-
таљона и бацачка одјељења.

Извршиће напад на непријатеља
правцем: Кобиља Бара — Церје (131) —
Ивова Бара — Пила и овладати линијом
непријатељских положаја на доминан-
тној коси планине Котленик (на свом сек-
тору). Према процјени ситуације ова ко-
лона продираће даље преко с. Лађевци,
везујући се лијево и десно са сусједним
јединицама.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 44—4, к. 989.

² Види док. бр. 181.

³ Раде

- 2) *Лијева колона;*
командант капетан Јарић,⁴
састав: двије чете IV батаљона и два баџач. одјељења.

Извршиће напад на непријатеља правцем: Зоркуша (555) — Велики Врх — Лободер (692) — Велики Врх (748) и овладати доминантном косом на планини Котленик (на свом сектору) хватајући лијево Расадник (667), везујући се лијево и десно са сусједним јединицама. Према процјени ситуације ова колона продираће даље заједно, односно паралелно са десном колоном преко с. Лађевци, у правцу ријеке Мораве.

Са ове двије колоне кретаће се за мјеник команданта бригаде мајор Ђукић,⁵ којем подносите извјештаје, а мајор Ђукић обавјештаваће о промјени ситуације Штаб бригаде.

- 3) *I и III батаљон и чета пратећих оруђа:*

остају и даље на истој просторији и са истим задатком.

- 4) Штаб бригаде остаје и даље у Книћу [код] Пантовића Илије.

Напомена:

а — Штабови II и IV батаљона морају што боље припремити чете које иду у напад, међусобно се чврсто повезати и са нападом отпочети ноћас тачно у пола ноћи (24 часа). Уколико сусједне јединице буду отпочеле са нападом раније, онда извршити напад заједно с њима.

При нападу тежити да се постигне пуно изненађење непријатеља.

б — Бригадно превијалиште налазиће се код Штаба II батаљона у с. Пајсијевићи, гдје треба слати све рањенике.

в — При нападу треба строго водити рачуна о рањеним друговима и на вријеме им указивати помоћ, ради чега ће команданти колона организовати батаљонска превијалишта.

г — Штабови I, II и IV батаљона најхитније ће доставити имена и податке — предлоге за постављање замјеника референата санитета батаљона. Ово доставити најкасније *вечерас до 22 часа.*

⁴ Погинуо на положају између Јелове Горе и Варде (15 км западно од Косјерића).
⁵ Чедо

д —• Штабови батаљона и команда чете пратећих оруђа, најхитније, а најкасније сутра 22 ов. мј. до 12 часова, доставиће нам списак свих официра и подофицира (резервних и активних) бивше југословенске војске који су ступили у наше јединице од преласка наше бригаде у Србију. Уз њих послати и карактеристике.

Тај списак треба саставити по формулару „списак евиденције официра и подофицира“. — Ово тражи хитно Врховни штаб.

ђ — Штаб III батаљона нека одмах достави списак другова за које нису били потпуни подаци у јединачном списку, ради издавања легитимација, као што је то раније наређено дотичном штабу.

ж —• Штаб II батаљона нека достави списак друшва — предлог за одликовања и похвалу — који су учествовали у хватању грбичког попа.⁶ У овај списак треба да уђу сви „борци и руководиоци који су учествовали у акцији, па бар то био полубатаљон.

з — На овој територији посветите што већу пажњу исхрани бораца и у том погледу што чвршће сарађујте са нашом влашћу у позадини, а и ми ћемо са своје стране предузети потребне мјере.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб,
командант-потпуковник
Саво⁷

(М. П.)

⁶ Функционер четника Драже Михаиловића, познати народни непријатељ. Ухваћен је на Руднику. Овом акцијом је руководио Никола Морача.

⁷ Трикић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ДА СПРЕЧЕ ИЗВЛАЧЕЊЕ НЕМАЦА КОМУНИКАЦИЈОМ
КОСОВСКА МИТРОВИЦА — КРАЉЕВО¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 246
22-XI-1944
у 9,30 час.

ШТАБУ 4 ПРОЛЕТЕРСКЕ, 3 и 6 СРПСКЕ БРИГАДЕ

У овом протеривању непријатеља наше јединице, које оперишу на југу, заузеле [су] Косовску Митровицу. Из брзине којом напредују наше јединице, гонећи непријатеља низ Ибар, види се да се непријатељ брзо повлачи и да није далеко дан када ће, ако му дозволимо, своје снаге повући и са сектора који ми држимо. Морамо све учинити да што боље активизирамо наше јединице и одржавамо што чвршћи контакт са непријатељем, како му не би дозволили да се несметано извуче.²

У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 6 Српска бригада ће се поставити по дубини комуникације: Краљево — Косовска Митровица, и то на сектору: Замчање — Кула — Добре Стране, са задатком да тај сектор комуникације даноноћно држи под ватром свих својих оруђа и на тај начин не дозволи непријатељу да комуницира истом.

2. — 3 Српска бригада ће извршити одмах покрет са досадашњег сектора правцем: Драгосињци — Церовак — Гради — Готовац — Матаруге са задатком да испита могућност прелаза преко Ибра на сектору: Конарево — Замчање. У ту сврху ће 6 Српска бригада оставити на том сектору и радио-станицу 3 бригаде и гумене чамце 4 бригаде.

Пре него што крене, Штаб 3 Бригаде ће упутити 15 другова у Штаб 41 руског пука у Ново Село, који ће тамо да приме нагазне мине и два црвеноармејца стручњака.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1, к. 733.

² Види док. бр. 75 и 204.

(Према усменом договору са Штабом овог пука, за ове mine треба се обратити начелнику Штаба.)

Одмах по доласку на горњи сектор обавестити се од своје об. групе о ситуацији и могућности прелаза и у најпогоднијем часу, не чекајући за то наређење, извршити форсирање Ибра. Овај прелаз схватите као најозбиљније и у случају да Ибар није газан приступити прикупљању и прављењу чамаца, скела и осталог, но имати у виду да би прелаз морао уследити најкасније ноћу 23/24 ов. м.

3. — 4 Пролетерска бригада и даље остаје на истом сектору са истим задатком, с тим што ће свој резервни батаљон одмах упутити у Трстеник са задатком: држање посаде у истом и хватање преко своје обавештајне службе непријатељских елемената у истом и околини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

п.пуксвник

М. Ђуровић

Командант-п.пуковник,

Сред. Урошевић

(М. П.) -

БР. 44

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ДА ОНЕМОГУЋАВА НЕПРИЈАТЕЉУ ИЗВЛА- ЧЕЊЕ И МИНИРАЊЕ ВАЖНИХ ОБЈЕКТА¹

ШТАБ

II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

Бр. 247

22 новембра 1944 г.

ШТАБУ ИБАРСКОГ ОДРЕДА

1. — Примили смо вашу пошту и официра, т.ј. команданта четничке бригаде.

2. — Наше јединице плус једна бригада XXV Дивизије су распоређене дуж комуникације од с. Гогчанице па до с. Врбе. На том сектору по дубини комуникације врше притисак и ометање непријатељског саобраћаја.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26 •— 6, к. 989

3. — Обавезно нас обавештавајте о распореду и свакој промени распореда ваших јединица. Такође нас обавештавајте о предузетим акцијама и на којим секторима сте предузимали акције.

4. — С обзиром да су наши заузели Косовску Митровицу и да ће Немци ускоро бити избачени из Ибарске долине, важно је да се поставите дуж комуникације и да при отступању непријатеља не дозволите отступање и дизање минираних мостова и пропуста, већ да будете ту, у близини и да их у томе ометате. За наш привредни живот је од огромне важности сачувати што више железничких и путничких мостова, да их непријатељ не дигне у ваздух при повлачењу.

5. — Радиограмом нас обавештавајте свакодневно о ситуацији код вас, као и постоји ли могућност на вашем сектору за пребацивање на леву обалу Ибра.

6. — Мило нам је што ћете ускоро постати бригада и настојаћемо да уђете у састав II Пролетерске дивизије, јер сматрамо да сте то заслужили. Но, ви са своје стране изразите жељу Главном штабу да би волели да уђете у наш састав.²

7. — У прилогу шаљемо вам нешто новина и осталог материјала са којим ви вероватно оскудевате.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

² По наређењу Главног штаба НОВ и ПО Србије од 3 децембра, Ибарски НОП одред стављен је под команду Оперативног штаба за Космет. Види док. бр. 170.

БР. 45

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ О РАСПОРЕДУ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 248
22 новембар 1944 г.

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

1. Садашњи распоред наших снага и задаци: Једну ударну групу од наше 6 и 19 Српске бригаде поставили смо на линији, тј. дуж комуникација у Ибарској долини, на сектору с. Замчање — с. Церје, са задатком да се поставе по дубини ове комуникације тако да туку комуникацију из свих својих оруђа а уз то, када овладају комуникацијом, исту поруше. О резултату дејства ове групе још нисмо доби^{ли} извештај.

Наша 3 Бригада у току дана врши припрему за форсирање Ибра, тј. прикупља и прави чамце, скеле и остало што је потребно за прелаз, јер Ибар није газан. Форсирање треба да изврше у току идуће ноћи на сектору Бања Матаруге, — с. Матаруге.

Наша 4 Бригада се и даље налази на сектору Врба — Врпска Глава — Јасик — Берановац — Ћава.

2. Са Русима одржавамо везу, но они на овом сектору не могу много да нам помогну јер њихова артиљерија је моторизована и не може по сеоским путевима да иде. Што се тиче помоћи у гађању положаја и ту је отежано, јер они немају своје осматрачнице према оним положајима које би требали да гађају да би нам помогли.

3. Из најновије депеше бр. 20 ви нам стављате 25 Дивизију у оперативном погледу под нашу команду. Изузев ове бригаде која је код нас, ми распоред њихове дивизије садашњи не знамо. Сматрамо да уколико је њихова 16 Бригада отишла на сектор с. Бреснице нема смисла је враћати поново на наш сектор, јер у том међувремену ће се и ситуација Ибарске долине изменити и више ће користити на том сектору него да се поново враћа чак овамо. Уколико

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/4, к. 732 А.

она буле **ЮШ** на сектору с. Чукојевац — с. Угљарево, ми ћемо је употребити према развоју ситуације а њихову 18-ту активизирати у том погледу да потпомаже и обезбеђује крила руске групе која се налази код села Трговишта.

Мислимо, да бисмо имали што чвршћу везу са 25 Дивизијом, да ваш шифрант додели и њима и нама шифре по којима ћемо радити. Што се тиче плана рада ми смо им упутили. Молимо да ово свршите по овом нашем куриру и да истога упутите, одн. кажете му место Штаба 25 Дивизије ради ношења поште.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Милинко Ђуровић

Командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

БР. 46

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ФРОНТУ КРАЉЕВО — ЧА- ЧАК — УЖИЦЕ¹

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. пов. бр. 1
22.XI.1944 г. у 12,45 ч.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Непријатељ држи све положаје на утврђеном појасу: Милочај — Лађевци — Бресница — Мрчајевци — Мојсиње — Коњевићи — Љубић — Трбушани — Пријевор — јужни дио села Мијоковци — Видовски Тунел и доминантне косе сјеверно од линије: Пожега — Ужице — Вишеград.

У задњих 48 часова непријатељ је појачао линију положаја: Бресница — Мојсиње, — Љубић се пјешадијом и довукао већи број артиљерије.

Јединице 23 дивизије у посљедњих 48 часова у борбама са непријатељем овлададе су Јелен Долем и протје-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/3, к. 1089.

² Види док. бр. 53 и 55.

рале непријатеља са Гвоздаца, док у борби на Љубићу, иако је била врло јака, нису успјеле да овладају Љубићем. У овим борбама јединице 23 дивизије заплијениле су: 2 т. бацача, 4 митраљеза и друге ратне спреме. Непријатељу су нанијети губици од 52 мртва и већи број рањених. Наши губици: 4 мртва и 45 рањених.

Јединице Црвене армије нијесу успјеле да ликвидирају Пожегу и пресијеку комуникацију Пожега — Ужице, односно Пожега — Чачак.

Јединице XVII дивизије потисле су непријатеља са западних падина планине Котленика и овладале сјеверо-источним дијелом села Лађевци и Тавник, као и сјеверним дијелом села Бреснице.

У овим борбама непријатељ је имао 56 мртвих, неу-тврђен број рањених, 6 непријатељских војника заробљених и 1 њемачког капетана.

Сопствени губици: 3 мртва и 26 рањених.

На сектору Краљево — Чачак налази се око 12.000 непријатељских војника. Састав: дијелови „Принц Еуген“, 117, 297 и неке ловачке СС дивизије, као и 99 пук Прве алпине дивизије, односно један његов батаљон.

Са сектора Чачак — Пожега — Ужице немамо тачних података о непријатељским снагама и саставу. Наређено је 23 дивизији да најхитније испита и чим добијемо податке обавијестићемо Вас.

Свакодневно се креће непријатељска моторизација од правца Краљева ка Чачку и Пожеги, као и један до два воза.

О сврш промјенама на сектору Краљево — Чачак — Ужице благовремено ћемо Вас извијестити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант-пуковник,
Глигор. Мандић

ОБАВЕШТЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ИСТЕ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СВОМ ПОЛОЖАЈУ¹

ШТАВ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.
Бр. службено
22-Х1-1944 г.
у 18 ч.

ШТАБУ IX БРИГАДЕ 23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.

Положај

Ситуација на нашем сектору стално се погоршава. Наш IV батаљон био је принуђен да напусти положаје Греда, коту изнад Папратишта. Непријатељ стално надире са јачим снагама, највећа тешкоћа је у томе што нашим батаљонима недостаје муниције. Не можемо чекати на то да нам стигне муниција из Милановца и зато Вам пишемо хитно ово писмо. Уколико имате макар мало резервне муниције, на сваки начин пошаљите нам одзмах у току ноћи тако да бисмо ујутро могли доставити батаљонима. Транспорт организујте Ви сами да би било што брже.

Потребна нам је маузерска муниција и бацачка за немачке бацаче.

Учините све што можете како би нам олакшали ову тешку ситуацију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб,
пом. политкома,
Душан Витас

(М. П.)

+

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1, к. 733.
1 Видидок. бр. 75 и 204.

БР. 48

**ПРЕДЛОГ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ ДА СЕ ОБУСТАВЕ ДЕЈСТВА У РЕЈОНУ
ПОЖЕГЕ¹**

ШТАБ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. служб.
22 новембра 1944 г.
У 20 ч.

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

1. — Предлажем да се обустави акција на сектору око Пожеге.² Сасвим је бескорисна акција, дајемо без потребе само жртве.

Објашњење: Наши су у току задњих дана у садејству јединица 93 дивизије³ узели били к. 841 — 766 — 436 — 763 — 666 — 850 и угрозили комуникацију Чачак — Пожега.

У току данашњег дана Немци су са јаким снагама успели се пробити из Тучкова према Папратишту и узели од наших к. 666—763 уз помоћ својих делова који су се налазили на к. 742. Такође са јаким снагама потисли су један батаљон Чачанског одреда и једну нашу чету која се налазила на к. 850.

Ми смо наредили да се у току ове ноћи поново изврши напад на к. 850 и 666, 763, но мислим да акција неће успети, узевши у обзир да су Немци бацили на тој просторијл, наиме на правцу 666 и 850, око 1.500 војника.

Ми смо у току данашњег дана имали из 14 бригаде 60 мртвих и рањених. Немци су имали такође велики број жртава, али податке још немамо.

Јасна је ствар да Немци неће дозволити, по цену великјих жртава, да им затворимо комуникацију Чачак — Пожега...

Сада ми јављају из 14 бригаде да Немци концентришу јаке снаге на сектору Папратиште.

Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 54/3, к. 1067.

² Види док. бр. 52 и 53.

³ Реч је о Деведесет трећој дивизији Црвене армије.

2. —• По питању 'стављаша 14 бригаде под номанду 45 дивизије не слажемо се, и молимо из следећих разлога да иста остане и на овом сектору под нашом командом.

Разлози су следећи:

а) Имамо директну телефонску везу са њом, те нам је потпуно лако руководити акцијом на том сектору.

б) Сваки дан можемо ићи аутомобилима до ње, јер тим правцем стално комуницирају руски аутомобили за пренос материјала њиховим, а такође и нашој 14 бригади, те нам је потпуно могуће и на тај начин имати везу са њима.

в) Нимало није пријатно, одн. угодно једној јединици која се ставља под туђу команду, као нити оном штабу под чију се команду ставља дотична јединица, узевши што не може њоме правилно руководити као са својом јединицом.

г) По питању команде 45 дивизија ништа није ближа нашој бригади него ми, а кажемо да имамо све везе повољније него 45-та.

Молимо да се усвоје наши разлози.

Напомена: У вези прве тачке напомињем да сам ја лично био 48 сати-код 14 бригаде, наиме јучер дошао од њих, и потпуно се уверио да је сва та акција беспозна.⁴

Предлажемо да се договорите са командантом 68 корпусу за обуставу исте.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

командант,
п.пуковник
Мил. Ивановић

(М. П.)

¹ Вероватно: беполезна (бескорисна;.

БР. 62

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О ОСЛОБОЂЕЊУ ГЊИЛАНА И ПРИШТИ-
НЕ И О СИТУАЦИЈИ НА КОСОВУ¹**

ШТАБ ХIДа ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр 27
22 нов. 1944 г.
у _____ часова

ШТАБУ ХIII КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

16 новембра 1944 г. се непријатељ под притиском снага бугарске II коњичке дивизије и наше дивизије повукао из Гњилана у правцу Приштине. Тог дана су наше јединице ускупно са Бугарима ушле у Гњилане. Арнаутске наоружане јединице углавном нису пошле са отступањем са Немцима, већ су остале на својим територијама не пружајући отпора ни нама ни Бугарима.

Наше јединице су наступале даље у гоњењу непријатеља на десном крилу II бугарске дивизије и 19 новембра т.г. ујутро око 6 часова ушле у Приштину, пошто је већ непријатељ у току ноћи био Приштину испразнио. Непријатељске снаге су отступале по цести Приштина — Вучитрн •— Митровица, док су заштитне делове задржале на периферији самог града Приштине, Драгодан (к. 657) и на гробљу. Са тим деловима јединице наше 25 бригаде, скупно са бугарским снагама, водиле су борбу 19 ов. м. преко дана и у ноћи између 19/20 о». м. На крају једном нашем батаљону успело је да зађе у леђа непријатељу и да га присили на бекство. Том приликом су заробљена 3 Немца.

Немци су отступили даље према Вучитрну и Митровици, за којима су отишле снаге 12 бугарске дивизије и јединице наше 22 дивизије. Наше снаге нису ишле напред, већ смо их задржали на овој територији у смислу наређења команданта Корпуса које смо добили радиографским путем.

Ситуација у односу на Шиптаре је таква: сви мушки како на сектору Гњилана, тако и на овом сектору Приштине —• Косова су били формирану у јединице, наоружа-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1, к. 733.
1 Види док. бр. 75 и 204.

ни и активно су учествовали у борби против нас скупно са Немцима. Сада после протеривања Немаца виши официрски кадар, који је био углавном из старе Албаније, напустио је ове јединице и оне су остале све код својих кућа, сем што у извесним крајевима има још мањих или већих група које се крију по шумама и немају повереша да се врате кућама. Нарочито такво неповерење и страх од освете влада у крајевима око Урошевца и око Гњилана, где још увек се налази огроман део наоружаних Арнаута ван села.

У споразуму са Оперативним штабом за Косово и Метохију и политичким организацијама овог краја, донет је став у односу на наоружане Арнауте и поступак према њима следећи: одмах приступити добровољној мобилизацији свих Арнаута који хоће да се боре противу Немаца. После тога ће се приступити са разоружавањем свих оних који неће да се боре него хоће да само остану код куће. Уопште овај проблем, питање разоружања Арнаута је врло компликован и ми га можемо решавати само у споразуму и у сагласности са Оперативним штабом за Косово и Метохију као и са политичким организацијама овог краја које најбоље познају прилике и људе овамо.

Наше јединице засад имају задатак, пошто нема других снага на овој територији сем још две бригаде које припадају Штабу за Косово и Метохију, да изврше чишћење и успостављање реда на сектору Гњилане — Приштина — Урошевац. У том смислу је распоред наших јединица следећи: 25 бригада се налази на сектору Приштине, 26 бригада на територији Липљан — Суводол — Јаћево, где треба да стигне у току данашњег дана, а 27 бригада на сектору Гњилана. Штаб дивизије се налази у Приштини.

О даљем развоју ситуације као и о снази и кретању непријатеља послаћемо вам исцрпни извештај чим за то прикупимо детаљније податке.

Имамо великих тешкоћа у успостављању реда у ОСВЈО-јеним местима, јер поједине бугарске јединице кад остану без контроле виших официра врше насилне провале у приватне станове. Ми стално интервенишемо код надлежних бугарских штабова и ситуација се у том смислу поправља.

С.Ф. — С.Н.

Полит. комесар, п. пуковник,

Командант, п. пуковник,
Том. Ј. Поповић

(М. П.)

БР. 50

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ШЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОД 29 ОКТОБРА ДО 4 НОВЕМБРА¹

ШТАБ XXVI БРИГАДЕ
ХБУ1 ДИВИЗИЈЕ Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 19
22-XI-1944 г.

ОПЕРАЦИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ

У времену од 29-X до 4-XI тек. год,

27-X-1944 год. добијена је ааповест од Штаба 46 дивизије Оп. пов. бр. 5 да се XXVI српска бригада пребаци са просторије Мазараћ — Моштаница и Рамутово на просторију Дубница — Стропско — Бели Брег, а да 29-X т. г. рано изјутра избије на линију: кота 794 — 937 — 960 и место звано Плоча и у 6,30 часова, када ће се извршити општи напади, продужити са гоњењем непријатеља ка Брезничкој реци и Кончуљској Клисурси где ће порушити комуникације на путу Бујановац — Гњилане. Десно од 26 бригаде кретаће се 25 бригада а лево делови II бугарске коњичке дивизије.²

То је био углавном задатак 26 српске бригаде.

Према предњем извршен је покрет као и распоред јединица пред саму борбу.

Покрет је извршен 27-X у 16 часова до села Дубница, Бели Брег и Милијевци. Још 27-X око 24 часа одложена је акција, која је била предвиђена за 28-X, те на тај начин одложени дан је искоришћен на прикупљању података о непријатељу и припремању људства за борбу.⁴

29-X рано ујутру бригада је кренула на извршење задатка са следећим распоредом:

IV батаљон је добио задатак да нападне и протера непријатеља са коте 937 — 960.

I батаљон је добио задатак да се крене Клисуром и да избије на положај северно од коте 960, тако да се његово лево крило ослања на Караулу Козарник и ухвати везу, а десно одржава везу са јединицама 25 бригаде.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/1, к. 1343.

² Види том I, књ. 14, док. бр. 129.

III батаљон је добио задатак да се крене од села Горњи Вртогош, јужно од коте 937, у правцу села Лопардинаца и Вршника, једновремено да хвата везу са I бугарским бат. 36 пука, а десно са IV батаљоном 26 бригаде.

II батаљон и противколска чета добили су задатак да остану као бригадна резерва у селу Катуну док IV батаљон не овлада котом 937. Бригадно превијалиште смештено је у селу Г. Вртогошу, а амбуланта у селу Катуну. Интендантура у селу МИлијевцима.

ТОК ОПЕРАЦИЈЕ:

IV батаљон после кратке борбе протерао је непријатеља са коте 973 у јачини око 60 које Шиптара и Немаца, продужио даље у правцу коте 960 и Карауле Козарник, досле дуже борбе заузео је Караулу Козарник источно од коте 960. На том сектору непријатељ је био упоран и бранио коту по коту.

I батаљон на своме сектору имао је такође непријатеља, нарочито на свом десном крилу, док нису изашли делови 25 бригаде, те су на тај начин осигурали бок поменутог батаљона.

Јачина непријатеља на сектору I батаљона није могла да се утврди, јер је био распрсан по шумама.

III батаљон је напао непријатеља северно од села Лопардинаца, на камењару где је непријатељ имао утврђену осматрачницу, и протерао га запленивши 1 „шарац“ са око 1.000 метака и нешто спреме. Лево крило овога батаљона нападало је преко винограда на непријатеља који се утврдио на ивици села Лопардинаца. Овог дана лево крило батаљона није успело да протера непријатеља из села.

Наши губици у току дана: 33 рањена и 14 мртвих, као и 4 контузована.

Непријатељски губици непознати. Заробљених нема, изгубљених нема.

30-X III батаљон остао на старим положајима, заузетим 29-X, због леве бочне ватре из села Лопардинаца, а испред њега се налазили јако утврђени делови непријатељски у стени, те није могао да иде напред.

IV батаљон је око 16 часова заузео коту 960 и место звано Плоча. По заузећу коте 960 IV батаљон је смењен, а положај је посео II батаљон. Због јаког отпора непријатеља, остало се на старим положајима.

Време до 11 часова магловито, после се пролепшало.

Наши губици: 4 мртва, 8 рањених и 2 контузована.

Губици непријатеља непознати. Изгубљених нема. Заробљених нема.

31-X-44 г. На старим положајима. Време матловито са ситном кишом. По подне се време пролепшало. Непријатељ уочивши наше позиције тукао их минобацачима и артиљеријом, ранивши неколико другова, услед чега је повучен још један батаљон са положаја. На положају је остало 2 батаљона: II и III. Непријатељ је покушао два пута да изврши контранапад, но оба пута је одбијен.

Наши губици: 8 мртвих, 22 рањена и 15 контузованих.

Непријатељски губици непознати. Изгубљених нема. Заробљених нема.

1-X1-44 г. На' старим положајима. Време магловито до подне. До 12 часова мале чарке, од 12 до 17 часова јача борба и услед јаког притиска Шиптара, Немаца и дражићеваца наш II батаљон је отступио са коте 960, а III батаљон остао на положају на коти 937.

Наш(и) губици: 3 мртва и 11 рањених.

Непријатељски губици непознати. Изгубљених нема. Заробљених нема.

2-X1-44 г. На коти 937. Време магловито — киша. Борба преко целог дана. Наш III батаљон заузима положај код развалине између коте 937 и 960. Непријатељ туче артиљеријом.

Наши губици: 2 мртва и 15 рањених.

Непријатељски губици непознати. Изгубљених нема. Заробљених нема.

3-X1-44 г. На старим положајима. Преко ноћи киша. Бугари нападају на коту 960. Ми смо добили задатак да заузмемо коту 956, но услед јаке бочне ватре са коте 925, кота није заузета.

По заузећу коте 960 наша 2 батаљона у заједници са Бугарима поседају косу од села Лопардинаца до иза коте 960 ...

Наши губици: 1 мртва, 12 рањених и 2 контузована.

Непријатељски губици непознати. Изгубљених нема. Заробљених нема.

4-X1-44 год. На старим положајима. По добијању наређења о повлачењу са положаја, бригада се повлачи у села: Дубница, Стролско и Бунушевце ради сређивања бригаде и одмора.

Бројно стање пре поласка у акцију:

Наоружање: 148 аутомата, 1.251 пушка, 150.900 муниције.

Утрошено 10.000 муниције.

Укупно губитака за време борбе: 33 мртва, 101 рањен и 25 дезертера.

Морал код другова за време првих дана борбе био је на достојној висини, док доцније услед хладног времена и оскудице у одећи и обући је попустио.

Исхрана је задовољавајућа.

Санитет је био добро организован. У току операција рањеници и мртваци су ношени са положаја без икаквог закашњења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком, мајор,
Јово³

Командант, капетан,
Раде Цветковић

(М. П.)

БР. 51

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ
ДИВИЗИЈЕ ДА ОТЕЖАВА ИЗВЛАЧЕЊЕ НЕМАЦА КО-
МУНИКАЦИЈОМ КРАЉЕВО — УЖИЦЕ**¹

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ
Оп. бр. 150
23 новембра 1944 г.

ШТАБУ XVII ДИВИЗИЈЕ

1. — Примили смо ваш извештај Оп. бр. 1 од 22 ов.м.²

2. — У вези општег задатка наших јединица на сектору Ужице — Пожега — Чачак — Краљево потребно је да на додељеном вам отсеку јаче активирате ваше јединице.³ Будите по овоме у сталној вези са Штабом XIV корпуса, под чијом се командом ваша група налази.

Према расположивим подацима, који су вама свакако познати, непријатељ ужурбано извлачи своје снаге са тог сектора. Падом Митровице и Вучитрна његов се положај

³ Манасијевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 8—2, к. 982.

² Види док. бр. 46.

³ Види док. бр. 181.

много погоршао и он ће свакако настојати да своје снаге што пре извуче са сектора Краљево — Чачак — Ужице.

Противнапади које непријатељ врши употребљујући своје отсечне резерве показују његову тенденцију да у току извлачења својих снага створи што повољније услове за ово. Потребно је будно пратити развој ситуације и енергично дејствовати у циљу да се што пре избије на комуникацију.

3. —• Наредили смо Ужичком одреду да се пребаци на просторију јужно од Пожеге и у садејству са одредом „Јове Курсуле“ енергично дејствује на комуникације које од Краљева, Чачка и Пожеге воде ка Ивањици.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

БР. 52

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ФРОНТУ КРАЉЕВО —
УЖИЦЕ¹**

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 29
23.XI.1944 г.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА СРБИЈУ

—• Оперативном одељењу —

Добили смо извештај од XXIII ударне дивизије са предлогом да се обуставе операције на сектору код Пожеге из разлога што Немци упорбо бране положаје око Пожеге.² Но тај предлог нисмо им усвојили³ из разлога што је сек-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/2, к. 182.

² Види док. бр. 48.

³ Види док. бр. 53.

тор Пожеге врло важан у погледу отсецања непријатељских снага које се налазе око Чачка и Краљева, те са активним дејством на сектору Пожеге убрзаћемо непријатељско повлачење са сектора Чачак — Краљево. 14 бригада XXIII ударне дивизије повукла се са к. 666 — 763. Штаб дивизије наредио је да се поново врши напад на поменуте коте у циљу враћања од непријатеља. Немци на овом сектору бране се упорно. Непријатељ је у овој борби Јшао велики број мртвих и рањених војника, 14 бригада имала је 60 избачених из строја.

XXV дивизија извештава: непријатељ се налази на линији положаја и то: Оштрица (к. 802), југозападно од села Вујетинци, Галовићи — Клик (к. 603), Чот (к. 591), Бреснички Крш (к. 486), јужни део села Бумбарово Брдо (к. 255), југозападно од Бумбарова Брда, Доња Бресница, Вољавча, Прљуше (к. 268), Лађевци, Витковац — к. 260. У селу Лађевцима налази се 400—500 непријатељских војника, наоружаних са три топа мањег калибра, имају и један већи топ. Ова група непријатеља налази се у доњем делу села поред пута. Располажу са мањим бројем бацача, 20 „шараца“ и једним тешким митраљезом. У истом селу налази се штаб немачког пука, једна болница, неколико камиона и комора. У селу Цветке непријатељ је јак са 3 мања топа, 2 миеобацача, 10 „шараца“, остало пушке.

У Краљеву се налази још увек приближно једнак број непријатељских снага. Непријатељ још увек комуницира Рашка — Краљево — Чачак. Јединице XXV дивизије похватале су неке четнике који беже из Санцака, који су већином мобилисани. У селу Бумбарово Брдо Немци врше стрељања цивилног становништва и лешеве бацају у бунаре, тако да је приликом потискивања непријатеља и* једног дела села нађено скоро пуна два бунара лешева. Распоред снага XXV дивизије: 16 бригада са 2 батаљоном у с. Грабовцу, 3 батаљон на положају Велики Врх (к. 743). Орлови (к. 667), Црни Врх (к. 737), са својом резервом у Лесковцу. 4 батаљон са осталим приштапским деловима у с. Вучковици. 18 бригада: 1 батаљон налази се у селу Печеноге, 2 батаљон на линији положаја Трговиште (к. 562), к. 600, Клупе (к. 549), Тава (к. 439), к. 357, Мала Борча (к. 508), 3 батаљон у с. Милавчић, на положајима Патена Срча (к. 457), Шумарица — к. 474, к. 314, искључно к. 260. 19 бригада: 1 батаљон налази се у с. Брезна, 2 батаљон — Шошуница, 3 батаљон у Каменици. Ноћу 21—23 о. м. 3 батаљон 18 бригаде, заједно са снагама Црвене армије, вршио је напад на непријатељске положаје на Шумарици. Непријатељ

је био потиснут из предњих утврђења, али како наше снаге нису могле овладати целим положајем, исте су се повукле на своје полазне положаје. Непријатељски губици: нађени су на положају 8 мртвих. Наши губици: 2 мртва и 9 рањених. Руси су имали 14 мртвих и 12 рањених.

XIЈУ дивизија јавља: непријатељ држи положаје на линији Љубовија — Бајина Башта — Ужице — Пожега. На читавој овој линији истурио је бочна обезбеђења према ХБУ дивизији. У самој Љубовији налази се око 2.000 Немаца са 66 камиона. У Рогачици налази се око 1.000 Немаца, у с. Костојевићи налази се 3.000 Немаца. У с. Дуб налази се 300 са 60 камиона које су камуфлирали. XIV дивизија⁴ јавља да је вршила напад на непријатељске положаје, али о исходу борбе није нам ништа јавила.

XVII дивизија данас нас није ништа извештавала.

ХБ^П дивизија извештава да су убили 20 четника и 10 заробили, међу којима се налази Тодоровић Љуба, заменик шефа просвете Недићеве владе, који ће бити упућен ОЗН-и.

II пролетерска дивизија извештава да непријатељ ноћу између 20 и 21 о. м. повлачио се правцем Мусина Река — Врдила — Ровалић⁵ — Каона — Д. Дубац — Г. Дубац — Ивањица. Састав непријатеља је: коњица, моторизоване јединице, артилерија, пешадија са великим делом коморе, а стварна непријатељска јачина није нам позната. Јединице II пролетерске дивизије избиле су на Ибарску долину, али нису могле вршити прелаз Ибра због великог прилива реке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант потпуковник^
Рад. Т. Јовановић

Наређено је да 14 бригада врши одлучни напад у циљу избијања на линију: јужни део Папратишта — к. 850 — к. 783 (сев. од Тучкова) те да би на тај начин заштитила леви бок Руса.®

⁴ Погрешно написано. Односи се на Четрдесет пету НО дивизију.

⁵ Вероватно Рођевићи.

⁶ Дописано мастилом.

БР. 65

**ОБАВЕШТЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ
И ОКО КРАЉЕВА¹**

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 30
23.XI.1944 г.

ШТАБУ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Добили смо ваш извештај од 22 новембра у 20 часова.² Ситуација код II пролетерске дивизије је следећа: непријатељ ноћу у току 20 и 21 о.м. са већим колонама повлачио се правцем Мусина Река — Врдила — Роћевићи — Каона — Доњи Дубац — Горњи Дубац — Ивањица. Састав непријатеља је коњица, моторизоване јединице, артилерија, пешадија са великим делом коморе. Јединице II пролетерске дивизије избиле су у Ибарску долину али услед велике воде нису могле извршити прелаз на десну обалу реке. Ибра. Наше јединице заузеле су Косовску Митровицу, а наша XXII дивизија прекинула је комуникацију Ибарском долином, са Копаоника, тако да је непријатељским снагама онемогућено повлачење у правцу Краљева. Непријатељи и испред наше XXV дивизије држе следећи положај: Оштрица (к. 802), југозападно од еела Вујетинци — Галовићи — к. 603 — [В.] Чот (к. 591), Бреснички Крш (к. 486), јужни део села Бумбарово Брдо — к. 255, Прљуше — к. 268, Лађевци — Витковац — к. 260. Распоред јединица XXV дивизије је следећи: 16 бригада: 2 батаљон налази се у с. Грабовац, 3 батаљон на линији положаја Вел, Врх (к.748) — Орлов Кук (к. 667)³ — Црни Врх — к. 737, 4 батаљон са осталим приштапским деловима у еелу Вуковица.⁴ 18 бригада: 1 батаљон налази се у с. Пешеноге и на линији положаја Трговиште (к. 562) — к. 600 — Клупе (к. 544) — Чава (к. 439) — к. 357 — М. Борча (к. 508). 3 батаљон налази се у селу Милавчић, на положају Патена Срча (к. 457) — Шумарица

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 59/1, к. 1067.

² Види док. бр. 48.

³ Орлови (к. 667)

⁴ Вероватно Витковац.

(к. 394) — к. 314 и до к. 260. 19 бригада налази се на положајима: 1 батаљон — Брезна, 2 батаљон — Шошунница, 3 батаљон у Каменици.

Ноћу између 21 и 22 о.м. 3 батаљон 18 бригаде заједно са снагама Црвене армије вршио је напад на непријатељске положаје на Шумарици. Непријатељ је био потиснут из предњих утврђења, али како наше снаге нису могле овладати целим положајем, исте су се повукле на полазне положаје. Непријатељски губици су 8 мртвих, наши губици су 2 мртва.

Ваш предлог⁵ да се обустави акција на сектору Пожеге не примамо из разлога што непријатељ врши повлачење са овога сектора Краљево — Чачак, те је потребно да се врши притисак код Папратишта, у циљу отсецања снага које се налазе око Чачка и Краљева, како би што пре натерали непријатеља да убрза са повлачењем са овога сектора. Подаци које сте ви доставили о непријатељским снагама код Пожеге, који износе до 1.500 непријатељских војника, нису велики. Ваш предлог да 14 бригада остане и даље под вашом командом, не примамо, пошто је то наредио Главни штаб Србије, а у вези са општом проценом ситуације и поделом снага на читавом сектору, као и координирањем команде.⁶

Нека Штаб 14 бригаде схвати као *наређење* да избије на линију: јужни део Папратишта — к. 850 — к. 783, северно од Тучкова и нека се бригада ту укопа и предузме упорну одбрану. За 24 часа по пријему акта да поднесу извештај да је *задатак извршен?*

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант погпуковник,
Рад. Т. Јовановић

(М. П.)

⁵ Види док. бр. 48.

⁶ Види док. бр. 170.

¹ Овај одељак је дописан мастилом.

БР. 65

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ
НО ДИВИЗИЈЕ ДА СЕ ПОВЕЖЕ СА ШТАБОМ ДРУГЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПОД ЧИЈУ ЈЕ КОМАНДУ
СТАВЉЕН¹**

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 31
23.XI.1944 г.

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Добили смо ваш извештај од 22 о. м.² Ваша дивизија стављена је под непосредну команду Штаба II пролетерске дивизије. Одмах ћете са њом ухватити везу, послати јој извештај о распореду ваших јединица као и о ситуацији на вашем сектору.³ Редовно ћете слати извештаје овоме штабу о свим променама код вас.

XXIII ударна дивизија извештава да је њена 14 бригада вршила напад са јединицама Црвене армије на сектору око Пожеге, али није успела, јер се непријатељ упорно бранио. Наше јединице заузеле су Косовску Митровицу, а наша XXII дивизија избила је на комуникацију Ибарске долине са Копаоника и тиме спречила повлачење непријатељских снага ка Краљеву.

II пролетерска дивизија извештава да је избила у Ибарску долину, али није могла да изврши прелаз Ибра услед надоласка воде.

На сектору XIД^а дивизије непријатељ је вршио више контранапада, али је одбијен. На сектору XVII дивизије нема никаквих промена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант-потпуковник,
(М. П.) **Рад. Т. Јовановић**

Повежите се са II пролетерском под чију сте команду стављени и одржавајте како са њима тако и са нама чврсту везу.⁴

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториоког института под рег. бр. 23/2, к. 1089.

² Редакција није пронашла овај докуменат.

^а Види док. бр. 55.

⁴ Дописано мастилом.

БР. 55

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ
НО ДИВИЗИЈЕ ЗА РУШЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ РАШКА
— КРАЉЕВО¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 249
23 новембар 1944 г.

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ

1. Наредбом Штаба XIV Корпуса ви се стављате у оперативном погледу под нашу команду.² С обзиром на ово, обратно по овом куриру пошаљите нам распоред ваше 16 и 18 Бригаде како бисмо им могли доделити конкретне задатке.

2. Ваша 19 Бригада налази се на сектору: с. Шошунца — с. Брезна са задатком да на сектору с. Маглић — с. Церје — комуникација у Ибарској долици постави се и заједно са нашом 6 Бригадом, која је на сектору с. Замчање — Добре Стране, исту онемогући својим оруђима и рушењем за употребу непријатељу.

3. У прилогу шаљемо вам план радио-везе, а од Штаба корпуса добићемо шифре по којима ћемо радити. С обзиром на важност везе скрените пажњу вашим радиотелеграфистима, одн. шефу радио-везе да обрати пажњу и да у заказано време на одређеним таласима, како је то у плану утврђено, одржава везу. Уколико још одмах успоставимо радио-везу, пошаљите једнога члана Штаба ваше дивизије са потребним бројем курира, преко којег ћемо одржавати чврсту везу, а исто тако потребно¹ је да овај члан Штаба ваше дивизије прими команду над ударном групом у Ибарској долици, тј. нашом 6 и вашом 19 Бригадом, ради обједињавања команде. Наш начелник Штаба дивизије је отишао на другу дужност.

4. Сад баш добисмо писмо од ваше 19 Бригаде. Између осталог она нам пише да јој је потребна „Маузерова“ муниција као и муниција за енглеско оружје, а такође муниција

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/1, к. 733.

² Види док. бр. 54.

за минобацаче. Такође пишу да имају 25 пушкомитраљеза „Брно“ али за исте немају шаржере. Организујте попуну из ваше бојне коморе муницијом и минама као и шаржерима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

БР. 56

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА НА ПОЛОЖАЈУ БАЊА — ПОДПЕЋ¹

ШТАБ
IV САНЦ. Н.О.У. БРИГ.
Бр. службено
23-Х1-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

IV санц. Н.О.У. бриг. XXXVII Н.О.У. дивизије за вођене борбе са Немцима 22/23 ов. мее. 1944 год., а на пошожацима Бања — Раковића брдо — Подпећ.

I. — НЕПРИЈАТЕЉ

а) Јачина непријатеља била око 700 Немаца и нешто Талијана и осталих, састав је био пешадија.

б) Наоружање непријатеља било је: три тешка бацача, 10 (десет) „шараца“, 8 тешких „Бреда“ и више пушкомитраљеза.

в) Морал непријатеља био је слаб а активност такође.

д) Непријатељ је био у одбрани.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у **архиви Војноисториског института** под рег. бр. 15/3, к. 1089.

² Види док. бр. 53 и 55.

II. — НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

а) У борби је учествовала цела бригада, 350 бораца, наоружани са три тешка бацача, 4 тешке „Бреде“ и 30 пушкомизраљеза.

б) Ток борбе:

Напад је извршен тачно у 21 час а распоред батаљона био је следећи: Преко Карауле низ Кратовску [р.] — испод Подпећа — нападао је 2 батаљон; испод самог Бањског Брда — изнад Подпећа — нападао је 1 батаљон; 3 батаљон је нападао северо-западно од Бањског Брда тежећи да изађе у сусрет 1 батаљону; 4 батаљон нападао је од Сувог Поља са једном четом путем ка Раковића брду а са другом четом пресецао отступницу ка Лиму и комуникацији.

Сви батаљони су на време отпочели борбу, 1 и 3 батаљон успели су да постигну потпуно изненађење над непријатељем, који је логоровао на сектору 1 батаљона под шаторима а на сектору 3 батаљона по кућама. Ова два батаљона успели су да приђу непријатељу на отетојање од 20 метара те тако једновремено јаком ватром нанели су непријатељу осетне губитке, а усто непријатељ није успео да понесе ништа од личне спреме (ћебад, шаторска крила, чутурице и друго). Непријатељ се упорно држао на сектору 3 батаљона, јер се био забарикадирао у кућама, где је борба вођена пуна два сата, али упркос свега овога 3 и 1 батаљон успели су да ликвидирају непријатеља у кућама убацујући бомбе. Непријатељ је из села био сагнан на комуникацију Прибој — Бистрица.

Непријатељ је у овој борби претрпео: 56 мртвих војника, два официра, 50 рањених. Бећи број рањених посакривао се по шумарцима.

Наши губици су: 2 мртва, 15 рањених, од којих 4 тежа.

Заплењено је: 4 пушкомизраљеза, 1 „шарац“, 5000 југословенских метака, 8 пиштоља, од којих два неисправна (погођени куршумом), један сигнални пиштољ са више ракета, 15 ком. бомби, једна машингевера талијанска (такође оштећена куршумом), 150 ћебади, 100 шаторских крила, 10 шињела, 130 ранаца, 2 двогледа (*слаби*), *око 25 пушака*, које су већином налажене било обешене по храшћу или побацине, и још разних оитнарија које *нећемо наводити*.

ЗаКључак: Овај напад извршен је по предвиђеном плану уз велико заузимање бораца и руководиоца. Снала-

жљивост и лукавство наших штабова било је заступљено у довољној мери. Борбеноет и морал наших бораца је на висини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-мајор,
Веселин Булатовић

Командант-мајор,
Чедомир Јов. Друловић

Начелник-капетан,
Радојица Секулић

(М. П.)

П. С. Између рањених је и командант 1 батаљона од бомбе али ране су површинске и неће му бити потребна већа лекарска помоћ.²

БР. 57

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ПРИШТИНА — ЛИПЉАН — ГЊИЛАНЕ И СРЕЂИВАЊЕ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ XII,VI ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 28
23/XI 1944 г.

у часова

ШТАБУ 25, 26 и 27 БРИГАДЕ

Ситуација: Последњих дана операција у садејству са бугарским снагама наше јединице продрле су у Косово Поље. Наглим повлачењем немачког окупатора, дошло је до расула и међу арнаутским јединицама које су помагале Немце. Један део ових арнаутских снага остао је код својих кућа и мирно сачекао нашу војску, док други део, наравно

² Дописано на истој машини.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26 — 6, к. 989

— они који су били организатори и зликовци, повукли су се и склонили у шуме, да би и убудуће могли радити против интереса наше војске. До данас није било напада од оваквих група, али постоји могућност. Нашим брзим продором арнаутске снаге нису разоружаване јер за то нису били услови. Оперативни штаб за Косово и Метохију предузео је да се изврши мобилизација на добровољној бази за ступање у НОВ, а све оне који се не буду одазвали и не желе у војску било из којих разлога разоружавају, а такође и оне групе које буду оружаним сукобом ометале и супротставиле се НО покрету.

Данас је заузећем Митровице ослобођено читаво подручје Косова и Метохије. У том погледу намеће нам се тежак задатак: организација нових јединица од Арнаута и српског немобилисаног становништва, које морамо у што краћем року спровести у дело. У том погледу треба уложити све од себе да би се постигао одређени циљ. Наравно, са оваквим елементом треба радити свесрдно и опрезно. Нашим поступком са њима и правилним објашњавањем линије наше борбе створити код њих љубав за нашу војску.

Наше снаге извршиће распоред по следећем :

25 бригада у Приштини;

26 бригада на сектору Липљана, а

27 бригада на сектору Гњилана.²

Поред горе изнете ситуације потребно је да се у нашим јединицама, које ће се сада у вези наређења Штаба XIII корпуса налазити на сектору Гњилане — Приштина, подузму следеће хитне мере:

1. — Људство по јединицама средити, које ће се састојати у следећем:

а). Јединице да буду подједнаке јачине, како по бројном стању тако и по оружању, у складу са привременом формацијом.

б). Попунити упражњена места са командним кадром, имати у виду и кадар који се налази на курсу код овог штаба, а са курса биће повраћени ових дана.

в). Са свим командним кадром одржати конференцију — саветовање на ком претрести стање у јединици, ситуацију на сектору деловања, најнужније проблеме и задатке.

2. — Завести по јединицама што већу војничку дисциплину, која је огледало наше војске. Дисциплина код наших војника треба да постоји на сваком месту, а нарочито спровести дисциплину за време маршевања, јер из до-

² Види док. бр. 74 и 170.

садањег стеченог искуства она код наших јединица за време покрета може се рећи да и не постоји. Као пример може се узети 26 бригада, која је била на одмору око Бујановца више дана, те након тога добила је да се пребаци за Приштину у току два дана марша. Међутим услед слабе маршевске дисциплине и маршевског поретка, ова бригада на свом маршу од Бујановца до Гњилана провела је већи број часова него што је за то била потреба. То говори не само да се није водило рачуна о покрету бригаде и њеном уредном маршевању, већ и о томе да се нису извршиле претходне припреме за извршење марша. Тако да је ова бригада у току једног дана марша морала следећи дан вршити преданак у месту. Даљи покрет по задатку.

Ово се не односи само на 26-ту већ овакових слабости има и код осталих наших бригада. Највећи недостатак код наших свих јединица при покрету лежи у томе, што наши руководиоци не схватају своју дужност при маршевању а то је: не држе се својих одговарајућих места у колони, не контролишу своје потчињене и борце да ли у реду маршују, не одржавају колону, изостајање и излажење из строја итд. Поред тога се није обратила пажња на давање редовних застанака при покрету сваких 50 минута, нити је одређиван командант колоне за извршење марша.

Убудуће штабови ће се овим питањем добро позабавити и за извршење једног покрета добро извршити припреме и исти спровести у потпуности. Јер од брзог пребацивања јединица са једног сектора на други зависи и брзо извођење наших задатака. Уложити све да наше јединице буду што покретљивије.

3. — Пошто се наше јединице налазе на простору још непровиђеном од разних издајничких банди, то поред подузимања мера чишћења овакових група, треба обратити [пажњу] веома јаким мерама осигурања и обезбеђења за време становања по селима, логорима итд. Непријатељ је разбијен али је још дрзак и тражи пута и начина како ће што више нанети нам удараца. У овом елучају мора прибећи баш тшј методи — изненађењу. А зато је потребна баш та сигурна безбедност и будност наших јединица.

4. — Отпочети са систематским и интензивним радом по свим секторима, јер за то сада има услова. И поред садашњег рада може се констатовати да наше јединице од тога нису много користиле ...

Такође је запажено да наши борци и руководиоци нису уопште васпитани да политички дејствују кроз догађаје који се око њих дешавају. Тако напр.: наше јединице

су пролазиле кроз извесна места где их је становништво са одушевљешем поздравило, а оне на то уопште не реагују, него пролазе као неки кипови, као неосећајни људи. Или, рецимо, кад наше јединице пролазе поред бугарских јединица, добија се слика да се сусрећу две непријатељске војске. Нема оног осмеха, другарског поздрава или бачене пароле која ће наше две братске војске зближити. Руководилац мора у првом реду политички реаговати на све што се око шега догађа. Не чује се ни песма по нашим јединицама.

5. — Предузети потребне санитарне мере, како би јединице биле што способније за будуће задатке.

6. — Предузети све расположиве мере ради решавања проблема обуће и одеће наших јединица. У том погледу ништа не радити без пуне сагласности са позадинским властима, а онамо где их нема, те мере треба да буду правилне и својствене нашој војсци.

Било би потребно да ово писмо прорадите на војно-политичком саветовашу свих руководилаца, како би одмах донели конкретне планове за што успешније извршеше горших директива.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, п.пуковник,

Командант, п.пуковник,
Том. Ј. Поповић

(М. П.)

БР. 58

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ШЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА БРИГАДЕ ОД 9 ДО 12 НОВЕМБРА¹

ШТАБ
XXVI СРПСКЕ БРИГАДЕ
Пов. бр. 20
23-XI-1944 г.
П о л о ж а ј

ОПЕРАЦИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ

У времену од 9-XI до 12-XI т. г.

Према заповести Штаба 46 дивизије НОВЈ, Оп. пов. бр. 14 од 8-XI т. г.,² 26 бригада добила је задатак да изврши напад на шиптарске снаге које се налазе на линији Карачево —• Сухарна, узевши средишни правац: коту 1270—987, село Кијево, са левим осигурањем и обезбеђењем: Муховац — Карачево а десно: Китка — Сухарна, с тим што ће главне своје снаге ставити на своје десно крило.

По заузећу тог сектора зауставити се на линији Карачево —• Кијево — Сухарна.

Према предњем издата је следећа заповест за батаљоне ове бригаде:

I батаљон добио је задатак да напада на сектору Кијево — Муховац, с тим што ће одржавати везу лево са деловима 25 бригаде, а десно са III батаљоном наше бригаде;

III батаљон добио је задатак да са положаја Св. Илија — Китка напада непријатељске снаге у Новом Селу и да одржава везе лево са I батаљоном а десно са II батаљоном наше бригаде;

II батаљон добио је задатак да напада непријатељске снаге у с. Сухарни, и то са већим делом снага преко места зв. Криво Дрво, десно од места зв. Китка, а са мањим делом са Китке, да одржава везу лево са III батаљоном, а десно да се сопственим снагама обезбеђује; и

IV батаљон је био у с. Честелину као бригадна резерва.

Услед ширине фронта избачена је противколска чета на место зв. Св. Илија где је била као веза између I и III батаљона.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1, к. 1343.

² Види том I, књ. 14, док. бр. 189.

Интендантура и бригадна амбуланта смештене су у с. Содерцу а бригадно превијалиште у с. Честелину.

Ток операције:

9-Х1 т. г. I батаљон је посео положај лево од Св. Илије до коте 925, но услед закашњења није кренуо даље од полазног положаја; III батаљон је посео поменуте положаје, но услед закашњења није ни он ишао даље од полазног положаја; II батаљон такође је посео положај и није кренуо даље из наведеног разлога.

У току ноћи напад такође није извршен због густе магле иако је издато наређење о ноћном нападу.

Губитака у току дана није било.

10-Х1 т. г. I батаљон покушао је напад, но услед јаке пешадиске и артиљериске ватре задржан је на полазним положајима и тек око 18 часова спустио се у с. Ђорђево где се је задржао. III батаљон својим левим крилом напао је непријатељске снаге у Новом Селу и протерао их заузевши једну махалу. Непријатељ је извршио контранапад и вратио наше снаге на полазне положаје. Услед наше јаке бочне ватре није се ни он могао задржати на положају, тако да су наши поново заузели пом.[енуту] махалу. Десно крило III батаљона извршило је напад и заузело другу махалу у правцу карауле, а пошто је пао мрак повукли се на полазни положај; II батаљон је покушао напад на с. Сухарну, но услед јаке бочне ватре, где је непријатељ био сконцентрисао веће снаге, враћен је на полазни положај; IV батаљон је избацио две чете, једну у припомоћ противколској чети на месту зв. Св. Илија, а другу III батаљону, која је била распоређена у средину положаја и штитила бокове при повлачењу.

Губитака у току дана било је 2 мртва и 18 рањених.

Непријатељски губици непознати. Изгубљен је један [борац из] II батаљона који је био као курир послат да ухвати везу са једном четом, а који се је 18 овог месеца поново вратио у свој батаљон успевши да умакне непријатељу.

Заробљених нема. Време магловито са кишом.

11-Х1 т. г. I батаљон по заузећу села Ђорђевица продужио је у правцу с. Рамног Бучја, заузео га и остао на положају.

III батаљон заузевши и другу махалу у Новом Селу покушао је напад на караулу, но напад није успео.

II батаљон покушао је поновни напад на с. Сухарну који је такође одбијен. Увече, услед рђавог времена, људ-

ство II батаљона напустило је положај, поред задржавања од стране руководиоца.

Време је преко дана било магловито, а увече је отпочела јака мећава са снегом.

Наши губици: 5 мртвих, 5 рањених и један контузован.

Непријатељски губици непознати.

Заробљених нема. Изгубљених нема.

12-Х1 т. г. I батаљон на старим положајима. По подне издато је наређење да се повуче на полазни положај, јер се 25 бригада према нар. дивизије повукла. III батаљон извршио је напад и заузео караулу у Новом Селу, но није могао да се одржи, јер је непријатељ извршио контранапад ударивши с бока на с. Сухарну.

II батаљон: људство које је било напустило положај враћено је назад, додавши му још једну чету IV батаљона. Извршен је поновни напад на с. Сухарну, но како је непријатељ био скоцентрисао јаке снаге према десном крилу, заобишао је и ударио с бока тако, да се наш II батаљон морао повући на место зв. Китка.

Према заповести Штаба 46 дивизије прешло се у дефанзивни карактер и скраћен је положај од Св. Илије до Китке, на коме су остали два батаљона и то један на положају а други као резерва у с. Честелину, а остала два батаљона са свим приштапским јединицама сишли су у село Содерце ради сређивања.

Наши губици: 1 мртав.

Време преко целог дана рђаво — снег.

Бројно стање пре поласка у акцију: '

Наоружање: 141 аутомат, 1156 пушака, 144.011 муниције.

Утрошено муниције: 5250.

Укупно губитака за време борбе: 8 мртвих, 23 рањена, 1 контузован и 1 изгубљен . . .

Исхрана задовољавајућа.

Санитет је био добро организован, тако да је пренос рањеника и мртвих другова вршен на време.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком, мајор,
Јово³

Командант, капетан
Раде Цветковић

(М. П.)

Манасијевић

БР. 62

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 23
НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА У РЕЈОНУ РАШКЕ¹**

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
23 новембра 1944 године
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О. СРБИЈЕ

Положај

Одред се и даље налази на Копаонику и до данас смо држали сектор од Јошаничке Бање до Јелакца. По вашем наређењу послали смо јаке диверзионе групе да разруше комуникацију. Међутим, како су Немци са врло јаким снагама посели целу Ибарску долину (да би заштитили извлачење својих снага), ове групе дошле су у сукобе са непријатељским снагама. Непријатељ је у овим борбама имао велики број мртвих. Поред остале спреме заплењена је и једна сасвим исправна радиостаница. Ове групе успеле су да разруше мост на Павличкој реци (северно од Рашке).

Све до данас Немци су покушавали да се попну на гребен Копаоника. Наш одред је са крајњим напорима успевао да их задржи, јер су сваки дан нападали са све јачим снагама. Свакодневно смо имали са њима борбе, јер су заузећем Копаоника желели да се што боље обезбеде за извлачење својих снага Ибарском долином. У последњих десет дана водили смо следеће борбе са Немцима: четири борбе у селу Гувништу, једну на Равним Њивама, једну у селу Црнатову, четири у Стануловићима и Копорићу, три у Лисини и Шипачини, једну на Једовнику (више села Бања) и једну у Јошаничкој Бањи. Наши губици: 12 мртвих и 11 рањених. Немачки губици: 147 мртвих, 19 заробљених, број рањених није познат јер их је непријатељ односио са собом, као и један део мртвих. Заплењено: 6 брзих „шараца“, три пушкомизраљеза „Брно“, 5 машинки, 5 пиштоља, 120 пушака. 6 коња и много другог плена, као и једна радиостаница са комплет прибором.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1, к. 733.

¹ Види док бр. 75 и 204.

Данас смо прикупили цео одред у близини Белог Брда и ноћас крећемо у напад у правцу Рашке, да би извршили ваше наређење и по могућству пресекли сасвим непријатељско повлачеше, да би на тај начин спречили последње остатке непријатеља да се повуку и поруше све објекте на комуникацији. Разбијени Немци повлаче се према Пазару и Краљеву. Сва Ибарска долина пуна је тенкова, топова и камиона са пешадијом. Све што не могу понети или одвести Немци пале. Пале поред остале спреме и велики број камиона. За собом руше све. Већ су порушили све железничке мостове, тунеле и пропусте на прузи. Сувоземни мостови и сви важнији објекти поред пута минирани и спремни за рушење. До рушења још није дошло зато што се још увек повлаче са моторним возилима низ Ибар.

Од 15 до 20 овог упутили смо за руску команду 158 црвеноармејаца из овога одреда; упутили смо за XXII дивизију 130 Талијана, а бугарској команди 14 Бугара који су били у немачком заробљеништву. После свих ових расхода бројно стање одреда износи 1008 људи. Једна наша чета налази се и даље у селу Бањској и околини (испод Црнога Врха на Голији), са задатком хватања одбеглих и разбијених кољаша, прикупљања материјала и људства. Бројно стање ове чете је 70 људи. Друга чета налази се на терену манастира Студенице са истим задатком, бројно стање 40 другога.

Од 10 овог до данас спроведено у нишки заробљенички логор 28 заробљених четника.

Кољаш Марковић² са око 1500 људи налазио се до јуче у Рогозни. Покушава да преко црвеноармејаца, који су побегли код њега, пошаље писма руском или бугарском команданту, у којима пише да он никада није водио борбу против партизана, већ је-од истих био нападан када је он нападао на Немце и моли да му пошаљу официра за везу, који би преузео команду над његовим корпусом. Два оваква писма смо ухватили са куририма. Детаљне податке о непријатељу и ситуацији на овоме сектору доставља вам наш обавештајни центар.

Молимо вас да решите питање нашега прераетања у бригаду.⁸

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,
Предраг М. Ђурић

(М. П.)

Командант,
Мил.⁴ Радуловић

² Жика Марковић, командант Другог косовског четничког корпуса. Убијен 1945 год. као одметник.

³ Види док. бр. 170.

³ Миладин

БР. 62

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
24 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПО СРБИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ФРОНТУ КРАЉЕВО —
УЖИЦЕ¹**

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 34
24 новембра 1944 г.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА СРБИЈУ
— Оперативном одељењу —

II пролетерека дивизија извештава да је са своје две бригаде извршила прелаз Ибра на десну обалу реке на комуникацији Краљево — Ушће, на линији с. Замчање — с. Церје, у дужини од 23 км. Ова комуникација стављена је под ватру пешадијску јединица II пролетерске дивизије, тако да Немци врше очајнички напор у циљу пробијања и вршења саобраћаја, али им је узалудно. На стотине непријатељских возила моторизованих јединица; које пролазе остаје дуж целе комуникације, где су изложени дејству свих оруђа јединица II пролетерске дивизије. Борба за уништење ових моторизованих јединица наставља се, али још Штаб дивизије није добио детаљан извештај.

ХБУ дивизија јавља: 23 бригада избила је: Бановина (к. 673) — Метаљка — Ралетићи (к. 623) — Лелићи — к. 550 — М. Црна Коса (к. 698). 20 бригада овладала је положајима: Бобија (к. 696) — Миљаковина — Средње Брдо (к. 559) — Пријановићи.

Бригаде имају задатак да избију на комуникацију свака на свом правцу. Непријатељ на овоме сектору упорно се брани тако да врши против[нападе] и повратне нападе. На овом сектору борбе непрестано трају. Непријатељ на линији Пожега — Ужице — Вишеград — Љубовија стално врши комуницирање, тако да су потпуно закрчене цесте. У Љубовији се налази око 8.000 непријатељских војника са већим бројем моторизације. Рогачица, с. Костојевићи: налази се око 3.000 војника; у Бајиној Башти непознате су

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1, к. 733.
1 Види док бр. 75 и 204.

јачине. Јачина непријатеља у Ужицу је око 10.000 људи. Јачина непријатеља у Пожеги је непозната. Састав непријатеља су Немци са нешто Талијана и четника. Штаб дивизије тражи да се бомбардују.

XXIII ударна дивизија извештава да се на линији непријатељског отступања према Сарајеву и Загребу налазе следеће непријатељске дивизије: 279 дивизија, 76 дивизија „Принц Еуген“, 1 пук 117 дивизије, 41 дивизија, 18 дивизија, 133 дивизија, 11 пук 12 дивизије и 104 дивизија. Ове дивизије су десетковане и имају мало моторизације. Других промена нема код XXIII ударне дивизије.

XXV дивизија извештава да код њих нема никаквих промена.

XVII дивизија извештава да су овладали Котлеником. Других промена нема код њих.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб — нач. Штаба,
потпуковник,
(М. П.) Свет. Татарцац

БР. 61

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 24 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ БРИГАДЕ НА ПОЛОЖАЈУ ОД ДОБРИХ СТРАНА ДО ЗАМЧАЊА¹

ШТАБ
6 СРПСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
24 новембра 1944 г.
у 14.30 ч.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Непријатељ који је досада несметано комуницирао низ Ибар, његов саобраћај укочен је за лакша моторна возила, због дејства наше ватре. Борба се води на читавом нашем

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/3, к. 1089.

сектору од Добрих Страна до села Замчање, са пјешадијом непријатељском која се налази с десне стране Ибра. Најјачи дјелови непријатељски су на Кули и теже да овладају Коњским Тором — Заравном и даље Чуки; наши су их одбацили у два наврата уз губитке. Непријатељ би хтио и настоји да овлада овим положајима, иначе му је даљње комуницирање како дању тако и ноћу у великој мјери онемогућено. Туче наше положаје свим тешким оруђима али без успјеха. Са цесте на лакту туче нас из тенкова којих има четири, типа „Тигар”. Дуж читавог друма на нашем сектору налазе му се разређена моторна возила која гађамо из аутоматских оруђа. Један воз који је покушао да се пребаци дочекали су наши и вратио се у тунел испод Јеринина Града код Маглића.

За посљедња 24 часа непријатељски губици су 52 мртва, број рањених нијесмо могли тачно утврдити. А истом је онеспособљено 13 моторних возила, од којих 1 тенк, 8 камиона, 1 луксузни аутомобил и 3 моторбицикла.

Наши губици 6 рањених.

Наше једно извиђачко одјељење које је било у селу Гокчаници пронашло је ових 19 Руса који су били у њемачкој служби; исти причају да су побјегли из њемачке војске да се прикључе нама или Црвеној армији. Од оружја су имали и 18 пушака, 5 пиштоља, 2 сигнална пиштоља као и 1.400 метака. Оружје смо им одузели и додијелили јединци а њих вам упућујемо на даљњу надлежност.

Везу имамо са 19 Српском бригадом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**Командант-капетан,
Видо Шошкић**

(М. П.)

БР. 62

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 24 НО-
ВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИ-
ВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ ВУЧИТРНА¹**

ШТАБ VIII БРИГАДЕ
XXII ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. сл.
24-XI-1944 г.

ШТАБУ XXII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Кос. Митровица

По ваређењу именованог штаба наша бригада добила је у задатак да садејствује са бугарскируг јединицама Отачественог фронта у правцу Вучитрна.

У горе наведеном циљу два наша батаљона упућена су на десно крило 19 пеш. пука са општим задатком чишћења терена од непријатеља у правцу Вучитрна и заузимања истог. 17 овог месеца наш 1 и 3 батаљон извршили су покрет са просторије села Брадаша — Перане и у 20 часова избили на полазне положаје и успоставили везу са борцима 19 пеш. бугарског пука. Исте ноћи уговорен је напад са Бугарима да се изврши 18 овог месеца у 7 часова изјутра. Наш 3 батаљон с једном четом нападао је обухватно Градину (к. 833) док су Бугари фронтално нападали исту позицију. Две чете наведеног батаљона стрељачким стројем наступали су са к. 791 између Кодре Гошме и Градине. 1 батаљон мањи део снага оријентисао је у правцу Кодра Голма (к. 1067) а јаче снаге упутио у правцу Потока — полигон 1125. Батаљони су у одређеним часовима извршили напад и 3 батаљон успео је да потисне непријатеља на к. изнад Попова Села. 1 батаљон подишао је непријатељу али му није успело да га протера и заузме њихове позиције. Садејство бугарских јединица у овој борби није било јако нити организовано, тако да су сви предвиђени планови били неуспешни јер је непријатељ искористио њихову неактивност и бочно тукао наше јединице које су наступале у одређеном правцу. По избијању на наведене коте непријатељ је сконцентрисао бацачку и митраљеску ватру а услед неизвежбаности људства и нетактичког подилажења на овим

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1, к. 733.
1 Види док. бр. 75 и 204.

положајима имали смо приличан број рањених другова. После овога неуспеха 3 батаљон се повукао и узео фронтално линију паралелно са левим и десним крилом бугарских јединица. Истог дана у 15,30 часова поновљен је напад на непријатеља, заузети су првобитни положаји и јединице су се задржале северозападно од Градине везујући се источно од Кодра Голма на Поток. Услед губитака и несређености батаљона у току ноћи између 18 и 19 новембра тек. године поовучен је с положаја 1 и 2 батаљон а на њихово место упућен је 2 батаљон. 19 овог месеца изјутра 2 батаљон је извршио напад на непријатеља и без иједне жртве потиснуо непријатеља, заузео позицију Поток — полигон 1125 а са једном четом избио на Кодра Голму и мањим својим деловима на позицију Чука (к. 999). У току дана батаљон држао положаје на косама источно од Качандолске реке и бацачком ватром тукао непријатеља на к. 1100 и 1291. Ноћу између 19 и 20 овог месеца једна чета 2 батаљона на јуриш је заузела к. 1100 — к. 1153 и к. 1291 и потисла непријатеља у правцу Вучитрна. У овим борбама исти батаљон запленио је два брза „шарца“, 10.000 пушчаних метака, шест пушака, 40 шаторских крила, убијен је један непријатељски војник. Ми смо имали два лакше рањена друга. 20 овог месеца наведени батаљон у две колоне наступао је у правцу Вучитрна и без даљег отпора упао истог дана у 15 часова у Вучитрн.

У току ових борби штабови батаљона нису се показали самоиницијативни и нису правилно вршили распоред својих јединица заборављајући се да су им батаљони по 700 бораца. Ангажованост од стране појединих чланова штаба батаљона као и нижих руководилаца није дошла до пуног изражаја. Што се тиче људства, у свим акцијама показало је пуну вољу за борбу и дали би боље резултате да се руководство моментално снашло. Губици су дошли из тих разлога што се људство на већ заузетим позицијама нагомилавало и тиме непријатељу омогућило да нанесе толике губитке. 4 батаљон наше бригаде 18 овог месеца упућен је са просторије с. Обранжа да наступа цестом Подужево — Приштина хватајући се источно од цесте. У задатак му је било постављено да заједно са бугарским јединицама упадне у Приштину и успостави ред као и обезбеђење на свим магацинима. 20 овог месеца и 1 батаљон упућен је у правцу Приштине. Као код 1 и 3 батаљона, Штаб 4 батаљона није довољно био иницијативан, тако да су бугарске јединице пре њих упале у Приштину.

3 батаљон и остали делови око Штаба бригаде налазили су се на просторији села Брадаш и 23 овога месеца стигли у Вучитрн.

У свим овим борбама имали смо лакше рањених 55, теже рањених 16 и мртвих 3.

Овакав број губитака имали смо из горе наведених разлога.

Живело такмичење XXII дивизије!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант-мајор
Ник. Звицер
(М. П.)

БР. 63

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 24 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА ОРАОВИЦУ
И ПАПРАТИШТЕ¹**

ШТАВ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. службено
24 новембра 1944 г.
у 12,30 ч.

**ШТАБУ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Положај**

Извештавамо вас да се јуче на сектору 2. батаљона као и на левом крилу истога, где се налази један руски батаљон, водила преко целог дана жестока борба. Немци су нападали али су одбијени са великим губицима по непријатеља, тако да је отприлике на целом том сектору непријатељ имао скоро 400 мртвих.

Наш 2. батаљон имао је 4 мртва и 6 рањених.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26 •— 6, к. 989

На сектору наших осталих јединица било је само чаркаша, док ноћас, тј. између 23. и 24. новембра у ноћи, наш 3. батаљон нападао је на Ораовици непријатеља и 4. батаљон Папратиште, али је било без успеха, јер је непријатељ на том сектору доста јак, који броји преко 800 Немаца, који су се утврдили са четири тешка бацача и две хаубице. Јутрос, тј. 24. овог месеца, Немци су нападали на сектору нашег 4. батаљона, али су сви покушаји непријатеља остали безуспешни.

Таква изгледа ситуација на нашем сектору до овога момента.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар мајор,
В.² Дрљачић

(М. П.)

Командант,
Јован Митић

БР. 64

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД
24 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 70 24-X1-1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Према наређешу Штаба 14 корпуса НОВЈ, број 31 од 23-X1-44 год., наша дивизија стављена је под непосредну команду тога штаба.²

У вези горшег наређеша извјештавамо вас о распореду јединица наше дивизије.

Један батаљон 16 српске бригаде налази се у Параћину са задатком отпремаша оружја и спреме за XXIII у.

Војо

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/3, к. 1089.

² Види док. бр. 53 и 55.

дивизију. Један батаљон ове бригаде налази се у с. Вучковица (секција Чачак, размјер: 1:100.000) док се један батаљон налази у с. Грабовац са Штабом бригаде. Четврти батаљон ове бригаде налази се на линији положаја: М. Врх (к. 512) — Орлови (к. 667). На десном крилу овог батаљона налазе се снаге XVII прол. дивизије.

18 српска бригада: Два батаљона ове бригаде налазе се на линији положаја: Орлови (к. 667) —• Трговиште — Клупе (к. 549) — с. Витановац. Трећи батаљон ове бригаде налази се у с. Милавчић а Четврти батаљон у с. Чукојевац. Штаб бригаде налази се у с. Витковац.

19 српека бригада са своја три батаљона налази се у с. Каменица — Брезна — М. Церје. Четврти батаљон ове бригаде налази се у Пожаревцу са задатком мобилизације кон>а за дивизију.

18 српска бригада посљедња два дана водила је борбе са непријатељем, гдје је непријатељу задала губитке и заплијенила неколико пушака. Иста бригада претржла је губитке 9 мртвих и 37 рањених, 11 контузованих.

Штаб наше дивизије налази се у с. **Балосаве**.

Очекујемо даље наређење.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант мајор.
Кукољ Урош

БР. 65

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДИВИЗИЈА
ЗА ПОСЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА, ПРЕЛАЗ НА ДЕСНУ ОБАЛУ
ЗАПАДНЕ МОРАВЕ И ПРЕСЕЦАЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ
ЧАЧАК — ПОЖЕГА¹**

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ *
Оп. бр. 38
25 новембра 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Према усменом наређењу команданта Главног штаба НОВ и ПО Србије, генерал-лајтнанта Коче Поповића, а у вези договора са командантом 68 руског корпуса, наше наређење Оп. бр. 37 од данас,² стављамо ван снаге и наређујемо:

1) XXV дивизија цела да се пребаци на десну обалу Западне Мораве, на положаје јужно од Краљева и да се повеже у своме дејству са II пролетерском дивизијом, под чијом командом у оперативном погледу и даље остајете. Штаб II пролетерске дивизије издаће детаљан задатак овој дивизији у погледу њеног распореда и дејства. Пребацавање извршити усиљеним маршем и посудање нових положаја има се извршити неизоставно до 28 о. м. изјутра.

Приликом смењивања са досадашњих положаја извршити писмену примопредају положаја јединицама које ће доћи на ове положаје.³

2) XVII ударна дивизија са две бригаде посешће положаје Вранићи — Мојсиље, а са једном бригадом положаје Мојсиње —• Трговиште. Задатак: упорна одбрана на овим положајима.⁴

Сектор Трговиште — Чукојевац — Лучице примиће руске јединице.

3) XXIII ударна дивизија са две бригаде посешће положај к. 763³ — к. 783[®] — Каменица —• Глава,⁷ а са једном

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 50—3, к. 732 А.

² Ово наређење није објављено, јер није извршено.

³ Види док. бр. 204.

* Види док. бр. 67.

⁶ Село Табановићи (к. 763)

⁸ Шест (к. 783)

⁷ Вероватно Камена Гл. (к. 799).

бригадом: Глава (к. 799) до села Вранићи искључно. Задатак: дејство на комуникацију Чачак — Пожега и пресецање ове комуникације, као и бочно обезбеђење наших снага при дејству на Чачак.⁸

Све јединице приликом смењиваша са досадашњих положаја као и приликом посудања нових положаја извршиће писмену примопредају положаја, назначујући тачно линију положаја које су предали — односно примили.

Распоред снага по овоме наређењу има се извршити неизоставно до 28 о. м. изјутра.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба потпуковник
Свет. Татарца

Достављено:
штабовима II пролетерске,
XVII ударне, XXIII ударне и
XXV дивизије НОВЈ.

БР. 66

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ
НО ДИВИЗИЈЕ ЗА ПРОБОЈ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОДБРАНЕ
НА ОТСЕКУ М. ВРХ — ЧУКОЈЕВАД¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 251
25-XI-1944
у 9 час.

ШТАВУ XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

- 1.— Добили смо ваш допис писан 24 о. м.²
- 2.— Још пре два дана ваша 19 и наша 6 бригада избиле су на комуникацију у долини Ибра на дужини од 23

⁸ Види док. бр. 170.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/3, к. 1089.

² Види док. бр. 53 и 55.

км и исту стално држе под ватром свих својих оруђа и на тај начин је онемогућен непријатељски саобраћај комуникацијама. Наша 3 бригада је у току претпрошле и прошле ноћи форсирала Ибар јужно од Матарушке Бање.

3.— С обзиром на горње ми ћемо се данас састати са Штабом 223 руске дивизије, ради договора да се снажније удари по непријатељу од сектора: Битановац — Бумбарово Брдо. Ми ћемо од Руса тражити да потпомогну артилеријом ваше две бригаде, које би имале задатак да изврше пробој непријатељског фронта на две најпогодније тачке, а потом чихнћење непријатеља лево и десно.

Ради овога предузмите одмах прикупљање ваше 16 бригаде на сектор: Мали Врх — Орлови — Трговиште, позади у непосредној близини овога положаја, како ће у датом моменту моћи са, што јачим снагама извршити пробој и користити исти.

Такође вашу 18 бригаду концентришите на сектор: Чукојевац — Клуpe, јер ће и она у датом моменту, потпомогнута руском артилеријом, вршити пробој фронта на свом сектору.

4.— Наредите бригадама да свака на свом сектору добро осмотри положаје и преко обавештајне службе пронађе најслабије тачке непријатеља, где ће извршити у датом моменту пробој. Напомињемо да треба брзо радити, јер ће ради опште ситуације до извршења овог задатка брзо доћи. Учините све припреме и чекајте само на час почетка акције, који ћемо вам накнадно доставити.

5.— Што чешће нас обавештавајте о ситуацији на вашим положајима, као докле закључно држи положаје 17 дивизија, тј. на ком сектору ваше десво крило одржава са њима везу.³

6.— У прилогу шаљемо план радио-везе, а шифре сте вероватно добили преко нашег курира од Штаба корпуса.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. пуковник,
Милинко Туровић

Командант-п. пуковник,
Сред. Урошевић

(М. П.)

³ Види док. бр. 74 и 170.

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
СМЕНУ ЈЕДИНИЦА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ И ДЕЛОВА ДВА-
ДЕСЕТ ТРЕЖЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. пов. бр. 2
25.XI.1944 г. у 18 ч.

З А П О В И Ј Е С Т

Наређењем Главног штаба НОВ и ПО Србије, наша дивизија треба да протегне десно крило и да смијени 23 дивизију, као и лијево крило до Трговишта, да смијени 25 дивизију, како би се ове двије дивизије ослободиле за дејство на другим правцима.² Наша дивизија на десном и лијевом крилу одржаваће везу са јединицама Црвене армије.

V вези с тим,

н а р е ђ у ј е м о :

VI пролетерска бригада одмах по примитку ове заповијести — још у току ноћи — смијениће на лијевом крилу јединице 25 дивизије, а на сектору Гунцати батаљон XV бригаде. Према томе, ова бригада поставиће се на линију: Пољци — Трговиште, десно чврсто везујући се са јединицама Ц. А. и XV бригадом, а лијево са јединицама Ц. А. у Трговишту.

XV мајевичка бригада одмах по примитку овог смијениће са два батаљона II крајишку бригаду на досадашњим положајима и са једним батаљоном смијениће батаљон Црвене армије на цести Бумбареве Брдо. Према томе, Мајевичка бригада за посјешће положаје: Бумбареве Брдо — Ирижани. Лијево на к. Пољци чврсто

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1, к. 1343.

² Видитом I, књ. 14, док. бр. 189.

се повезати са VI бригадом, а десно са II крајишком бригадом.

II крајишка бригада, чим је смијене јединице XV бригаде, кренуће са досадашњих положаја и смијенити јединице Црвене армије на сектору: Прељина — ЈБубић и јединице 23 дивизије на сектору: ЈБубић — Вранићи — Г. Горијевница. Задатак је чврсто затварање комуникација: Чачак — Прељина — [Г.] Милановац, Чачак — Вранићи — Горијевница.

На овој просторији запосјести све положаје према непријатељу које су држале јединице Црвене армије. Улијево се чврсто везати са XV бригадом, а удесно одржавати везу са јединицама 23 дивизије.

Штаб дивизије остаће у Книћу.

Хируршка екипа бр. I налазиће се са II крајишком бригадом, а Хируршка екипа бр. II налазиће се у Книћу.

Напомене:

1.) Штаб II крајишке бригаде одржаваће са нама редовну и сталну радио-везу.

2.) У вези са растегнутошћу јединица и врло широком просторијом коју запосиједају наше јединице, а у вези са задацима наших снага и Црвене армије за уништење непријатељских снага у долини Западне Мораве — штабови бригада на својим секторима појачаће будност и непријатеља стално нападати мањим одјељењима, стално бити с њим у контакту не дозвољавајући му да преузме иницијативу на појединим секторима.

У оваквој ситуацији највећу пажњу посветити чврстој вези и садејству међу бригадама у оквиру дивизије, а посебно вези и садејству у оквиру батаљона у оквиру бригада.

3.) У току ноћи, а најкасније пред зору, на Бумбареву Брдо доћи ће наша протуколска батерија 75 мм. Штаб XV бригаде (или Штаб батаљона на Бумбареву Брду) прихватиће ову батерију која ће доћи цестом од Кнића и дати јој одређене задатке. Ову батерију користити у потпуности.

4.) Тражене железничаре, према нашем данашњем наређењу, *задржите у јединицама, не треба их слати.*

5.) Приликом смјењивања бити опрезан и не смије се Дозволити да непријатељ то примијети.

6.) Штаб II крајишке бригаде телефонску линију, коју сада има постављену, оставиће за даљу употребу на садашњем мјесту.

Потврдите пријем ове заповијести.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. пуковник,
• (отсутан)

Командант-пуковник,
Глигор. Мандић

Начелник-п. пуковник,
Р. Вујовић

(М. П.)

БР. 68

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА КОМУНИКАЦИЈАМА МРЧАЈЕВЦИ — ПОПОВИЋИ И МРЧАЈЕВЦИ — БУМБАРЕВО БРДО¹

ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
25 новембра 1944 г. у 15 ч.

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) Наши истурени батаљони налазе се на положају Концило (590) — Мали Врх (512) — Клик (480), и офанзивно дјелују према цести Мрчајевци — Поповићи и Мрчајевци — Бумбарово Брдо. Непокретни дијелови ових батаљона налазе се у с. Пајсијевићи.

2) У јучерашњој борби имали смо 28 избачених из строја, од тога 5 мртвих, 20 рањених и 3 контузована. Од рањених теже су рањени један помоћник комесара чете и об. официр IV батаљона. Ови губици били су већином од непријатељске артиљерије.

3) Непријатељске снаге испред наших положаја нису стално једнаке — повремено се мијења њихова јачина, само непријатељ располаже на сектору Лађевци — Мрча-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26 •— 6, к. 989

јевци са 8 топова и више тешких бацача. У току јучерашњег дана, а и данас прије подне води се борба око самог Краљева и југозападно према Рашкој.

У јучерашњој борби непријатељ је имао преко 40 мртвих и више него то рањених.

Заједно са Нијемцима налазе се и четници, недићевци и љотићевци.

4) Потврђујемо пријем Вашег наређења бр. 105 од данас, по којем ћемо поступити и о свему Вас извијестити.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб,
командант-потпуковник,
Саво Трикић

БР. 69

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТНАЕСТЕ МАЈЕВИЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМ- НАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛО- ЖАЈУ БРЕСНИЦА — ГУНЦАТИ¹

ШТАБ
XV МАЈЕВИЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Бр. сл.
25-X1- 1944 г. у 12 час.

ШТАБУ XVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) У току ноћи сва три наша батаљона вршила су притисак на непријатељска упоришта са једним дијелом снага и након борбе која је трајала на сваком сектору око један сат повратили се назад.

У овој акцији имали смо 6 рањених и једног мртвог. У овој акцији нестало је један помоћник комесара чете, за кога се не зна тачно да је погинуо. Претпоставља се да је при повлачењу залутао и има изгледа да се врати.

² Редакција није пронашла овај докуменат.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/3, к. 1089.

² Види док. бр. 53 и 55.

У току јучерашњег дана од непријатељске артиљерије имали смо 2 мртва и 2 рањена.

2) У току јучерашњег испада непријатеља, када је успио потиснути дијелове VI бригаде, са положаја Концило повукао се је и вод нашег IV батаљона. У току ноћи тај је положај поново запосједнут, а извијештени смо да је VI бригада запосјела све јучерашње положаје.

3) Примили смо новомобилисаних 99 другова, а у спроводном акту пише да се упућује 102.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћ. политкома капетан,
Самуел Ј. Камхи

Командант мајор,
В.² Карановић

БР. 70

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОД 18 ДО 24 НОВЕМБРА¹

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. сл.
25/XI-1944 г.
у 16 ч.

ШТАБУ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

18 новембра 1944 год. око 10 часова наша бригада је дошла на просторију села Доње Добриње и села Табановићи. Око 14 часова наши батаљони су заузели положаје и то: Љубићски батаљон на коти 786 и коти 850, тј. Ораовици; 4. батаљон на коти 666, а 1. батаљон на котама 763, 436 и у току ноћи заузима уз борбу од непријатеља коту

² Владо

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/3, к. 1089.

766, док 2. батаљон остаје у селу Табановићи. Трећи, пак, батаљон са Штабом бригаде смешта се у Средњу Добрињу.

У току 19 новембра 1944 год. није се никаквих нарочитих промена десило на нашем сектору, сем што је било патролних извиђања и малих чаркања, нарочито са стране нашег 1. батаљона који је са коте 766 ометао комуникације непријатеља на цести.

У току ноћи између 19 и 20 новембра т. г., наш 4. батаљон врши напад на коту 742, тј. Гвоздац, после једносатне борбе, кратке али оштре, заузима непријатељски положај, убивши 15 непријатељских војника и заробивши једног, али после кратког времена, око 1 час 20 новембра, Немци из Тучкова артилериском и минобацачком ватром, потпомогнути јаким пешадиским снагама, поново заузимају Гвоздац и наши се повлаче на полазне положаје, тј. на коту 666.

У току 20 новембра 1944 год. нису се на нашем делу фронта десиле никакве знатније промене, сем што је наш 1. батаљон морао под притиском непријатеља напуштати коту 766 и поново је повратити, тако да је одржава и у току 21 новембра преко читавог дана.

У току 21 новембра 1944 год. наш 4. батаљон води стално борбу са непријатељем све до мрака.

По наређењу Штаба дивизије наш 1. батаљон, који је стално водио борбу, услед заморености требало је да буде смењен у току ноћи 21 новембра са положаја, али услед тога што јединице Црвене армије нису хтеле да изврше смену, то је он тек 22 новембра смењен.

22 новембра 1944 год. наш 4. батаљон је рано ујутру био нападнут од стране непријатеља и водио је читав дан борбу са непријатељем, који је у борбу увлачио све нове и нове снаге, тако да је око 11 сати тога дана наш 4. батаљон морао да напусти коту 6*66, тј. Греду и да се укопа на коти 659 до коте 786, тј. на Малињаку, одржавајући те положаје стално. Истовремено су Немци вршили јак притисак, потпомогнути артилериском и минобацачком ватром на Ораовицу (коту 850) коју је држао Љубићски батаљон, тако да је Љубићски батаљон услед јаког притиска морао напустити коту 850 и укопати се на коти 741.

23 новембра 1944 год. око 2 часа изјутра, наш Трећи
4 батаљон са две чете и са једном четом Љубићског батаљона извршио је напад на непријатеља на коти 850, али је копа прелазила из руке у руку два пута у току ноћи, али, као што сам мало пре казао, утврде које су Немци испод саме коте изградили — без тешких оруђа не могу се ликвидирати. Истовремено је наш 4. батаљон вршио напад на Греду

(кота 666), али како су непријатељске снаге врло јаке, бројност око 400, то њихов напад није могао бити успешан. На сектору 2. батаљона у току ноћи 22 и 23 новембра водиле су се исто тако жестоке борбе, јер је непријатељ покушао да заузме косе изнад Јелен Дола. Борба се продужује преко читавог дана у току 23.XI.1944 г., док се на осталим секторима воде мале чарке.

23 и 24 новембра т. г. ноћу, наш 3. батаљон поново напада коту 850 са ЈБубићским батаљоном, али без успеха, јер је непријатељ бројчано јак а и добро утврђен. У току исте ноћи и наш 4. батаљон је нападао непријатеља на свом сектору, да би потпомогао напад 3. батаљона.

У току 24 новембра 1944 год. наш 2. батаљон је четири пута одбијао непријатељске нападе, који су потпомогани јаком артилериском ватром. У току ноћи између 24 и 25 новембра т.г. непријатељ је напао на коту 841 заузевши је. 2. батаљон је морао да изврши контранапад, опет ју је одузео од непријатеља. Напомињемо да су на koti биле јединице Црвене армије и пошто ју је заузео наш 2. батаљон, Руси су се поново повратили на коту.

Напомињемо да су Руси ноћу 19 и 20 новембра т. г. обећали напасти коту 841 и нису извршили напад, зато је наш 1. батаљон морао да изврши напад, протеравши непријатеља и заузевши коту, али непријатељ је извршио после кратког времена контранапад и опет заузео коту, тако да су је тек 20 и 21 увече Руси заједнички са 1. батаљолом наново заузели.

24 новембра 1944 год. Руси отступају са коте 763 и 766. Наш 2. батаљон нокушава да заузме коту 763 и на концу му и успева, тако да је тек 25 поново мора напустити.

Наш 1. батаљон је 23-XI-1944, по вашем наређењу, морао да пође на положаја Камене Главе (кота 799) и Вјетрња (кота 797), али, на наше тражење, 24 новембра се поново враћа и остаје као бригадна резерва, с тим што ће вечерас смени 4. батаљон са положаја.

У току читавих ових борби непријатељ је имао више од 600 (шест стотина) мртвих, док су наши губици 100 рањених и око 15 мртвих.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник,
Мил.² Дрљевић

² Миливоје

БР. 71

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ОСМЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА ЛИНИЈИ ЉУБОВИЈА
— ЗВОРНИК — КОВИЉАЧА — ЛОЗНИЦА¹**

ШТАБ XVII УДАРНЕ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл. дана 25 XI 1944 г.

Предмет: Оперативни извјештај

ШТАБУ 28 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Доставља вам ое оперативни извјештај за вријеме борби на положају Лозница — Ковиљача — Зворник — Љубовија.

1. — ОПИС ПОЛОЖАЈА:

Положај који су држале наше јединице географски је бреговит а исти је десна обала Дрине од Љубовије — Зворника —• Ковиљаче и Лознице (секција Шабац —• Бијељина —г Зворник —• Крупањ).

2. — ЈЕДИНИЦА КОЈА ЈЕ ВОДИЛА БОРБУ:

У овим борбама учествовао је II, IV, I и III батаљон, како слиједи: II батаљон водио је борбе на сектору Ковиљача уз помоћ III батаљона, IV батаљон водио је борбу на сектору Батар — Зворник — Радаљ уз помоћ III батаљона ове бригаде, I батаљон водио је борбу на сектору Грачаница — Д. Љубовиђа. III батаљон водио је борбу на вијенцима источно од М. Зворника (Влашке Њиве). Сусједне садејетвујуће јединице биле су узајамно помагање батаљова батаљону ове бригаде, док неких других јединица на овом сектору вије било.

3. — НАЗИВ И ЈАЧИНА НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА:

Непријатељске снаге које су нападале наше положаје на сектору Ковиљача — Зворник — Љубовија биле су састављене углавном од Њемаца, Аркаута, четника и зеле-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25—1/1, к. 1134.

наша.² Четници и зеленаши послужили су као водичи у Ковиљачи а исто тако код М. Зворника у нападу на наш IV батаљон. Јачина непријатељских снага била је у нападу на Ковиљачу 80—100 Њемаца уз помоћ артилерије с правца Муслимански Шепак, у нападу на IV батаљон код Батра и М. Зворника било је око 500—600 Њемаца, који су прелазили Дрину на 3 мјеста уз помоћ 2 тенка на лијевој обали Дрине, а такођер артилерије с правца Чолопека. У нападу на наш I батаљон код села Грачанице било их је први дан 200 са двоја борна кола, док други дан није се могао оцијенити број пошто су наступали са више праваца; састав њихов горе је напоменут, док име команданта није нам познато.

4. — БООСТРАНА СИТУАЦИЈА:

Намјере непријатеља биле су углавном уперене на пљачку, као штб се то најбоље види из њиховог рада у Ковиљачи гдје су приликом упада пљачкали. Исто тако у нападу на наш IV батаљон код Батра и Радаља непријатељ је углавном опљачкао стоку, запалио неколико кућа и повукао се преко Дрине. Иста намјера била им је и у селу Грачаница, и уз то извиђање тога сектора; то се најбоље види из разлога тога што су минирали све прилазе с правца Грачанице.—• Узовнице — М. Зворника и Д. Љубовиће.

5. — ИЗДАТЕ ЗАПОВИЈЕДИ:

Заповијести које су издаване јединицама за запосједање напријед наведеног положаја издате су као заповијед за запосједање положаја од М. Зворника до Д. Љубовиће писменим наређењем Штаба ове бригаде, док заповијест за запосједање положаја од М. Зворника до Лознице издата је усменим путем, а поред тога на опрезност и све оетало штабови батаљона опомињани су преко телефона.

6. — ВРИЈЕМЕ КАДА ЈЕ БОРБА ПОЧЕЛА:

Први напад који је непријатељ извршио на наше јединице био је у мјесту Ковиљача дана 8.XI у 5.45 сати ујутро.

Други напад који је извршио непријатељ био је усмјерен на јединице IV батаљона на сектору Батар — М. Зворник 14. XI. 1944 у 5 сати ујутро. Трећи напад који је извршио непријатељ на наше јединице био је 17 и 18 ов. мј., 17-ог у 11 сати а 18-ог у 8 сати ујутро.

² Квислиншка војна организација, коју је окупатор образовао од припадника бивше муслиманске милиције.

Наши напади, који су били усмјерени на М. Зворник у циљу протјеривања непријатеља и ослобођавања другова који су били блокирани од стране непријатеља, били су на дан 8. XI. 1944 у 22 сата, 9.XI. 1944 у 20 сати и 10.XI.1944 у 3 сата.

7. — ТОК БОРБЕ:

Приликом напада непријатеља на наш II батаљон у Ковиљачи, наше јединице нису се снашле, т.ј. ни виши ни нижи руководиоци, тако је дошло до непожељних циљева и непријатељу је пошло за руком упасти у само мјесто, на нијети нам губитке и опљачкати га. Приликом напада наших јединица на М. Зворник — био је усмјерен углавном да се ослободе 12 другова који су били блокирани у тунелу код М. Зворника — први и други покушај није нам успио, док је трећи покушај успио, непријатељ је сатјеран у једну зграду и другови који су били блокирани искористили су прилику и извукли се. Приликом напада непријатеља на наш IV батаљон код Батра и Радаља наше јединице су правремено примјетиле пребацивање непријатеља код самога Батра, док пребацивање непријатеља код Сакара није било примјећено и непријатељу је успјело попети се на Влашке Њиве и са тога вијенца спустити се на Радаљ и Батар те је долазио нашим јединицама са леђа.

8. — ИСХОД БОРБЕ:

Постављени задаци нису извршени у потпуности, што се види из тога да је непријатељ четири пута покушао прећи Дрину, што му је успјело опљачкати села и повратити се назад. У овим борбама убијено је у Ковиљачи два непријатељска војника, која су нађена, док је по извјештају цивила однесено 15 рањених. Приликом промјене јединица у мјесту Ковиљачи не може се рећи точан број палих и погинулих непријатељских војника, а с обзиром на број избачених мина и топовских граната у директне циљеве, те постављање нагазних мина на линији Козлук — Браћево, ми рачунамо да је избачено непријатељу из строја 60—70 војника. На сектору М. Зворника, приликом напада непријатеља на јединице IV батаљона, непријатељ је имао 27 што мртвих а што рањених. На сектору Зворник — Љубовија миниран је један камион, односно налетео је на нагазне мине, који је је био натоварен са непријатељским војницима, а поред тога опстрељивана је цијелог дана цеста Зворник — Дрињача. У камиону сматрамо да је било 20 што мртвих а што рањених непријатељских војника. Приликом напада непријатеља на наш I батаљон код села Гра-

чаница непријатељ је имао 9 мртвих и 24 рањена. У борби код Влашких Њива непријатељ је оставио 5 мртвих, који су нађени, а по извјештају цивила одпремили су 7 рањених; за вријеме опстрељивања цесте имао је непријатељ два мртва, који су виђени. Број погинулих и рањених за вријеме држања положаја Зворник — Д. Љубовића износи 165 непријатељских војника и 18 мртвих, за које се тачно зна. Уништен један камион на цести Зворник — Д. Љубовића [који је наишао] на мине које су постављене на цести Козлук — Брањево.

9. — НАШИ ГУБИЦИ У ЉУДСТВУ И МАТЕРИЈАЛУ:

У овим борбама погинуло је од подофицира: ст. водник Стево Чакмак и мл. водник Кућарајтер Иван, док је рањен комесар чете Раделић Душан; поред тога у овим борбама имали смо 37 мртвих, 33 рањена и 105 несталих ... Од материјала распрнуо се је топ 75 мм, изгубљена у тунелу протутенковска пушка, уништен један п. митраљез и изгубљено 27 карабина. Испаљено је „маузер" муниције 18.107 мет., енглеске 250, протутанк. пушке 60 и мина за тешки бацач 160; испаљено из топа 75 мм, систем амерички, 35 граната.

10. — ИМЕНА ОНИХ КОЈИ СУ СЕ СЛАБО ДРЖАЛИ:

У овим борбама слабо су се држали руководиоци II батаљона у Ковиљачи. Исто тако руководство IV батаљона приликом напада код с. Батра. Потребне мјере ће се подузети. За похвалу немамо никога.

Критика као и све остало види се под тачком 10.—•

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Лолиткомесарчијор:

Сл. о.

Командант-мајор:

Милан Јока

(М. П.)

БР. 72

ИЗБЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ОСМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА БРИГАДЕ ОД 15 ДО 24 НОВЕМБРА¹

ШТАБ XXI УДАРНЕ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 14 дана: 25/XI 1944 г.

Предмет: Оперативни извјештај о вођеним операцијама од 15—24-XI-1944 г.

ШТАБУ ХХVIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Јединице ове бригаде од 15-XI па закључно са 24-XI тек. год. држале су положај на ријеци Дрини и то:

I батаљон: сектор Ковиљача од циглане (к. 122) са десним крилом па до к. 130 (Горње Поље) са лијевим крилом.

II батаљон: сектор Лозница, наслањајући своје лијево крило на положаје I батаљона: к. 122 — Палатор Хан на Дрини, док десно крило протезало се до к. 111 (Кривића Ада).

III батаљон: сектор Горња Ковиљача, са десним крилом повезан је био положај са I батаљоном код к. 130 (Горње Поље), док са лијевим крилом везао се са јединицама XVII ударне бригаде код Доње Борине.

IV батаљон: држао је сектор Шор :— Козјак и то тако, да лијево крило његовога положаја повезивало се са јединицама II батаљона код к. 111 (Кривића Ада), док десно крило протезало се до ријеке Јадра, лијева обала — уток ријеке Јадра у Дрину, гдје се на своме десном крилу повезивале јединице са јединицама Бродске бригаде.

Положај је заузет 15-XI у само- свитање. Секција Бијељина — Зворник 1:100.000.

2. — Према точки првој јединице XXI ударне бригаде Са 4 батаљона држале су горе назначени сектор, т.ј. од лијеве обале ријеке Јадра па уз Дрину до Доње Борине. На своме лијевом крилу јединице ове бригаде везале су се

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35—2, к. 1124.

преко III батаљона са јединицама XVII ударне бригаде, док на десноме крилу везале су се са јединицама Бродске бригаде.

3. — Назив и састав непријатељских јединица које су држале положај на лијевој страни ријеке Дрине, од Јање па до Зворника, није нам у потпуности познат. Једино што се могло сазнати: да на том сектору је било око 2.000 непријатељских војника и то: Њемаца, зеленокадраша и четника. Непријатељ у своме саставу располагао је са тешким оружјем и то: топовима кал. 75 мм, са распоредом: 3 у Јањи, 2 у Муслиманском Шепку, док 2 топа имао је у Козлуку. Исто тако располагао је и са тешким бацачима, као и са тешким аутоматским оружјем.

4. — Обострана ситуација била је таква, да смо се ми као и непријатељ налазили у обрани. Никакви напади нису вршени било с наШе или са непријатељеке стране. Непријатељу био је онемогућен сваки редовни промет на цести Јања — Зворник дању, но исто тако за нас било је немогуће кретати се цестом од Лознице, Ковиљача — Зворник, и то дању; ноћу све потребе војске надопуњаване су. Непријатељ је исто тако своје кретање вршио ноћу цестом Јања — Зворник.

5. — Све заповиједи издаване су штабовима батаљона писмено а и према потреби издаване су усмено од стране чланова Штаба који су били присутни код појединих батаљона.

6. — 15 ов. мјес., по заузећу одређенога положаја, у 8 сати ујутро на сектору I и III батаљона непријатељ је тучао својом артилеријом. Током читавога овога времена од 15—24 непријатељ је узнемиравао наше јединице артилериским и минобацачком ватром, а исто тако и ватром тешкога аутоматскога оружја.

7. — Заузети положај држао се без икаквог маневрисања, а борба водила се у спречавању непријатељског саобраћаја, као и покушаја прелаза преко Дрине од стране непријатеља. Обрана била је добро организирана у виду предстражарских положаја и том добром организираном обрадом спријечена је непријатељу извидничка дјелатност. Положаји су напуштени на сектору I и III батаљона по добијеној смјени од Бродске бригаде 24 ов. мјесеца у 2 сата ујутро.

8. — Резултати борбе нису нам у потпуности познати, т.ј. губитке непријатеља у потпуности не познамо, али постављени циљ је постигнут, како је изнијето у тач. 7. Једино из тешкога оружја, т.ј. бацача на сектору III батаљона

убијено је 32 непријатељска војника, уништена 4 кола и убијено 12 коња. Док на сектору I батаљона, што се могло Бидјети, убијено је 4 непријатељска војника и уништен 1 камион. Дакле, непријатељски губици, што се је могло видјети на читавом сектору, јесу: 36 убијених непријатељских војника, уништена 4 кола и један камион, као и убијено 12 коња, док предмјевамо да је непријатељ морао имати много више рањених, а нарочито од артилерије у Козлуку и Муслиманском Шепку.

9. — Наши губици у људству јесу 6 мртвих и 12 рањених. Од рањених већи број је лакше рањен. Док међу мртвима погинуо је и политкомесар 1 чете I батаљона друг Шушковић Иван. Од материјала није изгубљено ништа, док је утршено око 16.000 пушчаних метака, око 90 тешких и 60 лаких мина.

10. — Имена лица и јединица које би требало похвалити и одљиковати ради нарочитих потхвата нема.

11. — Такођер није било лица које би требало позвати на одговорност и казнити.

12. — Обрана положаја који се држао била је добра. Све заповијести биле су реалне и на вријеме издаване, руковање са борбом било је у складу а исто тако командовање виших и нижих старјешина било је добро. Међупростори контролисани су бојним патролама доста савјесно. Осматрачка служба вршена је добро, но једино извидничка дјелатност је затајила и то ради тога што до сада није посвећена довољна пажња обуци извиђања. Да би се то отклонило подузете су мјере од стране овога штаба по добивеним директивама из Штаба дивизије, те ће се формирати извидничке десетине при штабовима батаљона, а исто предвиђени материјал за извиђање прописан по I пролетерском корпусу биће достављен тим десетинама. Неће се ограничити само на обуку извиђања непријатеља код извидничких десетина него ће се то пренијети и на цијели војнички кадар у овој бригади.

Артилерија коју смо добили у наш састав гађала је доста непрецизно. Вјерујемо да је то услиједило услијед тога што на 4 топа постоје једне помоћне нишанске справе, док све остало што је потребно за нишањење артилерци то немају, као на пр. либелу, квадрант и таблице гађања.

Нови борци у посљедње вријеме свладали су доста војнога материјала и опажа се да грешке саморањавања ишчезавају, а исто тако и политички рад имао је свога успјеха јер је дезертерство престало, а и однос нових бораца са старима могло би се рећи у потпуности је задово-

љавајући. Опазило се да артилерија својом ватром утиче јако много на подизање морала бораца.

Исто тако опазило се да изградња фортификациских објеката не одговара у потпуности војним прописима, но и тај недостатак током даље војничке изобразбе отклонит ће се.

Тактички и борбени поступци напшх старјешина били су у складу са ситуацијом на бојишту. Одржавање везе било је задовољавајуће. Радиодепеше нису слане, јер за то није изискивала потреба, но све извјештаје о стању на положају добивали смо путем телефонске везе, те исте путем телефонске везе достављали Штабу дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, мајор
Бранко Купрешанин

Командант, мајор
Душан Крећа

БР. 73

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА КОСОВУ И О РАСПО-
РЕДУ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ ХVII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 30
25-XI-1944 г.

у _____ часова

ШТАБУ XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

После уласка наших јединица у Гњилане, Урошевац, Приштину, као и других наших јединица у остала места Косова и Метохије, наоружане арнаутске јединице углавном су остале код својих кућа. Једино испред наше војске побегло је оно што је било највише окрвављено у борби против нас и они су отишли делом са Немцима а делом према Албанији. Један део се склонио у шуме у групама од по 50—100 војника које предводе поједини председници оп-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 1051.

цггина, бивши официри (Аркаути) и они изјављују ирвко својих агената да ће чим пођу Бугари са ове територије нас напасти. Таквих скупина највише има на сектору на коме се налази наша дивизија: Карадаг планина код Гњилана, на западном делу Косова Поља, на сектору између Приштине — Гњилана и Подујева итд. Остале арнаутске наоружане масе, нарочито оне ближе комуникацијама, остале су и сачекале нашу војску и већ добрим делом приступају у наше редове, тако да на територији Косова и Метохије већ сада има око 4000 партизана Арнаута.

У наше јединице нисмо мобилисали Шиптаре, већ сви иду у косовске бригаде. Такође с наше стране нисмо спроводили до сада ни мобилизацију нити пак разоружавање, јер су то предузеле јединице које спадају под Главни штаб за Косово и Метохију,² те нам је самим тим умногоме одузета самоиницијатива.

Да би вам била јаснија ситуација о свему томе, даћу вам извештај како другови из Главног штаба за Косово и Метохију постављају ствари у том погледу:

Они стоје на становишту да прво треба извршити добровољну мобилизацију преко својих команди места, народно-ослободилачких одбора, па тек онда приступити разоружавању оних који неће да иду у војску и који се не буду одазвали мобилизацији. Како се ми налазимо на територији Косова, а која се налази под Главним штабом за Косово и Метохију, који је повезан директно са Врховним штабом, морали смо целокупан рад како- у погледу операција тако и у погледу мобилизације повезати са њиховим радом и њиховим ставом по тим питањима. Отуда произлази то зашто ми до данас нисмо извршили мобилизацију и разоружавање, како сте нам то ви наредили, у оним крајевима где се ми налазимо.

На овој територији Косова и Метохије се налазе сем наших снага и снага 22 дивизије још и две бригаде из јужне Албаније и неколико бригада Космета. Број јединица домаћих све више расте и оне ће се скоро попети на доста велики број.

Наше јединице су распоређене: 25 бригада са Штабом дивизије у Приштини, 26 бригада: Липљан — Суводо — Јањево, 27 бригада на сектору Гњилане.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, п. пуковник,
(М. П.)

Командант, п. пуковник,
Поповић

² Оперативни штаб за Косово и Метохију

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ СЕДМЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА БРИГАДЕ ОД 1 ДО 25 НОВЕМБРА¹

ШТАБ
21 СРПСКЕ БРИГАДЕ
Пов. бр. 58
25-11-44 год.
Гњилане

ШТАБУ 46 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Оперативни извјештај Штаба 27 српске бригаде од 1-11 до 25-11-44 год.

1-11. — Бригада се налазила: два батаљона на положају Свети Илија — Китка а два у селима на одмору: Честелину и Содерцу.

2-11. — Батаљони су били размештени као и првог: два на положају а два на одмору.

3-11. — Наша два батаљона су држала положај на Китки и Светом Илији, а са Другим батаљоном напали смо караулу између Новог Села и Сухарне, батаљон је заузео овај положај, али после неколико сати непријатељ је извршио контранапад и повратио изгубљен положај — успевши да на целом сектору одбаци наше снаге са Китке и Светог Илије и уђе у село Честелин. Непријатељ почео да пали село Честелин и запалио је неколико [стогова] сламе, али после наш 2 батаљон контранападом успе да спречи паљење села. У тој борби непријатељ има доста губитака у људству. У материјалу није имао губитака. Наши губици у људству износе: 31 мртав и 55 рањених. Губици у материјалу: 4.000 метака бугарске муниције. После борбе батаљони су остали у селима Содерце и Честелин и у току ноћи добивена је заповест да се заузму изгубљени положаји.

4-11. — По добивеном наређењу да се заузму изгубљени положаји, 3 батаљон добио је наређење да заузме Китку и он је заузео Китку без борбе јер је непријатељ био напустио положај, а батаљон је напао Светог Илију и зау-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 987.
а Види док. бр. 181.

зео. Непријатељ мало пружио отпор и напустио положај. Задатак је извршен. Непријатељу су нанесени губици јер су наши бацачи тукли прецизно. Ми нисмо имали губитака.

5-11. — Два батаљона су држали положаје које смо заузели, као Светог Илију и Китку. Остали батаљони су били на одмору у селу Содерце и Доброшеву и сређивали се, а са руководиоцима [извршена] анализа борбе.

6-11. Овога дана батаљони су остали на истим положајима и селима за одмр. Борбе није било. Извршена је делимична смотра.

7-11. — Први и Други батаљон били су на одмору у селу Содерце. Трећи и Четврти батаљон били су на положајима: Св. Илија — Китка. Штаб бригаде био је у с. Содерце. Батаљони који су били на одмору парили су се и чистили.

8-11. — Овога дана батаљони су остали на истим местима. Рад: Трећи и Четврти батаљон — парење и чишћење, а Први и Други држали су положаје.

9-11. — По добивеном дивизиском наређењу бригада је смењена са 26 бригадсм и прешла у дивизиску резерву у село Дубницу, Бумишевце и Стрпско.

10-11. — Бригада је остала на истим местима на раду и одмору. Рађено је војнички и политички, као и чишћење и парење одела од вашију. Бојници су били у биоскопу у Врању.

11-11. — И овога дана распоред бригаде остао је непромењен. Рађено је војнички и политички са војницима.

12-11. — По добивеном наређењу од Штаба дивизије извршен је покрет и то: два батаљона правцем к. 960 и к. 956 и даље према с. Брезници, а остали батаљони били су у резерви у с. Катуну. Циљ овог покрета био је да се прод^е у дубину непријатељског положаја, а у координацији са бугарском војском. Батаљони су изишли на ове коте, а непријатељ је већ био отступио.

13-11. — Трећи батаљон је сменио са положаја Први и Други. Рад: војнички и политички и чишћење и уређење спреме.

14-11. — Овога дана размештај бригаде остао је непромењен. Рађено је војнички и политички, као и чишћење и уређење спреме.

15-11. — Размештај бригаде остао је исти као и прошлог дана, сем што је Четврти батаљон кренуо у правцу с. М. Трновац. Рађено је војнички и политички.

16-11. — Према добивеном наређењу од Штаба дивизије извршен је општи покрет правцем Велики Трновац —

Доморавце. За време овога марша дисциплина је била врло добра. Бригада се је разместила у с. Доморавцу и с. То—поници.

17-11. — По добивеном наређешу од дивизије извршен је покрет у правцу Гшилана. Бригада је стигла у села: Прилепница, Божевце, Клобукар. Разбијене шиптарске банде нису нигде давале отпора. Делимичним делом повукле су се у шуму, али су заузеле став мироваша, но из страхопоштоваша. Било је доста Шиптара који су сами донели оружје и предали бригади.²

18-11. — Распоред бригаде остао је непромешен. У свим селима рађено је војнички и политички. Поступак према народу био је правилан. Нарочито Шиптари су врло добро дочекали нашу војску. Одржани су зборови са Шиптарима. Примљено је неколико пушака са муницијом од Шиптара.

19-11. — Размештај јединица остао је непромешен. Рађено је војнички и политички. Вакцинисаше људства. Уређеше и чишћеше спreme.

20-11. — По добивеном наређешу од дивизије извршен је покрет и то: Штаб бригаде са једним батаљоном у Гшилане, а остали батаљони у села: Прилепница, Малешево и Д. Ливоч.

21-11. — Размештај бригаде остао је непромешен. Рађено је војнички и политички. Са штабовима батаљона одржава је конференција и саветовање. Било је купаше људства и чишћеше и пареше одеда.

22-11. — Размештај јединица остао је непромешен. Рађено је војнички и политички. Купаше, чишћеше и пареше одеда. Шиптари који су и даље остали по шумама и даље су заузели став мироваша. Свима је упућен позив да се врате.

23-11. — Распоред је остао непромешен као и прошлог дана. Рађено је војнички и политички. Пареше одеда и купаше.

24-11. — Размештај је остао исти као и прошлог дана. Рађено је са војницима и практично — борбена обука и пешад. егзерцир.

25-11. — Размештај бригаде остао непромешен. Рађено је војнички и то практично, као и политички. Шиптарске банде и даље мирују на нашем тереву.

Исхрана војске била је добра. Одећа, а нарочито обућа слаба је. Морал добар. Дисциплина се нагло поправља и сада је добра. Бојна готовост бригаде је незадовољавајућа.

²-Види док. бр. 8, примедба бр. 2.

Бојна готовост и војничко развијање војника у току су развијања. Хигијена, односно санитет није задовољавајући, јер је војска нечиста.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТКОМ-МАЈОР, КОМАНДАНТ-МАЈОР,
Алекса Ракочевић **Ст. Јовановић**
НАЧЕЛНИК ШТАБА,
Никола Пејовић
(М. П.)

БР. 75

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 26
НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
ДИВИЗИЈЕ О ПРЕЛАЗУ ПРЕКО ИБРА¹**

ШТАБ
3. СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. службено
26 новембар 1944 године
Положај
часова 11

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Према наређењу тога Штаба оп. бр. 246 од 22 о.м.² Бригада је извршила покрет правцем и то: Грачац — Драгосињци — Церовак — Гради — Готовац и разместила се на просторији Крушеврша — Готовац — Матарушка Бања — с. Матаруге. Разместили смо се зато на овој просторији што смо стигли доцкан на одређену просторију, пут је био врло тежак, блатњав и покрет је извршен под врло тешким условима. Истога дана дошли смо у контакт са непријатељем код манастира Жиче коју је пре нас запосео, хтео је ДД заузме и Матарушку Бању али је повраћен натраг од нашег 3. батаљона.

То вече нисмо могли извршити прелаз са Бригадом, зато што нисмо имали материјала за превозно средство а

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/3, к. 1089.

² Видидок. бр. 53 и 55.

и непријатељ је покушао да нас омете његовим нападима од манастира Жиче и од Трешњара. Успели смо да помоћу три мала чамца пребацимо 2. батаљон и један вод 3. батаљона — само пешадију без тешког оруђа, јер Ибар је врло брз и вода је надошла, те из тог разлога нисмо пребацили комору и тешка оруђа. Два нам се коња празна удавила при прелазу..

24 о.м. предузели смо спремање за прелаз са осталим деловима, али чамце нисмо могли спрадити јер нема довољно материјала а нема ни радника који то могу да сврше брзо, те ни до данас нису завршена три чамца која су наручена. Располагали смо са три мала дрвена чамца којима је спремања за прелаз 6. бригада. Два гумена чамца од 4. пролетерске нисмо могли употребити ради брзине воде која носи а и ради тога што свега два човека могу да стану. Успели смо да пребацимо цео 3. батаљон са свим његовим деловима, као и пратећу чету 2. батаљона и његову бојну комору, тако да сада имамо на левој обали Ибра два комплетна батаљона. Могли би још више те вечери да пребацимо али нам се утопила два чамца, тако да смо остали са једним малим чамцем. Са ова два батаљона је и начелник Штаба бригаде.

У ноћи 24 о.м. непријатељ је прешао Ибар код места Папратина и заузео је куће на обали Ибра и коту 714 на брду Парлог. Ово је прешао из тог разлога што на том месту није *уопште* било наших снага. Међутим он је пошао напред и наишао је на наш 1. батаљон, који га је одбио на његове полазне положаје али га није могао претерати јер су га штитили тенкови који су постављени на друму на левој обали а отстојање је врло близу. Исто *тако* непријатељ је запосео наше место прелаза са леве стране реке. Ова борба је вођена цео дан 25 о.м. а у току ноћи 25—26 извршили смо напад са две чете на непријатеља да би га протерали и притерали смо га до саме обале реке, али даље нисмо могли јер су тенкови штитили јаком ватром њихово повлачење, тако су и даље остали на самој обали укопани.

25 о.м. када је непријатељ нападао на наш 1. батаљон на горе поменутом положају, вршио је притисак од манастира Жиче на наш 4. батаљон; непријатељ је одбијен. Јачина непријатеља који се пребацио на ову страну реке је око 200 војника.

Откако смо дошли на ову просторију борба је вођена сваки дан, јер смо нападали на њихове камионе и колоне које пролазе друмом са леве стране Ибра. Непријатељски губици за време ових борби су око 60 мртвих и много више рањених, запалили смо им, тј. уништили 9 камиона и 2 мо-

а у коме време ради
 и да се брине са нама пред
 да кривиме кривично јер је
 Мерија у току војне 20-20.0.0.
 на нама се јурећи да ухвати
 кривичај или је преломе
 кривично или маје ће штеи
 да новачи. При крају сва
 уопшти да под закључком да
 нама сва лећа и продуже д

Наши положаја су
 Крушевце 7. аналитичко се
 јер је непријатеља врло др
 те се ово дешава на престу
 престор између нас и њ. П
 се јурећи са нама на брди
 нама новачику.

Иако се потребно
 развојима постоје нама је врло
 кад а пратећи врло једнак т

ОПРЕДМЕТНО

ОДБОЈА НАПОЈ.

торцикља, Наши губици до сада су 3 мртва и 10 теже и лакше рашених.

Ово је извештај о борбама само за ова два батаљона која су са десне стране реке. Извештај од 2. и 3. батаљона, који се налазе на левој страни Ибра, нисмо још добили а ми смо упутили групу која треба да ухвати везу са њима. и донесе тачан извештај. Знамо о њима само то да се на-дазе на положају Прогорелица — Главица (кота 529). Чу-јемо борбу њихову и њихове нападе на друму.

За сада је прелаз већих снага још немогућ, јер би било потребно да се прво пребаце ова наша два батаљона тако да би »обезбедили прелаз осталим снагама. Ми ћемо ово учинити када нас неко смени са положаја код манастира Жиче који нас стално угрожава и било би потребно да се б. бригада рокира мало удесно, тј. до наших положаја на брду Парлог, а у исто време раде се чамци за нас које ћемо моћи да употребимо и да се брже са њима пребацимо на ону страну. Овај прелаз ћемо морати да вршимо насилно јер је непријатељ запосео целу обалу на левој страни Ибра. У току ноћи 25—26 о.м. пребацила се једна двојка са гу-меним чамцем из наше об. групе да ухвати везу са она два наша батаљона, да нам поднесе извештај као и да пренесе наређење батаљонима. Иста двојка понела је две нагазне мине које ће поставити на друму Краљево — Рашка, јер више није могла понети. При прелазу ове двојке Немци су отворили ватру на њих, али су успели да под заштитом наше ватре са десне обале пређу и да се забаце њима иза леђа и продуже даље пут.

Наши положаји су овде врло велики јер држимо по-ложај од села Крушевице, тј. закључно са селом, па све до Замчања. Ово држимо из разлога јер је непријатељ врло дрзак и врши сталне испаде иза наших леђа. Нарочито се ово дешава ва простору код с. Крушевице где искоршћују празан простор између нас и 4. пролетерске и нападају нас са леђа, тј. морамо да се јуримо са њима по брдима јер мо-рамо да обезбедимо пут који води за нашу позадину.

Било би потребно да хируршка екипа буде ближе нама ради тежих рањеника, пошто нам је врло тешко колима пребацити јер је терен испресецан а путеви врло рђави тако да кола једва пролазе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант
мајор
Мих.³ Гавриловић

Михајло

БР. 91

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА СМЕНУ ЈЕДИНИЦА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ И ДЕЛОВА ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ НА ПОЛОЖАЈУ ПРЕЉИНА — ЉУБИЋ — ВРАНИЋИ¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
26.XI.1944

ЗАПОВЕСТ

(Секција Чачак —• Ужице 1:100.000)

Наређењем Штаба наше дивизије наша бригада смијениће јединице Црвене армије и јединице 23. дивизије на сектору Прељина — Љубић — Вранићи, како би се ове јединице ослободиле за извршење других задатака.² У вези тог

н а р е ђ у ј е м о :

I батаљон — одмах по пријему ове заповијести — смијениће јединице Црвене армије у Прељини, тј. запосјести њихове положаје са задатком затварања тог правца, тј. правца Прељина — Чачак —• Г. Милановац, у лијево држати везу са батаљоном XV мајевичке бригаде код Ирижана, а у десно са нашим II батаљоном на линији Љубићд.

II батаљон —• одмах по пријему ове заповијести — кренуће правцем преко Прислонице прелазећи комуникацију Прељина — Г. Милановац и смзијенити јединице Црвене армије на сектору Љубића, са задатком запосједања положаја од јединица Црвене армије те чврстог затварања правца Љубић — Ракова. Везу у лијево одржавати са I батаљоном а у десно са IV батаљоном.

IV батаљон — одмах по пријему ове заповијести — кренуће најбољим правцем крај школе у Трпчи преко Прислонице и смјестити се у село Брђани западно од цесте Брђани — Прељина. Овај батаљон ће служити као бригадна резерва.

III батаљон — одмах по пријему ове заповијести — кренуће најповољнијим и најближим правцем преко Бр-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 987.

² Види док. бр. 181.

ђана, с тим што ће заонколити Вујан са сјеверо-западне стране и усиљеним маршем продужити креташе за Враниће те смијенити јединице 23. дивизије на линији Вранићи — Горијевница. Задатак овог батаљона јест чврсто затварање правца и цесте Вранићи — Г. Горијевница — Мијанковци.

Чета пратећег оруђа — одмах по пријему ове заповијести — креће правцем Лушевица — Г. Милановац — Прељина, с тим што ће ее поставити, тј. тамо јавити Штабу I батаљона који ће одредити мјесто за топове, са задатком затварања цесте Прељина — Г. Милановац.

Штаб бригаде кренуће у саму зору и смјестиће се на цести Г. Милановац — Вранићи у селу Брђани код Тешића Брда, заселак Тешићи, гдје ће горе наведене јединице одмах по запосједашу положаја послати извјештај.

Бригадно превијалиште, бојница, те хируршка екипа смјестиће се у селу Брђани у близини Штаба бригаде.

НАПОМЕНА:

1 — Приликом смјењивања јединица Црвене армије, пошто ће то бити већ дан, што више повести рачуна о прикривеном смјењивању јединица, да не би били примјећени од непријатеља те да не би непријатељ тукао артилеријом.

2 — Штабови батаљона биће међусобно чврсто повезани, а I батаљон у лијево са XV мајевичком бригадом, а III батаљон у десно са јединицама 23. дивизије.

3 — Сваки непријатељски покушај енергично и са протунападом одбијати како му се не би дозволило да узме иницијативу у своје руке.

4 — I батаљон ће настојати још у току ноћи да смијени јединице Црвене армије а и остали батаљони ће настојати да дођу што прије на своја одређена мјеста.

5 — Све горе наведене јединице поставиће бацаче иза својих положаја и то разређене, добро укопане, те на сваки непријатељски покушај одговарати прецизном бацачком ватром.

I батаљону додјељују се протуколски топови који ће стићи и којима ће одредити мјеста.

6 — Командант бригаде налазиће се јутрос код I батаљона у Прељини.

Уколико шта буде нејасно батаљону, треба да се обраћају њему.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник полит. комесара,
капетан:
В. Лукић

Командант, п. пуковник:
Станић

БР. 93

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ БАТАЉОНА НА ПОЛО-
ЖАЈУ ПОЉЦИ — ТРГОВИШТЕ¹**

ШТАВ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ (ИСТ. БОС.) БРИГАДЕ
Бр. СЛ.
26 XI 1944 г. у 16,45
Положај

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) Према Вашој заповијести Оп. пов. бр. 2 од 25 оз. мј. у 18 ч.² наши батаљони распоређени су и то:

— III батаљон с. Пољци (289) — Виноградић (472) — Концило (590), са задатком офанзивног дјеловања са мањим припремљеним одјељењима на непријатеља који се налази: Томашевац — Вољавча (коса), везујући се десно са батаљоном Ц. А. а лијево са нашим II батаљоном. Остатак снага овог батаљона смјестио се у источни дио с. Гунцати.

— II батаљон поставио се на положај Марково Брдо (683) — Мали Врх (512), до Клика (480), са задатком, везујући се десно са III батаљоном а лијево са IV батаљоном. Остали дио овог батаљона са непокретним дијеловима смјештен је у западни дио с. Пајсијевићи (школа).

— IV батаљон налази се на положајима Клик (480) — Миловића Крш (350), с. Цветке (403 црква), везујући се десно са II батаљоном а лијево са I батаљоном. Остатак овог батаљона налази се у с. Пајсијевићи, испод к. 555 (Зоркуша).

— I батаљон поставио се на положај Велика Градина (590) — Клик (643), везујући се десно са IV батаљоном а лијево са јединицама Ц. А. Непокретни дијелови овог батаљона смјестили су се у с. Губеревац.

— Штаб бригаде налази се у с. Пајсијевићи (школа).

Интендантура и амбуланта смјештене су у с. Вучковици.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/1, к. 733.

² Види док. бр. 135.

2) Телефонисти нису спровели телефон до Штаба бригаде јер им недостаје кабла за 400 метара. Послали смо их да нађу кабла.

3) У току дана није било никаквих нарочитих борби, сем што понекад мање препуцавање између наших и непријатељских патрола.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор, Замјеник команданта-мајор,
Реља Лукић **Чедо Ђукић**
(М. П.)

БР. 78

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЗА ПОКРЕТ СА ПРОСТОРИЈЕ ВУЧИТРИ — КОСОВСКА
МИТРОВИЦА НА ПРОСТОРИЈУ РАШКА — НОВИ ПА-
ЗАР¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 53
26-XI-1944 г.
у _____ часова

ШТАБУ 8 И 12 БРИГАДЕ

Према радиотелеграфском наређењу Штаба XIII кор-
пуса треба да се упуте 2 бригаде и то једна у правцу Ра-
шке, а једна у правцу Новог Пазара.

Подаци о непријатељу:

Немци по напуштању Косовске Митровице повукли су
се правцем Новог Пазара и Рашке. Непријатељ у незна-
тој јачини запосео је положај на к. 636 (Боровик) северо-
западно од с. Рудница, на путу Косовска Митровица — Ра-
шка. Непријатељске снаге на комуникацији Косовска Ми-
тровица — Нови Пазар као и положаји на којима су се за-
држале нису нам познати.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 14/2, к. 1051.

Четничке снаге, тј. корпус Жике Марковића налази се на просторији Стари Колашин — Рогозна.

Правцем Рашка кренуле су и бугарске снаге IX дивизије. Докле су оне стигле није нам тачно познато.

За извршење наређења Штаба XIII корпуса

I

НАРЕЂУЈЕМО:

1) 8 бригада извршиће покрет са досадање просторије 27 ов. месеца ујутро правцем Вучитрн — Косовска Митровица —• Рашка.

По ухваћеној вези са бугарским снагама које се налазе на том правцу, сместиће се по могућности на просторију Доњи Крњин —• Језерине —• Лешак —• Белуће. Уколико нема места на тој просторији, Командант бригаде одредиће просторију према могућностима и ситуацији која ће владати тог момента. Не заостајати много иза бугарских снага. Истурати обезбеђења приликом покрета, а нарочито приликом одмора и преноћишта.

2) 12 бригада извршиће покрет 28-XI т.г. рано ујутро правцем Косовска Митровица —• Нови Пазар. Приликом покрета бити обазрив обзиром на четничке снаге које се налазе на том сектору. Уколико има бугарских снага на том правцу, кретати се позади њих, с тиме да се не заостаје много иза њих.

3) 10 бригада примиће осигурање града К. Митровице, Рудника и Звечана, а према усменим упутима које ће примити.

По наиласку на четничке снаге, уколико би давале отпор, бити енергичан и немилосрдно их гонити и уништавати, а уколико не би пружале отпор, спроводити их Штабу дивизије, с тиме да се не разоружавају. Ни у ком случају их примати у своју јединицу да се заједнички боре са вама, него им објаснити да је потребно да дођу код Штаба ове дивизије.

Чим ухватите везу са бугарским снагама које се налазе на тим правцима, одмах нас известите радиотелеграфским путем, а ви се повежите са штабовима јединица које су на тим правцима.

Према заказаном плану рада достављати редовито извештаје, без обзира има ли шта новог или нема. Исто тако слати и писмене извештаје.²

² Види док. бр. 111 и 205.

Штаб дивизије као и сви шени делови биће у Косовској Митровици. Болница ће бити у Косовској Митровици, а за хируршку екипу јавићемо вам радиограмом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Лол. кзо«месар-п.пуковник,
Живко Живковић

В.д. команданта-мајор,
Милан Атлагић

Начелник-мајор,
Валентин Хорватић

БР. 79

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ ВУЧИТРА
И КОСОВСКЕ МИТРОВИЦЕ¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 54
26-XI-1944 г.
у часова

ШТАБУ XIII КОРПУСА

Достављамо Вам извештај о операцијама за Вучитрн и Косовску Митровицу.

У вези наређеша тога Штаба да се изврши смена јединица XXIV дивизије издато-је наређеше јединицама ове дивизије за покрет и то: 10 бригада да изврши покрет б. XI у 07,30 часова правцем Ниш — Прокупље, 7.XI — Прокупље — Куршумлија, 8.XI — Куршумлија — Подујево и да се размести на просторији с. Летанце — Смајево — Пакаштица — Крпимеј — Метохија. По доласку на ту просторију извршена је смена јединица XXIV дивизије. На дан 9.XI т.г. извршека је смена 17 бри^аде XXIV дивизије на положају Сиљевица — Пардус — Чанош, са задатком за-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 1051.

штите бока бугарских снага које су се налазиле на положајима к. 1351 — к. 1247.

Непријатељске снаге на положајима к. 1559 — к. 1577 — к.1704—1789. Јачина непријатељских снага на к. 1577 и на к. 1789: по једна чета Немаца и непозната јачина Арнаута. Непријатељске снаге биле су у Бајгори и Барама. Један брдски топ у Бајгори. Тешка артиљерија на непознатим положајима.

То је била ситуација на сектору 10 бригаде.

Операција: 10 бригада налазила се је на десном крилу VI бугарске дивизије, која је имала задатак да напада у правцу Косовске Митровице, те и ваша бригада имала је задатак да дејствује заједво са VI бугарском дивизијом у правцу Косовске Митровице.

На дан 16. XI т.г. у 8 часова ујутро отпочео је напад на непријатеља, који се је налазио на Оштром Копљу и Кодра Наљту. Истог дана кренуле су и бугареке јединице у напад по целом фронту. Напад на Кодра Наљт успео је у потпуности и непријатељ је одбачен са његових положаја, док напад на Оштро Копље није успео и батаљон који је нападао повукао се у с. Сиљевицу, с тим што су остављени заштитнички делови према непријатељу.

На дан 17.XI т.г. јединице су држале положаје к. 1021 — к. 885—1222. Један батаљон добио је задатак да ликвидира непријатеља на к. 1577 и успео је да одбаци непријатеља са његовог положаја. Пошто је била велика хладвоћа, војници нису могли да издрже на освојеном положају. Извршена је смена 3. батаљона са 1. батаљоном и уједно је добио задатак да нападне и ликвидира непријатеља на к. 1704. Тај задатак није извршен, него је батаљон повучен и са оних [положаја] који су били освојени и претходног дана. Због неизвршења задатка заменик команданта 1. батаљона Аризановић Стратије смењен је с дужности и узет је на одговорност. По завршеној истрази добићете детаљан извештај.

На дан 18.XI поново је извршен напад на к. 1577 и непријатељ је одбачен са исте. Непријатељ је извршио повратни вапад и поново заузео освојени положај и успео га задржати и поред упорног настојања да се исти поврати.

На дан 21.XI поново је извршен напад на к. 1577 и к. 1704 и потпомогнуте артиљериском ватром бугарске артиљерије наше јединице заузеле су непријатељске положаје на к. 1577 и 1704 и продужиле гонити непријатеља према Бајгори — Баре. По ликвидацији Бајгоре — Баре бригада је продужила у правцу рудника Трепча и на дан 22.XI у

17.30 часова заузет је на јуриш, након борбе од 2,30 часова. Рудник је бранио 12. батаљон 999 пука који је бројао око 600 људи.

Губици непријатеља у овим борбама на сектору, што је тачно установљено, износе: 66 Немаца и 1 Арнаутин мртви. Рашених је број непознат. Према извештају Арнаута који су проматрали извлачење немачких рањеника износи преко 70.

Наши губици из те бригаде износе: 17 мртвих и 55 рањених. Мртви су сахрањени на к. 1577 између Кодра Наљта и Оштрог Копља.

Заплењено је: 3 „шарца“, 1 пушкомитраљез, 45 пушака, 1 стројница, 1 тешки митраљез, 4 неисправна топа и 2 неисправна противавионска митраљеза. Од спреме заробљено је: 45 ћебади, 47 шаторских крила, 12 пари ципела, 16 шињела, 15 блуза, 8 панталона и 6 ранаца. Заплењено је много топовске муниције и немачке пушчане муниције око 1 вагон.

Садејство ове бригаде са VI бугарском дивизијом било је добро и потпомагање артиљеријом од стране Бугара било је такође добро.

Покрет и рад 8 бригаде од примљеног наређења за покрет био је следећи: на дан 8.XI т.г. извршила је покрет Ниш — Прокупље, 9.XI — Прокупље — Куршумлија и разместила се на просторију с. Концел — Доњи Плочник — с. Тулари — с. Доња Коњуша — Белољин. До дана 16.XI остала је на напред наведеној просторији, када је добила задатак да садејствује са бугарским снагама у правцу Вучитрна и Приштине. Њезин задатак био је да са два батаљона садејствује на десном крилу 19 пеш. пука у правцу Вучитрна.

На дан 17.XI т.г. избили су батаљони на положаје у 20 часова и то на просторији Брадаша — Перане.

На дан 18. XI т.г. отпочео је напад у 7 часова ујутро на к. 833 и к. 791, с тим да је мањи део снага једног батаљона био оријентисан према к. 1067, а јаче снаге упућене у правцу Потока (к. 1125). К. 791 била је заузета, док к. 833 није била заузета, а коју су нападале бугарске снаге. Услед тога био је угрожен бок наших снага, те непријатељ скон-Дентрисао јаку ватру на к. 791 и наше снаге су ое повукле са исте. Поново је извршен напад у 15.30 часова те су повраћени првобитни положаји и јединице су се задржале северозападно од Градине везујући се источно од Кодра Голме на Поток.

19.XI извршен је напад на к. 1067 и к. 1125 и исте су биле заузете, тако да су наше јединице избиле на Кодра

Голму и к. 999. У току тог дана јединице су задржале положаје на косама источно од Качандолске реке и тукле непријатеља бацачком ватром на к. 1100 и к. 1291.

Ноћу између 19 и 20.XI извршен је јуриш на к. 1100 и 1291 и к. 1153 и непријатељ одбачен са истих у правцу Вучитрна и батаљони су продужили гонити непријатеља и стигли у Вучитрн 20.XI у 15 часова.

Батаљон који је био упућен да дејствује у правцу Подујево — Приштина и да заједно са бугарским снагама уђе у Приштину није извршио тај задатак утолико што је Приштина пала пре него што су бугарске и наше снаге овладале положајима које је непријатељ држао у Теснацу између Тенеш Дола и Доње ЈБупче. Иако ти положаји нису још били заузети, батаљон је извучен и обилазећи непријатељски распоред продужио је за Приштину, у коју је и ушао, али су већ тамо били делови 46 дивизије и косовске јединице.

Наши губици у овим борбама на овом сектору износе: 3 мртва, 16 теже рањених и 55 лакше рањених.

Непријатељски губици нису повнати. Нађен је 1 мртав, а рањених било је много, што се могло установити по местима куда су рањеници изношени. Заплењено је: 2 брза „шарца“, 6 пушака, 40 шаторских крила и 10 хиљада пушчаних метака.

По заузимању Вучитрна 12 бригада, која је била у дивизијско(ј резерви, крећући се за 8 бригадом, — извршио је један батаљон усиљени марш према Митровици и ушао за кратко време у град после бугарских јединица. Да, каше јединице прве упадну у град било је отежано тиме што су имале тежак терен и непријатељ је давао жилав отпор, док су бугарске моторизоване јединице праћене са пешадијом могле да стигну пре нас.

По ослобођењу Митровице и Вучитрна распоред наших снага био је следећи: 8 бригада са једним батаљоном у Вучитрну, са једним у с. Букош — Неволане са циљем обезбеђења од Чичевице Планине, један батаљон у с. Окраштица и Штитарица, а један батаљон у с. Гојбуља — Слаштица — Мироче. 10 бригада са два батаљона у руднику Трепча, а са два батаљона у Звечану. 12 бригада у Митровици.

Морал и борбеност бораца 8 и 10 бригаде, које су деловале у овим борбама, био је врло добар, а нарочито код 10 бригаде, која је имала врло тешке услове, не само за смештај него и за борбу, јер је земљиште било врло тешко и зима врло јака. И поред тешких услова које је имала та бригада, све постављене задатке извршила је у потпуности.

Ни губици које је имала нису поколебали борбеност и морал бораца. Једино се осећа недостатак код бораца у томе што немају борбеног искуства. Код 8 бригаде борбеност бораца и морал били су на висини, али ту се осетио недостатак искуствености у борбама, а осим тога непријатељ је на једном и на другом сектору давао очајнички отпор и бранио сваки педаљ земље.

У овим борбама показао се као најбољи 3 батаљон 10 бригаде на челу са командантом поручником Божом Гошевићем, те за истог Штаб бригаде предлаже похвалу, за извршење свих постављених задатака и наређења које је извршавао тачно и у потпуности. Исто тако у овим борбама показао се чврст и храбар командант 2 батаљона Баста Никола и в.д. команданта Чедомир Ристић, Михајло Милић, командир 1 чете 2 батаљона, који је правилно руководио са својом четом, командир 2 чете 2 батаљона и Мићо Зеца, комесар 2 чете 2 батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П)

Пол. комесар-п.пуковник,
Живко Живковић

В.д. команданта-мајор,
Мил. Атлагић

Начелник-мајор,
Валентин Хорватић

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛО-
ЖАЈУ ОРАОВИЦА — ЛОРЕТ¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. службено
26 новембра 1944 г.
У 10 ч.

ШТАБУ ХХИИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

У току 25 новембра 1944 год. преко целог дана непријатељ је вршио жестоке јурише на сектору нашет Другог батаљона и на десном крилу нашег 4. батаљона. Наши су у току читавог дана одбијали јурише, али услед јаке минобацачке и артилериске ватре и услед тога што су извесне јединице Црвене армије а и јединице 20. бригаде морале се повући, наши оставши у таквој ситуацији, увучени у непријатељске линије, нису могли задржати положаје. Једна чета Другог батаљона која се налазила на коти 763 није могла да издржи тако жесток притисак непријатеља, а и из узрока које сам горе навео, морала је да напусти положај.

Такав исти притисак трпеле су јединице Другог батаљона на коти 841; премда су одбијале пет јуриша непријатељских, задржавајући коту, морале су се повући, јер, као што смо горе навели, десно крило њихово, које је држала 20 бригада и извесни делови јединица Црвене армије, повукло се тако да је непријатељ сконцентрисао читаву ватру својих оруђа на коту 841, приморавши наше да се повуку.

Ни сектор 3. батаљона, који се налазио на коти 741, на Ораовици, није у току дана остао миран. Непријатељ је минобацачком и артилериском ватром тукао преко читавог дана њихове положаје.

У току ноћи између 25 и 26 новембра 1944 год. нису се десиле никакве промене на нашем сектору.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 987.

Непријатељ само туче са хаубицом наше положаје.

Активност руске артилерије и осталих родова оружја је врло слаба.

У току свих ових борби имали смо око 5 мртвих и 30 рањених, док је непријатељ имао доета мртвих, али бројно стање не знамо.

Напомињем вам, а и у ранијим извештајима смо вам наговештавали, да је наш сектор односно дужине фронта коју наша бригада поседује врло велики, тако да целокупно људство наших батаљона мора бити непрекидно у рововима, тако да се дешава, као што је случај са 2. батаљоном, да људство у рововима мора остати више од четири дана, стално у рововима. Услед тога људство је страховито заморено а стање осталог људства у другим батаљонима није ни најмање боље. Зато би требало узети у обзир све ово и на сваки начин гледати да се јединица бар за извесно време смени, или јој ее бар омогући да држи бар мањи сектор, да би могла са својим сопственим људством вршити замене на секторима фронта.

После 6 дана једва смо успели да сменимо 2. батаљон и на место његово да пошаљемо 1. батаљон, који је исто тако 'уморан.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

начелник,
Мил. Дрљевић

БР. 91

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕ-
СЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕ-
МАЦА НА ПОЛОЖАЈИМА ЧЕЛИЦЕ, ДРУГЛИЋИ И СО-
КОЛИЦА¹**

ШТАБ
IV САНЦ. Н.О.У. БРИГ.
Бр. службено
26-X1-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

IV санц. Н.О.У. бригаде XXXVII Н.О.У. дивизије за вођене борбе са Нијемцима 25/26 ов. мјес. 1944 год. а на положајима Челице — Друглићи и Соколица.

I. — НЕПРИЈАТЕЉ

а) Јачина непријатеља била је око 800 Нијемаца, не урачунавајући војску која је била на цести у камионима и оне који су дејствовали с лијеве обале Лима.

б) Наоружање непријатеља било је: 4 тешка бацача, 3 „жишкара“, 8 „шараца“ и другог аутоматског оруђа.

ц) Морал непријатеља био је на положају Соколица на висини а активност такође.

д) Непријатељ је био у одбрани.

И. — НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

а) У борби је учествовала цијела бригада, 400, са оружјем и нешто нових бераца без оружја. Наоружање: 3 тешка бацача, 4 тешке „Бреде“, 35 пушкомитраљеза.

б) Ток борбе:

Напад је извршен тачно у 22 часа. Распоред батаљона био је сљедећи: два батаљона¹ напали су преко Челица село Друглиће, на логор који је бж> у цијелом селу, а друга два батаљона напали су Чкане и Соколицу. Два батаљона који су напали Друглиће успјели су да потисну Нијемце до саме цесте одакле су се даље жилаво бранили, употребљавајући више лаких бацача, као и тешких и 3 „жишкара“, а са лијеве обале Лима такође је одбрана била јака. Терен на овоме сектору врло је непогодан за нас а за одбрану је доста до-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 987.
а Види док. бр. 181.

бар. Друга два батаљона који су нападали Чкане и Соколицу успјели су да из Чкана потисну непријатеља, али **оа** Соколице нијесу успјели иако су наши батаљони вршили три јуриша. Непријатељ се у овим бункерима одбранио ручним бормбама. Чука гдје су непријатељски бункери на Соколици је доста неприступачна како због своје врлети тако и због брисаног простора.

Непријатељ у овој борби претрпио је врло мале губитке. Нађено је на положају у Друглићрша 27 мртвих Нјемаца и један официр. Плијен је био незнатан.

Наши губици су 6 мртвих и 16 рањених, од којих 4 теже рашена.

Међу мртвима налази се замјеник команданта 4 батаљона поручник Јанко Војиновић и комесар чете 3 батаљона Ђаловић, а међу рањеницима два командира чета и један комесар чете.

Закључак:

Овај напад извршен је са извјесним закашњењем, јер су курири Штаба дивизије стигли касно. Сналажљивост и заузимање наших бораца и руководиоца као и морал и активност били су на висини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-мајор,
Веселин Булатовић

Командант-мајор,
Чедомир Друловић

Начелник-капетан,
Радојица Секулић

(М.П.)

БР. 82

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА НА ПОЛОЖАЈУ БИТОВИК — КУКАЊА¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 33
25—26-XI-1944 год.
Положај

РЕЛ А Ц И Ј А

V сандачке НОУ бригаде за вођене борбе са Нијемцима дана 25—26 новембра т.г. на положајима Битовик — Кукања (секција Пљевља 1:100.000).

НЕПРИЈАТЕЉ

- а). Непријатељ је био јачине 600 војника.
- б). Наоружање непријатеља сачињавало је 8 „шараца“, 5 италијанских п. митраљеза, 7 лаких бацача, 3 тешка бацача.
- в). Морал непријатеља доста слаб, борбеност као и активност у борби добра.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

- а). 1, 3 и 4 батаљон јачине 210 бораца са 28 п. митраљеза, 3 тешка. митраљеза и 4 лака бацача.
- б). Ноћу 25—26 новембра т.г. извршен је напад, по наређењу Штаба XXXVII НОУ дивизије оп. бр. 125,² на положаје Битовик — Кукања. Вид борбе: напад. Вријеме повољно: ноћ са мјесечином.
- в). Са просторије Дражевићи — Соколово — Врањак кренули смо са три батаљона и то: 1-им и 4-им батаљоном правцем Бистрица — Кукања, а са 3-им на Битовик. Циљ напада: овладати положајима, и са јачим дијеловима посјести комуникацију између Бистрице и Пријепоља. Вријеме напада: 24 часа. У одређено вријеме наше јединице напале су непријатеља на одређеним положајима. Непријатељ је добро организовао положај за одбрану, направио покривене

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 30/6, к. 1253.
² Редакција није пронашла овај докуменат.

бункере, а тактички је положај више, односно боље, одговарао одбрани него нападу. Са мањим дијеловима напали смо непријатеља фронтално, док смо главнину својих снага забацили непријатељу иза леђа. Непријатељ је давао жива отпор, али су га наше јединице у првом налету збациле са положаја. Непријатељске резерве биле су у близини фронта и притекле су у помоћ, потпомогнуте снажном артилериском ватром. Послије двочасовне жестоке борбе, ваши борци, односно јединице морале су се повући. 3 батаљон, који је нападао на Битовик, на коме је непријатељ био јако утврђен, вије успио овладати истим. Успио је заузети више ровова и нанијети непријатељу приличне губитке, али је на крају, услјед велике минобацачке ватре као и ватре ручних бомби, био принуђен на повлачеше.

г). Наши губици: 4 мртва и 15 рањених, од којих 3 теже.

Непријатељски губици: 45 мртвих и рањених.

д). Морал ваших јединица био је на висини: иако је непријатељ имао јаче снаге распоређене на положају одбране, који је био врло добро утврђен, наши борци, без икаквог колебања, јуришали су на непријатељске положаје у циљу овлађивања истим.

ђ). Од ратног материјала заплијењено је: 3 п. митраљеза, 1 тешки митраљез, 1 пиштољ, 3.000 метака, 15 ћебади и шаторских крила и друге ратне спреме.

е). Утрошено је 2.000 метака за кал. 7/9 мм.

ж). Борба је текла по предвиђеном плану.

з). У 3 часа наше јединице повукле су се на своје полазне положаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Кјомесар-мајор,
Душан Томовић

Командант-капетан,
Бошко Шкрбовић

БР. 83

ОБАВЕШТЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА И БОРБАМА КОЈЕ ЈЕ ДИВИЗИЈА ВОДИЛА¹

ШТАБ
45 НО ДИВИЗИЈЕ
Бр. служб.
26 новембра 1944
Положај

ШТАБУ XXIII СРПСКЕ НО УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Данае у 14 часова Штаб XIV српског корпуса НОВЈ обавестио нас је да до даљег наређења потпадамо под Вашу оперативну команду. Исто нам је телефонским путем пренео и друг начелник² Вашег штаба.

Распоред наше дивизије је следећи:

20. бригада: на линији с. Засеље — с. Честобродица — с. Д. Добриња.

23. бригада: на линији с. Ћукавци —• с. Губин До — с. Рибашевина.

24. бригада: три батаљона на линији с. Кондер — с. Јакел — с. Зарожје, један батаљон у Љубовији са задатком затварања правца Љубовија — Пецка.

Од доласка на овај сектор наше јединице воде даноноћно борбу и горе назначена линија положаја које држе наше јединице врло често прелази из руке у руку. Непријатељ се упорно брани, вршећи при том стално контранападе потпомогнуте јаком артиљеријом.

У овим борбама до сада нарочито се истакла наша 20. бригада, наневши непријатељу велике губитке — око 200 мртвих и много рањених —• и запленивши 20 митраљеза разног типа, 4 лака бацача, 1 топ 75 мм, око 70 пушака и остале ратне спреме.

Почетком акција наших јединица на овој линији непријатељ је знатно појачао сва своја упоришта дуж комуникација, тако да се сада — према последњим извештајима

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/2, к. 1329.

³ Рајко Танасковић

— непријатељске снаге на линији Пожега — Ужице — Рогачица — Љубовија рачунају на 40 до 50.000 војника.

Немци су успели да на Дрини код Љубовије направе мост за лакша возила а теретни мост — за тешка возила — такође праве на брзу руку и већ данас примећују се покрети немачких колона од Ужица према Љубовији. Ми ћемо и надаље наставити са сталним нападима на читавој линији.

Од Штаба корпуса тражили смо план радио-везе и кад га добијемо редовно ћемо Вас обавештавати.

Од сутра у 12 часова наш штаб налазиће се на положају. Телефонска као и курирска веза преко Ваљева.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

За Штаб
начелник штаба — потпуковник,
- **Милан К. Абрамовић**

БР. 84

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 27 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ
НО ДИВИЗИЈЕ ЗА ПРЕЛАЗ ПРЕКО ИБРА¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 252
27-XI-1944
У 11,40 ч.

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ И 3 СРПСКЕ БРИГАДЕ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

1. — 3 Српска бригада је са два своја батаљона фр-сирала Ибар и налази се на положају: Прогорелица — Главица (к. 529). Са остала своја два батаљона она држи положаје од реке Рибнице, преко села Крушевице, па закључно

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/1, к. 733.

до оела Замчање. С обзиром да контролмше оиолики хгростор, није у могућности да концентрише своје батаљоне и да их пребаци на леву обалу Ибра са задатком да успостави мостобран на левој обали.

2. —• XXV Дивизија ће одмах по добијању овог наређења упутити на сектор: Крушевица — Замчање једну своју бригаду са задатком да смени батаљоне 3 Српске бригаде, који одмах да се прикупе и у најпогоднијем моменту и на најпотоднијем месту форсирају Ибар. Бригада XXV Дивизије ће им обезбеђивати бокове и са потребним бројем људства и оруђа штитити прелаз.

3. — Одмах по прелазу батаљона 3 Српске бригаде наставиће са пребацивањем двају бригаа XXV Дивизије. Ради овога Штаб XXV Дивизије ће организовати одржавање чврсте везе између својих бригаа, тако да пребацивање иде у реду и на време.²

4. —• Као помоћ за извршење ове акције, руски пук који се налази на овом сектору рекао. нам је дати једну своју батерију потивколских топова. Бригада која прва иде према Ибру ће са потребним бројем људства примити ову батерију у с. Подунавцима данас 27 о.м. у 20 час. и исту по доласку на сектор батаљона 3 Српске бригаде ставити на расположење Штабу 3 Српске бригаде, који ће је употребити прво за потпомагање прелаза, а потом за затварање комуникације од наваљивања непријатељске моторизације. Са командиром ове батерије Штаб 3 Бригаде нека се договори и ако- о« буде имао везе са својим штабом нека од њега тражи да при прелазу Руси потпомогну са својом артилеријом, претходно им дајући преко радио-станице, коју ћеимати овај командир батерије, елементе за гађање непријатеља, односно непријатељске утврђене тачке.

5. — По пребацивању 3 Бригаде иста ће држати мостобран све до пребацивања двеју бригаа XXV Дивизије, а потом ће из мостобрана прећи на затварање, односно пресецање комуникација, како железничке, тако и путничке са руском батеријом од Краљева и од Рашке, а бригада XXV Дивизије ће се поставити према процени Штаба дивизије на најпогодније место одакле ће моћи да пресеку комуникације: Чачак — Краљево и да нападају директно Краљево.

6. — По прелазу двеју бригаа XXV Дивизије и 3 Српске бригаде, 3 Бригаду стављамо у оперативном погледу под команду Штаба XXV Дивизије, но с тим да и нас редовно обавештавају о ситуацији преко своје радио-станице.

² Види док. бр. 204.

7. — 3 Српска бригада учиниће све припреме, тако да форсирање Ибра предузме најкасније ноћу 28/29 о.м.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Милинко Ђуровић

Командант-н.пуковник,
Сред. Урошевић

(М.П.)

БР. 85

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 27 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛОЖАЈУ ПОЉ- ЦИ — ТРГОВИШТЕ¹

ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
27 новембра 1944 г. у 10.20

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) Распоред наших јединица је исти.²

2) У току прошле ноћи наш III батаљон нападао је непријатеља који се налази на Вољавчи — пред Томашевцем и у нападу није успео. На том положају непријатељ располаже са једним топом, једним тешким бацачем, као и са доста аутоматског оружја, — добро утврђен у рововима. Јачина непријатеља око 200 војника.

На осталим секторима батаљони су нападали са добро припремљеним одељоцима, да би навлачили непријатељске снаге.

Наша извиђачка група ухватила је ноћас на цести код Мораве 4 Руса — Черкеза који су били у „Принц Еуген“ дивизији. Та 4 Руса давали су отпор и нису их хтели предати. Код њих је заробљено: 4 пушке, 1 пиштољ, 4 пуна ранца напљачканих ствари.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/3, к. 1089.

² Види док. бр. 53 и 55.

У ноћашњој борби непријатељ је имао 20 мртвих и рањених.

Наши губици: 9 рањених (из III батаљона), од којих 2 теже и 4 контузована. Рањеницима је дата помоћ и упућени су у болницу.

3) Ноћас ћемо поново (према процени ситуације) извршити напад на непријатеља, који се налази непосредно пред нашим III батаљоном.

4) Податке о непријатељу видећете из извештаја нашег об. официра којег Вам шаљемо. Такође Вам шаљемо и 4 заробљена белогардејца.

5) За потребе наше бригаде требали би још формулара за јединачне спискове, с обзиром да јединачне спискове воде и штабови батаљона и команде чета, који морају имати дупло више рубрика него људства. Дакле, требало би нам још најмање око 3000 бројева.

Такође би требали формулара за устројити спискове евиденције официра и подофицира ради једнообразности, ради чега Вас молимо да нам то све скупа пошаљете, ако располажете.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Реља Лукић

Командант-потпуковник,
Саво Трикић

(М.П.)-

**ШВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТНАЕСТЕ МАЈЕВИЧКЕ УДАР-
НЕ БРИГАДЕ ОД 27 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕ-
ДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СМЕНИ ЈЕДИНИЦА
ДРУГЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ НА ПОЛОЖАЈУ ВУЧЈА
ГЛАВИЦА — СТОЈКОВАЦ — БУМБАРЕВО БРДО¹**

ШТАБ
XV МАЈЕВИЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Бр. ^Л.
27-XI-1944 г. у 10.30 час.

ШТАБУ XVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) У току јучерашњег дана смијенили смо II Крајишку бригаду и јединице Ц. А. на Бумбаревом Брду. Према томе бригада се сада налази на линији: Вучја Главица — Орловац — Остра — Стојковац — Бреснички Крш — Бумбареве Брдо.

У лијево одржавамо везу са VI Пролет. бригадом, а десно са II Крајишком бригадом.

На положају Бумбареве Брдо синоћ је наша против-тенковска батерија смијенила батерију Црвене армије.

2) Јуче око 19 часова непријатељ је напао положај Бумбареве Брдо и након кратке — жестоке борбе повраћен назад. Имали смо једног рањеног.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ! *

В.д. политкомесара
капетан,
Камхи

-Командант мајор,
В. Карановић

(М.П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 987.

БР. 87

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ДВАДЕСЕТ ОСМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 ОКТОБРА ДО 20 НОВЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ ХХVІІІ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ
Број: 396 дана: 27.XI.1944 год.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА

На основу Вашег тражеша достављамо вам извод из операцијског дневника наше Дивизије за период од 20.X тек. год. до 20.XI.1944 г.

20.X.1944 г. Дивизија која је до тада водила борбу у Београду, на Чукарици, железничкој станици и код министарстава саобраћаја и пољопривреде, смијењена је тога дана и добила задатак да крене према Обреновцу. Путем за Обреновац јединице ХХI Удар. бригаде водиле су борбу са разбијеним непријатељским групама код Барича. Исходи борби су сљедећи:

Непријатељски губици: убијено 80, рањено 88, заробљено 57 карабина, 5 шмајсера, 20 бомби и 1200 маузер метака. Сопствени губици су: један рањен.

Јединице Бродске бјригаде водиле су борбу са једном другом групом код Умке. Исходи борбе су сљедећи: Непријатељски губици: убијено 12, заробљено 230. Од оружја је заробљено: један „шарац“, 8 шмајсера, 34 пиштоља и 130 карабина. Сопствени губици су: 10 мртвих и 7 рањених.

Губитака у оружју на нашој страни није било.

21.X.1944 г. Након извршеног марша Дивизија стигла на просторију Обреновац и смјестила се на ли-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36—2, к. 1124.

нији: Умка — Барич — Обреновац. Истога дана на цијелој просторији вођена је борба са непријатељским јединицама које су разбијене код Авале, а које су имале намјеру да се пребаце преко Саве. Исходи борбе су сљедећи:

Непријатељски губици: 267 мртвих, 7 рањених и 20 заробљених. Од оружја је заробљено 117 карабина, 9 пушкомитраљеза, 2 шмајсера и 16 пиштоља.

Сопствени губици су: 3 мртва и 8 рањених.

Губитака у оружју на нашој страни није било.

22.X.1944 г. Ради одмора јединица и браћења прилаза разбијеним непријатељским групама к Сави, Дивизија остала на истој просторији гдје је и овога дана водила борбу са разбијеним њемачким групама. Исходи борбе су сљедећи:

Непријатељски губици су сљедећи: 320 мртвих и 35 рањених. Од оружја је заробљено: 78 карабина, 9 пушкомитраљеза и 19 пиштоља. Сопствених губитака у људству и оружју није било.

23.X.1944 г. Ради затварања правца западно од Обреновца, рокирали смо јединице према Скели, тако да је Дивизија тога дана била смјештена на линији Скела — Обреновац. Борба је вођена на тој просторији са разбијеним њемачким групама које су имале задатак да избију на Саву и пријеђу у Срем. Исходи борбе су сљедећи:

Непријатељски губици: убијено 184, заплијењено 104 карабина, 3 пушкомитраљеза, 3 шмајсера и 9 пиштоља. Сопствених губитака у људству и оружју није било¹.

24.X.1944 г. У циљу мобилизације јединице су тога дана биле смјештене јужно и западно од Обреновца. Бродска бригада која је била на Скели упућена је према Дебрцу, са задатком да испита Шабац. Борбе тога дана није било, већ су једна кола код Дебрца наишла на нагазну мину, од које смо имали 3 мртва, 3 рањена и оштећена 2 пушкомитраљеза.

- 25.X.1944 г. Са просторије Обреновца са 2 бригаде Дивизија се упутила према Шапцу и смјестила их источно и југоисточно од овога мјеста, са задатком да изврше мобилизацију на том сектору и испитају ситуацију у Шапцу, док је једну бригаду задржала на просторији Скеле са задатком да спречава прилаз разбијеним њемачким групама к Сави. Борбе тога дана није било, већ су јединице XVII Ударне бригаде за вријеме вршења мобилизације у приватним кућама код мјештана пронашле 4 пушкомитраљеза, 2 шмајсера, 2 карабина и 200 ручних бомби.
- 26.X.1944 г. Будући да је непријатељ већ прије напустио Шабац, то ради бољег одмора и смјештаја Дивизија се смјестила у само мјесто и његову најближу околину. Јединице које су смјештене у околини Шапца имале су задатак да мобилишу способно људство са ове просторије. Борбе тога дана није било ни на једном сектору.
- 27.X.1944 г. Ради извршења мобилизације, и ради одмарања и сређивања јединица, Дивизија је остала на истом мјесту, само што је Бродска бригада, поред задатка да врши мобилизацију на сектору Трбојевић² — Причиновић, добила задатак да испита ситуацију у Сремској Митровици. Борбе тога дана није било.
- 28.X.1944 г. Са истим задатком јединице су остале на својим мјестима, док смо Бродску бригаду рокирали према Ноћају ради пребацивања неких јединица преко Саве за што боље испитивање Сремске Митровице и хватања везе са војвођанским јединицама. Борбе тога дана није било.
- 29.X.1944 г. Цијела Дивизија задржала се на просторији Шапца вршећи ту мобилизагргју, док је Бродска бригада рокирала неке своје дијелове западно од Српске Митровице ради боље контроле над овим сектором. Борбе тога дана није било.
- 30.X.1944 г. Дивизија остала и даље на овом мјесту, одмарајући се и сређујући стање у јединица-

² Вероватно Табановић.

- ма, док је Бродска бригада подузела насилно испитивање Срп. Митровице. Током краће борбе која је тога дана вођена на овој просторији сопствених губитака нијесмо имали, док су нам непријатељски губици непознати.
- 31.X.1944 г. Са' истим задатком јединице и даље остале на овом мјесту, вршећи мобилизацију и хватајући везу са јединицама у Срему у циљу заједничког напада на обје Митровице. Осим слабијих узнемирења, борбе на овом сектору није било.
- 1.XI.1944 г. Јединице остале у околини Шапца са задатком вршења мобилизације, сређивања и одмарања. ЈЗродска бригада, која је стално вршила притисак на Срп. Митровицу, успјела је ући у упориште које је непријатељ у току ноћи напустио. Борбе овога дана није било.
- 2.XI.1944 г. Према наређењу I Пролетерског корпуса, отпочело се са пребацивањем Дивизије у Срем, које је обустављено и јединице задржане на просторији Шапца и Срп. Митровице. Борбе овога дана није било.
- 3.XI.1944 г. Према наређењу Штаба I пролетерског корпуса Дивизија је кренула према Дрини и смјестила се на просторији Ковиљача — Лозница — Лешница — Бадовинци — Црнобарски Салаш — Црна Бара са задатком спречавања пребацивања непријатељских трупа из Босне у Србију. Борбе овога дана није било.
- 4.XI.1944 г. Јединице остале на истим положајима са одређеним задатком, сређујући стање и испитујући Дрину. Не имајући никаквих уговорених знакова са авијацијом, тукла нас је совјетска авијација, од које смо имали 8 мртвих и 20 рањених. Борбе са непријатељем тога дана није било.
- 5.XI.1944 г. Дивизија остала на истим положајима на Дрини, сем неких дијелова XVII ударне бригаде који су ради бољег испитивања Зворника рокирали се у томе правцу, на којем путу их је непријатељ из Босне тукао артиљеријом, када им је оштетио топ кал. 75 мм мод. 43 и нанио губитке од 4 мртва и 2 рањена.

- 6.XI.1944 г. Све јединице су остале на својим положајима и тога дана није било неких нарочитих промјена. Приступило се даљем испитивању непријатеља који се налази с ону страну Дрине.
- 7.XI.1944 г. Јединице смјештене у мјестима дуж Дрине одакле су испитивале њене обале ради спречавања евентуалног искрцавања непријатеља на ову страну. Борбе тога дана није бјило, а у јединицама је према распореду рада рађено војнички и политички.
- 8.XI.1944 г. Јединице Дивизије дуж Дрине од Малог Зворника до ушћа Дрине у Саву смјештене на старим мјестима са истим задатком. Тога дана рано ујутро непријатељ код Ковиљаче, добро наоружан, у јачини од 100 војника, прешао је Дрину и напао II Батаљон XVII Ударне бригаде који је био смјештен у Ковиљачи. Уз добивену помоћ, након 2-сатне борбе, непријатељ је био протјеран преко Дрине.
- Истога јутра са мањим снагама непријатељ је прешао Дрину код Сакара и напао једну нашу групу која је била смјештена у рововима у Малом Зворнику, одакле је сталном митраљеском ватром ометала непријатељске покрете у Великом Зворнику.
- Сопствени губици код Ковиљаче су 33 мртва, 20 рањених и 4 заробљена. Од оружја је изгубљено 31 карабин и оштећен један пушкомитраљез „Брно“. У Малом Зворнику губитака нијесмо имали, већ је непријатељ блокирао споменуту групу, која се каеније, у ноћи, без икаквих губитака успјела извући. Губици на непријатељској страни нијесу нам познати.
- 9.XI.1944 г. Дивизија смјештена са истим задатком на Дрини, на просторији Мали Зворник —• Ковиљача — Лозница —• Лешница — Бадовинци —• Црна Бара. Тога дана непријатељ је поновно покушао код Ковиљаче пријећи Дрину, али је одмах уз непознате губитке одбијен. Губитака на нашој страни у људству и оружју није било. На другим секторима гдје су смјештене наше јединице не-

- пријатељ је био стално узнемираван од наших патрола.
- 10.XI.1944 г. Дивизија са истим задатком смјештена на поменутиим положајима. На цијелом фронту није било нарочитих промјена, једино су наше патроле сталном контролом Дрине непрестано узнемиравале непријатеља. Од стране III Батаљона Бродске бригаде на босанској страни ухваћени су 2 четника са оружјем.
- 11.XI.1944 г. Дивизија са истим задатком на поменутиим положајима, контролишући патролама Дрину. Вршећи стално притисак на Мали Зворник, непријатељ је био принуђен да га тога дана напусти. Тукући артиљеријом његове дијелове с ону страну Дрине онепоеобљен за употребу топ кал. 1.75 мм, мод. 43, који је након оштећења код Ковиљаче био направљен.
- 12.XI.1944 г. На цијелом фронту дуж Дрине јединице остале на својим положајима извиђајући и обезбјеђујући десну обалу Дрине.
- 13.XI.1944 г. Јединице остале и даље на Дрини на својим положајима, штитећи прилазе ријечи и пребацујући се преко ње. И поред те будности непријатељ је успио код Малог Зворника пребацити се преко, гдје је напао IV Батаљон XVII Ударне бригаде и одбацио га са дотадањих положаја.
Исходи борбе су сљедећи:
Непријатељски губици: 2 мртва, 7 рањених.
Сопствени губици: 1 мртав, 6 рањених. Од оружја заплијењено и изгубљено није ништа.
- 14.XI.1944 г. Ради контроле што веће просторије десне обале Дрине, рокирали смо јединице до цесте ЈБубовија —• Пецка преко Мачкова Камена и Јагодње. Непријатељ који је у току јучерашњег дана био заузео положаје IV Батаљона XVII Ударне бригаде изнад Малог Зворника повукао се у Мали Зворник.
- 15.XI.1944 г. Јединице остале на новопримљеним положајима испитујући ситуацију у Малом Зворнику и околини. Патроле које су упућиване на обалу Дрине стално су узнемиравале непријатељске покрете.

- 16.XI.1944 г. Након потпуног смјештавања јединица пришло се испитавању ЈБубовије и Малог Зворника, у која је мјеста дошао непријатељ са намјером да поправља тамошње мостове. У околини ЈБубовије ради исхране своје војске, непријатељ је отпочео са пљачком цивил. становништва. У смислу извиђања и пљачке дошао је са 6 камиона и два тенка до Прослопа, гдје је срушио' 2 мо-ста на ријеци ЈБубовићи. Сем мањих узнемирења од стране непријатеља и наших патрола, других борби није било.
- 17.XI.1944 г. Јединице остале на истим положајима сређујући стање и испитујући и даље ситуацију на својим секторима. Непријатељ код ЈБубовије стално довлачи појачања ради поправке моста на Дрини и пребацивања јединица у Босну. Борби овога дана није било.
- 18.XI.1944 г. Све јединице остале су на истим положајима са истим задатком, гдје није било нарочитих промјена, само што је I Батаљон XVII Ударне бригаде водио борбу код Грачанице, гдје га је непријатељ напао у циљу извршења пљачке у том мјесту. Истога дана непријатељ је био одбијен уз непознате губитке и одбачен ка ЈБубовији. Губитака на нашој страни није било.
- 19.XI.1944 г. Јединице и даље остале на овим мјестима испитујући ситуацију дуж цијеле Дрине, а нарочито мјеста ЈБубовију и Мали Зворник. Борби тога дана није било, сем мањих узнемирења од наших патрола.
- 20.XI.1944 г. Јединице остале на својим мјестима испитујући и даље ситуацију око ЈБубовије и Зворника. Непријатељ није покушавао никакав испад на нашу страну, већ је само вршио саобраћај на оној страни Дрине и то цестом Јања — Зворник — Дрињача.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.) Оперативни официр
капетан:
Никола С. Крушић

БР. 91

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 28 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА СЕЛА: МИЛОЧАЈ, ТАВНИК, ВОЉАВЧУ И БРЕСНИЦУ¹

ШТАБ

VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ

28 новембра 1944 г. у 21 ч.

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција Чачак 1:100.000)

Према подацима које смо добили прије пола сата, непријатељ — Њемци, данас послије подце, пошто је порушио све објекте и минирао поједина одјељења и установе, напустио је Краљево. Послије тога јединице 25 дивизије упале су у град.

Заштитничка њемачка одјељења, са 2 брдска топа, заноћила су на просторији с. Мрсаћ, код школе.

У с. Бресници непријатељ располаже са 2—300 војника, 2 топа, неколико тешких бацача, добро наоружан са аутоматским оружјем. На положају пред II и III батаљоном налази се 250—300 војника, у рововима, а испред ровова налазе се минска поља. Поред тога у с. Милочај, код школе, заноћило је око 200 Њемаца, без тешког оружја. Стање непријатеља на просторији с. Мрчајевци није нам познато, док се на Морави ниже с. Мрчајевци, код Гушевца, налази понтонски мост, преко којег непријатељ, који се налази пред положајима XV бригаде и нашег II и III батаљона, има намјеру да се пребаци.

Јединице II пролетерске дивизије, врше притисак на њемачка заштитничка одјељења са јужне стране Мораве. Док је вјероватно један дио снага те дивизије упућен преко Јелице пл., у правцу Чачка, да врши бочни притисак и пресијецање непријатеља.

У циљу што ефикаснијег гоњења и уништавања непријатеља,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 987.

н а р е ђ у ј е м о :

1) I батаљон:

са три чете пјешадије,
ојачан са једном четом
IV батаљона.

Извршиће напад на непријатеља који се налази у с. Милочај код школе, а потом избити на ћуприју код к. 199, јужно од с. Милочај. Успут ликвидирати непријатеља који се налази у с. Цветке.

По ликвидацији непријатеља, овај батаљон остаће на линији с. Милочај — Клик (643), окрећући фронт према Краљеву и држећи ћуприју на Морави.

2) IV батаљон:

са три чете пјешадије
и водом пратећих оруђа.

Извршиће напад на непријатеља, у борбеном распореду, општим правцем: — Клик (480) — с. Тавник — Прљуше — к. 240.

Са ове коте, јачи дио снага одбацује у десно и напада непријатеља преко Д. Бреснице, који се налази на цести код школе у Бресници, везујући се чврсто у десно са II батаљоном.

Мањи дио снага упућује и пресијеца цесту Мрчајевци — Тавник, обезбјеђујући леђа I батаљону, и не дозвољава непријатељу саобраћај од с. Мрчајевци према ћуприји која се налази на Морави ниже с. Милочај.

3) II батаљон:

Извршиће напад на непријатеља правцем: — Дрењак — с. Вољавча и пошто овлада и ликвидира непријатеља који се налази код манастира у с. Вољавча окреће један део снага косом Вољавча и напада непријатеља који се налази на Томашевцу (уког лико се непријатељ налази на Тавничкој пл. упутити један дио снага тим правцем), док другим дијелом снага продужује напад од манастира у правцу с. Бресница, већ према процјени ситуације, везујући се што чвршће са III и IV батаљоном.

Једну чету свога батаљона оставиће на линији Дрењак — к. 635, која ће по ликвидацији непријатеља кренути за батаљоном, а за вријеме борбе служити као прихватница.

4) III батаљон:

Извршиће напад на непријатеља најповољнијим прилазима, водећи строго рачуна о минским пољима, и пошто овлада Томашевцем продужује напад на непријатеља који се налази у с. Бресници, везујући се што чвршће и координирајући рад са II батаљоном, а у десно са батаљоном XV бригаде.

Једну чету свога батаљона оставиће на брду Концило (к. 590), која ће се повремено кретати за батаљоном, а за вријеме борбе на Томашевцу и коси Вољавча служиће као прихватница.

5) Чета пратећих оруђа:

Поставиће се на косу између Концила и Томашевца, концентришући потребан број бацача, и извршити бацачку и топовску припрему за вријеме подиласка пјешадије.

Послије заузимања Томашевца, продужиће позади II и III батаљона и нападати непријатеља који се налази у с. Бресница.

Команда те чете настојаће да узме пгго боље елементе и искористи моћ тешког оружја.

Н а п о м е н е :

а — Почетак напада за I, II и IV батаљон сутра рано 29 ов. мј. тачно у 6 часова, до кога времена пјешадија мора подићи, док ће чета пратећих оруђа отпочети са топовском и бацачком ватром — паљбом у 5,45 часова, послје чега прекида паљбу.

б — За прво вријеме III батаљон нека се не упушта у одлучујућу борбу, па чим осјети притисак II батаљона с леђа непријатељу, нека изврши енергичан напад.

в — Борбени знаци у кругу наше бригаде: *Милан* ~ *Раде*.

г — Штаб бригаде налазиће се у с. Лађевци (на истом мјесту). Бригадно превијалиште у с. Пајсијевићи, а хируршка екипа у Книћу, гдје треба слати све рањенике, већ према тежини рана.

Посебна напомена:

1) Послије ликвидације непријатеља на Томашевцу и с. Бресница, IV, II и III батаљон продиру према с Мрчајевци, с тим што ће IV батаљон хватати ћуприју на Морави код Гушевца, II и III батаљон застају у с. Мрчајевци, а са извјесним дијелом снага гоне непријатеља према Чачку, а потом ће штабови батаљона добити ново наређење.²

² Види док. бр. 94 и 181.

2) *Посветите што већу пажњу рањеницима*, и организујте батаљонека превијалишта.

3) Одмах после првог сукоба са непријатељем пошаљите нам извјештај, а по ликвидацији непријатеља на Томашевцу Штаб бригаде кретаће се на правцу II батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Реља Лукић

Командант-потпуковник
Саво

БР. 89

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 28 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛО-
ЖАЈУ¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. службено
28 новембра 1944 г.
у 10 ч.

ШТАБУ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Извештавамо вас да на нашем сектору током 27 новембра 1944 год. није било никаквих знатнијих промена. Непријатељ је с времена на време гађао артилеријом и минобацачима наше положаје, у намери да нас узнемирава. И ми смо вршили с времена на време демонстративно! отварање ватре на непријатеља, и одашиљали патроле које су га узнемиравале. Синоћ на сектору 20 бригаде² отпочела је борба, односно напад 20 бригаде на непријатељске положаје. Ми смо садејствовали са 20 бригадом. Промена на положајима није било, јер је непријатељ добро утврђен и укопан, па се је огорчено бранио на свим доминирајућим тачкама.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/5, к. 1074.

* Двадесета српска бригада Четрдесет пете НО дивизије

Стање је све до овога момента на положајима исто.
Током јучерашњег дана имали смо једног лакше рањеног, док погинулих нисмо имали. Непријатељ је имао око 6 мртвих.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

пол. комесар
мајор,
В. Дрљачић

БР. 90

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 28 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА НА ПОЛОЖАЈУ СЕЉАШНИЦА — СЕЉАНЕ¹

ШТАБ
III САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 193
28.XI.1944 г.

РЕЛАЦИЈА

III Санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Немцима на положају Савин Лакат² — Сељашница — Сељане
(Секција Пљевља 1:100.000)

НЕПРИЈАТЕЉ

- а) Јачина непријатеља 600 бораца.
- б) Наоружање непријатеља: 30—40 „шараца“, 2 бацача, 2 хаубице које се налазиле на Коловрату.
- в) Морал, борбеност и активност непријатеља била је добра.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

- а) 1, 2, 3 и 4 батаљон јачине 800 бораца са 60 п.ми-траљеза, 4 тешка бацача и 2 брдска топа.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/5, к. 1255.

² Оука друма Пљевља — Пријепоље код к. 1194

б) Између 25 и 26 о. м. вођена је борба са Њемцима на сектору горе поменутом. Вид борбе — напад и овлађивање положајима на којима се непријатељ налазио.

в) Наши полазни положаји били су Јабука —• Камена Гора и то: два батаљона су нападала на Савин Лакат и дуж комуникације Савин Лакат — Пријепоље, а два батаљона из Камене Горе су напала непријатеља обухватно са Сељахнице.

Под снажним ударцем наших бораца и крвавом борбом прса у прса наше јединице су успјеле да овладају непријатељским положајима.

г) Борба је почела 25 о. м. у 19 часова и трајала до 26 о. м. до 7 часова.

д) Наши губици су 8 мртвих и 15 рањених.

ђ) Непријатељски губици су: читав логор њемачки од 600 бораца који се налазио на горе поменутих положајима је дијелом уништен, а дијелом разбијен.

е) Заплијењено је 30 „шараца“, 8 топова „жишкара“, од којих су два уништена, 15 камиона теретних са спремом, од којих смо 10 запалили а 5 извукли исправних, 30.000 муниције и једно слагалиште муниције смо запалили. Исто тако уништена је и већа количина санитетског материјала, а нешто је и заплијењено.

ж) Морал и држање наших бораца и руководилаца био је на завидној висини, гдје су како борци тако и руководиоци показали изванредну храброст и одлучност.

з) У овој акцији потрошено је прилично муниције од свију врста оружја а нарочито ручних бомби и мина од „Цон Була“.

и) Борба је од почетка до краја текла према предвиђеном плану. По завршеној акцији непријатељ се налазио: Пријепоље — Градина — Коловрат, а наше јединице смјестиле на просторији Рикавце — Савин Лакат — Јабука — Црни Врх — Барице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Ксмесар-мајор
Данило Кнежевић

Командант-п.пуковник
Халил Хаџимуртезић

Начелник-к.апетан
Јагош Мирковић

(М.П.)

БР. 91

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
29 НОВЕМБРА 1944 ГОД, О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ
ИБАР — ЗАПАДНА МОРАВА¹

ПРЕГЛЕД- СИТУАЦИЈЕ НА СЕКТОРУ ИБАР — ЗАП.
МОРАВА

После протеривања непријатеља са Косова, који је отступио једним делом преко Рогозне ка Новом Пазару а Ј^сД-ним делом повлачио се долином Ибра ка Краљеву, на сектору Западне Мораве предузели смо офанзивне акције у циљу пресецања непријатеља и уништења отсечених непријатељских група.

У циљу извршења предњег плана, наше јединице заузеле су елелећи распоред:

1.— II пролетерска дивизија: са две бригаде избила је на комуникацију Рашка — Краљево, на отсеку с. Замчање — с. Церје дугом 23 км, са једним делом снага прешла на леву обалу Ибра код Матарушке Бање и на тај начин отсекла једну непријатељску колону између Краљева и Рашке. Са једном бригадом предузела је притисак на непријатеља на јужном отсеку Краљева између Ибра и Мораве, на линији: Врба — Рибница — Матарушка Бања.

У току 26 и 27 ов. м. отсечена непријатељска група у долини Ибра потпуно је уништена. Убијено је 1250 непријатељских војника. Уништено 200 моторних возила. Заплењено 1.000 пушака, „шараца" и многе друге разне епеме.

2.— XXV дивизија на отсеку Котленика вршила је јак притисак на непријатеља северно од Краљева.

3.— 17. дивизија на отсеку Чачак — Бумбарево Брдо везивала је непријатеља за себе, притискујући нарочито на део непријатељског положаја Мрчајевци — Лађевци.

4.— XXIII дивизија на отсеку Чачак — Пожега садејствовала је јединицама 93. совјетске дивизије које су надирале са севера према Пожези.

5.— 45. дивизија: са једном бригадом садејствовала је на десном крилу совјетских јединица нападу на Пожегу и у току 27 ов. м., поред много' надмоћнијег непријатеља, потпомогнутог врло јаком артилеријом, успела је да овлада непријатељским положајем: Каран — с. Миљаковина угро-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 987.
а Види док. бр. 181.

живши на тај начин комуникацију Пожега — Ужице. Са остале две бригаде врши притисак на непријател*а дуж комуникације Ужице — Љубовија, где је успела да ликвидира једну непријатељску групу јачине око 300 код села Костојевићи. Непријатељски покушај да избије на Јелову Гору остао је без успеха и уз веће губитке непријатељ је одбачен на полазне положаје: с. Заглавак — Кадињача.

6.— У току 27 о. м. Ибарски одред продро је у Рашку и одбацио непријатеља ка Новом Дазару.

ЗАУЗИМАЊЕ КРАЉЕВА И ЧИШЋЕЊЕ ИБАРСКЕ ДОЛИНЕ

28 ов. м. рано ујутру предузет је општи напад на целом сектору Западне Мораве и то:

1.— Две бригаде II пролетерске дивизије левом обалом Ибра избиле су на комуникацију Краљево — Чачак и до мрака, уз садејство совјетских јединица, потпуно пресекле ову комуникацију и отсекле непријатеља код Краљева од осталих непријатељских снага у долини Западне Мораве. Са осталим јединицама протерала је непријатеља са јужног отсека Морава — Ибар и избила на ову реку.

У току ноћи 28/29 ов. м. са свим својим јединицама, уз садејство совјетских јединица, продрла је у Краљево и заузела га уништивши непријатеља. У овом нападу нарочито су се истакле 3. српска и 4. пролетерска бригада, које су прегазили Ибар источно и западно од Краљева.

2.— XVII дивизија са извесним деловима избила је на комуникацију Краљево — Мрчајевци — Чачак, са тежњом да непријатеља набаци на Мораву и потом са две бригаде да дејствује левом обалом Мораве ка Чачку, а са једном бригадом да садејствује II пролетерској дивизији. Цео дан водила је жестоке борбе.

3.— XXV дивизија садејствовала је са севера јединицама II пролетерске дивизије и у току ноћи 28/29 ов. м. са северне стране упала је у Краљево.

4. — 20. бригада 45. дивизије овладала је В. и М. Стрмцем и надире ка Пожези.

На осталим деловима овог сектора воде се жестоке борбе. Није било значајнијих промена.

НЕМЦИ СЕ ПОВЛАЧЕ ПРАВЦЕМ: ЧАЧАК — ГУЧА — ИВАЊИЦА

Данас 29 ов. м.:

1.— II пролетерска дивизија гони непријатеља ка Чачку десном обалом Мораве.

2.— XXV дивизија оријентисана преко Каоне ка Гучи, са задатком пресецања комуникације Чачак — Гуча — Ивањица.

3.— XVII дивизија врши напад на отсеку Прељина — Лађевци у циљу набацавања непријатеља на Мораву. Са овог отсека непријатељ је повукао сву артилерију на саму Мораву.

4.— Остале снаге на сектору Западне Мораве врше прегруписавање у циљу даљег пресецања непријатељских комуникација код Ивањице и западно од Ужица.

5.— Од Рашке Немци се повлаче ка Новом Пазару и 28 ов. м. били су 7 км јужно од Рашке.

6.— XXII дивизија: 8. бригада на усиљеном маршу ка Рашкој, 12. бригада у покрету ка Новом Пазару чисти Рогозну пл. од четничких банди под командом Жике Марковића, 10. бригада у Косовској Митровици.

7.— 46. дивизија на Коеову чисти терен од наоружаних банди и то: 1 бригада у рејону Вучитрна, 1 бригада у рејону Приштине и 1 бригада у рејону Липљана.

8.— Косовске јединице: 1., 2. и 3. бригада на просторији: Гњилане — Приштина — Подујево, 4. бригада у Ђаковици.

9.— Бугарске јединице 28 ов.м. стигле су у Рашку.

10.— Две албанске партизанске бригаде стигле су у Косовску Митровицу и околину.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Из Оперативног одељења Г. Ш. Србије

29 новембра 1944 год.

у 18 час.

Аранђеловац

БР. 93

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 29 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ
НО ДИВИЗИЈЕ ДА ИЗБИЈЕ НА ЛИНИЈУ ЛАЗАЦ — КА-
ОНА — ГОРЊИ ДУБАЦ — ПРОПЉЕНИЦА¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 253
29-Х1-1944
у 9,30 ч.

ШТАБУ XXV СРПСКЕ ДИВИЗИЈЕ

- 1.— У току прошле ноћи Краљево је ослобођено.
- 2.— С обзиром на горње, а у вези са олштом директивом, коју смо вам усмено дали, извршите покрет одмах са свим вашим јединицама и избијте на линију: Лазац — Каона — Горњи Дубац — Пропљеница са задатком чишћења терена од четничких банди и садејства у случају потребе II Пролетерској дивизији, тј. нашој Дивизији, ва комуникацији: Чачак — Краљево. Ради тога одржавајте чврсту везу са нашим јединицама на вашем десном крилу.²
- 3.— Вашу 19 бригаду упутили смо за Горњи Дубац — Пропљеница и на том сектору се са њом повежите и ставите је под вашу команду.
- 4.— С обзиром да треба прогонити непријатеља подвлачимо да је важно покрете вршити брзо. По избијању на горњу линију обавестите нас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Мил. Ђуровић

Командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

(М.П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/1, к. 733.

² Види док. бр. 135.

БР. 93

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
ОД 29 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРС-
КЕ ДИВИЗИЈЕ О ФОРСИРАЊУ ИБРА¹**

ШТАБ
3. СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. службено
29 новембар 1944 године
Положај
часова 17

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам извештај о борбама које су водили ваш 3. и 2. батаљон од прелаека Ибра и Бригада од форсирања Ибра.

23 о. м. 2. батаљон је прешао Ибар а ноћу између 24—25 смо са 2. батаљоном извршили опкољавање четника у селу Дедевцима, који су се извукли пре нашег опкољавања на једав сат. Један вод овог батаљона је вршио притисак на непријатеља, на Немце, на Вериговој Бари. Исте ноћи се је пребацио 3. батаљон комплетан са комором 2. батаљона. Ноћу између 25—26 извршили смо напад са оба батаљона на непријатеља на сектору Прогорелица — Богutowaц — Дебело Брдо. Непријатељ се држао врло упорно али је био ликвидиран из Прогорелице и са неких положаја Богutowaца као и са Дебелог Брда. Углавном је се задржао у бункерима на лакту и железничкој станици Лопатница. Борба је вођена ноћу и цео дан 26 о. м., у којој су Немци вршили неколико јуриша на 2. батаљон а наши контрајуриш. У току ових борби 2. батаљон је убио 80 Немаца и 5 заробио. Број рањених је много већи. Сопствени губици: један мртав и 13 рањених, од којих 4 теже. 3. батаљон је исто тако имао огорчену борбу, јер су Немци извршили јуриш а батаљон [их] је дочекао. Борба је вођена чак и са ножевима, тако да смо имали једног друга закланог а једног тешко рањеног ножевима. Немци су били одбијени уз губитке, 60 мртвих ва бајном пољу остало. Број рањених је

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/1, к. 733.

много већи. Наши губици: један мртав и 8 рањених, од којих два теже.

Ноћу између 27—28 о. м. делови 3. батаљона и једна чета 2. батаљ. извршили су напад на непријатеља на жел. станици Матарушка Бања и у Прогорелици, који је био протеран.

28-ог изјутра рано једна чета 3. батаљона, једна чета 2. батаљона и једна чета 1. батаљона извршиле су опкољавање Немаца на коти 324 (Врдилачка Коса) чија је јачина била 51 војник, од којих 47 убијено а 4 доведени Штабу бригаде. Углавном од ове групе није нико побегао. И пре ликвидирања ових Немаца делови 1. батаљона су заузели жел. станицу јер су је Немци били у току ноћи напустили, Наши губици су 3 мртва и 8 рањених. Плен укупни је следећи:

7 топова калибра 95 мм монтирани на вагонима без нишанских справа, 20 вагона муниције, од које има мешовите, артиљериске, минобацачке, пешадиске, нагазних мина, од противавионских митраљеза, грчке пешадиске муниције, која пасује за наше пушке, топовске 37 м/м, један вагон авионских делова, један вагон радиостаничних делова, 115 пушака, 7 пушкомитраљеза „шараца“ брзих, 4 збројовке, око 130 војничких одела и друге ратне спреме, један вагон саинетски за превоз рањеника; на жел. станици Лопатница такође 3 вагона муниције артиљериске и нешто пешадиске. Празних вагона укупно око 70 и још доста ратне спреме и материјала које још није пребројано и не пребројава се. Само је постављена стража.

Са заплењеним топовима одмах смо дејствовали брзом палбом на непријатеља који се налазио у повлачењу од Крајева ка Чачку. И поред тога што нисмо имали нишанских справа, ипак је артиљерија тукла ефикасно непријатеља и наеле им огромне губитке. По причању сељака имали су око 70 мртвих и много рањених. Уништено им 3 топа. Изгледа да је ова артиљерија много допринела њиховом брзом повлачењу.

Укупни губици непријатеља: 270 који су остали на бојном пољу. Рањеника око 400. Наши губици укупни јесу: 6 мртвих и око 35 рањених, од којих 8 теже.

Сада се наше јединице налазе на сектору Драгчићи — Самаила. Командант Бригаде налази се у Самаили, који ће тежити да са 2. и 3. батаљоном крене према Чачку и изврши притисак или пресецање непријатеља. Од њега још нема извештаја. Наше рањенике ћемо пребацити у Матарушку Бању а одатле ћемо транспортовати даље. Молимо вас, ако

може икако, да дођу камиони да их приме и пребаце у бодницу. Ми не знамо да ли је то изводљиво због пута, зато вас молимо да нас обавестите. Исто тако потребно је да нас упознате о даљим операцијама јер радио-станица има слаб домет и врло се тешко споразумева.

Извод из операциског дневника послаћемо накнадно јер сада нисмо извели.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар мајор Жив.² Јерemiћ	Начелник капетан Б.³ Митровић	Командант мајор (отсутан)
--	---	---------------------------------

(М.П.)

* **БР. 94**

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ОД 29 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛОЖАЈУ БРИ-
ГАДЕ¹**

ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ
Н.О.У. БРИГАДЕ
29-XI-1944 г. у 7,30 час.
Положај

ШТАБУ XVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.

I. Наши батаљони налазе се — углавном — на истим положајима, с тим што су се I и IV батаљон спустили за 1 До 2 км напред, док су II и III батаљон на истим положајима.

Претпрошле ноћи наши батаљони ишли су у напад на непријатеља, а резултат те акције био је следећи:

а. Заробљено је: 1 тешки и 1 лаки бацач, 2 „фијата" — тешка митраљеза, 2 „Брен"-митраљеза, 10 сандука, муни-

² Живорад

³ Богосав

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 1051.

ције, кзо и извѣстан број баџачке муниције, пикавац,² 1 парабелум, и неколико пушакѣ.

б. Непријатељски губици били су 39 мртвих и 50 рањених.

в. Наши губици у току задша два дана били су: 8 мртвих и 20 рашених, од којих 9 теже, и 8 контузованих, што значи 36 избачених из строја. Међу погинулим има 2 водника, 1 десетар, остало борци.

2. II и III батаљон нису успели у нападу на Томашевац, из разлога што је непријатељ поставио испред својих ровова мѣнска поља, повезана на читавом сектору, тако да су се претходно морали одређивати добровољци, који су дизали мѣне по читаву линију свежшева, — па тек онда нападали, што је свакако откривало наше намере. Сем тога, непријатељ још увек има јаче снаге пешадије са баџачима, са доста аутоматског оруђа на Вољавчи, Томашевцу и пред Бумбаревим Брдом; док у селу Милочају — код школе — има свега око 200 војника, ради чега мислимо: једним добрим и организованим обухватним нападом да би се та група уништила. Поред тога, непријатељ је у току јучерашњег дана правио испад према IV батаљону, али је био одмах одбијен. У исто време наша извиђачка група уништила је 1 камион у селу Лађевцу, и том приликом убила 6 Немца и 5 ранила; док је III батаљон убио 3 Немца и 5 ранио на положају Пољци (289). Том приликом рањен је један друг из извиђачке групе — десетар — који је ушао у горњи број.

3. Наше је мишљење да је ситуација зрела за уништење непријатеља на нашем сектору и сектору XV мајевичке бригаде, само би требало једнообразан — јединствен напад на целом сектору наше и Мајевичке бригаде, а сарадња од стране јединица XV мај. бригаде врло је слаба, што се види да је батаљон XV мајевичке бригаде лежао у рововима, док је наш III батаљон водио крѣву борбу, а такође се није чула паљба ни на секторима осталих батаљона XV мајевичке бригаде.

4. Разлог због кога наводимо да је ситуација зрела за напад је следећи:

а. Према до сада добивеним подацима, непријатељ у Краљеву не располаже са јаким снагама, него је оставио заштитничка одељења, која минирају и дижу у ваздух све објекте.

б. Што је непријатељ повукао сву артиљерију и моторизацију испред наших положаја преко Мораве.

² Оригинал је тако оштећен да се број не може установити.

в. Што је непријатељ за протекле две ноћи иселио 12 својих штабова, који су се налазили на северној страни Мораве.

5. Напомињемо да је обавештајна служба наше бригаде за ово време радила као сат, и сва — па и најмаша — обавештења добијамо на време. Становништво је расположено према нама и излази нам у сусрет у сваком погледу.

6. Радио-станица налази се са командантом и комесаром на положају, и у случају неких промена они ће вас обавештавати преко станице, само је потребно да се уговори чешћи рад станице.

7. Ми ћемо се углавном равнати према ситуацији.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћ. полит. комесара - капетан, Зам. команданта - мајор,
Обрадовић Милан **Чедо Ђукић**
(М.П.)

БР. 95

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ЗА ПОКРЕТ У ПРАВЦУ ПОЖЕГЕ¹

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 254
30-XI-1944
у 21,30 ч.

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1.— Наше две бригаде налазе се непосредно пред Чачком, а сад можда и у самом Чачку. Не знамо тачно, јер ни садо са њима имали везе.

2.— С обзиром на горње и да се непријатељ брзо повлачи морамо настојати да са непријатељем успоставимо што чвршћи контакт и не дозволимо му да се у реду повлачи. Јединице северно од Западне Мораве чине на њега

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 1051.

прит-исак, но ми са јужне стране Мораве морамо то исто чинити крећући се убрзаније.

3.— Одмах по добијању овог наређења извршите покрет са вашим јединицама основним правцем: Каона — Гуча — низ Краваричку реку — Горобиле са задатком садејства јединицама при заузимању Ужичке Пожеге, а потом продужити правцем: Рупељско — Дрежник — Чајетина са задатком садејства јединицама при ослобођењу Ужица и то са јужне и југозападне стране.²

4.— Немојте ваше јединице много ширити у лево и тиме их замарати. Ово напомињемо ради тога што сумњамо да ће се усудити ма где нека четничка банда да дочека наше једрице, већ ће на време се повлачити.

5.— Редовно нас обавештавајте где се налазите и докле су вам стигле јединице, и имате ли контакт са непријатељем.

Извештаје шаљите и преко радио-станице и преко курира. Ми ћемо вас редовно преко радио-станице обавештавати о промени нашег места, како бисте знали упућивати курире.

6. У току сутрашњег дана ми ћемо се налазити у Краљеву.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Милинко Ђуровић

Командант-п.пуковник,
Сред. **Урошевић**

(М.П.)

² Види док. бр. 135.

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
СМЕНУ ЈЕДИНИЦА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ УДАРНЕ И ДВА-
ДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Пов. оп. бр. 3
30.XI.1944 г. у 20 час.

З А П О В И Ј Е С Т

(Секција Чачак — Ужице 1:100.000)

Најновијим наређењем команданта Главног штаба НОВ и ПО за Србију, наша дивизија добила је задатак да са двије бригаде смијени јединице 23 и 45, дивизије, а са једном бригадом дд и даље напада Чачак.²

У вези с тим,

н а р е ђ у ј е м о :

- 1.) II крајишка НОУ бригада остаће углавном на својим досадашњим положајима, с тим што ће један свој батаљон пребацити источно од Чачка на просторију Балуга — Коњевићи, дејствујући са тог правца на Чачак.

Са ове просторије нападати Чачак у циљу заузимања истог. Везу у лијево преко 3. Мораве одржавати са јединицама II пролет. дивизије, а у десно са јединицама VI пролет. бригаде.

- 2.) VI пролет. бригада прикупиће све своје снаге и са своје досадашње просторије кренута најповољнијим правцем, преко Прељине и Вранића, и запосјести просторију Мијоковци — Рујак — к. 536 — Камена Глава (к. 799) — к. 703 — к. 741 — Патиште — Табановићи.

Са ове просторије дејствовати на комуникацију у Овчарској [-Каблар-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 60/3, к. 181.

² Види док. бр. 170 и 178.

ској] Клисуре у циљу рушеша исте и уништаваша непријатеља на истој. Такође са ове просторије бочно нападати Пожегу у садејству са јединицама XV бригаде. Чврсто одржавати лијево и десно везу са сусједним јединицама.

- 3.) XV мајевичка НОУ бригада са своје досадашње просторије извршиће најподеснијим правцем покрет преко распореда II и VI бригаде и смјестити се на просторију: Отањ — Каменица — Дубоко. Са тих положаја дејствовати према Пожеги и Ужицу у циљу заузимања истих.
- 4.) Арт. дивизион: уколико је цеста од Мојсиња до Прељине слободна извршити покрет и смјестити се у Прељину, уско се повезујући и сарађујући са Штабом II крајишке бригаде. У противном, од Мрчајеваца преко Солинца — Бање — Луњевице — [Г.] Милановца — Брђана доћи у Прељину са читавим дивизионом.
- 5.) Инж. батаљон прикупиће све своје снаге (повући каблове и телефоне) и извршити покрет најповољнијим правцем за Г. Милановац.
- 6.) Див. интендантура из Крагујевца пребациће се у Г. Милановац.
- 7.) Див. болница пребациће се рано ујутру из Крагујевца у Горњи Милановац.
- 8.) Хируршка екипа бр. 2 кретаће са Штабом XV мајевичке бригаде а Хируршка екипа бр. 1 остаће и даље код Штаба II кр. бригаде, с тим што ће се пребацити у с. Враниће ради пријема евентуалних рањеника VI бригаде.
- 9.) Штаб дивизије 2.XII кренуће преко Кнића — Крагујевца за Г. Милановац, гдје слати све извјештаје.

НАПОМЕНЕ:

— Све јединице извршиће покрет у предвиђеном правцу 1.XII тачно у 7 часова, тежећи да се чим прије избије на одређене просторије и смијене јединице 23 и 45 дивизије.

— Уколико би јединице 23 и 45 дивизије држале положаје јужније од предвиђеног задатка у овој заповијести, VI и XV бригада запосјешће њихове досадашње положаје.

— Инж. батаљон извршиће покрет из Кнића преко Бумбарева Брда, Вујетинаца, Јабланице, Луњевице у Г. Милановац 2.ХН т. г. тачно у 4 сата ујутру.

— Исхраону ће регулисати интендантуре бригада на терену, с тим нго ће се II крајишка бригада оријентисати источно од Чачка у селима, као и у селима Прељина, Ракова, Брђани; VI пролетерска бригада у селима западно од Чачка, као и сјеверно закључно до Средње Добриње; а XV мајевичка бригада од комуникације Пожега — Душковци сјеверно и западно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Миленко Стојаковић

Командант-пуковник,
Глигор. Мандић

(М.П.)

БР. 97

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ДРУГЕ
КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ
ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ДО 30 НОВЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
Број: 17/44
30.XI.1944 г.

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Достављамо вам извод из операциског дневника за време [од] 16—30 новембра 1944 г. и то:

16—27.XI.1944 г. бригада се налази на просторији Остра — Г. Трепча са задатком затварања овога правца и сталног вршења притиска на непријатеља.

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22—6, к. 987.

Непријатељ држи линију Буковац — Илијак — Мојсиње, на којим положајима је добро укопан и у кућама утврђен и упоран је у одбрани.

На положају према непријатељу стално се налазе три батаљона, који су смештени у селима Остра и Г. Треча, док им се истурени делови налазе на линији Добриње — Орловац — к. 319 — Вучја Главица, док се један батаљон налази као бритадна резерва у селу Луњевици.

На непријатеља се стално врши притисак ноћним демонстративним нападима, док се по дану истурени делови налазе у рововима.

Непријатељ је активан артилеријом, али нам не наноси већих губитака, док је по дану покушавао и испаде под заштитом артилерије, али су ови испади увек на време примећивани и након кратких борби одбијани.

26.XI у 23 часа бригада добива задатак да изврши покрет на просторију Прељина — Ракова и да тамо смени јединице Црвене армије и VII бригаде XXIII српске дивизије и постави се према непријатељу са задатком притиска на истог.

27.XI у 5 часова бригада креће на извршење задатка и стиже на одређену просторију истог дана око 16 часова. За време покрета, ради отвореног терена, непријатељ је приметио нашу колону и почео тући артилеријом колону, али не нанео жртава.

Пошто јединице које смо требали сменити још нису добиле наређење за покрет, то се наше јединице смештају на одмор на просторији Прељина — Брђани — Ракова.

28.XI бригада се налази на просторији из прошлог дана, те у току ноћи око 20 часова почиње са сменом јединица Црвене армије и VII бригаде и са истуреним деловима се поставља на линију: Шеварлићи (к. 248) — к. 239 — Шебићи (к. 360), а затим падинама на левој обали реке Чемернице до раскрснице путева (к. 286), а затим путем до Добретића Бр. (к. 399).

29. XI бригада се налази на већ запоседнутим положајима без нарочитих промена. У 22 часа на непријатеља се врши демонстративни напад, којом приликом су непријатељу нанети губици од око 20 мртвих и више рањених, док смо ми имали 2 мртва и 5 рањених другова.

30. XI бригада се налази на истој просторији и са истим задатком без нарочитих промена.

ЗАКЉУЧАК:

1) У овом периоду непријатељ је имао 32 мртва и већи број рањених.

- 2) Ми смо имали 9 мртвих и 45 рањених.
- 3) У материјалу није било ни добитака ни губитака.
- 4) За ово време у бригаду је примљено око 800 нових бораца.
- 5) За ово време нестало је и дезертирало №о 56 другова. Разлог дезертерству по нашем мишљењу је: немарност позадинских власти око хватања дезертера и спровођења у њихове јединице и велик долазак обитељи у посету борцима, па ово обоје утиче на борце негативно.
- 6) Ради сталног држања положаја са људством није могућ масован војнички рад, али се углавном ради по раније издатом плану, а у границама могућности.
- 7) Обзиром на бројност јединица и њихове задатке наоружање не задовољава, а нарочито аутоматско и тешко, и нео-пходно би било појачати јединице са овим наоружањем.
- 8) На културно-просветном пољу се ради, и обзиром да у јединице са новим људством долази и интелектуалаца исти успева.
- 9) Морал, дисциплина и борбена готовост јединица, обзиром на велик прилив људства, задовољавају, а нарочито су се нови борци прекалили сталним држањем положаја према непријатељу и његовом непосредном близином, као и вршењем ноћних демонстративних напада.
- 10) Однос руководиоца према борцима и обратно је задовољавајући, док је однос према народу добар.
- 11) Исхрана јединица није лоша, али би могла бити боља.
- 12) Здравствено стање бригаде уопште узевши је задовољавајуће, али се међу новим борцима налази исцрпљених, болесних на плућима и са брухом, и сви тежи се након прегледа отпуштају. Ради овога је доста велик број оних који се јављају за лекарску.
- 13) У овом периоду је завршен курс за тешке бацаче и митраљезе, који је завршио са задовољавајућим успехом, а сада се одржава нижи војни курс за десетаре, на којем се налазе 32 друга.
- 14) Као врло важан и горући проблем у бригади обзиром на зиму и рововско ратовање је одећа и обућа, јер имамо велик број бораца сасвим босих и слабо одевених.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-мајор:

Командант-п.пуковник:

БР. 120

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ОД 30 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ МРЧАЈЕВАЦА¹**

ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
30 новембра 1944 г. у 6,10

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) Ноћас послѣје пола ноћи ликвидирали смо непријатеља који се је био утврдио' у с. Мрчајевци и десно на коси према с. Буковац, и потисли га према Чачку, II и IV батаљон продужили су гоњење непријатеља — правац Чачак.

Тражили смо од артиљерског дивизиона да крене са артиљеријом за нама, пошто непријатељ даје мјестимичан отпор при повлачењу, док артиљерија није могла прећи ради минских поља која је непријатељ поставио при отступању.

I и III батаљон и непокретни дијелови који се налазе са нама остаће на просторији Лађевици — Бресница — Мрчајевци.

2) Заробили смо 2 брза „шарца“, неколико пушака, неколико сандука муниције и остале ситне спреме.

Наши губици јуче и ноћас: 5 мртвих и 12 рањених.

Међу рањеним налазе се командир I чете II батаљона п. поручник Богдан Латиновић и један помоћник комесара чете IV батаљона, нису нам јавили име. Од рањених имаду 3 теже, које смо упутили за хируршку екипу.

3) У овој акцији садејство између наше бригаде и XV, није било добре координације, с обзиром да смо ми још претпрошле ноћи избили на линију Гушевац — Мрчајевци — Попово Брдо, заламајући својим лијевим крилом, док су батаљони XV бригаде тек синоћ у 10 часова кренули у напад позади нас. Сматрамо да је непријатељска група која је отступала од Мрчајеваца према Чачку могла бити уништена и потпуно набачена на Мораву, само је требао јачи бочни — деснокрилни притисак, јер смо ми узели понтонски мост на Гушевцу.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 33/6, к. 1253.

4) На линији Краљево — Чачак, на десној обали Мораве, не чује се никакво пуцање. Ми смо пребацивали машина одељеша да успоставе везу са јединицама преко Мораве, док то нису могла учинити, с обзиром да је цеста слободна, а наше се јединице тамо не налазе. Преко цивиља смо дознали да се 25 дивизија налази у Краљеву, док је II дивизија вјероватно кренула преко Јелице према Чачку, да прави лијеви обухват и пресијеца непријатеља — а Ви то свакако знате боље преко радио-станице.

5) С обзиром да је далек пут до с. Пајсијевића, те да не можемо имати добру везу, молимо Вас о овоме извијестите замјеника командаата и помоћника комесара друга Чеду² и Милана³ и издајте им наређење да са оним дијеловима крену на просторију већ коју мислите одредити за нашу бригаду. Ми ћемо учинити како смо већ јавили, а Ви нам пошаљите наређење за даљи рад послје заузимања Чачка, и одредите нам просторију или правац за концентрацију наше бригаде која се развукла од Крагујевца до Чачка.

6) Јуче смо Вам послали један писмени извјештај⁴ од Мрчајеваца око 15 часова — одговора нисмо добили, ради чега Вас молимо да нам јавите јесте ли добили тај извјештај, јер нас забрињава да курири нису нагазили на mine.

7) I и III батаљон на горе наведеној просторији оставили смо из разлога да би мобилисали кола за бригаду са коњима и организовали власт, с обзиром да има довољно јединица које гоне непријатеља.

8) Непријатељ при повлачењу поставља врло густа минска поља и уништава све што прије стигне. За вријеме нашег јучерашњег напада убио је преко 40 сељака на проторији Мрчајевци и околине, који још сви нису сахрањени. Телефонску линију руши редом, прави барикаде итд.

Везу нам шаљите цестом према Чачку, док би било неопходно потребно да хируршку екипу која се налази у Книћу упутите нама, ради бржег спасавања тешких рањеника.

Наше рањенике зауставили смо на просторији с. Врсница, добро их смјестили и организовали друго британско превијалиште. Ово смо учинили из разлога што нам је британско превијалиште било остало у Пајсијевићима и да би рањенике одједном сконцентрисали у дивизијску болницу.

² Чедо Ђукић

³ Милан Обрадовић

⁴ Редакција није пронашла овај документ.

9) Напомињемо да нам је људство за протекла 3—4 дана страшно заморено ради сталне борбе, а наравно и ради непотпуно редовне исхране, али овај премор није разлог да не идемо на Дрину.

Што се тиче руководиоца и бораца показали су невјероватно пожртвовање и упорност у борби. Осипања од стране нових бораца није било, док један већи процекат истиче се у најтежим ситуацијама и јуришу.

10) Поред наведеног броја наших губитака рањен је и комесар чете из II батаљона друг Лазо Лазић — лакше.

11) Од напада са линије Бумбарево Брдо — с. Трговиште (општег напада) непријатељски губици износе 64 мртва и 70 рањених. Ови губици су потпуно реални, јер је непријатељ мртве оставио на бојном пољу. Претпостављамо да рањених има више, од наше бацачке ватре која је тукла по самој непријатељској колони, а тако и мртвих. -

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Реља Лукић

Командант-потпуковник.
Саво

(М.П.)

БР. 99

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 НОВЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА ЧАЧАК¹**

ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр: 1
30 новембра 1944 г. у 20,15

ЗА П О В И Ј Е С Т

(Секција: Чачак — Ужице 1 : 100.000)

Непријатељ — Њемци — са главнином својих снага отступа преко Чачка, Гуче и Ариља, преко Вишеграда, у правцу Сарајева. Мање своје дјелове задржао је у Чачку

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 1051.

за уништавање објеката и минирање, који располажу са артиљеријом. Непријатељска заштитничка одјелења налазе се непосредно пред положајима II и IV батаљона и јединица XV бригаде, на линији Вучја Главица — с. Станчани — Балуга на Морави (к. 225). Код Балуге на Морави, Њемци се пребацују на десну Обалу и повлаче према Чачку.

У циљу ликвидације непријатеља и заузимања Чачка, јединице 25 дивизије кренуле су према Гучи и нападаће Чачак са јужне стране.

II КНОУ бригада² нападаће непријатеља са сјевера и сјеверозапада. XV бригада десно од цесте Мрчајевци — Чачак, а наша бригада лијево од поменуте цесте до ријеке Мораве и према ситуацији са дијелом снага пребациће се преко Мораве и нападати цестом Краљево — Чачак, преко с. Кулиновци.³ За извршење задатка,

н а р е ђ у ј е м о :

1) *Лијева колона:*

командант капетан Чорак,
састав: II и IV батаљон.

Напада непријатеља, ликвидирајући сва упоришта пред собом, правцем: с. Мојсиње — с. Станчићи — Балуга на Морави (к. 225), прелази Мораву и продужује преко с. Балуга и у борбеном распореду напада на сам град преко с. Кулиновци, лијево и десно од цесте и пруге, обезбјеђујући свој лијеви бок, и хвата везу лијево са јединицама 25 дивизије.

Уколико се ни у ком случају не може прећи преко Мораве, ова колона одбија се удесно и напада непријатеља у с. Коњевићи, зона ширења лијево Морава, а десно цеста Мојсиње—Чачак — лијево крило XV бригаде.

2) *Десна колона:*

командант поручник Митић, састав: III батаљон.

За прво вријеме задржаће се на просторији с. Д. Горијевница, те пошто се ликвидира непријатељ на линији Станчићи — Балуга и пребаци преко Мораве, ова колона продужиће напад преко с. Коњевићи, предвиђеним правцем прве колоне.

² Друга крајишка НОУ бригада

³ Види док. бр. 181.

Ако се у току ноћи прва, односно лијева колона не буде могла пребацити греко Мораве, онда ће десна колона — III батаљон — сутра у зору обавезно извршити пребацивање на најпогоднијем мјесту и продужити напад предвиђеним правцем лијеве колоне, ради чега је потребно испитати у детаље мјесто прелаза, газове, и пронаћи понтоне и чамце.

3) *I батаљон:*

Најхитније по примитку ове заповијести прикупиће се и заједно са четом IV батаљона и својим непокретним дјеловима са просторије с. Јађе[вци] кренути-правцем: с. Милочај (ћуприја на Морави код к. 199), пребаци се преко Мораве — с. Мрсаћ и продужити цестом правац Чачак. Штаб тога батаљона даће максимум напора да са батаљоном избије што прије пред сами Чачак, те уколико непријатељ не би био ликвидан у самом Чачку, одмах ступити у напад, везујући се са јединицама 25 дивизије и нашом колоном која се пребаци.

4) *Чета пратећих оруђа:*

Сконцентрисаће се на просторији с. Мојсиње пред самим положајима и са потребним бројем бацача и топова извршити припрему и гађање за вријеме док пјешадија буде подилазила, потом ће кренути позади пјешадије цестом Мрчајевци — Чачак и уз помоћ бацачке ватре омогућити ликвидацију непријатеља гдје буде давао отпор. Тући само у стварне циљеве и водити рачуна о муницији.

Напомена:

а — Почетак напада ноћас тачно у 24 часа — пола ноћи а чета пратећих оруђа отпочеће са паљбом у 23,45 ч. и у 24 часа прекинути паљбу. Послије тога тући само по наређењу команданта колоне.

б — Штаб бригаде налазиће се у кући Веља Грујовића а бригадно превијалиште у кући Уроша Савића — обје у с. Мојсињу.

в — Хируршка екипа налазиће се у с. Мрчајевци.

г — Артиљеријски дивизион са свима батеријама стићи ће на просторију између с. Мојсиња и Д. Горијевнице, одакле ће тући спољна упоришта, а према потреби и сам град.

д — Послјше ликвидације непријатеља на линији Станчићи — Балуга, командант лијеве колоне, капетан Чорак поднијеће хитан извјештај Штабу бригаде, у којем изнијети могућност прелаза.

ђ — Знаци распознавања по већ уговореном кључу, а уговорени Брано — Чедо. Ово важи у кругу наше и XV бригаде.

е — Одмах по пријему ове заповијести Штаб I батаљона поднијеће нам хитан извјештај.

ж — Бригадна интендантура и амбуланта, за прво вријеме, нека остану на просторији с. Бресница.

з — У настјупу треба бити брз и дрзак, ради чега је потребна самоиницијатива и координација између штабова батаљона.

Посебне напомене:

1) Послије ликвидације Чачка, распоред наших јединица је сљедећи:

— I батаљон: с. Кулиновци — Атеница, извиђа У правцу Јелица пл.

— II батаљон: с. Јездина — Лозница. Једну чету избацили на линију Бело Брдо (триг. 756) — Крушевље (к. 668) — Јелица (к. 775), која ће извиђати у правцу Гуче.

Главнину снага и Штаб батаљона смјестити око школе (к. 262) и на цееги код к. 414.

— IV батаљон: Чачак (центар града) — државне зграде.

— III батаљон: са три чете у граду, а једна у Љубићу, гдје ће се налазити бригадна интендантура и амбуланта, дати им обезбјеђење.

— Штаб бригаде са пратећим водом: Чачак.

— Чета пратећих оруђа: Љубић.

2) Исхрана јединица првенствено са просторије села јужно од Чачка.

3) У граду мора владати највећи ред, гдје ће бити и Штаб див.

4) II и XV бригада сјеверно од Мораве.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Реља Лукић

Командант-потпуковник,
Саво

(М.П.)

БР. 119

ОБАВЕШТЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ О ПРЕТСТОЈЕЊЕМ НАПАДУ НА ТУЧКОВО И О ПРЕСЕЦАЊУ КОМУНИКАЦИЈЕ ЧАЧАК — ПОЖЕГА¹

ШТАБ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 24
30-XI-1944 г.
у 11 ч.

" ШТАБУ 45 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

У току ноћи 30 новембра на 1 децембар 1944 год. наша 14 и 7 бригада вршиће напад на непријатељске положаје и посаде у циљу ликвидације непријатељских посада у Тучкову и околини и у циљу избијања на Каблар, ради отсецања немачког гарнизона у Чачку. Акција ће почети вечерас у 23 часа.

Наредили смо вашој 20 бригади² да одмах смени 1. батаљон 14 бригаде на Лорету³ (кота 841) како би тај батаљон могао учествовати у акцији на Тучкову. Исто и ви урадите, наиме наредите 20 бригади.

Задатак ваше 20 бригаде јесте да затвара правац Пожега — Чачак са Лорета и Лица како би спречила сваки покушај непријатеља од Пожеге ка Чачку да пружи помоћ њиховим деловима који се налазе у Тучкову, односно Каблару. На то смо јој скренули пажњу.

Исто тако наредили смо вашој 20 бригади да вечерас, у исто време кад и наше бригаде, врши јак притисак на непријатеља са својих положаја.

Са нашим директним наређењем 20 бригади немамо намеру да гфескачемо ваш штаб, али због потребе да иста што пре буде обавештена, то смо урадили, јер ако би она чекала ваше наређење, било би велико закашњење. Молимо да нас не схватите погрешно.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 1067.

² Види док. бр. 101.

* Види док. бр. 178.

Такође ћете са осталим бригадама извршити јак притисак на непријатељске положаје у циљу избијања ваших јединица на комуникацију којом се служе Немци.

Напомињемо вам да се Немци извлаче из Чачка преко Гуче и Ивањице, а по причању Штаба 93 дивизије, наши су узели Краљево.

Задатак наших бригада овом приликом јесте: отсећи Чачак, пребацити се на просторију јужно од Чачка и спречити да непријатељ извуче све своје снаге из Чачка, а потом приступити ликвидацији.

Ваш је задатак: са 20 бригадом затворити сасвим комуникацију Пожега — Чачак и са руским јединицама приступити ликвидацији Пожеге. Са осталим бригадама према Ужицу, односно комуникацији Пожега — Ужице.

Шаљите чешће извештаје најхитнијим путем, радиовезу стално одржавајте.

Главнина нашег штаба налази се у Милановцу, док се командант налази у Јанчићима, где шаљите све извештаје.

По могућности створите телефонску везу преко 14 бригаде.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

командант
п.пуковник,
Мил. Ивановић

(М.П.)

БР. 101

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА И
ШТАБУ ДВАДЕСЕТЕ БРИГАДЕ ЧЕТРЕСЕТ ПЕТЕ НО
ДИВИЗИЈЕ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ ПОЖЕГЕ¹**

ШТАБ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Пов. бр. 132
30 новембра 1944 год.
у 12 часова

ШТАБУ 45 ДИВИЗИЈЕ, ШТАБОВИМА БРИГАДА 23
ДИВИЗИЈЕ И ШТАБУ 20 БРИГАДЕ 45 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Непријатељ је напустио Краљево. Такође напушта и Чачак и то већином комуникацијом Чачак — Гуча — Ивањица за Санџак. Према томе наше остајаше на овим положајима и дејствоваће на овај начин као до сада беспожелно је.

У договору са командантом 93 руске дивизије, донели смо решење да се наш фронт активизира, а нарочито према Пожеги, како би бар нешто непријатељских снага отсекли и уништили.² У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — У току ноћи 30 новембар на 1 децембар 1944 год. 20 бригада, са једним батаљоном смениће 1. батаљон 14 српске бригаде који се налази на положају Лорет, северно од коте 841, те са истим затворити правац према Јелен Долу и Гвоздацу. Главнина бригаде садејствујући са 14 бригадом и 93 дивизијом нападаће Пожегу правцем Бетењиште — Лица — Голоуша — Виноградине ка Пожеги. При том се осигуравати ка Гугаљу и Јелен Долу. По заузимању Пожеге сместити се у с. Пријановићи и с. Бакионица.

2. — 14 бригада оставиће један свој батаљон који ће затварати правац Гвоздац — Греда — Средња Добриња. Затим Љубићски батаљон и још једну чету на Малињаку, затварајући у исто време правац коте 850 — Годун, а са

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 60/3, к. 181.

² Види док. бр. 170 и 178.

своја два пуна батаљона и трећим без чете у току ове ноћи пребацити се на просторију Доња Добриња, одакле заједно са руским снагама и 20 бригадом нападати Пожегу правцем Зољевина — Пожега. По завршеној акцији сместити се до даљег у Пожегу и јужно од ње.

3. — Штаб 45 дивизије главнином бригаде која се налази на просторији Врањани — Добродо кретаће се правцем Врањани — Пожега, одржавајући на свом левом крилу тесну везу са 93 дивизијом која ће се углавном кретати комуникацијом Честобродица — Пожега. Са мањим деловима исте бригаде затвараће правац Врањани — Добродо.

Штаб 45 дивизије са осталим својим јединицама вршиће јак притисак на непријатељске положаје, а нарочито на положаје око Ужица, односно између Ужица и Тврдића, у циљу избијања на комуникацију и пресецања исте.

4. — 7 бригада још у току ове ноћи извршиће напад на непријатељске положаје и у току ноћи изаћи на Каблар и Видовски Тунел. При том ће са једним батаљоном затварати правац према коти 783 и коти 737, чиме обезбедити леђа јединицама које нападају Каблар и Видовски Тунел.

5. — 9 бригада спустиће своја два батаљона код Стражаре преко Јововца, и то један ка Видовском Тунелу који ће садејствовати на Видовски Тунел са јединицама 7 бригаде у циљу ликвидације истога и продужавања акције ка Пријевору. Са једним батаљоном нападаће Рујак, и то обилазно са југозападне стране, како би непријатељу дошао у бок и тиме га лакше ликвидирао на Рујаку, а затим продужити ка Граорини. Остала два батаљона оставити ради одбране, а нарочито ради одбране правца Мијоковци — Прањани, но и са истима садејствовати. У исто време повезати се на левом крилу са јединицама 17 дивизије и од истих тражити садејство на свом правцу.

6. — 7 и 9 бригада предузеће ову акцију данас у 23 часа тачно и продужити исту све до ликвидације Чачка и Пожеге. Нарочито садејствовати са јединицама 14 и 20 бригаде и 93 дивизије на Пожегу, како би непријатељ стекао утисак опсежне акције са циљем обавезне ликвидације Пожеге и Чачка. Не смемо дозволити да се на једном фронту води борба а на другом не, јер тиме само губимо.

7. — 14 бригада и 20 бригада, као и остале јединице 45 дивизије, у току ноћи 30 овог месеца извршиће прегруписања и припремити јединице за напад, па ујутро 1 децембра у заједници са јединицама 93 дивизије напасти по-

ложаје око Пожеге на свом правцу све до ликвидације Пожеге. У том циљу и Штаб 45 дивизије и штабови 14 и 20 бригаде договориће се са командантом 93 дивизије како о часу напада тако и о другоме.

8. —• Командант 23 дивизије налазиће се у селу Јанчићи у току ноћи 30 овог месеца, где обавезно шиљати извештаје. Писмени извештај о операцији у току једног дана редовно слати.

9. —• Обавезно се повезати телефонском линијом у селу Јанчићи како би се лакше могло руководити операцијама. Нарочито да што пре успостави везу 9 и 14 бригада, а 45 дивизија и 20 бригада повезаће се са 14 бригадом и преко ње успоставити везу са командантом 23 дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

Командант
п. пуковник,
Мил. Ивановић

(М.П.)

П.С. Наређења која смо написали данас у 11 часова³ важе утолико уколико се слажу са овом заповешћу.⁴

³ Види док. бр. 100.

⁴ Ова реченица је долисана на истој машици.

БР. 102

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 30 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ДЕЈСТВИМА БРИГАДЕ
ОД 14 ДО 28 НОВЕМБРА¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
30 новембра 1944 год.
Положај

ШТАБУ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Достављамо вам 15-дневни извештај о покретима и борбама у међувремену од 14 до 28 новембра 1944 год.

14 новембра т.г. наш 1. батаљон налазио се је на положајима: Металка, Макићево Брдо (кота 501) на комуникацији Косјерићи — Пожега и Косјерићи — Ужице, Гујин Камен (кота 685) и Бобија (кота 775), са задатком да спречи евентуално продирање непријатеља преко Косјерића за Ваљево. У току 14. XI на овом сектору сем извиђања није било никаквих догађаја. У исто време наш 2. батаљон упућен је у Варду са задатком да спречи евентуално непријатељево надирање ка Ваљеву и контролише ову комуникацију.

15 новембра 1944 год. смењујемо наш 1. батаљон са нашим 3. батаљоном на положајима које је 1. батаљон држао 14 новембра т.г., док наш 2. батаљон остаје на положајима Варде и даље.

16 и 17 новембра 1944 год, остаје исти распоред снага. Два остала наша батаљона, Штаб бригаде и приштапске јединице смештени су у Косјерићима, где остајемо до 18 новембра 1944 год., када по наређењу Штаба дивизије крећемо из Косјерића и са положаја које су држала два наша батаљона на положаје села Добриње изнад комуникације Чачак — Пожега, са задатком контролисања саобраћаја на авој комуникацији и ометања непријатеља у комуницирању. За време држања положаја у времену боравка у Косјерићима, на сектору који је држао наш 1. и 3. наизме-

¹ Копија оригинала, писана на машиш, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/5, к. 1074.

нично, долазило је само до наших чарки и пушкарања, при чему су Немци били у јачини око 50 војника протерани преко Каранске реке и за собом су порушили два моста. На овом сектору непријатељска артилерија и минобацачи су снажно деловали, али су наши батаљони задржали своје положаје и преко патрола и мањих одељења нападали су и узнемиравали непријатеља с бока.

Губици непријатеља су нам непознати, док ми у овим пушкарањима нисмо имали ни мртвих ни рањених.

18 новембра т.г. наша бригада је стигла на просторију села Средње Добриње и заузела положаје према непријатељу са следећим распоредом снага: 1. батаљон, не могући запосести наређене нам положаје, у току ноћи напао је непријатеља и протерао га са коте 763, коју је сам запосео, затим је заузео коту 766, где се је и задржао. Одатле је нападао непријатеља на железн. станици Јелен До. На његовом левом крилу налазио се наш 4. батаљон у селу Папратишту, заселак Греда, који је нападао непријатеља који се налазио у првим кућама овога села. 2. батаљон заузео је положаје у селу Табановићи са задатком да потпомаже 1. и 4. батаљон. 3. батаљон и Штаб бригаде налазили су се у селу Средња Добриња, заселак ЈБубечево, а болница и интендантура у селу Горња Добриња, заселак Стражара.

19 новембра у току су патролна извиђања и мања чаркања, док је у току ноћи између 19/20 новембра т.г. наш 4. батаљон извршио напад са положаја Греда (кота 666) на положаје непријатеља на коту 742 (Гвоздац) и после једночасовне опгтре борбе заузима коту 742 убивши том приликом око 15 непријатељских војника и заробивши једнога. Но после кратког времена непријатељ са Тучкова бије јаком артилериском и минобацачком ватром, затим јако надмоћним снагама врши противнапад и поново избија на коту 742, коју наш батаљон није могао бранити под тако снажним дејством артилерије и бацача. Ова кота је још неколико пута прелазила из руке у руку, али из истих разлога наши су је наново морали напуштати. У току 19 новембра контролу реке Папратишке преузима 4. батаљон.

20 новембра наш 1. батаљон врши напад на коту 766, заузима је и држи 20 и 21 новембра преко читавог дана. Дејство непријатељске артилериске и минобацачке ватре је и овде снажно, во 1. батаљон се и поред тога држи на положајима.

21 новембра т.г. на сектору 4. батаљона, долином реке Папратишке и кроз село Папратиште, непријатељ покушава да се пробије у правцу села Горње Добриње, где га

4. батаљон дочекује, води са њим целог дана оштру борбу и успева да га одбије уз осетне губитке. У току ноћи 21/22 новембра наш 1. батаљон требао је да буде смењен на положајима од јединица Црвене армије, али ту смену ове јединице нису хтеле извршити све до 22 новембра ујутро, тако да је 2. батаљон морао да прими и изванредан део фронта нашег 1. батаљона, тако да је 2. батаљон узео коту 841 са једном четом код Јелен Дола, док су Руси запосели положаје коте 766.

22 новембра т.г. наш 4. батаљон води огорчену борбу са надмоћнијим непријатељем, који је у борбу увлачио све нове и нове снаге довозећи их камионима из Ту,чкова, кроз Папратиште, до положаја на Греди, коју је успео да заузме око 11 часова, тако да се је наш 4. батаљон морао повући на косама коте 659 до коте 786, тј. на Малињаку, одржавши те положаје и надаље. На сектору нашег 3. батаљона, који је раније држао Љубићки батаљон Чачанскот ПО, још пре него је 3. батаљон стигао на положај, непријатељ је приморао ЈБубићки батаљон на повлачење и заузео коту 741 и 850, где се је укопао и добро утврдио. 3. батаљон са две чете и ЈБубићким бат. врши напад у току ноћи 22/23 новембра на коту 850, два пута је заузима и оба пута мора да је напусти услед јаког дејства непријатељске артилерије и минобацача. Овде је непријатељ укопао 4 техника митраљеза, поново се утврдио и тако огорчено бранио прилаз коти, да ју је немогуће било поново заузети без ефикасне помоћи артилерије. 4. батаљон у 4 сата изјутра 23 новембра т.г. напада положаје Грета (на коти 666), али безуспешно, јер непријатељ и овај положај огорчено брани а на самом овом положају има око 400 војника. У току исте ноћи (22/23 нов.) непријатељ врши снажан напад на сектор нашег Другог батаљона да би заузео косу изнад Јелен Дола, али 2. батаљон одбија ове нападе иако су они били потпомогнути јаком артилериском и минобацачком ватром и врло јаким пешадиским снагама, причинивши му том приликом врло велике губитке.

23 новембра т.г. на сектору нашег Другог батаљона »непријатељ врши снажне нападе и борба се води преко Целог дана. Иако снажан и силовит напад, 2. батаљон га је °Дбио и причинио непријатељу и овом приликом велике губитке, док је сам имао 4 мртва и 6 рањених. На осталим Деловима фронта наших јединица дан пролази у пушкарањУ и чаркању, док у току ноћи 23/24 новембра наш 3. батаљон напада непријатеља на Ореовици а 4. батаљон на Папратишту, но без успеха, јер је непријатељска снага на

овим секторима бројала преко 800 војника који су се били утврдили са четири тешка бацача и две хаубице.

24 новембра т.г. непријатељ напада на сектор нашег 4. батаљона али су сви његови напади одбијени и положаји одржани упркос јаке артилериске и минобацачке ватре непријатељске. У току овога дана наш 1. батаљон се враћа (и остаје као бригадна резерва) са положаја Камена Глава (к. 799) и Вјетрња (кота 797), где је 23 новембра т.г. морао по наређењу вашем да оде, с тим што је 25 новембра т.г. заузео поново положаје Лорета. На сектору 2. батаљона код Јелен Дола непријатељ врши четири пута јуриш и сва четири пута бива одбијен иако потпомаган јаком артилериском и минобацачком ватром. Непријатељ је и овде имао губитака и то осетних, док су наши губици били 3 мртва и 7 рањених. У току ноћи 24/25 новембра т.г. непријатељ заузима коту 841, тако да 2. батаљон одваја изванредан део својих снага и одузима коту од непријатеља и предаје је јединицама Црвене армије. У току ноћи непријатељ у два маха поново напада положаје 4. батаљона и бива оба пута одбијен.

25 новембра т.г. непријатељ преко целог дана врши снажне нападе на оектор нашег 2. батаљона и на десно крило нашег 4. батаљона, Наши у току целог дана одбијају јаке нападе потпомогнуте јаком артилериском и минобацачком ватром али јединице Црвене армије и јединице 20. бригаде попуштају и положај нашег 2. батаљона постаје критичан — увучен дубоко у непријатељске линије — ради чега се мора повући са коте 763 и коте 841 где је ситуација била иста. Повлачењем јединица Црвене армије и 20. бригаде непријатељ је сву артилериску и минобацачку ватру био сконцентрисао на сектор нашег 2. батаљона, а тако исто га напао и са врло јаким пешадиским снагама, те је, као што је већ наведено, 2. батаљон био принуђен да напусти ове положаје или да буде уништен. Ни сектор 3. батаљона на Ореовици (кота 741) не остаје поштеђен. Непријатељ у току целог дана врши снажне нападе и туче их артилеријом и минобацачима, но 3. батаљон и поред тога задржава положаје. У току ноћи напади не изостају; непријатељ туче наше положаје хаубицом, минобацачима и врши снажан јуриш на коту 741, но и овог пута без успеха.

26 новембра т.г. наш 1. батаљон уз садејство јединица Црвене армије врши напад на коту 841, заузима је, али после кратког времена, услед многоструко јачег броја непријатељских снага, потпомогнутих ефикасном ватром топова и бацача, попушта притиску и поново напушта ову коту.

У току ноћи 26/27 новембра непријатељ напада положаје нашег 1. батаљона, али бива одбијен. Преко дана 26 новембра т.г. непријатељ је нападао на Вјетрњу (коту 797) коју држи 3. батаљон. Кота је неколико пута прелазила из руке у руку, док најзад кота није ипак остала у нашим рукама.

27 новембра 1944 год. стање на фронту остаје без знатнијих промена. Непријатељ биј[^] артилеријом и минобацачима наше положаје у циљу узнемиравања, док наши батаљони с времена на време врше демонстративне нападе на непријатељске линије и шаљу патроле у циљу узнемиравања. Пошто је на нашем десном крилу 20. бригада у ноћи 27/28 новембра т.г. вршила напад на непријатеља, наш 1. батаљон уз припомоћ 4. батаљона вршио је такође напад...²

У току свих ових борби од доласка наше бригаде на сектор Средње Добриње и Табановића, тј. од 18 новембра до 28 новембра т.г. закључно наши губици износе: 25 мртвих и 125 рањених, међу којима 23 контузована. За исто ово време непријатељ је на нашем сектору имао 500—600 мртвих најмање.

У нашој бригади имамо 4 батаљона од којих је 2. батаљон оформљен по новој формацији, остала три батаљона се припремају на то. Затим имамо бојну комору, трупну комору, болницу, вод за везу, извиђачки вод и чету противколског оруђа. У формирању је чета тешких бацача. Нисмо били у стању формирати бригаду у потпуности по новој формацији, услед еталних борби и заузетости батаљона у непрекидним рововским борбама.

Командни кадар је знатно ослабљен услед рањавања другова, као напр. заменик команданта 2. батаљона³ и комесар 2 батг.љона,⁴ услед смрти на положају (погинуо командир чете у 2. батаљону), као и ради болести и малаксалости услед сталних рововских борби (оболео¹ командант 2. батаљона). Ово су само примери, а таквих случајева има више.

Однос командног кадра батаљона према војницима је задовољавајући.

Доласком нових војника у наше јединице, новомобилисаних, догађало се је више случајева хотимичног рањавања. Нарочито у 3. батаљону. Предузете су све потребне мере за сузбијање те лоше појаве, тј. појачан је политички

² На крају оригинала приликом куцања (вероватно услед померања индига), изостављене су речи на овом месту,

³ Чедомир Цветковић

¹ Љуба Велић

рад убеђујући нове борце у стварну потребу данашње борбе. Уколико се овакав начин не покаже ефикасним, поступићемо по упутствима добијеним у ову сврху од вишег штаба.

Ударна снага наше бригаде прилично је попустила, нешто ради прилива новомобилисаног људства, а нешто и од преморености и губитака нижих руководилаца.

Што се тиче дисциплине у нашој бригади, на доброј је висини.

Руководство, као војно тако и политичко, настоји да војнички и политички подише своју јединицу на што већи ниво с тим што их обучавају у потребним војним вештинама и одржавањем политичких часова и конференција.

Што се тиче нижег кадра, он још увек нема правилно држање и однос према вишим руководиоцима и штабовима. Примећује се од стране нижих руководилаца извесна интимност у односу на више руководиоце.

Наоружање наше бригаде је задовољавајуће и у потпуности је са правилима нове формације и наоружања. То смо постигли тиме, што смо последњих дана следовали од Штаба дивизије потребан број пушкомитраљеза, пушака, митраљеза и минобацача. У нашој бригади употребљавамо сада само југословенску (српску) 7,9 мм и руску муницију.

Услед сталних покрета и борби још од августа месеца ове године, а без одмора, примећује се код војске велики замор и било би преко потребно да 'нам се омогући толико нужни одмор.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

полит. комесар
мајор,

(М.П.)

БР. 120

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 30 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА НА ПОЛОЖАЈУ ДОЊИ ГОРАЧИЋИ — ХАЛИНОВИЋИ¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 34
29—30-XI-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V Санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Немцима ноћу између 29/30 новембра т.г. на положајима Халргновићи — Доњи Горачићи (секција Сјеница 1:100.000).

НЕПРИЈАТЕЉ

- а). Непријатељ у јачини 3000 војвика — Немаца.
- б). Наоружање непријатеља: велики број п. митраљеза „шараца“, 5 тешких бацача, 4 топа 75 мм и 8 „Жишкара“.
- в). Морал непријатеља није најбољи, али с обзиром да се пробија у свом повлачењу, у правцу Сарајева, бори се на живот и смрт.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

- а). 1, 2, 3 и 4 батаљон јачине 350 бораца са 32 п. митраљеза, 2 тешка бацача и 4 лака бацача.
- б). Ноћу 29—30 новембра т.г. вођена је борба са Немцима на положајима Халиновићи — Доњи Горачићи. Вид борбе: напад. Време неповољно: мрачна ноћ са маглом.
- в). Са просторије Правишево — Мушковина — Мишевићи кренули смо на горе наведене положаје. Наше јединице судариле су се са непријатељем тачно у 24 часа. Непријатељ на овим положајима давао је жилав отпор, јер ни по цену највећих жртава није дозволио да се наше јединице пробију до цесте, где је непријатељ имао много камиона и друге ратне спреме. На овим положајима развила се жестока борба у којој је непријатељ употребио ева распо-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/6, к. 1253.

ложива оруђа. Наше јединице ликвидирале су неколико непријатељских упоришта, као и један логор, где је непријатељ само на том месту оставио 30 мртвих. У ову борбу непријатељ је убацио и неколико тенкова, који су потпомагали *СОПСТВЕНЕ* јединице. Непријатељ се добро утврдио, а предтерен је имао одличан (ливаде). Самим тим нашим јединицама било је отежано наступање. Упркос свему овоме наше јединице нанеле су непријатељу осетне губитке у људству и материјалу. Наш циљ у овој борби био је отети од Немаца што више материјала и нанети му што више жртава.

г). Наши губици: 7 мртвих и 8 рањених, од којих су 4 теже рањена.

Непријатељски губици: 125 мртвих и рањених.

д). Морал наших јединица био је на завидној висини.

ђ). Од ратног материјала заплењено је 4 „шарца“, 4 пиштоља, 2 машинке, 4.000 метака и друге спреме.

е). Утрошено је 5.000 метака 7—9 мм, 1500 кал. 8 мм, 30 граната од лаког бацача, 45 ручних бомби.

ж). Наше јединице биле су приморане да се повуку на своје полазне положаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор
Душан Томовић

Командант-капетан,
Бошко Шкрбовић

(М.П.)

број 29/30
класа

№:
1:

- а) Непријатељ у јачини 3000
- б) Насрнуо на непријатеља на
бањача, 4 тона 76 мм и 8 "Шварца".
- в) Морал непријатеља није на
повлачењу, у правцу Сарајева бори се

са "Варца", 5 тона
и да се пробија у свом

И А Ш

- а) 1.233 и 4 батаљон јачине 350 бојних
пача и 4 тона бањача.
- б) 29-30 новембра т.г. војска
Хаалиновић-Дома Горачици. Вид борбе: напад. Е
ком.

в) Са просторије Прелево-Мушковог Дивизиона, кренула смо на
напредне положаје. Наше јединице удариле су се са непријатељем тачно
24 часа. Непријатељ на овим положајима давао је лифан отпор, јер ни по 1
најбољих артиљеријских батерија није дозволио да се наше јединице пробију до црсте, ни
непријатеља много много муниција и друге ратне спреме. На овим положајима
да се настави борба у којој је непријатељ употребно сва расположива от
наше јединице ликвидирале су неколико непријатељских упоришта, као и је
гор, где је непријатељ само на том мјесту оставио 30 мртвих. У ову борбу
непријатељ је убио и неколико војника, који су потпомогли сопствене јед
непријатељ се добро утврдио, а предтерен је био одличан (лифан). Само
нашим јединицама било је отежано наступање. У прикос свему овоме наше је
не надале су непријатељу одређене губитке у људству и материјалу. У
овој борби био је отети од Немца што више материјала и намети к
артаљерија.

- г) Наши губитци 7 мртвих и 8 рањених, од којих су 4 тежа.
- Непријатељски губитци: 125 мртвих и рањених.
- д) Морал наших јединица био је на завидној вис.
- е) Од ратног материјала запледило је 4 "шарца"
4.000 метала и друге спреме.
- ж) Утрошено је 5.000 метала, 7-8 тона муниције и 1,5 х
бањача, 47 ручних бомби.
- з) Наше јединице биле су приморане да се повуку
назад.

Сврху финансијску - Сарајево

Комесар-мајор,

Драго Јанковић

БР. 101

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ ДА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА НОУ ДИВИЗИЈА
ИЗВРШИ ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ¹**

ГЛАВНИ ШТАВ НОВ И ПО
СРБИЈЕ

ХИТНО

Оп. бр. 165

1 децембар 1944 год.
у 23 часа

ШТАБУ XIV КОРПУСУ НОВЈ

28. дивизија, која је била на сектору Лозница — Љубовија, успела је ових дана да изврши прелаз Дрине и сада оперише у Источној Босни у рејону Зворника.

У циљу проширења овог успеха Врховни штаб НОВ и ПОЈ вечерас депешом наредио је да 23. дивизија изврши прелаз Дрине на бившем сектору 28. дивизије и садејствује овој дивизији у операцијама на левој обали Дрине.²

У вези овог задатка и даљих операција на сектору Чачак — Пожега — Ужице, поступите по следећем:

1. — 23. дивизију одмах упутите најпогоднијим правцем на сектор Лозница — Крупањ, са задатком да, по избијању на овај сектор, ухвати везу са јединицама 28. дивизије и уз њихово садејство на погодном месту изврши прелаз Дрине, а потом тесно садејствује овој дивизији у њеним операцијама.

23. дивизију стављамо под нашу непосредну команду, с тим што ће, до успостављања непосредне радио-везе са овим штабом, везу са нама одржавати преко Штаба XIV корпуса.

Штаб 23. дивизије упутиће курире у Ваљево, где ће у Команди Војне области Западне Србије сачекати и примити од наших курира шифру и план везе за одржавање непосредне везе са овим штабом.

2. — 17. дивизију пребаците на сектор Ужице у циљу извршења већ додељеног задатка од стране команданта овога штаба.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 60/3, к. 181.

² Види док. бр. 170 и 178.

3. — Јединице II Пролетерске дивизије продужиће операције код Чачка, с тим што ће пребацили један део својих снага на леву обалу Западне Мораве.

4. — У свему 'осталом за операције на сектору Чачак — Пожега — Ужице придржавати се усмених директива команданта овога штаба.

5. — О извршењу известите.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

В. д. полит. комесара
Мил. Милосављевић

(М.П.)

Начелник штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

Оп. бр. 165/44

23 дивизија да изврши прелаз Дрине на бившем сектору 28. дивизије, која на левој обали Дрине оперише на сектору Зворника.³

БР. 105

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ УЖИЦА¹

ШТАБ
XIV КОРПУСА НОВ и ПОЈ
1 децембра 1944 године
Бр
Положај

ШТАБУ XVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Услед општег стања на сектору XXIII дивизије, ваш задатак да преузмете дотадашње положаје XXIII и XIЛ/дивизије отпада.

³ Масилом дописано на полеђини документа.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11—5, к. 982. •

XXIII дивизија заједно са јединицама II пролетерске и XXV дивизије вршиће ликвидацију непријатељске групе на просторији Чачак — Пожега.²

Задатак ваше дивизије јесте:

Да у садејству са _____ дивизијом нападне и ликвидира Ужице општим правцем са севера и истовремено пресече комуникацију Ужице — Бајина Башта. и Ужице — Вишеград.³

У том циљу XIД/ дивизију стављамо за ове операције под вашу команду.

Јединице XXIII дивизије и XVIII дивизије по извршењу свога задатка дејствоваће такође на Ужице општим правцем на запад.

Положаје према Чачку, које су досада држале ваше јединице, примиће јединице XXIII дивизије.

С обзиром на брз развитак ситуације нужно је да у што краћем року избијете у рејон Јелове *Горе одакле би предузели ове операције.

СМВТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб корпуса

командант-п. пукшник,
Рад. Т. Јовановић

² Види док. бр. 178.

³ Види док. бр. 181.

БР. 101

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО
ДИВИЗИЈЕ ДА ПРЕСЕЧЕ КОМУНИКАЦИЈУ ЧАЧАК —
ПОЖЕГА И САДЕЈСТВУЈЕ У ОСЛОБОЂЕЊУ ЧАЧКА¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 271
1 децембар 1944 г.
у 17 часова

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.

1. Наше две бригаде прогонећи непријатеља према Чачку стигле до с. Жевице где сада воде жестоке борбе са Немцима и четницима.

2. С обзиром на овакву ситуацију даје нам се могућност да непријатељски гарнизон у Чачку отсечемо на тај начин што ћемо једним брзим маневром избити на комуникацију Чачак — Пожега а потом приступимо уништавању исте.

3. Са две ваше бригаде што пре избијте на комуникацију Чачак — Пожега са задатком пресецања исте и садејства приликом ликвидације Чачка и то са западне стране, о чему ћемо вас накнадно обавестити. Основни задатак: са две бригаде што пре избити на комуникацију Чачак — Пожега и пресећи је. Једна ваша бригада нека продужи већ датим правцем са задатком да избије на комуникацију Пожега — Ужице.²

4. Контролишите вашег радио-телеграфисту јер данас када је требало да одржи везу у 16 часова није уопште слушао.

5. Ми се налазимо у Краљеву у хотел Паризу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 60/3, к. 181.

² Види док. бр. 170 и 178.

БР. 120

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕР-
СКЕ ДИВИЗИЈЕ О ФОРСИРАЊУ ИБРА И УБАЦИВАЊУ
ПРВОГ БАТАЉОНА У НЕОСЛОБОЂЕНИ ДЕО КРАЉЕВА¹**

ШТАБ
4. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. сл.
1 децембра 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

У завршној фази борбе за ослобођење Краљева непријатељ је бјежећи испред наших јединица порушио све моетове на Ибру и тиме онемогућио брзо наступање и прогоњење истог нашим јединицама.

На дан 28 новембра 1944 г. налазећи се на десној обали Ибра, немајући никаквих превозних средстава за пребацивање преко Ибра, а ради бржег чишћења града и протјеривања непријатеља, ставили смо у задатак Штабу нашег 1-ог батаљона да са читавим батаљоном форсира набујали Ибар, газећи исти, што је овај батаљон и учинио и постављени задатак у потпуности и на задовољство овог пггаба извршио. Газећи Ибар, трпећи непријатељску ватру, убадио се у град и натјерао непријатеља да се прије повуче и онемогући му даље рушење и разарање града.

На основу предњег предлажемо Штабу да се овај батаљон посебном наредбом *похвали*.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, мајор
Божидар Брајовић

Командант, п. пуковник
Блажо Јанковић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/6, к. 1253.

БР. 101

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ОСЛОБОЂЕЊЕ УЖИЦА¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. ПОВ. бр. 3/44
1.ХП.1944 г. у 19 ч.

ШТАБУ II, VI И XV БРИГАДЕ

Услијед општег стања на сектору 23 дивизије, наша дивизија добила је нови задатак, да у заједници са 45 дивизијом нападне и ликвидира варош Ужице од сјевера и истовремено пресијече комуникацију Ужице — Бајина Башта и Ужице — Вишеград.²

У том циљу

наређујемо:

- 1) II крајишка бригада одмах по примитку овог наређења извршиће покрет са својих доода-шњих просторија правцем: Прањани — Гојна Гора — Душковци и размјегити се на просторији Душковци — Косјерићи и ту чекати даље наређење.
- 2) VI пролетерска бригада размјестиће се на просторији: Прањани — Дружетићи — Гојна Гора закључно источно до чворишта путева Чукара и ту чекати даље наређење.
- 3) XV мајевичка бригада размјестиће се на просторији: Таково — Бершићи — Брезна и ту чекати даље наређење.

Покрет извршити на одређене просторије одмах по пријему овог наређења.

4) Пошто Штаб дивизије не располаже ни са једном од секција Вардиште и Крупањ, то ће штабови бригада, уколико са истима располажу, по доносиоцу овог наређења послати њих штабу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Миленко Стојаковић

(М.П.)

Командант-пуковник,
Глигорије Мандић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 60/3, к. 181.

² Видидок. бр. 170 и 178.

БР. 101

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА ПОТИСКУЈУ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕМА ЧАЧКУ¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
Број: 21/44
, 1. XII. 1944 г.

ШТАБОВИМА I, II, III И IV БАТАЉОНА

Према најновијем наређењу Штаба наше дивизије наша бригада углавном остаје на просторији на којој се и сада налази, сем што један дио својих снага морамо поставити лијево од Прељине, на просторији Балуга •— Станчићи.²

У вези горњег

наређујемо:

1) I батаљон остаје на досадашњој просторији са истим задацима, тј. са задатком узнемиравања и вршења притиска на непријатеља, с тим што се не смије десити да се непријатељ повуче неопажено.

2) II батаљон остаје на истим просторијама са задатком узнемиравања непријатеља.

3) III батаљон остаје на истим просторијама и са истим задатком као и горњи батаљони.

4) IV батаљон са своје двије чете које се налазе у резерви одмах ће кренути најповољнијим правцем и поставити се на најзгодније мјесто код Балуге и Станчића. Задатак ових чета: вршити притисак на непријатеља те истог узнемиравати, потискивати непријатеља према Чачку, те у датом моменту упадати у Чачак. Везу одржавати у десно са I батаљоном на линији Прељина код к. 248, код Шеварлића.

Двије чете које се налазе на линији Г. Горијевница остају на истом мјесту и са истим задатком.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 60/3, к. 181.

² Видидок. бр. 170 и 178.

Напомене:

1) Вечерас све јединице ће само узнемиравати непријатеља на својим секторима, а у случају његовог повлачења сваки у свом правцу јурити га.

2) VI бригада у току ноћашње ноћи или сјутра ујутро стићи ће на просторију Мијоковци — Рујак — Камена Глава — Папратиште — Табановићи.

XV мајевичка бригада такође је већ кренула и поставиће се на десно крило VI бригаде, на цесту која води из Жежевице за Пожегу као и на цесту која води из Косјерића према Пожеги, и поставиће се на линију Отањ — Каменица — Дубоко.

Задатак VI и XV бригаде је притисак на непријатеља у Овчарско-Кабларској Класури и тежња за заузећем Пожеге и Ужица.

3) Заповијест од данас издата под бр. 20 не важи.

4) Друг Обрадовић ће хитно упутити 2 тешка бацача који су били код II батаљона, уколико су стигли, Штабу бригаде, који ће их даље упутити.

5) Штаб бригаде остаје на истом мјесту у Тешићима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-мајор:
И. Ћејван

Командант-п.пуковник:
Станић

БР. 110

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА СЕ ПРЕБАЦЕ НА
ПРОСТОРИЈУ МИЈОКОВЦИ — ТАБАНОВИЋИ И ИЗ-
ВРШЕ НАПАД НА ПОЖЕГУ¹**

ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 2
1 децембра 1944 г. у 8,30

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција: Чачак — Ужице 1:100.000)

У вези најновијег наређења Штаба наше дивизије, наша бригада има задатак да изврши покрет са досадашње просторије и постави се на линију с. Мијоковци — с. Табановићи, са задатком офанзивног дејства и уништавања комуникације у Овчарско-Кабларској Клисурси, уништавања непријатеља на истој и бочног дејства на непријатељско упориште Пожегу.² За извршење задатка,

наређујемо:

- 1) *II батаљон:* Извршиће покрет данас тачно у *12 часова* са просторије села Д. Горијевница правцем: Мојсиње (источна ивица села) — Ирижани (раскрсница путева) — Прељина — с. Вранићи — Мијоковци — Велики Врх (561) — јужни дио с. Прањани, одавде скреће у лијево, преко с. Јанчићи — с. Табановићи.

По избијању на ову просторију, батаљон ће се смјестити на просторију с. Табановићи — Папратиште. Положаје запосјести на линији Баловића Брдо (737) — к. 763 и к. 413 на споредном путу, који води од Тучкова за Г. Добрињу. Јачи дио снага држати у Папратишту.

Везу одржава десно са јединицама XV бригаде на просторији с. Отањ, а лијево са нашим IV батаљоном.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8—5, к. 989.

² Види док. бр. 181.

Са лшгаје поменутих положаја офанзивно дјеловати на комуникацију у Овчарско-Кабларској Клисурси и према Пожети.

- 2) *IV батаљон:* Прикупиће се на просторији с. Мојсиње (источни дио) и кренути данас тачно у 13 часова правцем: за III батаљоном и смјестити се на јужни дио села Добриња. Положај запосјести на к. 741 са мањим дијелом снага, које ће се повезати лијево и десно са сусједним јединицама.

Главнину снага држати позади на одмору као резерву II и III батаљону.

- 3) *II батаљон:* Прикупиће се на просторији с. Мојсиње (источни дио) и кренути данас тачно у 14 часова правцем: позади IV батаљона до на просторију с. Јанчићи.

По избијању на ову просторију запосјести положаје на линији Кошариште (703) —• Камена Глава (799), зона ширења лијево до потока Каменица.

Са ове просторије офанзивно дјеловати на комуникацију у Овчарско-Кабларској Клисурси.

- 4) *Чета пратећих оруђа:*

Прикупиће се на просторији с. Мојсиње (источни дио) и кренути данас тачно у 14,30 часова правцем: за III батаљоном.

По избијању на просторију с. Папратиште чета ће се смјестити у сјеверни дио села и ставити под команду Штаба III батаљона, односно Штаба бригаде.

- 5) *I батаљон:* Прикупиће се на просторији с. Лађевци и кренути правцем за бригадом до на просторију с. Мијоковци.

По избијању на ову просторију батаљон ће се смјестити и повезати десно са II батаљоном, а лијево одржавати везу са јединицама II КНОУ бригаде, које ће нападати на Чачак.

Положај држати на десном крилу на брду Рујак (536), а десно подесити према положају II бригаде.

- 6) *Бригадна интендантура и амбуланта:*

Прикупиће се на просторији с. Бресница и кренути до с. Мрчајевци. Са ове про-

сторије кренуће под заштитом једне чете IV батаљона, са којом мора остати један члан Штаба батаљона, и кренути гравцем: с. Остра (Солинац) — Г. Тречча — поред цркве — с. Прислоница — с. Брђани или Прељина — Вранићи — с. Мијоковци — с. Прашани — с. Г. Добриња.

По избијању на ову просторију смјестити се, обезбиједити и чекати даље наређење.

Командант колоне под ред. бр. 6 биће друг поручник Петровић Милан, замјеник команданта IV батаљона, који има задатак да прикупи све дијелове наших јединица, сврста их у колону и дође с њима на одређену просторију. Потом поднијети извјештај Штабу бригаде.

- 7) Штаб бригаде са пратећим водом кретаће самостално са пратећим водом и куририма правцем којим крећу батаљони, а командант бригаде кретаће на челу, који ће регулисати потребан одмор за јединице.

Штаб бригаде смјестиће се у с. Г. Добриња, гдје слати све извјештаје.

Напомена :

а — Приликом покрета на нову просторију, с обзиром да је замијењено људство, штабови батаљона, као и сви војно-политички руководиоци, уложиће максимум труда и повести највећу контролу над људством, тако да испут не би било осипања. Поред тога прикупити све патроле и дијелове који су изостали. За тај посао одређивати одговорне другове.

Прије покрета издавати усмену заповијест и избројити људство и оружје.

б — На новодостигаутим положајима батаљони ће смијенити јединице 23 и 45 дивизије, а штабови батаљона упознаће се детаљно са ситуацијом на новим положајима.

в — При покрету тежити да се понесе што више резервне хране и да исхрана људства буде нормална.

г — Хируршка екипа налазиће се у с. Вранићи, код јединица II бригаде, гдје треба слати рањенике за хируршку интервенцију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Реља

(М.П.)

Командант-потпуковник,
Саво

БР. 101

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ОСМЕ
СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД
16 ДО 30 НОВЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ VIII БРИГАДЕ
XXII ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 17
1-ХИ-1944 г.

ШТАБУ XXII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Кос. Ммтровица

Достављамо вам препис из операцијског дневника за време од 15 овог месеца па закључно до 30 новембра 1944 године.

16-Х1-1944 год.

Према наређењу Штаба дивизије а у вези са офанзивом бугарских јединица, наша бригада добила је у задатак да изврши покрет из Куршумлије и пребаци се на нови сектор у циљу сарадње са јединицама Отачественог фронта. Да би извршили свој задатак, извршили смо покрет са просторије Куршумлије у три ешелона и пребацили се [на просторију:] Мала Косаница — с. Мрдаре — с. Маторово. Пошто на овој просторији, тј. на овом правцу није био задатак наше бригаде — јер Бугари нису хтели дозволити да садејствујемо са њиховим јединицама у правцу Приштине, то смо се истог дана пребацили на просторију: с. Велика Река — Брадаша — Перане — Обранжа. На наведеној просторији организовали смо исхрану и одморили људство за претстојеће задатке.

17-Х1-1944 г.

По наређењу именованог штаба наша бригада добила је у задатак да садејствује са бугарским јединицама Отачественог фронта у правцу Вучитрна.

У горе наведеном циљу наша два батаљона упућена су на десно крило 19 пеш. пука са општим задатком чишћења терена од непријатеља у правцу Вучитрна и заузимању истог. 17 овога месеца наш 1 и 3 батаљон извршили су покрет са просторије с. Брадаша — Перане и у 20 часова

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 60/3, к. 181.

² Види док. бр. 170 и 178.

избили на полазне положаје и успоставили везу са борцима 19 пеш. пука. Исте ноћи уговорен је напад са Бугарима да се изврши 18 овог месеца у 7 часова изјутра.

18-XI-1944 год.

Наш 3 батаљон с једном четом нападао је обухватно Градину (к. 333) док су Бугари фронтално нападали исту позицију. Две чете наведеног батаљона стрељачким стројем наступале су са к. 791 између Кодре Голме и Градине. 1 батаљон мањи део снага оријентисао је у правцу Кодра Голма (к. 1067) а јаче снаге упутио у правцу Поток — полигон 1125. Батаљони су у одређеним часовима извршили напад и 3 батаљон успео је да потжне непријатеља на к. изнад Попова Села, 1 батаљон подишао је непријатељу, али му није успело да га протера и заузме његове позиције. Садејство бугарских јединица у овој борби није било јако вито организовано, тако да су сви предвиђени планови безуспешни јер је непријатељ искористио њихову неактивност и бочно тукао наше јединице које су наступале у одређеном правцу. По избијању на наведене коте непријатељ је сконцентрисао бацачку и митраљеску ватру, а услед неизвежбаности људства и нетактичког подилажења на овим положајима имали смо приличан број рањених другова. После овога неуспеха 3 батаљон се повукао и узео фронтално линију паралелно са левим и десним крилом бугарских јединица. Истога дана у 15,30 часова поновљен је напад на непријатеља, заузети су првобитни положаји и јединице се задржале северозападно од Градине везујући се источно од Кодре Голме на Поток. Услед губитака и несређености батаљона, у току ноћи између 18 и 19 новембра тек године повучен је с положаја 1 и 3 батаљон а на њихово место упућен је 2 батаљон.

19-XI-1944 год.

19 овог месеца изјутра 2 батаљон је извршио напад ка непријатеља и без иједне жртве потиснуо непријатеља, заузео позицију Поток — полигон 1125, а са једном четом избио на Кодру Голму и мањим својим деловима на позицију Чука (к. 999). У току дана батаљон је држао положаје на косама источно од Качандолске реке и бацачком ватром тукао непријатеља на к. 1100 и к. 1291. Ноћу између 19 и 20 овог месеца једна чета 2 батаљона на јуриш је заузела к. 1100—1153 и запленила је два брза „шарца“, 10.000 пушчаних метака, шест пушака, 40 шаторских крила; убијен је један непријатељеки војник. Ми смо имали два лакше рањена друга.

20-XI-1944 год.

20 схова месеца наведени батаљон у две колоне на-
ступао је у правпу Вучитрна и без даљег отпора упао истог
дана у 15 часова у Вучитрн. •

У току ових борби штабови батаљона нису се пока-
зали самоиницијативни и нису правилно вршили распоред
својих јединица заборављајући да су им батаљони по 700
бораца. Ангажованост од стране појединих чланова шта-
бова |батаљона и нижих руководилаца није дошла до пуног
изражаја. Што се тиче људства, у овим акцијама показало
је пуну вољу за борбу и дали би боље резултате да се ру-
ководство моментално снашло. Губици су дошли из тих ра-
злога што се људство на већ заузетим положајима нагоми-
лавало и тиме непријатељу омогућило да нанесе толике
губитке. 4 батаљон наше бригаде 18 овог месеца упућен је
са просторије с. Обранжа да наступа цестом Подујево —
Приштина хватајући се источно од цесте. У задатак му је
било постављено да заједно са бугарским јединицама упад-
не у Приштину и успостави ред као и обезбеђење на свим
магацима. 20 овог месеца и 1 батаљон упућен је у прав-
цу Приштине. Као код 1 и 3 батаљона, Штаб 4 батаљона
није довољно био иницијативан, тако да су бугарске једи-
нице пре ших упале у Приштину.

3 батаљон и остали делови око Штаба бригаде налази-
ли су се на просторији с. Брадаша и 23 овог месеца сти-
гли у Вучитрн.

21-XI-1944 год.

Распоред јединица наше бригаде у току наведеног
дана био је следећи: 1 и 4 батаљон налазили су се у При-
штини, 2 батаљон у Вучитрну, а 3 батаљон са осталим
деловима налазио се у с. Брадаша. У току овог дана при-
ступили смо организацији позадинских власти, тј. форми-
рању народно-ослободилачких одбора и успостављању
власти.

22-XI-1944 год.

Распоред наших јединица био је непромењен. Радило
се око сређивања јединица и снабдевања са обућом и оде-
лом. Овога дана у Вучитрну смо одржали збор. Пошто сек-
тор наше бригаде није био Приштина и околица, то истога
дана 1 и 4 батаљон извршили су покрет из Приштине до
Вучитрна и сместили се: 1 батаљон у с. Букош и с. Невол-
лане, 4 батаљон у с. Гојбуља — с. Мироче.

23-XI-1944 год.

Распоред јединица остао је непромењен, наш 3 бата-
љон са деловима око Штаба бригаде и болницом стигао је

PPP

у Вучитрн и сместио се на просторији с. Окраштица — с. ЦРгитарица. По јединицама се радило на војно-политичком уздизашу бораца и руководиоца.

24, 25 и 26 тек. год. налазили смо се на већ наведеној просторији. По јединицама се радило на војно-политичком уздизашу и културно-просветном раду. Одржали смо једну приредбу за војску и мештане из Вучитрна.

27-XI-1944 год.

По наређењу Штаба XXII дивизије а у вези са задатком, наша бригада извршила је покрет са просторије Вучитрна, тј. из наведених села правцем Вучитрн — Кос. Митровица, одавде смо продужили пут у правцу Рашке. Истога дана батаљони су били размештени на просторији: с. Лешак — с. Дрен — с. Лепосавићи. На овој просторији организовали смо исхрану и одморили људство.

28-XI-1944 год.

У 6 сати изјутра извршили смо покрет са наведене просторије и стигли у току дана у Рашку. Три батаљона наше бригаде били су се сместили у Рашкој а један батаљон сместио се на просторији с. Беоци са задатком затварања правца од Ушћа. Овде смо нахранили људство, повезали се са бугарским јединицама и упознали се са положајем.

29-XI-1944 год.

У циљу протеривања непријатеља и заузимања непријатељског гарнизона Нови Пазар упутили смо наш 2 батаљон правцем *Рашка* — затим цестом до с. Котлине (к. 453), онда лево на с. Јабланица — с. Цоковиће — Бања — с. Подбијеле — Нови Пазар. Овај батаљон је истога дана извршио свој задатак и у 22 часа ушао у Нови Пазар. У овој борби није имао ниједног друга рањеног ни мртвог. Заплењена је велика количина санитетског материјала, нешто мало брашна и шећера, јер је непријатељ при свом повлачењу уништавао све.

30-XI-1944 год.

Изјутра рано 2 батаљон отпочео је борбу са непријатељем који је покушавао да задржи наше јединице да не надиру у правцу Сјенице. Истога дана упућен је и 3 батаљон наше бригаде за Нови Пазар, тако да се данас у Новом Лазару налазе два батаљона а два у Рашкој.

Живело такмичење XXII дивизије НОВЈ!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант-мајор,
(М.П.) . **Ник. Звицер**

БР. 120

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
СМЕНУ ЈЕДИНИЦА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ И
НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА ДУЖ КОМУНИКАЦИЈЕ ЧА-
ЧАК — ПОЖЕГА¹**

ШТАБ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 133
1 децембра 1944
у 16,00

ШТАБУ 7, 9 И 14 БРИГАДЕ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Немци и даље повлаче своје снаге из Чачка и у изгледу је да ће се ових дана потпуно извући из Чачка [и] Пожеге, односно ликвидираћемо ми Чачак и Пожегу. За сада Немци комуницирају само комуникацијом Чачак — Пожега — Ужице и даље. Комуникација Чачак — Гуча пресечена им је.

II пролетерска дивизија ликвидирајући Краљево са осталим једаницама надире према Чачку и вероватно се налази у непосредној близини Чачка.

XXV дивизија пребацила се између Рашке и Краљева и сада се налази на просторији око Гуче где се воде борбе. Она је и затворила Немцима комуникацију Чачак — Гуча — Ивањица. Њен задатак је да се пребаци на просторију око Пожеге где ће садејствовати у ликвидацији Пожеге, уколико наше снаге са руским снагама дотле не ликвидирају Пожегу.

XVII дивизија добила је задатак да се са просторије Мојсиње — Прељина — Вранићи са свим својим јединицама пребаци на просторију између Ужица и Вишеграда ради пресецања Немцима комуникације за повлачење ка Сарајеву.

На просторији Прељина — Ракова — Вранићи налазила се једна бригада XVII дивизије коју смо ми дужни сменити да би она у саставу своје дивизије пошла на одређени задатак.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/6, к. 1253.

У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО :

I. 9 бригада ће одмах по пријему овог наређења смени 2 крајишку бригаду на положајима Прељина — Раксва — Вравићи и поставити се на следећи начин:

а) са једним батаљоном на положајима око Прељине, Шебеци, Коњевићи, затварајући правац Прељина — Милановац,

б) са једним батаљоном на просторији села Ракове, од реке Дичине до реке Милићевачке, тј. до коте 282,

в) са једним батаљоном од к. 282 до реке Зорице,

г) са једним батаљоном од Зорице до коте 406,

д) и са петим батаљоном на коти 477 затварајући правац према Прањанима.

Препоручујемо да најјаче батаљоне постави на Прељини, Вранићи —• к. 477.

Под вашом се командом налази и Ужички батаљон. Њега употребите на просторији од Зорице до коте 406.

Задатак ваше бригаде јесте пасивна одбрана, но при томе не смете бити потпуно пасивни. Дужни сте искористити сваки моменат, а нарочито искористити моменат када је могуће извршити притисак на Немце и ући у Чачак.

Уколико неке јединице буду вршиле [притисак] са јужне стране на Чачак, дужни сте и ви са вашег еектора вршити јак притисак и искористити прилику да уђете у варош.

Исто тако сте дужни вршити притисак на непријатеља са ових положаја уколико воде борбу са непријатељем остале јединице лево и десно од вас.

По-нављамо: искористите сваку прилику вршећи притисак на непријатеља а нарочито искористити прилику ула^ска у варош.

II. 7 бригада са својим резервним батаљоном смениће батаљон 9 бригаде на Јововцу (кота 535). Остали батаљони са истим распоредом.

Задатак 7 бригаде јесте ликвидација Каблара и Видовског Тунела и продирање ка Чачку пресецајући комуникацију Чачак —• Пожега. При том дејствдаати бочно на правцу Рујака, Граорина. Одржавати тесну везу лево са Деветом бригадом а на десном крилу са деловима 14 бригаде.

III. 14 бригада 'Остаће са истим задатком и распоредом према нашој заповести пов. бр. 132 од 30 новеаибра о.г. По ликвидацији Пожеге сконцентрисаће према ситуацији

сву бригаду у Пожези и непосредној околини. Уколико пак не буду ликвидиране немачке посаде дуж комуникације Пожега — Чачак, по ликвидацији Пожеге 14 бригада ће приступити ликвидацији на сектору до Тучкова.

IV. Главнине штабова бригада треба да се налазе:

14 у Горњој Добрињи, 7 у селу Јанчићи испод брда Велико Поље, а Штаб 9 бригаде требало би да се премести у Горњу Горијевницу и то до сутра у 10 часова.

V. Штаб дивизије налазиће се и даље у Горњем Милановцу, а командант дивизије код Штаба 7 брЈетаде.

VI. Све ће бригаде успоставити директну телефонску везу са командантом дивизије. Исто тако сви ће штабови бригада успоставити директну телефонску везу са својим штабовима батаљона, како би могли непосредније руковати са својим јединицама.

VII. Сваког дана штабови бригада подносиће оперативни извештај о протеклом дану без обзира да ли је било борбе или не. Извештаје подносити кратко, но исцрпно — све податке који су нужни. Извештај треба писати у тригоикату, од којих један примерак слати Штабу дивизије — Милановац, један примерак команданту дивизије, а један примерак задржати за себе.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант-п.пуковник
Мил. Ивановић

(М.П.)

П. С. Овај распоред бригада, наиме смена јединица 17 бригаде мора се извршити у току ове ноћи 1/2 децембра о.г.³

² Види док. бр. 178.

³ Дописано на истој машини.

БР. 120

ОБАВЕШТЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О НЕУСПЕЛОМ НАПАДУ НА КАБЛАР И ПРИПРЕМАМА ЗА НОВИ НАПАД¹

ШТАБ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 27
1 децембар 1944 г.
у 17,45

ШТАБУ 45 ДИВИЗИЈЕ

Положај

I. Немци се ужурбано извлаче комуникацијом Чачак — Пожега — Ужице и даље. На наше положаје врше јак притисак, јер једино комуникацијом Чачак — Пожега могу да се извлаче.

Комуникација Чачак — Пожега — Ивањица није више у њиховим рукама јер је 25 дивизија прешла између Краљева и Рашке и стигли на просторију Гуче где се воде борбе.

II пролетерска дивизија надире правцем Краљево — Чачак и мислимо да се налази у близини Чачка.

17 дивизија добила је задатак да се са просторије северно и источно од Чачка пребаци на просторију северно и северозападно од Ужица где ће са вама садејствовати на Ужице и на комуникацији Ужице — Вишеград са оријентацијом на запад.

Ми смо добили наређење да сменимо II крајишку бригаду на положајима северно од Чачка.

II. Издали смо наређење 9 бригади да се са сектора око Прањана развуче од Прањана до Прељине и затвори^{та} правац са задатком потискивања непријатеља са тог правца.

7 бригада од реке Каменице до Тучкова са задатком да врши притисак на Каблар и Видовски Тунел и продужавање ка Чачку.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/6, к. 1253.

14 бригада садејствоваће на Пожегу са јединицама 93 дивизије.

Ова смена II крајишке бригаде извршиће се у току ноћи 1/2 о.м.

III. У току ноћи 30 новембра на 1 децембра о.г. вршили смо напад на Каблар и на правцу Видовеки Тунел. Немци су били врло упорни, добро су утврђени. Тукли смо се са њима читав сат ручним бомбама. Успели смо да узмемо Алаучко Брдо (кота 548) и Острвицу (кота 617). Продужујемо даље са нападом. Каблар нисмо мотли заузети пошто је био јако утврђен и добро поседнут.

Немци су имали око 100 избачених из строја и 3 заробљена.

Ми смо имали 24 рањена и 5 мртвих. -

Ноћас вршимо поново напад на Каблар и остале положаје. Циљ нам је изаћи на комуникацију и продужити ка Чачку.

Нисмо још добили извештај од 14 бригаде да ли је почео напад на сектору око Пожеге.

IV. Јавили су нам из Корпуса да ви не потпадате више директно под нашу команду него под команду 17 дивизије. Но пошто ће 17 дивизија закаснити најмање 3—4 дана, то нам је наређено да вам и даље преносимо директиве. Исто тако и по доласку 17 дивизије као и сада требате одржавати са нама тесну везу како радиограмом тако и писмено и телефоном ради координације акција. Ми ћемо вам до долаека 17 дивизије давати директиве које ће бити у вези операција на овом сектору и у вези директива Штаба корпуса.

V. Издали смо били наређење да ваша 20 бригада смени на сектору око коте 841 (Лорет) наш батаљон 14 бригаде. Није нам познато да ли сте га сменили.

Један руски батаљон налази се између коте 743 и 841. Тај батаљон има наређење за покрет према Милановцу. Пошто ми немамо других снага, то упутите по пријему овог наређења један батаљон 20 бригаде да смени батаљон 93 дивизије на сектору око коте 743, јер тај правац морамо добро затворити баш због акције око Пожеге, да не би Немци са тог правца отсекли или натерали у повлачење јединице које се налазе око Пожеге.

Известите нас о томе.

VI. Ваше депеше нисмо могли дешифровати. Видите да се уреди радио-телефонска веза са нама.

VII. Извештавајте нас што чешће писмено, радиограмом а и телефоном преко 14 бригаде.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант-п.пуковник,
Мил. Ивановић

П. С. 25 дивизија има задатак преко Гуче да дође на сектор око Пожеге са јужне стране. Не знамо да ли се креће у том правцу од Гуче.²

БР. 114

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА НА ПОЛОЖАЈУ РАВНА ГОРА — АЛИН БРЕГ¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 35
1-ХП-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са Немцима ноћу између 1—2 децембра т.г. на положајима Равна Гора — Алин Брег (Секција Пљевља 1:100.000).

НЕПРИЈАТЕЉ

- а). Непријатељ је био у јачини 600 војника, Немаца.
- б). Наоружање непријатеља: 10 п. митраљеза, више лаких бацача и два тешка бацача.
- в). Борбеност непријатеља доста добра.

Дописано на истој машини.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 1051.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

а). 1 и 3 батаљон у јачини 105 бораца са 16 п. митраљеза, 3 лака бацача.

б). Ноћу између 1—2 децембра т.г. извршен је препад на непријатељске положаје Равна Гора — Алин Брег, Вид борбе: напад. Време неповољно: мрачна ноћ са маглом.

в). Непријатељ на овим положајима добро се утврдио и упорно се бранио, јер је штитио већи део својих снага које су се налазиле код манастира Милешева.

— Наше јединице очистиле су у првом налету Равну Гору, а нотом пошле у правцу Алиног Брега. На овом положају непријатељ је био јако утврђен, а давао је врло јак отпор, и тако је успео одбити наше јединице. Наша бомбашка одељеша, вештим маневром и пребацивањем позади непријатеља, успешно су убацивала бомбе наносећи непријатељу велике губитке.

— Циљ овог напада био је касилним путем испитати снаге непријатеља јер су исте биле добро маскиране, а нису дозвољавали никакав прилаз сељацима. Иако је био задатак испитати непријатеља, да би могли за претстојећу акцију нацравити операциски план, ипак су се наши борци довољно ангажовали и нанели непријатељу приличне губитке.

г). Наши губици: 1 мртав и 3 рашена.

Непријатељски губици су преко 40 мртвих и рањених.

д). Заплењена су 2 п. митраљеза.

Утрошено је 2.000 метака.

ђ). Борбеност и морал наших јединица били су на довољној висини. •

е). Борба је текла по предвиђеном плану.

После овог напада, непријатељ се повукао на положај Борје, где се добро утврдио.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор,
Душан Томовић

Командант-капетан,
Бошко Шкрбовић

(М. П.)

БР. 115

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ
ДИВИЗИЈЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ, А ДРУГОЈ ПРО-
ЛЕТЕРСКОЈ, СЕДАМНАЕСТОЈ УДАРНОЈ, ДВАДЕСЕТ
ПЕТОЈ И ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТОЈ НО ДИВИЗИЈИ ЗА ОСЛО-
БОЂЕЊЕ УЖИЦА¹**

ШТАБЕ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 48
2-ХИ 1944 г.

ШТАБУ XVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

XXVIII дивизија, која је била на сектору Лозница — Љубовија, успела је ових дана да изврши прелаз Дрине и сада оперише у Источној Босни, у рејону Зворника. У циљу проширења овога успеха Врховни штаб НОВ и ПОЈ дeпe-Шом од 1 о.м. увече наредио је да XXIII ударна дивизија изврши покрет на бивши сектор XXVIII дивизије и да садејствује овој дивизији у операцијама на левој обали Дрине.

У Чачку воде уличне борбе јединице II пролетерске дивизије и XXV дивизије.

У вези овог задатка и даљих операција ва сектору Чачак — Пожега — Ужице

НАРЕЂУЈЕМО:

1) XXIII ударна дивизија одмах ће кренути најпогоднијим правцем на сектор Лозница — Крупањ са задатком да по избијању на овај сектор ухвати везу са јединицама XXVIII дивизије и уз њихово садејство на погодном месту изврши прелаз Дрине, а потом тесно садејствује овој дивизији у њеним операцијама.²

XXIII ударна дивизија стављена је под непосредно командовање Главног штаба, с тим што ће, до успостављања непосредне радио-везе са Главним штабом, везу са Главним штабом ЈОдржавати преко овога штаба.

Штаб XXIII дивизије упутиће кур-ире у Ваљево, где ће у Команди Војне области Западне Србије сачекати и при-

¹ Оригинал, шгсан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14—2, к. 982.

² Види док. бр. 178.

мити од курира Главног штаба шифру и план везе за одржаваше непосредне везе са Главним штабом.

2) XVII ударна дивизија пребациће се на сектор Ужице у циљу извршења већ додељеног задатка од стране команданта Главног штаба.³

3) II пролетерска и XXV дивизија, по уништењу чачанске групе, продужиће наступање општим правцем са истока и то: II пролетерска правцем Пожега — Ужице, а XXV дивизија правцем Годовик — Градина — Ужице.⁴

III пролетерска дивизија пребациће једну бригаду на леву обалу Мораве, која ће преузети положај XXIII ударне дивизије на линији Љубић — Табановићи и даље на запад, хватајући везу са јединицама XIV дивизије.

4) XII, V дивизија заузеће просторију Црнокоса — Ужице, са задатком заузимања Ужица и одвајања немачких групација на просторији Бајина Башта — Љубовија.⁵ Ова дивизија у оперативном погледу остаје и даље под командом Штаба XVII ударне дивизије.

5) Штаб корпуса од 3 о.м. по подне биће у Горњем Милановцу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб — начелник Штаба
потпуковник,
Свет. Татарац

Достављено:
штабовима XVII и XXIII
ударне и II пролетерској
дивизији.

ШР

³ Види док. бр. 181.

⁴ Види док. бр. 204.

⁵ Види док. бр. 170.

БР. 116

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕР-
СКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ ЧАЧКА
ОД 29 НОВЕМБРА ДО 2 ДЕЦЕМБРА¹**

ШТАБ
3. СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. службеио
2 децембар 1944 године
П о л о ж а ј
У 12^h

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

29 о.м. 2. батаљон је избио на комуникацију Чачак на сектору Мусина Река и цримио борбу са непријатељем који је отступао ка Чачку. Под притиском непријатељских тенкова није могао да изврши постављени задатак, тј. отсецање непријатељских колона.

3. батаљон се налазио у с. Самаили, 4. бат. у с. Дракчићи, 1. бат. са једном четом у Краљеву, а са две чете у с. Чибуковцу. Борба је вођена.

30 о.м., одмах по добијеном наређењу у току ноћи 29—30, Бригада је извршила покрет правцем за Чачак и то: 3. бат. у претходници друмом, 2. бат. десно од њега у иегој висини железничком пругом. 3. батаљон дошао је у нонттакт са непријатељем на левој обали Жежевичке реке, у с. Жежевици, где се непријатељ био утврдио. Борба је вођена, непријатељ није могао бити ликвидиран зато што 6. Српска бригада није била стигла да наткрили непријатеља, непријатељ је имао могућности да туче наш 3. батаљон бочно. Батаљон се је одмах утврдио а у току ноћи избацио непријатеља из кућа на левој обали реке Жежевице. 2. батаљон дошао је у контакт са непријатељским снагама на жел. станици Заблаће, одакле га је протерао до реке Жежевице; разлог што даље није ишао је тај што је непријатељ држао село Вапу а имало га је са јачим снагама и преко Мораве У с. Станчићи. Преко Мораве имао је и мост на месту зв. Балуга (кота 225) где се је пребацивао са камионима и тенковима.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/4, к. 737.

1 децембра непријатељ је био врло активан, нарочито са тешким оруђима, и вршио је четири пута контранападе али је одбијен.

У ноћи између 1—2 о.м. око 22 часа непријатељ је отступио. Ми смо га енергично прогонили до предграђа Чачка. 4. батаљон водио је борбу за Чачанску болницу, али није могао да је ликвидира јер је јако утврђена и ограђена жицом.

Бригада се налази 2 о.м. на десној обали Атеничке Реке. Непријатељ се налази на гробљу код коте 296 утврђен и даје отпор. На путу такође има бункера и око 120 моторних возила. Заплењена је једна моторбицикла исправна.

Непријатељски губици износе око 120 мртвих и већи број рањених. Наши губици су 4 мртва и 24 рањена друга, од којих 2 теже а остали лакше.

Према наређењу бр. сл. Штаба II Пролетерске дивизије упутили смо 30 о.м. наш 1. батаљон правцем Крагујевац — Аранђеловац за пратњу ГШ за Србију.

У састав наше Бригаде дошао је 2. батаљон 11. Српске бригаде² који је био у пратњи ГШ за Србију. Батаљон је дошао са две чете, док су две чете остале у Аранђеловцу док не стигне наш 1. батаљон.

Са 6. Бригадом имамо везе, она је кренула у правцу комуникације Чачак — Ужичка Пожега. Штаб 6. Српске бригаде налази се у еелу Рајац.

Потребно би било, ако је могуће, да нам пошаљете бар 2 топа, који би нам много користили у садашњој ситуацији ради заробљавања непријатељске моторизације,

У току данашњег дана лримили смо 38 другова и једну другарицу из допунског батаљона Штаба дивизије. Са собом су донели од наоружања 6 пушака разног типа са 260 метака и 4 бомбе.

Према накнадно добивеним подацима непријатељ има намеру да остане још два дана у Чачку, а то је заштитница која штити док се Немци извуку правцем Ужичка Пожега — Ужице — Вишеград — Сарајево. Док друга колона се извлачи од Паковраћске школе преко Јелице Пленине, Марковице, Негришора, Дљина, Пожеге.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, капетан
(М. П.) Милорад Милошевић

² Једанаеста бригада Двадесет четврте НО дивизије

БР. 117

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ БАТАЉОНА И ЊИХОВИМ ДЕЈСТВИМА ОД 30 НОВЕМБРА ДО 2 ДЕЦЕМБРА¹

ШТАБ
6 СРПСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
2 децембра 1944 г.
П о л о ж а ј
у 6 часова

ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Непријатељска дивизија „Скендербег“ комплетна као и дјелови других ловачких-планинских дивизија налазе се у Чачку и околини као и на положајима. Непријатељски положаји су према нама на к. 304, 361, 418, 409. Снаге непријатеља на овим положајима су прилично јаке, иако су у почетку биле слабије јер смо му одузели положаје на којима је имао мање снаге, па је појачавао јер смо угрозили Чачак. Непријатељ непрекидно туче артиљеријом и бацачима, с времена на вријеме је врло активан и пјешадијом. Наши положаји су: један батаљон Лозница, држећи положај на самом друму Чачак — Гуча — к. 414² са мањим дјеловима и испред коте са нашим крајњим лијевим крилом и источно од к.[оте] према Атеници везујући се са 2 батаљоном; 2 батаљон нам се налази у селу Атеница са положајима на коти 315 код грабља и к. 468; Чукар (к. 418) смо јуче одузели од непријатеља али је исти повратио; 3 батаљон нам се налази у Трнави на положају к. 331 као и сјеверозападно и југоисточно од коте и 1 чета 4 батаљона налази се западно од Кременца везујући се са положајима 3 Српске бригаде.

У току 30 новембра и 1 децембра разбили смо Други равнгорски четнички корпус који је бројио око 250—300 људи, заплијенили смо од истога сву комору коју је тјерао.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 40/2, к. 738.

² Четири километра југозападно од Чачка

Очистили смо села од Премеће па до Лознице, гдје је непријатељ разбијен и побјегао у правцу Гуче и истом нијесмо дозволили да се набаца на Јелицу. У овим борбама са четницима убили смо 15 а заробили 30 четника. Заплијенили смо 30 пуних кола разног материјала: муниције око 70.000 — разне, 1 пушкомитраљез, 10 пушака, граната за бацач, штофова, одијела, дувана, цигарет-папира и друго, 1 луксузни аутомобил, 250.000 динара. Ово је материјал заплијешен поред оног што смо Вам јавили. Двије чете¹ једног батаљона, једна у Рајцу а једна у Башици, сакупљају и проналазе четнички материјал који су растурили код појединих домаћина и у магацинима. У овим борбама са четницима имали емо 1 мртвог и 3 лакше рашена.

На положајима на којима се сада налазимо избили смо у току прошлог дана око 12 часова и водили смо борбу са Њемцима, као и у току ноћашше ноћи вршили смо напад на исте на читавој линији. У овим борбама непријатељ је имао 30 мртвих и више рашених.

Наши губици: су: 10 рашених, од којих 2 теже.

Настојали смо да²хватимо везу радио-станицом и Вас редовито обавјештавамо о ситуацији као и најмашој промјени код нас, али је еве узалудно јер нијесмо успјели, иако је тек јуче стигла у састав наш. Поново ћемо у одре¹ђено вријеме чинити напоре да путем радио-станице Вас обавјештавамо ако успоставимо везу и поред тога слаћемо Вам курирску везу иако смо прилично, тј. много удаљени, тако да сваки извјештај који би курир носио стићи ће тек послје 24 часа.

Уколико нам нијесте послали знаке распознаваша, молимо Вас пошаљите нам хитно.

- СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант-капетан,
Видо Шошкић

(М.П.)

П.С. Упућујемо Вам ова три Њемца који су били код четника, вјероватно да су шпијуни, и два Руса који су били код Њемаца³

³ Дописано мастилом.

БР. 115

**ЗАНОВЕСТ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА И ШТА-
БУ ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ
УЖИЦА¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. етр. пов. 3
2 децембра 1944 г. у 15 ч.

З А П О В И Ј Е С Т

(Секција: Ужице — Вардиште — Крупаш — Ваљево
1:1000.000)

У вези најновијег наређеша Главног штаба НОВ и ПО Србије пренесеног преко Штаба XIV српског корпуса НОВЈ, јединице XXIII дивизије добиле су задатак да изврше помјераше према сјеверу, сачишавајући са XXVIII дивизијом оперативну групу, јединице II пролетерске дивизије и XXV српске дивизије ангажоваће се око ликвидације Чачка и Пожеге и јужно према Гучи и Ариљу, а група дивизија — XVII ударна дивизија и 45 српска дивизија добиле су задатак да са сјеверне стране нападну и ликвидирају варош Ужице и да пресијеку комуникацију Ужице — Вишеград и Ужице — Бајина Башта.²

У вези предшег

наређујемо:

1.) Штаб XIV дивизије са своје двије бригаде еа својих досадашњих положаја дејствоваће у циљу ликвидације Ужица, правцем Каран — к. 623 — Каменица — Пониковица — Локва и друмом према Ужицу. Зона ширеша у лијево до друма и пруге Пожега — Ужице, а десно до линије Гостиница — Глуваћи, избијајући на цесту Ужице — Ваљево, чврсто одржавајући везу у десно са јединицама XV бригаде XVII дивиз. а у лијево са јединицама II пролетерске дивизије, уколико исте буду стигле на просторију јужно од Д. Добрише. За сваку сигурност оставити маша заштитничка одјељеша на вашем лијевом боку према Пожеги. Једна ваша бригада остаће на просторији сјеверно

¹ Оригинал, шгсан на машини, налази се у архиви Војноеторпског института под рег. бр. 14—2, к. 982.

² Види док. бр. 178.

од Рогачице, затварајући комуникацију Рогачица — Ваљево, односно на просторији коју је и до сада држала једна ваша бригада.

2.) II крајишка НОУ бригада одмах по примитку овог наређења, тј. 4 о.м. у 6 час., кренуће најповољнијим правцем са своје досадашње просторије, прећи комуникацију Ужице — Ваљево и Ужице — Бајина Башта, избити на комуникацију Ужице — Вишеград на сектору Биоска — Кремна, претходно ликвидирајући непријатеља. Предузети са два батаљона темељито рушење пруге и друма, а са два батаљона вршити покрете према Ужицу јужно од друма Биоска — Ужице, обухватајући и пругу, избијајући на друм Чајетина — Ужице, нападајући са та два батаљона Ужице са југозападне стране.' Чврсто одржавати везу у лијево са јединицама XV мајевичке бригаде.

3.) XV мајевичка НОУ бригада 4 о.мј. тачно у 6 часова ујутру извршиће покрет са своје досадашње просторије најповољнијим правцем, прећи комуникацију Пожега —• Косјерићи и васјести ва комуникацију Ужице — Ваљево и Ужице — Бајина Башта на сектору Заглавак — Пауновићи. Са те просторије предузети напад на Ужице правцем Штитари — Дубци —• Ужице. Зона ширења лијево: цеста Ужице — Ваљево, а десно: Ужице — Бајина Башта, •чврсто одржавајући везу у десно са јединицама XI ЛГ српске дивизије а у лијево са јединицама II крајишке бригаде.

4.) VI пролетерска бригада 4 о.мј. тачно у 6 часова извршиће покрет са своје досадашње просторије преко Косјерића, наласти Дуб и насјести на комуникацију Дуб — Бајина Башта и Дуб — Рогачица. Са ове просторије вршити притисак на Бајину Башту и Рогачицу у циљу заузимања истих. Чврсто се повезати у десно са бригадом 45 дивизије, као и са јединицама наше дивизије које оперишу према Ужицу.

5.) Хируршка екипа бр. 1 кретаће се са II крајишком бригадом, а хируршка екипа бр. 2 са XV бригадом, с тим што ће XV бригада обавијестити Штаб VI пролет. бригаде гдје ће се налазити иста екипа, како би иста могла упућивати своје рањенике.

6.) Дивизиска болница 3 о.мј. у 6 часова извршиће покрет са четом за обезбјеђење VI пролетерске бригаде правцем Таково — Леушићи —• Мионица —• Дивци — Ваљево и ту се смјестити до даљег наређења.

7.) Штаб дивизије кренуће 3 о.мј. за Ваљево, гдје ће бити током 3 о.мј. и до подне 4 о.мј. одакле креће за Косјериће.

Напомена:

Према непотврђеним вијестима, које је прикупила наша об. служба, а пошто ршмо информисани од Штаба 45 дивизије, непријатељ се налази у Косјерићима. Уколико ово буде тачно, што ће свакако најхитније провјерити Штаб II крајишке бригаде, распоред наше дивизије биће следећи:

— II крајишка бригада смјестиће се на просторију Шештанско — Годчево — Костојевићи — Крушчица, и са те просторије дејствовати према Дубу и Рогачици у циљу заузимања истих.

— VI пролетерска бригада смјестиће се на просторију Маковишта — Полошница — Руда Буква — Годљево, дејствујући према Ужицу зоном ширења у лијево друм Косјерићи — Ужице, садејствујући XV бригади у нападу на Косјериће и чврсто одржавати везу у десно са јединицама II крајишке бригаде.

— XV мајевичка бригада размјестиће се на проеторији: Ражана — Росићи — Брајковићи — Мионица и са те проеторије напасти Косјериће у циљу заузимања истих.

Јединице 45 дивизије остаће на својим досадашњим положајима, а тим што ће Штаб 45 дивизије најхитније упутити, најбржим превозним средствима, курире са извјештајем о ситуацији на сектору Ужице — Вишеград, Ужице — Косјерићи и Ужице — Бајина Башта овом штабу у Ваљево.

Сви штабови бригада ове дивизије упутиће најхитније извјештај о стању непријатеља на својим секторима.

Артилериски дивизион у покрету је за Ваљево и према потреби штабови бригада ће јавити гдје треба да се упуте.

Дивизиска интендантура налазиће се у Ваљеву, гдје ће се повезати са војно-позадинским установама ради регулације исхране дивизије, а до тог времена бригадне интендантуре снабдијеваће се са терена на ком се налазе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-п.пуковник,
Мил. Стојаковић

Командант-пуковник,
Глигор. Мандић

(М. П.)

БР. 119

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРС-
КЕ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ДЕЈСТВИМА СВОЈИХ
БРИГАДА¹**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
2-XI-44 год.²
19.30 сати

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Распоред Дивизије:

16 Бригада избила је на линију Горачићи — Живица — Гуча. Штаб бригаде добио је задатак да са бригадом изврши наступни марш правцем Гуча — Овчар (к. 985), са задатком пресијецања комуникације Чачак — Пожега.

18 Бригада налази се на прсторји Дедевци — Лопатница — Каона. Штаб бригаде добио је заповијест да са бригадом избије на десно крило 16 Бригаде југозападно од Чачка, на путеве Чачак — Гуча, Чачак — Ариље, са задатком садејства са 16 Бригадом у пресијецашу комуникације Чачак — Пожега, повезујући се десно са снагама II Прол. дивизије.

19 Бригада налази се са три батаљона на просторији Д. и Г. Дубац — Вучковица. Штаб бригаде добио је заповијест да један батаљон упути правцем Дубац — Ивањица — Градина (к. 647) са задатком разбијања четника на том правцу и одбацивања истих са овог терена ради неметаног дејства на комуникацију Чачак — Ужице.

Предњи дијелови 16 Бригаде у току данашњег дана и ноћи допријеће до комуникације Чачак — Пожега, тј. доћиће у контакт са непријатељем.

1 о.мј. у наступној маршу 16 Бригада сукобила се је са четничким бандама испред линије: В. Брез (к. 537) — Градина (к. 656) — к. 848³ и потисла четнике на поменућу линију, гдје су дали јачи отпор. У налету наших јединица

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/3, к. 1089. •

² На документу је датум погрешно написан, а требало би да стоји: 2 децембар 1944 године.

³ Није нађено на карти 1 : 100.000. Вероватно се односи на линију: В. Брдо (к. 510) — Градина (к. 585) — Тишма (к. 648).

исте бригаде овладале су четничким напријед наведеним положајима и четници су побјегли у правцу Ивањице. Имали смо 1 погинулог борца и 4 рањена. Заплијењена су једна кола са храном и неколико покварених пушака.

Јачина четника била је око 500 — Прва драгачевска бригада, прилично наоружана. Располаже са два камиона.

Ноћу 1/2 о.мј. једна ноћна патрола 18 Бригаде ухватила је у Лопатници 5 четника, 2 коња, 2 п. митраљеза „Брно“, 1 п. митраљез шарац („Зорка“), 13 пушака, 10 бомби.

Примили смо наређење за брзо избијање на комуникацију Чачак — Пожега и са 1 бригадом на комуникацију Пожега — Ужице. По истом ћемо поступити.

Напомена: Два батаљона 19 бригаде избиће на линију Гуча — Ариље а касније на комуникацију Пожега — Ужице.

3 о.мј. Штаб дивизије извршиће покрет из Каоне за Гучу.

Сазнајемо да се је мост који су били изградили наши пионири на Ибру поново порушио, услјед чега је онемогућено нам пребацивање коморе за јединицама.

Јавите нам гдје се налази Штаб корпуса, односно да ли је још у Крагујевцу. Преко истог смо тражили да изда наређење нашој болници у Крагујевцу да изврши покрет за Краљево.

Наш радиотелеграфиста каже да је слушао вашу станицу али да се није чула, не знам из којих разлота.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ
КОМАНДАНТ МАЈОР
Кукољ Урош

БР. 120

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ **ПРОТИВ** НЕМАЦА НА ПОЛОЖАЈУ ТУРИЈАК — ГОВЕЋАК¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 36
2-ХП-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Нијемцима ноћу између 2—3 децембра т.г. на положајима Туријак — Говећак (секција Сјеница 1:100.000)

НЕПРИЈАТЕЉ

- а). Непријатељ је пролазио комуникацијом Сјеница — Пријепоље у великим колонама, те је на тај начин било тешко оцијенити снагу непријатеља. Углавном, непријатељске снаге биле су велике.
- б). Наоружање непријатеља сачињавало је 25 „шараца“, више тешких и лаких бацача и два топа.
- в). Борбеност непријатеља била је добра.

•НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

- а). 1, 2, 3 и 4 батаљон јачине 350 бораца са 30 п. митраљеза, 3 тешка митраљеза, 3 лака бацача и 1 тешки бацач.
- б). Ноћу између 2—3 децембра т.г. вођена је борба са непријатељем — Нијемцима на положајима Туријак — Говећак. Вид борбе: напад. Вријеме добро: ноћ видна.
- в). Са прсторије Мишевићи — Мушковина — Радијевићи кренуле су јединице у правцу горе означених положаја, Непријатељ није давао никгква даљња обезбјеђења, него је држао уз-ани појас до саме цесте. Наше јединице дошле су незапажено окоро до саме цесте, гдје је непријатељ отворио ураганску ватру. Послије кратке борбе успјели смо овладати овим дијелом комуникације нанијевши непријатељу жестоке губитке. Непријатељ је вршио неко-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/6, к. 1253.

лико уз-астопних јуриша, али су га наше јединице стално одбијале уз велике губитке. На самој комуникацији налазило се много кола и камиона, ради чега се непријатељ и тако грчевито бранио. Минобацачка и топовска ватра тукла је свом жестином, али наше борце није ни најмање поколебало. Циљ свог напада био је нанијети непријатељу што више губитака и уништити или заробити што више материјала и оружја.

Захваљујући дсбром терену, као и резерви која се налазила у непосредној близини, непријатељ је прикупио своје снаге, извршио контранапад и последице жестоке трочасовне борбе наше јединице су биле приморане на повлачење.

г). Наши губици: 1 мртав и 2 лакше рањена.

Непријатељеки губици: 203 мртва и рањена и 10 заробљених њемачких војника. Међу погинулим њемачким војницима било је и неколико официра.

д). Од ратног материјала уништено је око 200 кола и камиона, и велика количина разног материјала: хране, муниције, одјеће итд. Заробљено: 5 „шараца“, 1 енглески п. митраљез, 1 машинка, 5 пиштоља, 15.000 метака, 1 лаки бацач, 1 радио-апарат, ћебади и шаторских крила 100 комада, заробљено је 10 коња, а убијено преко 150.

ђ). Морал наших јединица био је на завидној висини.

е). Утрошено је 5.000 метака од кал. 7/9 мм и 2.000 кал. 8 мм.

ж). По завршеној борби наше јединице повукле су се на своје полазне положаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор,
Душан Томовић

Командант-капетан,
Бошко Шкрбовић

(М. П.)

БР. 121

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА УЖИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 2 ДЕ-
ЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИ-
ЈЕ О РАСПОРЕДУ БАТАЉОНА И ЊИХОВИМ ДЕЈ-
СТВИМА¹**

ШТАБ
УЖИЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ Н.О. ОДРЕДА

Број сл.
2-ХП-1944 год.

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. СРБИЈЕ

21 пр.м. послали смо Вам извештај о стању и наору-
жању нашега одреда; извештај је задржао друг Михаило²
у Београду и не знамо да ли сте исти добили.

Сада Вам укратко износимо¹ стање нашега одреда и
његсве задатке у оврј ситуацији:

1. Бројно стање одреда за сада износи на лицу око
1550 другова, оформљених у седам батаљона; наоружана 3
батаљона добро, док друга 4 прилично слабо.

2. Са одећом а нарочито са обућом се врло слабо етоји,
крај је прилично сиромашан и многи добровољно се јав-
љају, али голи и боси.

3. Борбеност одреда је на приличној висини, то се по-
казало у заједничким акцијама са 45 дивизијом.

4. Према Вашем наређењу ми смо требали са одре-
дом прећи на јужну страну од Псжеге. Али услед немо-
гућности преласка ми смо издали наређење да наша три
батаљона која се налазе на сектору Чајетина — Ариље, са
којима је комесар одреда и зам. команданта, крену на одре-
ђени задатак, друга наша три батаљона боре се на сектору
45 дивизије, док се један наш батаљон налази на Тари,
одакле врши герилске акције^м не дозвољава боеанским
четницима, којих има око 1000 код Вишеграда, да пређу на
Тару и покушају мобилизацију на територији Србије.

Наш одред у борбама од наиласка Немаца имао је при-
лично добрих резултата. Срушено је десетак камиона, по-
бијено је преко 100 Шваба и др.

с. Ф. — с. н.

За Штаб
пом. пол. комесара
Љубо Мијатовић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 27/2, к. 182.

* Благоје Нешковић

БР. 141

**ОБАВЕШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОД 3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШЕФУ СОВЈЕТСКЕ ВОЈНЕ
МИСИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ
СРБИЈЕ¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО
СРБИЈЕ

Оп. бр. службено
3 децембра 1944 год.

ШЕФУ СОВЈЕТСКЕ ВОЈНЕ МИСИЈЕ

Распоред наших јединица је следећи:

1. — II пролетерска и XVII дивизија после жестоких уличних борби ослободиле су Чачак. Непријатељ је имао велике губитке у мртвим и рашеним. Заплењене су веће количине ратног материјала, који се пребројава.

2. — XXV дивизија ушла је у Гучу и даље надире у правцу Пожеге.

3. — ХГД" дивизија: једна бригада на линији: с. Миљаковина — с. Братиновићи — с. Лелићи, одакле врши јак притисак на комуникацију Пожега — Ужице; делови једне бригаде избили су на Буар северозападно од Ужица, где су убили 70 Немаца и спалили 2 камиока и један магацин с муницијом; и једна бригада на сектору ЈБубовија — Рогачица врши јак притисак и омета непријатељски саобраћај на овој комуникацији наносећи непријатељу осетне губитке.

4. — На просторији Ариље — Чајетина налазе се три батаљона Ужичког одреда који дејствују на комуникацију Пожега — Ивањица и Ужице — Сјеница садејствујући нашим снагама северно од Пожеге.

5. — Немци из Чачка повлаче се ка Пожези и Гучи где ће их сачекати јединице XXV дивизије.

6. — XXII дивизија на просторији Рашка — Нови Пазар — Косовска Митровица. ХЕУ! дивизија на просторији Вучитрн — Приштина — Липљан.

7. — ХГЛУИ дивизија: једна бригада у Неготину, једна бригада на просторији Крагујевац — Ћуприја — Јагодина и једна бригада у покрету преко Крушевца ка Краљеву.

8. — XXIV дивизија у рејону Ниша.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22.12, к, 182.

9. — XXIII дивизија у покрету од Чачка ка сектору Лозница — Крупањ.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор
Руд. Приморац
(М. П.)

БР. 123

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ТРИ-
НАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 16 НОВЕМБРА ДО 1 ДЕ-
ЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ XIII КОРПУСА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 68
3-Ш1-1944 т.
у_____часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ и ПО СРБИЈЕ

Дсетављамо вам оператиски извјештај, тј. изводе из нашег оперативног дневника о дјеловању наших јединица за раздобље од 15 новембра до 1 децембра ове године:

16 новембар 1944 год.

XXII дивизија налазила се на сектору Копаоника и испред Подујева — према Косову. Непријатељ се према њој налазио на линији: с. Ржана — Оштро Копље — кота 1704 — 1577 — 1583 — 1293 — Скочанска Чука (к. 1054) — Чарет — к. 830 — с. Доње ЈБупче. Брдску артилерију су имали — једну батерију код села Бајгоре, а једну код села Ковачице. Све ове положаје Њемци су поред својих снага били још појачали и Шиптарима, док су веће снаге Шиптара уствари биле на њиховом лијевом крилу, на Копгонику, и то: Бајгора — Баре — Главеј (к. 1428) — с. Сељанце — Висикучка (к. 1358), до села Јелакце и Граничани, гдје су држали положаје на Лисцу (к. 1298) и Оштрој Чуки (к. 1335).

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

Снаге XXII дивизије су извршиле напад на гтложаје Оштро Копље и Кодра Наљт. Кодра Наљт је заузет, док Оштро Копље није. Бугари су овом приликом били прилично пасивни, тј. нису вршили никакве притиске нити покрете пјешадијом једино што је с времена на вријеме дејствсвала њихова артилерија.

XXIV дивизија је имала једну бригаду на простору Параћин — Ћуприја — Алексинац, а друге двије у Нишу. Служиле су за одржавање реда, чишћење околних терена од четничких банди и радиле су више на своме сређивању.

ХЕ^Г1 дивизија, послије протеста уложеног код Бугара о њиховим самсзољним преговорима са Шиптарима, упућује једну бригаду која са Бугарима улази у Гњилане, а из кога су Њемци били отступили још прије два дана. Шиптари су се повукли испред наших енага не дајући никакав отпор. Приликом пролаза наших јединица кроз арнаутска села, не само што они нису давали отпср већ су им излазили у сусрет, било као путсвође или у давању хране јединицама. Породице које су се биле стеелиле, тј. псвукле испред наше всјске, враћале су се мирно својим кућама. Сами су почели са прикупљањем добровољаца за нашу војску.

Послије заузећа Гњилана једна бригада 46. дивизије одмах продужила према Приштини. Друге двије бригаде биле су на просторији Бујановац — Гњилане.

17 новембар

На сектору XXII дивизије водиле су се борбе мањег обима. Није било нарчитих промјена на положају.

XXV српска бригада 46. дивизије продужила је даље према Приштини и дсшла на положаје Боетане — Трнићевце — Прејаковце и Зебинце. Одатле је упутила извиђачке дјелове према Приштини.

XXIV дивизија је била на својим мјестима на простору Ниш — Алексинац — Параћин.

18 новембар

Дјелови XXII дивизије врше јак притисак на непријатељске положаје Градина (к. 833 и 791) и одбацују га са тих положаја.

XXV бригада 46. дивизије приближила се Приштини и извршила припреме за напад на Приштину у садејству са бугарским снагама. Њемци су се овога дана извукли из Митровице за Вучитрн, остављајући за собом мање заштитне дјелове. У граду су остали само Шиотари.

19 новембар

Јединице XXII дивизије предузеле су напад на једном сектору свога фронта и заузеле непријатељске положаје Кодра Голму (к. 1067) и Чуку (999) — к. 1125. Нанијеле су непријатељу прилично губитака, који се повукао на положаје к. 1100 и к. 1291.

XXV бригада 46. дивизије у садејству са бугарским снагама ујутру рано ослободила је Приштину. Шиптари су побјегли из града, од којих се један дио задржао на Драгману, гдје су их наши дјелови јаким налетом ликвидирали. Приликом заузећа Приштине заплијенили су приличне количине ратеог материјала.

XXIV дивизија на истим мјестима ранијим и на истим задацима.

20 новембар

Јединице XXII дивизије су и овога дана вршиле јак притисак на непријатеља на положајима према Бајгори, са којих су га потиснуле уз приличне губитке, јер их је доста упорно бранио. Непријатељ је неколико пута вршио противнападе на од нас заузете положаје, али без успјеха.

Бугари су вршили напад на Оштро Копље, тј. напад је вршио њихов XV пјешадиски пук, који је приликом овога напада претрпио приличне губитке, а саме положаје није успио заузети. Послије борбе од скоро читавог дана Бугари су се повукли. Наше снаге су послије неуспјеха Бугара пред сам мрак нападе Оштро Копље и заузеле га на јуриш. Такође су освојене Бајгора и Баре од наших снага.

VIII српска бригада XXII дивизије тако је на јуриш ликвидирала непријатеља на к. 1100 и 1291, па су продужиле гоњеше према Вучитрну.

Јединице 46. дивизије су послије заузећа Приштине извршиле чишћење околине, тј. самог Косова Поља, од околних шиптарских бандита који нису хтјели прићи нашој војсци.

21 новембар

Са сектора XXII дивизије, под јаким њеним притиском, непријатељ се почео у току ноћи 20/21 о.м. извлачити и отступати са својих положаја. Чим су то примјетиле наше јединице, предузеле су одмах гоњење непријатеља у правцу Митровице.

Ујутру рано VIII српска бригада је ослободила и узела Вучитрн.

46. дивизија је добила сектор Приштина — Косово Поље и да на том простору врши чишћеше од арнаутских и четничких банди, које нису пришле нашој војсци.

XXIV дивизија је на истим задацима.

22 новембар

У јаком налету са Копаоника и од Вучитрна једраице XXII дивизије су овога дана уз садејство бугарских снага ослободиле Косовску Митровицу, успоставиле власт у истој и поставиле осигурања од града у правцима према Пећи, Новом Пазару и Рашкој. У Митровици су заплијењене приличне количине ратног материјала.

XXIV и 46. дивизија на истим задацима.

23 новембар

Послије оелобођења Митровице, јединице XXII дивизије су ослободиле Звечане и рудник Трепчу, у којима су нашле приличне количине вредног материјала. Радници рудника Трепче су учинили доста да се материјал и машине нађу неупропашћени.

46. дивизија у Приштини и Косову Пољу ради на разоружавању Арнаута и мобилизацији њихове омладине за нашу војску.

XXIV дивизија на истом задатку.

24 новембар

Овога дана се нису десиле никакве значајне промјене на положају наших Јединица.

25 новембар

Једна арнаутска партизанска дивизија² дошла је преко Пећи у Косово Поље.

XXII дивизија ради такође на разоружавању Арнаута у Косовској Митровици и околини као и на сређивању ствари и материјала у Звечану и руднику Трепчи.

XXI и 46. дивизија на датим задацима.

26 новембар

Код свих јединица није било варочито важних промјена.

² У завршним операцијама за ослобођење наше земље учествовале су од новембра 1944 год. и две дивизије албанске народноослободилачке војске. Шеста албанска дивизија дејствовала је са јединицама Другог корпуса НОВЈ у долини Лима и у Санџаку, а Пета дивизија садејствовала је нашим снагама у ослобођењу Призрена и Баковице.

27 новембар

XXII дивизија у Митровици добила је наређење од ПГтаба кориуса да упути одмах једну бригаду у правцу Рашке и да тамо потпомогне ослобођење исте. Ова бригада је већ у току дана извршила покрет према добијеном задатку.

46. дивизија се налази са својим снагама у Приштини и Косову Пољу према Вучитрну и према Липљану.

XXIV дивизија је у Нишу, Алексинцу и Параћину.

28 новембар

XXII дивизија је добила поново наређење од Штаба корпуса да упути још једну своју бригаду у правцу Новог Пазара, у циљу ослобођења истог.

46. дивизија је поред чишћења Косова добила наређење да упути своју једну бригаду у правцу Скопске Црне Горе, да тамо садејствује са македонским јединицама при чишћењу исте од Арнаута.

Послије успјеле акције II пролетерске дивизије у Ибарској долини, Ибарски партизански одред потпомогнут од једне бригаде XXII дивизије ослободио је Рашку и нанио непријатељу велике губитке. Један дио непријатељских војника из Рашке пребјегао је у Нови Пазар.

Друга бригада XXII дивизије продужила је за Нови Пазар.

29 новембар

Бригада XXII дивизије дошла је до Новог Пазара, опколила га и извршила припрему за напад на исти.

Бригада 46. дивизије је успјешно садејствовала са македонским снагама на Скопској Црној Гори.

30 новембар

Овота дана је ослобођен Нови Пазар од снага XXII дивизије. Нанијети су непријатељу велики губици. Ослобођено је много руских заробљеника.

46. дивизија је на Косову Пољу, а XXIV у Нишу и Алексинцу.

СМРТ ФАШ-ИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) Начелник штаба
п.пуковник,
Момчило Д. Пол^ксић

БР. 124

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ НОВОГ ПАЗАРА**

ШТАБ XIII КОРПУСА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 69
3-ХН-1944 г.
у _____ часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

1. После ослобођења Косова Поља и Косовеке Митровице са Звечаном и рудником Трепча, наше снаге су продужиле у правцу Рашке и Новог Пазара, Код Новог Пазара једна бригада XXII дивизије водила је борбу са Немцима и Арнаутима и заузела сам град. После ослобођења града поставила је осигурање према Сјеници на Оцеву — негде око 10 км према Сјеници. Напомињемо да поеле заузећа Приштине, Вучитрна и Митровице није долазило до оружаног еукоба између наших јединица и Арнаута, сем сад код Новог Пазара где су били заједно са Немцима.

2. Једна бригада 46. дивизије је садејствовала са македонским јединицама у чишћењу Скопске Црне Горе од Арнаута.² Резултате још не знамо. Такође и једна бригада ове дивизије кренула је на чишћење Дренице у заједници са косовским јединицама.

На сектору Митровица — Пећ налази се једна албанска партизанска дивизија.

3. Прикупили смо све црвеноармејце из наших јединица, као и из Ибарског одреда и упутили их — ших преко 300 — Штабу 68 совјетског корпуса у Београду. Наше јединице приликом ослобођења Митровице и Новог Пазара ослободиле су приличан број од Немаца-заробљених црвеноармејаца, они нам сада пристижу, а ми ћемо их упућивати за овима што смо их већ упутили.

4. Метеоролошке податке ћемо вам достављати сваки дан три пута у одређено време преко радио-станице команде

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29/2, к. 182.

² Односи се на наоружане банде у служби Немаца. Види док. бр. 8, примедбу бр. 2.

аеродрома у Нишу, само требате наредити вашим радио-телеграфистима да радиснстаницу аеродрома слушају редовно у означено време.

5. Достављамо вам изводе из операциског дневника за 15 дана, тј. у раздобљу од 16 новембра до 1 децембра ове године.³ Преглед бројног стања људства, наоружања и муниције смо сачинили, а доставићемо вам га одмах чим још у њега унесемо разлику од прошлот извештаја.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба
п.пуковник,
(М. П.) Момчило Д. Полексић

П.С. Командант Корпуса пуковник Вучковић пошао је јуче за XXII дивизију преко Митровице у правцу Новог Пазара.⁴

БР. 125

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ ЧАЧКА¹

ШТАБ
3. СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. службено
3 децембар 1944 године
Чачак

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Краљево

2 о.м. Бригада се налазила на десној обали Атеничке реке. Непријатељ се налазио ва гробљу код коте 296 јако утврђен и даје отпор. Бригада се задржала на поменутих положајима све до увече истог дана, до 20 часова, када смо извршили општи напад на непријатеља и то:

³ Види док. бр. 123.

⁴ Дописано на истој машини.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/4, к. 737.

2 батаљон нападао је правцем жел. пруга —• Чачак.
4 батаљон нападао је правцем друм — лево и десно од друма на Чачанску болницу.

3 батаљон забацили смо лево преко Чукаре (коте 418) —• к. 361 —• к. 304, тако да је непријатељу дошао позади леђа, тј. њиховог тешког оруђа, које је и заплењено и то 2 тешка минобацача потпуно исправна са нишанским справама и телефоном. Непријатељ се упорно бранио све -дотле док му није наш 3 батаљон дошао за леђа; када је осетио бочну ватру, он се је повукао у паничном бекству. Група која је била на левој обали реке Мораве успела је да дигне мост у ваздух у последњем моменту, када су наши борци већ наилазили на њега.

Непријатељски губици су око 60 мртвих и велики број рањених. Сопствени губици су 4 мртва, 5 теже рањених и 6 лакше. Заплењено је: 2 тешка немачка минобацача са доста мина, 2 „шарца“, један телефонски апарат, нешто пушака и муниције, око 9 мотоцикла, којима треба извесне оправке; услед брзог напредовања и гоњења непријатеља остало је много спреме по терену куда смо прошли, тако исто и у граду Чачку има много ствари о којима ћемо вас накнадно обавестити, чим се плен буде пребројио и установило шта је исправно а шта неисправно. Од 6 Бригаде примили смо једну лимузину марке „Мерцедес“ у неисправном стању.

3 о.м. Бригада се налази у граду Чачку са распоредом и то:

2 батаљон даје обезбеђење на друму Чачак — Ужичка Пожега.

3 батаљон даје обезбеђење на друму Чачак —• Гуча.

4 батаљон и полубатаљон 11 бригаде држе посаду града.

Штаб бригаде налази се у хотелу „Крен“.

Сутра 4 о.м. послаћемо одељење за везу да прегледа жел. телефон. линију, која је изгледа у исправном стању, а преко ње ћемо успоставити везу са вама у Краљево.

6 Бригада налази се на сектору Риђаге — Цаковраће где и сада води борбу са Немцима. На сектору Чачак — Ужичка Пожега налази се немачка дивизија „Скендербег“ као заштитница главним непријатељским тропима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб
 начелник-капетан
 Милорад Милошевић

БР. 126

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О БОРБИ ПРОТИВ ЧЕТНИКА КОД КОСОВ-
СКЕ МИТРОВИЦЕ¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОЕОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 56
3/ХП.1944 г.
у _____ часова

ШТАБУ XIII КОРПУСА

Положај

Достављамо вам извештај о борби са четницима које су вођене између села Рузишта — Козарева и села Војмислића.²

Подаци о непријатељу били су следећи:

Групе четника Жике Марковића налазиле су се у с. Локва, Липовица и Ловац, наоружане пушкама и аутоматским оружјем (тачан број није познат) и са једним брдским топом. Све три групе биле су јачине око 240 људи.

Задатак батаљона 10. бригаде који је имао извршити напад био је главни ухватити четнички штаб Жике Марковића.

Задатак је добио један батаљон 10. бригаде и кренуо на исти 1-ХП о.г. Кад су се наше снаге приближиле, патроле које су биле у селу Липовица и Ловац побегле су према с. Војмислиће, док непријатељ који се налазио у Рујишту отворио је ватру на наше јединице.

Непријатељ је након кратке борбе протеран, а задатак да се ухвати штаб Жике Марковића није извршен, јер исти није био тамо.

Непријатељски губици износе 7 рањених, док за мртве није познато.

Заробљено је 11 четника, 7 Италијана и 5 Руса. Међу заробљеницима налази се обавештајни официр, капетан Бошко Бошковић начелник штаба Митровичке бригаде Ду-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториоког института под рег. бр. 15/2, к. 1051.

³ Карта Метохија — Дреница (1 : 100.000)

шан Крстовић, др. -Геон Алковић, водник Благоје Блашко и наредник Радмиловић Васо. Остали су борци.

ЗаплећеНо је 12 пушака, 1 бренгал, 6 оквира, 530 метака и 7 бомби.

Наши губици износе: 1 лакше рањен.

Мртвих није било.

Утрошено је 1560 метака и 34 мине.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник-мајор
Валентин Хорватић

(М.П.)

БР. 127

**НАРЕЂЕЊЕ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА СЕ
ПРЕБАЦЕ СА ПРОСТОРИЈЕ ГОРЊА ДОБРИЊА — ПРА-
ЊАНИ — БРАЈИЋИ НА ПРОСТОРИЈУ ВАЉЕВА¹**

ШТАБ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 120
3 децембар 1944
17

ШТАБОВИМА 7, 9 И 14 СРПСКЕ БРИГАДЕ XXIII
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

XXVIII дивизија, која је била на сектору Лозница — ЈБубовија, успела је ових дана да изврши прелаз Дрине и сада оперише у Источној Босни и рејону Зворник. У циљу проширивања овог успеха, Врховни штаб НОВ и ПОЈ депешом од 1 о.м. увече наредио је да XXIII ударна дивизија изврши покрет на бивши сектор XXVIII дивизије и да садејствује са овом дивизијом у операцијама на левој обали Дрине.²

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 1074.

² Види док. бр. 178.

*

У вези тога

НАРЕЂУЈЕМО :

1.) 14 бригада 4 о.м. сконцентрисаће све своје делове на просторији Горња Добриња и околина.

б) 7 бригада сконцентрисаће 4 о.м. све своје делове на просторији Прањани и околина.

в) 9 бригада све своје делове из Прањана још 3 о.м. пребациће у село Теочин — Брајићи. Затим, у току 4 о.м. и 5 о.м. сконцентрисаће се на просторији Брђани — Милановац.

2. а) 14 бригада кренуће ујутро 5 о.м. са просторије Горња Добриња и пребацити се на просторију Горњи и Доњи Мрчићи (Ражана), на којој просторији преноћити 5 на 6 о.м.

б) 7 бригада са просторије Прањани 5 о.м. ујутро правцем Прањани — Леушићи — Брајићи — Планиница и разместити на просторији Струганик — Лајковац.

в) 9 бригада 5 о.м. ујутро (уколико не добије накнадно наређење, са којим би се ово променило) кренуће правцем Горњи Милановац — Таково — Бершићи и разместити на просторији Теочин — Брајићи и околина, где преноћити 5 на 6 о.м.

3. а) 14 бригада са просторије Ражана кренуће 6 о.м. ујутро комуникацијом и разместити се на просторији Бујачић (село) — Петви — Дегурић — Градац — Попаре, са обезбеђењем на комуникацији Ваљево — Седлари на раскршћу, одакле полази пут за Ужице и за Рогачицу.

б) 7 бригада са просторије Струганик кренуће 6 о.м. и разместити се у вароши Ваљево, са обезбеђењем, на правцу Ваљево — Крупањ.

в) 9 бригада 6 о.м. кренуће са просторије Теочин правцем Суворовски Пут — Баштићи и разместити се на просторији села Рајковић — Клинци — Белошевац, дајући обезбеђење према Тавној Гори.

4. — Скрећемо пажњу да све бригаде у току марша дају маршевско обезбеђење, а на логоровању логорска обезбеђења, и потребне заседе у извесним правцима.

На просторији око Ваљева вероватно ћемо се одморити један дан, одакле продужити даље.

5. — Штаб дивизије са свим приштапским деловима кретаће се са 9 бригадом.

6. — Све ће бригаде за сваки нов марш шиљати јаче патроле, које ће обезбедити конач читавој бригади.

7. — Сав свој ратни и остали материјал обавезне су бригаде понети са собом. Исто тако бригаде су обавезне понети са собом и материјал за одржавање везе.

8. — Пошто у нашем магацину има нешто оружја, то ће свака бригада са потребним превозним средством послати своје шефове наоружаша да приме потребну количину оружја и муниције.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник,
пуковник
Рајко В. Танасковић

(М. П.)

Командант,
п.пуковник
Мил. Ивановић

БР. 128

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА
ОНЕМОГУЋАВАЈУ ИЗВЛАЧЕЊЕ НЕМАЧКИХ СНАГА У
ПРАВЦУ УЖИЦА¹**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
3. XII. 1944 год.
Положај
у 20.40 час.

ШТАБУ XVI, XVIII И XIX СРПСКЕ НО БРИГАДЕ

Извештај примљен радиограмом од Штаба II пролетерске дивизије гласи: ноћу 2/3 о.м. наше јединице ослободиле су Чачак и настављају гоњење непријатеља у правцу Пожеге.

Из извештаја XVIII бригаде види се да снаге XVIII бригаде још нису нигде дошле у сукоб са непријатељем. Из извештаја XVI бригаде: борба се води са непријатељем на сектору XVI бригаде на линији положаја Муњско Брдо — Крстац — Негришори. Овај непријатељ са којим XVI бригада води борбу вероватно је деснокрилна побочница непријатељска. У оваквој ситуацији моментални наш задатак

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

био би уништити непријатељску заштитницу главнине снага које се повлаче Пожега — Ужице.² Да би се овај задатак извршио, XVI бригада треба извршити енергичан напад на непријатељску заштитницу низ реку Моравицу, са десне стране Моравице, тежећи отсећи овим снагама отступницу, угрожавајући мсет на Моравици код Гугаљског Поља. По заузимању Муњског Брда један батаљон оријентисати низ комуникацију Ариље — Пожега у правцу Пожеге. Са осталим снагама наставити са уништавањем поменуте непријатељске групе. По ликвидацији ових непријатељских снага брзо се пребацити на леву обалу Моравице са задатком избијања на комуникацију Пожега — Ужице и пресецања иете. Не дозволити непријатељу организовано и благовремено повлачење. Стално бити у додиру са непријатељем наносећи му губитке и уништавајући непријатељске снаге.

XVIII бригада промениће правац и извршиће удар на напред наведену непријатељску групу, заштитницу, низ комуникацију Чачак — Марковица — Пожега са циљем заједничког уништења непријатељских снага са XVI бригадом. Повезати ее са свагама II пролетерске дивизије, са којом бити у сталној вези. По ликвидацији ове непријатељске групе, кренути правцем за XVI бригадом.

XIX бригада са батаљоном у Ариљу избити на Годовик и тежити овладати положајем Годовик — Вајзовина (к. 389) и онемогућити непријатељу заузимање ових положаја у циљу одбране. Уколико је непријатељ већ посео ове положаје, тежити овладати овим положајима и на истима се добро утврдити. Батаљон у Гучи и даље задржати а са батаљоном који се креће правцем Каона — Ивањица тежити брзо избити преко Градине у Ариље.

Пошто се непријатељ тежи одлепити од наших снага како би вршио несметано повлачење, то у извршењима задатака радити брзо и не дозволити непријатељу организовано повлачење. Извештаје што чешће слати Штабу дивизије. Извештаји требају бити потпуни и увек стављати време и не писати: борба се води лево или испред или иза тог и тог места итд. већ писати: источно, јужно, северозападно итд. од тог и тог места или од те и те коте, реке итд.

Јединице XVI бригаде до сада заплениле су 5 камиона и 1 ауто, 1 минобацач са 40 граната, убиле 28 четника, заробиле 6 четника.

Извиђачка патрола извиђачке чете Дивизије заробила је два четника, запленила 2 пушке, један пушкомитраљез

² Види док. бр. 170.

„Бенгал". Друге снаге извиђачке чете пронашле су 1 моторцикл исправан, четнички.

III батаљон 19. бригаде заробио је два четника. Укупно до сада убијених четника 28, заробљених 13, заплењено: 4 пушкомитраљеза, 1 минобацач, око 20 пушака, осам коња, 5 камиона, 1 моторцикл, 1 луксузни аутомобил.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР
потпуковник

КОМАНДАНТ
мајор
Кукољ Урош

БР. 129

ИЗВЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЗА КОСМЕТ ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА СРБИЈУ О СИТУАЦИЈИ НА КОСМЕТУ¹

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ НОВ И ПО КОСМЕТА
ШТАБИ ОРЕКАТИУ ЦИМС. БНЕ А. Р. КОЗМЕТИТ

№ сл.
4-ХП-1944 г.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Пошто до ослобођења Космета и до данас нисмо имали могућности за редован контакт са нашим јединицама, као и то да нису чланови штаба били на једном месту, немогуће нам је овом приликом дати детаљан извештај.

На терену Космета се налазе шиптарске банде које воде разни реакционари и зликовци који су успели да до данас нам умакну. Шиптарске банде су оживеле и отпочеле своју оружану активност. Извесне групе се налазе на целом терену Дренице, где се налази и њихов штаб са радио-станицом и можда према непотврђеним и непровереним обавештењима и неколико Немаца. Друга група се налази на сектору Карадаг,² са којом воде борбу македонске јединице, о чијим резултатима немамо извештај. Трећа група је избила

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 48/2, к. 182.

² Скопска Црна Гора

на сектор Урошевац и оружано напала споља и изнутра нашу II бригаду 2 ов. мее. успевши да неколико часова опседну град и задају нам прилични удар. Четврта група шиптарских банди појавила се на сектору Јањева и већ водила борбу са јединицама 46. дивизије, али је одбачена. И на осталим деловима Космета налазе се мање групе које се повезују и врше извесне акције против нас, као напади курира, прекидање телеф.везе и напади на српски живаљ. Ове групе су се појавиле у срезovima: Пећки, Источки, Вучитрнски. А такође на терену Митровице и Подујева има и четника који поред напада на шиптарске куће под маском партизана повезују се и са шиптарском реакцијом.

Разни издајници позивају масе да треба да се боре против нас и онемогуће успоставу реда и власти, јер треба сачекати долазак Енглеза или Турака па ће их помоћи. Скоро све водеће личности старог фашистичког апарата налазе се на терену Космета и међусобно су повезани и повезују се са разним групама и групицама. Обзиром на менталитет шиптарских маса стали смо на становиште да једним енергичним нападом разбијемо њихове цецтре и главна упоришта и ликвидирамо са свима онима који покушају или буду давали отпор.

Ми до данас располажемо са шест бригада и два одреда³ у јачини око 11 хиљада бораца, од којих је новомобилисаних Шиптара преко 4 хиљаде, непроверени кроз акције за борбу. Исто тако је оволики број Срба и Црногораца који су непроверени и један приличан број је био настројен четнички, а данас су шовинистички расположени. Оваквим саставом. наших јединица произилази да су оне неучвршћене и непроверене кроз акције и самим тим несигурне. Да би све уклонили потребан нам је већи број кадрова. Поред свих наведених слабости, проблем оружја и спреме чини да је ударна снага наших јединица прилично слаба.

Квалитет оружја је: већином су старе пушке разног порекла: крагујевке, талијанске, бугарске, енглеске и грчке, са врло малим бројем муниције. Аутоматског оружја имамо сасвим мало, тако да на бригаду долази просечно по 15 пушкомитраљеза са по 200—400 метака. Нарочито оскудевамо у енглеској и талијанској муницији. Од тешких оруђа имамо врло мали број бацача са мало муниције и два брдска топа. Такође и у погледу војне спреме слабо стојимо.

² Види док. бр. 170.

Поред наших снага на нашем терену ое налази 46. српска дивизија, једна бригада 22. српске дивизије у К. Митровици и три албанске бригаде, које броје око 6.000 бораца.

Као што ћете из приложених -заповести⁴ видети, ми смо створили план о чишћењу главног непријатељског упоришта Дренице, а после ове акције мишљења смо да би било добро да извесне наше јединице пребацимо на терен ван Космета, јер на тај начин- ћемо омогућити да се ово непроверено људство покаже у борби против непријатеља, а као несигурно уклонили са овог терена.

Чишћење нашег терена од разних група изикује јаче снаге, па ради тога молимо да нам се упути неколико добрих бригада, поред јединица 22.[дивизије] која би требала да се врати на наш терен.

Поред потреба у војничким снагама, такође нам је потребна помоћ у војним и политичким руководиоцима, јер се налазимо пред све већом мобилизацијом и формирањем дивизија. Исто тако потребна нам је хитна помоћ у оружју и материјалу, јер имамо велики број бораца без оружја.

Наше намере после завршетка чишћења Дренице и ликвидирања садашњих групица код Урошевца: предузети чишћење читавог терена и потпуно разоружање свега онога што не дође у војску. За сада ћемо мобилизацију на већем делу Космета спроводити на добровољној основи. Док ширу и такорећи потпуну мобилизацију можемо спровести у срезovima: Ђаковичком, Ораховачком, Призренском, Драгашком, као и у једном делу Пећког.

У последње време извршили смо прегруписање наших јединица и успоставили редовну везу, те на тај начин бићемо у могућности да вас редовно извештавамо о војно-политичкој ситуацији и стању наших јединица. Ово ћемо радити такође и радио-везом.

Овај извештај ће усмено допунити друг Миладин Поповић,⁵ који долази код вас. А исто тако распоред наших јединица видећете из приложених заповести.

Са повезивањем јединица' и окупљањем руководиоца извршили смо и реорганизацију нашег штаба који сачињавају:

командант Фадил Хоџа,
политички комесар Крсто Филиповић,

⁴ Редакција није пронашла ове документе.

⁵ Народни херој. Секретар Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију. Погинуо 13 марта 1945 год. у Приштини. Атентат је извршио припадник албанске терористичке организације Бали комбтар.

заменик команданта Милутин Павличић,
помоћник начелника Анте Валенчић,
начелник персоналног отсека Павле Јовићевић.

Место начелника штаба је упражњено, а за исто смо
тражили од Врховног штаба да нам пошаље потпуковника
Зека Војводића или Ника Јовићевића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички ксмесар,
К. Филиповић

,,
(М. П.)

Замен. команданта,
М. Павличић

БР. 130

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ
ДИВИЗИЈЕ ЗА НАПАД НА ПОЖЕГУ И УЖИЦЕ¹

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 275
4-ХИ-1944
у 12,20 ч.

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1. — У току прошле ноћи наше јединице су ослободиле Чачак и гонећи непријатеља дошле до Овчарско-Кабларске Клисуре.

2. — Ваш основни задатак јесте да са својим снагама избијете, тј. еа делом снага на комуникацију Пожега — Ужице, а са делом на Ужице — Вишеград, са задатком да исте гарнизоне непријатељске отсечете а потом извршите напад у циљу ликвидације истих.² Делови наше Дивизије ићи ће до Ужичке Пожеге гонећи непријатеља комуникацијом и садејствујући вама при заузимању Пожеге. По заузимању Пожеге оне се даље неће кретати.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војнаисториског института под рег. бр. 35/2, к. 1089.

² Види док. бр. 136, 152 и 170.

3. — Да би горше акције што успешније извели потребно је да извршите што бржи маневар на горњу комуникацију ради обухваташа и уништења непријатеља, као и чишћеша Пожеге и Ужица.

4. — У току сутрашњег дана са Штабом ћемо се налазити у Чачку, где нас обавештавајте о ситуацији.

5. — Сва комора ваше Дивизије се пребацила и отишла за вама. Штаб вашег Корпуса је и даље у Крагујевцу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант-п.пуковник,
(М. П.) **Сред. Урошевић**

БР. 131

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О ОСЛОБОЂЕЊУ ЧАЧКА¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 276
4-ХП-1944
у 12,45 ч.

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

1. — После жестоких борби наше јединице су ослободиле Чачак. Непријатељски делови су отступили и левом и десном обалом Мораве према Ужичкој Пожези. Наша једна бригада је избила већ гонећи непријатеља у Овчарско-Кабларску Клисуру и Она ће наставити гошење непријатеља све до Ужичке Пожеге.

2. — XXV дивизија се већ налази са својим предшим деловима пред комуникацијом: Пожега — Ужице, и дали смо јој задатак да се што прије пребаци на комуникацију са својим деловима: Ужице — Вишеград. Њен основни за-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

датак је да брзим маневром отсече непријатељске гарнизоне у Пожези и Ужицу, а потом приступи ликвидацији.

3. — Нашу Дивизију до даљег наређења ћемо задржати на просторији: Чачак — Ужичка Пожега, где ћемо је мало одморити и средити.

4. — Посаду у Краљеву и околини прима 28 бригада 47 дивизије. Она је у току јучерашњег дана дошла рш овај сектор.

5. —• Данас добмили смо од вас депешу у којој наређујете да сменимо са положаја 23 или 24 дивизију (није добро дешифровано), јер она одлази на нови задатак. С обзиром да не знамо где се горње дивизије налазе, тј. на којим положајима, молимо да нас о томе обавестите, како бисмо исто наређење могли извршити.

6. —• У току сутрашњег дана ми ћемо се преселити за Чачак.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

З а Ш т а б
командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

БР. 132

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА НЕПРИЈАТЕЉУ ОНЕМОГУЋЕ ИЗВЛАЧЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈОМ УЖИЦЕ — ВАРДА — ВАЉЕВО¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
4.XII.1944 год.

ШТАБОВИМА II, III и IV БАТАЉОНА

Непријатељ са једном колоном у јачинк од 2000—3000 из Ужица преко Јелове Горе креће старом цес-том Ужице — Ваљево. Са предњим дјеловима стигао је у Варду. Задатак наше бригаде је протјерати непријатеља са споменуте цесте и овладати висовима Кондер — Крушевље — Церје — Јеловик.² У вези тога

н а р е ђ у ј е м о :

II батаљон — има задатак да вечерас пресијече комуникацију Ужице — Ваљево и запосједне Јеловик, тј. на том сектору најтсовољнији положај.

III батаљон — има задатак да избије на линију Церје — Крушевље (к. 918).

IV батаљон — има задатак да избије на цесту и овлада висом Кондер — Околишта, окрећући фронт према Ужицу.

Напомена: Док се не овлада горе наведеним линијама батаљонске коморе остаће позади својих батаљона (положаја).

2) Штабови батаљона предузеће нападе са тих положаја, и то II батаљон десно, гонећи непријатеља који је прошао према сјеверу.

III батаљон разређује се по вису држећи везу у десно са II батаљоном а у лево са IV батаљоном.

IV батаљон прогони непријатеља према Ужицу.

3) Положаји који се заузму морају се чврсто држати.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15—4, к. 987.

² Види док. бр. 177.

Овај задатак је од велике важности да би се отсјекла та непријатељска колона те да би се евентуално обуставиле друге колоне које би кретале тим правцем.

4) XV и VI бригада вјероватно ће сутра избити на Јелову Гору и десно од Јеловика.

5) Штаб бригаде налази се код Мандина гроба, у кући Драгомира Радојевића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, мајор:

• Командант, п.пуковник:
аДраган Станић

БР. 133

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА ИЗБИЈУ НА ЛИ-
НИЈУ ЈЕЛОВА ГОРА — ВАРДА И НАИДНУ ДУБ¹**

ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 4
4 децембра 1944 г. у 20,10 ' 1

ЗА П О В И Ј Е С Т

(Секција: Ужице — Вардиште — Ваљево — Крупаш
1:100.000)

Непријатељ (Њемци) у јачини од 2700 људи, са доста јаком комором, данас послје подне кренуо је старом цестом од Ужица за Ваљево и вечерас у први сумрак избио на Кондер — к. 971 — Крушевље (918), док је са једном другом — машом колоном од Рогачице избио у с. Јеловик. У исто вријеме чула се је борба на сектору Варда — Церје (913).

Намјере непријатеља јесу да обезбиједи повлачеше својих снага које се крећу од Пожеге преко Ужица и Дуба, у ЈБубовији прелазе Дрину и крећу у правцу Сарајева.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

Положаје према Ужицу па и десно до ЈБубовије до сада су држале јединице 45 дивизије. Једна њихова (24) српска бригада налази се на положају од Јелове Горе па десно према ЈБубовији, док су двије бригаде оријентисане према Ужицу. 24 бригада прошле ноћи вршила је напад на непријатеља, који се налазио на Кадињачи, Дубу и у с. Костојевићи. Резултат акције није нам познат.

Јединице наше дивизије добиле су задатке и то:

II бригада да пресијече комуникацију Ужице — Дуб и Ужице — Вишеград, са половином снага обезбиједи леђа, а са половином да врши притисак на Ужице.

XV бригада да избије на Јелову Гору, оријентише се према Ужицу и напада га лијево и десно од цесте, везујући се лијево са јединицама 45 дивизије.

Наша бригада да избије на линију Јелова Гора — Варда и са те линије напада непријатеља у Дубу и десно према Рогачици.²

С обзиром на испад и јачину непријатеља,

наређујемо:

1) III батаљон: Кренуће ноћас у пола ноћи између 4/5 ов. мј. најкраћим правцем и избити на Варду — Церје (913). На овом положају хватати везу са јединицама 24 бригаде и оријентисати се према с. Костојевићи и вршити притисак у том правцу.

Уколико непријатељ буде избио на положај Варда — Церје, повезати се са јединицама 24 бригаде и извршити снажан напад на непријатеља и избацити га са положаја Церје који је за нас од врло велике важности.

2) IV батаљон: Кренуће вечерас у 23 часа истим правцем за III батаљоном и по избијању на положај Церје одбити се у лијево, ступити у везу са III батаљоном и одмах отпочети са нападом — већ према наређењу које ће добити на положају од команданта или замјеника бригаде.

Ради хитности IV батаљон кренуће цестом на Косјериће, ради бољег пута.

3) II батаљон: Кренуће 5 о.мј., најкасније у 4 часа, преко Сеча Реке и избити на к. 768, код засеока Стевановићи повезати се десно са IV батаљоном, а лијево са јединицама II бригаде, и према процјени

² Види док. бр. 150 и 181.

ситуације одмах нападати на непријатеља на свом правцу.

- 4) *Чета пратећих оруђа*: Кренуће сутра 5 ов.мј., најкасније до 4 часа, правцем Косјерићи — Варда, с тим што ће бацачка одјељења са муницијом упутити напријед да што прије избију на положај Варда — Церје.
- 5) *I батаљои*: Чим избије на просторију Косјерића, смјестиће се у с. Годљево одмах поред цесте, одморити и у што краћем року нахранити, а потом кренути за бригадом, гдје ће на положају примити задатак.
- 6) *Бригадиа интендантура и амбуланта*: По избијању на
• просторију Косјерића смјестиће се у с. Галовићи и чекати даље наређење.
- 7) Штаб бригаде сутра рано кренуће истим правцем за батаљонима на положај Церје (913). Командант бригаде креће са III батаљоном, коме слати извјештаје.

Напомена:

а) — С обзиром на важност задатка, сви војно-политички руководиоци уложиће максимум труда да се избије што прије на одређену линију и изврши енергичан и одлучан напад на непријатеља, у циљу пресијецања отступнице истом и уништавања непријатељске групације на сектору Ужице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор:
Реља Лукић

Командант-потпуковник:
Саво

(М. П.)

БР. 141

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 4 ДЕ-
ЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИ-
ВИЗИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ НОВОГ ПАЗАРА¹**

ШТАБ VIII БРИГАДЕ
XXII ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл. —
4-ХИ-1944 г.

ШТАБУ XXII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Кос. Митровица

φ Достављамо вам оперативни извештај:

I.

2 батаљон:

29 новембра 1944 године извршио је покрет од просторије Рашка на положаје према Новом Пазару. По стицању на просторију с. Пиларета, извршио је распоред својих снага на левој обали реке Рашке према граду. Ибарски одред напустио је своје положаје. 2 батаљон је пребацио једну своју чету са десне стране реке, тако да за време уласка у град ушао је без ичијег садејства.

У овим протеклим борбама је имао следеће губитке:

- | | | | | | | |
|------------------|---|---|---|---|---|---|
| 1). Рањених | — | — | • | — | — | 5 |
| 2). Контузованих | — | — | • | • | — | 5 |
| 3). Поинулих | • | — | — | • | — | 2 |

Ток борбе:

Немци су почели надирати према положајима Ибарског одреда, који је напустио положаје, рокирана је једна чета према непријатељу, а две чете биле су на левој обали реке.

Кренули смо напред према граду. Испред града смо имали мали отпор. Садејство нисмо имали ни од једне јединице, без велике тешкоће смо ушли у град.

По уласку у град оставили смо обезбеђење на свим зградама где су били магацини, али су грађани већ били разнели материјал.

Једна чета упућена је у правцу непријатеља, који је отступао. Борба је почела око 9 часова и трајала до 20 часова 1-ХИ-1944 године.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр.22.12,к,182.

У борбама је утрошено муниције

Српске 7/9 мм	—	—	—	-	1.300 м.
Еиглеске	—	—	—	-	2.000 м.
Бугарске	—	—	—	-	1.500 м.
Мина за тешки бацач	—	-			55 ком.

У истим борбама је заплешено:

1). Пушкомитраљеза	—	—	—	—	4 комада
2). Пушака	•—	—	—	—	31 Гкомад
3). Пиштоља	—	—	—	—	2 комада
4). МаЈшинтевера	—	—	—	—	1 комад -
5). Аутомобила	—	—	—	—	5 комада
6). Бицикла	—	—	—	—	2 комада
7). Ђебади	—	—	—	—	10 комада
8). Шињела	--	—	—	—	5 комада
9). Блуза	—	—	—	—	20 комада
10). Чакшира	—	—	—	—	23 комада
11). Цокула	—	—	—	—	17 пари
12). 1 велики магацин санитарског материјала.					

Заробљено је непријатељских- војника 14.

Убијено је непријатељских војника (Немаца) 7.

Убијено је дражићеваца 5.

Напомињемо да ових 5 камиона — аутомобила налазе се у гаражи Команде места у Новом Пазару где се врши оправка истих.

II.

3 батаљон:

Од покрета из Рашке борбу уопште није водио, није имао рањених ни погинулих, при уласку у Нови Пазар није имао никаквих губитака.

Извршио је смештај у граду и заузео положај са извесним деловима према Сјеници, сада има извесне делове на котама 733—701 и 742.

Патроле шаље у правцу Војниће — Видово — Трнава — Јасеновић — Кукавица и с. Д. Павље. Непријатељ се у току јучерашњег дана налазио у јачини од једног батаљона у селу Д. Пављу и Кукавици.

Патроле се шаљу по околним селима ради спречавања пљачке од стране бугарских војника као и дражићеваца.

При уласку у Нови Пазар 3 батаљон је запленио:

1). Мотобицикла	—•	—	—	—	2 комада
2). Аутомобилских гума	—	—	—	—	27 комада
3). Бицикла	—•	—	—	—	4 комада
4). Шмајсера	—	—	—	—	1 комад

5). Пиштоља	1 комада
6). Пушака -	25 комада
7). Сандука санитетског материјала	2 комада
8). Блуза	7 комада
9)- Чакшира — — — — —•	5 комада

Од ухапшених војника је узето 175.000 динара, у немачкој каси је нађено 13.000 динара.

Напомињемо да два мотоцикла који су заробљени нису исправни, једном требају гуме а једном мања оправка.

Живело такмичење XXII дивизије НОВЈ!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Крмандант-мајор,
Ник.

БР. 135

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ О ДЕЈСТВИМА
ДИВИЗИЈЕ ОД 29 ИОВЕМБРА ДО 4 ДЕЦЕМБРА 1944
ГОДИНЕ**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Пов. бр. 90
4.XII.1944 год.
Положај

Оперативни извештај
од 29.XI.1944 — 4.XII.1944 год.

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

29. XI први делови наше дивизије су извршили прелаз преко реке Ибра.

30.XI последњи делови пешадиски су извршили такође прелаз преко реке Ибра.

Према добивеном задатку од Штаба II пролетерске дивизије, дивизија је кренула на извршење задатка прав-

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16/3, к. 1089.

цем: Краљево — Каона — Гуча у циљу пресецања комуникације Чачак — Пожега и онемогућавања организованог повлачења непријатељских снага правцем Чачак — Пожега. Дивизиска претходница (XVI бригада) у свом наступном маршу 1. XII сукобила се са четницима у селу Гуча, јачине око 500, и после кратке борбе разбила ову четничку групацију убивши 28 четника, међу којима и једног пуковника; а заробивши 6 четника. Заплењено је: 1 бацач 81 м/м, са 40 граната, 1 луксузни аутомобил, неколико пушака и остале спреме, као и 6 товарних коња. Ноћу измбђу 1 и 2. XII једна патрола III батаљона XVIII бригаде недалеко од с. Каона заробила је 5 четника и запленила 2 пушкомитраљеза „Брно“, један пушкомитраљез „шарац“, 13 пушака, 2 товарна коња, 10 ручних бомби.

2. XII XVI бригада је заробила од четника 4 камиона, 1 аутобус и 1 моторцикл.

3. XII XVI бригада дошла је у сукоб са непријатељем (Немцима) на линији положаја: Лопаш — Крстац — Негришори — Марковица. Борба се водила жестоко и пред саму ноћ истога дана десно крило XVI бригаде на јуриш заузело је школу у Марковици и одбацило непријатељске снаге према Овчарско-Кабларској Клисурси. Том приликом на положају је нађено 8 немачких лешева, заплењена је спрема и оружје мртвих фрицева. Непријатељ на овој линији положаја даје јак отпор, нарочито на линији Лопаш — Крстац (к. -622) из утврђења. У овој борби наши губици износе 4 мртва и 12 рањених бораца. Непријатељски губици су прилично велики али су нам непознати. Истога дана извиђачка патрола из извиђачке чете Штаба дивизије заробила је два четника са једним пушкомитраљезом.

4 о.м. жестоке борбе вођене су на положају XVI бригаде, на напред наведеној линији положаја. Непријатељ је са 600 војника извршио насилни прелаз преко реке Моравице и извршио напад на левокрилни батаљон XVI бригаде на положају Лопаш и успело му је избацити батаљон на положај југоисточно од села Вирово и Крстац (к. 622). Десно крило XVI бригаде продрло је до комуникације Чачак — Пожега преко Дљина. * Непријатељски губици су знатно велики, док наши губици износе 6 мртвих и 22 рањена.

Напомена: Дана 1 о.м. у борбама са четницима наши губици износе један мртав и 4 рањена борца.

Распоред наших снага: XVI бригада на напред наведеној линији. XVIII бригада: с. Горачићи — Рогача — Зеок — Ртари, са којих положаја требала је извршити напад

на комуникацију Чачак —• Овчарско-Кабларска Клисура. Услед новонастале ситуације, тј. ослобођењем Чачка, XVIII бригада мења правац и пребацује се преко Моравице са главним задатком избијања на комуникацију Пожега — Ужице и пресецања исте. XIX бригада: један батаљон у Гучи са задатком осигурања болнице и као резерва, један батаљон у Ариљу, док један батаљон крећући се правцем Каона — Ивањица —• Ариље налази се у покрету Ивањица —• Ариље.

Непријатељ врши повлачење за Пожегу — Ужице. Четничке банде од Гуче отступиле су правцем Ивањица —• Јавор планина.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком — потпуковник

Командант —^I мајор

БР. 136

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА ПОЖЕГУ¹

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
4/ХП/44 год. у 24 сата

ШТАБУ 16, 18 и 19 СРПСКЕ БРИГАДЕ

Положај

4 и 3 батаљон 16 Српске бригаде данас последије жестоких борби са непријатељем заузеле су непријатељске положаје на Крстацу наносећи непријатељу губитке од 5 мртвих Њемаца. Заплијенили веће количине ратног материјала.

Дијелови 18 Српске бригаде данас су избили на линију: Лучани — Лисице и врше напад са 3 батаљоном и двјема четама 2 батаљона на непријатељске положаје на линији: Бјелошевац (к. 629) —• к. 622 — до Црне Стене (к. 616).

Из извјештаја Штаба 16 и 18 Српске бригаде — преузет је заједнички напад бригада са јединицама II Прол.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

дивизије на непријатеља који се налази на десној обали Моравице. Намјере наших јединица јеу уништити ову непријатељску групу на десној обали Моравице а неуништене остатке ове групе натјерати преко Моравице и брзим налетом очистити десну обалу Моравице.

С обзиром на ситуацију која је настала на положајима наших бригада на десној обали Моравице, непријатељ ће под јаким притиском наших снага бити одбачен преко Моравице у правцу Пожеге. Како се на свом дијелу налазе јаке наше снаге, наш задатак је сљедећи:

16 Српска бригада по заузимању с. Лопаш (Муњско Брдо) — к. 459 извршиће смјену положаја са 18 Српском бригадом и хитно се пребацити преко Моравице и избити на комуникацију Пожега — Ужице као и жељезничку пругу на основном правцу Сврачково — Горјани, са задатком пресијецања ове комуникације и пруге, тј. комуникације Пожега — Ужице. Извршењу задатка приступити енергично и брзо и схватити га врло важним.

18 Српска бригада по чишћењу десне обале Моравице хитно ће се пребацити са свим снагама преко Моравице и узети као основни правац Годовик — Пожега и садејствујући са снагама II Пролетерске дивизије учествовати у нападу на Пожегу са овог правца (јужног) и југоисточног правца.

19 Српека бригада са једним батаљоном из Ариља кретаће се као основним правцем комуникацијом Ариље — Пожега и садејствовати са 18 Српском бригадом. Други свој батаљон имати у Ариљу са истуреним дијеловима на Градини (к. 647). Трећи свој батаљон задржати у Гучи.²

16 Српска бригада одржаваће везу десно са 18 Српском бригадом, и са Штабом дивизије куририма, патролама и радио-станицом коју ће примити ради извршења задатака од Штаба 19 Српске бригаде.

18 Српска бригада одржаваће везу лијево са 16 Српском бригадом, десно са 19 Српском бригадом и са Штабом дивизије куририма, патролама и користити телефоне и телефонске линије.

19 Српека бригада одржаваће везу лијево са 18 Српском бригадом а десно са јединицама II Пролетерске дивизије и са Штабом дивизије патролама и куририма.

Рањенике до 6 о.мј. упућивати у Гучу а од 6 о.мј. у Чачак, уколико се друкче не нареди.

Исхрана јединица вршиће се на терену запљеном од непријатеља (бити опрезни од затроване хране), добровољ-

² О извршењу ове заповести види док. бр. 146 и 152.

ним прилогом, реквизицијом и конфискацијом од народних непријатеља.

Напомињемо да се извјештаји редовно шаљу, како је то раније наређено, Штабу дивизије, како би Штаб дивизије могао правилно руководити са јединицама и операцијама. Скреће се пажња на подношење тачних и потпуних извјештаја. Имајте стално ситуацију у рукама и увида у ситуацију. Уелијед активности непр. арт. и минобацача повећати будност.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

КОМАНДАНТ МАЈОР
Кукољ Урош

БР. 137

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ЧЕТРЕДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА КОД СЕЛА ДОЊЕ КОШЉЕ¹

ШТАБ I БАТАЉОНА
24 С.Н.О.У. БРИГАДЕ 45 ДИВИЗИЈЕ
Бр. ПОВ.
Положај, 4 децембра 1944 год.

ШТАБУ 24 С.Н.О.У. БРИГАДЕ

Положај

Примили смо вашу депешу 2 децембра о.г. коју смо разумели. Настојаћемо да на нашем сектору нанесемо што веће губитке непријатељу.

Наше две чете које су биле у заседи од 29 новембра до 1 децембра у 18 чаеова, вратиле су се са задатка данас у 14 часова. Јуче, тј. 1 децембра 1944 год., чете су сишле у заседу у село Доње Кошље,² заселак Росуљево где су се притајиле чекајући непријатеља. У 15 часова истога дана наишли су немачки камиони од Љубовије у јачини 4 камиона и један луксузни аутомобил. У луксузном аутомо-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 48—3, к. 1338.

² На комуникацији Рогачица — Љубовија.

билу возили су се немачки официри. Ауто је био пун, 4—5 немачких официра. Борба је пчела. Три су камиона запаљена са спремом у њима, убијена су 23 немачка војника. Убијено је 5 официра, од којих три капетана и два поручника. Један од капетана одликован је гвозденим крстом. Исто одликовање шаљемо вама са сликама. Друго одликовање нађено је код новог наредника и то упућујемо вама. Борци овога батаљона натерали су луксузни аутомобил у Дрину заједно са официрима који су се у њему возили, тако да нико од њих жив остао није. Немци су толико били огорчени да су са два „шарца“ и једном стројницом скочили у Дрину и оружје однели са собом. Немцима су етигла јака појачања, тако да се није могао изнети плен, већ што је који војник на брзу руку могао узети. Изнесено је око 5 шињела, 4—5 пари чизама, око 7—8 ранаца, ћебади и др. Такође је заробљено 4 пушке. Тачно проверено, непријатељу су нанесени губици у 35 мртвих, од којих 9 официра, остали војници. Такође су заплењене и нишанске справе и неке друге справе које вам шаљемо. Шаљемо вам још неких слика, легитимација и исправа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант капетан,

П.С. Изгледа да је међу побијеним официрима био један потпуковник а сви поубијани војници припадали су 17-ој ловачкој планинској дивизији, која је боравила у Грчкој, судећи по еликама и писмима која су нађена код њих. Ви ћете то сами уетановити по материјалу који вам шаљемо.³

Политком,
Драго Вукићевић

Командант капетан,
Славко Н. Гаковић

(М. П.)

³ Дописано на истој-машини.

БР. 141

ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ИО СРБИЈЕ ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ¹

ДИСЛОКАЦИЈА ЈЕДИНИЦА НОВЈ У СРБИЈИ на дан 5 децембра 1944 г.

На територији Србије има пет дивизија, 7 бригада Комсмета и два партизанска одреда. Распоред ових јединица на дан 5 децембра је следећи:

1.— На територији Војне области XIV корпуса:
— 47. дивизија: Штаб дивизије и 27. бригада у Неготину.

— 15. и 28. бригада привремено на територији Војне области Централне Србије.

2.— На територији Војне области XIII корпуса:
— 24. дивизија: Штаб дивизије у Нишу а бригаде у околини Ниша са задатком реорганизације и попуње до пуног формациског састава.

;— Косанички одред на терену Среза косаничког и Тсплице.

3.— На територији Војне области Централне Србије:
— Привремено се налазе на овој територији две бригаде 47. дивизије и то: 15. бригада на просторији Крагујевац — Ћуприја — Јагодина и 28. бригада у Краљеву.

На овој територији треба да буде II пролетерска дивизија, која ће доћи по завршетку операција на сектору Пожега — Ужице — Љубовија. Бригаде 47. дивизије вратиће се у састав своје дивизије на територији Војне области XIV корпуса.

4.— На територији Војне области Западне Србије:
— Привремено се налази 45. дивизија, до долазак јединица XXII дивизије које се сада налазе на просторији Коеовска Митрвица — Рашка — Нови Пазар.

— Ужички одред налази се у рејону Ужица и Пожеге.

5.— На територији Војне области Косова и Метохије:
— 46. дивизија: Штаб дивизије у Приштини, по једна бригада у рејсн у Вучитрна, Приштине и Липљана, са задатком чишћења наоружаних банди у рејонима ових места и потпомагања Комсмета у учвршћивању наше власти.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22.12, к, 182.

— Јединице Космета: једна бригада у Подујеву, једна бригада у Приштини, једна бригада у Гњилану, једна бригада на Скопској Црној Гори, једна бригада у рејону Урошевца, једна бригада у Ђаковици, а у Косовској Митровици формира се једна бригада од Ибарског одреда.

— 22. дивизија: Штаб дивизије у Косовској Митровици, 8. бригада са два батаљона у Рашкој а два батаљона код Новог Пазара према Сјеници, 12. бригада у Новом Пазару и 10. бригада у Косовској Митровици. Ова дивизија налази се привремено на овој просторији са задатком рашчишћавања заосталих наоружаних банди четника и Арнаута, потпомагања Космета у учвршћивању наше власти. По завршетку организације и успостављања потпуне власти на овој војној области, што треба да буде извршено најдаље до краја овог месеца, 22. дивизија пребациће се на територију Војне области Западне Србије, наместо 45. дивизије која улази у састав јединица оперативне групе.

6. — До краја овог месеца треба да се изврши диелокација јединица по следећем:

— 47. дивизија на Војној области XIV корпуса;

— 24. дивизија на Војној области XIII корпуса;

— II прслетерска дивизија на Војној области Централне Србије;

— 22. дивизија на Војној области Западне Србије и

— 46. дивизија и јединице Космета на Војној области Косова и Метохије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

БР. 139

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ
НО ДИВИЗИЈЕ ЗА НАНАД НА ПОЖЕГУ И УЖИЦЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 277
5-ХП-1944
у 10,40 Ч.

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1.— Јавили смо вам јутрос депешом, сад понављамо да је основни ваш задатак сада: шпч> пре избити са једном бригадом на комуникацију: Пожега — Ивањица и Пожега — Ужице, а потом са том бригадом и нашом 6 бригадом, која се налази источно од Пожете, приступити ликвидацији непријатељског гарнизона у Пожеги. Са, две бригаде, без обзира на развој ситуације око Пожеге, брзим маневром појавити се на комуникацији: Ужице — Чајетина и Ужице — Вишеград, а потом приступити ликвидацији гарнизона у Ужицу.²

Скрећемо пажњу да треба радити брзо и покрете вршити брзо са јединицама у циљу извршења горњег задатка. Појава ваших бригада на сектору Ужица умногоме ће олакшати и омогућити заузимање Пожеге.

2.— Чешће нас извештавајте о ситуацији код вас, као и о вашој процени у вези са намером непријатеља, тј. да ли непријатељ има намеру задржати се дуже на овом сектору или води борбу заштитничког карактера.

Извештаје и преко радио-станице и курирске требате редовно и чешће слати, јер нам Главни штаб и XIV Корпус свакодневно и пре и после подне траже ситуацију на ваШем сектору.

3.— Известите нас такође о четничким групацијама, уколико их има на том сектору, и где се налазе.

4. Ми се налазимо у Чачку у хотелу „Крен“.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

З а Ш т а б
(М. П.) командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/1, к. 733.

* Види док. бр. 204.

П.С.— Наредите вашој чети за везу да успостави телефонску везу са нама, при том користећи телефонску линију, уколико она постоји.³

БР. 140

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ НЕМАЦА У РЕЈОНУ ЛУЧАНА¹

ШТАБ
6 СРПСКЕ БРИГАДЕ
II ГРОЛЕТ. ДИВИЗИЈЕ
Бр. службено
5 децембра 1944 г.
П о л о ж а ј

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Наетављајући са прогоњењем непријатеља —• Немаца — и по нашем положају на просторији Страњани — Ђераћи —• Удовичићи, 4 ов.м. у 16 часова издали смо наређење батаљонима да нападну на непријатеља, који се налазио на сектору Удовичићи — Ђераћи испред нашег положаја, на падинама Крстаца изнад самих села. Јужно од села Удовичићи — Јаковљевићи — Павловићи закључно са Божићима гдје су требали да форсирају ријеку Моравицу и продуже са нападом на Пожегу, нападала је 16 и 19 Бригада XXV Дивизије. Наш 3 батаљон извршио је напад на непријатеља правцем Удовичићи — Богићевићи, успио да потисне непријатеља са првих положаја и завлада к. 336 гдје се и сада налази. Наш 2 батаљон извршио је напад на непријатеља правцем Ђераћи — Матијашевићи и успио да потисне непријатеља са првих положаја и завлада к. 356. Ова се два батаљона вежу својим десним и лијевим крилом кроз куће сјевероисточно од Бјелог Камена. Наш 4 батаљон смјестио се у село Ђераћи и својим дијеловима држи најповољније

³ Дописано на истој машини.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

положаје на комуникацији Чачак — Пожега, тј. сјеверно од к. 374, и на овом правцу лијево се веже са нашим 2 батаљоном. Наш 1 батаљон налазио се у селу Мишовићима држећи положај на Соколовини (к. 575).

Непријатељ испред наших полсјаја држи положаје преко лијеве обале ријеке Мораве: Јелен До — Лорет (к. 766, к. 841) — Гугаљ — к. 304 — Пријановићи — Клик (к. 517) — Гугаљски Мост. Није искључено да непријатељ са помануте стране Мораве не држи положаје и испред ових означених, за које ми не знамо. Са десне стране ријеке Моравице непријатељ држи положаје: село Пилатовићи — к. 485 — Бјели Камен — Бјелошевац (к. 629) — Павловићи, и даље према XXV дивизији, са којом наше лијево крило одржава везу.

Јачина непријатеља је на овом сектору: „Скендербег“ дивизија и дијелови ловачких јединица, добро наоружани и врло упорни у борби противу нас, свакако да би заштитили њихову отступницу Ариље — Пожега и Пожега — Ужице.

Борбе које су водили наши батаљони, нарочито 3 и 2 батаљон, на означеном правцу биле су врло жестоке, у којима је непријатељ, као што смо рекли, био врло упоран и дрзак, гдје на нашим положајима употребљавао је и употребљава двије батерије топова, 1 батерију тешких бацача која се налази непосредно од непријатељског стрељачког строја, као и да са већим бројем лаких бацача располаже и употребљава их у борби противу нас. На нашем сектору борбе се и даље настављају.

Непријатељски губици су били 3 ов.м., о којима--нијесмо у прошлом извјештају јавили, 27 мртвих, док је број рањених био далеко већи.

Наши губици овога дана били су како смо Вам то већ јавили у извјештају од 3 ов.м.

Непријатељски губици 4 овог мјесеца па до 5 ов.м. до 8 часова били су 20 мртвих, нађених на бојишту, које непријатељ није успио да одвуче, а које потпуно свукао и оставио голе на положају, док за број рањених не знамо.

Наши губици су 4 ов.м. били до 5 ов.м. до 8 часова 5 мртвих, од којих 1 командант 2 батаљона Кандић Милорад, 1 замјеник комесара чете Шошкић Комлен и обавјештајни официр батаљона, оба из 3 батаљона, 19 рањених и 3 контузована.

Ми смо издали наређење батаљонима да се на помнутим положајима што боље укопају и учине стрељачки строј што растрееитијим, како би избјегли губитке од не-

пријатељске артиљерије, пратећи добро рад и намјере непријатеља, те уколико би исти почео да отступа, да не отступи неопажено, а уколико би исти почео отступати, да наши брзином за њиме нададу јачу ватру да би њоме сачували Гугаљски Мост на Морави, за који постоји вјероватноћа да ће га непријатељ при отступници дићи у ваздух. За ово извиђање и одржавање контакта са непријатељем одредили смо мање пушкомитраљеске групе које узнемиравају непријатеља и одржавају сталан контакт са истим. Но ми ћемо се равнати према ситуацији, положају и борби наших крилних јединица и према томе давати задатке батаљонима.

Морал и борбеност код људства је добра. Најгоре се осјећа због сувишног броја босотиње.

Молимо Вас да нам најхитније упутите замјеника команданта 2 батаљона друга Вуку Васовића. Истога наредбом поставите за команданта поменутог батаљона, а за његовог замјеника, молимо Вас, да му одредите некако кога Ви видите и пошаљите га овом Штабу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкомесара
Борђије Недић

Командант-капетан,
Божидар Беговић

(М. П.)

Пошло у 930ћ

П.С.

Штаб бригаде налазиће се засад у селу Лучанима код кафана.²

¹ Дописано на истој машини.

БР. 141

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА И
ШТАБУ ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ЗА НАПАД
НА УЖИЦЕ, РОГАЧИЦУ И БАЈИНУ БАШТУ¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Број: 6
5 децембра 1944 год.
у 15.05 ч.

ШТАБУ 45 СРПСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ И
ШТАБОВИМА II КРАЈИШКЕ, VI ПРОЛЕТЕРСКЕ
И XV МАЈЕВИЧКЕ НОУ БРИГАДЕ XVII У. ДИВИ-
ЗИЈЕ НОВЈ

Избијањем непријатеља на Варду унеколико се мијења распоред наших снага, с тим што ће Штаб 45 Српске дивизије НОВЈ са своје двије бригаде испољити дејство према Пожези и Ужицу, а са једном својом бригадом вршити притисак на комуникацију у долини р. Дрине од линије Јездиковац — Озорци — ЈБубовија у циљу заузимања Љубовије и овлађивања комуникацијом Љубовија — Рогачица.

VI Пролетерска НОУ бригада XVII У. дивизије размјестиће се на просторији Маковишта — Полошница — Руда Буква, са задатком ликвидације непријатеља на Варди, гонећи га према Рогачици и Дубу у циљу заузимања Рогачице и испољавања дејства према Бајиној Башти, са дејствујући са II Крајишком НОУ бригадом на Бајину Башту.

II Крајишка НОУ бригада

Са својих досадашњих положаја напашће непријатеља на просторији Дуб — Заглавак, чврето држећи цесту Дуб — Ужице како би се непријатељска групација у долини р. Дрине отејекла од Ужица и уништила. Послије извршења овога задатка, два своја батаљона оријентисати на комуникацију Ужице — Београд, а са два батаљона вршити притисак на Бајину Башту у циљу заузимања исте.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22.12, к, 182.

XV Мајевичка НОУ бригада

Чврсто ће држати Јелсву Гору и дејствовати на комуникацију Ужице — Дуб на сектору од Кадињаче до Ужица, садејствујући са јединицама 45 Дивизије у нападу на Ужице.

— Штаб дивизије ће се налазити до даљег у Ваљеву и најхитније ће штабови упутити извјештај о снази и распореду непријатеља на сектору Пожега — Ужице и Бајина Башта — Љубсвија.²

Н а п о м е н е

— Може се претпоставити, избијањем непријатеља на Варди, да му је намјера *извлачење* његових снага из долине р. Дрине и зато ће штабови бригада стално, упућујући извиђачка одјељења комуникацијом Љубовија — Рогачица, Бајина Башта — Дуб — Шеварија, контролисати покрете непријатеља и најхитније извјештавати Овај штаб.

Према непровјереним подацима непријатељ ужурбано повлачи своје снаге комуникацијом Ужице — Вишеград — Сарајево, и у вези тога штабови бригада ће испољити пуну иницијативу и дејство у циљу наношења непријатељу што већих губитака у људству и материјалу.

Знаци распознавања:

6-ХП о.г. **Пиштољ — Пожега.**

7-ХП о.г. **Бомба — Бајина Башта.**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
потпуковник,
Мил. Стојакковић

(М. П.)

Командант
пуковник,
Глигорије Мандић

² О извршењу ове заповести види док. бр. 181.

БР. 142

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
НАПАД НА УЖИЦЕ¹**

ШТАБ
45 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. бр. 28
5. XII. 1944 г.
13 час.

ЗА П О В Е С Т

(Секција: Ужице, Вардиште, Крупањ, Ваљево, размер.
1 : 100.000)

У вези најновијег наређења Главног штаба НОВ и ПО Србије, прене-сеног преко Штаба XIV српског корпуса НОВЈ, јединице 17 ударне дивизије и 45 српске дивизије добиле су задатак да са северне стране нападну и ликвидирају варош.Ужице и да пресеку комуникацију Ужице — Вишеград и Ужице — Бајина Башта, садејствујући истовремено на тај начин јединицама 2 пролетерске дивизије и 25 српске дивизије које су ангажоване око ликвидације Чачка и Пожеге и даље према Гучи и Ариљу.²

У вези предњег,

наређујемо:

- 20 српска бригада Напашће непријатеља са линије Бијела Стијена — М. Црнокоса правцем с. Пониковица — с. Трешњица — Ужице, ликвидирајући претходно упоришта на овом правцу кретања, обезбеђујући при том свој леви бок од правца Пожеге.- На свом левом крилу повезати се са деловима 2 пролетерске дивизије, уколико су ови приспели јужно од с. Добриње на свом даљем правцу надирања према Пожеги.
- 23 српска бригада Напашће непријатеља са досадашњег положаја правцем с. Гостиница — Шехово Брдо (к. 833) — с. Глуваћи — Ужице, ликвидирајући претходно у

¹ Препис оригинала, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског институтпа под. рег. бр. 18—2, к. 1338.

² Види док. бр. 170.

зони свога надирања истурена непријатељска упоришта и одржавајући тесну везу међусобно са деловима 20 бригаде на свом левом крилу. Десно такође настојавати одржавати везу путем јачих патролних одељења са деловима 24 бригаде на линији Дуб — Ротачица.

24 српска бригада По приспећу на новоодређени сектор напашће непријатеља на комуникацији с. Дуб — с. Рогачица, садејствујући на тај начин 6 пролетерској (босанској) бригади која такође напада непријатељско упориште Дуб и даље најахује на комуникацију Дуб — Бајина Башта и Дуб — Рогачица, и са те проеторије врши притисак на Бајину Башту и Рогачицу у циљу заузимања истих. Лево се путем јачих одељења повезати са деловима 23 бригаде. Десно везе са нашим јединицама нема, јер се 28 дивизија померила на север, па то имати у виду.³

Ужички одред Три батаљона одмах по пријему свог наређења извршиће покрет правцем Косјерићи — с. Каран и напасти непријатеља у с. Каменици и по ликвидацији истог продужити на с. Тврдићи — с. Здравчићи — с. Горјани — с. Поточање у циљу преесецања комуникације (цесте и пруге) Ужице — Пожега и затварања правца према Пожеги, односно дејства према Пожеги и садејства 2 пролетерској дивизији (деловима) која ће нападати правцем с. Добриња — Пожега.

2. Све јединице учиниће све што им је у могућности у погледу међусобне везе и настојати да што пре почну са нападом. Чае напада не може се тачно одредити, јер је већ на неким тачкама напад отпочео. Ликвидацију истурених непријатељских положаја (упоришта) на правцима надирања, односно линију до које су допрле наше јединице, означавати ложењем ватре.

² Види док. бр. 170.

Хируршка екипа дивизије налазиће се у Косјерићима а по потреби кретаће се правцем 23 бригаде.

3. Нападни правци јединица 17 дивизије:

а. 2 крајишка НОУ бригада у току дана прећи ће комуникацију Ужице — Ваљево и Ужице •— Бајина Башта, избити на комуникацију Ужице — Вишеград на сектору Биоска —• Кремна, претходно ликвидирајући непријатеља, а потом ће предузети са два батаљона темељито рушење пруге и друма Вишеград — Ужице, а са два батаљона вршиће покрет према Ужицу, јужно од друма Биоска — Ужице, обухватајући и пругу и избијајући на друм Чајетина — Ужице, и тако са та два батаљона нападати Ужице са југозападне стране.

б. 15 мајевичка НОУ бригада такође ће у току дана прећи комуникацију Пожега — Косјерићи и засећи на комуникацију Ужице — Ваљево и Ужице — Бајина Башта на сектору Заглавак — Пауновићи. Са те просторије предузеће напад на Ужице правцем Штитари —• Дубци — Ужице. Зона ширења лево: цеста Ужице — Ваљево, а десно: Ужице — Бајина Башта.

в. 6 пролетерска (босанска) бригада у току дана напаће Дуб и засеети на комуникацију Дуб — Бајина Башта и Дуб — Рогачица. Са ове просторије вршиће притисак на Дуб и Бајину Башту у циљу заузимања истих.

4. Штаб дивизије налазиће се на правцу кретања 23 бригаде, где му достављати извештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

Пслит. комесар-п.пуковник,
Саво Вукчевић с.р.

Командант-п.пуковник,
Раде Зорић с.р.

Начелник штаба-п.пуковник,
Милан Абрамовић с.р.

П. С. На просторији села Средње и Доње Добриње налази се једна руска дивизија и она ће узети учешћа при ликвидацији Пожеге.

Да је препис веран оригиналу тврди и оверава

начелник штаба
потпуковник

Да је препис веран препису оригинала тврди и оверава

помјоћник
шефа оперативног отсека п.поруч.
В. Јуришић

(М. П.)

БР. 147

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ
СРПСКЕ БРИГАДЕ ДА ЗАТВОРИ ПРАВАЦ ВАЉЕВО —
ПЕЦКА — ЉУБОВИЈА¹**

ШТАБ
45 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
К. о. бр. 28 -
5. XII. 1944
17 час.

ШТАБУ 24 СРПСКЕ БРИГАДЕ

Положај

Данас у 13 ча-сова курири на коњима однели су вам опвращеку запсвест² која ее односи на претстојеће акције на непријатељска упоришта Пожега — Ужице — Рогачица •— Љубовија наше и 17 ударне дивизије као и 2 пролетерске и 25 српске дивизије. «

Штаб 17 ударне дивизије, под чијом се командом ми привремено налазимо, данас у 15 часова извршио је извесне измене у погледу предвиђених операција и са тим изменама обухватио је и вашу бригаду. Према новој заповести ваша бригада има дејствовати северозападно од Рогачице, на комуникацији Рогачица — Љубсвија, са главним задатком затварања правца Љубовија — Пецка — Ваљево.

Остале две наше бригаде углавном имају исти сектор напада који је предвиђен нашом заповешћу од данас у 13 часова.

Јутроје рано сбавештени смо од вашег команданта Другог батаљона капетана Бурзановића о случају и ситуацији на сектору Варде.³ Друга капетана одмах смо вратили у свој батаљон и наредили му да са батаљоном одмах крене правцем Варда и даље ка вама.

До сада немамо никаквог извештаја од вас.

Делови ваше коморе су већ неки приспели у Ваљево. Ми их овде прикупљамо и очекујемо извештај од вас где и куда да вам их упутимо. Другови командант и комесар Дивизије налазе ее код 23 бригаде.

¹ Препис оригинала, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1, к. 1329.

² Види док. бр. 142.

³ Види док. бр. 170.

(Здмах по добијању овог наређења, ако то већ нисте учинили, пошаљите нам извештај о ситуацији код вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба-потпуковник,
Милан Абрамовић, с.р.

Да је препис веран оригиналу тврди и сверава

начелник Штаба
потпуковник
(М. П.) Милан Абрамовић

БР. 144

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ ДА ИЗБИЈЕ НА ДРИНУ И НЕПРИЈАТЕЉУ
ОНЕМОГУЋИ ИЗВЛАЧЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈОМ УЖИ-
ЦЕ — ЗВОРНИК — ЛОЗНИЦА И УЖИЦЕ — ВИШЕГРАД¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО
СРБИЈЕ

Оп. бр. 175
6 децембра 1944 г.

Хитно

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

У вези наређења Врховног штаба за најенергичније дејство на сектору Ужице — Љубовија — Лозница,² поступите по следећем:

1. — XVII дивизију пребаците усиљеним маршем на сектор Лозница са задатком ефикасног артиљерског дејства на комуникацију Бијељина — Зворник, хватања везе са XXVIII дивизијом, прелаза на леву обалу Дрине и даљег садејства XXVIII дивизији у њеним операцијама.

2. — XXIII и ХКУ дивизију групишите према Љубовији и са обема дивизијама извршите најенергичнији притисак на Љубовију са задатком потпуног пресецања непријатељског саобраћаја дуж ове комуникације.

¹ Оригинаал, писан на машини, -налази се у архиви Војнаисториског института под рег. бр. 35/2, к. 1089.

² Видидок. бр. 136, 152 и 170.

3. — II Пролетерску дивизију главнином снага пребацили северно од Ужица са задатком пресецања главне раскренице путева северозападно од Ужица. Распоредом ове дивизије затворити правце према Ваљеву.

4. — XXV дивизија да продужи најенергичније раније одређеним правцем са задатком пресецања комуникације Ужице — Вардиште на отсеку Биоска —• Кремна.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник штаба
генерал-мајор
Руд. Приморац

БР. 145

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДИВИЗИЈА ЗА
ОСЛОБОЂЕЊЕ УЖИЦА¹**

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 56
6 децембра 1944

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, XVII УДАРНЕ и
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ**

Задатак наше групе јесте што брже чишћење територије Србије, односно уништавање немачких снага које се још налазе на територији Србије.

План садашњих операција јесте: са главнином снага уништити немачку групу око Ужица, преецајући јој отступање правцем Ужице — Вишеград и правцем Ужице — Бајина Башта и затим уништавање немачке групе на сектору Љубовија — Бајина Башта.

У том циљу предузеће се одмах напад на Ужице од оперативних група под командом штабова XVII и II пролетерске дивизије.

Штаб II Пролетерске дивизије наредиће дејство XXV дивизији тгравцем Годовик —• Дрежник — Мачкат и затим

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

одавде са главнином снага дејство на Ужице општим правцем Мачкат — Ужице, а са осталим делом снага пресецање комуникације Ужице — Вишеград на сектору Биока — Кремна. II пролетерску дивизију упутити општим правцем Пожета — Ужице — Крчагово — Ужице. По ликвидирању Ужица ова група наставиће дејство са мањим делом снага правцем према Вишеграду. Главнину задржати у Ужицу. Дејство ове групе мора се одликовати енергичношћу и брзином, да би се преухитриле непријатељске контр.а-мере и на тај начин избегло евентуално прегруписавање наших снага које не би било пожељно, јер би ово имало врло штетног утицаја на резултате целокупних операција. За даље дејство од Ужица према Вишеграду Штаб II пролетерске дивизије прикупиће потребне податке и дати благовремено свој предлог овом штабу.

Штаб XVII ударне дивизије предузеће са својом групом дејство на Ужице у духу раније издатог наређења, тј. са главнином снага напад на Ужице општим правцем Јелова Гора — Ужице, а са осталим делом снага пресецање комуникација Ужице — Бајина Башта и Ужице — Вишеград на сектору Кадињача — Биоска. По паду Ужица, а по потреби и пре, оријентисати главнине снага правцем Ужице — Бајина Башта и Ужице — (Рогачица у циљу ликвидације непријатељске групе на сектору Бајина Башта — ЈБубовија.

XXIII ударна дивизија (која по наквдном наређењу Главног штаба остаје и даље под нашим командом) пселе једнодневног одмора код Ваљева избиће у рејон Пецке, одакле ће предузети испитивање ситуације у рејону ЈБубовије и хватаће везе са јединицама XXVIII дивизије у рејону Крупањ — Лозница, а потом предузети напад у циљу ликвидације непријатељске групе у рејону ЈБубовије и даљег дејства главнином снага правцем ЈБубовија — Рогачица,

Штаб корпуса налазиће се од 8 децембра ујутру у Ваљеву.

Напомињемо свим групама, ради што бољег одржавања везе са нама, да је потребно да што чешће добијамо извештаје, а најмање једанпут дневно, сперативни и обавештајни радио-извештај, као и писмени извештај по куриру.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба
потпуковник
Свет. Татарцац

(М. П.)

Командант потпуковник
Рад. Т. Јовановић

² Види док. бр. 170.

БР. 146

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ ЧАЧКА И ГУЧЕ И О БОРБА-
МА ОКО ИОЖЕГЕ¹**

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 58
6-ХП- 1944 г.

**ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ
Оперативно одељење**

Подносимо оперативни извештај за период од 1 ов.м.
до данас:

Ноћу 2/3 ов.м. јединице II пролетерске дивизије уз
садејство XXIII ударне и XXV дивизије заузеле су Чачак.
Непријатељ је имао 250 мртвих и 150 заробљених. Запле-
њено: 6 камиона, 10 моторцикла, 2 тешка бацача, 10 п.ми-
траљеза, 200 пушака, два вагона соли, један магацин са ба-
рутом и муницијом, око 100 вагона и неколико локомотива.
Благодарећи брзом налету наших јединица, непријатељу
није успело да поруши електричну централу. Оба моста на
Морави Немци су лорушили. Немци тдегод стигну остав-
љају за собом пустош.

4 ов. м. од II прол. див. примили смо телеграм следеће
садржине:

„1 ов.м. 16 бригада ослободила је Гучу. Убијено је 30,
а заробљено 20 четника. Заплењено је 6 камиона, 3 п.ми-
траљеза, један тешки бацач и троја кола ратног материјала.
3 ов.м. 19 српска бригада води борбу са Немцима на кому-
никацији Чачак — Пожега код села Пашковице².“

5 ов.м. од II пролетерске дивизије примили смо теле-
грам следеће садржине:

„У току 4 ов.м. наше јединице овладале су положаји-
ма Крстац. Источно од Пожеге непријатељ у јачини од 600
војника преко Милићево Село •— Вирово покушао је напад
на наше лево крило. Одбијени су уз велике губитке. Борбе
се настављају.“

Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 34/2, к. 182.

² Није нађено на карти 1:100000. Вероватно Марковица.

Данае 6 св.м. од II пролетерске дивизије примили смо следећи телеграм:

„5 ов.м. на ектору: Крстац — Голубац — Караула у току целога дана наше јединице водиле су жееточе борбе еа непријатељем који је убацио нешто појачања. На Крстацу непријатељ је успео да овлада извесним тачкама, док су наше јединице на левој обали Моравице успеле да га збаце оа Карауле на Воњежац. Непријатељ је имао 263 мртва и више рањених. Заплењено је: 15 п.митраљеза, пушака и друге ратне спреме. Наши губици осетни, нарочито у рањенима.“

Х,УП ударна дивизија је у току прегруписавања на сектор северно и северозападно од Ужица, а данае је добила нови задатак да се пребаци на сектор Бијељина — Лозница.

XXIII ударна дивизија до 3 ов. м. водила је борбе са Немцима на ектору Табановићи — к. 850 — Каменица — Главај •— Вранићи (искључно) у којим борбама је нанела непријатељу губитке: око 560 у мртвим и око 630 у рањеним, уз сопствене губитке: 13 мртвих и око 60 рањених другова. 4 ов.м. ова дивизија је упућена на нови задатак на сектору Крупањ — Лозница.

ХЕУ дивизија се налази на сектору северно од Пожеге.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб, начелник Штаба
п.пуковник
Свет. Татарац

БР. 147

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА СЕ
ПРЕБАЦЕ НА ПРОСТОРИЈУ ЛОЗНИЦА — КРУПАЊ¹**

ШТАБ
ХVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. стр. пов. бр. 4
6. XII. 1944 г. у 23 ч.

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секције Ваљево — Крупањ — Зворник — Шабац —
Бијељина 1 : 100.000)

Наређењем Главног штаба НОВ и ПО Србије, наша дивизија добила је задатак да напусти своју досадашњу просторију и да се постави на просторију: Лозница — Крупањ, на којој просторији ће се добити конкретан задатак.²

У вези горњег,

наређујемо :

1.) VI пролетерека бригада извршиће покрет са своје досадашње просторије одмах по примитку овог наређења, с тим да 7 ов.мј. буде на просторији југозападно од Чачка³: Стрмна Гора — Седлари — Бело Поље. 8 ов.мј. извршити покрет друмом Ваљево — Лозница и размјестити се на просторији лијево и десно од друма на сектору Завлака — Драгинап. 9 ов. мј. извршити покрет и размјестити се на просторији Руњани — Липница — Обреж — Козјак и ту чекати нову заповијест.

2.) II крајишка бригада одмах по примитку ове заповијести извршиће покрет преко Косјерића и 7 ов. мј. размјестити се на просторији Драгурићи⁴ — Рујачић⁵ — Ваљево. Са ове просторије 8 ов. мј. извршити покрет друмом Ваљево — Лозница и размјестити се у селима лијево и десно од друма на сектору Осечина — Мојковић. 9 ов. мј. извр-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18—4, к. 987.

² Види док. бр. 181.

³ У документу је погрешно написано, а треба да стоји: — југозападно од Ваљева.

⁴ Дегурић

⁵ Бујачић

шити покрет и размјестити се на просторији Лозница — Трбушница и ту чекати нову заповијест.

3.) XV мајевичка бригада одмах по пријему ове заповијести извршиће покрет најпсвољнијим правцем преко Косјерића и размјестити се на просторији Равње—Драчић — Ковачице —• Бранговићи — Белић, с тим да на ову просторију се стигне 7 ов.мј. Са ове просторије 8 ов.мј. извршити покрет преко Ваљева за Лозницу и размјестити се лијево и десно у селима на сектору Беомужевић до Оеечине. 9 ов.мј. извршити покрет најподеснијим правцем и смјестити се на просторији Крупња и ту чекати даљу заповијест.

4.) Арт. дивизион 8 ов.мј. повезаће се са Штабом VI пролетерске бригаде и са њом вршити покрет.

5.) Хируршка екипа бр. 1 кретаће се са Штабом II крајишке бригаде, а

Хируршка екипа бр. 2 са Штабом XV бригаде.

6.) Дивизиска болница 9 ов.мј. у 6 часова извршиће покрет са четом VI пролетерске бригаде из Ваљева друмом за Лозницу.

7.) Инж. батаљон 9 ов.мј. у 6 часова ујутру извршиће покрет из Ваљева за Лозницу.

8.) Штаб дивизије 9 ов.мј. креће из Ваљева за Лозницу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант-пуковник,
Глигорије Мандић

(М. П.)

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ НЕМАЦА НА КОМУНИ-
КАЦИЈАМА ВАРДА—УЖИЦЕ И РОГАЧИЦА—УЖИЦЕ¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВИ
Оп. пов. бр. 6
6. XII. 1944 г. у 13 ч.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

4 ов.мј. окз 12 часова непријатељ из Рогачице и Дуба, у јачини једног пука, око 3000 војника, направио испад и изненадио је јединице 24 бригаде 45 дивизије и овладао Вардом — к. 913 — Степановићи — Колуша (к. 831) — Црни Врх (к. 863) — Глог (к. 869) — Кондер — к. 971 и Јеловом Гором.

Јединице 24 бригаде повукле су се према сјеверу.

5 ов. мј. јединице VI пролетерске бригаде и II крајишке бригаде напале су непријатеља на Варди и на читавој комуникацији од Варде до Јелове Горе, разбиле га и гоне га према Рогачици и Дубу. Баш овог момента добисмо извјештај од штабова VI пролетерске и II крајишке бригаде у којем јављају да су избили на комуникацију Рогачица — Ужице на сектору Костојевићи — Дуб — Заглавак, гдје се воде јаке борбе. Непријатељ масовно отступа преко Рогачице за ЈБубовију.

XV мајевичка бригада иапала је непријатеља на Јеловој Гори, овладала истом и надире на комуникацију Кадињача — Ужице.

У вези овакве ситуације распоред снага XVII и 45 дивизије је сљедећи:

Двије бригаде XVII дивизије ангажоване су у нападу на непријатеља на сектору Дуб — Бајина Башта — Рогачица, а једна бригада 45 дивизије на сектору Јездиковац — Озорци — ЈБубовија. Задатак ове три бригаде је заузимање Дуба — Бајине Баште — Рогачице, као и активног дејства на непријатељску групацију у долини Дрине, с тим што ће II крајишка бригада, пошто је већ заузела Дуб, два свзја

¹ Копија оришнала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13—4, к. 982.

батаљона оријентисати на комуникацију "Ужице — Вишеград на сектору Кремна — Бисека, са задатком пресеијецања исте комуникације.

Двије бригаде 45 дивизије и једна бригада XVII дивизије оријентисане су према Ужицу и Пожеги, са задатком заузимања Ужица.

Губици непријатеља 5 и 6 ов.мј. на комуникацији Варда — Ужице и комуникацији Рогачица — Ужице су 130 мртвих, много више рањених и 30 заробљених. Заплењено: 4 кола муниције, доста бацачке муниције и 10 коња.

Наши губици: 5 мртвих и 42 рањена.

У задњим борбама око Краљева и Чачка, као и овдје, понесало нам је муниције и зато шаљемо шефа наоружања наше дивизије до Вас да га упутите гдје треба да прими потребну муницију, такође шаљемо и помоћника начелника див. интендантуре да прими штоф за одијело и веш, као и коже за ципеле, јер нам је велики број бораца го и бос.

О свим промјенама на нашем сектору благовремено ћемо Вас извијестити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,

Командант-пуковник,

БР. 149

ИЗВЕШТАТ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕПРИЈАТЕЉЕМ У РЕЈОНУ ВАРДЕ¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
6. XII. 1944
8 часова

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Ми смо Вас већ обавијестили да је 4 о.мј. једна непријатељска колона у јачини од око 2500 војника са товарним коњима рано ујутро избила старом цестом Ужице — Ва-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23—6, к. 987.

љево и стигла до Варде. Ми смо одмах распоредили наше снаге и ударили на линију Кондер — Варда. У току ноћи између 4/5 о.мј. избили смо на линију Шупља Липа — Крушевље — Глог — Црни Врх — Варда протјеравши непријатеља са ових сектора, сем што се на сектору Варде потискивао непријатељ према Костојевићима.

На сектору Кондер — Церје — Јеловик борба је почела опет 5 о.мј. у 10 часова потискујући непријатеља према Заглавку — Дубу и Драксину. Око 14 час. избили смо на линију Пауновићи — Заглавак — кота 610, заузевши Кик, док је непријатељ остао на Орашцу, којег нисмо били у стању протјерати ради велике помрчине и кише као и ради замора наших јединица. Док су наши дјелови избили на сектор Пауновићи — Репиште, непријатељ је обуставио покрет овом комуникацијом, тј. Ужице — Бајина Башта.

У овим борбама ми смо имали око 20 рашених и 5 мртвих.

Непријатељски губици били су 70—80 рањених и мртвих. Заробљено је 30 непријатељских војника — међу њима има Бугара, четника и Нијемаца. Заплијењено 10 товарних коња са спремом и муницијом.

Јутрос у 9 часова кренули смо преко комуникације Ужице — Бајина Башта на сектору Заглавак — Кадињача. Непријатељ држи ону страну цесте са мањим снагама, те мислимо да ћемо морати пролазити под борбом.

У току ноћи избићемо на линију Биоска, на свој главни задатак.

Углавном непријатељ који се повлачио у ова два дана повлачио се масовно како са моторизацијом тако и са колонама пјешадије и коморе које су кретале старом цестом за Варду и Костанић.² Непријатељ углавном ее повлачи више цестом Дуб — Рогачица.

Синоћ су стигле јединице XV бригаде на линију код Пауновића, које ће вјероватно од Кадињаче гонити непријатеља према Ужицу.

VI бригада је била синоћ стигла на линију Јеловик — Варда која креће према Дубу.

Овдје је друг Немања који ће заробљенике испитати и по потреби послати Вама.

Хируршка екипа бр. 1 још нам није етигла, те молимо да би је упутили са заштитом од наше чете која се налази у Косјерићима. Екипа треба да дође код Шупље Липе гдје ће ухватити везу са нашим неким дијеловима. Материјал да тјера на коњима јер кола не- могу проћи.

² Вероватно Костојевиће.

ТТш се тиче хране коју ми требамо организовати из див. интендантуре из Ваљева, за сада је немогуће.

Молимо да друг који ради на радио-станици ради у одређено вријеме, као и да ее уговори више веза дневно пошто ми нећемо моћи одржавати везу са куририма.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-мајор:
И. Ђејван

Командант, п.пуковник:
Станић

БР. 150

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
7 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О УНИШТЕЊУ НЕМАЧКЕ КОЛОНЕ НА ПРО-
СТОРИЈИ ДУБ — ЗАГЛАВАК¹**

Оп. пов. 8
7 децембра [194] 4

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Наше јединице у борби са непријатељском моторизованом колоном на комуникацији Дуб — Заглавак успјеле су да потпуно униште непријатељску колону, уништивши 98 камиона, 3 оклопна кола и 60 коња.

Непријатељ је на бојишту оставио 280 мртвих и рањених.

Наши губици: 22 мртва и 50 рањених. Међу погинулима налази се и командант IV батаљона II крајишке бригаде капетан Перо Вукојевић, и рањен замјеник команданта II батаљона VI пролетерске бригаде поручник друг Панић.

Истичемо ванредну брзину и залагање свих бораца и руководилаца, који су за најкраће вријеме и мимо веома напорних ранијих борби на линији Чачак — Краљево, успјели да за релативно кратко вријеме од 54 часа избију од Краљева на Варду, по великом невремену и теренским тешкоћама, у еловитом и одлучном налету на јаче непријатељ-

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16/3, к. 1089.

ске снаге изврше у потпуности задатак, тј. униште читаву моторизовану колону на комуникацији Ротачица — Ужице.

Мишљења смо да би ради тога успјеха, као и ради доброг држања свих бораца и руководиоца у претходним борбама у току новембра и децембра мјесеца, требало похвалити дивизију као цјелину од стране Врховног команданта НОВ и ПОЈ.

С. Ф. — с. Ш

Пол.комесар

Командант-пуковник

БР. 151

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА ЉУБОВИЈУ И РОГАЧИЦУ¹

ШТАБ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 123
7 децембра 1944 г.
У _____ ч.

ШТАБОВИМА 7, 9 и 14 СРПСКЕ БРИГАДЕ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

По ликвидацији Чачка у непријатељским рукама остали су гарнизони Пожега и Ужице, које такође угрожавају наше јединице са истока и севера.

Непријатељ држи у својим рукама и користи комуникацију Ужице — Бајина Башта — Рогачица — Љубовија, где врши пребацивање својих снага на леву обалу Дрине, затим на Зворник и према Бијељини.

Јаче наше и совјетске снаге предузеле су офанзиву у Срему, и напредујући према западу заузеле су Шид.

XXV, 45 и наша дивизија добиле су задатак да што пре форсирају Дрину, очисте њену десну обалу и тиме потпомогну и осигурају леви бок наших снага, које оперишу долином Саве.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

Наша дивизија добила је задатак да пресече непријатељску комуникацију на линији Рогачица —¹ Љубовија и приступи ликвидацији Љубовије и Рогачице.²

У вези е тим

НАРЕЂУЈЕМО:

• 1— 7 бригада одмах по пријему овог наређења кренуће правцем Ваљево — Седлари — Балиновић — Вујиновача — Матићи — Водице — Горње Кошље — Провалија — Озорци. Задатак је бригаде да по избијању на ту просторију пресече комуникацију Љубовија — Рогачица и препречи непријатељско комуницирање на тој линији. Мишљења емо да се преесецање комуникације изврши на простору Градац — Дрлаче, где Дрина прави велику окуку. 7 бригада повезаће се са 14 бригадом на простору Љубовије и са њом координирати рад. Такође 7 бригада одржаваће везу са јединицама 45 дивизије, које ће оперисати на сектору Рогачице.

2 — 14 бригада одмах по пријему овог наређења кренуће правцем Ваљево — Беомужевић — скренути цестом лево на Мајиновиће — Суводање — Станина Река — Скадар — Пецка — Љубовија. По избијању на ту просторију бригада ће вршити чишћење непријатељских позиција које бране прилазе Љубовији и вршити сам притисак на Љубовију ради ликвидације исте. Бригада ће одржавати тесну везу са 7 бригадом на простору Озорци.

3— 9 бригада 8 о.м. рано ујутро кренуће правцем Ваљево — Осечина — Пецка и зауставити се на простору Скадар — Лелеци — Царина. По избијању на ту просторију ухватиће везу и стално је одржавати са 14 бригадом на сектору Љубовије и са 7 бригадом на сектору Озорци, тежећи да добије што јаснију слику о непријатељским снагама и развоју ситуације код ове две бригаде. Напомињемо да се правцем Ваљево — Осечина — Пецка крене само тежа комора, док пешадија бригаде нека крене правцем који је одређен за 14 бригаду.

4— Допунске батаљоне нека бригаде сместе у позадини својих положаја, где ће им бити осигуран миран рад.

7 и 14 бригада повезаће се телефонски са Штабом дивизије.

5— Штаб дивизије 8.о.м. налазиће се у Ваљеву, а 9 о.м. у Пецкој, где слати све извештаје.

6— Снабдевање са храном вршиће бригаде на терену где оперишу. Детаљна упутства издаће начелник интендантуре ове дивизије.

² Види док. бр. 170.

7— Линију телефонске везе и места централа одредиће и дати упутства референт за везу овога штаба.

Штабови бригада постараће се да се у реду и организовано крену сви делови и да људство не остане без команде, разбацано око Ваљева.

Напомињемо штабовима бригада да је задатак врло важан и да се ради о брзини извршења истог. Зато је потребно то људству правилно објаснити, а пред одговорне другове то војнички поставити.

Скреће се пажња бригаама на редовно подношење извештаја о развоју ситуације на положајима. Одмах треба радити на успостављању телефонске везе, а такође курирским везама оеигурати брзину.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПјсЛитички комесар,
п.пуковник
Војо Поповић

Начелник штаба,
пуковник
Рајко В. Танасковић

БР. *152

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД
7 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ЧЕТРНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ И ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О
БОРБАМА С НЕПРИЈАТЕЉЕМ НА ПРОСТОРИЈИ ПО-
ЖЕГА — АРИЉЕ¹**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 82
7. XII. 1944 год.
Положај
У 2.00 часа

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ И
ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

У току данашњег дана 6 о.м. непријатељ је овладао положајима Крстац све до закључно к. 621, где је и заноћио. На овом сектору непријатељу је приетигло појачање јачине

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

од једног пука из Пожеге. Ово појачање пристигло је 5 о.м, ујутро.

На левој обали Моравице непријатељ је овладао линијом полсјаја: Турско Гробље — Сврачково — М. Крш (к. 823)—• к. 846 — Воњежац — Клик (к. 457). Са Воњешца је овладао Караулом али је сдбачен на Воњежац.

Садањи раепоред снага: 16 бригада на линији: к. 481 — Лис — Томашевићи — Рајићи. 18 бригада на линији положаја: Пухово — к. 443 — Росуље •— Негришори — Марканица — Тијање. 19 бригада: два батаљона на левој обали Моравице: Врање — Караула — Поглед — Ариље; два батаљона у Гучи.

Издата заповеет 16 бригади да са три батаљона се постави на линију: Недељковићи — Милекићи — Томашевићи — Лис, док један батаљон да упути у Гучу ради сређивања. 18 бригада да се сконцентрише: Тијање — Марковица — Којићи, са претстражом: Пухово — Росуље — Брезовац. 19 бригада: да се и са остала два батаљона пребаци на леву обалу Моравице ради дејства на комуникацију Пожега — Ужице. Док се 18 бригада среди, биће пребачена за 19 бригадом.

У борбама 5 о.м. на Крстацу, разбијен је III батаљон XVI бригаде и 2 батаљона 18 бригаде који се још прикупљају. У овим борбама имали смо оетне губитке како у људству тако и у оружју.

Погинула су 3 командира чете, 1 комесар чете, рањен је заменик команданта III батаљона XVI бригаде и један изван број водника и десетара.

Детаљан извештај о овоме доставићемо накнадно.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
КОМАНДАНТ
мајор
Кукољ Урош

² Редакција није пронашла овај докуменат.

БР. 153

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 8 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОВБИ С НЕМЦИМА НА ПОЛОЖАЈУ ЗЛАТАРСКО БРДО — ХАЛИНОВИЋИ¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 37
7-ХИ-1944 год.²
Положај

РЕЛАЦИЈА

V Санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са Немцима ноћу 7/8 децембра т.г. на положајима Златарско Брдо — Халиновићи (еекција Сјеница 1:100.000).

НЕПРИЈАТЕЉ

- а). Непријатељ је био јачине 800 људи.
- б). Наоружање непријатеља сачињавало је више п. митраљеза и митраљеза, тешких баџача и два топа.
- в). Пошто су ово обезбјеђења главнине која пролази комуникацијом, непријатељ се је бранио на смрт и живот.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

- а). 1, 3, 2, 4 батаљон јачине 200 бораца са 32 п. митраљеза, 3 тешка митраљеза, 2 лака баџача.
- б). Ноћу између 7/8 децембра т.г. вођена је борба са непријатељем — Немцима на положају Златареко Брдо — Халиновићи. Вид борбе: напад. Вријеме неповољно: мрачна ноћ.
- в). Са проеторије Мишевићи — Радијевићи — Мушковина пошли су батаљони у напад и сударили се са непријатељем у 1 час послјихије пола ноћи. Поред тога што је непријатељ имао одличан положај за одбрану, као и добар предтерен, још га је добро утврдио, организовао, односно распоредио своје јединице по фронту и дубини, ископао ровове за стојећи и клечећи став, покрио их и на тај начин утврдио положај.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34/6, к. 1253.

² Погрешно написано. Треба да стоји: 8 децембар.

Наше јединице наишле су на његове предстражне дијелове, одмах их потиснуле, а за то вријеме са главне одбранбене линије није пукла ни једна пушка. Стрељачким стројем, полагаано и у највећој тишини приближавали су се бомбаши непријатељским рововима. Непријатељ је непрестано осветљавао предтерен помоћу ракета и на тај начин су примијетили наш стрељачки строј. Непријатељ је отворио јаку ватру из свих раепсложивих оружја, а потпомогала га је и артиљерија која се валазила позади фронта. Борба је трајала веколико часова. Наше јединице успјеле су истјерати непријатеља из више ровова, али нису успјеле потпуно ликвидирати положај, јер се непријатељ сконцентрирао на једну ужу одбрану одакле је давао жилав отпор.

Видјевши да ћемо дати само узалудне жртве, наредили смо да се јединице повуку.

г). Највише губитци: 2 мртва и 7 рањених. Међу рањенима је и друг Сава Трбоњача, командант 2 батаљона, који је добио 7 рана од машинке.

Непријатељски губитци: 30 мртвих и 30 рањених.

д). Од ратног материјала заплијењено је: 2 брза „шарца“, 4 машинке, 3 пиштоља, 2.000 пушчаних метака. Утршено је 2.000 метака кал. 7/9 мм, као и нешто друге муниције.

ђ). Морал и борбеност наших јединица био је висини.

е). Борба је текла по предвиђеном плану.

ж). Поред тога што су непријатељу овим нападом нанесени велики губитци, дошло је да су скоро сваког дана бјежали руски, талијански и бугарски заробљеници, који су им правили мостове, оправљали путеве и водили коње.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор,
Душан Томовић

Командант-капетан,
Бошко Шкрбовић

(М. 11.)

БР. 166

**НЛРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 8 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА И
ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ДА НЕПРИ-
ЈАТЕЉУ ОНЕМОГУЋЕ ИЗВЛАЧЕЊЕ ИЗ УЖИЦА И
ПОЖЕГЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 280
8-ХИ-1944
У 12 ч.

ШТАБУ XXV ДИВИЗИЈЕ, 3 И 6 СРПСКЕ БРИГАДЕ,
4 ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ И ИНЖИЊЕРСКОМ
БАТАЉОНУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Ситуација: На сектору Ужице —• Пожега налази се њемачка дивизија „Скендербег“, ојачана са једним пуком. Дивизија у свом саставу има и одговарајући број тешког оружја (топова и баача) које увелико потпомаже рад пјешадије. О моторизацији непријатељској која се налази на овом сектору немамо довољно података, но свакако претпостављамо да и ње има у сразмјери са пјешадијом и артилеријом.

Непријатељ је из Пожеге и Ужица у току прошлих дана правио испаде на југ и сјевер од истих у намјери да прошири одбранбени појас и да на тај начин онемогући нашим снагама да на вријеме овладају Пожегом и Ужицем и да у исто вријеме створи могућности својим снагама за правилно и уредно повлачење из ових гарнизона, које свакако мора да услиједи.-

Од наше сналажљивости, постављања и правилног рада у многоне зависи да ли ће непријатељ успјети да оствари своје планове.

Морал код непријатеља је врло слаб, што се само по себи може разумјети, с обзиром на то да су то јединице које воде већ дуже времена борбу, као заштитнице главнине непријатељских снага, која се повлачи под притиском наше војске. Уз то јединице које се налазе на овом сектору састављене су од народности које су Њемци силом мобилисали. Према најновијим подацима непријатељ се повлачи са положаја источно од Пожеге, вјероватно да ће и Пожегу напустити.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/5, к. 1074.

Наше снаге које оперишу са сјевера, и сјеверозапада од Ужица потискују непријатеља у правцу Ужица и у свом надирању исте су стигле до на просторију: Дуб — Јелова Гора.

Од Главног штаба за Србију добили смо наређење да са II Прол. дивизијом, XXV Н.О. дивизијом и Ужичким одредом поједнемо положаје сјеверно и јужно од Пожеге и Ужица, а да вршимо притисак на непријатеља у смислу опкољавања и уништења истог на овом сектору.² Јединице које су се до сада налазиле сјеверно од Пожеге и Ужица биће смијењене од јединица II Пролетерске дивизије, а положаје које су држале јединице II Прол. дивизије до сада преузеће јединице XXV Дивизије, с тим што ће и своје досадашње положаје држати.

Лијево од XXV Дивизије нема наших снага, десно од II Прол. дивизије налазе се јединице 23 и 45 дивизије.

У циљу извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1.— 4 Пролетерска бригада ће одмах по добијању овог наређења извршити покрет са просторије на којој се налази правцем: Чачак, гдје ће прећи на: лијеву обалу Мораве и даље продужити правцем: Трбутам — Алаучко Брдо — Вјетрња — Ср. Добриња — Врановина — Граница — Рибашевина. По доласку на просторију Каленићи — Рибашевина, смијенити наше јединице које су се до сада налазиле и поставити се према Ужицу и Пожези са зоном дејства искључно Мандина [Стн.] (к. 665), преко Засеља преејећи комуникацију: Ваљево — Ужице, Ваљево — Пожега, даље посједајући положаје у тој висини, закључно са Јеловом Гором. По мотућности настојати да се што прије стигне на ову просторију и да се посједну и утврде положаји, са којих предузимати даље дејство према указаној потреби, а у складу са цјелокупном ситуацијом, тј. са сусједним јединицама. Положаје на којима се поставите добро бранити. По доласку на ову просторију повезати се са нашим јединицама које се налазе у Ваљеву, од којих се снабдијевати са храном и гдје слати тешке рањенике. На Јеловој Гори одржавати везу са нашим јединицама које се налазе на том сектору а лијево на Мандиној [Стн.] са дјеловима 6 Српске бригаде.

2.— I 6 Српека бригада по смјењивању са положаја од стране јединица XXV дивизије одмах ће се пребацити на лијеву обалу р. Мораве. Ово пребацавање ће извршити на најподеснијем мјесту на простору Гугаљ — Тучково, а за

² Види док. бр. 170.

исто ће користити ноћ. Уколико на овом међупростору не постоји мостова, скела и сл., за исто користити чамце. По преласку на лијеву страну Мораве смијенити јединице 23, односно 45 Н.О. дивизије, које су се до сада налазиле на простору Гугаљ — Лорет — Често-бродице, Одмах посјести положаје на простору Лорет — к. 766 — Честобродице, пресећи комуникацију: Ваљево — Пожега, са зоном дејства лијево искључно р. Морава, а десно закључно Мандина [Стн.] (к. 665). Положаје добро утврдити и са истих дејствувати у правцу Пожеге и Ужица. Но, наше дејство треба да буде у складу са дејством сусједних вам јединица, као и према општој ситуацији.

Уколико ваши неборачки дјелови не би могли извршити прелаз Мораве на одређеном мјесту, исте упутити преко Чачка и даље за 4 Пролетерском бригадом дз мјеста гдје се ви будете налазили.

3.— 3 Српека бригада размјестиће се и то са једним батаљоном на просторији Паковраће, у чијем ће саставу узети и противколски топ, који се налази у саставу дивизиона овога штаба. Овај батаљон имао би задатак да онемогући непријатеља у његовом евентуалном надирању према Чачку, у ову сврху користити топ. Један батаљон размјестити у Придворице, са задатком контроле Драгачева и хватања четничких тројки. Један батаљон пребацили у Љубић и размјестити га на међупростору Прељина — Трбушани, а један батаљон задржати и даље у Чачку. Задатак ових батаљона биће и даље одржавање реда и хватање четничких банди.

4.— Инжињерски батаљон ће одмах по пријему овог наређења предузети све потребне мјере за што брже оспособљавање моста преко Мораве, између Чачка и Љубића, за превоз кола и коња преко истог. Ово је неопходно потребно и зато мобилишите све расположиве енаге које се налазе у граду, као и материјал потребан за извршење радова.

5.— XXV Дивизија ће одмах по паду мрака преузети положаје 6 Српске Н.О. бригаде, која се налази на међупростору: Удовичићи — Соколовина (к. 575). Ову смјену је нужно што брже и раније извршити, јер благсвременим извршавањем смјене од стране XXV Дивизије омогућиће се правилно извршење задатка 6 Српекој бригади. 6 Српска додијељени задатак треба да изврши у току ноћи 8/9 о.мј. јер у противном било би јој то немстуће у току дана.

XXV Дивизија међупростор Вирово (к. 319) — Соколовина (к. 575) треба да посједне са једном бригадом, чији

би задзтак био активна одбрана ових положаја не упуштајући се у неку јачу борбу, изузев ако би то ситуација код непријатеља дозволила. Но, уколико непријатељ буде напустио положаје источно од Пожеге, ваша бригада у том случају наступала би према Пожези. Са остале двије бригаде вршити притисак на међупрестору: Врање — Збојштица, са тежњом пресијецања комуникације: Пожега — Љубић и Ужице — Љубић, тежећи при том да се непријатељу онемсгући отступница из Ужица, као и да се исти уништи. У борби будите еластични и вршите постављање на терену према ситуацији. Но, свакако водите рачуна о људству и не дозволите непстробне губитке. На сектору вше дивизије налази се Ужички партизански одред, који је под командом свога штаба и исти има задатак да врши притисак према Ужицу. Десно одржавати везу са 6 Српском бригадом, лијево од вас нема наших дјелова.

6.— Обавјештајни сргани II Пролетерске и XXV Н.О. дивизије треба да развију до максимума службу извиђања и прикупљања података о непријатељу. По^ могућству настојати да се ухвати неки непријатељски војник, код кога бисмо добили што боље податке о намјерама непријатеља, његовсј јачини и саставу. Овом псслу штабови бригада посветити што већу пажњу, јер нзш правилан рад зависи у многоме од рада об. органа.

7.— Штаб XXV Дивизије ће нас одмах обавијестити о броју мртвих и рањених другова у посљедњим борбама, као и о утрошку муниције и губљењу оружја.

8.— Све јединице обухваћене овим наређењем, редовно ће обавјештавати овај штаб о свим- промјенама иа свом сектору, као и што ће редовно¹ слати извјештаје о всђеним борбама сд свим потребним подацима. Везу одржавати путем радио-станице и куририма.

9.— Хируршка екипа и дивизиска болница налазиће се у Чачку, гдје ће све јединице, изузев 4 Пролетерске, слати тешке рањенике. 4 Пролетерска бригада своје тешке рањенике слаће за Ваљево, но, уколико буде у немогућности за то, слаће их за Чачак.

10.— Штаб дивизије налазиће се у Чачку.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
п.пуковник,
отсутан

Командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

Начелник-п.пуковник
Блажо Јанковић

БР. 166

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 8 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА
СЕ ГИРЕБАЦЕ НА ПРОСТОРИЈУ ЧИТЛУК — РАСНО —
ДУГА ПОЉАНА¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 58
8. XII. 1944 г.
у_____ часова

ЗАПОВЕСТ

(Секција: Приштина — Нови Пазар — Сјеница — Пљевља
и Метохија — Дреница)

(1:100.000)

Ситуација: Непријатељске групације из Грчке, Македоније и Јужне Србије отступају трима главним правцима: Краљево — Чачак — Ужице — Вишеград, Нови Пазар — Сјеница — Пријепоље — Прибој — Вишеград и из Албаније преко Црне Горе правцем Скадар — Подгорица — Матешево — Мојковац — Бијело Поље.

Наша југозападна група спречила је непријатељску групацију у Црној Гори да се пробије правцем Никшић и даље Херцеговини, од кога правца је непријатељ отступио и почео надирати правцем Подгорица — Клопот — Пељево Брдо² да би преко Матешева — Колашина и Мојковца ухватио везу са групацијом која отетупа правцем Нови Пазар — Сјеница — Пријепоље. Наше јединице воде са непријатељем јаке борбе око Пељева Брда.

По заузимању Рашке и Новог Пазара, непријатељ је отступио у правцу Сјенице, где се почео утврђивати, остављајући заштитне снаге на положајима Дуга Пољана. Након заузимања Краљева и Чачка, непријатељ је отступио у правцу Ужица и даље ка Вишеграду, односно Бајиној Башти.

Јединице НОВ на територији Косова и Метохије почеле су са чишћењем четничко-арнаутских банди и разо-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/5, к. 1074.

² Види док. бр. 165 и 172.

ружавањем наоружаног шиптарског становништва, које није ступило ни до данас у Народно-ослободилачку војску.

Главни штаб НОВ и ПО Србије наредио је да наша Дивизија крене са садањих положаја и почне са гоњењем непријатеља, који отступа у правцу Сјенице и Пријепоља.³

У вези са постављеним задатком

НАРЕЂУЈЕМО:

- I. — 8 бригада:** крене са садањих положаја 9. XII т.г., тако да истога дана стигне у Нови Пазар и преноћи у самом граду и околним селима, а наследног дана, тј. 10. XII т.г., крене правцем Побрђе — долином реке Рашке — Црнча — Глоговик — Точилово — Бачица — с. Раено. По доласку на ове положаје избациће осигуравајуће делове, део својих снага, у правцу Камешница — Дражевиће — Дуга. Пољана и у правцу Цетановиће — Читлук — Раждагиња. Обавештајну службу усмерити на Сјеницу, испитати и утврдити јачину непријатеља у самом граду, његово наоружање, како је утврђен и како се обезбеђује. Ове податке доставити Штабу дивизије 12 ов. месеца до подне. По доласку на нове положаје ухватити поред радиовезе и личну везу са јединицама 12 бригаде, које ће се налазити северно око Дуге Пољане. По доласку на нове положаје послати Штабу дивизије поред телеграма и извештај о маршевању, о заузетим положајима, о ситуацији на новом сектору, прехране итд.

- II. — 10 бригада:** крене са садањих положаја 9. XII у 8 часова, правцем Косовска Митровица — Србовац — долином Ибра и преноћи на линији Улије — Лешак, следећег дана (10. XII т.г.) продужи покрет до Рашке где ће преноћити, а 11 ов.м. у зору крене даље ка Новом Пазару, где има, стићи истога дана и, где ће остати као дивизијска резерва до даљег наређења.

€

³ Види док. бр. 205.

III. — 12 бригада: 10. XII у зору кренуће правцем Нови Пазар — Јасеновик —¹ Осаоница — с. Дуга Пољана, где ухватити контакт са непријатељем, заузимајући погодне положаје јужно око Белих Вода — Загуљски Крш (к. 1281) и северно с. Љутаје — с. Петине — с. Шаре, са ослоном на Кошковску Косу. У случају да око Дуге Пољане нема непријатеља и овај буде отетупио, задржати се на линији Дуга Пољана а извиђачким деловима испитати непријатеља и ухватити контакт. Своје десно крило заштитити извиђачким деловима и далеко истуреним извиђачким и бојним патролама косама изнад с. Брњице ка, с. Ступу. По доласку на нове положаје ухватити везу лево са 8 бригадом, а са Штабом дивизије успоставити телефонску везу. Вероватно да је непријатељ заминирао комуникацију Нови Пазар — Сјеница до Дуге Пољане и порушио све и најмање објекте, на шта се упозорава Штаб бригаде ради чишћења минских поља и узимања потребног материјала за поправку пута.

IV. — Дивизијска артиљерија: кренуће 9 ов. месеца за Нови Пазар. Пребивање има се извршити камионима. Уз оруђа узети довољну количину муниције и пуњења.

V. — Дивизијска чета за везу: кренуће 9 ов.м. за Нови Пазар, правцем К. Митровица — с. Бањска — Нови Пазар, где има стићи 11 ов.м. до 8 часова. По доласку у Нови Пазар одмах почети са постављањем телефонске везе са јединицама 12 бригаде.

VI. — Штаб дивизије:
11. XII 1944 г. после подне налазиће се у Новом Пазару.

VII. — Превијалиште и дивизијска прихватница: од 11 ов. месеца у Новом Пазару.

На извршење!

Напомена ка ситуацији: на десној страни Лима, на линији Прибој — Бистрица — Златар, оелањајући се левим крилом на Увац, налазе се јединице наше XXXVII дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит.комесар-п.пук;свник,

Живко Живковић

(М.П.)

Командант-пуковник,

Перо Попивода

Начелних-мајор,
Валентин Хорватић

Достављено:

Главном штабу НОВ и ПО Србије

на знање,

XXXVII дивизији — на знање,

8, 10 и 12 бригади — на извршење.

БР. 156

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 9 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ
ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ
СНАГА И ЊИХОВОМ РАСПОРЕДУ У РЕЈОНУ ЉУБО-
ВИЈЕ¹**

ШТАБ

14 СРПСКЕ БРИГАДЕ

23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Бр. службено

9 децембра 1944 г.

у 16,00 ч.

ШТАБУ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Извештавамо вас да смо стигли на одређене нам положаје и да смо на положају затекли 1. батаљон 24 бригаде (45 дивизија). По добивеним подацима, сазнали смо да се у Љубовији налази око 400 Немаца и да имају ја[ка обезбеђења на мосту. Такође имају јака обезбеђења на Лазином Вису (кота 752). Лево на коти 432, 540, Немић Камен (триг.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/5, к. 1074.

797) непријатељ се такође налази. Једна чета 1. батаљона 24 бригаде налазила се је на Главици (нота 575) и кажу да су Немци у Скрајнику и да су ту водили борбу са њима.

Штаб 1. батаљона 24 бригаде добио је задатак да ноћас напада на Јбубовију, Ието смо и ми издали наређење нашим јединицама да их потпомажу и наш 2. батаљон да са мањим снагама напада коту 752 (Лазин Вис), а са већим снагама да заобиђе десно од Лазина Виса, и да се спусти уз Дрину и да нападне Немце на мосту и по могућству сруши мост, тако да би пресекли отступницу немачким снагама које се налазе с ове стране Дрине.

Других новости за сада на нашем сектору нема.
Трупна и бојна комора нам још нису стигле.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

(М.П.)

командант,
Ј. Митић

БР. 15?

**ИЗВЕШТАЈ ОБАВЕШТАЈНОГ ЦЕНТРА ШТАБА ЧЕТРДЕ-
СЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 9 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД.
ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О НУМЕРАЦИЈИ,
ЈАЧИНИ И КРЕТАЊУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА КО-
МУНИКАЦИЈОМ УЖИЦЕ — БАЈИНА БАШТА — ЉУБО-
ВИЈА — ЗВОРНИК¹**

ШТАБ ХБУ НОУ ДИВИЗИЈЕ
Обавештајни центар
Број службено
9 децембра 1944 год.
Положај

Достављено у 11 часова.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ СРБИЈЕ
ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ
ШТАБУ 45 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Достављамо Вам извештај за временски размак од 1—8 децембра 1944 године.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

I. Подаци о непријатељу — Немцима

Друмом Пожега — Ужице — Бајина Башта— Рoga-чица — ЈБубовија — Зворник непријатељске трупе су \ сталном псвлачењу и покрету. На том сектору налази се 11 ваздушна дивизија, СС дивизија „Принц Еутен" и 117 ловачка дивизија.

Штаб 11 ваздушне дивизије кренуо је из Грчке 17 септембра 1944 године на челу са својом дивизијом правцем Сслун — Скопље — Рашка — Краљево, а одатле горе поменути правцем према Зворнику. Штаб је стигао у Љубовију 4 децембра 1944 године. Командант дивизије генерал-мајор Хенкел. Сам штаб подељен је на два дела: одељење А — за вођење операција и одељење Б — за снабдевање.

Одељење А сачињавају: ађутант команданта дивизије мајор Рој, обавештајни официр поручник Клајнер, шеф прспаганде поручник Вебер, коме су придодани поручник Варендорф и капелник Фиртел, официр за везу поручник Улрих, ордонанс официр фон Гелдер, лекар др. Фауст, претседник војног ратног-суда др. Хенинг и инспектор Опиц.

Одељење Б сачињавају: шеф одељења мајор Рецлав, ксмандир штабне чете капетан Куше, саобраћајни официр мајор Полек, његов заступник поручник Шедел, главни благaјник (оберцалмајстор) Пикар, шефови (начелници) интендантура Лемпке и Франке, главни интендант за обућу Пенц, ветеринареки мајор Тома.

Бројно стање дивизије износи 8.000—>9.000 људи.

Национални састав дивизије је следећи:

25% Пољака,

20—25% Аустријаваца,

5% Елзашана,

2% Холанђана,

400—500 Италијана,

мали број Белгијанаца, нешто мало Чеха, а остало су Немци из Рајха и Судетских крајева.

Дивизија има два ловачка пука и то: 21 и 22 физилирски (пешачки) батаљон, допунски батаљон, пионирски батаљон, пекареку чету, техничку чету, две ауто-чете, ескадрон коњице за снабдевање муницијом, ветеринарску чету и мунициско слагалиште.

У погледу социјалног састава дивизије људство већином сачињавају сељаци и радници. Код коња се искључиво налазе сељаци. Има нешто учитеља, веома мали број чиновника.

Целокупно људство подељено је у три реда, односно у три класе: прву класу сачињавају прави Немци, другу полу Немци а трећу сви сетали. Разлот овоме класирању и степеновању углавном се тиче поверења, поступка и третмана.

Просечна старост војника је 25 година а старешина 30—35 година.

Цела дивизија креће се сектором Љубовија—Зворник. Трупe се крећу друмем с леве стране Дрине и то пешачке трупе и запрежна возила дању, а моторна возила ноћу. Немци су успели да оба моста код Љубовије поправе. Велики мост који се налази 2 км од Љубовије према Зворнику поправљен је дрветом и сада му је носивост 16 тона. Сто метара од овог моста идући друмом према Зворнику, с леве стране Дрине, поправљен је и онај други, мањи мост чија је носивост сада 24 тоне.

Структура дивизије је следећа: као строго оперативни и борбени делови дивизије су поменути два ловачка пука и физиљирски батаљон. Сваки пук има три батаљона, сваки батаљон има четири чете. У пуку су четврта, осма и тринаеста (јер трећи батаљон има увек пет чета) чета пратећих оруђа. У састав ових чета улазе лаки и тешки митраљези, противавионски и противтенковски топови, бацачи граната и бацачи пламена. У саставу дивизије налази се самостална артиљерија (око 20 топова). Генерал Хенкел се вози својим аутомобилом али испред њега увек иду извиђачка оклопна борна кола са посадом од 4 човека и три тешка аутоматска оруђа.

Делови „Принц Еуген“ дивизије расути су на читавом сектору од Пожеге до Љубовије. Задатак ове дивизије је да штити цовлачење и отступницу осталих трупа. Након тога треба да изврши минирање друмова и да дигне мостове.

Ову дивизију организовао је и образовао генерал Клепс Артур. Именовани је раније био аустријеки, потом румунски и на концу немачки војник. Из немачке војске (рајхсвер) отстрањен је и одатле је прешао у СС трупе. Након организовања поменуте дивизије био је њен командант све до маја месеца 1943 године. Тада је постављен за команданта V корпуса, пошто је добио задатак да организује још две муслиманске СС дивизије. После њега дошао је за команданта „Принц Еуген“ дивизије генерал фон Оберкам. Овај је био веома кратко време, све до новембра 1943 године. Онда за команданта долази генерал-мајор (оберфирер) Кум. Приликом повлачења ове дивизије из Ниша поменути Кум побегао је авионом за Немачку.

Како смо горе навели, као заштитница свих трију наведених дивизија остао је у Ужицу први пук „Принц Еуген” дивизије. Други делови отишли су напред.

Структура „Принц Еуген” дивизије:

Дивизија се састоји из два пука и то: 1 и 2 (раније 13 и 14) и 7 артилериског пука, који је разбијен па су делови његових оруђа придодати пуковима и убачени у састав истих. Сваки пук је имао 3 батаљона, сваки батаљон 4 чете од којих је четврта митраљеска. У саставу пука постојале су још следеће самосталне чете: пионирска чета, чета пратећих оруђа, пратећа чета штаба пука и комбинована чета коју су сачињавали: вод за везу, санитар и штабска интендантура.

Командант 1 пука је пуковник Деуш, који је са својим пуком остао у Ужицу. Командант 2 пука је генерал-мајор Шмитхубер. Поменути Шмитхубер, родом из околине Минхена, познат је као најкрволочнији официр ове СС дивизије. Исти је наредио масовно клање рањених партизана на Сутјесци. Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача подигла је оптужницу и интервенисала код међународне комисије за изручење овог злочинца, а на основу доказних средстава која је поднео војни суд XIV корпуса, веће код 45 дивизије.

Национални састав ове дивизије је следећи:

.50% Немци из Баната,

40% Немци из Румуније,

10% Немци из Хрватске, Словачке, Мемела и свих оних земаља које је Немачка у току рата окупирала.

Командно оеобље је 100% састављено од правих Немаца.

Социјални састав борачких јединица сачињавају најсиромашнији слојеви. Већином земљорадници, неквалификовани радници и занатлије.

На дан 6 децембра о. г. пристигла су на сектор Љубовија — Зворник три батаљона „Принц Еуген” дивизије. Први батаљон сместио се на 8 км од Љубовије у правцу Зворника, по кућама покрај друма. Где су смењени други и трећи није нам познато.

Делови 117, и то мањи, били су смештени у селу Вољавици с леве стране Дрине. Други, већи део исте дивизије смештен је у самом Зворнику. Наоружање ове дивизије је исто као и „Принц Еуген” дивизије, само што место пука брдске артилерије имају пук тешке артилерије, два тенка и 50 камиона.

Бројно стање ове дивизије око 10.000 људи. У њој су већином прави Немци.

Намера свих трију ових дивизија је да се пробију до Немачке. Официри објашњавају и мотивишу војницима ово повлачење као неопходну и нужну потребу да се сва немачка војска, све немачко људство повуче и сконцентрише на своју територију, односно у границе Рајха. Разлог овог повлачењу на властиту територију лежи у томе што Немачка сада, како они кажу, располаже са новим тајним оружјем и тада када сви Немци напусте окупиране територије она ће почети да употребљава то оружје. Прерана употреба тог оружја, кажу, могла би нашкодити оним војницима који се налазе ван границе Рајха. По фантазирању тих немачких официра то не би били бојни отрови, него неки ултра-виолетни зраци, далекометне ракете и далекометни хитци по принципу У-1 и У-2, али са већим, даљим и разорнијим дејством.

Постоји наређење да се све три ове немачке дивизије, а чији се делови сада налазе на десној обали Дрине, морају пребацили преко моста у ЈБубовији на леву обалу закључно до 15 децембра 1944 године.

Примећује се да Немци осетно оскудевају у бензину. Тако само кола од 3 тоне и преко добијају бензин и иду напред. Колима испод 3 тоне не дају бензин. Сва мања кола одузимају се тобоже од једне јединице и дају новој. Заправо та мала кола се уништавају, па макар била и нова. Официри то пажљиво раде и не дозвољавају да се то примети. Са одећом стоје веома рђаво. Официри пострцавају војнике и од сваког оног који има више од једног пара обуће, два пара рубља и вишак у о^елу одузимају и дају онима који немају. Са исхраном такође стоје лоше. Хлеб у тежини од 1 кг даје се за временски размак од 5 дана.

Однос између официра и војника је пун неповерења. Чак штавише прави Немци, и то војници из редова радника и сељака, стално се опијају и праве вицеце на рачун пропаганде коју воде официри. Прави Немци када се опију почињу бивати искренији са војницима другог и трећег реда, односно припадницима других нација у саставу њихове војске. У таквим приснијим моментима признају да су отсечени и да се налазе у безизлазној ситуацији и показују писма од својих кућа у којима им јављају да им је све уништено и порушено. Овакве разговоре увек завршавају са тврдњом, и резигнираном гестикулацијом, да је све оно што званичне новине доносе и немачки радио труби само обмана и лажна Гебелсова пропаганда.

По свему судећи, у редовима немачке војске која се налази на овоме сектору оштро се осећа црта подвојености.

Једни су мишљења и говоре исто као официри, а други, већином сељаци и радници, говоре обратно и супротстављају се њиховој пропаганди. Они виде да је рат изгубљен и желели би да се предају било Русима било партизанима али се плаше да ће бити побијени. Исто тако постоји подвојеност и код других нација у саставу њихове војске. Једни желе и имају намеру да побегну партизанима а други, пак, сарађују, помажу и деле мишљење официра.

Напомена: 5 противавионских топова који су бранили мост код Љубовије на Дрини повучени су 6 децембра о. г. за Сарајево.

У Љубовији се налази магацин хране за целу 11 ваздушну дивизију.

На друму код Бајине Баште према Љубовији и с леве и с деене стране смештена су складишта муниције.

1. пук „Принц Еуген“ дивизије добио је задатак да након повлачења свих немачких јединица, са овог сектора изврши-минирање друмова и рушење мостова, специјално оба моста код Љубовије.

Највећи део немачких камиона сконцентрисан је на друму Бајина Башта — Љубовија. На друму Рогачица — Љубовија покрај сваке ауто-колоне смештен је 1—2 противавионска топа.

II. Стање код непријатеља — четника:

Гро четничких снага налази се на сектору Рудо — Сјеница. Друмс Сјеница — Пријепоље пролазе четници поред немачких колона. Приликом бомбардовања Сјенице од стране савезника погинуло је око 200 четника.

Њихов морал срзао се до крајности. Иду без всље и сваки мобилисани гледа да укради погодан тренутак па да умакне. Официри и стари четници будно пазе и стално држе под присмотром мобилисане сељаке. Уколико ухвате неког бегунца одмах га на лицу места стрељају.

Официри говоре и пропагирају да им је циљ и задатак да се састану са савезницима — Енглезима, уђу у њихов састав, те да ће ое за 15 дана вратити у Србију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Шеф О. Ц.
п.поручник,
Шп. Н. Секуловић

БР. 166

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 10 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА
И ПРИПРЕМАМА ЗА НАПАД НА ЉУБОВИЈУ¹**

ШТАБ
14, СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. службено
10 децембра 1944
У 16 ч.

ШТАБУ ХХИИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Извештавамо вас да је наша бригада у току 9 децембра 1944 год. имала овакав распоред својих јединица:

2. батаљон се налазио на просторији Голо Брдо држећи положаје према Лазином Вису, тј. коти 752, где се налази непријатељ. 3. батаљон се налазио на просторији засеока Ђзфићи са две чете, док је са једном четом у засеоку Перићи према немачким положајима, управо према непријатељу који се налази два км испод школе од засеока Перићи. 1. батаљон остао је на истим положајима на којима је био у току ноћи између 8 и 9 децембра т.г., док се 4. батаљон пребацио са просторије засеока Милутиновићи у Доњу Оровицу.

2. батаљон је у току ноћи између 9 и 10 децембра т.г. вршио нападе на Лазин Вис, тј. коту 752, у садејству са два батаљона 24 бригаде која су требала извршити напад на положаје непријатеља изнад саме Љубовије, а лево од пута Пецка — Љубовија. Напад је протекао без успеха због тога што се непријатељ јако утврдио, постављајући испред својих положаја минска поља, и због тога што ће генерални напад уследити вечерае, тј. у току ноћи 10/11 децембра 1944 год., тако да су наши батаљони који су се налазили на горе вам изложеним положајима добили у току данашњег дана овакво наређење, а у духу наређења Штаба дивизије:

2. батаљон кренуће са своје просторије на којој се налазио преко Николића, Кучевца, Мичића и напасти мост на Дрини, са задатком да ликвидира непријатељске поеаде око моста и сруши мост.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/5, к. 1074.

1. батаљон са просторије горе изложене кренуће према Грачаници, Алугама, Лазиним Вису, тј. коти 752, Шанцу и нападати Љубовију.

3. батаљон са просторије горе изложене према Рашку, Владичици, Извору и нападати Љубовију.

4. батаљон са просторије горе изложене доћи ће у село Пољане и преко Бубњаве, тј. коте 432 и коте 362 нападати на Љубовију.

О резултатима и исходу ове борбе јавићемо вам накнадно.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

(М.П.)

пол.комесар
мајор,
В. Дрљачић

БР. 159

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 11 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИ
ПО СРБИЈЕ И ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВИ
О ИЗБИЈАЊУ НА КОМУНИКАЦИЈЕ УЖИЦЕ — НОВА
ВАРОШ И РАСНО — ВРХПОЉЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 285
И-ХП-1944
У 10 ч.

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ И XIV КОРПУСУ НОВИ

1. — Предњи делови XXV Дивизије избили на комуникацију: Ужице — Нова Варош код с. Збојштице и пресекали исту. Други делови XXV Дивизије овладали комуникацијом: Врхпоље — Расно — Пожега и на тој комуникацији заузели доминантну тачку Градина (к. 932). У десно држе линију: Роге — Сврачково — Караула — Врање —

² Види док. бр. 161.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/4, к. 732 А.

Јанковац — Летиње — Црна Стена (к. 616) на Крстацу —
Богићевићи — Лучани — Соколовина.

У борбама за комуникацију: Расна — Врхпоље уби-
јено је 25 Немаца. Овуда су Немци држали мања бочна обе-
збеђења.

2. — Две бригаде наше Дивизије избиле на линију:
Гостиница — Бела Црква — Црнокоса — Лорет. За сада на
том сектору непријатељ је гађао наше положаје артиле-
ријом.

3. — У току 10 ов. м. на комуникацији: Пожега —
Ужице чуле су се јаке експлозије и видели димови од упа-
љених објеката. По свему судећи непријатељ на овом сек-
тору благовремено уништава за њега мање важније објекте.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За -Штаб
(М.П.) командант-п.пуковник,
Сред. Урошевић

БР. 160

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 11 ДЕ- ЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИ- ВИЗИЈЕ О ДОЛАСКУ БРИГАДЕ НА ПРОСТОРИЈУ ТО- ЧИЛОВО — БАЧИЦА — РАСНО¹

ШТАБ VIII БРИГАДЕ
XXII ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл.
11-ХII-1944 г.

ШТАБУ XXII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Јуче 10 овога месеца у 17 часова стигли смо на одре-
ђену просторију као што је било предвиђено вашом запо-
вести од 8 овог месеца.²

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 43/5, к. 1074.

² Види док. бр. 158.

Рапоред јединица наше бригаде на новој просторији је следећи:

2 батаљон налази се на просторији с. Расно и служи као бригадна претходница у правцу непријатеља; у задатак овог батаљона је постављено да прикупља податке о непријатељу на сектору Сјеница, при томе обезбеђујући се са правца с. Читлук — с. Врсенице — Сјеница и северно од правца с. Житнића.

1 батаљон налази се на просторији с. Бачица, и служи као прихватница 2 батаљона и резерва у случају да овај ступи у борбу са непријатељем. У селу Точилову налази се наш 3 батаљон а 4 батаљон у селу Гурдијеље. Ова два задња батаљона служе као огњита бригадна резерва а истовремено с обзиром на путовање у последње време одмарају се и сређују своје једрице. Штаб бригаде са осталим деловима налази се на просторији села Мелај. На наведеним секторима успостављена је веза са 3 санџачким одредом који се са извесним деловима налази у Дугој Пољани. У току сутрашњег дана успоставићемо везу са 7 црногорском бригадом која се налази југозападно од Сјенице, тј. изнад цесте Бијело Поље — Пријепоље. Са јединицама 12 бригаде имамо везе.

Ситуација на сектору Расно — Сјеница и Расно — Дуга Пољана је следећа:

Непријатељ — Немци налазе се ушанчени ка положајима изнад с. Чедово — с. Увац — Крш Градац (к. 1207) — Радишића Брдо (к. 1244) — с. Дубница — с. Раждагиња — с. Бреза — Девино Брдо. Непријатељске снаге на свим овим секторима су нам непознате, али у правцу наших положаја има их отприлике 200—250 војника, док један батаљон се налази у самој Сјеници. Непријатељ који се налази у правцу нас располаже са лаким митраљезима, противтенковским митраљезима а испод к. 1244 нешто десно имају један топ. Остатак артиљерије налази им се између с. Увац и с. Чедово. Терен у правцу непријатеља је гол и са малим узвишењима — благим нагибима. У току сутрашњег дана испитаћемо терен и кренути са извесним деловима наших снага у правцу непријатеља рокирајући се према с. Раждагиња — Коритник (к. 1472). Наведени подаци прикупљени су од стране наше обавештајне десетине из батаљона.

Што се тиче исхране на нашем сектору за сада донекле може да задовољи, народ је расположен са нашим доласком и радо излази у сусрет потребама наших јединица, мада је сиромашан крај.

За сада је ситуација непромењена, уколико буде неких промена бићете благовремено обавештени.

Живело такмичење XXII дивизије НОВЈ!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-мајор,
Јаворина Савка

командант-мајор,
Ник. Звицер

(М.П.)

БР. 161

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 11 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБО-
ЂЕЊЕ ЉУБОВИЈЕ¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Стр. псв. бр. 11
11 децембра 1944 г.
у 16,00 ч.

ШТАБУ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Као што смо вам јуче јавили у нашем оперативном извештају,² наши батаљони су требали у току ноћи 10/11 децембра т.г. извршити напад на Љубовију и то у оваквом распореду:

2. батаљон кретао би се преко Николића, Кучевца и Мичића путем уз Дрину, са задатком да ликвидира непријатељске посаде око моста који води преко Дрине пут Зврника.

1. батаљон преко Грачанице, Алуге, Лазиног Виса (кота 752), Шанца, пут Љубовије.

3. батаљон преко засеока Рашак, Владичице, Извора ка Љубовији.

4. батаљон преко Пољане и Бубња, тј. коте 432 и коте 362 исто на Љубовију.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/5, к. 1074.

² Види док. бр. 158.

Напад је почео око 2 часа изјутра 11 децембра т.г., тако да је 2. батаљон после доста оштре борбе заузео заселак Николићи и дошао до Мичића. Како је непријатељ у самом селу се добро забарикадирао и утврдио, а истовремено поставио испред својих положаја минска поља, то наш батаљон није могао прећи тако јаке утврде, него и сада води борбу са непријатељским снагама.

1. батаљон је дошао до Лазиног Виса (кота 752) и води сталну борбу са непријатељем. Немогуће га збацити са коте, јер се исто тако добро утврдио и минирао простор испред себе.

3., пак, батаљон заузео је од непријатеља заселак Рашак и спустио се до Владичице где и овог момента води борбу.

Наш 4. батаљон сишао је до Бубњаве, заузимајући два пута коту 432 и два пута је морајући напустити због контрапада непријатеља, где се и сада води борба.

С леве стране нашег сектора налазе се јединице 9 бригаде које исто тако врше напад на комуникацију Љубовија — Рогачица.

Непријатељске снаге у самом граду Љубовији и околини нису се промениле.

Покушај довлачења нових снага у помоћ непријатељу у Љубовији осујетила је наша 7 бригада дочекавши непријатеља на коти 401, спуштајући се на цесту и не давши непријатељу да прође према Љубовији.

Непријатељ је у овој борби имао знатних губитака. Бројност још не знамо, али ћемо вам накнадно јавити.

Ми смо имали два мртва и осам рањених.

Таква изгледа ситуација- на нашем сектору до овог момента.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

пом. полит. комесара
капетан,
Рад. Шобот

(М.П.)

БР. 169

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД
11 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПРОДОР У ПРАВЦУ ПОЖЕГЕ¹**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
И-ХИ-44 год.
у 13.15 сати
Оп. бр. 85

ШТАБУ 16, 18 И 19 СРПСКЕ БРИГАДЕ

ПОДАТЦИ О НЕПРИЈАТЕЉУ:

Из извјештаја Штаба 16 Српске бригаде непријатељ врши повлачење са Крстаца у правцу Моравице. Наше јединице на том правцу овладале су Крстачким гробљем. На комуникацији недалеко од Пожеге према Моравици налази се већи број непријатељских камиона који врше дјелимичне маневре према Пожеги. Претпоставља се да су ови камиони спремни за евакуацију непријатељских војника са овог правца.

Извјештај 19 Српске бригаде депешом: Непријатељ тежи да се пробије комуникацијом Ужице — Нова Барош. Другом колоном тежи да се пробије Пожега — Ариље — Сјеница. Непријатељ оправља пут Ужице — Збојштица.

Извјештај да се непријатељ пробија комуникацијом Пожега — Ариље — Сјеница је нетачан.

У вези новонастале ситуације 18 Српска бригада хитно ће пребацити своја два батаљона на сектор 16 Српске бригаде ради смјењивања батаљона 16 Бригаде. Са једним дијелом својих снага тежити избити на Матјашевићи (к. 356) — к. 485 — Бјелошевац (к. 629), овладати Крстацом и на истом се утврдити уколико према процјени ситуације буде потребно. Тежити уништити непријатељске снаге на десној обали ријеке Мсравице и овладати истом. Напад на непријатеља предузети у току ноћи 11/12 о.мј.

16 Српска бригада хитно ће почети са пребацивањем својих расположивих снага на лијеву обалу Моравице ради смјењивања снага 19 ерпеке бригаде како је то наређено у заповијести издатој 10 о.мј. у 21 сат и 45 минута.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 45/5, к. 1074.

По доласку батаљона 18 Бригаде на Крстац и на садање положаје 16 бригаде, брзо пребацити цијелу бригаду на лијеву обалу Моравице са задатком: очистити терен од непријатеља: Милићево Село — Годовик — Рупељево, а потом очистити територију Горобиље и овладати десном обалом ријеке Ђетиње. Према процјени ситуације Штаба бригаде вршити продор даље према Пожеги и према комуникацији Пожега — Ужице.

19 Српска бригада, уколико непријатељ намјерава да се пробије комуникацијом Ужице — Нова Варош, ангажоваће своја два батаљона на ту комуникацију ради затварања правца Ужице — Нова Варош, а уколико буде потребно употребити и цијелу бригаду. Уколико непријатељ нема намјеру да се овим правцем пробије, већ само врши испаде у циљу одбацивања наших снага од Ужица, запосјести ову комуникацију на раскрсници код Врхпоље (к. 730) — Никојевићи са два батаљона и добро се утврдити на овом мјесту а са ееталим снагама, садејствујући са снагама 16 Српске бригаде, вршити притисак у правцу Рујевац — Поточање — Узићи.

У нападима и наступању одржавати чврсту везу међусобно и преко крила. Водити рачуна да се снаге не нагомилавају. Имати дубинске распореде снага са добрим прихватницама. Избјегавати беспотребне губитке.

Будно пратити ситуацију и бити предузимљиви (самоиницијативни). Развити јаку об. службу и не дозволити да се непријатељ неометано повлачи.

Бити стално у контакту са непријатељем и вршити стално притисак на истог.

Што чешће извјештаје достављати Штабу дивизије.

16 и 19 Бригада кориетиће телефонску линију која ће данас бити постављена од Штаба дивизије до с. Вигоште. 19 Бригада употребљава радио-станицу.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТ. КОМЕСАР
Милојица³

КОМАНДАНТ МАЈОР

² Види док. бр. 170 и 204.

³ Пантелић

БР. 163

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
12 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О ФОРСИРАЊУ ДРИНЕ¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Пов. оп. бр. 9
12. XII. 1944 г. у 11,30 ч.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Јутрос смо примили радиограм од генерала Владе Поповића,² упућен Вама или Штабу XVII дивизије, који гласи: „Радојица³ ме обавијестио о Вашим намјерама. Већ десет дана испитујем могућност пребацивања јер сам позван у Београд. Дуж цесте од Шепка до Зворника непријатељ држи све доминантне положаје. У Суљин Хану, Каракаји, Тржићу, Табанцима, Козлуку и Шепку непријатељ држи посаду. Бројно стање посаде тешко је установити, јер се често мијења. Израдили су и нека утврђења, али су углавном оријентисани на одбрану из кућа. Од тешког оружја имају тешке бацаче и лако рруће, које много искоришћују у борби против пјешадије.

Дрина је јако надошла и излила се мјестимично на нашу и мјестимично на Вашу страну. За 3—4 дана, под условом да буде без кише, немогућ је прелаз средствима с којима ми располажемо, сем код Козлука и Шепка. Ово сам лично испитао. В. Поповић"

Током јучерашњег дана и ноћи Дрина је толико надошла да нам је двије скеле потопила и 5 чамаца одвукла. Предузели смо извлачење скела и досад смо прикупили 11 чамаца.

Ноћас ћемо пробати са чамцима пребацивати мање групе са аутоматским оружјима преко Дрине и уколико се покаже могуће пребациваћемо пјешадију на сектору Бадовинци — Курјачица.

Наша артиљерија онемогућује непријатељу пролаз моторизацијом од Шепка за Бијељину, једино преко ноћи непријатељ успијева да без свјетла провуче камионе за Бијељину.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16—4, к. 982.

² Командант Трећег корпуса НОВЈ

³ Радојица Ненезић, командант Двадесет осме НОУ дивизије

Совјетска авијација јуче и данас напада концентрације непријатеља на сектору Бијељина —• Јања — Шепак — Козлук.

Наш шеф наоружаша капетан Манџић јутрос је стигао у Ваљево са 12 вагона муниције, те молимо да нам се одређена количина муниције чим прије додијели, јер је иста упућена на Штаб Групе дивизија.⁴

Молим Вас, ако располажете са бензином, да нам се додијели извјесна количина како би могли користити камионе које имамо за превоз муниције, хране, као и материјала потребног за градњу скела.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант-пуковник,
Глиго

П. С. Упућујемо једну радио-станицу да је прегледа Ваш телеграфиста јер иста не ради.⁵

¹ Одлуком Врховног штаба НОВ и ПОЈ, почетком децембра 1944 образована је Лужна оперативна група дивизија. Њу су сачињавали: Четрнаести корпус НОВЈ (у чијем саставу су биле Двадесет трећа, Двадесет пета и Четрдесет пета дивизија), Седамнаеста и Двадесет осма НОУ дивизија (види док. бр. 180).

⁵ Дописано на истој машини.

БР. 169

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 12 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА
ПРЕСЕКУ КОМУНИКАЦИЈУ СЈЕНИЦА — ПРИЈЕПОЉЕ
И ИЗВРШЕ ПРИПРЕМЕ ЗА НАПАД НА СЈЕНИЦУ¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 59
12. XII. 1944 г.
у 12 часова

ЗА П О В Е С Т

(Секција Пљевља — Сјеница —• Нови Пазар 1 : 100.000)

Ситуација: Непријатељ који је отступао од Косова преко Новог Пазара ка Сјеници з^адржао је своје заштитне снаге у Сјеници утврдивши се у самом месту и на положајима: с. Чедово — с. Увац — Крш Градац (к. 1207) — Радишића Брдо (к. 1244) — с. Дубница — с. Раждагиња — с. Бреза — Девино Брдо. У самој Сјеници јачина непријатеља је један батаљон, док су снаге за спољна осигурања града нешто мање. Непријатељско наоружање поред лаког аутоматског оружја располаже противтенковским митралезима и артиљеријом, која се налази на положајима између с. Увац и с. Чедово. Испод к. 1244 има један топ. Комуникацију Сјеница — Пријепоље држе у евојим рукама осигуравајући је са једне и друге стране. Комуникацију Нови Пазар — Сјеница заминирали су на више места. До Дуге Пољане пут је очишћен од мина.

Вероватно је да непријатељ тежи што пре да напусти Сјеницу, тим пре што осећа концентрацију наших снага, а задржава се само ради тога да би главника лакше отступила правцем Пријепоље — Прибој.

Југозападно од Сјенице налазе се јединице 7 црногорске бригаде, а југоисточно санџачке јединице.

8 бригада стигла је на линију с. Расно — с. Бачица — с. Точилово — с. Гурдијеље. У току данашњег дана избациће своје претходнице у правцу Раждагиња — Коритник.

12 бригада стигла је на линију Дуга Пољана, не сукобивши се са непријатељем, који је отступио ка Сјеници. Контакт са непријатељем до овог часа није успоставила.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 45/5, к. 1074.

У вези са раније постављеним задацима

НАРЕЂУЈЕМО:

1) 8 бригада: са једним батаљоном кренуће усиљеним маршем са садањих положаја правцем: с. Расно — с. Читлук — Требињско Поље — с. Рајновићи — с. Караула, на комуникацији Сјеница — Пријепоље, са задатком да овлада положајима јужно од комуникације, поруши објекте у близини с. Караула и спречи непријатеља да саобраћа овим правцем. Уколико би Штаб бригаде увидео да су потребне јаче силе за овај задатак, може одредити два батаљона. По доласку на положај с. Караула ухватити везу са јединицама XXXVII дивизије, које имају задатак да избију на исту комуникацију око с. Милошева Дола. Покрет извршити у току 13 ов. мееца.

Осталим снагама 8 бригада наступаће правцем Читлук — Раждагиња, одбацујући и унингавајући непријатеља око с. Раждагиње, и наступа ка Дубници са тежиштем да одбаци непријатеља са Дубнице и положаја Бреза те овлада овим положајима и држи их чврсто у својих рукама. По извршењу овога задатка демонстративним нападима и минобацачком ватрсм угрожавати Сјеницу тежећи да непријатеља набије у меето и овлада свим околним погодним положајима, првенствено Радишића Брдом (К. 1244). Везу између јединица које наступају ка Караули и ових ка Сјеници успоставити релејним станицама са по неколико курира, с тим да се међупрсстор од Карауле до Дубнице са једне и друге стране контролира бојним патролама. У задацима батаљона ово тачно назначити, напомињући који батаљон и докле има да шаље бојне патроле. Скренути пажњу јединицама које преецају комуникацију да полсжаје заузму више по дубини, како не би дозволиле непријатељу да их преко Шуруре и Доње Гоње опколи и отсеке.

2) 10 бригада: одмах по пријему ове заповести одредити један батаљон који ће кренути правцем Нови Пазар — Дуга Пољана. Задатак овога бата-

љона је да са својим снагама и мобилизацијом целокупног становништва способног за рад из Новог Пазара и села дуж комуникације поправи и оспособи за сваки саобраћај цесту Нови Пазар — Дуга Пољана. Осталим својим снагама кренути сутра у зору до Дуге Пољане. По доласку у Дугу Пољану ухватиТИ везу са 12 бригадом и продужити са поправљањем цесте ка Сјеници. Батаљон у Рашкој остаје до даљег наређења.

- 3) *12 бригада:* кренуће сутра у зору (13 ов. месеца) правцем Дуга Пољана — Штаваљ, где одваја два батаљона, који наступају правцем с. Богачићи — с. Чипаљи — с. Доња Вапа. Задатак ова два батаљона: да збаце непријатеља са положаја с. Чедово, овладају погодним положајима северно од Сјенице и спреме се за напад. Друга два батаљона крећу правцем Штаваљ — Хан — Драгојловићи са задатком да збаце непријател»а са Деврша Брда и избију на линију Девино Брдо — Бреза. По извршењу овога задатка избацити предње делове на положаје испред саме Сјенице и спремити се за напад. Успоставити везу са 8 бригадом и координирати рад при избацивању непријатеља са Брезе и Девина Брда, тако да напад почне једновремено.²
- 4) *Веза:* поред радио-везе шиљати два пута дневно писмене извештаје о ситуацији и развоју операција. Ради хитријег достављања дневних извештаја поставити успут релејне станице са релејима на бициклима где год то пут дозвољава.
- 5) *Комуникације:* обзиром да су исте заминиране, свака бригада формираће једну десетину за чистаче мина, којој придати једну или више стручних или бар нешто познатих људи око демонтажа мина и њиховог онеспособљавања. У крајњем случају, растрељивати оружјем минска поља. Све цивилно становништво уз комуникације мобилисати за рад, без икаквог изговора приморати свакога да

² Види док. бр. 170.

ради. Уколико добијемо справе за чишћење мина доделићемо их овим десетинама. Опасна места на путевима означивати.

6) *Дивизијска прихватница:*

евакуацију рашеника вршити у Новом Пазару. Превијалишта одредиће нггабови бригада.

7) *Штаб Дивизије:*

налазиће се у Новом Пазару, а оперативни део Штаба — Дуга Пољана.

Напомена: На простору Златар — Сухобор (северно од комуникације Сјеница — Пријепоље) налазе се две бригаде XXXVII дивизије. Веза!

На извршење,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-п.пуковник,

Живко Живковић

(М.П.)

Командант-пуковник,

Петро Попивода

Начелник-мајор,
Валентин Хорватић

Достављено:

Главном штабу Србије — на знање.

8, 10 и 12 бригади — на извршење.

XXXVII дивизији — на знање.

БР. 169

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 12 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБО-
ЂЕЊЕ ЉУБОВИЈЕ¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Ст. пов. бр. 12
12 децембра 1944 г.
у 12,00 ч.

ШТАБУ ХХИИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

У току јучерашњег дана, као што смо вам у прошлом оперативном извештају наговестили, водила се стално борба са непријатељем. Батаљонима смо издали наређење да око 17 часова 11 децембра 1944 г. изврше напад на непријатеља дуж читавог нашег фронта, што су они и урадили. Тако да су у току ноћи између 11 и 12 децембра т.г., водећи сталну борбу са непријатељем, постигнути ови резултати:

1. батаљон је заузео коту 752 (Лазин Вис).
3. батаљон спустио се до Владичице, где и овог момента води борбу.
4. батаљон је заузео коту 432 (Врачић) и води борбу са непријатељем који се налази на Кику (кота 362).

Од 2. батаљона немамо још никаквих извештаја, о чему ћемо вас накнадно известити.

Борба се и надаље води са неумањеном жеетином. Непријатељ довлачи појачања и врши велики притисак на наше линије, да би их поново потиснуо са заузетих положаја.

Иошто од батаљона нисмо добили извештај колико је непријатељ имао губитака у току ових борби, то ћемо вам накнадно јавити, јер смо наредили да нам најхитније доставе ове податке.

Ми смо имали три погинула и шеснаест рањених.

До овог момента таква изгледа ситуација на нашем сектору.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

пом. пол. комесара
КАПЕТАН,

(М.П.)

Р. Шобот

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 45/5, к. 1074.

² Види док. бр. 166.

БР. 166

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 12 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБО-
ЋЕЊЕ ЉУБОВИЈЕ¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Стр. пов. бр. 13
12 децембра 1944 г.
у 17,00 ч.

ШТАБУ ХХИИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

У току читавог дана, тј. 12 децембра 1944 год., дуж читавог нашег сектора води се врло јака борба са непријатељем, тако да је непријатељ, довлачећи појачања, а потпомогнут артилериском ватром с сну страну Дрине, успео да потисне наш 1. батаљон са Лазиног Виса (кота 752) и да овлада котом 432 (Врачић), коју је бранио наш 4. батаљон.

На осталим деловима нашег сектора није било више никаквих промена иако је непријатељ покушавао на све могуће начине и на осталим деловима сектора да потисне наше јединице. Нарочито је непријатељ активан био на сектору нашег 2. батаљона, тј. изнад села Мичића, убацивши јаке снаге на самом сектору и покушавши на све могуће начине да овлада једном котом која доминира самим селом, а и путем који пролази уз Дрину пут Љубовије, покрај самога села Мичића. Ту коту зову мештани Ђермановића Гај, али наш 2. батаљон и оваг момента одбија све непријатељске нападе.

Таква је ситуација на нашем сектору до овог момента.

Непријатељ је имао у тску ових борби, по извештајима наших батаљона, око 32 мртва, док смо ми имали 14 погинулих и 36 рањених.

Напомињемо вам да наши батаљони врше сада сталан притисак на непријатеља, да би га потисли са положаја. Борбе су у току.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб пом. пол. комесара
капетан,
(М.П.) **Рад. Шобот**

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/5, к. 1074.

² Види док. бр. 165 и 172.

БР. 169

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД
12 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД, ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ОСЛОБОЂЕЊЕ ПОЖЕГЕ И ГОЊЕЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА
У ПРАВЦУ УЖИЦА¹**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
12-ХИ-44 год.
у 10,30 сати
Оп. бр. 89

ШТАБУ 16 И 18 СРПСКЕ БРИГАДЕ

Штаб 18 српске бригаде нас извјештава да су њихове 4 стрељачке чете ушле у Пожегу. Борба се води западно од Пожеге.

Наредили смо радиограмом 19 бригади да избије на комуникацију Ужице — Д. Бардиште код Кремне са задатком пресијецања отступнице непријатељу.

16 бригада наставиће гоњење непријатеља у два правца и то: Десна колона правцем: Расна — Горјани — Ужице.

Лијева колона правцем: Расна — Вршњак — Врхпоље.

18 бригада наставиће гоњење непријатеља правцем: Пожега — Ужице, између комуникација Пожега — Ужице, Расна — Ужице.

Имати дубински распоред снага и избјегавати свако нагомилавање снага како би се избјегли губици од артилериске ватре.

Имати стално контакт са непријатељем и упућивати извиђачке патроле дубоко у непријатељску позадину са задатком извиђања непријатеља, нарочито установити на којој линији непријатељ образује нову одбрану.

Претпостављамо да ће непријатељ, уколико не намјерава брзо напустити Ужице, образовати предстражарске положаје Ужица на линији: Узићи — Рупељево — Градина — Кошута — Видино Брдо и Узићи — Шерел — Трешњица, те на ову линију обратити пажњу.

Од сјутра (13 о.мј.) Штаб дивизије налазиће се у Ариљу, гдје слати извјештаје.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 45/5, к. 1074.

Шаљите редовито извјештаје као што сте слали по-
следња 24 сата.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

КОМАНДАНТ МАЈОР
Урош

БР. 168

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 12 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
САДЕЈСТВО ЈЕДИНИЦАМА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИ-
ЗИЈЕ ПРИЛИКОМ ФОРСИРАЊА ДРИНЕ¹**

ШТАБ
45 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. бр. 38
12. XII. 1944

ЗАПОВЕСТ

(Секције: Бијељива, Шабац, Зверник, Крупањ,
размера 1:100 000)

Ситуација: Јединице 2 пролетерске дивизије осло-
бодиле су град Пожегу и надиру даље према Ужицу. Једи-
нице 23 дивизије врше јак притисак на комуникацију Љу-
бовија — Рогачица у циљу овлађивања истом и спречавања
извлачења непријатеља. Јединице 17 ударне дивизије из-
биле су на линију Лозница — Лешница и имају задатак
форсирати реку Дрину. Јединице 28 ударне (хрватске) ди-
визије налазе се преко Дрине на правцу надирања 17
ударне дивизије. Наша дивизија добила је задатак потпо-
моћи јединице 17 ударне дивизије за што успешније и брже
форсирање реке Дрине.² У вези предњег,

НАРЕЂУЈЕМО:

20 српека бригада По пријему ове заповести извршиће по-
крет са свим евојим деловима из обла-
сти с. Думан правцем с. Думан — Осе-

³ Види док. бр. 180.

¹ Препис оригинала, писан на машини, налази се у архиви
Војноисториског института под рег. бр. 7/1, к. 1329.

² Види док. бр. 180 и 202.

чина — с. Завлака — с. Брезовица, где ће се сместити и сачекати даље наређење.

У сваком случају настојати да у току 13 о.м. приспе на просторију с. Завлака — Брезовица и смести се.

23 српска бригада 13 о.м. рано ујутру извршиће покрет са просторије с. Осечина правцем Осечина — Драгинац и сместити се делом у с. Драгинац, а делом (најмање два батаљона) у селима северозападно од Драгинца — Д. Мале и Великог Села. На одређену просторију бригада треба такође да приспе у току 13 о.м., где ће сачекати ново(наређење.

24 српска бригада Извршиће покрет из области Крупња 13 о.м. и подесити кретање тако да у току 14 о.м. (за дана) приспе на просторију с. Горње и Доње Недељице, где ће се сместити. Одмах по приспећу на ову просторију, бригада ће се повезати са деловима 17 дивизије (област Лозница) и активно се интересовати о ситуацији на сектору ове дивизије.

Штаб дивизије 14 о.м. приспеће у с. Драгинац, где му поднети извештаје.

Дивизиска интендантура 13 о.м. отпочеће са покретом и сместити се у с. Драгинац.

Дивизиска болница 14 о.м. извршиће такође покрет и сместити се у с. Драгинац.

Штабови бригада и батаљона обратиће нарочиту пажњу на прикупљање, проналажење и увођење у своје јединице заосталих делова у току маршева.

Нарочиту пажњу обратити на брзу и правилну поделу оружја и муниције, које је додељево јединицама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-п.пуковник, Ком.андант-п.пуковник,
с.о. с.о.

Начелник штаба-п.пуксвник,
Милан Абрамовић, с.р.

Да је препис веран оригиналу тврди и оверава
начелник штаба
потпуковник
(М.П.) Милан Абрамовић

БР. 169

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА И
СИТУАЦИЈИ НА КОСМЕТУ ОД 27 НОВЕМБРА ДО 12 ДЕ-
ЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ПРЕГЛЕД РЕЗУЛТАТА БОРБИ ЗА ВРЕМЕ ОД 27-Х1
ДО 12-ХП 1944 Г.

1.— У току овог времена дивизија је са својим једи-
ницама извршила 2 офанзивне акције.

2.— Ослобођене су три општине које су још држале
наоружане арнаутске банде.

3.— Непријатељ је имао губитака: убијених 40, за ра-
њене није утврђено.

4.— Заплењеног материјала: 338 пушака, неколико
хиљада метака за пушке, 25 пиштола, 2 пушкомитраљеза
као и друге разне војничке спреме.

5.— Наши губици: мртвих 7, рањених 15 (у прилогу
се доставља преглед губитака).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Политком, п.пукшник,
Милија Станишић

Командант, п.пуковник,
Том. Ј. Поповић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 45/5, к. 1074.

² Види док. бр. 166.

(М.П.)

БР. 170

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ГЛАВНОГ ШТА-
БА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 11 НОВЕМБРА ДО 13 ДЕ-
ЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

11 новембар 1944 год.

1.— Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2.— Подаци о нашим снагама:

Извршена смена јединица XXII и XXIV дивизије.
XXIV дивизија стигла у Ниш.

3.— Операције:

На сектору Чачка и Краљева затишје. Смањена ак-
тивност артилерије.

¹ Оригинал, пиан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 8/6, к. 181.

ПРЕГЛЕД' ГУБИТАКА
погинулих, рањених и несталих
Штаба'46 дивизије Н.О.В.Ј. у времену од 26-Х1
до 12-ХИ 1944 г.

Дан борбе	Јединица	Погинуло				Рањено			Нестало			Примедба	
		1 Бораца	Подофицира	Официра	Свега	Бораца	Подофицира	Официра	Свега	Бораца	Подофицира		Официра
У времену од 26-Х1 до 12-ХИ 1944 год.	26 бригада	1	1		2	2		1	4				Погинули: Душан М. Ри- стић, к-дир праг. чете Рањен: Нишковић А. Вукосав, к-дант бата- љона
	27 бригада		5		5	10		1	11				
	С в е Г а	6	1		7	12	1	2	15				

Јединице Х1Л/1 дивизије под притиском јаким шиптарских снага и после огорчене борбе повукле се на линију: Китка — Св. Илија. Непријатељу су нанети велики губици. Наши губици: 100 избачених из строја.

4.— Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5.— Непријатељ. авијација:

Неактивна.

6.— Време:

Киша.

7.— Место штаба:

Непромењено.

Укупни наши губици:

избачених из строја — 100.

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

12 новембар 1944 год.

1.— Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2.— Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3.— Операције:

На сектору Чачак — Краљво 9 и 10 ов. месеца, на отсеку Бресница — Гунцати, јединице XVII дивизије одбиле су непријатељске противнападе. У рејону села Лађевци непријатељ појачавши своје снаге покушао да овлада повољнијим положајем на Котленику, али је одбијен уз губитке.

На отсеку Кнића јединице XVII дивизије данас су одбиле Еише непријатељских противнапада на крилима распореда. Непријатељ је имао веће губитке.

На сектору Косова, на отсеку: Митровица — Припгина, јединице II бугарске армије избиле су на линију: Качандол — Буринце — Шуковац — Бараина — Кодра Учвт — Ајкобила. На отсеку Врање — Прешево борбе се воде у Кончуљоком Теснацу.

На осталим секторима без промена.

4.— Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5.— Непријателска авијација:

Неактивна.

6.— Време:

Киша.

7:— Место штаба:
Непромењено.

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

13 новембар 1944 год.

1.— Псдаци о непријатељу:

Непријатељ држи Ужице, Пожегу, Чачак, Краљево, целу долину Ибра и Косово Поље.

На сектору Чачак — Краљево налазе се четири непотпуне немачке дивизије и то: 117, 297, 104 и „Принц Еуген” — око 30.000 Немаца, од којих 1.000 белогардејаца, 55 тенкова, средње тонаже, 5 „Тигрова”, 8 „Фердинанда”, око 30 топова разног калибра и 90 борних кола.

Северно од Косовске Митровице има око две, а јужно око пет немачких дивизија.

Главне немачке снаге повлаче се правцем: Косовска Митровица — Нсви Пазар — Сјеница — Пријепоље и даље ка Сарајеву.

Непријатељ се на положајима утврдио и врло жилаво брани комуникацију преко Косова и у долини Западне Мораве.

2.— Псдаци о нашим снагама:

— XXIII дивизија на сектору Чачка, са једном бригадом у рејону Коејерића на правцу Ужице — Ваљево;

— XVII дивизија у рејону Кнића са задатком дејства према Чачку;

— XXV дивизија на сектору Краљева, на отсеку: М. Борча — Чемерница — с. Витановац — Западна Морава;

— II тролетерска дивизија на сектору Краљева, на отсеку: Врпска Ада — с. Врба — Тава (к. 550) — Матарушка Бања;

— XI.У дивизија у покрету на сектор Ваљева правцем: Крагујевац — Г. Милановац — Љиг — Ваљево;

— XXII дивизија на просторији: Подујево — Лапаштица — Пакаштица — Сиљевица, на десном крилу распореда II бугарске армије која оперише према Приштини и Митровици и налази се на линији: село Качандол — с. Буринце — с. Шуковац — с. Бараина — Кодра Учвт — с. Ајкобила;

— XIЈУ1 дивизија садејствује бугарским снагама које оперишу од Бујановца ка Гњилану и воде борбе у Кончуљском Теснацу. Ова дивизија протерала је непријатеља до Муховске Реке, а са једном бригадом успела је и да пређе ову реку.

Косовске јединице: 2 и 3 бригада пребациле су се према Скопској Црној Гори у циљу дејства на Косово са тог правца, 4 бригада налази се у Додујеву;

— XXIV дивизија налази се у рејону Ниша;

— XIЛШ дивизија налази се на просторији: Неготин — Петровац — Параћин — Зајечар.

На свим секторима свакодневно непријатељ врши противнападе, које наше јединице одбијају, наносећи непријатељу веће губитке.

3.— Операције:

На сектору Чачка и Краљева непријатељ врши мање испаде у циљу извиђања и узнемиравања. Код Краљева јача обострана артилеријска делатност. Губици непријатеља: 9 мртвих и 15 рањених. Наши губици: 1 мртав и 4 рањена.

На осталим секторима без промене.

4.— Задаци потчињеним јединицама:

По доеадањем.

5.— Непријатељска авијација:

Неактивна.

6.— Време:

Облачно.

7.— Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

	мртвих	9
	рањених	15
Укупни наши губици:		
	мртвих	1
	рањених	4

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

14 новембар 1944 год.

1.— Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2.— Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3.— Операције:

На сектору Ужице — Пожега — Чачак непријатељ држи полсјаје северно од комуникације коју обезбеђује. На овом сектору била је само артилериска делатност.

На сектору Чачак — Краљево непријатељска артилерија стално је активна. Непријатељ вршио неколико про-

тивнапада, нарочито на отсеку Прељина — Бумбарево Брдо — Лађевици. Сви непријатељски противнапади одбијени су уз осетне губитке по непријатеља. Тежиште непријатељског притиска је на Бумбаревом Брду. Једно одељење XXIII дивизије код Чачка препадом уништило 20 немачких војника. Код Краљева, на ртеку Морава — Ибар, одбијен непријатељски противнапад. Губици непријатеља: 24 мртва.

На осталим секторима локалне борбе и извиђачка делатност.

4.— Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5.— Непријатељска авијација:

Неактивна.

6.— Време:

Облачно.

7.— Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих 44

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

15 новембар 1944 год.

1.—> Подаци о непријатељу:

Немци по напуштању Прешева у њему оставили Арнауце, који праговарају са косовско-метохиским јединицама. Немачка главнина повукла се из Кончуљског Теснаца, где су оставили само заштитницу.

Непријатељ стално саобраћа друмом Ужице — Вишеград. Железничка пруга на овом делу не ради. Углавном саобраћај се врши у правцу Сарајева.

2.— Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3.— Операције:

На сектору Чачак — Краљево обострана артилериска делатно-ст. Слаби непријатељски противнапади на отсеку с. Бресница — с. Гунцати одбијени су уз губитке по непријатеља.

На осталим секторима без промене.

4.— Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5.— Непријатељска авијација:

Неактивна.

6.— Време:

Лепо.

7.— Место штаба:
Непромењено.

(МП)

* Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

16 новембар 1944 год.

1.— Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2.— Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3.— Операције:

На сектору Чачак — Краљево појачана делатност непријатељске артилерије. Непријатељ врши локалне противнападе, који су успешно одбијени уз осетне губитке за непријатеља.

На сектору Косова јединице XXII дивизије водиле су јаку борбу на положајима Оштро Копље и Кодра Наљт и успеле да заузму Кодра Наљт, наневши непријатељу осетне губитке.

Једна бригада XII,У1 дивизије, са бутарским јединицама, ушла у Гњилане без борбе, пошто су га Немци раније били напустили. Јединице XIЛЧ дивизије продужиле су гоњење непријатеља према Приштини.

Последња два дана јединице Иbareког одреда у акцијама на ибарској комуникацији избациле из строја 120 немачких војника и заплениле извесну количину ратног материјала.

4.— Задаци потчињеним јединицама:

По доеадањем.

5.— Непријатељска авијација:

Неактивна.

6.— Време:

Лепо.

7.—I Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

избачених из строја 120

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

17 новембар 1944 год.

1.— Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2.— Подади о нашим снагама:

XI_U1 дивизија налази се са једном бригадом у Гњилану, другом у с. Доморовце и трећом у Бујановцу.

Остало непромењено.

3.— Операције:

На сектору Чачак — Краљево јединице XVII дивизије снажним и изненадним нападом одбациле непријатеља и заузеле Винотрадић (к. 472) и Концило (к. 590), јужно од села Гунцати. Непријатељ је имао веће губитке.

Јединице Ибарског одреда напале 600 Немаца у селима Шипачини и Гувништу, југозападно од Сувог Рудишта. Непријатељски губици: 36 мртвих и 5 заробљених; заплењено: 3 „шарца" и 25 пушака.

На осталим секторима без промене.

4.— Задаци потчињеним јединицама:

У вези са постепеним извлачењем немачких снага са сектора Краљево — Чачак, у споразуму са Штабом 68 совјетског корпуса, одлучено је да се јаче активирају совјетске и наше снаге на овоме сектору.

У циљу лакшег и потпунијег обједињења свих акција јединица на сектору Краљево — Чачак, XVII дивизија стављена је под команду Штаба XIV корпуса за време док трају ове операције.

Наређено Ибарском одреду да у вези претстојећих операција наших јединица на сектору Чачак — Краљево, у току 18 и 19 овог месеца, изврши пресецање комуникације Краљево — Рашка на најпогоднијим местима, са задатком затварања ове комуникације.

О претстојећим операцијама извештен је Штаб II бугарске армије, која оперише на Коеову, да у времену извођења операција — 18 и 19 ов. месеца — јаче активира своје снаге на Косову.

5.— Непријатељска авијација:

Неактивна.

6.— Време:

Облачно.

7.— Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	36
заробљених	5

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Примораи

18 новембар 1944 год.

1.— Подаци о непријатељу:

Немачки моторизовани делови у последње време редовно одлазе од Чачка ка Вишеграду. У долини Ибра једна непријатељска колона у покрету од Руднице ка Митровици. Остало непромењено.

2.— Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3.— Операције:

На сектору Чачак — Краљево, ноћу 17/18 овог месеца, Немци су напали положаје 15 бригаде XVII дивизије на западним падинама Котленика. Непријатељ је одбијен уз губитке већег броја мртвих и рањених. Заробљено 9 Немаца, од којих 1 капетан.

Јединице XI¹ дивизије заједно са Бугарима продужују надирање од Гњилана према Приштини.

4.— Задачи потчињеним јединицама:

По доодањем.

5.— Непријатељска авијација:

Неактивна.

6.— Време:

Лепо.

7.— Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

заробљених 9

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

19 новембар 1944 год.

1.— Подаци о непријатељу:

Непријатељ се убрзано повлачи. Од Рашке за Краљево непријатељеки камиони преносе трупе, муницију и бензин.

2.— Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3.— Операције:

На сектору Чачак јединице XVII дивизије у току данашњег дана потисле су непријатеља ка Морави и избиле У село Мојсиње, где је код цркве опкољена једна немачка група, која се уништава уз садејство совјетске артилерије. У селу Бресници опкољена је већа група Немаца. До сада су Немци има'ли веће губитке у мртвима и рањенима.

18 ов. месеца јединице Црвене армије заузеле су положај Лорет код Пежеге и продужиле надирање ка Пожеги. Наше јединице садејствују.

На сектору Косова јединице II бугарске армије и наше XXII дивизије предузеле су офанзиву према Косовској Митровици, Вучитрну и Приштини и после огорчене борбе ослободиле Приштину. Непријатељ је имао велике губитке. Продужује се гоњење непријатеља ка Вучитрну.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По доеадањем.

5. • — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. • — Време:

Облачно.

7. — Место штаба:

Непромешено.

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

20 новембар 1944 год.

1. •< Подаци о непријатељу:

На сектору Западне Мораве налазе се 4 непотпуне немачке дивизије и то: 117, 297, 104, делови „Принц Еуген“ дивизије и 99 пук I алписке дивизије. Немци постепено извлаче своје снаге. На овоме сектору непријатељ је посео ове положаје: с. Крушевица — с. Трешњари — Берановац • — северни део с. Врбе — јужни део с. Витановац — с. Шумарице • — с. Сирча — с. Опланићи • — с. Поповићи • — западне падине Котленика — • Тавник пл. — • с. Бечањ — с. Мрчајевци — • с. ЈБубић — Алаучко Брдо — Острвица — Јелен До — Бакионица и даље са јачим обезбеђењем ка Ужицу.

На сектору Косово према нашим и бугарским јединицама налазе се: 13, 22, 714 и мањи делови дивизије „Принц Еуген“ и 41 пешадиска дивизија.

Наоружање еа којим непријатељ располаже није у детаљу познато, али је примећено да непријатељ располаже са већим бројем тенкова и топова већег калибра.

Све мостове на друму и на железничкој прузи од Рашке до Краљева Немци су минирали.

2. — Подаци о нашим снагама:

а) Рејон Ваљева:

— ХИУ дивизија са једном бригадом на сектору Пецка, са задатком затварања правца: ЈБубовија — Пецка — Ваљево (ова бригада је у вези са деловима XXVIII дивизије код села Грачанице северно од ЈБубовије), а две бригаде

затварају правце: Ужице — Косјерићи — Ваљево и Пожега — Мионица. Делови ове дивизије садејствују јединицама Црвене армије у борбама код Пожеге.

б) Сектор Западне Мораве:

Отсек Чачак: XXIII и XVII дивизија.

— XXIII дивизија на линији: Видовски Тунел — Љубић, а једна бригада на отсеку Пожега садејствује јединицама Црвене армије.

— XVII дивизија на линији: Прељина — пл. Копаоник² са задатком дејства према Чачку и комуникацијама Западне Мораве.

Отсек Краљева: XXV и II пролетерска див.

— XXV дивизија на линији: М. Борча — Чемерница — Витановац — Западна Морава.

— II пролетерска дивизија на линији: Врпска Ада — с. Врба — Тава (к. 550) — Бања Матаруге.

в) Сектор Коеова: XXII, X1Д/Т дивизија и косовско-метохиске јединице.

— XXII дивизија садејствује јединицама II бугарске армије и надире од Приштине преко Вучитрна ка Митровици.

— X1Д/1 дивизија на просторији Гњилане — с. Доморовце — Бујановац, садејствује јединицама I бугарске армије са сектора Гњилане — Урошевац ка Косову.

— Коеовске јединице (2 и 3 бригада) садејствују јединицама I бугарске армије на правцу Урошевац — Липљан. Једна бригада (4) налази се у Подујеву, а једна (1) у саставу македонских јединица.

г) XXIV дивизија налази се у рејону Ниша са задатком држања територије и чишћења од заосталих четника.

— X1ЛШ дивизија налази се на просторији: Неготин — Петровац — Параћин — Зајечар са задатком држања просторије и чишћења од заосталих мањих четничких банди.

Подаци о савезничким снагама:

а) Јединице Црвене, армије: 68 корпус са штабом у Крагујевцу.

— 93 дивизија: са делом снага на отсеку Пожега; 226 пук на линији: к. 322 — к. 280 — с. Вранићи; 51 пук на линији: с. Шебећи — с. Прељина — с. Шеварлићи.

— 223 дивизија: штаб у Врњачкој Бањи, Један пук на сектору Краљева, а остале јединице на просторији: Трстеник — Крушевац.

² Котленик

—' 52 дивизија: штаб у Раљи, јединице на просторији: Рипањ — Неменикуће — Стојник.

б) Бугарске јединице: I и II армија оперишу на Косову и то: I армија по заузимању Гњилана и Урошевца надире ка северу, а II армија по заузимању Приштине надире преко Вучитрна ка Митровици

У долини Ибра омета непријатељски саобраћај и руши комуникације Ибарски партизански одред (јачине око 1.000 људи), а у долини Западне Мораве, код Пожеге, 14 бригада XXIII дивизије.

3. —• Операције:

Није било значајних.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. •— Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. —• Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

21 новембар 1944 год.

1. —• Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Сектор Ужице — Чачак: делови 93 дивизије Црвене армије и XIЈУ и XXIII дивизије запосели су полазне положаје за избијање на комуникацију Чачак — Пожега.

Сектор Чачак — Краљево: Јутрос у 8 часова започеле су операције делова 223 дивизије Црвене армије и наших II пролетерске и XXV дивизије за потпуно отсецање Чачка и са југа и са запада. Наставља се притисак наше XVII дивизије према Морави.

Сектор Косово: Јединице XXII дивизије, на десном крилу јединица II бугарске армије, у наступању према Косовској Митровици и Вучитрну, блокирале су групу Немца на Оштром Копљу и деловима избиле у рејон Бајгоре, где се продужавају оштре борбе.

У Припггини, приликом њеног ослобођења, заплењено је животних намирница, нешто оружја и 700 железничких вагона.

4. — Задаци потчињеним јединицама:
По досадањем.
5. — Непријатељска авијација:
Неактивна.
6. — Време:
Киша.
7. — Место штаба:
Непромењено.

(М.П.)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

22 новембар 1944 год.

1. —' Подаци о непријатељу:
Непромењено.
2. —• Подаци о нашим снагама:
Непромењено.
3. — Операције:

Сектор Љубовија: Јединице XIY дивизије одбиле су локалне нападе код Рогачице и Љубовије и нанеле непријатељу веће губитке у мртвим и рањеним.

Сектор Ужице — Чачак: 14 бригада XXIII дивизије у напредовању ка линији: Пожега — Тучково избила је на Јелен До. Немци су протерани са Гвоздаца. Губици непријатеља: 120 избачених из строја. Заплењено:- 36 митраљеза, 2 бацача и друге ратне спреме.

Сектор Чачак — Краљево: Јединице XVII дивизије потисле непријатеља са западних падина Копаоника³ и овладале североисточним делом села Тавник и Лађевци и северним делом села Бресница. Губици непријатеља: 56 мртвих, 68 рањених и 7 заробљених. Јединице XXV дивизије одбациле су непријатеља са положаја Шумарице. Губици непријатеља: 105 мртвих и 120 рањених. Заплењено: 35 пушака и другог ратног материјала.

Сектор Косова: У јаком налету са Копаоника и од Вучитрна јединице XXII дивизије потиснуле су непријатеља и уз садејство јединица II бугарске армије ослободиле Косовску Митровицу. Непријатељ је имао велике губитке.

У тродневним борбама на Копаонику јединице Ибарског одреда нанеле су непријатељу следеће губитке: 147 мртвих, већи број рањених и 19 заробљених; заплењено: 6 „шараца", 3 пушкомитраљеза, 5 стројница, 5 пиштоља, 120 пушака, 6 коња и много другог плена, као и једна раг

³ Котленик

дио-станица са целокупним прибором. Наши губици: 12 мртвих и 11 рањених.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

Обзиром на убрзано извлачење немачких снага ибарском комуникацијом наређено Ибарском партизанском одреду да активира своје јединице на комуникацији и изврши потребна минирања. Такође спречити непријатеља у рушењу важних објеката на комуникацији.

5. — Непријатељска авијација:

Непријатељска авијација бомбардовала и митраљирала положаје јединица ХБУ дивизије код ЈБубовије, али без икаквог резултата.

6. •— Време:

Лено.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља :

мртвих	308
рањених	188
заробљених	26
избачених из строја	120

Укупни наши губици:

мртвих	12
рањених	11

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

23 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу

На отсеку с. Мојсиње — Видовски Тунел има три пука Немаца.

Око 50 камиона и више возова свакодневно непријатељ извлачи — људство и материјал — према Ужицу.

Авионима непријатељ дотура муницију и пребацује рањенике у позадину.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Сектор ЈБубовија — Рогачица:

22 и 23 ов. мееца код Рогачице непријатељ је вршио више узастопних напада на јединице ХБУ дивизије. Сви напади непријатеља одбијени су. Губици непријатеља: 100 мртвих, 200 рањених и 10 заробљених; заплењено: 13 „ша-

раца", 1 топ, 3 бацача, 20 пушака и другог ратног материјала. Наши губици: 9 мртвих и 26 рањених.

Сектор Краљево: Јединице II пролетерске дивизије ноћу 22/23 покушале прећи Ибар, јужно од Матарушке Бање, али услед надошле воде нису успеле.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих **100**

рањених **200**

заробљених 10

Укупни наши губици:

мртвих 9

рањених **26**

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

24 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

На сектору Краљево две бригаде XXV дивизије преузеле сектор II пролетерске дивизије од Западне Мораве до Рибнице.

Остало непромењено.

3. — Операције:

Две бригаде II пролетерске дивизије одбацивши непријатеља са десне обале Ибра избиле су на комуникацију Краљево — Ушће на делу с. Замчање — с. Церје и потпуно укочиле непријатељски саобраћај ибарском комуникацијом. Стотине непријатељских моторних возила, заустављених на путу, налазе се непосредно под ватром наших јединица. Непријатељски очајни покушаји да се ослободе од уништавања оетају без успеха. Борба даље траје.

Јединице XXII дивизије 23 овог месеца на јуриш су заузеле рудник Трепчу и Звечане. Наше јединице имале су велики плен.

Сектор Љубовија — Ужице: Од правца Љубовије непријатељ вршио напад на јединице ХБУ дивизије, које затварају правац према Пецкој, али је одбијен уз губитке: 19 мртвих и 26 рањених; заплењено: нешто пушака и остале спреме. Ноћу 23/24 ов. месеца јединице Х1/У дивизије нападе су непријатеља на делу Ужице — Пожега и ујутру рано успеле су да овладају линијом: Бановина (к. 673) — Метаљка — Ралетићи (к. 623) — Лелићи —• к. 550 — Мала Црнокоса (к. 698) — Бобија (к. 696) — Миљаковина — Средње Брдо (к. 559) —• с. Пријановићи. Непријатељ се и даље упорно брани и врши противнападе.

4. — Задачи потчињеним јединицама:

У вези новостворене ситуације на ибарској комуникацији од стране јединица II пролетерске дивизије, наређено је:

1. —• Штабу XIII корпуса: — да XXII дивизија врши најенергичнији притисак на непријатељске снаге које од Косовске Митровице отступају према Рашкој и да оваквим дејством искористи ситуацију за потпуно уништење непријатеља. Такође да се извести Штаб II бугарске армије да у том смислу предузме одговарајуће енергичне мер^.

2. — Ибарском партизанском одреду: — да активира све своје јединице на свом сектору и енергичним дејством на комуникацији искористи забуну која је настала код непријатеља новоствореном ситуацијом.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Облачно.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	19
рањених	26

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

25 новв.мбар 1944 год.

1. —« Подаци о непријатељу:

Немци се ужурбано повлаче ка Новом Пазару и Краљеву. Све железничке мостове од Косовске Митровице до Рашке порушили су.

Од Лепосавића до Рашке претрпан је пут тенковима, топовима и пешадијом.

Да би осигурао комуникацију Ибарском долином, непријатељ упорно покушава да овлада гребеном Копаоника, али бива увек одбачен од јединица Ибарског одреда уз велике губитке по непријатеља.

2. — Подаци о нашим снагама:

X1ЈУ1 дивизија налази се на Коеову: једна бригада у Гњилану, једна у Приштини и једна у Липљану. Задатак им је разоружавање одбеглих Арнаута и помоћ косовско-метохиским јединицама у успостављању власти.

XXII дивизија са двама бригаама наступа према Рашкој и Новом Пазару.

Остало непромењено.

3. — Операције:

Ноћу 24/25 ов. месеца јединице X1ЈУ дивизије еавладале су непријатељеки отпор у селу Костојевићи. Непријатељ је имао велике губитке.

На сектору Ужице — Чачак, 24 ов. месеца, непријатељ противнападом потиснуо две бригаде ХБУ дивизије и руске јединице и овладао поново селом Каран, селом Глумач и Бијелом Стеном (к. 502).

На сектору Пожеге јединице XXIII дивизије у садејству са јединицама Црвене армије овладале су положајима источно од к. 850. Непријатељски противнапади на Гвоздацу одбијени су. Губици непријатеља: 80 мртвих и 115 рањених.

Уз подршку јаке артилерије непријатељ је успео да овлада положајима: с. Лорет (к. 732) — Смишаљ (к. 679) — Бобија (к. 696). Положаји су прелазили више пута из руку у руке. Губици непријатеља: 157 мртвих и 172 рањена. Заплењено: 3 „шарца“, 2 стројнице, 30 пушкомитраљеза и остале ратне спреме.

Непријатељска колона јачине 500 људи покушала, је да избије на Јелову Гору. Јединице ХЕУ дивизије одбиле су непријатеља наневши му следеће губитке: 70 мртвих и 103 рањена. Наши губици: 8 мртвих и 6 рањених.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

Наређено Ужичком партизанеком одреду преко Штаба X1ЈУ дивизије да се пребаци на сектор Каона — Лопатница и да садејствује јединицама II пролетереке дивизије на левој обали Ибра.

5. —1 Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

- Непромењено.

Укупни губици непријатеља:		
мртвих		307
рањених		390
Укупни наши губици:		
мртвих		8
рањених		6
	(МП)	Начелник штаба, генерал-мајор, Рудолф Приморац

26 новембар 1944 год.

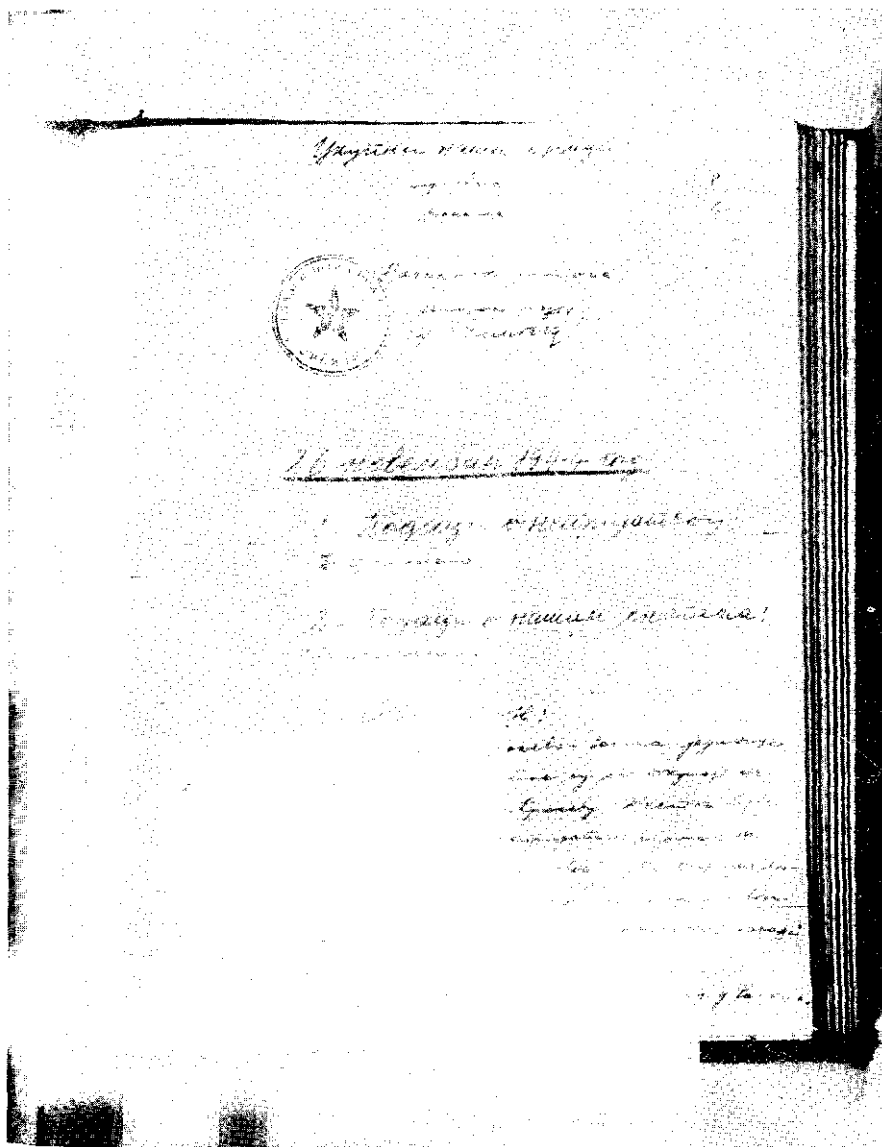
1. — Подаци о непријатељу: ;
Непромењено.
2. — Подаци о нашим снагама:
Непромењено.
3. — Операције:

На сектору Краљево — Рашка јединице II пролетерске дивизије одбиле су све покушаје непријатеља да се пробије ка Краљеву. Жеестоке борбе настављају се. До сада непријатељ је имао око 900 избачених из строја, заробљено 50 непријатељских војника, уништено 200 моторних возила; заплењено: 1.000 пушака, неколико „шараца" и друге ратне спреме.

Јединице Ибарског одреда упале су у Рашку. Врло јаке борбе још трају. До сада јединице Ибарског одреда успеле су да одбаце непријатеља седам километара према Новом Пазару. Захваљујући брзом налету наших јединица, непријатељ није успео да поруши мостове.

4. — Задаци потчињеним јединицама:
По досадањем.
 5. — Непријатељска авијација:
Неактивна.
 6. — Време:
Лепо.
 7. — Место штаба:
Непромењено.
- Укупни губици непријатеља:
- | | | |
|---------------------|---|-----|
| избачених из строја | ' | 900 |
| заробљених | | 50 |

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац



Фотокопија једне странице документа бр. 170.

27 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије, по уништењу непријатеља на комуникацији Краљево — Ушће, са две бригаде под борбом форсирале Ибар.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

На територији Косова и Метохије остају ХБУ I и XXII дивизија, с тим што ће до завршетка операција на сектору Краљева XXII дивизија делом својих снага дејствовати долином Ибра према северу, садејствујући нашим јединицама око Краљева.

5. —• Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. —• Место штаба:

Непромењено.

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

28 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено. — Четнички корпуре Жике Марковића распада се.

2. — I Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Јутрос је отпочео општи напад наших јединица на сектору Западне Мораве.

Јединице II пролетерске дивизије уништиле су остатке отсечене непријатељске групе у Ибарској долини. Убијено је 250 Немаца. Уништено 50 моторних возила. Оштећена је Ибарска долина до Матарушке Бање.

На јужном отееку, код Краљева, непријатељ је потиснут од Ибра. Две бригаде II пролетерске дивизије, на левој обали Ибра, избиле су на комуникацију Краљево — Чачак, где су се до подне водиле жестоке борбе.

Делови XVII дивизије избили су у долину Западне Мораве. Главнина немачких снага напустила је Краљево.

Јединице ХБУ дивизије у току 27 ов. месеца на отсеку Ужице — Пожега, и поред врло жестоког непријатељског отпора, успеле су да овладају линијом: с. Каран — с. Миљакovina.

Код ЈБубовије на Дрини Немци су подигли мост за лака возила, а ужурбано израђују мост за тежа возила. На овом сектору непријатељ даје врло жилав отпор и одолева притиску наших јединица.

Делови XXII дивизије чистећи Рогозну заробили су 250 четника са оружјем из корпуса Жике Марковића.

Бугарске јединице стигле су у Рашку.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. —¹ Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	250
заробљених	250

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

29 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Примећени су покрети непријатеља на комуникацији: Чачак —• Гуча — Ивањица.

На сектору Новог Пазара Немци се повлаче од Рашке ка Новом Пазару, према коме надиру јединице XXII дивизије.

2. — Подаци о нашим снагама:

У рејон Косовске Митровице стигле су две албанске партизанске бригаде.

3. — Операције:

У току ноћи 28/29 овог месеца јединице II пролетерске дивизије, уз садејство совјетских јединица, продрле су у Краљево и ослободиле га уништивши непријатеља. У овом нападу нарочито су се истакле 3 српска и 4 пролетерска бригада, које су прегазиле Ибар источно и западно од Краљева. Јединице XXV дивизије садејствовале су са севера јединицама II пролетерске дивизије и у току ноћи 28/29 са северне стране ушле у Краљево.

Између Чачка и Краљева, на отсеку Прељина — Лађевици, наше јединице врше енергичан напад у циљу уништавања и набацивања непријатеља на Мораву. На овом отсеку Немци су повукли артилерију на саму обалу Мораве.

Јединице ХЕУ дивизије заузеле су В. и М. Стрмац северно од Пожеге и надиру ка Пожеги.

Ноћу 28/29 ов. м-ца делови ХКУ дивизије упали су у Љубовију и ликвидирали једно -непријатељско упориште. Убијена 22 Немца.

На сектору Ужице — Пожега јединице Х1ЈУ дивизије продрлв су у село Каменицу и Добродо. Непријатељ врши снажне противнападе уз подршку јаке артилерије.

4. — Подаци о потчињеним јединицама:

XXV дивизија оријентисана преко Каоне ка Гучи, са задатком пресецања комуникације Чачак — Гуча — Ивањица.

У циљу посудања новоослобођених градова у долини Западне Мораве, наређено Штабу XII, VII дивизије да одмах упуту две своје бригаде и т-о: једну у Горњи Милановац, а једну у Краљево.

5. — • Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Облачно.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих

22

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

30 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — ' Подаци о нашим снагама:

II пролетерска дивизија гони непријатеља ка Чачку *Десном* обалом Западне Мораве.

XXV дивизија оријентисана преко Каоне ка Гучи, са задатком пресецања комуникације Чачак — Гуча — Ивањица.

XVII дивизија напада на отсеку Прељина — Лађевици у циљу набацивања непријатеља на Мораву.

Остале снаге на сектору Западне Мораве врше прегруписавање у циљу даљег пресецања непријатељских комуникација код Ивањице и западно од Ужица.

Остало непромењено.

3. — Операције:

Ноћу 29/30 ов. месеца после огорчене борбе наше и бугарске јединице заузеле су Нови Пазар.

Јединице XIV дивизије упале су у Рогачицу и убиле 45 Немаца и уништиле 3 камиона. Заплењено је доста спреме.

Јединице XVII дивизије овлададе су десном обалом Мораве и сада воде борбу пред еамим Чачком. Губици непријатеља: 140 мртвих, 300 рањених и 27 заробљених. Наши губици: 12 мртвих и 78 рањених, већином од нагазних мина.

Јединице II пролетерске дивизије воде жестоке борбе за Чачак. Гонећи непријатеља од Краљева до Чачка заплениле су 6 моторизованих топова.

Приликом ослобођења Краљева јединице II пролетерске дивизије нанеле су непријатељу следеће губитке: 320 мртвих и око 600 рањених и 100 заробљених. Заплењено: 7 топова, 2 танкете, 3 камиона, 23 вагона разне муниције, 250 пушака, 15 пушкомитраљеза, 130 пари творничког одела, 400 вагона и локомотива. Уништено: 4 топа и 30 моторних возила. Заплењени топови одмах су били окренути на непријатеља и дејствовали.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

У циљу проширења успеха XXVIII дивизије, која је са сектора Лозница — Љубовија успела да пређе Дрину и сада оперише у Боени у рејону Зворника, и у вези наређења Врховног штаба Н.О.В. и П.О.Ј., наређено је Штабу XIV корпуса:

1. — XXIII дивизију одмах упутити најпотоднијим правцем на сектор Лозница — Крупањ, са задатком да, по избијању на овај сектор, ухвати везу са јединицама XXVIII дивизије и уз њихово садејство на погодном месту изврши прелаз Дрине, а потом тесно садејствује овој дивизији у њеним операцијама. XXIII дивизија ставља се под непосредну команду Главног штаба.

2. — XVII дивизију пребацили на сектор Ужице у циљу извршења већ додељеног задатка од стране команданта Гл. штаба.

3. — Јединице II пролетерске дивизије продужиће операције ка Чачку, с тим што ће пребацили један део својих снага на леву обалу Западне Мораве.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријат.:

мртвих	505
рањених	900
заробљених	127

Укупни наши губици:

мртвих	12
рањених	78

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

1 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Наше јединице пресекле су непријатељске комуникације Чачак — Гуча и Чачак — Пожега, опколиле непријатеља у Чачку и сада воде борбе по улицама града. Непријатељ даје најжешћи отпор код гробља и болнице и трпи велике губитке.

У току надирања од Краљева ка Чачку десном обалом Западне Мораве наше јединице разбиле су већу четничку "Групу" заробиле 50 четника. Заплењено: 1 аутомобил, троја кола муниције и доста друге ратне спреме.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

заробљених	50
------------	----

(МП) ""

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

2 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

ХБУ дивизија држи положаје: Миљаковина — Братинићи — Лелићи — Трнава.

3. — Операције:

Ноћу 2/3 ов. месеца јединице II пролетерске дивизије, уз садејство XXIII и XXV дивизије, заузеле су Чачак. Непријатељ је имао 250 мртвих и 150 заробљених. Заплењено: 6 камиона, 10 мотоцикла, 2 тешка бацача, 10 пушкомитраљеза, 200 пушака, 2 вагона соли, 1 магацин еа барутом и муницијом, око 100 вагона и неколико локомотива. Благодарје брзом налету наших јединица, непријатељ није успео да поруши електричну централу. Оба моста на Морави Немци су порушили.

1 ов. месеца 16 бригада XXV дивизије оелободила је Гучу. Убијено је 30, а заробљено 20 четника. Заплењено: 6 камиона, 3 пушкомитраљеза, 1 тешки бацач и троја кола ратног материјала.

4. — Задачи потчињеним јединицама:

По доеадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих 280

заробљених 170

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

3 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

• Снаге шиптарских банди налазе се на Карадагу, код Липљана, Урошевца, Пећи, Истока, а најозбиљније у Дреници. Нападају на курире и мање групе.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Јединице ХЦУ дивизије, уз садејство делова Ужичког одреда, у току дана дејством на комуникацију Пожега —

Ужице — Љубовија убиле су 214 Немаца и уништиле 15 камиона и 1 путнички аутомобил. У селу Буар, северозападно од Ужица, спалиле су један магацин муниције и једну радио-станицу.

Јединице XXV дивизије ослободиле су Ивањицу и Ариље. Борба је вођена код села Марковице и на линији: с. Дучаловићи — с. Негришори — с. Лопаш са Немцима који су се повлачили из Чачка ка Пожеги. Јединице ове дивизије даље надиру ка Пожеги.

4. — Задачи потчињеним јединицама:

Наређено Штабу ХБУ дивизије да јединице Ужичког одреда, које се сада налазе на сектору XIV дивизије, одмах пребаци у рејон Ариља са задатком дејства према Пожеги и Ужицу у склопу општих операција на овоме сектору. Штаб одреда да обједини дејства свих његових батаљона на просторији Чајетина — Ариље. Источно од Ариља да се повеже са јединицама XXV дивизије, које дејствују правцем Гуча — Пожега.

Штабу Ибарског одреда наређено да са одредом одмах изврши покрет за Митровицу, где ухватити везу са Оперативним штабом Космета. У Митровици примити један батаљон и заједно са људством одреда формирати бригаду. Одред се ставља под команду Оперативног штаба за Косово и Метохију.

Оперативном штабу за Косово и Метохију наређено да у току овога месеца користи присуство XXII и XII. VI дивизије на територији Коеова и Метохије, пошто ће XXII дивизија вајдаље до краја. овога месеца бити пребачена на други сектор.

У вези са општим планом операција према западу и потребом поседања Орбије од Врховног штаба Н.О.В. и П.О.Ј. добијено је следеће наређење:

1. — Од XIV корпуса (у чијем се саставу налазе XXIII, XXV и XIV дивизија) и XVII и XXVIII дивизије формира се Јужна оперативна група дивизија под командом команданта Главног штаба Србије, генерал-лајтнанта Коче Поповића. Ова група има основни задатак прелаз преко Дрине и даље дејство према западу општим правцем Тузла — Добој.

2. — Штаб XIII корпуса укида се, с тим да XXII, XXIV, XI¹, XIVII и II пролетерска дивизија буду под командом, непосредном, Главног штаба Србије.

Задатак ових дивизија је поседање територије Србије *М* улоредан рад на организацији јединица.

Горе наведене дивизије остају до даљег на досадањим секторима, с тим да се по завршетку операција на сектору Пожега — Ужице — Љубовија изврши дислокација по следећем:

— ХБУН дивизија на територији Војне области XIV корпуса;⁴

— XXIV дивизија на територији Војне области XIII корпуса;⁵

— II пролетерска дивизија на територији Војне области Централне Србије;

— XXII дивизија на територији Војне области Западне Србије;

— XIV! дивизија и јединице Косова и Метохије на територији Војне области Косова и Метохије.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Меето штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих 214

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

4 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Јединице XXIII дивизије 2 и 3 ов. месеца на сектору Табановићи — к. 850 — Камена Глава — Вранићи (искључно) водиле борбе са Немцима и непријатељу нанеле су губитке: 560 мртвих и 630 рањених. Наши губици: 13 мртвих и 60 рањених.

На сектору Пожеге јединице II пролетерске дивизије овлададе су положајем Крстац источно од Пожеге. Непријатељ, јачине 600 војника, преко Милићевог Села и Вирова нападао је лево крило распореда II пролетерске дивизије, али је одбијен уз велике губитке по непријатеља. Ворба за Пожегу наставља се.

⁴ Источна Србија

⁵ Јужна Србија

Четници, око 300, напали партизанску стражу код села Рамаћа, којом приликом је погинуло 7 наших бораца.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. •— Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих 560

рањених 630

Укупни наши губици:

мртвих 20

рањених 60

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

5 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Из Сјенице на територију крагујевачког подручја стигла једна; група од 150 наоружаних четника. Почела је са нападом на партизанске страже и мобилизацијом сељака. Сада су растурени по мањим групама.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

4 овог месеца непријатељ јачине једног пука (око 3.000 војника) изненадио је јединице 24 бригаде ХБУ дивизије и овладао Вардом — Степановићима (к. 807) — Црним Врхом (к. 863) •— Глогом (к. 869) — Кондером (к. 971) — Јеловом Гором. Јединице 24 бригаде повукле су се према северу.

Јединице II пролетереке Дивизије водиле су тешке борбе на линији: Крстац — Голубац — Караула и успеле да потисну непријатеља са Карауле на Воњежац. Губици непријатеља: 263 мртва и више рањених. Заплењено: 15 пушкомитраљеза, 40 пушака и друге ратне спреме.

4. — Задаци потчињеним једш-Лицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих 263

већи број рањених

(МП)

Начелник штаба,
генерал-мајор,

Рудолф Приморац

6 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

На сектору Пожеге непријатељ у току 5 и 6 овог месеца, у тежњи да ослободи комуникацију Пожега — Ужице од притиска наших снага, вршио је јак притисак на линију Крстац — Караула и успео 6 овог месеца да овлада Крстацем закључно са к. 621 — Сврачково — Д. Крушчица.

На сектору Рогачица — Ужице 5 и 6 овог месеца јединице XVII дивизије разбиле су непријатеља на Варди и избиле на комуникацију Рогачица — Ужице, на делу с. Костојевићи — Дуб — Заглавак, где се сада воде јаке борбе. Непријатељ отступа преко Рогачице за Љубовију. Губици непријатеља: 130 мртвих, 210 рањених и 30 заробљених. Заплењено: 4 кола муниције, доста бацачке муниције и 10 коња.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

Обзиром на продор непријатеља од Пријепоља за Бијело Поље, у циљу извлачења опкољене групације у области Подгорице, наређено Штабу XXII дивизије да са дивизијом одмах крене подесним правцем, те маневром и операцијама према ситуацији угрози непријатељску отступницу у долини Лима, на просторији Сјеница — Пријепоље — Нова Варош, са тенденцијом ликвидације Сјенице.

У вези наређења Врховног штаба Н.О.В. и П.О.Ј. о формирању Јужне оперативне групе дивизија, ситуације на сектору Ужице — Љубовија — Лозница и операција XXVIII дивизије на левој обали Дрине наређено прегруписавање дивизија по следећем:

— XVII дивизију пребацити усиљеним маршем на сектор Лозница са задатком ефикасног артилериског деј-

ства на комуникацију Бијељина — Зворник, хватања везе са XXVIII дивизијом, прелаза на леву обалу Дрине и даљег садејства XXVIII дивизији у њеним операцијама.

— XXIII и XIV дивизију груписати према Љубовији и са обема дивизијама извршити најенергичнији притисак на Љубовију са задатком потпуног пресецања непријатељског саобраћаја дуж ове комуникације.

— II пролетерску дивизију главнином снага пребацили северно од Ужица са задатком пресецања главне раскрснице путева северозападно од Ужица. Распоредом ове дивизије затворити правце према Ваљево.

— XXV дивизија да продужи најенергичније раније одређеним правцем са задатком пресецања Ужице — Вардиште на отсеку Биоска — Кремна.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Штаб Јужне оперативне групе дивизија пребацио се у Ваљево.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	130
рањених	210
заробљених	30

(МП) Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

* 7 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

У Коеаници, на Јастрепцу и у Крушевачкој Жупи појављују се четничке групе.

— Арсо Маричић из Раче (код Куршумлиске Бање) води кроз Косаницу групу од 65 четника.

(На Јастрепцу налази се група од 26 четника под командом Миљка Павловића.

— У Крушевачкој Жупи налази се 120 добро наоружаних четника под командом Марка Томашевића. У Жупском срезу појавила се такође једна група састављена од Немаца и белогардејаца.

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

5 овог месеца на сектору Пожега, на линији: Крстац — Голубац — Караула, јединице II пролетерске дивизије водиле су борбу у току целог дана. Непријатељ је успео да овлада извесним тачкама на положају Крстац, док су наше јединице на левој обали Моравице успеле да непријатеља збаце са Карауле на Воњежац. Губици непријатеља 263 мртва и више рањених. Заплењено: 15 пушкомитраљеза, 45 пушака и друге ратне спреме. Наши губици били су знатни, нарочито у рањенима.

У току ноћи 6/7 овог месеца јединице II пролетерске дивизије, после успешног препада, заузеле су положај Крстац и врше потискивање непријатеља према Пожеги.

Ноћу 2/3 ов. месеца албанске фашистичке банде, под командом бивших активних официра бивше албанске војске и неких бегова, укупне јачине око 2.000, нападе су Урошевац, успевши да овладају једним делом града. Наше јединице (27 бригада ХБУ1 дивизије и једна косовско-метохиска бригада) противнападом успеле су да разбију непријатеља и да га одбаце у планинске пределе североисточно од Урошевца. Губици непријатеља 200 мртвих.

2 ов. месеца јединице ХЦУ1 дивизије, једна бригада, на путу из Гњилана ка положајима: Јањево — Липљан — Гадимље — Мухаџер Бабуш код Врбичке реке сукобиле се са једном шиптарском фашистичком бандом јачине око 300 људи. После дуже [борбе] непријатељ је био принуђен да се повуче према селима Гадимље и Плитковић, а наше јединице продужиле су покрет по добивеном задатку. Непријатељски губици нису могли бити утврђени, сем што је заробљен 1 непријатељски војник. Наши губици: 5 мртвих и 10 рањених. *

3 ов. месеца јединице ХЦУ1 дивизије, у надирању ка селима Гадимље и Мухаџер Бабуш, сукобиле су се са једном групом од 100 Шиптара. После краће борбе непријатељ је био разбијен и повукао се у неред према еелу Рашевцу. Губици непријатеља: 3 заробљена. Наших губитака није било. »

4. — Задаци потчињеним јединицама:

II пролетерској дивизији наређено да, уколико није примила наређење од Штаба XIV корпуса, поступи по следећем:

1. — Према Пожеги оставити слабије снаге са задатком задржавања непријатеља, а главнину снага пребацити и распоредити северно од Ужица са задатком притиска на

комуникацију и затварања правца према Ваљеву. Не ангажовати ее сувише и радити према ситуацији.

2. — Одржавати чврсту везу са Штабом XIV корпуса. Известити детаљно свај штаб и Штаб XIV корпуса о ситуацији код XXV дивизије и о њеним губицима у људству и материјалу.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	463
заробљених	4

Укупни наши губици:

мртвих	5
рањених	10

Заменик команданта,
генерал-мајор,

8 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Од Пожеге ка Ужицу непријатељске моторизоване колоне су у повлачењу.

На сектору према II пролетерској дивизији непријатељ се појачао са једним пуком дивизије „Скендербег“. Такође је извршио појачање у артилерији.

Са сектора Ужице — Пожега повлаче се 2.000 четника ка Голији.

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Јединице XXIV дивизије предузеле су чишћење Расинског и Јастребачког среза од четника. Јединице II пролетерске дивизије у покрету према задатку од 7-ХП.

Остало непромењено.

3. — Операције:

На сектору Пожеге непријатељ јачим снагама нападао на положаје II пролетерске дивизије на Крстацу. После дуге и жестоке борбе наше јединице одбиле су неколико узаетопних напада и успеле су да задрже све доминантне положаје. Губици непријатеља: 155 мртвих.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:
Неактивна.
6. — Време:
Лепо.
7. — Место штаба:
Непромењено.
Укупни губици непријатеља:
 мртвих 155

Заменик команданта,
генерал-мајор,

9 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:
Непромењено.
2. — Подаци о нашим снагама: '
Јединице II пролетерске дивизије налазе се у покрету ради смењивања јединица северно од комуникације Пожега — Ужице, а према добивеном задатку.
Јединице XXV дивизије преузеле су сектор од комуникације Пожега — Ужице, на левој обали Мораве.
Остало непромењено.
3. — Операције:
На сектору Пожете обострана артилериска делатност. —
Није било значајних операција.
4. — Задаци потчињеним јединицама:
По досадањем.
5. — Непријатељска авијација:
Неактивна.
6. — Време:
Облачно.
7. — Место штаба:
Непромењено.

Заменик команданта,
генерал-мајор,

10 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:
Непромењено.
2. — Подаци о нашим снагама:
Услед одласка XXII и V албанске дивизије са својих сектора (на Косову и Метохији) у правцу долине Лима, ХИДТ дивизија распоређена је по следећем: 25 бригада у рејону Косовске Митровице, 26 бригада остаје и даље у

Приштини, а 27 бригада у рејону Подујева. Штаб дивизије остаје и даље у Приштини.

Остало непромењено.

3. — Операције:

Није било значајнијих.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. —• Непријатељ. авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Облачно са кишом.

7. — Место штаба:

Штаб се преместио из Аранђеловца у Крагујевац.

Заменик команданта,
генерал-мајор,

11 децембар 1944 год.

1. —• Подаци о непријатељу:

На комуникацији Пожега — Ужице чуле су се јаке експлозије и види се велики дим од упаљених објеката. Изгледа да непријатељ припрема евакуацију овога дела фронта и благовремено уништава за њега мање важне објекте.

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим свагама:

Две бригаде II пролетерске дивизије у циљу смењивања јединица ХБУ дивизије, а у духу добивеног задатка, избиле су на линију: Гостиница — Бела Црква — М. Црно-ксеа —• Лорет.

Остало непромењено.

3. — Операције:

Јединице XXV дивизије поеле мањих борби са бројно слабијим непријатељем овладале су комуникацијом: Врх-поље —• Расна — Пожега и положајем Градина (к. 932). Предњи делови избиле су на комуникацију Ужице — Нова Варош код села Збојштице. У борбама за комуникацију непријатељ је имао 25 мртвих (Немци).

Јединице XIV! дивизије завршиле су акцију чишћења у Дреници без отпора становништва.

Јединице II бригаде чистећи терен¹ Жупе нису успеле да ухвате ниједног четника. Четници су, вероватно обавештени, пребегли у Топлицу, Добрич и Косаницу.

На положајима II пролетерске дивизије, на сектору Ужице — Пожега, обоетрана артилериска делатност.

Јединице XXV дивизије од 1 до 7 ов. месеца у борбама имале су следеће губитке: 36 мртвих, 173 рањена и 20 несталих. Изгубљено: 1 тешки бацач и 14 пушкомитраљеза.

4. •— Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. •— Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Облачно.

7. — Место штаба:

Крагујевац.

Укупни губици непријатеља:

мртвих 25

Укупни наши губици:

мртвих 36

рањених 173

несталих 20

Заменик команданта,
генерал-мајор,

12 децембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

По повлачењу са Косова преко Новог Пазара ка долини Лима непријатељ се са евојим заштитним деловима задржао на линији: Сјеница — с. Чедово — с. Увац •— Крш Градац (к. 1207) •— Радишића Брдо (к. 1244) — с. Дубница — с. Раждагиња — е. Бреза — Девино Брдо. У самој Сјеници јачина непријатеља је један батаљон, а снаге за спољно осигурање града нешто су мање. Поред лаког аутоматског оружја непријатељ располаже противколеким митраљезом и артилеријом, која се налази између села Увац и села Чедово.

Непријатељ држи комуникацију Сјеница Пријепоље. Комуникацију Нови Пазар — Сјеница непријатељ је минирао на више места.

Вероватно да непријатељ не намерава на сектору Сјенице да даје отсудну одбрану.

У околини Краљева налазе се мање групе четника.

У неким срезovima Крајине⁶ налазе се мање четничке групе, а нарочито у околини Великог и Малог Штрпца. Поједини четнички команданти пребегли су за Румунију. У зони поред Дунава четници праве испаде и нападају курире и мање групе наше војске.

⁶ Неготинска Крајина

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим снатама:

Сектор Сјеница:

XXII дивизија: 8 бригада на линији: с. Расна — с. Бачица — с. Точилово — с. Гурдијеље, а њене претходнице упућене су у правцу Раждагиња — Коритник; 12 бригада на Дугој Пољани; 10 бригада у Новом Пазару, Штаб дивизије у Новсм Пазару.

Југозападно од Сјенице јединицама XXII дивизије садејствује 7 црногорска бригада, а југоисточно санџачке јединице — XXXVII дивизија.

На просторији: Златар — Сухобор (северно од комуникације Сјеница — Пријепоље) налазе се две бригаде XXXVII дивизије..

Остало непромењено.

3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије и XXV дивизије обухватним дејством и после дводневне борбе уништиле су већим делом непријатељски гарнизон у Ужичкој Пожеги и ослободиле варош. Наставља се -гоњење непријатељских остатака ка Ужицу. Губици непријатеља: 257 мртвих и 30 заробљених.

На сектору Ужице јединице II пролетерске и XXV дивизије врше притисак са севера и југа како на непријатељски гарнизон у ужлду тако и на комуникацију Ужице — Вишеград.

На сектору Сјенице јединице XXII дивизије у садејству са јединицама XXXVII дивизије воде борбу за отсецање и уништење непријатељске групе у Сјеници и дуж комуникације Сјеница — Пријепоље.

4. — Задаци потчињеним јединицама: — По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. — Меето штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	ч	257
заробљених		30

Заменик команданта,
генерал-мајор,

13 децембар 1944 год.¹

1. — Подаци о непријатељу:

Сектор Ужице: Непријатељ ее повлачи већим делом моторизације правцем: Ужице — Вишеград, а мањим: Ужице — Бајина Башта. Пред нашим јединицама, II пролетерском и XXV дивизијом, налазе се делови „Принц Еуген" и СС „Скендербег" дивизије.

2. — • Х1Л71 дивизија налази се: Штаб дивизије и 26 бригада у Приштини, 25 бригада у Урошевцу, 27 бригада: Подујево — Вучитрн.

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Види на претходној страни под 2.

3. — Операције:

Није било значајнијих.

4. — • Задаци потчињеним јединицама:

У вези са поновном појавом и активирањем четничких група у Косаници и Топлици наређено Штабу XXIV дивизије:

— Да се чврсто повеже са Косаничким одредом и јабланичким подручјем и предузме најенергичније чишћење терена од четничких банди путем добре и свестрано организоване обавештајне службе и уз припомоћ ОЗН-е, јединица подручја, потерних и извиђачких делова, поузданих и будних сеоских стража, заседа и свих других средстава.

⁷ Са овим датумом прекинуто је даље вођење дневника.

БР. 171

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ОД 13 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА
ЗА НАПАД НА УЖИЦЕ И ПРЕСЕЦАЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ
УЖИЦЕ — ВИШЕГРАД¹**

ШТАБ
4 ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 212
13 децембра 1944 г.
у 12 часова

ШТАБУ 3 БАТАЉОНА

Положај

Непријатељ и доље упорно држи извјесне своје положаје, на неким мјестима ојачава довлачећи извјесне своје дијелове, док на неким има врло мале дијелове, што значи да је промјенљива ситуација на његовим положајима.

Од Штаба дивизије добили смо задатак да вршимо напад на Ужице и комуникацију Ужице — Бишеград ради отсијецања непријатељских снага у Ужицу.²

У вези предњег:

н а р е ђ у ј е м о :

1. — 2 батаљон уколико је избио на Заглавак — Кадињача, на самој комуникацији, у заједници са батаљоном Ужичког партизанског одреда, то ће Ужички партизански одред оставити на самој комуникацији, а он ће продужити правцем Деића Брдо — Глотањићи — Буковића Механа — Буковик (к. 977) и избити на најподесније мјесто на комуникацији и поставити се према Ужицу и обезбиједити се од Биоске, пресијецајући комуникацију, држећи положаје на Малића Брду (к. 907) и Буковику (к. 977). Ужички партизански одред — његов батаљон — држаће положај Кадињача — Граб и бити тијесна веза између вас и 5 батаљона. Уколико би непријатељ са јачим снагама напао на вас од Биоске или Ужица, ослањаћете се на Поникве као и на главнину наших снага, но тежећи да се на комуникацији одржите.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/2, к. 738.

² Види док. бр. 204.

2. — Батаљон Ужичког одреда ће се поставити на комуникацији Кадишача — Граб са двије своје чете, док са сетатксом ће се обезбјеђивати од Дуба уколико није Дуб очишћен, држећи везу са нашим 2 батаљоном који се налази десно од вас.

3. — 5 батаљон ће, уколико се налази у Мијатовићима, са 2 чете преко Јоковића и Штитара вршити притисак и тежити да избије на комуникацију везујући се десно са ужичким партизанским батаљоном између Граба и Кадињаче. Уколико има непријатељских дијелова у Штитарима исте напасти и очистити село, док са осталим дијелом батаљона вршити притисак на Чаковину тежећи да истом овлада и протјера непријатеља из Тулековца.

4. — 4 батаљон ће напасти непријатеља од правца Гостиница преко Петровића на Чаковину. С другим дијелом, тј. са већим дијелом батаљона напасти Велику Метаљку у циљу ликвидирања исте. По овлађивању Метаљком и Чаковином наставиће гоњење у правцу Шехова Брда и даље ка Ужицу.

5. — 1 батаљон ће напасти непријатеља преко Мале Метаљке гдје смјенити у први мрак дијелове 4 батаљона који се овдје налазе, а даље прећи у напад на Дубоко — Песковити Пут и даље према Ужицу.

6. — 3 батаљон ће напасти непријатеља у Пониковици тежећи да овлада Вучјаком, осигуравајући се на лијевом крилу. Исто такоћер напасти непријатеља у Тврдићима и даље продирати према Пониковици. «*

7. — Скреће се пажња штабовима да у нападу ангажују своје батаљоне и енергично нападну непријатеља садејствујући истовремено један другоме, као и да се међусобно повежу да би се задатак што успјешније извршио. Положаје које одузмете од непријатеља чврсто држати и утврдити се, како би могли са истих вршити даље нападе на непријатеља.

8. — Пуну координацију, тј. истовременост напада немогуће је остварити, те и не чекајући почетак борбе на сектору еусједног батаљона, батаљони имају извршавати своје задатке. Ради што боље координације сусједних батаљона, најбоља је гарарција тијесна веза између истих. 4 батаљон ће и даље задржати тешка оруђа и најкорисније их употребити.

9. — Бригадно превијалиште биће у Метаљци, као и до сада.

10. — Дио Штаба бригаде биће у Јаеиковцу испод (јужно) од Расадника, гдје ће 2, 5 и 4 батаљон елати извје-

штаје. Други дио Штаба остаје и даље у селу Трнави, гдје ће 3 и 1 батаљон слати извјештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Божидар Брајовић

Начелник-капетан,
Јово Самарцић

Командант-капетан,
Видо Шошкић

(М.П.)

П. С. Добили смо најновије податке да је непријатељ повратио колону која ј^ јучер ишла за Вишеград и да се иста налази на комуникацији испод села Дупци — Штитари према Кадињачи. Јачина непријатеља у моторизацији: 20 тенкова, 200 камиона и 40 камиона са гусјеницама, као и 4—500 кола.

У вези овакве ситуације, као и то да ће бити правац отступања непријатеља можда Ужице — Бајина Башта, то ће задатак 2 и 5, као и багалаџона Ужичког партизанског одреда изостати, с тим што ће њихов задатак бити да остану на овој комуникацији Ужице — Дуб и не дозволе непријатељу да се извуче с моторизацијом и пјешадијом. Но уколико непријатељ пође комуникацијом ка Вишеграду, <2 и 5 батаљон ће имати задатак предвиђен заповијешћу. 5 батаљон мора држати чврсто и не дозволити ма какав продор непријатеља комуникацијом Ужице — Варда.

1, 3 и 4 батаљон ће енергично нападати непријатеља према заповијести.

Дио Штаба бригаде налазиће се код Штаба 5 батаљона, а не у Јасиковцу као што је то заповијешћу предвиђено. Други дио Штаба и даље остаје у Трнави.³

Брајовић

³ Текст у „постскриптуму“ дописан је на истој машини.

БР. 179

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 13 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБО-
ЂЕЊЕ ЉУБОВИЈЕ¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 170
13 децембра 1944 г.
у 12,30 ч.

ШТАБУ ХХИИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

У току ноћи између 12 и 13 децембра т.г., наше јединице су вршиле притисак на непријатеља на читавом делу нашег фронта. Нарочито је наш 4. батаљон био активан. Око 21 час наш 1. батаљон је вршио понован напад на коту 752 (Лазин Вис), али није успео да је поврати од непријатеља, услед јаке артилериске ватре коју је непријатељ био сконцентрирао на сектору 1. батаљона.

Наш 2. батаљон је исто тако нападао на село Мичиће, покушавајући да прође путем испод села уз реку Дрину. Напад је продужен скоро читаву ноћ, са извесним прекидима, тако да траје стална борба и сада кад вам пишемо овај извештај.

Непријатељ из Љубовије комуницира путем (према Врхпољу са колоном од 100 камиона. Исто тако врши јак притисак на нашем сектору покушавајући да се пробије према Рогачици, али притисак му не успева, јер је одбрана 7 бригаде јака.

У току ових борби непријатељ је имао око 40 погинулих, док смо ми имали 14 мртвих и 33 рањена. У тај број мртвих и рањених нисмо урачунали губитке 2. батаљона зато што од њега немамо још извештај. Одмах пошто га добијемо, јавићемо вам.²

Таква изгледа ситуација на нашем сектору до овог момента.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

ПОЛ комесар
мајор,

(М.П.)

В. Дрљачић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/5, к. 1074.
² Види док. бр. 173.

БР. 179

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 13 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ДЕЈСТВИМА БРИГАДЕ
ОД 29 НОВЕМБРА ДО 13 ДЕЦЕМБРА¹**

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 171
13 децембра 1944 г.
у 17,00 ч.

ШТАБУ ХХИИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Достављамо вам 15-дневни извештај о покретима и акцијама наше бригаде у времену од 29 новембра до 13 децембра 1944 год.

У међувремену, последњих 15 дана, непријатељ се извлачи комуникацијом Краљево — Чачак — Пожега — Ужице, једним краком према ЈБубовији и Зворнику а другим према Вишеграду и Сарајеву. Ту комуникацију штити доста јаким бочним обезбеђењима.

Задатак је ваш, као што смо вам у прошлом 15-дневном извештају јавил-и,² да на сектору изнад друма који води од Чачка према Пожези кроз Овчарско-Кабларску Клисуру, а изнад станице Јелен Дола и села Папратишта, отерамо непријатељска бочна обезбеђења и по могућству пресечемо пут између Пожете и Чачка. Непријатељ на тој комуникацији стално извлачи снаге, час веће час мање, тако да му се бројност не може никада оценити. Али бочна обезбеђења исто тако поставља час јача час слабија, што зависи од притиска који врше јединице наше дивизије и остале јединице НОВЈ дуж читаве комуникације.

У духу тога задатка, наша се бригада, управо јединице наше бригаде, налази на овим положајима на дан 29 новембра 1944 год.:

3. батаљон на Каменој Глави (кота 799), Вјетрњи (кота 797) и Ореовици (кота 850), заједно са Љубићским батаљоном Чачавског ПО;

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/5, к. 1074.

² Види док. бр. 173.

4. батаљон на Машињаку (кота 786), тј. лево од 3. батаљона, и на коеи лево од Малишака, према непријатељу који се налази на Греди (кота 666) и Гвоздацу (кота 742);

1. батаљон на косама испод Лорета;

2. батаљон се налази на одмору у селу Средњој Добрињи, са трупном и бојном комором бригадном, Штабом бригаде и ссталим приштапским јединицама.

Тог дана нису се дееиле никакве знатније промене на нашем сектору. У току ноћи између 29 и 30 новембра т.г., наш 3. батаљон је смењен од јединица 7. бригаде, а по наређењу Штаба дивизије, са коте 799 (Камена Глава), Вјетрње (кота 797), док ће Ореовицу (кота 850), у заједници са Љубићским батаљоном Чачанског ПО, држати једна чета нашег 2. батаљона, а 3. батаљон ће извршити смену нашег 4. батаљона, који је, услед сталних борби са непријатељем и збсг преморености људства, отишао на одмор.

30 новембра т.г. на сектору фронта наше бригаде нису се десиле никакве промене, јер слаба видљивост, услед магле која је притисла била цео простор, није дозвољавала активност јединица са наше стране, а непријатељ није уопште покушавао неке нападе.

Услед напуштања Краљева од стране непријатеља, а и због великог притиека наших снага на Чачак и због тога што непријатељ користи највећим делом комуникацију Чачак — Гуча — Ивањица и даље за СаНцак, то смо, по добијеном наређењу од Штаба дивизије, требали да у току ноћи 30 новембра и 1 децембра т.г. учествујемо у нападу на Пожегу, са задатком да у заједници са 93 дивизијом Црвене армије ликвидирамо непријатељске снаге у Пожези. У вези датог нам задатка, наш 1. батаљон, који се је налазио на Лорету, био је смењен од једног батаљона 20 бригаде и пребацио се према Малом Врху, Стрмац,³ на коту 679.

2. батаљон, пошто је оставио једну своју чету на Малињаку, заузео је у току ноћи положај од 1. батаљона, тј. око Миљаковине (кота 544), док је 4. батаљон такође пребачен на положаје десно од Другог батаљона, десно од пута који води од Жежевице према Пожези, сместивши се у Честобродици, одржавајући чврсту везу са нашим 2. батаљоном.

Та наша 3 батаљона требала су са десне стране одржавати тесну везу са јединицама Црвене армије, а са леве стране са јединицама 20. бригаде НОВЈ. Али, услед новостворене ситуације, тј. услед неких непознатих нам узрока, јединице Црвене армије нису вршиле напад, зато у току

³ М. — В. Стрмац (к. 679)

Ј децембра 1944 год. наше јединице исто тако нису имале на своме сектору никаквих промена, сем патролних извиђања и мањих чарки у току дана.

2 децембра 1944 год. остајемо са истим распоредом снага, тако да се на нашем сектору нису десиле никакве промене.

3 децембра 1944 год. наш 3. батаљон са једном четом 2. батаљона и ЈБубићски батаљон нападали коту 850, коту 666 и коту 742. Напад је трајао око 3 часа, али није успео из разлога што су Немци довлачили појачања, а артиљеријска и минобацачка ватра била је страховито јака. Али, после извесног времена, тј. пошто је очишћен Чачак и пошто су јединице НОВЈ натерале непријатеља да напусти Овчарско-Кабларску Клисуру, непријатељ се повукао и са брда Ореовице, тј. коте 850, а такође и са Грете (кота 666) и Гвоздаца (кота 742), држећи још јака обезбеђења изнад Пожеге, тј. од Лорета десно.

Услед такве ситуације на нашем сектору и наређења Штаба дивизије, ваређено најм је да у току сзграшњег дана извршимо покрет и са просторије на којој смо се налазили да се пребацимо у току сутрашњег дана на просторију Ражана.

5 децембра 1944 год. све јединице наше бригаде извршиле су покрет у 7 часова ујутру са просторије Горње Добриње и Душковаца, где су се биле сканцентрисале у току ноћи, правцем Душковци — Мионица и сместили се на просторији и то: 1. батаљон у заеоку Коњски Тор, горњи део села Стојићи, 2. батаљон у доњем делу села Стојићи, 3. батаљон у кућама лево од Ражане, 4. батаљон у Скакавцу. Штаб бригаде са приштапским јединицама, трупна и бојна бригадна комора сместили су се у Ражани, где су преноћили, и у току сутрашњег дана, тј. 6 децембра 1944 год. у 8 часова извршили емо покрет друмом према Ваљеву, сместивши се на просторији Попаре, Градац, Дегурић, јужно од Ваљева и Седлари, где смо преноћили и остали преко дана 7 децембра 1944 год.

У току дана 7 децембра т.г. добијемо наређење. Услед ситуације која је владала на сектору Ужице — Бајина Башта — Рогачица — Љубовија, којом комуникацијом се непријатељ извлачио према Зворнику и Бијељини, а пошто је наша дивизија добила задатак да преече комуникацију на линији Рогачица — Љубовија и приступи ликвидацији Љубовије и Рогачице, то је наша бригада, управо наша дивизија променила смер кретања и издала наређење да наша

бригада са својим јединицама крене у току ноћи између 7/8 децембра т.г. са просторије јужно од Ваљева, тј. са просторије Попаре, Дегурић, Градац и Седлари, што она и чини. У 22 часа 7. XII т.г. јединице наше бригаде врше покрет правцем: Ваљево, Беомужевићи, скренувши цестом лево на Мајиновиће, Судодање, Станину Реку, Скадар, Пецку и Љубовићу, где су се сместили у селу Љубовићи око 22 часа 8 децембра 1944 год.

Наша бригада је истовремено добила задатак да по избијању на ту просторију врши чишћење непријатељских позиција које бране прилазе Љубовији, и врши притисак на Љубовију ради ликвидације исте. У духу тога задатка, а по доласку на пом. просторију, наша је бригада дошла у контакт са непријатељем у току ноћи између 8 и 9 децембра т.г., јер су наше јединице сместиле се и то:

2. батаљон у Голом Брду према Лазином Вису где је непријатељ био утврђен.

3. батаљон у селу Ђурићима са две чете, док је трећа чета била у засеоку Перићи према немачким положајима, управо према непријатељу који се налази на 2 км, испод школе, од засеока Перићи.

4. батаљон је био смештен на просторији засеока Милутиновци, зато што су јединице 24 бригаде биле поселе Доњу Оровицу и држале положаје према непријатељу који се је налазио у селу Пољане.

Штаб бригаде и приштапске јединице сместили су се такође у засеоку Милутиновићи.

9 децембра 1944 год. распоред наших јединица је овакав: 2. батаљон се налази на просторији Голог Брда држећи положаје према Лазином Вису (кота 752).

3. батаљон се налази на просторији засеока Ђурићи са две чете, а са једном четом на 2 км испод школе код засеока Перићи.

4. батаљон се пребацио са просторије засеока Милутиновићи у Доњу Оровицу, преузевши положаје јединица 24 бригаде, док се 1. батаљон налазио у Горњој Љубовићи, засеоку Живановићи — Ваљевићи.

Тако су били распоређени батаљони у току дана.

У току дана издато им је наређење да 2. батаљон крене са своје просторије на којој се налази и преко Николића, Кучевца, Мишића нападне мост на Дрини, са задатком да ликвидира непријатељске посаде око моста и сруши мост.

1. батаљон са горе изложене просторије кренуће према Грачаници и Алугама, ликвидирајући непријатељске поло-

жаје код Лазиног Виса (кота 752), и преко Шанца нападати Љубовију.

3. батаљон оа просторије горе изложене, преко Рашка, Владичице, Извора, нападати Љубовију.

4. батаљон са просторије Доше Оровице, преко села Пољана и преко Бубњаве (кота 432) и коте 362, напасти на Љубовију.

С таквим распоредом снага остајемо 10 децембра т.г. преко читавог дана.

У току ноћи 10/11 децембра а и преко дана 10 децембра т.г. наше јединице су се са непријатељем чаркале, тако да је тек 11 децембра т.г. у 2 часа изјутра извршен генерални напад са свим нашим јединицама на непријатеља, тако да је резултат тих борби заузимање Лазиног Виса (кота 752) од стране 1. батаљона.

3. батаљон се спустио до Владичице, заузевши Рашак, тако да у току читавог дана 11 децембра т.г. води се борба дуж читавог нашег сектора, пошто је 2. батаљон, заузевши заселак Николићи, спустио се до засеока Мичићи, нападајући непријатеља који се утврдио у самом селу и који је поставио бодљикаве жице и минска поља испред својих положаја, а 4. батаљон заузео коту 432 (Врачић) и води борбу са непријатељем који се налази на коти 362.

У току ноћи 11/12 децембра т.г. исто тако борба не престаје. Непријатељ довлачи појачања из самог града, покушавајући да довуче снаге и од Рогачице, али наша 7. бригада не дозвољава пролаз непријатељу од Рогачице према Љубовији, пресекавши комуникацију испод коте 401.

12 децембра т.г. непријатељ је одузео од нашег 4. батаљона коту 432 коју је наш батаљон два пута на јуриш одузимао од непријатеља. На осталим деловима нашег сектора није било никаквих промена, мисли се територијалних, иако се водила борба преко читавог дана. Нарочито наш 2. батаљон који је изнад села Мичића, на коти коју мештани зову Ђермановића Гај, заузео положаје, док непријатељ, убацујући стално све свежије снаге, покушавао да га збаци са те коте. Али, наш батаљон је одржао положаје у току дана.

Снаге непријатељске су непроменљиве, јер, спречавањем наше 7 бригаде да довуче појачања од Рогачице, не може добити појачање, а мост на Дрини испод Љубовије понела је бујица.

У току ноћи између 12 и 13 децембра т.г. наши батаљони исто тако су водили борбу са непријатељем. Ситуација је непромењена.

13 децембра т.г. ието тако воде се борбе. Наши батаљони врше притисак на коту 432 (Врачић) и на коту 752 (Лазин Вис), покушавајући да непријатеља отерају са тих доминантних тачака, али непријатељска артилерија с оне стране Дрине, која је сконцентрисана на нашем сектору, онемогућава наше борце.⁴

У току ових борби непријатељ је имао око 80 мртвих, док смо ми имали 27 мртвих и 99 рањених.

Наша бригада има у свом саставу 4 батаљона, трупну и бојну комору, чету противвксских пушака, чету минобацача. Сваки батаљон је састављен од по три чете, чете пратећих оруђа, бојне и трупне коморе. Свака чета од по три вода, а сваки вод од по две десетине.

Штаб бригаде има један пратећи вод и један извиђачки вод, као и вод за везу.

- Што се тиче командног кадра штабова! батаљона, они задовољавају, уколико их има, јер су нам у току последњих борби извесни руководиоци у штабовима батаљона рањени, а и уелед болести не могу да врше дужност, као што је напр. командант 3. батаљона.

Што се тиче односа између претпостављених и бораца он је сношљив.

Командни кадар чета је стручно ненаображен, али ипак као добри и искусни борци задовољавају, сем у случају да нам буде могуће да вршимо избор од људи којји би били стручно образовани. У том случају би најмање 7 командира чета требало променити.

Наша јединица је процентуално састављена из врло великог броја нових бораца, који су до данас прошли кроз 2, 1, а(најчешће нису били ни у једној борби. Према томе врло неискусни, а поврх тога и војнички необучени. Али и поред свега тога борбеност јединице као целине задовољава, што условљава сигурно брз развој ситуације, и брз свршетак рата. Али ипак борбеност јединице је доста попустила због тог прилива. новомобилисаног људства, а нешто од преморености и губитака искусних нижих руководилаца, тако да није на оној висини на којој је раније била, али ипак може задовољити.

Што се тиче саме дисциплине, она може задовољити иако велики број новопридошлих бораца није богзна како дисциплинован или услед незнања или услед немарности, али ипак дисциплина је на задовољавајућој висини.

Руководство, како војничко тако и политичко, труди се да подигне јединицу у војном и политичком потледу, обу-

² Види док. бр.181и202.

чавајући их најнужнијим војничким вештинама које су једном борцу почетнику потребне, и држећи им обавезна предавања, да би их уздигли у политичком погледу.

Што се тиче старешинског кадра нижег, он још увек нема правилно држање и однос према вишим руководиоцима и штабовима. У односу гје врло фамилијаран.

Што се, пак, тиче наоружања, наша бригада је релативно добро наоружана с обзиром на то да је у последњих 15 дана добила доста аутоматског оружја и муниције, али ипак све људство није нам још наоружано, нарочито људство које још нисмо убацили у батаљоне, а које се обучава у једном допунском батаљону.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Пол. комесар
мајор,
В. Дрљачић

Командант,
Јован Митић

БР. 174

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
14 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД, ШТАБОВИМА БРИГАДА И
ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ОСМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ФОРСИ-
РАЊЕ ДРИНЕ НА ОТСЕКУ БАЛАТУН — ШЕПАК¹**

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. стр. пов. бр. 5
14. XII. 1944 г. у 23,50 ч.

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција Бијељина — Шабац 1 : 100.000)

Наређењем Штаба Јужне оперативне групе дивизија од 9 ов. мј. XVII и 28 ударна дивизија добиле су задатк да форсирају ријеку Дрину на сектору Шепак — Балатун, да се пребаце на територију Источне Босне, стварајући чврст мостобран за прелаз осталих снага из Србије у Источну Бо-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21—2, к. 982.

сну, потискујући непријатеља према југу, обезбјеђујући лијеви бок Централној групацији наших дивизија које оперишу сјеверно од ријеке Саве.²

Јединице Централне групе наших дивизија заузеле су у Срему варошицу Оток и угрожавају комуникацију Брчко — Винковци. Непријатељ из Брчка врнги јак притисак на лијево крило наше Централне групације.

У вези горњег наређења и да би се олакшало Централној групацији наших дивизија продирање према западу, обезбјеђујући им лијеви бок,

НАРЕЂУЈЕМО :

1.) Штаб 28 ударне дивизије (комесар и начелник штаба) прикупиће све своје снаге које се налазе на десној обали р. Дрине и сконцентрисати их на просторији: Црнобарски Салаш — Клење.

Са два своја батаљона 15 ов. мј. у 16,30 часова најкасније, а по могућству и у 10 часова преко дана, почеће пребацивање преко р. Дрине на сектору визави Балатун или јужније код Бела Гуска. Ова два батаљона имају задатак да 15 ов. мј. у 6 часова нападну и овладају Балатуном. Даље надирање ова два батаљона усмјерити према Међашима једним дијелом, а другим дијелом према Доњем Бродцу.

Са своја остала три батаљона пребациће се на сектору Бадовинци, с тим што ће један батаљон, одмак последије прелаза једног батаљона VI бригаде, пребацити преко р. Дрине, чврсто се повезујући са батаљоном VI бригаде. Ово ради тога што је људству познат терен.

Пуковску полубатерију 75 мм поставити уз Дрину код Нове Аде, ради заштите прелаза, као и потребног дејства са том полубатеријом на Балатун уколико би непријатељ давао одатле жилавији отпор.

Све непокретне дијелове оставити на просторији Црнобарски Салаш — Клење. Чим се створи чврст мостобран, ови ће дијелови бити пребачени и оријентисани у покрету XVII бригаде.

2.) VI пролетерска бригада 15 ов. мј. у 10 часова почеће пребацивање преко р. Дрине на сектору Бадовинци и прикривено остати у шуми између Дрзше и рукавца Дриница и Старача и одмах по паду мрака, а најдаље до 18 часова, форсирати рукавац Старача и Дриница, оријентишући своја два батаљона на село Дворови, а друга два батаљона на Петрово Поље.

² Види док. бр. 181 и 202.

Одмах по избијању на комуникацију Бијељина — Дворови и Бијељина — Бујуклић Ада, поставити протуколска оружја и добро се обезбиједити од непријатељске моторизације.

Начин форсирања Дрине, као и рукавца Старача и Дриница извршити у духу усменот наређења команданта ове дивизије.

По овлађивању комуникацијом Бијељина — Бујуклић Ада и Бијељина — Дворови, главнину својих снага усиљеним маршем оријентисати на комуникацију Бијељина — Суботиште и Бијељина — Брезово Поље, а са мањим снагама, односно једним батаљоном, чврсто држати ужи мостобран на мјесту прелаза р. Дрине.

Три батаљона XVII бригаде 15 ов. мј. у 18 часова почеће форсирање рукавца Дриница, ликвидирати четничке банде у Међашима, избити на комуникацију Бијељина — Бос. Рача и продужити према Дворовима, смијенити јединице VI бригаде и продужити према Петровом Пољу, чврсто затварајући комуникацију Бијељина — Дворови и Бијељина — Бујуклић Ада, обезбјеђујући се лијево од Амајлија.

По избијању ова три батаљона на линију Петрово Поље — Амајлије, два батаљона која се налазе сјеверно, на линији Балатун — Бродац, оријентисати према VI бригади закључно до цесте Бијељина — Суботиште, са задатком чврстог повезивања са јединицама VI бригаде.

Непокретни дијелови VI бригаде остаће, док се не створи чврст мостобран, на сектору Прњавор — Бадовинци.

Противколека батерија 76 мм ставља се на расположење Штабу VI бригаде да је употреби на цести Бијељина — Бујуклић Ада и Бијељина — Дворови.

Послије одласка VI бригаде са ове проеторије, батерију ће примити XVII бригада 28 дивизије.

3.) II крајишка бригада 15 ов. мј. у 8 часова почеће форсирање р. Дрине на сектору Курјачице, с тим што ће употребити све расположиве чамце, понтоне и скеле кстји се налазе у Липничком Шору.

Одмах по пребацивању створити чврт мостобран на просторији шуме Курјачица, пребацујући сва тешка пјешачка оружја, и под таквим чврстим мостобраном почети пребацивање до мрака, а одмах по паду мрака продужити и избити на цесту Брањево — Бијељина, постављајући противколска оружја на цесту, прекидајући непријатељу саобраћај, а са осталим снагама пребацивати се преко цесте, оријентишући главнину снага правцем Доња Трнава — Угљевик, пресијецајући непријатељу комуникацију Јања — Ксрај.

До доласка XV бригаде чврсто држати ужи мостобран на Курјачици, као и држати под ватром протиколског оружја цесту Браћево — Јања.

Све до чврстог обезбјеђивања мостсбрана, непокретне дијелове држати у Лозници и околним селима.

Хаубичка и брдска батерија стављају се под команду Штаба II крајишке бригаде до даљег наређења, пласирајући их на просторију Куртовића Ада, односно село Липница.

4.) XV мајевичка бригада 15 ов. мј. у 5 часова извршиће покрет са своје досадашње просторије и смјестити се на просторију: Липница — Обреж — Шор — Козјак — Стража, чврсто се повезујући са јединицама II крајишке бригаде.

Чим се задњи дијелови II крајишке бригаде буду пребацили преко р. Дрине, одмах предузети пребацивање на начин предвиђен II крајишкој бригади, с тим што ће се бригада оријентисати на правцу Доња Трнава — Ченгићи — Атмачић — Јањари, дејствујући на комуникацију Јања — Модран — Сухо Поље, онемогућујући непријатељу комуницирање. Са једним батаљоном оријентисати се на комуникацију Јања — Поток (к. 165).

5.) Артиљеријска бригада 15 ов. мј. најдаље до 12 часова емјестиће тешки дивизион и минобацачки дивизион на просторију: с. Бадовинци (код гробља), узети елементе за село Дворови, Петрово Поље, Међаши, Амајлије, Бијељина, смогућујући продирање и јединицама VI пролетерске и XVII ударне бригаде 28 дивизије.

Правац кретања оба дивизиона: Лозница — Лешница — Прњавор — Бадовинци.

Противколски дивизион поставити тако да једна батерија буде на Бојића Ади уз Дрину, једна код Јеремића Аде, а једна код Ковиљаче уз саму обалу Дрине.

Задатак противколског дивизиона је да дејствује на комуникацију Шепак — Браћево и онемогући свако комуницирање непријатељској моторизацији.

Пуковски дивизион смјестиће се у Лозници и чекати даље наређење.

6.) Штаб дивизије налазиће се у Лозници, гдје слати све извјештаје и стално бити у телефонској вези са евим јединицама.

7.) Хируршка екипа бр. 1 15 ов. мј. кренуће правцем: Лешница — Прњавор — Бадовинци и бити уз Штаб VI пролетерске бригаде, а

Хируршка екипа бр. 2 кретаће се са II крајишком бригадом.

8.) Дивизијска болница до 17 ов. мј. налазиће се у селу Драгинац, одакле ће се 17 ов. мј. покренути и смјестити у Лозници, гдје слати све рањенике.

9.) Дивизијска интендантура налазиће се у Лозници до даљег наређења, одакле ће организовати исхрану јединица.

10.) Инжињерски батаљон за вријеме операција (форсирања Дрине) ставља се под команду Штаба II крајишке бригаде.

Напомена:

а) Седам батаљона 28 ударне дивизије 15 ов. мј. у 18 часова извршиће притисак на комуникацију Бијељина — Јања — Шепак и, докле год буде трајало пребацивање преко р. Дрине, држаће под ватром поменути комуникацију.

Штаб II и XV бригаде обратиће пажњу и упозорити борце и руководиоце да не би дошло у ноћи до међусобне борбе.

б) Војно-политички руководиоци, од штаба бригаде па на ниже, директно ће учествовати у организацији ове операције како би се иста што успјешније извела, имајући у виду важност постављеног нам задатка.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Мил. Стојаковић

Командант-пуковник.
Глигор. Мандић

(М.П.)

БР. 179

**НАРЕЂЕЊЕ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 14
ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ОСЛО-
БОЂЕЊЕ ЉУБОВИЈЕ¹**

ШТАБ
XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. пов. 144
14 децембра 1944
18.15

**ШТАБОВИМА 7, 9 И 14 СРПСКЕ БРИГАДЕ XXIII
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ**

1. — У току задњих неколико дана, од када се налазимо на сектору Љубовија, наше су јединице водиле огорчене борбе са непријатељем и нанеле непријатељу тако огромне губитке у људству, а прилично и у материјалу. Но поред свега, нисмо имали неких видних резултата, наине нисмо испунили задатак који се пред нас поставио, наине нисмо пресекли комуникацију Рогачица — Љубовија, нити пак узели Љубовију. Мислимо да је недостатак у нашем ратовању на овом сектору тај, што наше јединице нису извршиле ударнички пробој на извесним секторима, чиме би исецкали непријатељске положаје, а исто тако наше јединице нису одржале извесне по%ожаје које су узеле биле, а који су од врло важног значаја за извршење нашег задатка на овом сектору. Значи да ова два момента морамо исправити.

2. — Непријатељ је напустио Рогачицу и наше јединице су ушле у Рогачицу. Не знамо да ли су делови 2 пролетерске дивизије или делови Ужичког одреда. Непријатељ се још задржао у извесним селима на просторији Љубовија — Врхпоље — Бачевац, што значи да је Бачевац зачеље његове колоне, којој је за циљ пребацивање код Љубовије преко Дрине. Наша је дужност да бар овај део непријатељске колоне отсечемо и уништимо.² Зато

НАРЕЂУЈЕМО:

Све наше јединице извршиће на читавом фронту на најистакнутије тачке, које доминирају читавим сектором,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/5, к. 1074.

² Види док. бр. 173.

енергичан напад тачно у 3 часа ујутро 15 о. м. у циљу пресецања непријатеља и отсецања његових делова од Љубовије ка Рогачици, те по пресецању приступити уништавању истих, и то:

1. — 7 бригада:

а) Са два батаљона затвориће просторију код Јовића на к. 732 до к. 601. Притом обезбедити се са источне стране на к. 931. Са два батаљона са к. 666 и Цапарића снажним нападом извршити продор ка Врхпољу и ликвидирати немачки гарнизон у Врхпољу. По ликвидацији оријентисати један батаљон према Рототи, ради садејства са деловима 9 бригаде за уништавање непријатеља у Рототи и Грабовици.

Са једним батаљоном по ликвидацији Врхпоља кренути на к. 456, те у садејству са батаљоном са к. 601 вршити притисак и очистити просторију дуж комуникације ка Росуљеву и Бачевцу у циљу уништавања групе источно од Врхпоља ка Бачевцу.

б) По ликвидацији групе у Грабовцу и Рототи ваш батаљон ћете оријентисати са осталим батаљонима за уништење групе у Росуљеву, Бачевцу. Уколико пак буде велика потреба за садејством са 9 бригадом, даље на правцу Љубовије, то ћете тај батаљон оријентисати за садејство са 9 бригадом, но о томе споразумети се са командантом дивизије.

2. — 9 бригада:

а) Са мањим снагама допирући са источне и западне стране к. 797 приступити ликвидацији исте и продужити на к. 269 и Оетојиће, те по ликвидацији исте оријентисати оба батаљона на чишћење преторије према Љубовији. Са једним батаљоном и батаљоном 14 бригаде на к. 518 држати чврсто те положаје и осигурати могућност наступања ова два батаљона, који имају задатак ликвидацију к. 797 и наступање даље, те по ликвидацији к. 797 приступити са трећим батаљоном ликвидацији к. 540, уз садејство батаљона 14 бригаде на к. 518, који има са вашим трећим батаљоном приступити ликвидацији к. 432.

3. — 14 бригада:

а) 14 бригада ће у току ноћи ликвидирати к. 732 и продужити даље ка Љубовији, одн. ка мосту испод Љубовије, уз садејство са јединицама 9 и 7 бригаде.

Батаљон који се налази на к. 518 чврсто ће држати те положаје, те по ликвидацији к. 797 приступити у садејству са суседним батаљоном 9 бригаде ликвидацији к. 432 и продужити на ликвидацију Кика.

Исто тако са Другим батаљоном приступити ликвидацији Мичића, продужити ка мосту и спречити свако комуницирање комуникацијом Љубовија — Мали Зворник, на име десном обалом Дрине. Баш 2. батаљон не сме пропуштити ниједно моторно возило нити иједног немачког војника правцем Љубовија — Мали Зворник.

4. — Радити ударнички, вршити продоре на извесним секторима и те продоре искоришћавати до максимума. Ниједну стопу заузете просторије не смете пустити непријатељу поново у руке, на име ниједан наш војник не сме се повући са заузетих положаја. Морамо се научити да заузете положаје и места потпуно одржимо у својим рукама.

5. — Веза што чешћа, како куририма, тако и телефонски.

Наетојавати да се што више зароби непријатељских војника и заплени што више ратног материјала.

Сваког заробљеног непријатељског војника морате доставити Штабу дивизије. Из политичких разлога Врховни је штаб наредио да ниједног заробљеног непријатељског војника не смемо убити, него га спровести даље надлежним штабовима. Најстроже ће се казнити сваки онај ко прекрши ово наређење. Пренесите ово наређење свим вашим јединицама до последњег руководиоца и борца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар,
п. пуковник
(отсутан)

Начелник,
мајор
(отсутан)

Кјомандант,
п. пуковник
Мил. Ивановић

(М.П.)

БР. 176

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 14 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА НА ПОЛОЖАЈУ ДОЊИ ГОРАЧИЋИ — ЗЛАТАРСКО БРДО — ХАЛИНОВИЋИ¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 38
14-ХП-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V Санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Немцима ноћу између 13—14 децембра т. г. на положајима Доњи Горачићи — Златарско Брдо — Халиновићи (секција Сјеница 1 : 100.000)

НЕПРИЈАТЕЉ

- а). Непријатељ у јачини 1000 војника.
- б) Наоружање непријатеља сачињавало је 17 п.ми-траљеза, више лаких бацача, 4 тешка бацача, једна батерија топова.
- в). Непријатељска борбеност била је доста добра.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

- а). 1, 3 и 4 батаљон јачине 140 бораца са 24 п. митраљеза и 3 лака бацача.
- б). Ноћу између 13/14 децембра т. г. вођена је борба са Немцима на положају Доњи Горачићи — Златарско Брдо — Халиновићи. Вид борбе: напад. Време неповољно: мрачна ноћ са маглом.
- в). Са просторије Шиповик — Радијевићи — Мишевићи — Мушковина кренули су батал.они и у одређено време напали непријатеља. Непријатељ на овим положајима био је добро утврђен, имао је покривене ровове, а у близини фронта располагао је са резервама, које су могле брзо интервенисати. Положај за одбрану био је много бољи неголи за напад.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/6, к. 1253.

Наше јединице полагаоано пришле су до у непосредну близину непријатеља, а јачи делови провукли су се неопажено између самих ровова и забили се непријатељу за леђа. Наше јединице изненадним нападом успеле су потиснути непријатеља из више бункера наносећи му губитке. Борба је била јака. Непријатељ је бранио овај положај не осврћући се на жртве, јер падом овог положаја била би угрожена главнина његових снага које су логоровале око цесте или су пролазиле.

Својом упорношћу, иако су наше јединице вршилениз узастопних јуриша, успео је задржати овај положај. Непријатељ је тукао наше јединице са топовима, бацачима, жишкарима и на тај начин наше јединице после жестоке борбе биле су принуђене на повлачење.

г). Наши губици: 2 мртва и 6 рањених, међу којима и 2 теже.

Непријатељски губици: 45 мртвих и више рањених.

д). Заплешена је једна тешка „Бреда“, један „шарац“, један парабелум, 3.000 пушчаних метака.

ђ). Морал и борбеност наших јединица био је на завидној висини.

У овој борби, поред неколико бораца, који су се истакли својом храброшћу, нарочито се истакао помоћник комесара 4 батаљона, који је ускочио у ров, ухватио у истом рову Немца и отео му „шарац“.

е). Утрошево је 2.000 метака.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор,
Душан Томовић

Командант-капетан,
Бошко Шкрбовић

(М.П.)

БР. 177

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ДРУГЕ
КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ
ДИВИЗИЈЕ ОД 30 НОВЕМБРА ДО 15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГО-
ДИНЕ¹**

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
15. XII. 1944 год.

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Достављамо Вам 15-тодневни извјештај (извод из
операциског дневника за дане од 30. XI до 15. XII о. г.).

30. XI. Бригада налази се на линији: Шеварлићи (к. 248)
— к. 239 — Шебећи (к. 360), а затим лијевом оба-
лом Чемернице, до раскрснице путева (к. 286) —
путем до села Добретића Бр. (399).

На поменутој линији налазила су се сва четири
батаљона бригаде. Штаб бригаде са бриг. преви-
јалиштем у с. Брђани, у засеоку Тешића Брдо.
У 20 часова према наређењу XVII дивизије бри-
гада у току ноћи имала је да изврши напад на
непријатељска упоришта испред наших поло-
жаја, по ликвидирању истих гонити непријатеља
према Чачку и ликвидирање самог Чачка. Напад
је отпочео у 24 часа.

1. XII. Напад који је отпочео у 24 часа 30. XI трајао је до
5 сати ујутру. Усљед јако утврђених непријатељ-
ских положаја на сектору Љубић напад није
успио и наши су се батаљони вратили на своје
положаје у 5 сати ујутро.

Наш III батаљон успио је одлучним нападом ли-
квидирати непријатеља на цести Мијоковци —
Трбушани (на сектору с. Пријевор), продирући
према цести ужичка Каменица — Пријевор био
је моментално угрожен са оба бока, тј. од с. Тр-
бушани и из села Мијоковци, па усљед тога по-
вукао се на своје положаје.

IV батаљон нападао је непријатеља на сектору с.
Мијоковци те успио да ликвидира непријатељске

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви
Војноисторијског института под рег. бр. 24—6, к. 987.

предње ровове, док ровове друге линије није успио да ликвидира, пошто је наишао на јак отпор непријатеља, те се је повукао на полазне положаје.

I и II батаљон на сектору Љубић прешли су у напад, али услед јаког непријатељског отпора морали су се вратити на полазне положаје. Ова акција трајала је до 5 сати ујутро и она није успјела из следећих разлога: што батаљони нису били међусобно довољно чврсто повезани, напад није отпочео једновремено, наш III батаљон, иако је успио да изврши продор према комуникацији Каменица — Пријевор, требао је на новоосвојеним положајима да се укопа и да чека [до] даљњег наређења, а IV батаљон био је слабо активан и задовољно се само са ликвидацијом предњих непријатељских ровова иако је био на најповољнијем правцу напада.

Непријатељ испред наших положаја био је доста јак — од 3 до 4 пјешадијска батаљона, снабдјеვენ са доста аутоматског оружја, са много бацача, а и потпомогнут од артилерије, сем тога добро укопан и утврђен, са врло добро организованом одбраном.

Непријатељ у овој акцији имао је губитака око 50 до 60 мртвих, толико и више рањених, које је успио извући, и то углавном на сектору нашег III батаљона.

Наши губици: 11 мртвих, 45 рањених и 12 несталих.

Остатак дана бригада је била на линији поменутој од 30. XI. У току ноћи 1/2. XII вршен је на непријатеља демонстративни напад са мањим снагама (патролама и одељењима) ради узнемиравања непријатеља.

2. XII. Према наређењу Штаба дивизије примљеном у 1 ујутро, бригада треба да напусти досад држане положаје те да се најхитније концентрише на просторији Косјерића. У току ноћи успјело је повући са доеадашњих положаја само 3 батаљона, који су одмах кренули за Каменицу — Гојна Гора те ту заноћили, док I батаљон није могао се повући са својих положаја те је на тим положајима остао преко дана, а тек увече повукао се у с. Брђани и ту заноћио. Комора свију батаљона и

бриг.[адне] интендантуре упућена је преко Г. Милановца — Прањани за Косјериће.

Овај марш био је доста напоран — велико блато и киша, те је ради слабе обуће доста бораца остало сасвим босих.

3. XII. Три батаљона који су заноћили на просторији Каменица — Гојна Гора продужили су у 7 ујутро са покретом преко Субјела за Косјериће, гдје су стигли у 18 часова и ту заноћили. I батаљон тог дана извршио је покрет из с. Брђани те био у покрету цио дан и ноћ, те стигао у Косјериће у 6 часова ујутро, на 4. XII.

4. XII. Бригада добива задатак да са свим својим снагама изврши покрет преко Кондера — Заглавак — цесте Ужице — Бајина Башта и избије на жељ. пругу Бишеград — Ужице, с тим штоће дијелом снага рушити комуникацију Ужице — Вишеград те затварати правац од Вишеграда, а другим дијелом снага вршити на непријатеља у Ужицу напад са југозападне стране, одржавајући везу удесно са јединицама 45. дивизије а улијево са јединицама XV мајевичке бригаде.

Бригада полази из Косјерића са три батаљона у 5 часова ујутро на задатак остављајући у Косјерићима неборачке дијелове. На путу за Кондер бригада наилази на непријатеља који је кренуо у јачини од око 2.500 војника и великом комором старом цестом Ужице — Ваљево и стигао до Варде. Бригада је распоредила своја три батаљона и ударила на непријатеља на линији Кондер — Варда. У борбама које су отпочеле у 10 часова ујутру потисли смо непријатеља те у току ноћи 4/5. XII избили на линију Шупља Липа — Крушевље — Глог — Црни Врх — Варда, протјеравши непријатеља са ових сектора, сем што се на сектору Варде потиекивао непријатељ према Костојевићима.

5. XII. На сектору Кондер — Церје — Јеловик борба је почела опет 5. XII у 10 часова потискујући непријатеља према Заглавку — Дубу и Драксину. Око 14 часова бригада избија на линију Пауновићи — Заглавак — к. 610, заузевши Кик, док је непријатељ остао на Орашцу, којег ради велике помрчине и заморености наших јединица нисмо магли заузети. Док су наши дијелови избили на сектор Пау-

- новићи — Репиште, непријатељ је обуставио саобраћај комуникацијом Ужице — Бајина Башта. Тог дана I батаљон етиже из Косјерића до Мандиног гроба гдје ее задржи као бригадна резерва.
6. XII. Према добивеном задатку бригада је требала да пређе комуникацију Ужице — Бајина Башта. Прелаз се је имао извршити на сектору Заглавак — Кадињача. Попгго је цестом пролазио непријатељ, то се је прелаз имао извршити под борбом. Ради надмоћности непријатеља који је кретао том цестом, бригада, у борби која је трајала до 12 часова, није успјела да пређе цесту. У овим борбама непријатељ је имао губитака •— 170 мртвих и око 250 рањених, заробљено 36 (Њемаца, четника, Бугара), убијено 60 коња, уништено 29 камиона, 1 борна кола и један тенк, оштећено 8 камиона. Заплијењено око 10.000 метака пушчане муниције, 3 стројнице, 7 коња. Властити губици: 18 мртвих и 129 рањених, остала 3 п.митраљеза „3"[бројовка], 1 мали бацач, 1 т. бацач (руски).
7. XII. Бригада добива наређење да обустави гоњење непријатеља те да се најхитније пребаци на просторију Лознице правцем Косјерићи — Ваљево — Лозница. Бригада креће на задатак у 14 часова, а на просторију Лознице стиже 10. XII у 20 часова и смјепгга се за одмор. У току покрета бригада се одмарала (заноћила) у Косјерићима, Ваљеву и- с. Осечина. На просторији Лознице бригада се налази на одмору и сређивању. 13. XII се оснива у оквиру бригаде, а од осталих батаљона, V батаљон, те се за команданта истога поставља поручник друг Будимир Марко, за замј. кмдт-а поручник друг Мутић Душан, за полит. комесара друг Глухић Мустафа, за пом. полит. комесара друг Бјелић Бранко. У састав овога батаљона ушле су чете и то по једна из II, III и IV батаљова.
14. XII. Бригада добија задатак да форсира ријеку Дрину на отсјеку Курјачица. Прелаз Дрине имаде се извршити помоћу чамаца.
15. XII. Ујутро у 10 часова почиње пребацивање бригаде које тече без икаквих сметњи, те се је у току дана

пребацио један батаљон без неборачких дијелова и почето је са пребацивањем другог.

З а к љ у ч а к :

1. — За ових 15 дана укупни непријатељски губици били су: 230 мртвих, око 300 рањених, заробљено 36, убијено коња око 60, уништено 29 камиона, 1 борна кола и један тенк, охптећено 8 камиона, заплијењено око 10.000 пушчане муниције, 3 стројнице и 7 коња.

Властити губици: 29 мртвих; међу погинулим су: командант IV батаљона друг капетан Перо Вукојевић, пом. полит. комесара Делић Асим, командир чете из III батаљона друг Јунузовић Тешо. Рањена 174, изгубљена 3 п.ми-траљеза „3", 1 т. бацач (руски) и један мали бацач (ита-лијански).

3. — За ових 15 дана новопримљених другова и друга-рица није било.

4. — Са штабовима батаљона одржан је један саста-нак на којем су расправљани сви недостаци који су се иста-кли у посљедњим борбама, као и дата упутства о сређивању јединица.

5. — С обзиром на сталне покрете и борбе за прошлих 15 дана војнички као и културно-просвјетни рад миро-вао је.

6. — У овом периоду завршен је нижи војни курс (за десетаре и воднике) код Штаба бригаде. Успјех курса је за-довољавајући. Курс су похађала 32 друга.

7. — Морал и дисциплина као и готовост јединица, с обзиром на замореност, задовољавајући су.

8. — Као и до сада углавном недостатак је, с обзиром на бројност јединице, у аутоматском и тешком наоружању.

9. — Као врло важан и једини проблем за сада је про-блем одјеће и обуће, јер има велики број бораца који су слабо одјевени а такођер има добар број бораца сасвим бо-сих, а и они који су обувени у опанке, с обзиром на зиму и блатан терен слабо су обувени.

10. — Здравствено стање наше бригаде задовољава-јуће је.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, мајор:

Командант, п.пуковник:

Начелник, капетан:

БР. 179

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ПГТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ О ДЕЈСТВИМА ДИВИЗИЈЕ ОД 1 ДО
15 ДЕЦЕМБРА¹**

ШТАБ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Пов. број 144
15 децембра 1944 г.
У ч.

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

Петнаестодневни оперативски извештај у времену од 1 до 15 XII 1944.

У току протеклих 15 дана ова дивизија се налазила првих 4 дана на сектору Чачак — Пожега, онда од 4—9 у покрету за Ваљево и из Ваљева за сектор Љубовија — Рогачица, а од 9 до 15 у борбама на сектору Љубовија — Рогачица. У борби је провела 8 дана, а остало у покрету.

На сектору Чачак — Пожега дивизија се налазила првог децембра на положајима: испод Лорета — Малињак (к. 786) — к. 741 — к. 681 — к. 797 (Вјетрња) — Камегоша — к. 664 — Алаучко гробље — к. 535 (Јововац) — испод к. 536 (Рујак) — Мијоковачко гробље — к. 406. За то време вршила је стално нападе на целом фронту тежећи да пресече комуникацију и да онемогући непријатељу извлачење трупа и материјала из Чачка. Ти напади нису у потпуности успели и задатак није постигнут, јер је непријатељ био добро организовао положаје за одбрану, са ископаним рововима, који су били опасани жицом, а на местима је имао и бункере. Такође је располагао и са јаком артиљеријом и са доста тешких и лаких минобацача, док наше јединице нису имале подршку у артиљерији, која је била неопходна за заузимање тако добро утврђених положаја. Ипак су наше јединице успевале да се примакну на местима близу комуникација и ометале су повремено саобраћај непријатељских колона за Пожегу.

У међувремену указала се потреба за дејством ове дивизије на десној обали Дрине, на сектору Љубовија — Ро-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/5, к. 1074.

гачица, те су две бригаде извучене из борбе, а трећа повучена од Чачка и пребачена најпре код Ваљева и после једнодневног одмора упућена на Дрину.

На новом сектору бригаде су после извршених извиђања нападе на целом фронту непријатељске положаје, те је тако 7 бригада успела да се пробије до друма Рогачица — Љубовија и да туче непријатељске колоне у покрету за Љубовију. Борбе и даље трају на целом сектору са променљивим успехом.

Састав дивизије: 7, 9 и 14 бригада, два допунска баталјона, Штаб дивизије и приштабни делови. Штаб дивизије до 5-ог о.м. у Г. Милановцу, од 5-ог до 9-ог у Ваљеву и после у Пецкој.

Дивизија се сада налази на положајима: Нетковићи — пола к. 752 (Лазин Вис) — Рашак — к. 518 (Брловине) — к. 660 — Баурић — к. 659 (Кик) — Јеловци — к. 734 — к. 906 — Озорци — к. 955 — Забрђе — к. 686 — к. 1027.

Непријатељ је на сектору Чачак — Пожега имао јака бочна осигурања на левој обали Западне Мораве са којима је успевао, вршећи активну одбрану, да одржи друм и пругу Чачак — Пожега у својим рукама и да тако омогући повлачење својих трупа из Чачка за Пожегу и даље ка Ужицу. Немци су увек на угроженим тачкама убацивали појачања и тако онемогућавали наше јединице да прошире успехе. Јака артиљерија и велики број аутоматских оружја, као и тежак терен за напад, омогућавало им је да спрече наше јединице да прекину комуникацију.

Непријатељ на сектору Љубовија — Рогачица држи јаке ослоне тачке на левој обали Дрине, на линији к. 435 — пола к. 752 (Лазин Вис) — Шанац — Владичица — к. 432 — к. 540 — к. 797 (Немић Камен) — Латковићи — к. 601 — Лукићи — Обориште — Доње Кошље — Бачевац. Држећи те тачке положаја, које су добро утврдили, а негде и са минама осигурани, обезбеђују кретање својих моторизованих трупа од Рогачице за Љубовију и даље за Зворник. Користе ноћ за брзо пребацивање моторизације друмом до Љубовије, а после преко моста на леву обалу Дрине. Чим су на некој тачци угрожени и одбачени, одмах привлаче појачања камионима и тако увек успевају да се одрже на тјрложајима са којих штите пролаз својих трупа ка Љубовији.

Јачина непријатељских снага на овом сектору износи око једне дивизије. Један део сачињавају делови „Принц Еуген“ дивизије, који углавном чувају мост на Дрини испод Љубовије. Надаље, на делу између Рогачице и Д. Кошаља, налазе се делови 112 немачке дивизије у селу Бачевцу. Са-

став непријатељских трупа: већином Немци, затим чешки и пољски добровољци, љотићевци, усташе —> Црна легија и понеки четник. Располажу са доста артиљерије, која се налази код Љубовије и на левој обали Дрине у селу Тегаре. Имају неколико тенкова и борбених кола и велики број камиона, са којима врше пребацивање појачања на угрожене тачке.

ХРОНОЛОПГКИ ПРЕГЛЕД ОПЕРАЦИЈА ПО БРИГАДАМА
У ВРЕМЕНУ ОД 1—15 XII 1944

1 децембра 1944

7 бригада се овог дана налазила по батаљонима на положајима: 4 батаљон с. Врнчани, 1 батаљон с. Каменица — к. 664, 3 батаљон е. Јанчићи (к. 345 — к. 709 — к. 504), 2 батаљон у резерви у с. Горња Добриња. Непријатељ се испред бригаде налазио на Ораовици (к. 850) •— Шест (к. 783) — Каблар (к. 885) — Чвркићи — Острвица и Алаучко Брдо. Десно 14 бригада са деловима Ц. А. а лево 9 бригада.

Два батаљона на десном крилу, одбивши овог дана непријатељске нападе, прешли су у противнапад на Каблар и на к. 783 (Шест). Ови напади нису успели услед јаке непријатељске одбране.

9 бригада се овог дана налазила на Гојној Гори — Стражаре — к. 535 (Јововац) — испод к. 536 (Рујак) — јужно од Мијоковачког гробља — к. 406 и даље до друма Вранићи — Г. Горијевница. Непријатељ је држао испред све бригаде положаје: Видовски Тунел — к. 536 (Рујак) — Граорина (к. 402).

Овог дана Штаб дивизије издао је заловест бригади да врши напад на целом фронту у циљу избијања на Видовски Тунел и прекида комуникације, а с тим да олакша нападе 7 бригаде на Маслачко брдо и да садејетвује с њом. Бригада је вршила наређење, али без успеха, јер је непријатељска одбрана била врло чврста и потпомогнута јаким дејством артиљерије и минобацача.

14 бригада се налазила на положајима: изнад Пожеге, и то: испод Лорета до иза к. 850 (Ораовица), коју су тада држали Немци. Акција и борби овог дана није било, јер је цео терен био у великој магли, која је ометала развијање снага.

Јачина непријатеља испред целог фронта дивизије: око две слабе дивизије. Губици овог дана: око 130 мртвих и 110 рањених непријатељских војника. Било је вшпе губитака код непријатеља, али нису установљени.

Наши губици: код 7 бригаде 2 мртва, 7 теже и 8 лакше рањених, а код 9 бригаде 6 мртвих и 12 рањених.

Време облачно и местимично велике магле. Хладно
Штаб дивизије у Г. Милановцу.

2 децембра 1944

7 бригада је од пола ноћи до подне вршила нападе на непријатељске положаје на целом фронту, али без успеха. После подне Немцима су пристигла појачања, те су извршили врло јак напад на Алаучко Брдо и Острвицу и око 16 часова потисли су наше делове за 1 км назад. Дотле су на десном крилу наши батаљони успели да заузму к. 783 (Шест) и к. 737. Са минобацачима наши су успели да запале једну кућу у којој је био неки немачки штаб, који је углавном сав изгинуо. Један батаљон је сменио батаљон 9 бригаде на к. 535 (Јовзвац).

9 бригада је до пред зору водила оштре борбе нападајући на целом фронту, но није успела да непријатеља одбаци. У саму зору извршила је извлачење батаљона из борбе и пребацила се на нове положаје од Вранића до Прелине, ради смене 2 крајшнке бригаде, а према добијеној заповести од Штаба дивизије.

14 бригада је вршила прегруписавање батаљона у вези добијене заповести од Штаба дивизије, тако да су се батаљони на десном крилу рокирали за нешто улево, те је 1 батаљон посео к. 679 (Стрмац), а Други батаљон к. 729 и ту се везао са 20 бригадом.

Није било никаквих акција овог дана на рејону ове бригаде.

Јачина непријатеља углавном иста. Нешто се појачао испред 7 бригаде. Њихови губици оваг дана: погинулих 280, рањених 320 и заробљених 3.

Наши губици: код 7 бригаде мртвих 8, рањених 40, а код 9 бригаде мртвих 7, рањених 14.

Уништен је један штаб непријатељски и један центар за везу са радио-станицом и телефонима.

Заплењено од непријатеља: једна „Зорка“, 6 сандука пушчане муниције, 25 мина за тешки бацач, 40 мина за лаки бацач, 2 догледа, 1 револвер, 2 сигнална пиштоља, 1 машингевер, 1 тромблон, више пушака, 150 ручних бомби, 1 цак санитарског материјала и осталог материјала.

Време променљиво са маглом и хладно. Штаб дивизије у Г. Милановцу.

3 децембра 1944 год.

7 бригада је овог дана наставила нападе на Каблар, Алаучко Брдо и Видовски Тунел. Нису успели да заузму ни

један део непријатељског положаја. У току ноћи вршене су припреме за извлачеше, пребацивање и концентрацију на просторију Прањани и околина, а према добијеној заповести од Штаба дивизије.

9 бригада је са неким деловима пошла у напад у правцу ЈБубића и Чачка, па не наишавши на отпор, ушла је у Чачак изјутра овог дана. После подне вршено је концентрисање јединица на просторији Брђани — Горњи Милановац, а у духу добијене заповести од Штаба дивизије.

14 бригада је овог дана вршила са два батаљона нападе на полсјаје Греда, Гвоздац и к. 850. Напади су трајали око 3 часа, али без успеха. После подне и преко ноћи вршена је припрема за пребацивање на просторију Горња Добриња, а према заповести Штаба дивизије.

Непријатељски губици овог дана су: 15 мртвих и 30 рањених, што је установљено, али их је било и више на фронту 14 бригаде, но није било могуће установити.

Наши губици: код 7 бригаде 6 мртвих и 20 рањених, код 9 бригаде 3 мртва од мине у Чачку, а код 14 бригаде 3 мртва и 16 рањених.

Време променљиво и хладно. Штаб дивизије у Г. Милановцу.

У току *4, 5 и 6 децембра* бригаде су пребачене са сектора Чачак — Пожега за Ваљево, где су се одмарале у току 7 децембра до мрака.

7 децембра 1944

7 бригада је према заповести Штаба дивизије кренула у 22 часа правцем: Ваљево • — Седлари — Балиновић — Вујиновача — Матићи — Водице — Горње Ксшље — Провалија — Озорци.

9 бригада је остала овог дана на одмору на просторији Рајковић — • Клинци — Белошевац.

14 бригада је у току ноћи 7 на 8 кренула правцем: Ваљево • — Беомужевић — Мајиновић — Суводање — Станина Река — Скадар — Пецка — ЈБубовија.

8 децембра 1944

7 бригада и 14 бригада налазе се у покрету ка Дрини.

9 бригада је око 8 часова кренула правцем: Ваљево — • Осечина — Пецка — Скадар • — Лелеци, где су јој тога дана борачки делови и стигли.

9 децембра 1944

7 бригада је пред зору заузела следећи распоред по батаљонима: 1 батаљон -с. Врхпоље — к. 326 — к. 376 — к. 531. Смештај у Цапарићима и Милосивцима. 4 батаљон

к. 456 — к. 393 —• к. 457 — Лукићи — Озорци. 2 батаљон с. Росуљево —• к. 401 — к. 393 — к. 686. 3 батаљон у резерви у Г. Кошље. Испред бригаде непријатељ се налазио на линији: Немић Камен — Ридово — Латковићи — Врхпоље — Тадићи — Западе — Рсеуљево — к. 412. У току дана вршена су извиђања ради прибављања података и местимична чаркања.

9 бригада се овог дана налазила на просторији Скадар — Лелеци — Царина, где се прикупљала и еређивала.

14 бригада је по батаљонима смештена на проеторију Љубовића, само јој је 3 батаљон упућен за с. Пољане, где има да поседне положаје за напад.

10 децембра 1944

7 бригада је нападала на непријатеља на положајима: Лукићи — Живковићи — к. 456 — Костићи — к. 393 — к. 401 — Јелашине — к. 412. Све ове положаје успела је да заузме и да одбаци непријатеља назад на Дрину. Са к. 301 успешно су тукли непријатељску колону од 60 камиона, која се кретала друмом од Рогачице ка Љубовији. Ту је колона заустављена и дуже време је била изложена јакој ватри наших митраљеза и бачача. Такође су и са к. 456 наши делови успешно тукли непријатеља, који се кретао друмом из Врхпоља.

9 бригада се овог дана налазила у резерви на досадашњој преторији.

14 бригада се налазила на следећим положајима: 2 батаљон на Голом Врду, оријентисан ка Лазином Вису (к. 752), где се налази јача непријатељска посада; 3 батаљон у засеоку Ђурићи и Перићи; 1 батаљон је остао на досадашњој просторији; 4 батаљон се пребацио у Д. Оровицу. 2 батаљон је садејствовао у нападу са 24 бригадом на к. 752 (Лазин Вис), али напад није успео, јер се непријатељ добро утврдио и испред положаја поставио мине, а и стога што је 24 бригада у току напада повучена и пребачена на нове положаје.

Непријатељ је испред наших положаја у јачини око једне дивизије, са доста артиљерије, која се налази на левој обали Дрине и код Љубовије.

Њихови губици су: 14 мртвих и 50 рањених.

Наши губици: код 7 бригаде 3 мртва и 6 рањених.

Време променљиво. Штаб дивизије у Пецкој.

11 децембра 1944

7 бригада је на заузетим положајима успела да одбије један већи напад непријатеља. Али, тада је непријатељ до-

био појачања од Рогачице и кренуо јачом колоном од Немић Камена (к. 797) ка селу Милосивци, где је напао 1 батаљон, и спустио се у село Латковићи, те је тиме угрозио овај батаљон са леђа. Са другом групом ударио је од Врхпоља — к. 457 па преко Латковића напао је 4 батаљон у селу Живковићи — к. 456 и тако принудио оба наша батаљона да се повуку на прихватне положаје: Озорци — Бошковац — Забрђе. 2 батаљон је цео дан водио борбу на к. 401 и к. 393.

У сумрак једна група Немаца и усташа, продрла је на рејону 1 батаљона и успела је да исти одбаци и његову команду да разбије и растроји а неки део и да зароби. Тада је убачен 3 батаљон из резерве на део Жута Стена — Озорци и непријатељ је одбачен на полазне положаје.

9 бригада са потребним снагама посела полазни положај за вапад на к. 797 и то са 2 батаљоном, док 3 батаљон овог дана није био још стигао. 2 батаљон је предвече напао на к. 797 (Немић Камен) и после шесточасовне оштре борбе одбацио је непријатеља са те коте и заузео је исту. После је једним делом продужио напад на к. 269 и друм Љубовија — Рогачица. Пошто је међупростор 2 батаљона и 7 бригаде био нешто већи, то је непријатељ искористио за противудар и тако је унео да одбаци овај батаљон са к. 797 на Баурић.

14 бригада је са полазног положаја предузела напад са сва 4 батаљона и поеле оштре борбе батаљони су успели да постигну следеће резултате: 1 батаљон је заузео к. 752 (Лазин Вис); 3 батаљон је доспео до Владичице; 4 батаљон је заузео к. 432 (Врач) и даље води борбу са непријатељем, који се налази на Кику (к. 362). 2 батаљон у резерви. Борбе су на целом фронту настављене. Непријатељ довлачи појачања и врши јак притисак.

Непријатељски губици: 23 мртва и 66 рањених.

Наши губици: код 7 бригаде 4 мртва и 8 рањених и 30 несталих; код 9 бригаде 2 мртва и 7 рањених и код 14 бригаде 3 мртва и 16 рањених.

Време тихо и облачно. Штаб дивизије у Пецкој.

12 децембра 1944

7 бригада је од пола ноћи па надаље са Другим батаљоном нападала непријатеља у селу Роеуљеву на самом друму. У то време више непријатељских моторних возила приближавало се том селу, па када су чули борбу, вратили су се брзо натраг ка Рогачици. Дотле је непријатељска посада у Росуљеву натерана већином у Дрину, где су се подавили а мањим делом успели су да се спасу сплавом преко

Дрине. 4 батаљон са к. 456 снустио се на друм и покушао да прекине на том делу саобраћај, али се морао повући назад, јер је непријатељска ватра са леве обале Дрине била врло јака и прецизна. 3 батаљон са к. 659 — село Милосивци вршио је напад на село Врхпоље.

9 *бригада* је са једним батаљоном вршила напад 6 часова на к. 797, али без успеха, јер су непријатељу пристигла појачања.

14 *бригада* је у току целог дана водила огорчене борбе на целом свом фронту. Непријатељ је, потпомогнут артиљеријом са друге обале Дрине, успео јаким нападом да одбаци делове 1 батаљона са Лазиног Виса (к. 752) и делове 4 батаљона са Врача (к. 432). На осталим деловима није дошло до промене у положајима, иако су борбе вођене стално са несмањеном жестином.

Непријатељски губици износе: погинулих 80, рањених више, но број није могао бити утврђен.

Наши губици: код 7 бригаде погинулих 4, рањених 6, несталих 5.

Код 9 бригаде погинулих 2, рањених 17, а код 14 бригаде погинулих 14, а рањених 36.

Време облачно са кишом. Штаб дивизије у Пецкој.

13 децембра 1944

7 *бригада* је цео дан водила оштре борбе са непријатељском колоном код Д. Кошаља све до 13 часова, када су непријатељу пристигла појачања, те је извршио нападе из Росуљева, Врхпоља и Ридова у неколико праваца и поеле два часа борбе потиенуо наше батаљоне, који су се повукли на прихватне положаје: к. 1027 —> к. 686 — к. 412 — к. 732 — к. 601 — Јеловци — Кик (к. 659), одакле су и даље вршили прстивнападе, те су успели да потисну у току ноћи непријатеља са Главице (к. 666).

9 *бригада* је са три батаљона вршила напад на непријатељске утврђене положаје на к. 797 (Немић Камен) — к. 540 — к. 432 и к. 269. У почетку напада батаљони су успели да протерају непријатеља са наведених положаја, али су непријатељу убрзо стигла појачања, која су била добро потпомогнута артиљеријском ватром, те су у бесним нападима и јуришима успели да поврате изгубљене положаје. Наши батаљони повукли су се на линију: Баурић — Берловачко Брдо — Брловине (к. 660). Јачина Немаца била око 700.

14 *бригада* у току целог дана водила борбе и то: 2 батаљон је у селу Николићи и Кучевци одбио један дужи непријатељски напад; 4 батаљон је нападао на Врач (к. 432)

и успео је да исти заузме, али се морао после повући, јер се 9 бригада повукла са к. 540 и тиме оголила леви бок овог батаљона. 3 батаљон је са Рашка и Голог Брда тукао непријатељске колоне у Љубовији бацачима и тешким митраљезима и нанео им доста губитака. 1 батаљон није имао већих борби, већ се држи испод Лазинот Виса.

Укупни губици непријатеља свог дана износе: 242 мртва и 305 рањених.

Укупни наши губици: код 7 бригаде 10 погинулих и 35 рањених; код 9 бригаде 29 мртвих и 74 рањена; код 14 бригаде 3 мртва и 14 рањених.

Заплењено од непријатеља: 1 „шарац“ („Зорка“), 1 пушкомитраљез, 5.000 метака за пушку, 1 товарни коњ са самаром, 12 ранчева са резервном храном, 6 ћебади и 3 шаторска крила.

Време хладно и повремено киша. Штаб дивизије у Пецкој.

14 децембра 1944 год.

7 бригада је оштрим нападима преко ноћи и у току преподнева успела да одбаци непријатеља са Главнице (к. 606) и из села Живковића (к. 456) и све до Гуњца — источни део к. 401, повезујући ее преко Кика (к. 412) до к. 1027, где ее и даље воде огорчене борбе, јер наше јединице теже да по сваку цену прекину комуникацију Рогачица — Љубовија. Непријатељ је у овој борби имао око 3.000 војника.

9 бригада је наставила нападе на положаје Немећ Камен (к. 797) — к. 560 — к. 540 — к. 432 и к. 269. Борба се водила у току целе ноћи и до 8 часова ујутру, када су се наши батаљони морали повући на полазне положаје, јер је непријатељ давао врло јак отпор.

14 бригада није имала већих борби овог дана, већ је само упућивала веће патроле ради прибављања података и узнемиравања непријатеља.

Непријатељ је имао следеће губитке: 30 мртвих и 50 рањених.

Губици на рејону 9 бригаде нису могли бити утврђени. Наши губици: код 7 бригаде 10 мртвих и 35 рањених; код 9 бригаде 10 рањених.

Непријатељ је преко ноћи успео да пребаци преко моста испод Љубовије 350—400 мотерних возила.

Време облачно и хладно. Преко ноћи падао снег. Штаб дивизије у Пецкој.

Укупни непријатељски губици у току борби за време протеклих 15 дана износе: 813 мртвих, 951 рањен и 3 заро-

бљена. Број рањених није могао бити увек утврђен и наведене су овде цифре које су утврђене, а било их је више.

Наши укупни губици у свим овим борбама износе: 119 мртвих, 391 рањен и 35 несталих.

Уништено је: 1 непријатељски штаб и 1 центар за везу са радио-станицом и телефонима, неколико камиона и друге ратне спреме.

Заплењено: 2 пушкомитраљеза „Зорка“, 1 п. митраљез „Брно“, више сандука пушчане муниције, 25 мина за тешки бацач, 40 мина за лаки бацач, 2 догледа, 1 револвер, 2 еигнална пиштоља, 1 машингевер, 1 тромблон, више пушака, 150 ручних бомби, 1 цак санитетског материјала, 1 то^варни коњ са самаром, 12 ранчева са резервном храном, 6 ћебади и 3 шаторска крила.

Непријатељска авијација није за цело време ових борби потпомагала своје јединице, већ је само једно време транспортним авионима вршено пребацивање рањеника и командног особља из Чачка за Немачку.

ЗАКЉУЧАК

Ако бацимо поглед на борбе које је водила ова дивизија за протеклих 15 дана, видећемо да су те борбе вођене против непријатеља који се благовремено утврдио на заузетим положајима, ископао ровове и исте опасао жицом, а на местима је и минирао извесне делове положаја, те је свагде успевао да са мањим снагама одржи положаје са којих је штитио повлачење својих трупа. Поред тога свуда су располагали са довољним бројем артиљерије разног калибра, коју су увек искоришћавали до максимума и наносили нашим јединицама веће губитке, имали су увек доста муниције и аутоматског оружја. На оба сектора где је наша дивизија водила борбе, непријатељ је имао добар друм позади положаја, који је користио за брзо пребацивање појачања на угрожене такче и тако је успевао да спречи наше јединице да пресеку комуникације.

И поред тога наше су јединице успевале да на појединим тачкама, после огорчених борби, одбаце непријатеља и да повремено туку непријатељске колоне у покрету, али нису успевале да одрже те положаје, јер нису имале артиљерије, која би им то омогућавала.

Ова дивизија располаже са неколико „Цон Була“, који су распоређени по бригадама, а који се једини могу корисно употребити против непријатељских тенкова и борних кола, док су противтенковеке пушке непогодне за то, јер немају довољно прободно дејство. Зато се осећа потреба за против-

кслским оруђем, нарочито ако се будемо спуштали у низину, где ће непријатељски тенкови доћи више до изражаја.

И поред сталних борби и већих покрета, слабог одела и још слабије обуће, морал код наших јединица је задовољавајући. Има, истина, приличан број дезертера *ИЗ* бригадних допунских батаљона, а мањи број из борбених јединица. Дисциплина је доста добра, али се још код новомобилизованих осећа лабавост и несхватање дужности.

Наш нижи командни кадар је још млад и неискусан и нема довољно прегледности у борби и доста се тешко свлази у оваквим видовима борбе. Но, постепено осећа се побољшање, али би још боље било кад би се могло успети да се сорганизују курсеви за сав нижи командни кадар. Ми утичемо на њих саветима и поукама, колико нам то могућности дозвољавају.

Што се тиче политичког руководства, нарочито нижег, ту слабо стојимо и немамо могућности да то поправимо у догледно време, те би нилм у томе требало помоћи.

Допунски батаљони у дивизији и по бригадама врше стално практичне и теорне вежбе и људство се обучава у потребним стварима.

Ускоро ће се извршити код ових батаљона и бојна гађања.

Педоф-ицирека школа, која је почела рад 1 о. м., ради нормално по плану и програму, који вам је достављен уз прошли 15-дневни извештај.

Све бригаде, као и Штзб дивизије, прешле су на нову формацију, али не у потпуности, јер за коморе недостаје већи број товарних коња, запрежних коња, кола и коњеке спреме. Потребно би нам било и у том погледу помоћи, јер на подручјима где се сад налази дивизија већ је извршена мобилизација коња и кола, те за нас није остало ништа.

Служба везе нам је велики проблем, јер су јединице претале велике, а стручног особља имамо врло мало. Нарочито је слаба борбена веза између батаљона и бригаде на положају, а такође између чета и водова. Осећа се потреба за образовањем курсева за везу при вишим штабовима, где би се један извештај кадар људства оспособио. За сада код наше дивизије за такав курс нема услеса. Неспходно су нам потребне радио-станице, за све три бригаде по једна и још једна за дивизију, јер се на веће даљине не може успешно командовати, пошто су курирске везе постале споре.

Обавештајна служба није се још потпуно развила, јер нам и ту недостаје довољан број способног људства за ту

грану службе. Нарочито код нижих об. органа недостаје смисла за коришћење мештана у об. служби, а такође их је тешко навикнути да достављају јасне и исцрпне извештаје.

Што се тиче интендантске службе, и ту стојимо доста слабо¹, јер су другови који воде те послове неискусни и неспретни, те због тога и снабдевање јединица не иде како би требало. Нарочито се то осећа сада на овом тешком терену и што су јединице доста удаљене од базе. И ту нам недостаје велики број кола, а потребно би било да имамо и неки камион са којим би довлачили људску и сточну храну из Ваљева и околине. На сектору где се сада дивизија налази, нема се могућности за снабдевање на лицу места, те се тим проблем још више потенцира.

Санитет у нашој дивизији доста добро функционише, појављује се проблем првих завоја и предохране против заразних болести, а нарочито против пегавог тифуса. Предузимају се све мере за парење одела и веша и деваширање, али јединице, које су стално у борби, немају за то довољно времена нити могућности.

Све остале гране службе у нашој дивизији још су у развоју, али показују напредак у свом раду.

Предузимамо стално све што нам стоји у могућности да уредимо ниже штабове, да би могли одговорити задацима који се пред њих постављају.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Политички комесар
п.пуковник,
Војо Поповић

Командант
п.пуковник,

Начелник штаба
мајор,
Новак Кнежевић

БР. 179

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА НА ПОЛОЖАЈУ ОБАРДЕ — ЦРНИ ВРХ — ВУКОВО БРДО — КОЗИЦА¹

ШТАБ
III САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 195
15. XII. 1944 г.

РЕЛАЦИЈА

III Санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са Њемцима на положају Обарде — Црни Врх — Вуково Брдо Козица

(Секција Пљевља 1 : 100.000)

НЕПРИЈАТЕЉ:

- а) Јачина непријатеља 800 бораца.
- б) Наоружање непријатеља: 50 „шараца“, 4 тешка бацача, више лаких бацача и тромблona.
- в) Морал, борбеност и активност непријатеља била је добра.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ:

- а) 2 и 3 батаљон јачине 500 бораца, наоружани са 35 аутоматских оружја, неколико лаких бацача, 2 „Пијата“, као и 2 тешка бацача.
- б) Између 9 и 10 о. м. вођена је борба са Њемцима на горе поменутих положајима. Вид борбе — вапад и спречавање њиховог циља који су имали.
- в) Наши полазни положаји били су Камена Гора.
- г) Непријатељ је 9 о. м. у П. часова извршио напад на наш батаљон који се налазио [на полсјају] Обарде — Црни Врх, и успио да одбаци наш батаљон у правцу Вијенца — Мијајловице. Али изненадним нападом 2 и 3 батаљона на непријатеља, на сектору Козица — Вуково Брдо успјели су да разбију непријатеља, чије су намјере биле да изненадним маневром продре ка Пљевљима.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/5, к. 1074.

² Види док. бр. 173.

д) Бсрба је трајала неколико часова и била је прса о прса, и наше јединице су успјеле да поврате непријатеља на његове полазне положаје.

ђ) Наши губици су: 4 мртва и 6 рањених, а непријатељски губици — 70 мртвих и рањених и 10 Шемаца заробљених.

е) Заплијењено је: 10 пушака и веће количине муниције и ратне спреме.

ж) Морал и држање наших јединица био је на завидној висини — како бораца тако и руководилаца.

з) У овој акцији потрошено је 5.000 југословенске муниције кал. 7,9 мм и 4.000 муниције кал. 8 мм, 30 мина од „Пијата“ и око 100 ручних бомби.

и) Борба је од почетка па до краја текла према предвиђеном плану.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор
Данило Кнежевић

(М.П.)

Командант-п. пуковник,
Халил Хаџимуртезић

Начелник - капетан
Јагош Мирковић

БР. 180

ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О ОПЕРАЦИЈАМА У СРБИЈИ ОД 14 ОКТОБРА ДО 15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ОПЕРАЦИЈЕ У СРБИЈИ

ОД ОВЛАЂИВАЊА КОМУНИКАЦИЈОМ У ДОЛИНИ В. МОРАВЕ ДО ИЗБИЈАЊА НА ДРИНУ У ВРЕМЕНУ ОД 14. Х ДО 15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД.

Јединице Црвене армије, по прелазу наше источне границе, уз садејство XIV корпуса НОВЈ, за 5 дана очистиле су Источну Србију, избиле у долину В. Мораве, у

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21—2, к. 982.

рејон См. Паланке и В. Плане. На тај начин пресекле су главну 'демачку комуникацију на Балкану Београд — Скопље, угрозивши све немачке снаге у Грчкој, Албанији и Македонији.

За то време, у долини Јужне Мораве, јединице XIII корпуса НОВЈ преекле су комуникацију између Лесковца и Врања у Грделичкој Клисурси. Све покушаје Немаца да се пробију из Врања ка Лесковцу одбиле су јединице 46. дивизије, 12 октобра ослободиле Врање одбацивши непријатеља ка Бујановцу. Јединице 47. дивизије, уз садејство тенковске бригаде II бугарске армије, 11. X заузеле су Лесковац, одакле се непријатељ повукао у Ниш. XIII корпус продужио је енергично надирање са југа ка Нишу и то: 22. дивизија десном обалом Ј. Мораве преко Бабичке Горе и Селичевице, а 47. дивизија левом обалом Ј. Мораве правцем Леексвац — Дољевац — Мрамор. 6. дивизија II бугарске армије надирала је са истока Нишавеким правцем, а 4. бугарска дивизија са ј.и. преко Равне Дубраве и Гаџиног Хана. Јединице Црвене армије избиле су од Књажевца у долину В. Мораве код Сталаћа и преекле *отступницу* нишкој непријатељској групацији преко Крушевца ка западу, угрозивши Ниш и са севера. 12. X немачка групација код Ниша отпочела је пробијање преко Мрамора ка Прокупљу. У току 13. X наше и бугарске јединице биле су педишле Нишу вршећи јак притисак на спољни појас одбране: Селичевица пл. — Нишка Бања, којим су овладале. Непријатељ је успео да се пробије до с. Југбогдановац, источно од Прокупља, где су вођене жестоке борбе са деловима 24. дивизије.

14 октобра вођена је жестока борба за сам Ниш, који је око 15 часова ослобођен од наше 22. дивизије, уз садејство 6. бугарске дивизије. Непријатељска главнина углавном се извукла из Ниша у правцу Прокупља. У Нишу је уништено 300 непријатељских војника. Истога дана јединице Ц. А. под командом генерала Миљајева ослободиле су Крушевац.

Непријатељска главнина, коју су сачињавали делови „Принц Еуген" дивизије, опкољена је између Мрамора и Прокупља, где је нападнута од наше 24. (са северозапада) и 47. дивизије (са југа) уз садејство бугарске моторизоване бригаде и авијације Ц. А. Само претходница делова „Принц Еуген" дивизије успела је да се пробије преко Прескупља ка Куршумлији, док је главнина делом уништена а делом разбијена и по групама се разбежала у правцу Ниша и Јастрепца. Убијено је 300 и заробљено 700 непријатељских војника и официра. Заплењено 800 моторних возила, 17

тенкова, 7 мотср. топова, 70§ пушака, 80 п. митраљеза и огромне количине разног материјала са колском комором.

Губитком Ниша, најважнијег и најјачег немачког упоришта и комуникациског центра на Балкану, Немцима је остала на распсложешу само једна комуникација између Централне Европе и Грчке, која води: долином Вардара до Скопља — Качанички Теснац — К&сово Поље •— Ибар •— Зап. Морава — Вишеград — Сарајево — долина р. Босне — Брод. Она добија првенствен значај на Балкану, јер се овом комуникацијом повлачило око 14 немачких дивизија из Грчке и Албаније. На целој својој дужини овај комуникациски правац био је несигуран. Изложен сталним нападима делова наше војске, на делу Скопље — К. Митровица — Краљево — Ужице, непосредно угрожен са истока од јединица Ц. А., I и II армије бугарског Отачественог фронта и јединица НОВ и ПО Србије. Пролази кроз Качанички Теснац и Ибарску Клисуром на том делу су врло осетљиви од дејства авијације. У случају пресецања и овлађивања комуникацијом у овим деловима, све немачке снаге које би се у том моменту затекле јужно, биле би потпуно отсечене и не би имале никаквог изгледа за успешно пробијање неким другим правцем — преко Црне Горе — ка Сарајеву.

На правцу повлачеша истичу се маркантно две области које имају услова за концентрацију јачих снага и то: Косово и долина Зап. Мораве између Краљева и Чачка.

I бугарска армија надирзла је кривоаланачким правцем ка Куманову, док су јединице НОВ и ПО Македоније са југоистока надирале Скопљу.

У циљу што бржег и благовременог извлачеша снага из Македоније на Ксеово, Немци су од Скопља користили комуникацију Скопље — Качаник — Приштина и Скопље — Куманово — Бујановац — Кончуљ — Гњилане — Приштина. Немци су предузели мере за обезбеђење овог повлачења и Косовске области, које су се састојале у успостављању фронта на нагоричанским положајима (према I бугарској армији) и на линији: Бујановац — Ново Село — Китка — Веља Глава — Ајкобила — Бараина — М. Вис •— Мрдаре — Преполац — Тачевац — Угљарски Крш. Сопственим снагама Немци су посели положаје код Бујановца и Подујева (Преполац и Мрдаре) где су се јако утврдили. За одбрану осталог дела положаја користили су Арнауте како са Косова тако и албајске квислиншке јединице.

Област 3. Мораве била је заштићена Крагујевцем који су Немци још држали, што им је олакшало обезбеђење ове области од правца Крушевца.

*

ОПЕРАЦИЈЕ У ЦИЉУ ОСЛОБОЂЕЊА КОСОВА И ОБЛАСТИ
ЗАПАДНЕ МОРАВЕ (КРАЉЕВО — ЧАЧАК)

По ослобођењу Ниша и потпуном овлађивању долином В. Мораве, пред наше и савезничке јединице поставили су се као најважнији објекти горе поменуте две области. Овлађивањем истим онемогућава се извлачење ових немачких снага са Балкана, пресеца им се комуникациски правац, непријатељске снаге се раздвајају и стварају се услови за почесно тучење раздвојених група.

I — Груписање обостраних снага

(Скица 1)

1. — Непријатељске снаге:

а) На просторији Краљево — Крагујевац — Чачак: 3 немачке дивизије, четници, недићевци и љотићевци.

б) На КосовуЛ немачке дивизије: једна код Подујева и 3 у рејону Приштине. Поред тога: део албанске фашистичке војске. Једна дивизија код Бујановца. Арнаути са Косова на левом крилу и у међупросторима немачких снага.

2. — Наше и савезничке снаге:

а) На Моравском бојишту: 68. корпус Ц. А., 17. ударна и 2. пролетерска дивизија. Свега 5 дивизија: две (2. пролетерска и једна Ц. А.) на правцу Крушевац — Краљево, а три према Крагујевцу.

б) На Косовском бојишту: II бугарска армија (четири пешадиске дивизије и тенковска бригада и једна коњичка дивизија), 24. и 46. дивизија и 2., 3. и 4. косовска бригада НОВЈ. Свега: 7 дивизија (4 пешадиске и једна коњичка бугарска, 2 дивизде НОВЈ), тенковска бугарска бригада и 3 партизанске бригаде НОВЈ. На правцу Ниш — Прокупље — Куршумлија — Подујево — Приштина: три бугарске пешадиске дивизије, тенковска бригада и наша 24. дивизија; на правцу Лесковац — Лебане — Медвеђа — Приштина: једна пешадиска бугарска дивизија и наша 4. косовска бригада; на правцу Врање — Бујановац — Гњилане — Приштина: наша 46. дивизија, 2. и 3. косовска бригада и једна бугарска коњичка дивизија.

в) На Пчињском бојишту: I бугарска армија на правцу Крива Паланка — Куманово и македонске јединице НОВЈ.

г) Наша 23. дивизија садејствује јединицама Црвене армије и I Пролетерском корпусу у нападу на Београд.

д) На ослобођеној територији 4 дивизије НОВЈ врше чишћење терена од разбијених група Немаца и четника у Источној Србији и долини Мораве.

Детаљан распоред јединица види се из скице 1.

3. — Операције на Косову (скица 2) (23. X до 25. XI)

Почетни распоред:

У времену од 15 до 22 октобра јединице II бугарске армије, 24. дивизије и 4. коеовске бригаде избиле су на полазне положаје: лева обала Лаба — Преполоц Мрдаре—Орљани—Бараина—Лисица:—Ајкобила.

Основна идеја:

Заједнички план за ову операцију био је следећи:

а) II бугарска армија ваступа правцем Куршумлија — Преполоц — Подујево — Приштина, са првим циљем: заузимање Подујева и овлађивање Малим Косовом (Лабом), обухватајући десним крилом Бајовића Лазове — с. Крпимеј — с. Добротин, а левим крилом обухвата с. Туручицу.

б) 24. дивизија на десном крилу II бугарске армије наступа правцем Кртињак (к. 1147) — с. Слатина — с. Полатна — е. Пакаштица — Качандол — Бајгора, одакле да преесеке комуникацију Приштина — К. Митровица нападом на Вучитрн и Кое. Митровицу. Једна бригада креће се са бугарском резервом правцем Куршумлија — Преполоц — Подујево, одакле долази у састав дивизије на линији с. Бајгора — Бољшане.

в) Почетак општег напада 23 октобра у зору.

Ток операција:

23 октобра у зору отпочео је општи напад.

Јединице 24. дивизије, уз садејство дела бугарске артиљерије, овога дана овладале су линијом: Угљарски Крш (к. 1297) — Кртињак (к. 1147) Тачевац (1013), коју су бранили Арнаути. Бугарске јединице на Преполцу и Мрдарима продужавају борбу.

У *врежену од 24 до 28 октобра*, водећи даноноћве борбе, јединице 24. дивизије савладале су врло жилав отпор Арнаута на тешко пролазном и јако испресеца-ном планинском земљишту и 28 октобра избиле су преко Пардуса, јужно од Оштрог Копља (к. 1789), једним делом на Бајгору, а другим на линију: с. Качандол — с. Пакаштица — Ђидов (к. 1423) — к. 1300 —

Логибајс (к. 1201) — Ђафа (к. 1048). Избијањем на ову простерију угрозила је К. Митровицу, где су Немци отпочели хитну евакуацију и спаљивање материјала који се није могао извући.

Јединице II бугарске армије за сво време успеле су да овладају само Преполцем и Мрдарима, тако да се 24. дивизија нашла највише истакнута, угрожена немачким снагама од К. Митровице и Подујева као и са севера од Оштрог Копља (к. 1789) које су држали Арнаути. У току 28, X непријатељ, увидевши да се не ради о нашим јачим снагама, са појачањем из Митровице и Подујева, прешао је у противнапад са Црног Врха (к. 1364) (правац од К. Митровице), са југа и истока (од Подујева) и са Оштрог Копља (севера). Јединице 24. дивизије, у шестодневним борбама истрошивши скоро сву муницију, доста заморене услед непрекидних борби и савлађивања врло тешког терена, без потпомагања артилерије, без напоредног садејства и искоришћавања свог успеха од II бугарске армије, без хране и могућности дотура, нашле су се у тешкој ситуацији.

Под притиском надмоћнијег непријатеља, који је нападао са свију страна, поеле жестоких борби у току 28 и 29. X са Немцима и Арнаутима, јединице 24. дивизије повукле су се, делом у неред, на леву обалу Лаба, на линију: Угљарски Крш — Кртињак — Тачевац — Д. Репа. У току ових борби непријатељ <је имао око 600 избачених из строја (250 мртвих и 350 рањених), а 24 дивизија 420 (118 мртвих, 209 рањених и 93 нестала).

За то време на правцу Врање — Гшилане јединице 46. дивизије овладале су линијом: Китка — Ново Село — Св. Илија — Вршник, а бугарске јединице линијом: Лспардинци — Краљево (село) — Јастребац.

2. и 3. косовска бригада стално су нападале комуникцију Куманово — Бујановац успешно ометајући повлачење са југа овим правцем.

Успех 24. дивизије, која се уз веће губитке повукла на леву обалу р. Лаба, компромитован је из следећих разлога:

а) Бугари нису увидели и искристали овај успех. На правцу Преполац — Подујево нису постигли никакав успех услед недовољне активности, иако су по уговореном плану требали да овладају Подујевом у исто време када 24. дивизија избије на Бајгору;

б) На захтев 24. дивизије да II бугарска армија упути део својих снага на десну обалу Лаба у циљу обезбеђења успеха на Бајгори, Бугари нису ништа упутили и на тај начин омогућили су непријатељу да обухватно дејствује и отече 24. дивизију од II бугарске армије;

в) Према договору нису ојачали 24. дивизију артилеријом и тешким бацачима; и

г) Услед недостатка муниције, нарочито за енглеско наоружање, и врло оскудне исхране.

За будући рад, наређено је 24. дивизији: да се ангажује према степену ангажовања и напредовању II бугарске армије, у ком циљу да се са истом чврето повеже и одржава сталну везу.

30 октобра Арнаути су извршили мобилизацију свих способних мушкараца.

Од 30. X до 2. XI већене су локалне борбе. На правцу Медвеђа — Орљани, 4 косовска бригада садејствујући бугарским јединицама, успела је да заузме Орљане и настављајући успешно надирање ка Подујеву, води успешне борбе на линији: Дражња Чука (к. 1018) — Бараина — Чука Жари.

3 новембра II бугарска армија отпочела је оштри напад и *4. XI* успела да овлада Подујевом, одбацивши непријатеља 7 км јужно од Подујева.

Јединице 24. дивизије избиле су на линију Силевица — Пакашница, садејствујући II бугарској армији.

Услед недостатка муниције за енглеско наоружање, претрпљених осетних губитака и заморености јединица 24. дивизије, наређено је да 22. дивизија (из рејона Ниша) крене ка Подујеву и смени 24. дивизију, која ће преузети просторију Ниш — Прокупље — Лесковац и на истој извршити поуну и реорганизацију својих јединица.

У времену од *5 до 8 новембра* примећено да се непријатељ са Косова повлачи ка Санцаку и преко Рогозне пл.

9 новембра јединице 46. дивизије на правцу Врање — Гњилане овладале су источном обалом Муховске Реке одбацивши Арнауте на западну обалу и са деловима прешле ову реку. Бугарска коњичка дивизија ослободила је Бујановац и води борбе на улазу у Кончуљски Теснац. 3. и 4. косовска бригада избиле на

комуникацију Куманово — Бујановац. Главнина немачких снага из Бујановца повлачи се ка Гњилану остављајући јаке заштитнице.

10 новембра 22. дивизија сменила је 24. дивизију на линији Сиљевица — Пакаштица.

12 новембра II бугарска армија успела је да одбаци непријатеља на десну обалу Качандолеке Реке и избије на линију: с. Качандол — с. Буринце — с. Шуковац — с. Бараина — Кодра Учвт — Ајкобила. Јединице 22. дивизије садејствују на десном крилу II бугареке армије. На правцу Врање — Гњилане воде се жестоке борбе са Немцима и Арнаутима у Кончуљском Теснацу.

2. и 3. косовска бригада пребациле се на Скопску Црну Гору у циљу дејства на Качаничку Клисуру.

У ово време на Косову је било пет немачких дивизија, две северно и три јужно од К. Митровице.

15 новембра Немци су напустили Прешево.

16 новембра јединице 22. дивизије напале су непријатеља на положају: Оштро Копље (к. 1789) и Кодра Наљт (к. 1559), где су цео дан водиле врло жестоке борбе и заузеле Кодра Наљт.

Овог истог дана, по заузимању Кончуљског Теснаца, једна бригада 46. дивизије са Бугарима ушла је у Гњилане, које су Немци напустили без борбе и повукли се ка Приштини. Једна бригада ове дивизије у с. Доморовце а једна у Бујансвцу.

У вези плана јачег активирања совјетских и наших снага на Западноморавском бојишту, захтевано је од Штаба II бугарске армије да 18 и 19 новембра јаче активира своје снаге.

18 новембра отпочела је општа офанзива на Косовском бојишту. II бугарска армија и 22. дивизија ка К. Митровици, Вучитрну и Приштини. 46. дивизија са Бугарима од Гњилана ка Приштини. 2. и 3. бригада са деловима I бугарске армије од Качаника ка Приштини.

19 новембра II бугарска армија уз садејство 4. косовске бригаде НОВЈ ослободила је Приштину и гони непријатеља ка Вучитрну. 22. дивизија води оштре борбе око Оштро-г Копља.

На Косову су биле 13., 22., 714., 41. пешадиска и мањи делови „Принц Еуген“ дивизије.

20 и 21 новембра II бугарска армија наставила је гоњење непријатеља преко Вучитрна ка К. Митровици.

22. дивизија у надирању ка К. Митровици блокирала је групу Немаца на Оштром Копљу и предњим деловима избила у рејон Бајгоре.

22 *новембра* јединице 22. дивизије енергичним нападом потиснуле су непријатеља и у јаком налету са Копаоника, уз садејство јединица II бугарске армије са правца Вучитрна, ослободиле су Косовску Митровицу.

Непријатељ се убрзано повлачио долином Ибра ка Краљеви и преко Рогозне пл. ка Н. Пазару.

У долини Ибра комуникацију су чували белогардејци. Имали су јака упоришта, утврђена бункерима. На овим станицама било је 500—600 Немаца, који су у мањим групама покушавали да изађу на Копаоник.

За цело време ових операција на ову комуникацију дејествовао је Ибарски одред наносећи непријатељу осетне губитке и одбијао све покушаје Немаца да изађу на Копаоник.

Немци су били припремили рушење свих важних објеката у долини Ибра. Наређено је Ибарском одреду да што јаче активира своје јединице у долини Ибра, с тежњом да спречи непријатеља у рушењу објеката.

23 *новембра* јединице 22. дивизије заузеле су на јуриш рудник Трепчу и Звечане, онемогућивши непријатељу да изврши ма какво рушење.

25 *новембра* 22. дивизија са две бригаде продужила је надирање ка Рашкој и Новом Пазару. Бугари су такође упутили једну дивизију ка Рашкој.

Са овим је операција на Косову завршена. Косово је ослобођено. Извесне групе наоружаних арнаутских банди, јачине до 1000 људи, остале су на појединим секторима. У циљу њиховог чишћења и разоружавања Арнаута на Косову су остављене следеће јединице:

- 46. дивизија;
- једна бригада 22. дивизије у К. Митровици;
- 4 бригаде Космета: у Подујеву, Гњилану, Приштини и Урошевцу.

Јединице I и II бугарске армије вршиле су прикупљање, преформирање и пребацивање на други фронт.

26 *новембра* Ибарски одред упао је са Копаоника у Рашку, одбацивши непријатеља 7 км према Н. Пазару. Непријатељ није успео да поруши мостове.

27 новембра у Рашку је стигла једна бригада 22. дивизије.

28 и 29 новембра настављено је гоњење непријатеља ка Н. Пазару од Рашке и преко Рогозне пл. 28 новембра у Рашку је стигла једна бугарска дивизија. 29 новембра у рејон К. Митровице стигле су две албанске партизанске бригаде.

30 новембра наше и бугарске јединице ослободиле су Н. Пазар. Непријатељ се повукао ка Сјеници.

4. — *Операције у долини Зап. Мораве (скица)*
(16. X до 3.XII)

Почетни распоред:

По ослобођењу Крушевца 14. X од стране јединица Ц. А. под командом генерала Миљајева, Немци и четници повлачили су се долином З. Мораве. Ноћу 14/15. X јединице II пролетерске дивизије разбиле су три четничке бригаде на линији с. Пасјак — с. Голубовац.

Јединице Ц. А. биле су у рејону Крушевца. Јединице II пролетерске дивизије, у циљу садејства јединицама Ц. А. у даљим операцијама ка Краљеву, заузеле су распоред за надирање обема обалама Зап. Мораве.

Од См. Паланке и Велике Плане јединице Ц. А. надирале су ка Крагујевцу. 17. ударна дивизија садејствује правцем Г. Милановац — Крагујевац.

Основна идеја:

Отсећи Краљево од Рашке и Чачка пресецајући комуникацију у долини Ибра и Зап. Мораве, с тежњом ослобођења Краљева и Чачка. ®

Ток операција:

16 октобра отпочело је надирање ка Краљеву. Јединице II пролетерске дивизије, садејствујући јединицама Ц. А. у долини Зап. Мораве, разбијају четнике дуж обеју обала и са претходницама избијају У висину Трстеника, који ослобађају.

Из долине В. Мораве ка Крагујевцу надиру јединице Ц. А., којима садејствује 17. ударна дивизија са правца Г. Милановца.

Од 17 до 20 октобра наставља се надирање од Трстеника ка Краљеву. Непријатељ је пружао жилав отпор, заштитничким борбама, вршећи и противнападе на узастопним линијама: с. Угљарево — с. Врњци •

Обешењак; с. Чукојевац — с. Подунавци — Грачац; и с. Чукојевац — Врпека Гл. — Црни Врх. Непријатељ је одбачен ка Краљеву.

21 *октобра* јединице II пролетерске дивизије избијају на линију: с. Врба — Врпска Гл. — Шумари — е. Трешњари — Манастир Жича. Десно крило у нападу на Витановац није успело.

Овога дана јединице Ц. А. уз садејство 17. у. дивизије ослободиле су Крагујевац. Са овог правца угрожавано је Краљево и Чачак.

Код Краљева Немци су добро утврдили и посели положај: В. Борча — с. Витановац — с. Врба — с. Ратина — с. Кованлук — с. Ковачи.

22 *октобра* са ове линије Немци су извршили више снажних противнапада. Јединице II пролетерске дивизије одбиле су све противнападе, прешле у одбрану и успеле да стабилизују фронт на линији на коју су избиле прошлог дана.

Ослобађењем Београда 20. X, 23. дивизија била је неангажована и прикупљала се на сектору Раље. У вези са ситуацијом код Краљева, наређено је XIV корпусу: да 23. дивизију одмах упутити преко Крагујевца на сектор Краљева са задатком садејства јединицама Ц. А. и II пролетерске дивизије. Са 23. дивизијом упутити I југословенску бригаду (п. пуковника Мееића) коју увести у борбу.

23 *октобра* II пролетерека дивизија успела је поново да одбије све противнападе непријатеља. Једна дивизија Ц. А. у покрету од Крагујевца преко Г. Милановца ка Чачку. 17. у. дивизија према Чачку на линији: с. Остра — Бумбарево Брдо — с. Жуна, са задатком чврстог држања ове проеторије и активног дејетва на линији: Мојеиње — Илијак —• Бресница — Гунцати.

24 *октобра* Немци су овладали линијом Шумари — Голетар, извршивши противнапад. У исто време 6. српска бригада напала је на непријатељски положај између Рибнице и Ибра. После јачих борби одбацила је непријатеља на леву обалу Ибра. Непријатељ је задржао¹ мостове на р. Рибници и Ибру.

25 *октобра* обострана извиђачка делатност. Немци се повлаче долином Ибра ка Краљеву, а даље у дуплим колонама ка Чачку.

26 *октобра*. — На сектору Краљево налазиле се 2—3 немачке дивизије, са 7—8 батерија, 10 тенкова,

већим бројем бацача, на добро утврђеним положајрша са препрекама од жица и нагазних мина. Сви противнапади непријатеља одбачени су уз осетне губитке.

27 октобра. — Деено крило II прол. дивизије са деловима јединица Ц. А. потисло је непријатеља са линије Чемерница — с. Витановац. На отсеку између Мораве и Рибнице одбијена три узастопна непријатељска напада.

28 октобра локалне борбе. Главнина четничких снага повукла се ка Сјеници и Чачку. Мање групе четника у околини Трстеника и Варварина, које чисте јединице 45. дивизије. На сектору Чачка непријатељ врло активан.

23. дивизија стигла у рејон Крагујевца. Наређено XIV корпусу да ову дивизију одмах упути ка Чачку са задатком садејства 17. у. дивизији и јединицама Ц. А.

29 октобра одбијени сви покушаји непријатеља да одбаци лево крило II прол. дивизије.

30 октобра 23. дивизија стигла у рејон Чачка. II пролетерска дивизија са јединицама Ц. А. врши јак притисак на непријатељску одбрану.

31 октобра. — На сектору Краљево — Чачак налази се 297., 117. и делови „Принц Еуген“ дивизије. Код Краљева имају 25 топова, од којих 20 тешког калибра. У Краљеву се налази око 8.000 Немаца.

Ових дана обострана артилериска и извиђачка делатност.

1 новембра одбијени сви напади непријатеља.

2 новембра једна немачка колона пробија се од Вишеграда ка Ужицу.

23. дивизија са линије ЈБубићско брдо — Трбушани предузела напад на Чачак, али је непријатељ јаким противнападом одбио и одбацио на леву обалу р. Чемернице. У овим борбама непријатељ је претрпео велике губитке — преко 3.000, а наши око 700 избачених из строја.

Наређено да 23. дивизија не врши напад на Чачак, у циљу његовог ослобођења, док се не групишу јаче снаге, односно створе повољнији услви.

3 новембра није било значајнијих акција. Немци појачали своје снаге код Чачка. Наређено да се 25. дивизија одмах крене на сектор Краљево — Чачак.

4 новембра II прол. дивизија одбила више узастопних непријатељских противнапада. Непријатељска артилерија врло активна.

5 новембра поново одбијени непријатељски противнапади.

6 новембра непријатељ врши смену и појачане својих снага код Краљева. II прол. дивизија одбила јачи напад непријатеља на њено лево-крило.

7 новембра примећен је појачан саобраћај комуникацијом Краљево — Чачак — Ужичка Пожега — Ужице.

II прол. дивизија у оперативном погледу стављена под команду Штаба XIV корпуса.

25 дивизија на маршу ка Крагујевцу.

8 новембра у Краљеву и око "Краљева, налазило се око 14.000 Немаца, 40 лаких тенкова (од којих 6 „Тигар" и 8 „Фердинанд") и 30 топова разног калибра. Непријатељ саобраћа и комуникацијом Чачак — Ивањица.

Распоред наших снага:

На сектору Чачка:

— 23. дивизија без 7. бригаде: к. 535 — к. 399 — к. 477 — к. 406;

226. пук 93. дивизије Ц. А.: к. 322 — к. 280 — с. Вранићи;

— 7. бригада 23. дивизије: к. 282 — Ракова — к. 360;

51. пук 93. дивизије Ц. А.: Шебићи — Прељина Шеварлићи;

— 17. у. дивизија: Ирижани — Благо-јевећи — Орловац — к. 319 — к. 262 — Илијак — Буковац (к. 403) — Попово Брдо (к. 473) — к. 388 — Бреснички Крш — Бумбарово Брдо — Виноградић — Жуне — Пајсијевићи.

На сектору Краљева:

25. дивизија стигла и преузела отсек М. Борча — Чемерница — Витановац — 3. Морава;

— II прол. дивизија: Врпска Ада — с. Врба — Ђава (к. 550ЦР) — Матарушка Бања;

— јединице 223. дивизије Ц. А.: 1 пук на десвом крилу 25. дивизије, а један на отсеку с. Врба.

Непријатељ покушао да прошири обруч око Краљева, али је задржан и одбачен на полазне положаје.

9 новембра једна јача немачка колона пробила се у Ужице са правца Вишеграда.

Код Ч-ачка непријатељски испад одбијен.

У вези доласка Немаца у Ужице наређено XIV корпусу:

а) Да 45. дивизију из рејона Јагодине упуту усиљеним маршем на сектор Ваљево. Задатак: затварање свих праваца од Ужица ка Ваљеву и то: Ужице — Косјерићи — Ваљево са ослонцем на Вукове; Ужице — Варда — Ваљево са ослонцем на Повлен пл.; правац Рогачица — Пецка — Ваљево оематрати.

б) Да 23. дивизија одмах упуту једну бригаду у рејон Косјерића са задатком затварања правца Пожега — Косјерићи — Ваљево, обезбеђујући избијање 45. дивизије на тај сектор, после чега ову бригаду вратити у састав дивизије.

10 новембра у рејону Чачка налазило се око 15.000 Немаца, 1000 белогардејаца са 90 борних кола и 15 тенкова.

11 прол. дивизија одбила неколико непријатељских противнапада.

17. V. дивизија одбила непријатељски противнапад на отсеку с. Бресница — с. Гунцати, *11 и 12 новембра*.

На Котленику одбијени су такође сви покушаји непријатеља да овлада повољнијим положајима.

13 новембра на сектору Чачак — Краљево налазе се непотпуне: 104., 117., 297. и „Принц Еуген“ дивизија.

Непријатељ се утврдио и врло жилаво брани комуникацију у долини Ибра и Зап. Мораве.

На целом сектору непријатељ врши мање испаде који су одбијени. Код Краљева јача артилериска делатност.

14 новембра непријатељ посео и утврдио положаје који непосредно бране са севера комуникацију Чачак — Пожега — Ужице.

На целом сектору непријатељ врши противнападе, нарочито на отсеку Прељина — Бумбарево Брдо — Лађевци, али је одбијен уз губитке у људству и материјалу.

15 новембра врло жив непријатељски саобраћај друмом Ужице — Виапеград. Пруга не ради.

16 новембра на сектору Чачак — Краљево појачана артилеријска делатност непријатеља. Сви локални противнапади одбијени.

17 новембра. — Са Штабом 68. корпуса Ц. А. одлучено: да се јаче активирају совјетске и наше сна-

ге. У вези са овим 17. у. дивизија за време операција стављена под команду Штаба XIV корпуса. Ибарски одред да пресече комуникацију Краљево — Рашка. Тражено да II бугарска армија јаче активира своје снаге на Коеову 18 и 19 новембра.

18 новембра локалне борбе. Непријатељ вршио више неуспелих противнапада. Део снага 93. дивизије Ц. А. избио на Лорет сев. ист. од Пожеге. Садејствују наше јединице.

19 новембра непријатељ се убрзано повлачи. Од Рашке за Краљево пребацује камионима трупе, муницију и бензин. (Овога дана заузета Приштина.)

17. у. дивизија извршила напад, избила у с. Мојсиње и у с. Бресници опколила групу Немаца, где ее борбе настављају.

Непријатељ посео и утврдио линију: сев. део с. Крушевице — с. Трешњари — Берановац — сев. део Врбе — јужни део Витановца — Шумарице — Сирча — Опланић — Поповићи — зап. падине Копачника — Тавничка пл. — Бечањ — Мрчајевци — Љубић — Алаучко Брдо — Острвица — Јелен До — Бакионица и даље са јачим обезбеђењем ка Ужицу.

45. дивизија избила на одређени сектор и делом снага садејствује Ц. А. код Пожеге, где дејствује и једна бригада 23. дивизије.

Од *20—23 новембра* извршено прегрупписавање снага у циљу пресецања комуникације између Чачка и Пожеге и између Краљева и Рашке, с тежњом пребацивања на леву обалу Ибра и отсецања краљевачке непријатељске комуникације од Чачка.

Делови 93. дивизије Ц. А., 45. и 23. дивизија заузеле полазне пошожаве за избијање на комуникацију Чачак — Пожега.

Две бригаде 25. дивизије преузеле отсек Зап. Морава — Рибница од јединица II прол. дивизије.

24 новембра. — Ноћу 23/24 новембра јединице 45. дивизије и Ц. А. извршиле су напад према Ужицу и Пожези и 24. XI ујутро овладале линијом: Бановина (к. 673) — Метаљка — Ралетићи (к. 623) — Лелићи (к. 550) — М. Црнокоса (к. 698) — Бобија (к. 696) —> Миљаковина — Средње Брдо (к. 559) — с. Пријановићи. — Непријатељ даје жилав отпор и еталоно врши противнападе. Напад од Љубовије ка Пецкој одбијен је.

14. бригада 23. дивизије на Јелен Дс.

« Јединице 17. дивизије потиеле непријатеља са зап. падина Котленика и завладале с.и. делом е. Тавник и Лађевци и сев. делом с. Бреенице.

Две бригаде II прол. дивизије протерале су непријатеља са десне обале Ибра, избиле на комуникацију Краљево — Ушће на делу с. Замчање — с. Церје и потпун¹© укочиле непријатељски саобраћај долином Ибра.

25 новембра. — Од Лепосавића до Рашке претр¹-пан је пут немачким тенковима.

Све покушаје непријатеља да са делом снага избије на Копаоник одбио је Ибарски одред.

Непријатељ је извршио противнапад, потиснуо јединице 45. дивизије и Ц. А. и овладао линијом: с. Каран — Бијела Стијена (к. 502) — с. Глумач.

Јединице II прол. дивизије одбиле су непријатеља који је покушао да се пробије Краљеву.

26 новембра јединице II прол. дивизије потпуно су отсекле непријатељску колону у долини Ибра од Краљева и Рашке.

На сектору Пожеге, уз подршку јаке артилерије, непријатељ је овладао положајима. с. Лорет (к. 732) — Смишаљ (к. 679) — Бобија (к. 696). Ови положаји више пута су прелазили из руку у руке. Непријатељ је покушао да избије на Јелову Гору, али су га одбиле јединице 45. дивизије.

27 новембра: Под борбом две бригаде II прол. дивизије форсирале су Ибар. Уништиле остатке отсечене групе, очистиле долину Ибра до Матарушке Бање. Уништено је око 1000 непријатељских војника.

Јединице 45. дивизије и поред јаког отпора непријатеља. поново су овладале линијом с. Каран — с. Миљакovina.

28 новембра ујутро отпочео је општи напад на сектору Зап. Мораве.

Две бригаде II прол. дивизије избиле су ва комуникацију Краљево — Чачак, отсекавши на тај начин Краљево од Чачка.

На јужном отсеку Краљева непријатељ је потиснут до Ибра.

Делови 17. у. дивизије избили су у долину Зап. Мораве.

Главнина немачких снага напустила је Краљево. Немци су подигли мост на Дрини код Љубовије за лака возила и отпочели повлачење правцем Ужице

ЈБубовија —• Зворник — Бијељина — Брчко. Праве мост и за тежа возила.

29 новембра примећен покрет непријатеља правцем Чачак — Гуча —• Ивањица.

Ноћу 28/29 новембра јединице II прол. дивизије са деловима Ц. А. продрле су у Краљево и уништиле око 500 непријатељских војника. У овим борбама нарочито су се истакле 3. српска и 4. прол. бригада.

Овога дана ослобођено је Краљево.

На отсеку Прељина —• Лађевци јединице 17. дивизије врше ^ак притисак на непријатеља с тежњом да -га набаце на Мораву.

45. дивизија заузела Б. и М. Стрмац и надире ка Пожези. Њени делови продрли су у с. Каменицу и с. Добродо.

30 новембра II прол. дивизија гони непријатеља ка Чачку десном обалом Зап. Мораве. Разбила је већу четничку групу и надире ка Чачку.

25. дивизија надире од Краљева преко Каоне ка Гучи са задатком пресецања комуникације Чачак — Гуча— Ивањица, а потом дејствује правцем Гуча —• Пожега у циљу садејства нашим и савезничким јединицама које дејствују са севера према Пожези.

17. дивизија у гоњењу непријатеља овладала левом обалом Зап. Мораве и избила пред Чачак где води борбе.

Јединице Ц. А. од Краљева о^тишле ка северу.

У то време 28. дивизија успела је да већим делом својих снага пређе Дрину и постави се југозападно од Јање на просторију с. Д. Трнова — е. Крћина — с. Крстац.

У вези с тим наређено XIV корпусу:

а) да 23. дивизију одмах упути на просторију Лозница — Крупањ, где да ухвати везу са 28. дивизијом, уз чије садејство изврши прелаз Дрине и даље јој садејствује у операцијама на левој обали. 23. дивизија етављена под непосредну команду Главног штаба НОВ и ПО Србије;

б) да 17. дивизију пребаци на сектор Ужица, где у садејству са јединицама 45. дивизије да пресече непријатељску комуникацију у рејону с. Дупци;

в) да II прол. дивизија продужи операције ка Чачку, с тим што ће пребацили део снага на леву обалу Зап. Мораве.

1 децембра:

Јединице II прол. дивизије опколиле су Чачак са југа и запада, пресекавши комуникацију Чачак — Пожега. Отпочеле су уличне борбе у Чачку.

Јединице 25. дивизије ослободиле су Гучу и на тај начин пресекле комуникацију Чачак — Гуча — Ивањица.

2 децембра продужене су уличне борбе у Чачку.

Ноћу 2/3 децембра јединице II прол. дивизије уз садејство делова 23. дивизије ослободиле су Чачак. Уништен је непријатељски гарнизон од 450 војника, од којих је 280 убијено и 170 заробљено. Налетом наших јединица спасена је електрична централа коју је непријатељ био припремио за рушење. Непријатељ је успео да сруши оба моста на Зап. Морави.

3 децембра овладано је базеном Зап. Мораве.

Б

ЧИШЋЕЊЕ ЗАП. СРБИЈЕ И ИЗБИЈАЊЕ НА ДРИНУ

(Скица)

(3. XII. до 16. XXII)

Почетни распоред:

3 децембра:

25 дивизија: 19. бригада ослободила је Ивањицу и Ариље; 16. бригада надире ка Овчару; 18. бригада напада Кретац. Непријатељ држи Овчар — Кретац — Милићево Село — Годовик до Рота.

45. дивизија, уз садејство Ужичког одреда, дејствује на комуникацију Пожега — Ужице — Љубовија.

17. дивизија: 2. бригада и артилериски дивизион у покрету од Чачка на просторију Косјерићи; 6. бригада на просторији с. Прањани — с. Дружетићи и 15. бригада на просторији с. Таково — с. Теочин — с. Бершићи — с. Брезна у току припрема за покрет.

23...дивизија: 7. бригада напада на Каблар — Маслачко Брдо² и Видовски Тунел; 14. бригада напада непријатељски положај Греда — Гвоздац — к. 850. Напад није успео. 9. бригада у Чачку.

II прол. дивизија у рејону Чачка, одакле њени делови надире ка Овчарско-Кабларској Клисури.

Према наређењу Врховног штаба, у циљу дејства општим правцем Зворник — Тузла — Добој има се

² Алаучко Брдо

формирати Јужна оперативна група у чији састав улазе: XIV корпус (23., 25. и 45. дивизија), 17. и 28. дивизија под командом команданта НОВ и ПО Србије генерал-лајтнанта Коче Поповића.

Штаб XIII корпуса расформиран се. За поседање територије Србије остају 22., 24., 46., 47. и II прол. дивизија које ће бити под непосредном командом Главног штаба НОВ и ПО Србије,

Основна идеја:

Пресећи непријатељу комуникацију Ужице — ЈБубсвија — Зворник — Бијељина, присилити га на повлачење преко Вишеграда ка Сарајеву. Потом дејствовати општим правцем Зворник — Тузла — Добој, у циљу пресецања комуникације у долини р. Боене. На правцу Пожега — Ужице — Вишеград вршити притисак.

Ток операција:

4 децембра непријатељ, јачине око једног пука, изненадио је 24. бригаду 45. дивизије у рејону Варда и овладао линијом: Варда — Степановићи — к. 780 — Црни Врх (к. 863) — Глог (к. 869) — Кондер (к. 791) — Јелова Гора. Јединице 24. бригаде повукле се према северу.

2. крајишка бригада 17. дивизије у покрету са досадање просторије наишла је на напред изнесу ситуацију. Око 10 часова извршила је напад на положај Варда — Кондер и потисла непријатеља. У току ноћи 4/5. XII јединице 2. бригаде избиле су на линију: Шупља Липа — Крушевље — Глог — Црни Врх. Јединице 25. дивизије овладале су непријатељским положајем Крстац ј.и. од Пожеге.

Јединице II прол. дивизије врше притисак од Чачка ка Пожези.

5 децембра јединице 25. дивизије водиле су оштре борбе на линији: Крстац — Голубац — Караула и успеле да потисну непријатеља са Карауле на Воњежац.

17. дивизија: 2. бригада водила је борбу на линији: Кондер — Церје — Јеловик. Око 14 часова избиле су на линију Пауновићи — Заглавак — к. 610; 6. бригада избиле су на линију Варда — Церје. Два батаљона 15. бригаде избиле су на Заглавак, а два у Кошериће.

23. дивизија у покрету од Чачка за Ваљево.

45. дивизија води борбу са непријатељем на сектору Ужице — Љубовија.

6 децембра:

17. дивизија продужила је напад и избиља на комуникацију Ужице — Рогачица, где еу на линији: Костојевићи — Дуб — Заглавак вођене оштре борбе цео дан. Непријатељ је успео да одржи комуникацију Ужице — Рогачица — Љубовија, куда се и даље повлачио, претрпевши у евим борбама осетне губитке.

У тежњи да потпуно обезбеди комуникацију Пожега — Ужице непријатељ је извршио јак притисак на линију Кретац — Караула и успео да овлада Караулом (закљ. к. 621) — с. Сврачково — Д. Крушчица.

Наређено:

а) да се 17. дивизија пребаци усиљеним маршем на сектор Лозница са задатком ефикасног артиљеријског дејства на комуникацију Зворник — Бијељина, ухвати везу са 28. дивизијом, пређе на леву обалу Дрине и садејствује овој дивизији на левој обали.

б) 23. и 45. дивизију груписати на сектор Љубовије, извршити најенергичнији притисак на Љубовију са задатком пресецања непријатељског саобраћаја Рогачица — Љубовија;

в) II прол. дивизија главнину снага да пребаци северно од Ужица са задатком избијања на раскрсницу путева сев. ист. сд Ужица. Распоредом својих јединица затворити правац Ужице — Ваљево;

г) 25. дивизија најпотребнијим делом снага продужити притисак ка Пожези, а са главнином да се пребаци на отсек Биоска — Кремна са задатком пресецања комуникације Ужице — Вишеград.

7 децембра:

Јединице 17. дивизије отпочеле пребацивање на сектор Лознице преко Ваљева.

23. дивизија из рејона Ваљева у току ноћи отпочела покрет у циљу избијања на Дрину код Љубовије; 7. бригада правцем Седлари — Балиновић — Вујиновача — Матићи — Водице — Г. Кошље — Провалија — Озорци; 14. бригада правцем Ваљево — Беоужевић — Суводање — Станина Река — Скадар — Пецка — Љубовија; 9. бригада на просторији Бранговићи — Клинци — Белошевац.

25. дивизија водила локалне борбе.

Јединице 45. дивизије заузеле с. Белотићи и Добродо. На линији В. Метаљка (к. 812)³ — Песковити Пут — с. Каменица воде се жестоке борбе.

У вези са ситуацијом у Зап. Срему, сектор Дрине добија првенствен значај, где треба што пре остварити дејство наших снага у циљу спречавања даљег непријатељског пребацивања од Зворника преко Бијељине ка Брчком.

Наређено:

а) Да се и 45. дивизија пребаци на сектор Лознице и пређе Дрину за 17. дивизијом.

б) 23. дивизија да се пребаци на сектор Љубовија — Рогачица са задатком пресецања комуникације на овом делу, олакшавајући тиме прелаз Дрине на сектору Лознице.

в) Јединице II прол. дивизије преузеће цео сектор северно од »комуникације Пожега. — Ужице.

Подела командовања: у првој фази наређено да руководи:

— Штаб 17. дивизије 17. и 28. дивизијом;

— Штаб XIV корпуса 23. и 45. дивизијом;

— Штаб II прол. дивизије II прол. и 25. дивизијом.

8 децембра:

Јединице 25. дивизије заузеле Крстац. Непријатељ покушао противнапад, али је одбијен уз осетне губитке.

На сектору 45. дивизије прилично јаке борбе. 24. бригада напала с. Озорце и Стајчиће код Љубовије.

17. дивизија избила на просторију: 2. бригада код Лознице; 6. бригада Руњани — Липница — Козјак — с. Грнчара; 15. бригада Шљивово — Д. Бадања — Комирић — Кривајци.

23. дивизија у покрету ка Дрини на сектор Љубовије.

Делови 28. дивизије из рејона Ковиљаче јако туку ватром део комуникације на левој обали Дрине од с. Прав. Шепак до с. Брањева. Непријатељ обилази овај део комуникације преко с. Ројчевић.

9 децембра:

7. бригада 23. дивизије избила на сектор Љубовије и посела положај: с. Врхпоље — к. 326 — к. 376 — к. 531 (изнад с. Цапарића и Милосављевића) —

³ Метаљка (к. 499)

к. 456 — к. 393 — к. 457 — Лукићи — Озорци — с. Росуљево — к. 401 — к. 393 — к. 686. Непријатељ се утврдио на линији: Немић Камен — Ридово — Латковићи — Врхпоље — Тадићи — Западе — к. 412; 14. бригада на просторији Љубовића — с. Пољане; 9. бригада на просторији Скадар — Лелеци — Царина.

Артилерија 17. дивизије избила на Дрину код Лознице.

Јединице 45. дивизије, која је водила јаке борбе, предају положаје II прол. дивизији која је у том циљу у покрету према западу.

10 децембра:

Ноћу 9/10. XII јединице 23. дивизије отпочеле су напад на непријатеља код Љубовије и то: једна бригада на Љубовију, једна на Тадиће и Врхпоље, а једна са два батаљона на Немић Камен (к. 797) и к. 540. Борбе се настављају.

Јединице 17. дивизије избиле на Дрину.

Јединице 45. дивизије делом у покрету ка Ваљевоу, а делом воде борбу на досадашњем сектору.

У Ваљево стигле три артилериске бригаде.

11 децембра:

Јединице 23. дивизије водиле локалне борбе.

25. дивизија после жестоких борби целог дана потисла је непријатеља на леву обалу Моравице. У исто време пресекла је комуникацију Ужице — Нова Варош.

45. дивизија у покрету ка Дригаи.

12 децембра:

Ноћу 11/12. XII јединице 23. дивизије напале непријатеља на целој дужини мостобрана и 12. XII ујутро пробиле мостобран овладавши линијом: Лазин Вис (752) — с. Владичица — Врач (432) и Бубњава — Немић Камен (797). Непријатељу су пристигла појачања те је успео да консолидује положај на другој линији и одржи Љубовију. Код Подљубовије уништен је један непријатељски мост. На левом крилу, после више обостраних повратних напада на к. 401, делови 7. бригаде успели су да је одрже у својим рукама. 9. бригада заузела је с. Врхпоље на самој комуникацији, а 7. бригада с. Д. Кошље. На тај начин јединице 23. дивизије пресекле су комуникацију између Рогачице и Љубовије. Непријатељ је претрпео осетне губитке, а део се удавио бежећи преко Дрине.

Јединице 25. и II прол. дивизије потпуно су сп-колиле Пожегу и око подне исту ослободиле. Непријатељ се повукао ка Ужицу. Борбе се настављају између Пожеге и Ужица.

Наређено је да 45. дивизија упути једну бригаду на сектор Зворника, са делом противколских топова, са задатком ватреног дејства на непријатељску комуникацију Зворник — Козлук у циљу ометања непријатељског саобраћаја.

13 децембра:

Са правца Рогачице непријатељ је извршио јак напад на лево крило 23. дивизије, продро 2 км у дубину положаја. Јаким повратним нападом непријатељ је одбачен ка Рогачици. По подне непријатељ је понова напао са правца Љубовије, колоном око 3.000 људи, после жестоких борби успео је да одбаци са комуникације лево крило 23. дивизије и да се са 200 камиона пробије у Љубовију. У току следеће ноћи настављене су жестоке борбе на целом сектору Љубовије.

Непријатељ из Ужица повлачи се ка Вишеграду, бранећи упорно положаје спољне одбране Ужица.

У Зворник је стигла једна немачка СС дивизија од Сарајева.

Наређено:

а) да јединице 23. дивизије безусловно пресеку комуникацију Рогачица — Љубовија, у ком циљу је упућен и Ужички одред из Коејерића ка Рогачици;

б) да јединице 25. дивизије с југа, а јединице II прол. са севера изврше јак притисак на комуникацију Ужице — Вишеград, с тежњом отсецања непријатеља, избијајући на линију Кремна — Дуб.

14 децембра:

25. дивизија продужила енергично надирање. 19. бригада успела да заобиђе Ужице са југа и избије у рејон Кремне, где врши јак притисак, 18. бригада с. Пониковица — с. Тврдићи — с. Здравчићи и ист. од с. Горњани и Кошута и 16. бригада на Збојштицу — Белу Земљу и Качер. На овим положајима развила се јака борба за Ужице.

Јединице II прол. дивизије воде оштре борбе на Кадињачи и код с. Дубоко између Пожеге и Ужица. Примећена је јака ужурбаност и јачи саобраћај на комуникацији Ужице — Вишеград. Непријатељ претрпео велике губитке.

Ужички одред ушао је у Рогачицу.

7. бригада 23. дивизије еа деловима 9. бригаде извршила поново напад и овладала положајем е. Влатковићи — с. Костићи — к. 393.

24. бригада 45. дивизије избија на сектор Зворник — Ковиљача.

15 децембра:

Непријатељ извлачи главнину снага из Ужица преко Вишеграда. У Ужицу је остао један пук „Принц Еуген“ дивизије који се упорно брани и штити повлачење ка Вишеграду.

Јединице II прол. дивизије заузеле су Кадињачу и енергично надиру ка Ужицу.

18. бригада 25. дивизије надире са југа, а 19. бригада всди оштре борбе код Кремне.

23. дивизија предузела је ујутро енергичан напад на целом свом сектору, овладала мостобраном, избила на друм северно од Љубовије и јужно код с. Врхпоља, оиколивши непријатељске снаге између с. Бачев-Пја и Врхпоља, које су се делом пребациле гуменим чамцима на леву облалу Дрине, а остатак је уништен. Целог дана продужена је борба за Љубовију. Предрак Љубовија је ослобођена.

16 децембра:

Јединице II прол. и 25. дивизије овладале су положајима спољне одбране Ужица и напале сам град. Вођене су оштре борбе све до 17 часова, када је непријатељ одбачен и Ужице ослобођено. Непријатељ се повлачи ка Вишеграду.

Наређено је да 25. дивизија одмах крене за Валево, где да поново уђе у састав XIV корпуса.

Јединице II прол. дивизије и Ужичког одреда наставиле су гоњење непријатеља ка западу.

Са овим су завршене операције у Србији.

Овога дана отпочела је дринска операција.⁴

В

ЗАКЉУЧАК:

1. — Сталним јаким нападима наших јединица (уз садејство делова Црвене армије [и јединица] Отечественог фронта Бугарске) на целој дужини непријатељског комуникациског правца од Скопља до Дрине, Немци су били присиљени:

⁴ Види док. бр. 202.

- а) да се повлаче под непрекидном борбом;
 - б) у току повлачења да ангажују наизменично скоро све снаге, које су се повлачиле са југа, за обезбеђење комуникациског правца, имајући стална у борби подовину тих снага (око 7—8 дивизија);
 - в) да делом снага крену помоћним правцем преко Сјенице, чиме је ослобођен део наших снага за избијање на Дрину и њено форсирање;
 - г) да униште велике количине разног материјала и моторних возила, који су били угрожени и којима је претила опасност да падну у наше руке;
 - д) услед нагомиланости, да користе комуникациски правац само у једном правцу — правцу повлачења; услед чега снабдевање муницијом јединица на положају и евакуацију рањеника делом да врше авионима.
2. — Онемогућавајући Немцима консолидовање фронта у Србији, обезбеђено је преношење и даљи развој операција I пролетерског корпуса са Србијанског на Сремској војшци.
3. — Главнина немачких снага успела је да се пробије са југа кроз Србију, али по цену осетних губитака — око 30% смањена борбена способност — иако је надмоћност у људству и наоружању била на страни Немаца.
4. Младе јединице НОВ и ПО Србије, без ратног искуства, нарочито у фронталним борбама, показале су завидну борбеност. Нарочито се осетио недостатак артилериског наоружања у саставу наших јединица, што је свакако имало значајног утицаја на крајњи исход ових операција,

Г

РАЗВОЈ НАШЕ ВОЈСКЕ

Ове операције имале су карактер фронталних борби. Младе јединице НОВ Србије нису имале скоро никаквог искуства у нормалном начину ратовања. Формациски састав и јачина наших дивизија одговарали су углавном партизанском начину ратовања — просечно бројно стање око 4—5.000 људи.

Ситуација је захтевала, по овлађивању долином В. Мораве, да се отпочну енергичне и брзе операције ка западу у циљу избијања на непријатељски комуникациски правац и спречавања повлачења ка северу. Због тога реорганизација и попуна наших јединица, до приближног састава за нормално ратовање, морала се вршити у току извођења самих операција. У том циљу израђена је и достављена свакој ди-

визији Привремена формација НОВ и ПО Србије, према којој је јачина дивизије износила око 10.000 бораца.

Попуна дивизије до формациског бројног стања била је олакшана приливом добровољаца, чији је број све више растао уколико су наше јединице продирале на запад, ослобађале поједине градове и пределе и уколико су операције добивале већи замаха.

У моменту избијања на Дрршу, после попуњаваша регрутима, наше дивизије имале су бројно стање преко 10.000 бораца. У операције су ушле углавном са партизанским формациским саставом. Из ових операција изашле су двојупло ојачане, нормалног формациског састава регуларне војске, добрим делом очеличене и са извесним ратним искуством у фронталним борбама.

Д

ОСЛОБОЂЕНИ ВАЖНИ ГРАДОВИ И МЕСТА

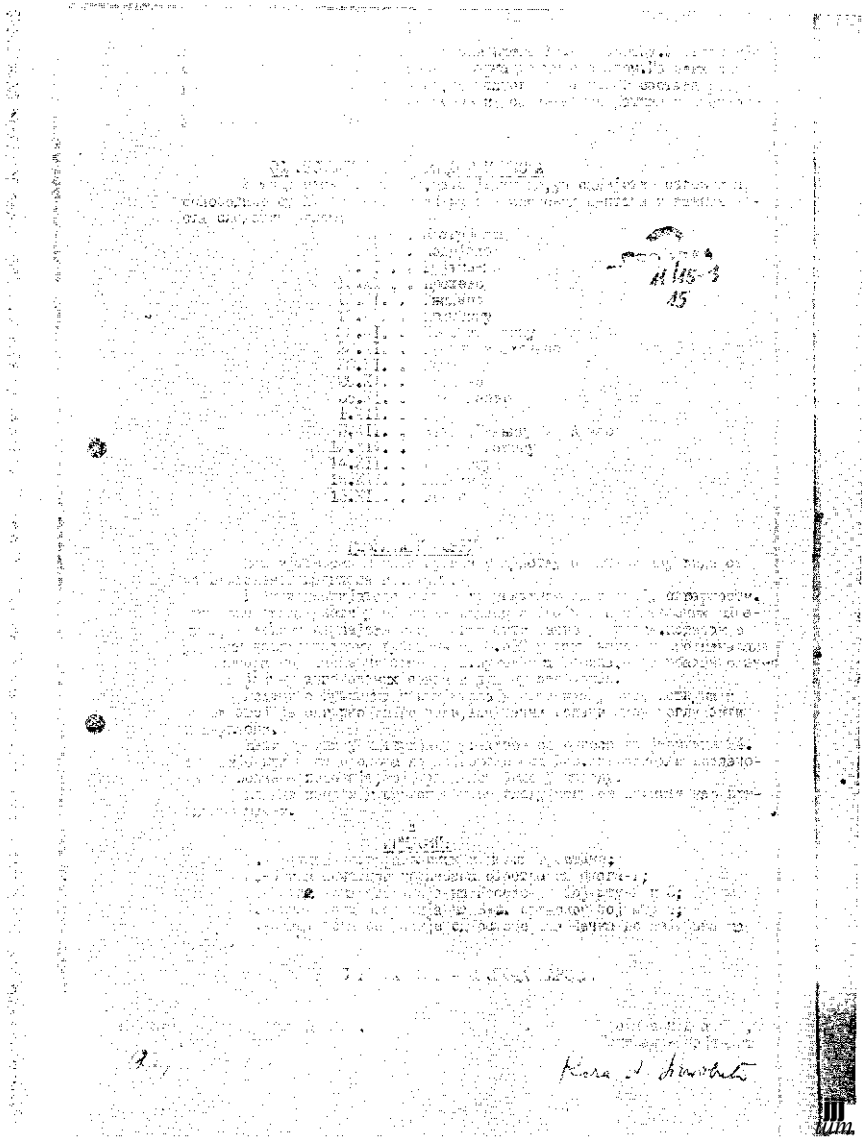
У току ових операција, наше јединице, уз садејство савезника, ослободиле су 17 војно-политичких и економских центара и важних места следећим редом:

21. X.	Крагујевац
4. XI.	Подујево
9. XI.	Бујановац
15. XI.	Прешево
16. XI.	Гњилане
19. XI.	Приштину
22. XI.	Кое. Митровицу
23. XI.	Трепчу и Звечан
26. XI.	Рашку
29. XI.	Краљево
30. XI.	Нови Пазар
1. XII.	Гучу
3. XII.	Чачак, Ивањицу и Ариље
12. XII.	Ужичку Пожегу
14. XII.	Рогачицу
15. XII.	ЈБубовију и
16. XII.	Ужице

Ђ

РЕЗУЛТАТИ БОРБИ

Непријатељеки и наши губици у људству и материјалу виде се из приложеног прегледа губитака.



Фотокопија петнаесете странице документа бр. 180.

Губици непријатеља у људству углавном одговарају стварности. При томе треба узети у обзир да подаци о броју непријатељских рањеника, у већини случајева, нису могли бити тачно утврђени. Податак о укупним непријатељским губицима од 3.052 у току његовог противнапада 3 новембра код Чачка на бригаду п.пуковника Месића није реалан, обзиром на јачину ангажованих снага и дужину ове борбе.

Подаци о губицима непријатеља у материјалу нису потпуни и њихов број је сигурно много већи, али тачни подаци нису могли бити прикупљени.

Наши губици у материјалу углавном се односе на¹ јединице 24. дивизије приликом продора до Бајгоре (према Кос. Митровици) и повлачења на полазне положаје, које је делом било: у нереду.

Подаци изнети у приложеном претледу могу се примити као приближно тачни.

Е

ПРИЛОЗИ:

1. — Преглед непријатељских и наших губитака;
2. — 1Скица почетног "груписања обостраних **снага** — 1;⁵
3. — Скица тока операција на Косовском бојишту — 2 и 3;⁶
4. — Скица тока операција на Западноморавском бојишту — 4;⁷
5. — Скица тона операција од ослобођења Чачка до избијања на Дрину.⁸

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник оперативног одељења,
потпуковник
Радј. Ђ. Ђурић

командант
генерал-лајтнант
Коча А. Поповић

(М.П.)

⁵ Налази се у архиви Војноисториског института *под рег. бр.* 5—6, к. 181

¹ Види скице у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/13 и 11/17, к. 15.

⁷ Види скицу у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/3, к. 15.

⁸ Ова скица није пронађена.

2. — Губици у материјалу

Ч е г а	Губици	Заплењено	Оштећено	Уништено	СВЕГА	Примедба
Топова	непријатељ ких	12	–	–	12	
Митраљеза	непријатељских	33	–	–	33	
	наших	3	–	–	3	
Пушкомитраљеза	непријатељских	47	–	–	47	
	наших	20	–	–	20	
Пушака	непријатељских	611	–	–	611	
	наших	17	–	–	17	
Бацача	непријатељ ких	13	–	–	13	
	наших	4	–	–	4	
Стројница	непријатељских	15	–	–	15	
	наших	2	–	–	2	

ПРЕГЛЕД
НЕПРИЈАТЕЉСКИХ И НАШИХ ГУБИТАКА
у операцијама од В. Мораве до избијаша на Дрину у вре-
мену од 15. X до 15. XII-1944 г.

1. — Губици у људству

У којим операцијама	Губици	Мртвих	Рањених	Заробљених	Несталих	Ј СВЕГА	Примедба
На Косову	непријатељски	1682	1271	285	—	3238	
	наши	229	525	—	103	857	
У долини З. Мораве	непријатељски	4002	3882	1254	—	9138	
	наши	298	884	—	122	1304	
У току чишћења З. Србије	непријатељски	3167	2301	85	—	5553	
	наши	218	736	—	—	954	
УКУПНО	непријатељски	8851	7454	1624	—	17929	
	наши	754	2145	—	225	3115	

Наполена: Губици непријатеља узети су према извештајима потчињених штабова. Исти међутим нису тачни и као реално може се узети једна трећина.

Начелник оперативног одељења,
потпуковник
Рад. Ђ. Ђурић

КОМАНДАНТ
генерал-лајтнант,
Коча А. Поповић

(М.П.)

Ч е г а	Губици	У Ц С	О н О О	О а Н »	СВЕГА	Примедба
Пиштоља	непријатељских	23	–	–	23	
Ручних бомби	непријатељских	857	–	–	857	
Пушчане муниције	непријатељске	358000			358000	
Тенкова	непријатељских	–	1	4	5	
Камиона	непријатељских	13	8	166	187	
Аутомобила	непријатељских	7	–	12	19	
Радиостаница	непријатељских	6		–	6	
Коња	непријатељских	131		67	198	
Кола	непријатељских	27	–	–	27	са разном спремом и мат.

БР. 181

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА СЕ-
ДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 НОВЕМБРА ДО
15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Стр. ПОВ. оп. бр. 6
16. XII. 1944 г. у.

ШТАБУ ЈУЖНЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

Достављамо Вам извод из операциског дневника у вре-
мену од 16. XI до 15. XII т. г.

16 новембар 44:

Јединице су распоређене овако:

II бригада на просторији Оетра — Г. Трепча, са задат-
ком чврстог држања ове просторије и сталног притиска на
непријатеља на линији Буковац — Илијак — Мојсиње.

VI бригада на просторији: Кутлово — Добрача — Ра-
маћа — Враћевшница — Баре, са задатком одмарања, орга-
низационог сређивања и чишћења планине Рудника од чет-
ничких банди које су се појавиле на овом сектору.

XV бригада на просторији: Бумбарево Брдо — Бре-
сница — Попово Брдо — Радмиловићи — Кнић — Жуне —
Гунцати, са задатком чврстог држања ове просторије и
активног дејства на непријатеља на том сектору.

III батаљон ове бригаде вршио напад на непријатеља
са двије чете: на Концило, Каменити Лаз и Томашевац.
Том приликом непријатељ је протјеран са Концила, док је
на осталим положајема остао. Непријатељ је у овој борби
имао 7 мртвих и 15 рањених. Наши губици: 2 мртва, 7 ра-
њених и 1 нестао.

У току ноћи 16/17 непријатељ је вршио напад на по-
ложаје I батаљона XV бригаде, али последије кратке борбе
одбачен на полазне положаје. Овом приликом имали смо
3 рањена друга. Непријатељски губици непознати. •

17 новембар 44:

Јединице на истим положајима и са истим задацима.
У току дана непријатељска артиљерија била прилично

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
рског института под рег. бр. 43/2, к. 1089.

активна, нарочито на сектору XV бригаде, те су том приликом рањена 2 друга.

У току дана III батаљон VI пролетерске бригаде, вршећи претрес планине Рудник, ухватио је злогласног бандита-четника попа грбичког и још 3 активна четника, као и 2 четничка официра. Том приликом је заплијењено: 2 стројнице и 1 парабелум.

18 новембар 44:

Јединице на истим положајима и са истим задацима.

У 17 часова напријатељ направио испад на положаје IV батаљона XV бригаде. Напад је одбијен и непријатељ повраћен на полазне положаје. У овим борбама непријатељ је имао 5 мртвих и 8 рањених. Наши губици: 2 мртва, 1 рањен и 6 несталих.

19 новембар 44:

Јединице на истим положајима.

У току дана јединице XV бригаде вршиле су јак притисак на непријатеља да би олакшале јединицама XIV корпуса извршење задатка — пресијецање комуникације Пожепа — Чачак.

У овим борбама непријатељ је имао 7 мртвих и више рањених. Наши губици: 2 мртва, 16 рањених и 2 нестала.

20 новембар 44:

II бригада на истим положајима и са истим задацима, без промјена.

VI бригада извршила је покрет са досадашње просторије и поставила се на просторију: Гружа — Кнић — Пајсијевићи — Чукар (548) — Кобиља [Гл.], са задатком офанзивног дјеловања на непријатеља који се налази на западним падинама планине Котленик, као и одржавања везе са XV бригадом и јединицама Ц. А.

XV бригада на истим положајима. У току дана вршила је притисак на непријатељске положаје, али није успјела да потисне непријатеља. Овом приликом наши губици: 8 рањених. Непријатељски губици непознати.

21 новембар 44:

Јединице на истим положајима и са истим задацима.

У току дана вршена патролна извијања. До борбе није дошло. У току дана вршена обука, као и рад по осталим секторима. Од непријатељске артиљерије погинуо 1 друг.

22 новембар 44:

Јединице на истим положајима и са истим задацима.

У току дана једна чета IV батаљона XV бригаде, у садејству са јединицама Србијанске бригаде,² вршила је напад на непријатеља који се налазио на Шупљем камену, одакле га је протјерала. Овом приликом непријатељ је имао 3 мртва и 5 рањених војника и официра. Наши губици: 2 рањена друга.

На сектору II и VI бригаде није било борбе, сем што је долазило до припуцкавања између наших и непријатељских извиђачких одељења. Непријатељ је повремено тукао артиљеријом положаје VI бригаде. Жртава није било.

23 новембар 44:

Јединице на истим положајима.

У току дана вршена патролна извиђања, до јачих борби није дошло. Жртава није било. По јединицама се радило по свим секторима, а нарочито на уздизању новомобилисаних и новопридошлих бораца.

24 новембар 44:

Распоред јединица непромијењен.

Око 7 часова непријатељ — Немци, у јачини око 7—800, направио је испад на положаје VI бригаде од правца с. Лађевци — Бресница, наступајући у двије колоне. Први напад гје одбијен, док је у другом нападу непријатељу успјело, уз помоћ јаке артиљериске ватре, да потисне нешто уназад II и IV батаљон ове бригаде, до на положаје Марково Брдо — Пила. Послије краћег времена извршен је противнапад и непријатељ је одбачен на полазне положаје. "У овој борби непријатељ имао је 30 мртвих и 40 рањених војника и официра. Наши губици: 3 мртва, 19 рањених и 3 контузована. Међу рањеним налази се друг Душан Срдих, помоћ. политкома чете и друг Трновац Перо, об. оф. IV батаљона. По одбацивању непријатеља II и IV батаљон поставили су се на првобитне положаје.

На сектору II и XV бригаде извиђачка дјелатност. У току дана непријатељ је артиљеријом тукао положаје XV бригаде и том приликом смо имали 1 мрвог и 3 рањена друга, док гје у току ноћи од артиљерије 5 погинуло и 11 рањено другога, а такође и 1 неатао.

25 новембар 44:

Јединице на истим положајима и са истим задацима.

У току дана није дошло [до] борби, сем између наших и непријатељских извиђачких одељења. Жртава није било.

² Односи се на Осамнаесту бригаду Двадесет пете НО дивизије. Види док. бр. 52.

Непријатељска артиљерија је повремено тукла положаје VI бригаде, али без погодака.

Такође је непријатељ уз помоћ артиљерије покушао испад на сектору II бригаде, али је одбијен, без сопствених губитака. Непријатељски губици непознати.

Иначе се по јединицама врши обука, као и радило на културно-просвјетном уздизању бораца и нижих руководилаца.

26 новембар 44:

II и VI бригада на истим положајима, сем што је један батаљон VI бригаде смијенио батаљон XV бригаде на сектору Пољци (289) — Томашевац (517) и Концило (590) са задатком офанзивног дјеловања на непријатеља који се налази на комуникацији Краљево — Чачак.

XV бригада извршила је извјесно помјерање јединица и смијенила батаљоне II бригаде на простору с. Оетрово и Доња Трепча — Орловац. Сада је распоред XV бригаде сљедећи: Бумбарево Брдо — с. Остро — Доња Трепча — Орловац — Претоке.

V току дана непријатељ је тукао артиљеријом положаје XV бригаде, а у току ноћи јединице ове бригаде вршиле су притисак на непријатељске положаје али без успјеха. Том приликом непријатељ је имао 8 мртвих, док је број рањених непознат. Наши губици: 7 мртвих и 7 рањених.

II бригади је издато наређење да изврши покрет са досадашње просторије на просторију Прељина — Ракова, ради смјењивања јединица Ц. А. и VII бригаде XXIII српске дивизије, са задатком притиска на непријатеља на том сектору.

27 новембар 44:

II бригада у току дана извршила је покрет са досадашње просторије и око 16 часова избила на просторију: Прељина — Брђани — Ракова. За вријеме покрета, услјед отвореност терена, непријатељ је примијетио колону и исту тукао артиљеријом, али без погодака. Пошто јединице које је ова бригада требала да смијени нису добиле наређење за помјерање, то се II бригада ради одмарања смјестила на простору Прељина — Брђани — Ракова.

VI бригада се налази на истим положајима и са истим задацима.

У току ноћи 26/27 ов. мј. III батаљон VI бригаде извршио је напад на непријатеља на положају Вољавча и испред Томашевца (к. 517). Исти батаљон успио је потиснути непријатеља из првих бункера, али услјед јаке непријатељ-

ске и бацачке ватре, као и минских поља, батаљон је се морао повући на полазни положај. У овој борби непријатељ је имао 7 мртвих и 13 рањених војника и официра. Наши губици: 2 мртва, 9 лакше рањених и 3 контузована. Такође је извиђачка група ове бригаде, приликом извиђања непријатељских положаја, заробила 4 белогардејца, 4 пушке и 24 бомбе. Том приликом је потинуо 1 друг из извиђачке групе.

XV бригада на истим положајима.

У 17 часова II батаљон ове бригаде вршио напад на непријатељске положаје Буковац — Старо Село — Доња Горијевица. Послије јачих борби батаљон је успио да прогнати непријатеља са Буковца до у Старо Село, задржавши положај Буковац. У овој борби непријатељ је имао 2 мртва и 7 рањених. Наши губици: 1 мртав и 3 рањена.

Истог дана непријатељ је направио испад на положаје III батаљона, али је одбијен на полазне положаје. Овом приликом наши губици били су: 2 мртва и 7 рањених, док смо од непријатељске артиљерије имали још 2 друга рањена.

28 новембар 44:

II бригада око 20 часова смијенила је јединице Ц. А. и VII бригаде и поставила се на просторију: Шеварлићи (к. 248) — к. 239 — Шебићи (к. 360), а затим падинама на лијевој обали р. Чемернице до раскренице путева (к. 286), те путем до Добретића Бр. (к. 399), са задатком чврстог држања поменуте прасторије.

VI бригада на истим положајима.

Пошто је непријатељ 27 и 28 ов. мј. почео да извлачи своје снаге из Краљева, оставивши мање дијелове ради минирања установа и објеката, јединице ове бригаде извршиле су јак притисак на непријатеља на свом сектору и том приликом успјеле да потисну непријатеља. У овој борби заробљено је: 1 т. бацач, 1 л. бацач, 2 „Фиат“ тешка митраљеза, 2 „Брен“ митраљеза, 10 сандука муниције, 1 пикавац и 1 парабелум. У исто вријеме извиђачка група ове бригаде уништила је 1 камион.

У овим борбама непријатељ је имао 30 мртвих и 40 рањених војника. Наши губици: 8 мртвих, 20 рањених и 8 контузованих. Међу рањеницима има 9 теже рањених.

На сектору XV бригаде непријатељска артиљерија била доста активна, те је том приликом погинуло 3, а рањено 5 другова, док су два неетала.

Артиљериски дивизион (пошто је завршено формирање у Крагујевцу) смјестио се на просторији Кнића. Хау-

бичка батерија овога дивизиона исте вечери достављена је 4 км од Кнића према Бресници — на положај.

29 новембар 44:

Јединице на истим положајима и са истим задацима.

На сектору II бригаде око 22 часа извршен је демонстративан напад на непријатеља, којом приликом је непријатељ имао 20 мртвих и више рањених војника и официра. Наши губици: 2 мртва и 5 рањених другова.

На сектору Лађевци — Краљево, VI бригада са својим снагама извршила је вапад на непријатеља у садејству са сусједним јединицама, те избила на линију Лађевци — Краљево, правећи лијеви обухват и гонећи непријатеља према Чачку. Непријатељ је мјестимично давао оштар отпор са својим заштитничким одјељењима. I и III батаљон ове бригаде задржали су ее на линији Бресница — 'Лађевци, а II и IV батаљан задржали су се ва линији села Мрчајевци, гдје је непријатељ давао жилав отпор. У овим борбама заробљено је: 2 брза „шарца“, 10 пушака, 5 сандука муниције и остале ситне спреме. У овој борби непријатељ је имао следеће губитке: 64 мртва, 70 рањених и 7 заробљених. Међу заробљеним 3 Њемца. Наши губици: 5 мртвих, 13 рањених (међу рањеним се налази к-дир 1 чете II бат. потпоручник друг Богдан Латинковић и политкомесар 2 чете II бат. друг Лазо Лазић). Од наведеног броја рањеника 3 тежа.

Јединице XV бригаде на свом сектору у току ноћи вргциле су општи напад на непријатеља, али се је непријатељ упорно бранио те напад није успио. Јединице су се повратиле на полазне положаје. У овим борбама непријатељ је имао следеће губитке: 29 мртвих, 44 рањена и 2 заробљена војника и офиц. Заплијењено: 2 коња са самарима, 15 шаторских крила, 12 пушака, 2000 метака, 1 резервна цијев од „шарца“, 8 бомби, 4 ранца и 6 ћебади.

Наши губици: 6 мртвих и 47 рањених другова.

Арт. дивизион на истим просторијама.

Хаубичка батерија овога дивизиона дејствовала је у правцу Бумбарева Брда, резултати погодака непознати, због велике удаљености и магле.

30 новембар 44:

Јединице на истим положајима, сем што су сб помјерили непокретни дијелови VI бригаде са досадашње проеторије до на просторију Бумбарево Брдо — Бресница.

Непријатељ који се је задржао био на линији —• положају села Мрчајевци, у току ноћи 29/30 ов. мј. потиснут

је од стране II и IV батаљона, даље према Чачку— до села КоњевиМа, одакле преко цијелот дана даје жесток отпор. Са сектора XV бригаде непријатељ главнину својих снага повукао, оставивши на положају заштитна одјељења.

Јединице XV бригаде извршиле су напад и протјерале непријатељску заштитницу, те избиле на комуникацију Крагујевац — Чачак. Непријатељ се је задржао на положају Коњевићи — Чачак и преко Мораве.

У овим борбама наши губици били су сљедећи: 1 мртав, 6 рањених и 3 нестала. Непријатељеки губици непознати.

Арт. дивизион извршио извјесно помјерање са досадашње просторије до на линију с. Мрчајевци, пошто није могао даље да се креће, услијед порушених мостова, комуникације (цесте), као и због минеких поља која је непријатељ поставио преко цесте и око порушених мостова. Овом приликом је једна хаубица, натазивши на¹ мину која се није могла примијетити, уништена, којом приликом су погинула 2 друга из хаубичке батерије.

1 децембар 44:

Јединице су распорфене овако:

II бригада налази се на линији: Шеварлићи (к. 248) — к. 239 — Шебићи — к. 360, а затим лијевом обалом р. Чемернице до раскренице путева (к. 280), путем до села Добретића (к. 399), са задатком активног дејства на непријатеља.

Јединице ове бригаде извршиле су напад на непријатеља, али услијед јаког непријатељског отпора јединице су се повратиле на полазне положаје. Непријатељ је на овом сектору био јачине 3—4 пјешадијека батаљона, снабдјевен са доста аутоматског оружја, много бацача и потпомогнут од артиљерије, а оеим тога добро утврђен и укопан.

VI бригада добила је у задатак да нападне непријатеља с деене, као и лијеве обале 3. Мораве, у садејству са јединицама II дивизије и XV бригаде, те да нападне непријатеља у Чачку и околним упориштима. II и IV напали су непријатеља у западном дијелу с. Мојсиње, док се I батаљон у току ноћи пребацио код е. Милочај на деену обалу 3. Мораве и ухватио везу са јединицама II дивизије и садејствовао са њима у нападу на Чачак. II и IV батаљон нијесу успјели да потисну непријатеља, пошто је исти давао врло жилав отпор и бранио положаје из добро утврђених бункера.

У овој борби непријатељ је имао 5 мртвих и 14 рањених војника и официра. Наши губици: 4 мртва и 12 рањених..

Овој је бригади издато наређење за помјерање са досадашње просторије до на просторију с. Брђани, правцем с. Мојсиње — с. Тречча, гдје је у току ноћи 1/2 ов. мј. избила и смјестила се. Један батаљон ове бригаде остао је у борби код Чачка, јер није примио наређење за покрет.

XV бригада, по протјеривању непријатеља, извршила је извјесно помјерање и размјестила се на просторију: Мојсиње — Прељина — Горња Тречча.

Око 24 часа јединице XV бригаде у садејству са јединицама VI пролетерске бригаде извршиле су напад, али напад није успио јер је непријатељ давао жилав отпор. Непријатељ је овом приликом имао: 20 мртвих и 50 рањених војника и официра. Наши губици: 9 мртвих, 45 рањених и 11 несталих.

Артиљериски дивизион је у току дана извршио покрет са досадашње просторије преко Крагујевца за Г. Милановац (осим брдске батерије која је кренула у с. Прислоницу). У покрету на путу између с. Бреснице и Бумбарева Брда, пољска кухиња хаубичке батерије наишла је на мину, од које је потпуно уништена. Том приликом погинула су 4 друга.

2 децембар 44:

II бригада добила је задатак да изврши покрет са досадашње просторије и да се размјести на просторију Косјерића. У току ноћи 2/3 ов. мј. три батаљона ове бригаде кренула су за У. [жичку] Каменицу — Гојна Гора, те ту заноћили, док један батаљон ове бригаде нешто касније стигао на просторију села Брђани и ту заноћио. Остали дијелови ове бригаде кренули су преко Г. Милановца и Прањана за Косјериће.

VI бригада је такође извршила помјерање са досадашње просторије до на просторију с. Прањани — с. Дружетићи.

Један батаљон ове бригаде, у садејству са осталим јединицама, око 18 часова упао је у Чачак. Овом приликом, је непријатељ у борби имао 3 мртва и 6 рањених војника и официра. Заробљено 3 парабелума и нешто друге спреме. Наши губици: 1 рањен (командир чете друг Слијепчевић. Стево).

XV бригада се помјерила са досадашње просторије до, на просторију: Таково — Теочин — Бершићи — Брезна.

Арт. дивизион је такође у покрету био откривен од стране непријатеља који га је тукао артиљеријом. Овом приликом је рањен 1 друг.

3 децембар 44:

II бригада и Арт. дивизион били су у покрету на одређену просторију, док су VI и XV бригада остале на истој просторији ради исхране и сређивања јединица за даљи покрет.

4 децембар 44:

Јединице у току дана у покрету и стигавши на нове просторије размјестиле су се како слиједи:

XV бригада — Љутице — Мушићи — Душковци — Субјел.

VI бригада — Косјерићи.

II бригада — у покрету са своје досадашње просторије — наишла је на непријатеља који се је кретао старом цестом Ужице — Ваљево и стигао до Варде. Непријатељ је био јачине око 2500 војника и великом крмором. Бригада је са своја три батаљона извршила напад на непријатеља на линији Кондер—Варда. У борбама које су отпочеле око 10 часова, непријатељ је потиснут, те у току ноћи 4/5 ов. мј. јединице су избиле на линију: Шупља Липа — Крушевље — Глог — Црни Врх — Варда, протјеравши непријатеља са ових сектора (код сектора Варде непријатељ је потискиван према Костојевићима).

Арт. дивизион је био у покрету са свим својим дијеловима (жељезницом) од Г. Милановца до Ваљева.

5 децембар 44:

II бригада водила је борбу у току дана са непријатељем (Њемци) на линији Кондер — Церје — Јеловик потискујући непријатеља према Заглавку — Дубу и Драксину. Око 14 часова бригада је избила на линију Паунсвићи — Заглавак — к. 610, заузевши Клик, док је непријатељ остао на Орашцу, којег услијед велике помрчине и замореноети људства није било могућности заузети. Чим су дијелови ове бригаде избили на сектор Пауновићи — Репиште, непријатељ је обуставио саобраћај на комуникацији Ужице — Бајина Башта. У току дана I батаљон ове бригаде стигао је из Косјерића до Мандиног гроба гдје се задржао као бригадна резерва.

VI бригада са своја два¹ батаљона имала је задатак да избије на палочаје Варда — Церје (к. 913). Пошто је на ове палочаје прије долаека наших јединица био избио непријатељ (Њемци) у јачини око 2.700, то су наша два батаљона извршила напад на иетог на поменути палочајима, протјерали га и овладали палочајима Варда—Церје (к. 913).

У овим борбама непријатељ је имао следеће губитке: 30 мртвих и 50 рањених. Наши тубици: 3 мртва и 11 рањених (међу рањеним налази се и замјеник к-та III батаљона капетан друг Гавро Јарић, који је теже рањен и ранама подлегао).

Такође је овом приликом ослобођена бојна комора 24 српске бригаде, коју је непријатељ био заробио приликом притиска на ове положаје. Комора је враћена 24 бригади.

XV бригада продужила је покрет за Косјериће, док су два батаљона ове бригаде кренули преко Мандиног гроба на Кондер и запосјели положаје Заглавак.

Арт. дивизион у покрету за Ваљево.

6 децембар 44:

II бригада добила је задатак да пређе комуникацију Ужице — Бајина Башта и пошто је том комуникацијом са јаким снагама кретао се непријатељ, прелаз комуникације имао се је извршити са нападом на непријатеља. Ради надмоћности непријатеља бригада, у борби која је трајала до 12 часова, није успјела да се пребаци преко поменуте комуникације. У овим борбама непријатељ је имао следеће губитке:

Мртвих 200 и око 250 рањених. Заробљено 36 (Њемаца, четника¹, Бугара). Убијено 60 коња. Уништено 29 камиона, 2 борна кола и један тенк, док је бштењено 8 камиона. Заплењено око 10.000 метака пушчане муниције, 3 стројнице и 7 коња.

Наши губици: 18 мртвих, 129 рањених. Изгубљена 3 п.митраљеза („3"), 1 мали и 1 т. бацач.

VI бригада наставила је гоњење непријатеља на свом сектору, према Дубу, Рогачици и Бајиној Башти. Три батаљона ове бригаде водили су борбу са непријатељем на положајима на Кику, Кондеру и Крушевљу. Том приликом непријатељ је имао: 20 мртвих, 40 рањених и 6 заробљених војника и официра.

Заробљено је 20.000 метака пушчане муниције, 1 т. бацач, као и остале ситне спреме.

Наши губици: 10 мртвих и 20 рањених.

XV бригада налазила се на просторији: Мијатовићи — Расадник — Папића Брдо — Лазаревићи — Јанковићи — Благојевићи — Деспотовићи — Мандин гроб.

У току дана батаљони су вршили јачи притисак на комуникацију Ужице — Бајина Башта, којом се је непријатељ повлачио према Бајиној Бапгги.

У овим борбама непријатељ је имао: 31 мртвог и 60 рањених војника и официра. Заплешено 1 пушка и друге ситне спреме.

Наши губици: 4 мртва, 7 рањених и 5 нееталих другова.

Арт. дивизион смјештен у Ваљеву, гдје је вршио сређиваше јединица.

7 децембар 44:

II бригада добила задатак да обустави гоњење непријатеља и да се најхитније пребаци на просторију Лознице, правцем Косјерићи — Ваљево, те је на просторију Лознице стигла 10. XII т.г., гдје се смјестила ради сређивања и одмора.

VI бригада налази се на истим положајима, водећи и даље борбе са непријатељем који обезбјеђује повлачење својих снага од Ужица комуникацијом према Бајиној Башти. Два батаљона ове бригаде, у садејству са јединицама II бригаде, у свом надирању потисли су непријатеља и избили га комуникацију Ужице — Бајина Башта и пресејкли непријатељску колону која се повлачила у правцу Бајине Баште. Том приликом непријатељ је претрпио следеће губитке у људству и материјалу и то:

47 мртвих, 72 рањена и 10 заробљених. Уништено 10 камиона, а заробљено: 30.000 метака пушчане муниције, 5 тсварних коња и другог ратног материјала.

XV бригада такође је добила наређење да се помјери на просторију Косјерића, те је приликом повлачења јединица (IV бат.) у борби са непријатељем имала: 8 рањених и 2 нестала.

Непријатељски губици: 15 мртвих и већи број рањених. Заплијењено нешто ратне спреме.

Арт. дивизион налазио се у Ваљеву на сређивању.

8—13 децембар 44:

Јединице у покрету и по доласку на одређене просторије размјештене:

II бригада на просторији Лознице.

VI бригада на пореторији: Руњани — Липница — Козјак — е. Грнчара.

XV бригада на просторији: Шљивова — Доња Бадања — Комирић — Криваци — Цикоте — Завлака. Јединице су имале задатак да се сређују и да се спреме за извршење главног задатка.

Два батаљона VI бригаде у току 12 т.мј. помјерили су се на просторију Бадовинци, са задатком прикупљања пре-

возних средстава — чамаца за пребацивање јединица преко Дрине.

V току дана 13 т.мј. у II и XV бригади формиран су V-^{тм} батаљони.

Арт. дивизион на истим просторијама и са истим задацима.

14 децембар 44:

Јединице углавном на истим положајима и са истим задацима.

15 децембар 44:

II бригада у 10 часова почела је са пребацивањем својих дијелова на мјесту код Курјачице. Пребацивање се врши без икаквих сметњи, те се је у току дана пребацио један батаљон (без неборачких дијелова) и почело се са пребацивањем другог батаљона.

VI бригада налази се на истој просторији, са задатком припремања за пребацивање преко Дрине, гдје ће у садејству са јединицама XXVIII дивизије (VII бригадом) у току ноћи 15/16 т.мј. извршити пребацивање преко Дрине, запосјести положаје на лијевој обали и обезбиједити мостобран за прелаз осталих јединица. Пребацивање је почело у 22.30 часова.

XV бригада помјерила се са своје досадашње просторије и размјестила се на просторији: Липнице — Шор — Стража — Козјак — Обреж, са задатком пребацивања преко Дрине, чим се пребаци V бригада.

Арт. дивизион помјерио се је из Лознице до на просторију Шор — Липница (сем противтенквске батерије, која је 14 т.мј. ушла у састав VI бригаде под чијом се командом налази).

За протекли период у свим јединицама интензивно се радило на војничком сређивању и уздизању јединица, затим политички у еамим јединицама и на терену.

У овом перисду формиран су у II крајишкој и у XV мајевичкој бригади V-^{тм} батаљони (формирање је извршено 13.XII т.г. од осталих батаљона).

У Крагујевцу, а затим у Ваљеву кројачке и обућарске радионице наставиле су евој рад, док по одласку из Ваљева (услијед сталних покрета) тај рад не функциснише како треба.

Такође у свом периоду, услијед честих и великих покрета по ружном терену, велики број људства остао је без

обуће, те се сада као најважније питање поставља обућа и одјећа људства, тим прије што су настали хладни дани и ноћи.

За протекли период борби резултати су сљедећи:

Непријатељски губици:

мртвих 453 (међу њима има њемачких војника и официра),

рањених 840 војника и официра,

заробљених 72 (Њемци, недићевци, четници, међу њима познати бандит поп грбички).

Заплијењено од непријатеља: 27 пушака, 32 бомбе, 2 т. бацача, 1 л. бацач, 4 митраљеза, 15 сандука муниције, 4 пикавца, 4 парабелума, 2 брза „шарца“, 74 коња са *гамарима*, 62.000 метака пушчане муниције, и друге ратне спреме.

Уништено: 51 камион, 2 борна кола и 1 тенк.

Наши губици:

погинулих 109,

рањених 427,

контузованих 14,

несталих 33 (од којих је један дио дошао у јединицу).

Изгубљено у борбама: 3 митраљеза, 1 тешки и 1 лаки бацач.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник-пуковник,
Рајко В. Танасковић

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЈУЖНЕ ОПЕРА-
ТИВНЕ ГРУПЕ О ФОРСИРАЊУ ДРИНЕ¹**

Оп. [бр.] 8
16 децембра [194]4

ШТАБУ ЈУЖНЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

Наше јединице форсирале су ријеку Дрину на простору Лозница —• Срем. Рача. До овога момента на лијеву обалу Дрине пребачене су три бригаде.

Пребачена је XVII бригада 28 дивизије, VI пролетерска бригада XVII дивизије и II крајишка бригада XVII дивизије. Прелаз је извршен на три мјеста и то: код Балатуна, Бадовинаца и Курјачице. На прва два мјеста пребачене су XVII и VI бригада, док је код Курјачице пребачена II крајишка бригада (један батаљон још се није пребацио).

Приликом пребацивања наших јединица користили смо чамце, сплавове и скеле.

За вријеме пребацивања преко ријеке непријатељ није пружио никакав отпор.

Борбе се воде за село Дворови које је блокирано и за Петрово Поље. На југу јединице II крајишке бригаде воде борбу на сектору Брањево са њемачким снагама које покушавају да се из правца Зворника пробију према Јањи. Непријатељ је заустављен.

Преко ријеке такође смо пребацили протуколска оруђа. Настављамо са пребацивањем осталих јединица дивизије.

Код села Попови заробљено је 60 четника, међу њима 1 официр.

Непријатељ држи Брањево, Јању и Бијељину. За своје извлачење према Брчком користи комуникацију Бијељина — Корај — Брчко, јер му је комуникација Бијељина—Брезово Поље—Брчко неупотребљива због излива Саве.

Циљ нам је што прије пресијецање непријатељске комуникације Бијељина —• Корај — Брчко и Јања —• Модран —• Сухо Поље. Уколико буде објективних услова ликвидаци-

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17—4, к. 982.

раћемо Бијељину или у обратном случају исту изолирати и наставити напредовање према Брчком.

До овога момента таква изгледа ситуација. *

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник-пуковник,
Рајко В. Танасковић

БР. 183

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ОСМЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА СПРЕЧЕ ИЗВЛАЧЕЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА У ПРАВЦУ ПРИЈЕПОЉА¹

ШТАБ VIII БРИГАДЕ
XXII ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 42
16. XII. 1944 г. у 12,30

ЗАПОВЕСТ

(секција: Сјеница—Пљевља 1:100.000 или Нови Пазар—
Пљевља 1:200.000)

СИТУАЦИЈА:

Непријатељ ↔ Немци држе положаје на косама Бабишача (к. 1115) — к. 1300 — к. 1269 — е. Доњи Горачићи — с. Халиновићи — с. Караула и с. Милошев Дол. У току јучерашњег дана јединице 12 бригаде² нападале су непријатеља на положајима Бабињаче, али нису успеле да га потисну са наведених положаја. Наш 1 батаљон водио је борбу са непријатељем на источним падинама Јадовник Планине и Голог Брда. Непријатељ није успео да овлада положајима 1 батаљона и после дуже борбе уз велике губитке одбачен на своје старе положаје. У вези са распоредом наших јединица и новим задатком

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/1, к. 1053.

² Односи се на Дванаесту бригаду Двадесет друге НО дивизије.

НАРЕЂУЈЕМО:

I.

1 батаљон

Са машиним делом снага запосешће источне падине Јадовник Планине а један део својих снага оријентисаће у правцу с. Караула, с тим што ће претходно заузети Рудопоље — Луке — брдо Доратица а истовремено овладати к. 1391 (Велики Битовик). Главни задатак овог батаљона је да наедне на цесту Сјеница — Пријепоље код Карауле и не дозволи непријатељу да се повуче у правцу Пријепоља.

II.

2 батаљон

Остаће на просторији с. Шушуре са задатком да нападне непријатеља и заузме положај Молитва — Уње — к. 1037 и са ове коте угрози непријатеља на положајима Крш Градац изнад саме цесте на к. 1207. Са мањим делом снага напасти преко села Машовићи к. 1210 и овладати истом. Задатак овог батаљона је да изврши притисак на наведене положаје, овлада њима и контролише цесту Сјеница — Караула.

III.

3 батаљон

Одмах по пријему овога наређења извршиће покрет са доеадашње своје просторије и сместити се са две стрељачке чете у Сјеници истурајући обезбеђење на положајима Угар (к. 1134) и десно од цесте Сјеница — Пријепоље изнад села Баре, контролишући долину реке Увац. Остали део снага сместити на просторији с. Дубница. Штаб батаљона изаћи ће на положаје западно од Сјенице и лично поставити обезбеђења на наведеним положајима.

IV.

4 батаљон

Одмах по пријему овога наређења извршиће покрет са досадашње своје просторије правцем: е. Хацића Мала — с. Шушуре — Доње Гоње. Са ове просторије овладаће положајем Голо Брдо и контролисати са мањим делом снага преко с. Горњи Горачићи и к. 1200 већ наведену цесту. Са једним делом снага вршити притисак на непријатеља који се ушанчио на положајима Говедак

—• Велика Пандурица (к. 1269). У задатак се поставља прочистити овај терен, овладати њиме и контролисати цесту Сјеница — Пријепоље.

НАПОМЕНА:

1). Час напада за све батаљоне наше бригаде данас 16 овога месеца у 20 часова, зато ће Штаб 4 батаљона подузети све потребне мере да на време избије на полазне положаје за напад,

2). Скрећемо пажњу штабовима батаљона да за време видела упознају све руководиоце са задатком и положајима које треба да нападају. У току борбе водити рачуна да се не троши велика количина муниције јер смо са истом прилично оекудни.

3) Бригадно превијалиште биће у Сјеници, зато Штаб 3 батаљона нека извести доктора — санитарског референта бригаде — да са потребним људством за превијање дође у Сјеницу. Оперативни део штаба налазиће се код 2 батаљона У с. Шушуре.

4). Штабови батаљона стално ће контролисати и пратити развој ситуације на сектору 12 бригаде и истој помоћи у случају борбе вршећи притисак на непријатеља са наших сектора.³

ОЦШТА НАПОМЕНА:

а). 3 албанека бригада 5 дивизије у току данашњег дана извршиће покрет са сектора с. Раждагиња на проеторију с. Горње Гоње, овладати Јадовник. Планином и наести на цесту Сјеница —• Пријепоље од с. Гвозда па десно ДО с. Карауле.

Живело такмичење XXII дивизије НОВЈ!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-мајор,
Јаворина Савка

(М. П.)

Командант-мајор,
Ник. Звицер

³ О извршењу ове заповести види док. бр. 205.

БР. 181

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД
16 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ГОЊЕЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА ПРАВЦЕМ УЖИЦЕ — ВИ-
ШЕГРАД¹**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
16-ХН-44 г.
у 21 сат
Оп. бр. 95

ЗА П О В И Ј Е С Т

(секција Ужице — **Вардиште** — Вишеград размјер 1:100.000)

ПОДАЦИ О НЕПРИЈАТЕЉУ:

Непријатељске снаге које су се налазиле на територији Ужица и у самом Ужицу напустиле су Ужице ноћу 15/16 о. мј. Непријатељ је извршио брзо повлачење тако да је успио да се одвоји од снага наших које су вршиле гоњење непријатеља фронтално. Узроци брзог непријатељског повлачења су притисак наших снага на Ужице са јужне, источне и сјеверне стране, појава наших снага са јужне и западне стране на комуникацији Ужице — Д. Вардиште. Све су то били услови брзог непријатељског повлачења.

Непријатељу је успјело да се повуче, одвојивши се од наших снага, користећи наше пропусте који су чињени за вријеме нашег маневра. Задржавање 19 бригаде на јужној страни Ужица, спор маневар наших јединица, неодлучност појединих руководилаца, несхватање главних задатака наших јединица, све је то ишло у прилог непријатељу и омогућило му несметано повлачење, тј. благовремено повлачење. Недовољна будност наших јединица које су фрон-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/2, к. 1089.

тално, гониле непријатеља такођер је један од пропуста. Колико се може видјети из извјештаја Штаба 16 српске бригаде радиограмом, непријатељски заштитни дијелови налазе се сјеверо-источно од Кремне, а можда и код саме Кремне.

НАШЕ СНАГЕ:

1 и 4 батаљон 16 српске бригаде данас су водили борбу са непријатељским заштитним дијеловима код Милошевца и околине. Један батаљон 19 бригаде оријентисан је према Мокрој Гори. 18 бригада на просторији Расна — Ужице. 16 [бригада] Мачкат — Милошевац (к. 963). 19 бригада Чајетина — Кремна.

НАШ ЗАДАТАК:

Наставити с енергичним гоњењем непријатеља у правцу Вишеграда уништавајући непријатељску живу снагу и материјал (технику). Бацити непријатеља на лијеву обалу ријеке Дрине.²

У вези горњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

16 СРПСКА БРИГАДА

Задатак:

Наставиће са гоњењем непријатеља правцем: Митрашиновићи — Кремна — Д. Вардиште. Извјештан дио снага упућивати за вријеме гоњења непријатеља на непријатељски лијеви бок (на сјеверну страну комуникације Ужице — Вардиште) у циљу отсијецања непријатељских заштитних дијелова и уништавања истих.

18 СРПСКА БРИГАДА

Задатак:

Извршиће размјештај снага на просторији: Висибаба — Ужице. Радити брзо на сређивању јединица, прикупљању заосталих дијелова бригаде, одмору јединица и дотјеривању у нецравност свега неисправног код јединица. Вршити оправку пута Пожега — Ужице и радити на оспособљавању прелаза пре-

⁴ Види док. бр. 202.

ко Бетење у Ужицу. Припремити јединицу за скоре нове покрете и борбе.

19 СРПСКА БРИГАДА

- Задатак:** Главнином својих енага гравитирати у правцу Г. и Д. Вардишта, са задатком пресијецања непријатељским заштитним дијеловима отступнице у циљу уништења истих. Полазна база снага за напад на Вардишта треба да буде Семегњево. Један дио снага упућивати да избије на комуникацију Бијело Брдо — Просјек. На ову комуникацију треба да избије један батаљон. Главнину снага увијек оријентисати на непријатељски десни бок.
- ШТАБ ДИВИЗИЈЕ:** Штаб дивизије извршиће покрет са досадашњег мјеста 17 о.мј. у 6 сати правцем: Ар^Гље — Рупељево — Ужице, гдје ће се емјетити.
- ЕВАКУАЦИЈА РАЊЕНИКА:** Рањенике упућивати преко Ужица за Пожегу у дивизијску болницу.
- ХИРУРШКА ЕКИПА:** Налазиће се у Ужицу, гдје слати рањенике којима је потребна хируршка интервенција.
- ИСХРАНА:** Исхрану јединица вршити на терену на добровољном прилогу, реквизицијом и конфискацијом од народних непријатеља.
- ДИВИЗИЈСКА ИНТЕНДАНТУРА:** Налазиће се у Ужицу 18 о.мј.
- Опште одредбе:** Приликом наступања не нагомилавати снаге, истурати даље патроле и кретати се стално са осигурањем. Не дозволити да јединице претрпе изненађења. Водити рачуна о кретању јединица у зони артиљериске и минобацачке ватре јер у посљедње вријеме, највеће жртве смо претрпјели од непријатељске артиљериске ватре. *За вријеме држања положаја војници да се укопавају.* Не придржавати се крутих иоложаја и крутих линиских распореда. Вршити продоре са мањим добро наоружаним дијеловима.

Водити строго рачуна о минским пољима која је непријатељ иза себе остављао. Везе одржавати сталне, како са Штабом дивизије, тако ће и штабови одржавати међусобне везе. Развити јаку извиђачку и обавјештајну службу како на положају и у непријатељекој позадини тако и на ослобођеном терену. Вршити даљња извиђања са задатком да се уетанови стање непријатеља на ко-муникацији Вардиште — Вишеград и у еамом Вишеграду.

КОЊИЧКИ ЕСКАДРОН:

Извршиће покрет 17 о.мј. у 7 сати правцем: Ариље — Рулељево — Севојно, гдје ће се смјестити. Потврдите пријем заповијести и вријеме пријема.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ
КОМАНДАНТ МАЈОР
Кукољ Урош
(М. П.)

БР. 185

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ ПРАВЦЕМ КОЗЈАК — ЛЕШНИЦА — ПРЉАВОР¹

ШТАБ
45 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. бр. 41
16. XII. 1944
18.30 час.

ЗАПОВЕСТ

(Секције: Зворник, Крупањ, Шабац, Бијељина. Размер
1:100.000)

У вези најновијег наређења Штаба Јужне групе дивизија и Штаба XIV корпуса, а у духу претстојећих задатака,

¹ Препис оригинала, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/1, к. 1329.

наша дивизија добила је задатак да са садашње просторије што пре избије (приспе) на линију Прњавор — Лешница.²
У вези предњег,

НАРЕЂУЈЕМО :

- 20 српска бригада 17 о.м. најкасније у 9 час. извршиће покрет са садашње просторије правцем с. Г. Недељице — Козјак — Лешница, где ће се сместити, користећи за смештај и с. Ново Село.
- 23 српска бригада Извршиће покрет 17 о.м. у 8 час. са садашње просторије правцем с. Руњани — Козјак — Лешница — Прњавор, где ће се сместити. По приспећу у Прњавор, Штаб бригаде ће се повезати са Штабом 17 бригаде 28 дивизије и живо се интересовати о ситуацији на сектору ове бригаде, а нарочито' испитати могућност прелаза преко Дрине. Бригада ће обратити нарочиту пажњу на то да сва средства (чамци, сплавови и сл.) којима су се служиле за прелаз преко Дрине јединице 28 дивизије прими, иста по могућству поправи или направи нова.
- 24 српска бригада По пријему ове заповести прикупиће се на садашњу просторију и што пре извршити покрет правцем Коетајник — Лозница — Козјак, где ће се сместити на просторији села: Руњани — Липница — Козјак.

Штабови 20 и 23 бригаде упутиће коначаре ради организације смештаја јединица на одређеним просторијама.

Скреће се пажња штабовима бригада и батаљона да овом покрету посвете нарочиту пажњу у погледу организације и маршевске дисциплине. Штаб дивизије у току 18 о.м. приспеће у Прњавор.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-ппуковник, Начелник штаба-ппуковник,
Саво Вукчевић, с.р. Милан Абрамовић, с.р.

Командант-ппуковник,
Раде Зорић, с.р.

⁴ Види док. бр. 202.

Да је препис веран оригиналу тврди и оверава —

(М. П.) начелник штаба
 потпуковник,
 Милан Абрамовић

БР. 186

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
17 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДИВИЗИЈА ЗА
ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ¹**

ШТАБ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА Н.О.В.Ј.
Оп. бр. 69
17-ХП-1944 г.

З А П О Б Е С Т

(Секција Нови Сад — Сарајево 1:200.000)

Непријатељ се налази слабим снагама на линији Бијељина, Јанџа, Брањево, Козлук, Зворник, Дрињача. Снаге непријатеља у Козлуку и Зворнику износе око 3 батаљона Немаца са деловима „Скендербег“ дивизије и остацима 117 немачке „Принц Еуген“ дивизије. Са југа се пробијају према Зворнику главне снаге „Скендербег“ дивизије и са њиховим челом избиле су већ у близину Власенице.

На десној обали Дрине, од меета Дивић — Сакар — М. Зворник, налазе се непријатељске снаге у јачини око 3.000 људи.

XXVIII дивизија пребацила је преко Дрине и надире>* према Д. Црњелову са циљем преецања друма Бијељина — Брчко и обухвата Бијељине са северозападне стране. XVII дивизија већином својих снага већ је на левој обали Дрине и заузела је Дворове, док се борбе воде око Петрова Поља.

Делови III корпуса воде борбу са непријатељем северно од Зворника, код Суљиног Хана, и приступају ликвидацији Дршваче.

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архив-и Војноисториског института под рег. бр. 44/2, к. 1089.

Наша 45 дивизија са две бригаде размештена је на просторији Лешнице ради пребацивања на леву обалу Дрине. Једна бригада ове дивизије са отсека Ковиљача — Дрињача задржава непријатељске снаге које се налазе на овоме сектору на десној обали Дрине.

XXIII дивизија налази се на просторији Љубовија — Бачевац — и избила је на Дрину.

XXV дивизија налази се у покрету из Ужица за Ваљево.

Задатак XIV ерпског корпуса је пребацивање на леву обалу Дрине и уништење непријатељских снага од Ковиљаче — Зворника до Дрињаче.² За извршење предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — ХГЛ^а дивизија

На просторији на којој се сада налази прикупљена биће у очекујућем стању и спремна да се на телефонско наређење може у најкраћем року отпочети прикупљати на Дрини и превозити на леву обалу.

24 бригада са положаја Ковиљача — Дрињача предузеће у току ноћи 18/19 децембра напад на непријатеља који се на том сектору налази на десној обали Дрине;

2. — XXIII дивизија

Са једном бригадом у току ноћи 18/19 децембра предузеће напад на непријатеља на десној обали Дрине од Дрињаче на север правцем Љубовија — Ивановићи — Дрињача, садејствујући тако нападу 24 бригаде ХГЛ дивизије, која ће овог непријатеља нападати са истока.

Остале две бригаде на просторији Љубовије морају одмах отпочети форсирање Дрине са задатком да на најпогоднијим положајима између Влаенице и Дрињаче затворе овај правац који води Од Власенице ка Дрињачи и Зворнику, са задатком да спрече продирање делова „Скендербег“ дивизије ка

² Види док. бр. 202.

Зворнику. Одмах по пребацивању двеју бригада на леву обалу Дрине хватати везу са деловима III корпуса који дејствује на Дрињачу.

3. — XXV дивизија

Извршиће покрет из Ужица за Ваљево и чим егигне у Ваљево најбржом везом обавестиће овај Штаб ради добивања даљих наређења.

4. — Инжињерска бригада

Један батаљон одмах ће придати Штабу XXIII дивизије ради оправке порушеног моста на Дрини код ЈБубовије. Са остала 3 батаљона остаће прикупљена на просторији Лознице ради пребацивања наших делова на леву обалу Дрине, када се то нареди.

5. — Артиљерија: До даљег наређења артиљерију не пребацивати на леву обалу Дрине осим протиколских топова.

6. — Везе: Сви штабови дивизија поред редовитих дневних писмених извештаја слаће овоме Штабу радиотелеграфске и телефонске извештаје. Телефонске извештаје обавезно достављати сваког јутра, поднева и вечера.

7. — Штаб корпуса од 17 о.м. налази се у Лозници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

ДОСТАВЉЕНО:

Штабу XXIII, XXV, XIAG дивизије и Штабу Инжињерске бригаде

Полит. комесар
пуковник,
Ђуро Лончаревић

Командант
п.пуковник,
Рад. Т. Јовановић

БР. 187

ИЗВЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 17 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА КОСМЕТУ И О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹

ОПЕРАТИВНИ ШТАВ НОВ И ПО КОСМЕТА
ШТАБИ ОРЕКАТИУ ИШ.С. БНЕ А.Р. КОЗМЕТИТ

№ сл.
17.XII-1944 г.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Извештавамо о приликама, раду и потребама:

I

1 — Повлачењем Немаца и ударом наших и осталих јединица, шиптарске банде на Космету су разбијене. Али те банде нису уништене. Оне се и данас у мањим и већим групама налазе по планинским местима, као Скопска Црна Гора, Жеговац, Црнољева Планина. Јаче групације се налазе у Дреничком срезу (северно и јужно од железничке пруге Пећ — Приштина). Групе четника Жике Марковића налазе се на просторији Рогозне и Козјака, имајући своје везе на нашем сектору. Све ове групе сваким даном су мање.

Ми смо у стању са свим снагама које се налазе на нашем терену да успешно ликвидирамо са непријатељем, сводећи га на групице најокорелијих зликоваца.

Ситуација код шилтарских маса је сада у побољшању због јачине наше војске и покрета на терену који маса осећа.

2 — Приступили смо разоружавању маса. С обзиром на количину оружја коју имају те масе, резултат је врло слаб. Већина добровољаца Шиптара донела је оружје.

3 — До сада смо формирали 7 бригада. Имамо један одред од 1650 људи, који ћемо оформити у VIII бригаду. Имамо 650 одабраних омладинаца, који треба да се оформе у омладинску бригаду. Изузимајући ове две задње, просечна јачина сада је 2200 бораца у бригади. У најскорије време свих 9 бригада могу постићи број од по 3000 бораца. Распоред бригада је: I — Пећ, II — Призрен, III — Ђаковица, IV — Гњилане, V — Урошевац, VI — Србица,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 52—2, к. 182.

VII — Липљане, Источки одред — Исток, омладинска јединица — Приштина. Стање код бригада није задовољавајуће. Ове бригаде су сада створене и тек се ради на организовању и учвршћивашу. Људство је политички мало свесно и без искуства. у борби.

4 — Формирали смо команде места: Митровица, Србица, Вучитрн, Подујево, Приштина, Јањево, Липљане, Штимље, Урошевац, Качаник, Гњилане, Сува Река, Призрен, Драгаш, Ораховац, Ђаковица, Јуник, Дечане, Пећ, Исток. Ми, смо овде створили низ команди које не претстављају неке веће центре. То је ради недостатка других власти на тим местима, ради лакшег чишћења терена и бржег свршавања послова око комуникација, мобилизације и веза. Те команде ће бити привременог карактера и после извршења задатка прикључиће се већем центру.

Ради се на подизању мостова и оспособљавању комуникација. У року десет дана, све комуникације биће оспособљене за аутомобилски саобраћај. Телефонска веза је већ успостављена, али још не задовољава. Образовали смо разне трупне радионице.

Руководства команди места су без икаквог ранијег искуства, те у послу дају почетничке резултате.

5 — Санитетска је служба доста слаба. Имамо општу болницу у Призрену, са капацитетом 200 кревета. Скоро у свим центрима образовали смо војне болнице. У бригадама се тек формира санитарска служба. Недостаје нам организатор санитарске службе. Са санитарским материјалом стојимо прилично.

6 — Интендантска служба је прилична. Организована је и у војним јединицама и у командама места. Исхрана војске је добра. Са оделом и обућом војска стоји врло слабо.

7 — Обавештајну службу смо организовали у свим јединицама. Потребан би нам био организатор.

8 — Везу одржавамо са јединицама радио-путем, телефонским и курирским путем.

9 — *Судове нисмо формирали.*

10 — Мобилизација је била постављена на добровољној бази. Сада смо отпочели са општом мобилизацијом.

II

Наш штаб до сада није одговарао задацима који су били пред њиме и није давао слику једнога штаба. Ми смо сви радили, али узроци за непостигнуће већег успеха су:

1 — Што се нагло дошло до целокупне слободне територије.

- 2 — Што под својом директном командом имамо 9 нижих јединица (бригада).
- 3 — Што под својом командом имамо 20 команди места, те је отежана помоћ и контрола.
- 4 — Због недостатка војних и политичких руководиљаца у јединицама и командама места.
- 5 — Због непотпуности напег штаба.

III

Да би пошли напред, неопходно је:

- 1 — Да се попуни наш штаб. Потребно је да нам пошаљете пуковника Комненовића Благоја за организовање позадинске власти, једног начелника штаба, санитетског референта — организатора, судског референта — организатора.
- 2 — Да формирамо 3 дивизије. За дивизије су нам неопходни начелници штабова и два команданта, а по могућству и политички комесари. Такође нам је потребно начелника штабова бригада ради администрације.
- 3 — Да формирамо пет подручја. За ту службу би нам била потребна три руководиоца. Ми већ приступамо формирању подручја.
- 4 — Осећа се велика потреба за војним курсевима, као и тешкоћа за образовање истих, због недостатка у предавачима. Згодно би било да се шаљу при вашим школама.

IV

- 1 — У Качанику, Урошевцу и Гњилану налазе се македонске бригаде 41 дивизије. На територији Бујановца, Прешева, Куманова се налази још једна њихова дивизија. Те јединице су као гарнизони тих места. Добро би било кад би се те јединице активизирале за чишћење шиптарских банди у својим рејонима.
- 2 — Ми ћемо сада почети са поновним чишћењем банди и јачим активизирањем наших бригада. Бригаде ће бити покретљивије и оспособљаваћемо их за ефикаснија дејства.

V

- 1 — Треба нас помоћи у наоружању и спреми јединица.
- 2 — Треба нам послати упутства за војни и политички рад. Пошаљите нам формацију јединица, команди подручја и команди места. Пошаљите нам обрасце књига и радних листа за вођење административне, Цео материјал и општа наређења издата од стране вашег штаба.

3 — Шаљите нам горива (бензина и нафте) ради наших најнужнијих потреба и ради очувања рудника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР,

К. Филипввић

(М. П.)

КОМАНДАНТ,

Фадил Хоџа

БР. 188

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 17 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ПЕТЕ АЛБАНСКЕ НО ДИВИЗИЈЕ ДА СМЕНЕ ЈЕДИНИ-
ЦЕ ОСМЕ И ДВАНАЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

17-ХТ1-1944 г. у 16 часова

**ШТАБУ 3 И 5 БРИГАДЕ V ДИВИЗИЈЕ НАРОДНО-
ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ АЛБАНИЈЕ**

У вези са претстојећим операцијама, у сагласности између нашега штаба и Штаба V албан. дивизије и личним споразумом са Штабом 5 бригаде, извршити следећи распоред ваших снага:

1). 3 бригада V дивизије НОВ Албаније са свим својим снагама заузеће положаје 8 бригаде XXII дивизије НОВЈ. Заузимање положаја извршити, у споразуму и заједнички са Штабом 8 бригаде, у току ноћашње ноћи и сутра.

2). 5 бригада V дивизије НОВ Албаније са два батаљона у току ове ноћи и сутра до подне смениће 3 и 4 батаљон 12 бригаде XXII дивизије НОВЈ. Остале батаљоне 12 бригаде смениће одмах по пристизању осталих својих снага.

3). 8 српска бригада XXII дивизије НОВЈ, одмах по преузимању положаја од стране албанских јединица, кренуће на сектор: с. Милаковићи — с. Крајиновићи — с. Ви-

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архив-и Војноисториског института под рег. бр. 44/2, к. 1089.

шњево — с. Трешњевица, где разместили и одморити своје јединице. Наиломињемо да је село Милаковићи попаљено, ради чега одредити мање енаге. Обавештајну службу развити на комуникацији Пријепоље — Бијело Поље и на Бродареву.

4). 12 бригада XXII дивизије НОВЈ, одмах по преузимању положаја од стране албанских јединица, кренуће на сектор: с. Гошево — с. Гргаје — с. Црвско, где разместили и одморити јединице. Обавештајну службу усмерити на комуникацију Бродарево — Пријепоље. 3 и 4 батаљон до смењивања осталих батаљона (уколико то не буде једно-времено) разместили у с. Доња Вапа — с. Чипаљи — с. Богачићи, па по пристизању других батаљона кренути на ноии ← долучени сектор.²

Напомена: Задатак 3 и 5 бригаде V дивизије НОВ Албаније је исти као и брагада XXII дивизије НОВЈ које су држале овај сектор: учвршћивање својих положаја, притисак на слабиm непријатељским тачкама, контрола непријатељског кретања, изненадни удари и напади на поједине тачке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-п.пуковник,
Живко Живковић

Командант-пуковник,
Перо Попивода

Достављено:

Штабу 3 и 5 бригаде V дивизије НОВА.

Штабу 8 и 12 бригаде XXII дивизије НОВЈ. *На извршење.*

Штабу V дивизије НОВА — на знање.

² Види док. бр. 205

БР. 181

**ОБАВЕШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОД 19 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШЕФУ СОВЈЕТСКЕ ВОЈНЕ
МИСИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА НАШИХ ЈЕ-
ДИНИЦА¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО
СРБИЈЕ
Бр. СЛ.
19-ХН-1944 г.

«

ШЕФУ СОВЈЕТСКЕ МИСИЈЕ

РАСПОРЕД И ЗАДАЦИ НАШИХ ЈЕДИНИЦА

II пролетерска дивизија налази се на простору Ужице — Пожега — Чачак. По најновијем задатку који је додељен тој дивизији: једна бригада треба да остане на сектору Ужице — Пожега, а мањим извиђачким деловима да контролише комуникацију западно од Ужица. Једна бригада у припреми је за напад са севера и северозапада на четничку групу (јачина око 1200) која се налази на простору: Чемерно — с. Савово — с. Ђаково — Мланча. Овој бригади садејствоваће Ибарски одред и 28 бригада ХБУИ дивизије. Једна бригада на путу за Крагујевац и околину у циљу мешивања 15 бригаде 47 дивизије.

22 дивизија по заузимању Карауле, западно од Сјенице, у садејству са нашом 37 и 5 албанском дивизијом НОВ, наступа ка линији: Бродарево — Бијело Поље — Мост јужно од Слијепца.

47 дивизија: Штаб у Ћуприји са једном бригадом, једна бригада у Крагујевцу и једна бригада у Краљеву. Задатак: потпомагање учвршћивања народне власти и чишћење терена од заосталих четника.

24 дивизија: Штаб дивизије са једном бригадом у Нишу. Остатак дивизије на простору: Алексинац — Крушевац — Александровац — Куршумлија — Косаница — Прокупље. Задатак: потпомагање у учвршћивању народне власти и чишћење терена од заосталих четника.

46 дивизија: Штаб са једном бригадом у Приштини а остатак на простору Подујево — Вучитрн — Приштина. Задатак: потпомагање косовско-метохиских јединица у успо-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/2, к. 1089.

стављашу и учвршћивању народне власти и у разоружавању албанских фашистичких" банди на територији Косова и Метохије.

Косовско-метохиске јединице: Оперативни штаб у Приштини, а остатак снага распоређен на територији Косова и Метохије са задатком потпомагања у успостављању и учвршћивању народних власти и разоружавању албанских фашистичких банди.

На територији Косова и Метохије налази се 41 македонска дивизија НОВЈ, на простору: Качаник — Урошевац — Ѓњилане, са задатком потпомагања косовско-метохиоких јединица у њиховим- задацима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.) За начелника штаба,
мајор,
Јован Ђурић

БР. 190

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЗА УНИШТЕЊЕ ОСТАКА РАЗБИЈЕНИХ ЧЕТНИЧКИХ
ЈЕДИНИЦА КОЈЕ СУ СЕ ПРИКУПЉАЛЕ НА ПЛАНИНИ
ЧЕМЕРНО¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 296
19-ХИ-1944

ШТАБУ 4 ПРОЛЕТЕРСКЕ, 3 И 6 СРПСКЕ БРИГАДЕ,
28 БРИГАДЕ И УЖИЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Ситуација. Послије заузимања Ужица, непријатељ се повлачи комуникацијом према Вишеграду. При повлачењу непријатељ се задржава на појединим доминантним положајима, које тављајући се при том по дубини, у смислу што бољег осигурања његове главнине, као и извлачења његових измрцварених снага које се са југа повлаче.

¹ Оригинаал. писан на машини, налази се у архив-и Војноисториског института под рег. бр. 44/2, к. 1089.

На сектору: Ужице—Вишеград налази се око 3000 непријатељских војника из састава 725 њемачке дивизије и батаљон „Франк“ из дивизије 297. Поред пјешадије, на овом сектору непријатељ располаже и са одтоварајућим бројем тешкот оруђа из јединице М.А.А. 603. А постоји вјероватноћа да се на том сектору налазе и дјелови 999 њемачке дивизије, чије је људство састављено већином од Арабљана и Туркестанаца. Непријатељ има и извјестан број моторних возила, тенкова, борних кола, аутомобила и др. Главни циљ непријатеља на овоме сектору изгледа по свему да је да очува комуникацију: Ужице — Вишеград — Сарајево — Брод.

Непријатељ на сектору: Ужице — Вишеград држи положаје и то: Клајићи—Малића Брдо, Врутци—Милошевац и даље дуж поменуте комуникације према Вишеграду.

Услијед наше заузетости на фронтovima према Њемцима, четничке банде искоришћавају нашу моментану заузетост, и позади наших снага групишу се у појединим предјелима, за њихове циљеве подесним. У исто вријеме врше пљачку и насиље над мирним становништвом, као и што ометају правилан рад наших органа у појединим мјестима, вршећи ту и тамо поједина убиства. Тако су четници успјели да се групишу у Срезу жичком у јачини до 1500 војника на челу са Раковићем и Калабићем. Та банда се највише налази на терену планине Чемерно и у околини ријеке Студенице — од извора па све до долине ријеке Ибра.

Од Главног штаба НОВ и ПО за Србију. добили смо наређење да са једном бригадом затворимо правац према Вишеграду, Чајетини и Бајиној Башти, с тим што ће се на том сектору налазити и Ужички партизански одред. Са једном бригадом имамо задатак напасти четнике који се налазе на планини Чемерну. Са сјеверозапада и југозапада у исто вријеме ће и дјелови 28 бригаде вршити напад на поменуту планину долином ријеке Ибра, као и од правца Рудног. Једна бригада има задатак да смијени 15 бригаду, која се налази у околини Крагујевца.²

> Ради извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1.— По пријему овог наређења, тј. 20 бв.м. у 8 часова изјутра 6 српска бригада извршиће покрет са просторије на којој се сада налази, правцем: Пожега — Ужице. Покрет ће

⁴ Види док. бр. 202.

извршити са три своја батаљона, а један ће задржати у Пожеги са задатком одржавања реда у истој и чишћења околине. По доласку у Ужице Штаб 6 бригаде повезаће се са Штабом 4 пролетерске бригаде и од истога ће преузети положаје према непријатељу, тј. затвараће правце: Чајетина — Вишеград — Бајина Башта. У исто вријеме Штаб 6 бригаде повезаће се са Штабом Ужичког одреда и иети ће ставити под своју команду и додијелиће му дио сектора на том правцу.

2.— Штаб Ужичког партизанског одреда, по доласку 6 српске бригаде на сектор: Ужице—Вишеград, са истом ће се повезати и од ње ће добити конкретно задатак, као што ће и убудуће добијати од исте, све до нашег даљег наређења.

3.— 6 српска бригада као и Ужички партизански одред имају за задатак, поред горе наведеног, да непријатеља стално узнемиравају на својим правцима и да га по могућству прогоне према Вишеграду и даље.

4.— 4 пролетерска бригада, по извршеној смјени, на садашњим положајима, од стране 6 ерпекске бригаде, одмах ће извршити прикупљање бригаде за покрет, који треба одмах да изврши. Са два батаљона поћи ће правцем: Пожега—Чачак; задатак ова два батаљона биће да смијене 3 српску бригаду, која се сада налази на сектору Чачка и околине, и од исте ће преузети њихов досадашњи задатак, с тим што се неће упустити далеко од града. Са ова два батаљона подесно би било да пођу сви неборачки дјелови бригаде и да се исти смјесте у непоередној близини Чачка. Неко од чланова Штаба бригаде обавезно треба да пође са ова два батаљона.

Са остала три батаљона извршити одмах покрет правцем: Ужице—Рупељево—Ариље и даље комуникацијом према Ивањици, са које скренути према планини Чемерну. Задатак та три батаљона биће да нападну четнике на планини Чемерну са ејеверозапада и југозапада, да исте разбију и протјерају са тог терена, као и да им онемогуће даљу концентрацију на том терену, као и на терену планине Голије.

По ликвидацији четника на том терену, бригада ће се прикупити, но за прикуповање добиће наређење од овог Штаба.

5.— 3 српска бригада сачекаће долазак два батаљона 4 пролетерске бригаде, којима ће предати досадашњу дужност на сектору Чачка и околине. По извршеној смјени 3 бригада ће са свим својим дјеловима извршити покрет

најподеснијим и најкраћим путем за Крагујевац. По доласку у Крагујевац смијениће 15 српску бригаду и од исте преузети њен досадашњи задатак, с тим што ће се размјестити у околини истог, тамо гдје се буде указала потреба. Поред горе наведеног, главни задатак бригаде биће чишћење терена, као и хватање четничких тројки, и других нама непријатељских елемената.

По доласку на тај терен нека се Штаб бригаде повеже са Главним штабом за Србију, од кога ће добити подробија обавјештења, као и потпунији задатак.

6.— 28 српска бригада по добијању овог наређења одмах ће упутити два своја батаљона правцем: Краљево — Ушће, одакле ће један батаљон упутити у правцу Рудног. Батаљон који иде према Рудном имао би задатак да онемогући четницима отступницу према Голији и у исто вријеме да са југа врши притисак на планину Чемерно. Батаљон од Ушћа упутити уз ријеку Студеницу, који ће дјеловима поћи преко Ђакова на Јелак и Тисовац (к. 1066), и са ових положаја вршити напад на Чемерно планину. Ова два батаљона треба да се повежу са Ибарским партизанским одредом и да га ставе под своју команду и да исти користе за што успјешније извођење акција.

Један батаљон 28 бригаде поставиће долином Ибра, од Краљева до Ушћа. Задатак тог батаљона је да осигура све газове на Ибру који се налазе на том међупростору и да на истим не дозволи прелаз четничких банди, које ће се евентуално са планине Чемерно повлачити према Копаонику.

Један батаљон задржати на терену Краљева и околине, са досадашњим задатком.

Ово наређење издаје овај Штаб 28 бригади на основу овлашћења Главног штаба за Србију, и по истом бригада је обавезна одмах поступити.

7. — Инжињерски батаљон, ауто-чета, коњички ескадрон и дивизион артиљерије налазиће се и даље на досадашњој просторији са досадашњим задатком.

8.— Штабови бригада ће, без обзира на удаљеност, редовно слати радио-извјештаје, као и преко курира. Ово је врло важно ради што бољег прегледа и правилнијег рада овог Штаба, приликом додјеливања даљег задатка. У исто вријеме Главни штаб за Србију то тражи од нас.

9.— Сви об. центри бригада упознаће се са задатком наше Дивизије за операције и размјештаје. Такође сви об. центри бригада развиће об. службу на својим секторима.

Об. центар 6 бригаде, поред испитивања четничких банди, у духу наређења пов. бр. 58 од 18 ов.м., испитиваће

и непријатеље на свом правцу. У том правцу и усмјерити и об. службу.

Об. центар 4 бригаде испитаће јачину, покрете, као и наоружање четничких банди у Жичком срезу — Чемерно—Студеница до ријеке Ибра.

Об. центар 3 бригаде повезаће се са свим нашим позадинским властима и са њима бити у тијесној вези.

Сви об. центри најхитније ће нас обавијестити о добивеним подацима.

10.— Дивизиска болница налазиће се у Чачку, гдје ће бригада слати рањенике.

11.— Штаб дивизије налазиће се у Чачку, гдје ћете редовно слати извјештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. пуковник
Милија Станишић

Командант-п. пуковник
(•отсутан) ' '

Начелник-п. пуковник
Блажо Јанковић

П.С.— Прије извршеног покрета Штаб 4 пролетерске бригаде и Штаб 6 српске бригаде издијелиће ордене борцима.³

³ Дописано на истој машини.

БР. 191

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ЛИНИЈИ БРОДАРЕВО
— БИЈЕЛО ПОЉЕ¹**

ШТАБ ХХП ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 60
19 XII 1944 г.
у 11 часова

ЗАПОВЕСТ

(Секција Сјеница—Пљевља—Колашин—Беране 1 : 100.000)

Ситуација: Непријатељска групација у Црној Гори успела је да се преко Матешева пробије до Колашина. Намера ове групације: пробијати се даље преко Мојковца—Шаховића ка Пљевљима и даље преко Чајнича за Сарајево. Северна групација по ликвидацији Ужица од стране наших снага отступила је гошена ка Вишеграду. Борбе се воде на линији Кадињача—Кремна. Средња групација, која отступа правцем Сјеница—Пријепоље—Прибој, задржала је своје положаје северозападно од Сјенице, утврдила комуникацију са обе стране до Пријепоља. Једна непријатељска колона јачине око 6.000 војника одвојила се у Пријепољу од своје главнине и продрла левом обалом Лима, зауевши Пријепоље и Слепач Мост, тежећи да се споји са снагама које надиру од Колашина.

По пристизању V дивизије НОВ, наша дивизија добила је задатак да свим својим снагама нападне непријатеља на линији Бродарево—Бијело Поље, овлада на овом простору десном обалом Лима и спречи непријатеља у комуницирању на овој линији. По извршењу овога задатка, ^x уколико то буде ситуација налагала, задатак наших јединица је прелаз Лима, ликвидација Бијелог Поља.² На десној обали Таре од Мојковца до Шаховића налазе се VI и VII црногорска бригада.

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војвоисторског института под рег. бр. 38/1, к. 1051.

² Види док. бр. 205.

У вези са новонасталом ситуацијом

НАРЕЂУЈЕМО:

- I) 8 бригада: кренуће са садашњих положаја 19 XII т.г. и разместиће своје снаге на линији с. Милаковићи — с- Вишњево — Трешњевица. 22 XII у зору кренуће у напад на линији Бродарево — Биједићи, збацити и уништити непријатеља на десној обали Лима и држати положаје чврсто у својим рукама. По извршењу овога задатка Штаб бригаде, уколико то буде реално, одлучиће се за напад на Бродарево. Одржавати везу десно са јединицама V албанске дивизије, а лево са јединицама наше 12 бригаде.
- II) 10 бригада: кренуће са садашњих положаја 19 XII у зору правцем Суво Поље — Бољаре, — Шиповице, где размести јединице, а 22 XII т.г. нападнути непријатеља на десној обали Лима од с. Биједићи до Бијелог Поља, разбијајући непријатеља на десној обали Лима, заузимање и држање доминирајућих положаја, овлађивање погодним положајима југоисточно од Бијелог Поља. Уколико ситуација буде дозвољавала, једним батаљоном избити на десну обалу Лима код Затона и Врапчег Поља. Заузете положаје држати чврсто у својим рукама, појачавајући резервом секторе које непријатељ најјаче угрожава.
- III) 12 бригада: кренуће из Сјенице одмах по преузимању њезиних положаја правцем Пештер — с. Гсипево — с. Гргаје — с. Црвско, где размести своје јединице. Бригада остаје до даљег наређења као дивизијска резерва. -
- IV) Батерија: кренуће правцем 10 бригаде, за чији рачун има да ради у операцијама око Бијелог Поља и избијања на Лим. Уз помоћ 10 бригаде, артиљерију одмах привући и помоћи пешадији заузимање

јачих непријатељских тачака. Ради демонстрације избацити неколико зрна на Бијело Поље. До завршетка ових операђија батерија је придодата 10 бригади, од које ће добијати налоге. Чувати муницију.

V) Штаб дивизије: у Раждагињи.

VI) Болница: у Раждагињи. Хируршку екипу доделићемо накнадно.

VII) Извештај: : штабови бригада обавезно шил>аће Штабу дивизије поред радиотелеграма свакодневно писмене извештаје.
, На извршење!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-п.пуковник,
Живко Живковић

Командант^пуковник,
Перо Попивода

(М.П.)

Начелник-мајор,
Валентин Хорватић

Достављено:

Штабу 8, 10 и 12 бригаде.
Командиру батерије.

БР. 192

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА СМЕНУ ЈЕДИНИЦА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА ПОЛОЖАЈУ ДОЛОВИ — СТАПАРИ¹

ШТАБ
6 СРПСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 53
20 децембра 1944 године

ШТАБУ 1, 2 и 3 БАТАЉОНА

Положај

Ситуација:

^

Према наређењу Штаба II пролетерске дивизије од 19 о.м. треба да смијенимо 4 пролетерску бригаду која се налази на просторији Стапари, Долови.² Јачина непријатеља према овим положајима је нама за сада добро нејаена. Непријатељски положаји према овима су: Лепа Глава, Јелисавчићи и Милошевац, Шљивовица и даље према Вишеграду. Но батаљони који буду одређени овим наређењем да смијене на одређеним положајима батаљоне 4 пролетерске бригаде добиће повољније податке о њиховим положајима као и о положајима непријатеља према њима. У вези предњег

н а р е ђ у ј е м о :

1.— 2 батаљон одмах по добијању овога наређења извршиће покрет са просторије на којој се сада налази правцем Ужице — Буар и комуникацијом Шеварија — Долови. На сектору села Долова треба да ухватите везу са батаљоном — 2 батаљоном 4 пролетерске бригаде. Како је нас обавијестио Штаб 4 бригаде, кажу да су у јутрошњим борбама успјели да на овом сектору протјерају непријатеља из села Клајића и поставе се на косе Лубенац (к. 920), лијево према Дурићима — Бранова Глава (к. 930).

2 батаљон за вријеме смјене 2 батаљона 4 бригаде упознаће се у потпуности са положајима овог батаљона и положајима непријатеља према њему, тако да би вам ситуа-

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 30/1, к. 738.

² Види док. бр. 204.

ција била што јаснија, а у борби према непријатељу да би се правилније поставили. Десно од вас, у Калуђерским Барама, налази се неки Ужички партизански одред, са којим ћете настојати да ухватите везу и да исту са њим чврсто држите. Лијево од Вае налазиће се наш 3 батаљон, са којим ћете такође чврсто одржавати везу.

2.— 3 батаљон одмах по добијању овог наређења извршиће покрет са просторије на којој се сада налази правцем: Ужице — Сињевац — Кула — Перишићи — Стапари и на овом сектору ухватиће везу са 5 батаљоном 4 пролетерске бригаде и смијенити исти шетове положаје. Штаб батаљона настојаће да се што боље упозна са положајима 5 батаљона као и положајима непријатеља према шему, како би истоме била јаснија ситуација у односу на непријатеља и своје положаје. Штаб 4 бригаде рекао нам је да је 5 батаљон на овом сектору јутрошњом борбом успио да одбаци непријатеља из села Митрашиновића и носједне положаје изнад истога: Ражиште (к. 834), западно од овог: Рочњак, даље са лијеве стране жељезничке пруге Крнда (к. 781) — Врутци: жељезничку станицу (к. 588). Непријатељ се према овом батаљону налази на жељезничкој станици Биоска — Лазићи — Стрмац — Милошевац — Чаловска Коса — Велики Врх — Округлица (к. 1032), даље према Вишеграду, но доласком нашег 3 батаљона на положаје 5 батаљона 4 пролетерске бригаде најбоље ће се шпознати са ситуацијом на сектору Ужице — Вропеград.

3.— 1 батаљон по добијању овог наређења извршиће покрет правцем: Ужице — Буар. По доласку у село Буар размјестиће се у истом селу. Овај батаљон даваће лично обезбјеђење и у исто вријеме биће резерва бригаде. Штаб батаљона водиће рачуна да му људство буде на окупу и спремно за сваку евентуалност.

4.— 2 и 3 батаљон. настојаће да изврше покрет и да се крећу што прије да би на вријеме смијенили батаљоне 4 бригаде, како би они могли поступити по наређењу свога штаба.

5.— Сви батаљони ће своје неборачке дјелове водити са собом и о истима водити рачуна.

6.— Бригадна превијалишта налазиће се у Ужицу, гдје ће батаљони слати своје рањенике. Штаб бригаде налазиће се у Ужицу на мјесту тдје се налазио Штаб 25 дивизије.

7.— Штабови батаљона свака два сата слаће извјештаје овоме штабу, а по посједању положаја одмах послати извје-

штај означујући тачно своје положаје као и непријатељске према вама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. кмесара-капетан,
Пантелија Симић

Командант-капетан,
Божидар Беговић

Начелник-поручник,
Рад. Бурић

БР. 193

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 20 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА НА ПОЛОЖАЈУ ПОД — КУНИЦЕ — РУТОШЕ¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 39
20-ХП-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Нијемцима дана 20 и 21 децембра т.г. на положајима Под — Кунице — Рутосе (секција Вардиште 1:100.000)

НЕПРИЈАТЕЉ

- а). Непријатељ је био јачине од 2 батаљона војника.
- б). Наоружање непријатеља сачињавало је 4 тешка бацача, 2 топа, више лаких бацача и аутоматског оружја.
- в). Борбеност непријатеља добра.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

- а). 1, 3 и 4 батаљон јачине 250 бораца, наоружани са 24 п. митраљеза, 2 тешка бацача, 6 тешких митраљеза.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36/6, к. 1253.

б). Дана 20 децембра т.г. вођена је борба са непријатељем — Нијемцима на положајима Под — Кунице — Рутоше. Вид борбе: напад. Вријеме хладно.

в). Са проеторије Брезна—Рутоше, сходно наређешу Штаба XXXVII дивизије, напали смо непријатеља на горе поменутих положајима. Непријатељ на свим положајима био је добро утврђен, а потпомагала га је ватра својих оруђа са положаја лијево од Кратовске ријеке. Борба је трајала цио дан, али наше јединице нису успјеле овладати одређеним положајима. У току ноћи између 20/21 децембра настављена је борба, која је вођена скоро читаву ноћ. Непријатељ је добио појачање, потиснуо наше јединице и 21 у саму зору успио овладати Крстатим Бором.

—Наше јединице, заморене вишечасовном борбом, повукле су се мало даље од положаја, прикупиле се, добиле потребна наређења и пошле у повратни напад. Наше јединице кретале су се еволуционим поретцима, приближиле се положају и извршиле јуриш. Шваба је давао жилав отпор, али су га наше јединице својим брзим налетом збациле.

—Претријевши знатне губитке непријатељ је почео у нeredу отступати. Наши борци наставили су гоњење у циљу овлађивања осталим положајима. Иако је непријатељ испољаво велики степен борбености и бранио сваку чукицу, успјели смо га збацити са положаја Под — Кунице и даље ка Кратовској школи.

Под заштитом својих заштитних дијелова, односно прихватних дијелова, непријатељ се уз велике губитке повукао у правцу Бање и Челица.

—Наше јединице, својом упорношћу, овладале су свим положајима.

г). Наши губици: три мртва и 5 рањених.

Непријатељски губици: 75 мртвих и рањених.

д). Заплијењено је: 1 тешки бацач, 30 мина од истог, 2 пољска телефона и 4 коња.

ђ). Морал и борбеност наших јединица били су на достојној висини. Иако је непријатељ располагао са много више људства и материјала за борбу, наше јединице послије жестоке дводневне борбе скршиле су отпор непријатеља.

е). Утрошено је 4.000 метака за кал. 7/9 мм, 3.000 метака од тешке „Бреде“, 30 мина од тешког бацача и 50 мина од лаког бацача.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор,
Душан Томовић

(М. П.)

Командант-капетан,
Бошко Шкрбовић

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА БРИГАДЕ ОД 16 ДО 20 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБУ 45 Н.О. ДИВИЗИЈЕ

Достављам вам извештај о акцији јединица ове бригаде у времену од 16—20 ов. м. на сектору Мали Зворник.

16 ов.м. наш I батаљон је водио борбу са непријатељем и том приликом је нанео губитке у 100 мртвих и 90 рањених. Заплењено је: 21 пушка, 1 постоље тешког минобацача, ђебади и ранаца. Наши губици : 1 ком. чете и 2 водника мртви и 8 рањених. 17 о.м. I батаљон је опет водио борбу са непријатељем и нанео му губитке у 17 мртвих и 14 рањених. Наши губици су: 3 мртва и 6 рањених.

18 о.м. III батаљон је водио борбу са непријатељем и нанесе му губитке у 10 мртвих и 12 рањених. Наши губици су: 1 мртав и 5 рањених, од којих 1 умре на путу за болницу. У току ноћи III батаљон је водио оштру борбу са непријатељем и нанео му губитке у 27 мртвих и 30 рањених. Наши губици су: 1 мртав и 9 рањених.

18 о.м. I батаљон је водио борбу са непријатељем и нанео му губитке у 15 мртвих и 23 рањена. Наши губици: 2 рањена.

Истог дана II батаљон је из заседе уништио на оној страни Дрине, дејством свога тешког оружја, 44 непријатељска војника, више рањених, 21 кола и 1 луксузни ауто са официрима. Наших губитака нема.

19 о.м. I батаљон је водио борбу са непријатељем и нанео му следеће губитке: 9 мртвих и 3 рањена. Наши губици су 3 рањена.

Истог дана наш III батаљон је водио борбу са непријатељем и нанео му губитке у 24 мртва и 17 рањених. Заплењено је 18 пушака, пушчане муниције, ђебади и ранаца.

20 о.м. наш I батаљон водио је борбу за М. Зворник и нанео му следеће губитке: 37 мртвих, већи број рањених и 3 заробљена. Наши губици: 2 мртва, 10 рањених и 5 несталих — заробљени.

Итогоа дана наш III батаљон је водио борбу са непријатељем за М. и В. Зворник. Том приликом је нанео непри-

¹ Препис оригинала, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9—3, к. 1338.

јатељу следеће губитке: 42 мртва и 25 рањених, спаљена су 3 камиона. Наши губици су: приликом превоаа преко Дрине вођена је борба са немачком заштитницом и том приликом је у чамцу погинуо један водник, који је пао у воду са 1 „шарцем“, 1 водник и 1 делегат (сви погинули), 10 рањених и 2 заробљена. Заплењен је 1 минобацач.

Истога дана II батаљон је водио борбу са непријатељем и нанео му следеће губитке: 42 мртва и 10 заробљених. Ослобођено је 7 наших бораца који су били од Немаца заробљени. Заплењено је 2 „шарца“, 15 пушака, муниције, ђебади, ранаца и другог материјала.

У једној акцији II батаљона, у којој је учествовала једна мала група пребачена преко Дрине и остали делови батаљона у заседи на овој страни, а са тешким оруђем, уништено је 150 фашистичких војника, 6 камиона са материјалом и 22 кола. Плен се није могао изнети јер је на оној страни реке стигла јака непријатељска група, те су се наши борци повукли преко, на ову страну, пошто су већ поменуте камионе и кола спалили и потпуно уништили. Наши губици су: 3 мртва, од којих 1 ком. чете и 4 рањена. Заплењена су и 2 руека пушкомитраљеза, као и 2 пиштоља.

Према горе наведеном, непријатељ је у свему имао следеће губитке: 517 мртвих, 214 рањених и 13 заробљених; затим заплењено је: 2 „шарца“, 2 пушкомитраљеза, 1 минобацач, 1 постоље минобацача, 2 пиштоља, ђебади, ранаца, пушчане муниције и др. Уништено је: 43 кола са разним материјалом, 9 пуних камиона и 1 луксузни ауто са официрима. Наши губици су: 16 мртвих и 57 рањених. Изгубљен је 1 „шарац“ и 2 пушке. Од непријатеља заплењене су 54 пушке. Највећи део наших рањених настрадао од аагазних мина код бункера.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

<

За Штаб
начелник-к апетан
Божидар Кораћ с.р.

Да је препис веран оригиналу тврди и оверава

помоћник
шефа оперативног отсека-п.пор.
В. Јуришић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 23 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ДЕСЕТОЈ СРЦСКОЈ БРИ-
ГАДИ ДА ОСТАНЕ НА ПРОСТОРУ БРОДАРЕВО — БИ-
ЈЕЛО ПОЉЕ, А ОСМОЈ И ДВАНАЕСТОЈ СРПСКОЈ БРИ-
ГАДИ ДА ИЗВРШЕ ПОКРЕТ ПРЕМА КОСОВСКОЈ МИ-
ТРОВИЦИ И РАШКОЈ¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 70
23.XII 1944 г.
у 13 часова

ШТАБУ 8, 10 и 12 БРИГАДЕ

Непријатељска групација која је отступала из Црне Горе преко Колашина спојила се са овом из Пријепоља у Бијелом Пољу и на Лиму. Даље намеравају пробијати се преко Пљеваља ка Чајничу и Горажду.

Услови за становање и прехрану на овом сектору за све наше јединице немогући су, поред тога исувише узак сектор не захтева веће снаге од једне бригаде.

НАРЕЂУЈЕМО:

1) 8 бригада кренуће са свим својим снагама за Нови Пазар, а затим продужити за Косовску Митровицу, где ће служити као посада града и вршити чишћења од арнаутско-четничких банди на митровичко-приштинском сектору. Покрет извршити одмах, претходно јавити одлазак албанским јединицама.

2) 10 бригада задржаће се на сектору Бродарево — Бијело Поље, са задатком који је бригада добила раније, с тим да јој база буде Сјеница. На целом овом сектору вршити активне нападе, не дрвољавајући непријатељу прелаз на десну страну Лима, пљачкаће села и мирно комуницираће Пријепоље — Бијело Поље. Одржавати везу са албанским снагама. Ради везе са дивизијом узети радиостаницу од 8 бригаде. Пазити да војници не буду гладни, ради чега поред сјеничког сектора користити и ивањички сектор.

¹ Оригинал, писан на манхини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39/1, к. 1051.

3) 12 бригада кренуће са свим Својим снагама правцем Нови Пазар — Рашка. У Новом Пазару оставити један батаљон, а са три батаљона сместити се у Рашкој. Задатак бригаде је да најактивније и енергично рашчисти са четницима на рашком терену. Покрет извршити одмах.

4) Дивизијска болница сместиће се у Косовску Митровицу, док ће такође болницу у Новом Пазару оспособити за пријем већег броја рањеника и болесника, ради чега одредити потребан број лекара и остали персонал. Евакуацију организираће референт санитета са управом болнице и то одмах. Зграду у Сјеници коју смо поправљали за болницу такође задржати за болничке сврхе, одредити лекара и особље.

5) Штаб дивизије до пристизања 8 и 12 бригаде налазиће се у Новом Пазару, а затим у Косовској Митровици.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-п.пуковник, Командант-пуковник,
Живко Живковић (М. П.) Перо Попивода

БР. 196

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 24 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ¹

ШТАБ
45 Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
О. бр. сл.
24.ХП.1944

З А П О В Е С Т

(Секција: Бијељина, Зворник, Тузла, Кладањ. Размер
1:100.000)

Наређењем Штаба XIV српског корпуса бр. сл. од 24 о.м.² наша дивизија мора се што брже са свим својим деловима пребацити на леву обалу Дрине, а најкасније са закључно 26 о.м.³

* О извршењу овог наређења види док. бр. 205.

¹ Препис оригинала, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/1, к. 1329.

² Редакција није пронашла овај докуменат.

³ Види док. бр. 202.

Ситуација: По свему судећи, само слабије немачко-усташке и четничке снаге, као заштитнице немачких колона које се журно повлаче према Брчком, налазе се у области Бијељине и на комуникацији Бијељина — Брезово Поље. Нешто четничких банди налази се јужно од комуникације Бијељина — Сухо Поље — Корај — Брчко, у области села Крстац, Бегутово Село, Трњаци, према којима су до нашег приспећа оријентисане извесне снаге XXVIII ударне дивизије. Северно и североисточно од Бијељине налазе се јединице XVII ударне дивизије.

У току последњих недељу дана наша дивизија приступила је извршењу једног од најделикатнијих војничких задатака — форсирању реке Дрине и нападу на непријатељске колоне које су се извлачиле левом обалом Дрине, комуникацијом Зворник — Јања — Бијељина.

У току извршавања постављеног задатка, војнички дух и дисциплина код наших јединица нису се показали на висини, а и начела будности и опрезности код извесних јединица била су чак запостављена, те нам се то овога пута тешко осветило.

У вези са горе изложеном ситуацијом, а да би боље извршавали своје задатке и да не би поНово доживљавали изненађења,

НАРЕЂУЈЕМО:

20 српска бригада У току 25 и 26 о.м. најкасније до 16 часова прикупиће се северозападно од комуникације Јања — Сухо Поље, на просторији с. Ченгиће — Доња Трнава, са задатком дејства на сектор Бијељине са јужне стране у циљу олакшања непријатељског притиска који се врши на 6 пролетерску бригаду XVII дивизије од правца Бијељине према селима: Дворови — Петрово Поље — Попови — Амајлије и Дрини. Обратити нарочиту пажњу на то да делови бригаде који буду садејствовали 6 пролетерској бригади не шире се далеко преко комуникације Јања — Бијељина и да се не увлаче у клешта између Дрине и непријатељских снага. Лево одржавати везу са деловима XXVIII ударне дивизије око Модрана и Сухог Поља и упућивати извиђачка одељења према с. Бегутово Село ради прикупљања подата-

- ка о четничким бандама које се тамо појављују.
- 23 српска бригада 26 о.м. рано ујутру извршиће покрет са свим својим деловима са просторије с. Бадовинци правцем: Бадовинци — Лешница — Шор (Липнички), где ће извршити пребацивање преко Дрине на Куријачицу (место прелаза 20 и 24 бригаде). По прелазу Дрине бригада ће се сместити на простор села: Главичице, Доња Пилица, Бјелошевац и одмах приступити сређивању стања у бригади. Покрет подесити тако да на одређеној просторији бригада буде 27 о.м. најкасније у 16 час. Вашем I батаљону који се сада налази на просторији с. Ченгиће (засеоци Драгиња, Студенац) одмах упутите везу ради пребацивања на одређену просторију.
- 24 српска бригада Пожуриће са пребацивањем преко Дрине својих још небачених делова и 26 о.м. у току дана сместити се на просторију с. Браћево — Мусл. Шепак — Ројчевић, где ће сачекати даље наређење.

Штабови бригада и батаљона уложиће сав труд и залагање у циљу што бржег сређивања ставва по јединицама. По приспећу на новоодређене просторије извршити одмах смотру (и прозив) људства, наоружања, запрежне, товариће и јахаће стоке и кола. Све слабости и недостатке у овом погледу хитно и енергично, радећи даноноћно, отклањати.

Штаб дивизије у току 26 о.м. пребациће се преко Дрине и сместиће се у с. Трновица, где му у току још сутрашњег дана почети достављати Извештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-п.пуковник, Начелник штаба-п.пуковник,
Саво Вукчевић, с.р. Милан Абрамовић, с.р.

Командант-п.пуковник
Раде Зорић, с.р.

Да је репис веран оригиналу тврди и оверава

(М. П.) начелник штаба
потпуковник,
Милан Абрамовић

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 26 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ
И ПО СРБИЈЕ О ДЕЈСТВИМА ДИВИЗИЈЕ ОД 10 ДО 25
ДЕЦЕМБРА¹**

ШТАБ XXIV ДИВИЗИЈЕ
XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 76
26-ХН-1944 г.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Оперативни извештај за . . .
време од 10 до 25 децембра
1944 године.

I

Дивизија је распоређена и то:

11 бригада у Крушевцу, са задатком чишћења четничких банди на сектору Јкупа — Расина — Јастребац — Копаоник.

17 бригада у Алексинцу, исто са задатком чишћења четничких банди око Сокобање и са североисточне стране Јастрепа. Остали извиђачки делови са позадинским јединицама врше чишћење Селичевике — Бабичке Горе — Суве Планине — Сићева, односно јужног дела Сврљишких Планина и Добре Главе западно од Јужне Мораве, одн. сев. западно од Лесковца.

13 бригада у Нишу, држи страже у Нишком гарнизону и са својим извиђачким деловима учествује на чишћењу четничких банди у Топлици заједно са извиђачком четом дивизије.

Цела дивизија налазила се 21 овог месеца у горе наведеним гарнизонима, док су извиђачки делови били стално на терену.

21 ов. месеца Штаб дивизије у сагласности са командама подручја и командама места формирао је потерна одељења за целу територију наше дивизије.

Свака бригада добила је свој сектор а придодате су јој још јединице партизанских стража, команди места и команди подручја, тако да групе потерних одељења имају

¹ Оригинал, писан на манхини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39/1, к. 1051.

своје штабове који руководе операцијама чишћења својих сектора, што се види из Заповести оп. бр. 75 од 22 децембра т.г.,² коју смо Вам доставили.

Четничке групе запажале су се све више на целој територији дивизије и постајале су све активније у својој пропанди противу мобилизације, помагања Народно-ослободилачке војске и у ометању рада народних власти.

На целој територији предузели смо офанзиву са четири потерне групе, од којих свака има четири своја одељења, са задатком чишћења преосталих четничких банди на наведеним секторима. Потерна одељења крстаре кроз села и шуме, постављају заседе на места где постоји вероватноћа њиховог пролаза, врше чишћење села од четничких јатака, прикупљају војне обвезнике који под утицајем четничке пропаганде избегавају мобилизацију и дезертере који су побегли из својих јединица. Истовремено се са наше стране одржавају зборови и народу јасно приказује лажна четничка пропаганда.

Од 23 децембра до 25 децембра потерна одељења су успела да убију девет четника, а међу њима и злогласног Милуна Савића, великог организатора и обавештајног официра бив. четничког корпуса, који је сам бацио бомбу под себе пошто је био опкољен и требало да падне у руке нашим борцима. Осим тога прикупљено је и 20 дезертера.

Офанзива противу четничких банди се наставља и трајаће све дотле, док их потпуно не уништимо.

II

Војнички рад у касарнама
од 15 до 25 децембра т.г.

У погледу војничке наставе постигнуто је следеће:

Из пешадиског егзерцира прорађене су најважније радње из стројеве и борбене обуке у обиму десетичне и водне обуке.

Из стражарске службе прорађен је цео програм и ова се обука стално допуњара.

Из описа наоружања прорађено је: опис, расклапање и склапање свих врста пушака, пушкомитраљеза и митраљеза којих има у дивизији. Опис лаког и тешког бацача.

Из утврђивања: Приказана је важност утврђивања, израда заклона за све ставове.

Из службе везе: О везама уопште, начин одржавања везе за време борбе, као и средства која се употребљавају.

³ Редакција није пронашла овај докуменат.

Из ратне службе: У кратким цртама упознавање са особинама свих родова војске. О кретању уопште, детаљно наступни, одступни и бочни март. Ред и дисциплина на маршу и дужности коначара.

При Штабу ове дивизије одржава се подофицирски курс са 60 слушалаца.

20 децембра упућено је 60 другова на телефонски курс при Врховном штабу, а 10 другова на радио-технички курс, при В. штабу.

У прилогу Вам достављамо препис нашег војничког програма рада, који смо израдили за целу дивизију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
п.пуковник

Начелник-мајор,
Вл. Прошић

В. д. команданта
п.пуковник,
Дако С. Пуач

БР. 198

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БАТАЉОНА ОД 27 ДЕ-
ЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ СРП-
СКЕ БРИГАДЕ ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИТЕ О ДЕЈ-
СТВИМА БАТАЉОНА ОД 16 ДО 27 ДЕЦЕМБРА¹

ШТАБ
II БАТАЉОНА 24 СРП. УД. БРИГАДЕ

Пов. број
27 децембра 1944 г.
Положај

ШТАБУ 24 СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Положај

Шаљем вам петнаестодневни оперативни извештај и то од 16. до 27 о.м. Наш батаљон је добио задатак да се сме-сти у село Коренита. По сређивању овог батаљона изврши-ли смо покрет правац за Доњу Борину. У Борину емо стигли у 1,45 часова, избацили војску на положај и у 2 часа почели смо тући непријатеља који се повлачио од Зворника за Би-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-риског института под рег. бр. ЗВ—4, к. 1038.

јељину. Отстојаше нас и непријатеља износило је 1800 метара. У току борбе успели смо да уништимо један луксузни ауто у коме су се бесумше налазили непријатељски официри и око 21 кола која су превозила њихову комору. У току борбе уништено је око 44 непријатељска војника, од стране наше није било никаквих губитака, мада је у првом моменту покушао да да отпор, али услед дејства наших минобацача и стрељачких стројева био је потучен нашом ватром, тако да се дао у панично бекство према Бијељини, јер је од стране наше ватре непријатељ био на брисаном простору, тако да је се видело да су непријатељски војници бежали и искакали из кола, а коњи су у безумици долазили на Обалу Дрине, тиме се тачно утврдило панично бекство непријатеља. То се утврдило јер је се дало видети и пребројати голим оком поражено стање непријатеља. Ми смо са нашим руководством заузели дати нам положај и држимо га према добијеном наређењу, тако да је се непријатељ у 4,10 часова престао повлачити на овом сектору. На дан 19 о.м. пребацили смо једну нашу тројку с оне стране Дрине, која је имала задатак покупити расуте ствари на цести и привући коње до обале Дрине. После пребациван>а наше тројке непријатељ је наишао са јаким снагама и отворио ватру на наше положаје, топовску и минобацачку, затим и митраљеску и из брзих „пхараца“. Губитака није било на нашој страни, ми смо отворили тешку и јаку ватру из тешких оруђа, тако да смо успели да их ућуткамо. У 3 часа после подне била је слабија ватра с наше стране ради штедне муниције. Она тројка која се је налазила с оне стране Дрине, од њих смо добили тачне податке о губицима непријатеља, које су им дали сељаци који живе с оне стране цесте, а посматрали су да су Немци у току прошле ноћи скоро целу ноћ извлачили мртве и рањене са поменутог положаја. 19 о.м. у 8 часова наше патроле приметиле да је неко људско тело пловило низ Дрину. Истога дана ухватили смо везу са 18 хрватском која се налазила у селу Челопеку и која се дивила нашем борбеном ставу. Ноћу око 6 часова послали смо нашег обавештајног центра са потребним бројем људства, који се пребацио с оне стране Дрине ради преговарања са II батаљоном 18 хрватске бригаде о запоседању ове цесте. 20 о.м. дочекали смо једну групу од 60 Немаца који су наишли на наше положаје и тако курвински се привлачили. Када смо приметили, одмах смо извршили опкољавање непријатеља и у тим јурихпима заробили смо 10 Немаца и 32 убили у борби. С наше стране погинула су 4 друга, од којих командир Друге чете, а 3 су

нам рањени. Из тих немачких стројева одробили смо 5 наших другова, који су били заробљени из нашег I и III батаљона. 20 о.м. имали смо покрет према Лозници. Заноћили смо у Бањи Ковиљачи. Изјутра наставили смо пут и стигли у Лозницу. По новодобивеним директивама наставили смо покрет према селу Шор, где смо се пребацили с оне стране Дрине. 22 о.м. кренули смо у правцу села Батаре. У сагласности с начелником штаба 20 бригаде извршили смо извиђања на цести којом су Немци у већим групама пролазили. У 10 часова је извршен напад на друм и после дуже и огорчене борбе били смо приморани на повлачење, јер су нашим положајима доминирали непријатељски топови, минобацачи и сл. Међу осталим непријатељским јединицама налазила су се и три тенка, која су, свом жестином нападала наше естрељачке стројеве.

За време ове борбе, губици на непријатељској страни су следећи: троје запаљених кола и људства у висини до 30 мртвих и већи број рањених. Са наше стране смо имали губитака: 96 мртвих и 19 рањених. Касније при повлачењу убили смо једног непријатељског официра, по изгледу да је био обавештајни, и од њега запленили један „шарац“ и револвер марке „Валтер“. Касније смо добили наређење за повратак са ове стране Дрине и смештени смо у месту Лозници, где се и до данас врши сређивање овог батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

П. комесар,
Вел. Максимовић

Командант,
Исаиловић²

(М.П.)

² Љуба. Рађеи јануара 1945, умро у нишкој болници марта исте гЛЈине.

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 29 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ДЕЈСТВИМА БРИГАДЕ
ОД 14 ДО 28 ДЕЦЕМБРА¹

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Оп. бр. 221
29. XII. 1944 г.
У ч.

ШТАБУ XXIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Дастављамо вам 15-тодневни извештај о покретима и акцијама наше бригаде у времену од 14 до 28 децембра 1944 год.

У горе поменутом времену непријатељ се извлачио комуникацијом Ужице — Рогачица — Љубовија ка Зворнику и Бијељини. Ову комуникацију обезбеђивао је јакрш јединицама.

Задатак је наш био да заузмемо Љубовију и по могућству пресечемо отступницу непријатељу. По заузећу Љубовије наше су јединице наставиле гоњење непријатеља, који је морао да убрза своје повлачење, услед притиска који су вршиле јединице наше дивизије, у правцу Зворника. Наша бригада гонила је успешно непријатеља до Зворника и по ослобођењу Зворника добила је наређење да ликвидира четничке банде које су се налазиле на делу комуникације Зворник — Тузла.

На дан 14 децембра т.г. непријатељ је држао положаје на линији од ушћа Грачаничке реке преко Лазинст Виса (кота 752), коту 388, село Владичицу и вис Врач, са задатком да спречи продирање наших јединица у Љубовију и да сачува мост на Дрини код Љубовије.

По добивеном задатку наше јединице заузеле су следеће положаје: 1. батаљон падину Голог Брда, 2. батаљон јужну падину од Ђермановића Гаја (кота 551), 3. батаљон село Рашак и 4. батаљон коту 518 на Брловинама. У току овога дана непријатељ је вршио напад на сектору 2. и 4.

¹ Оригинал, писан на маншини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39/1, к. 1051.

батаљона, али без успеха. Међутим, јединице 9 бригаде су се повукле на коту 540 и непријатељ је појачао свој притисак са новим трупима на сектору нашег 4. батаљона, те се исти морао повући на коту 518. Нашим јединицама је изда-то наређење да се положаји држе по сваку цену. Штаб бри-гаде са приштабеким јединицама налазио се у селу Горња ЈБубовића.

Ноћу 14/15 децембра т.г. наше јединице, по добивеном наређењу од Штаба дивизије, почеле су напад на неприја-теља на свим секторима нашег дела фронта. Напад је про-дужен и у току дана 15. XII т.г. и извршен на следећи начин:

1. батаљон ликвидирао је непријатељске јединице на Лазином Вицу, 2. батаљон је водио борбу на Ђермановића Гају, 3. батаљон је ушао у Љубовију без борбе и заузео моет на Дрини, а 4. исто тако је ушао у Љубовију али се по добивеном наређењу повукао у Рашак. По завршетку ове борбе, пошто је непријатељ протеран из простора Љубо-вије, наше јединице су заузеле следеће положаје: 1. батаљон у Читлуку, 2. у Николићима и Мичићима, 3. на про-стор у Извор — Владичица до села Рашак и 4. на просторији Рашак — Бурићи, са задатком да се спречи евентуални прелаз непријатеља преко моста с леве на десну обалу Дрине.

16 децембра т.г. по наређењу Штаба дивизије проме-њен је распоред наших јединица, из' разлога што су се наше јединице повукле испред надмоћног непријатеља код Кадињаче, те је непријатељ могао покушати пребацивање преко Малог Зворника за Босну. 1. батаљон пребачен је на коту 435 и 752, 2. батаљон на просторију Ђермановића Гај, а 3. и 4. батаљон остали су на својим положајима од 15 децембра т.г.

17 децембра т.г. рапоред наших јединица остао је исти, с тим што је вршено припремање материјала за пре-бацивање на леву обалу Дрине.

18 децембра 1944 год. око 7 часова изјутра, све наше јединице, по наређењу Штаба дивизије, извршиле су по-крет у правцу Малог Зворника (друмом с десне обале Дри-не) са задатком да стигну и прогоне непријатеља који се, по добивеним извештајима, налазио у селу Амајић. Разме-штај наших јединица био је овакав: 2. батаљон на простору Цулине — Читлук дуж комуникације, 3. батаљон на про-сторији Доње Трешњице, 4. батаљон на простору Цулине са задатком да буде непосредна резерва 2. и 3. батаљону, а 1. батаљон, на простору Симића као бригадна резерва. Штаб

бригаде еа приштабским јединицама сместио се у селу Црнци, заселак Врнцић.

19 децембра т.г. 2. и 3. батаљон стигли су непријатеља и успели да га протерају до близу Сакара. На простору Трешњице требале су наше јединице да ухвате везу са деловима 45 дивизије. Међутим, 16 ов.м., када су Немци, који су ер повлачили из Љубовије под нашим притиском, стигли до истог места, ове јединице су се повукле, скоро без борбе. Наше јединице ухватиле су везу са јединицама Ш корпуса НОВЈ који је гонио непријатеља с леве стране Дрине у правцу Зворника.

Сутрадан, 20 децембра т.г., настављено је са гоњењем непријатеља, који је био потуно разбијен, и наш 2. батаљон је стигао до Малога Зворника а 3. батаљон је избио северо-источно од М. Зворника. У току истог дана издато је телефонско наређење од Штаба дивизије да наша бригада замени 24 бригаду 45 дивизије на сектору Мали Зворник — Бања Ковиљача, са задатком да туче непријатеља с ону страну Дрине, који се је повлачио комуникацијом Зворник — Бијељина. За успешније извршење овог задатка требала је поменута бригада да нам пошаље батерију противколских топова као појачање. Међутим, у току ноћи, кад смо са јединицама већ стигли у Мали Зворник, добили смо наређење од Корпуса, преко јединица 45 дивизије, да се пребацимо код Малог Зворника на леву обалу Дрине.

У вези овог наређења, 21 децембра т.г. приступљено је изради потребних средстава за пребацивање на леву обалу Дрине. Истога дана пребачен је наш 3. батаљон и Штаб бригаде са приштабским јединицама и сместили смо се у Зворник.

22 децембра т. г. добили смо извештај да се четничке банде у јачини око 4000 људи, добро наоружаних, налазе на сектору Матковац — Цапарди — Оемаци — Вацетина и да су избиле на комуникацију Зворник — Тузла. Ради обезбеђења од евентуалног напада, наше јединице су распоређене на следеће положаје:

1. батаљон у севериом делу Зворника са задатком одржавања реда у Зворнику; 2. батаљон на сектору Пандури — Гуштери, са једном четом код Церика, са задатком да ухвати везу са нашом 9 бригадом и са јединицама XXXVIII дивизије; 3. батаљон на сектору Грбавци — Ћирилово [Брдо], с тим да да обезбеђење према Крижевићу и Китовници; 4. батаљон са две чете у Шепку, с тим да, уколико буде наишао на немачке заштитнице, исте ликвидира и ухвати везу са јединицама 45 дивизије. Из сваког батаљона

је остао по један члан штаба у Зворнику ради форсирања пребацивања бојне и трупне коморе.

Оперативни део Штаба бригаде смештен је у селу Јардану.

23 децембра т. г., по наређењу Штаба дивизије, а због тога што је добијен извештај да четничке банде имају намеру да се пребаце ка Брчком, наређено је да се изврши прегрупација наших јединица, како би ове банде биле опкољене и спречена им намера да се прикључе немачким јединицама. На основу овога, наше јединице су заузеле следеће положаје:

1. батаљон запосео је Велики Бријег, кота 568; 2. батаљон запосео је косу Вјенацац; 3. батаљон положаје на Орлићу (кота 604), а 4. батаљон у селу Китовници, где су смештени еви теже покретни делови свих батаљона. У истом месту смештен је и оперативни део Штаба бригаде.

24. XII. 1944 г. наше патроле испитивале су терен и дознале да се четничке банде налазе на просторији Оемаци — Рудник — Матковац и да их предводе: Калабић и Јанко Маглишић.

Сутрадан, 25 децембра т. г., наше јединице су кренуле у напад и то у следећем распореду:

1. батаљон преко Зукића са задатком да нападне непријатеља у Калесији са северне стране, а 2. батаљон; са истим задатком, само с тим да изврши напад са јужне стране. Међутим, када су дошли до самог места, непријатељ се већ био повукао и затворио све сељаке по кућама да не би издали у ком су се правцу повукли. 3. батаљон је кренуо преко Булатоваца за Осмаке с тим да у садејству са јединицама 7 бригаде ту нападне непријатеља. И у овом месту десио се исти случај као и напред поменути. Овај батаљон сместио се привремено у село Мемиће. У међувремену добијен је извештај да се непријатељ повукао у правцу Прњавора, те је 4. батаљон добио наређење да са осталим батаљонима изврши обухватни напад на непријатеља у том простору.

Ноћу између 25 и 26 децембра т. г. извршен је обухватни напад на непријатеља и то:

4. батаљон је протерао непријатеља из Липовице и ухватио везу са 18 бригадом XXXVIII дивизије; 1. и 2. батаљон су напали на Сврачић, а 3. батаљон преко Прњавора извршио је напад на просторију Сухопоље — Вуковије.

У овим операцијама учествовали су и делови XXXVIII дивизије, који су дејствовали из правца Симин Хан — Ча-

кловићи, те је тако оеујећена намера непријатеља да се пребаци у правцу Брчког. Борбе су биле тешке и непријатељ се жилаво бранио. Борбе су продужене цео дан 26 децембра т. г. и трајале у току ноћи 26/27 децембра и трајале преко целог дана 27 децембра т. г. У тим борбама наше јединице кретале су се следећим правцима:

1. батаљон ишао је преко Липовице и ликвидирао непријатеља у Симином Хану.

2. батаљон је преко Горњег и Сврачића протерао непријатеља и стигао до Чакловића. Овим маневром је непријатељ био пресечен на два дела, тако да је наш 4. батаљон, који је ишао преко Бабине Луке и Пожарнице, натерао непријатеља да се повуче у правцу Мајевице. Наш 3. батаљон је преко Прњавора и Вуковија, терајући непријатеља, избио на Горњи и успео да га разбије и натера у бекство у правцу Дубраве и Долнице.

Ове банде, састављене од дражиноваца, љотићеваца и недићеваца, успеле су да се извуку у великом броју захваљујући томе што јединице 7 бригаде нису на време запоселе одређене положаје и тако није у потпуности успео обухватни напад. Кроз ову празнину успело је да се провуче око 2000 бандита у правцу Мајевице.

У току ноћи 27/28. XII т. г. није било борби.

28 децембра т. г. непријатељске снаге успеле су да потисну делове 17 бригаде XXXVIII дивизије, те су наш 2. и 4. батаљон притекли у помоћ и стигли непријатеља у Живиници и ту га потукли.

1. батаљон смештен је у Чакловиће, 2. и 4. батаљон остали су у Живиницама, а 3. батаљон у Сухопољу.

У току операција на сектору Љубовија и Љубовија *— Зворник заплењено је:

1 противавионски митраљез, 1 тешки митраљез, 20 бомби, доста пушчане муниције, 4 аутомобила, 2 моторцикла, 1 писаћа машина и већа количина санитетског материјала. Осим тога уништено је: 2 противколска топа, више тешких митраљеза и 9 аутомобила, поред већег броја запрежних кола.

У свим борбама уништено је преко 200 непријатељских војника (Немаца), око 165 је рањено, 4 заробљено, а већи број се удавио у Дрини.

Ми смо имали 35 мртвих и 150 рањених.

У борбама против четничких банди уништено је преко 170 бандита, преко 60 рањено и 150 заробљено, међу којима

се налази велики број официра и подофицира. Међу рањенима се налази командант Опленачког корпуса Негован Арсенијевић.

Заплењено је: 4 хол.[андска] митраљеца, 2 тешка минобацача, 100 пушака, већа количина муниције, извесна количина санитетског материјала и преко 60 коња, међу којима 4 товарна коња са санитетским материјалом.

Наши губици у овим борбама износе: 8 погинулих и 25 рањених.

Наша бригада има у свом саставу 4 батаљона, трупу и бојну комору, чету противколских пушака, извиђачки вод и вод за везу.

Штаб бригаде има један пратећи вод.

Командни кадар батаљона задовољава, али су неки чланови штаба батаљона оболели (командант 3. батаљона) и тешко обављају дужност.

Однос између претпостављених и бораца је сношљив.

Ниже руководство у односу према претпостављеним и према борцима има још увек фамилијаран став.

Бригада је састављена из врло великог броја нових бораца, којима недостаје војничко искуство и потпуна војна обука. Но и поред тога, борбеност јединице као целине задовољава, варочито ако се узме у обзир да, поред тога што је људство махом ново, и оно које је старије није привикло на фронтални начин ратовања. Борбе вођене у последње време допринеле су умногоме стицању потребног војничког искуства и у новом начину борбе наших јединица. Ипак, борбеност јединице је попустила због тог великог прилива новомобилисаног људства, затим услед губитка искусних нижих руководилаца (командира, водника и десетара), а и услед преморености људства у сталним покретима и борбама. Ради свега овога борбеност није на оној висини на којој је била, али ипак задовољава.

Дисциплина такође задовољава, иако већи број новопродошних бораца није божна како дисциплинован или услед незнања или услед немарности.

Војничко и политичко руководство труди се да подигне јединицу у војничком и политичком погледу, обучавајући људство најнужнијим војничким вештинама потребним борцу почетнику и држећи обавезна предавања да би их уздигли и политички. Не може се рећи да у том погледу није било успеха, што се види и из околности да је дезертерство у опадању, мада се још увек појављује.

Што се наоружања тиче, наша бригада је релативно добро наоружана (недавно смо добили приличну количину

аутоматског оружја и муниције), али, ипак, имамо још људства у допунском батаљону које нема оружја.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. пол. комесара
капетан,
Радован Шобот

(М П.)

Зам. команданта
поручник,
Миле Радовић

БР. 200

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА И
КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ СА ПРО-
СТОРИЈЕ ЧАЧАК — ПОЖЕГА У БЕОГРАД¹

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 318.
ЗО-ХП-1944

2 и 4 ПРОЛЕТЕРСКОЈ, 3 и 6 СРПСКОЈ БРИГАДИ, ШТАБУ
ИНЖИЊЕРСКОГ БАТАЉОНА, КОЊИЧКОМ ЕСКАДРО-
НУ, БАТЕРИЈИ, ЧЕТИ ЗА ВЕЗУ, АУТО-ЧЕТИ, ИЗВИЂАЧ-
КОЈ ЧЕТИ, УПРАВИ ОФИЦИРСКОГ КУРСА, ДИВИЗИ-
СКОЈ БОЛНИЦИ И УЖИЧКОМ ОДРЕДУ

На сектору Ужице — Вишеград непријатељ је поти-
снут на Шарган, гдје се добро утврдио и одакле даје јак
отпор нашим снагама које оперишу на том правцу. Јачина
непријатеља на положају Шарган износи око 2000 непри-
јатељских војника. Састав непријатеља на овом сектору јесу
Њемци. Нагоружање код истих је прилично, поред пјеша-
дије налази се и неколико батерија топовских и бацачких
са одговарајућим бројем моторних возила. Морал неприја-
теља је врло слаб, те исти нема никаквих офанзивних
намјера према нама. Цијенећи према његовим радњама,
непријатељ на овом сектору има за циљ да онемогућава
нашим јединицама брзо надирање према Вишеграду, а у

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 3В—4, к. 1038.

исто вријеме да штити њихову Јужну групу од нашег пре-
сијецања.

На сектору који смо до сада контролисали са читавом
Дивизијом, тј. на сектору: Чачак — Ивањица, Чачак⁴—
Ужице, Чачак — Ваљево, налазе се извјесне групе чет-
ника, које скроз деморалисане лутају, а на појединим мје-
стима, гдје моментано осјете наше отсуство, праве извјесне
упадице код народа.

Од Главног штаба за Србију добили смо наређење да
са једном бригадом, Ужичким одредом и свим мјештанским
јединицама даље наставимо са гоњењем непријатеља према
Вишеграду, као и да очистимо терен: Чачак — Ивањица,
Чачак — Ужице и Чачак — Ваљево од четничких банди.
Са три бригаде и свим осталим дјеловима Дивизије, Г. Ш.
је наредио нама да извршимо покрет за Београд, гдје ћемо
од Врховног штаба добити даље наређење за рад.²

За пребацивање свих наших јединица од Чачка до
Београда и од Крагујевца до Београда, Главни штаб за
Србију дао нам је на раеположење све локомотиве и вагоне
на овим пругама. На станици Љубић 31 ов. м. тачно у 7 ча-
сова изјутра почеће утовар 4 Пролетерска бригада, затим
официреки курс, инжењерски батаљон, дивизиска интен-
дантура и одсек за наоружање, артилериска батерија, ко-
њички ескадрон, извиђачка чета, два батаљона 3 Српске
и дивизиска болница. За команданта транспорта ове групе
одређен је од стране овог Штаба друг капетан Јово Самар-
цић, начелник Штаба 4 Пролетерске бригаде, и исти је дужан
цио транспорт да изврши и да регулише све потребне
ствари са жељезничким особљем на дотичној станици. По
извршеном транспорту писменим путем ће обавијестити
овај Штаб. За команданта транспорта на станици Крагу-
јевац одређен је друг капетан Милорад Милошевић, начел-
ник Штаба 3 Српске бригаде. На станици Крагујевац вршиће
се транспорт и 2 Пролетерске и два батаљона 3 Српске бри-
гаде. По извршеном транспорту друг начелник ће такође
извијестити овај Штаб писменим путем о исходу истог.

Сви дјелови наше Дивизије по доласку у Београд, на
самој станици, повезаће се са нашим коначарима, који су
већ пошли на пут, а исти ће извршити размјештај свих
наших јединица.

Утовар на станици Љубић почиње 31 ов. м. у 7 часова
изјутра, а на станици Крагујевац према одлуци Главног
штаба за Србију, но за то ће се побринути начелник 3 Срп-
ске бригаде.

² Види док. бр. 204.

У циљу извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Сјутра 31 ов. м. у 7 часова изјутра 4 Пролетерска бригада прикупиће се на станици Љубић, одакле ће поћи правац за Београд. Прије утовара командант транспорта извршиће све потребне припреме за покрет локомотива и тачно у одређено вријеме пустиће воз у промет. Уколико буде на путу претовара, Штаб бригаде ће сам регулисати даљи транспорт. По доласку у Београд, повезаће се са коначарима ове Дивизије који [ће] чекати на станици Београд и од истих ћете добити мјесто за смјештај.

Уколико воз не би уопште могао да изврши пребацивање свих наших дјелова, то ће се првенствено пребацивати неборачки дјелови и коморе, а са осталим људством покрет би се вршио пјешнице правцем: Горњи Милановац ← Аранђеловац — Младеновац — Београд. Овај пут би се имао прећи за пет-шеет дана, тј. пролазећи дневно по 30 км. Штаб бригаде би у том случају сам регулисао етапе пута.

За све вријеме кретања Штаб бригаде ће одржавати редовно везу са Штабом дивизије путем радиограма. Веза је неопходна ради даљег издавања наређења за путовање.

2. — Инжињерски батаљон ће одмах извршити све припреме за покрет и ухватити одмах везу са Пролетерском бригадом, последије чијег утовара има да пође за Београд. Свој транспорт регулисати са командантом транспорта.

У случају да се покрет не би могао извршити жељезницом, батаљон би имао да продужи за 4 Бригадом и све даље радње регулисао би сходно наређењу 4 Бригаде. По доласку у Београд има се батаљон одмах повезати са коначарима овог Штаба ради размјештаја. За вријеме покрета редовно одржавајте везу са овим Штабом.

3. — Управа Официрске школе при Штабу дивизије извршиће све припреме за покрет и одмах ће се повезати са командантом транспорта, који ће регулисати даљи рад на пребацивању исте од Љубића до Београда. Послије утовара инжињерског батаљона на реду је утовар курсиста. Но, уколико би било немогуће да се транспорт изврши возом, и за вас важе сва наређења за правац и даље кретање као и за 4 Бригаду. По доласку у Београд одмах ћете се повезати са коначарима овога Штаба ради даљег поступка. Везу са Штабом дивизије уредно одржавати.

4. — Извиђачка чета Штаба дивизије одмах ће се јавити команданту транспорта на станици Љубић и по укрца-

њу курсиста има се иста укрцати правцем за 4 Пролетерском бригадом. У свим даљим евентуалностима има се придржавати наређења која су овом заповешћу предвиђена за 4 Пролетерску бригаду.

5. — Дивизиска интендантура и отејек за наоружање имају извршити одмах све припреме за покрет, још одмах. Такође имају да прибаве средства за превоз материјала до на жељезничку станицу ЈБубић, одакле ће извршити укрцавање на воз за Београд. Укрцавање имају извршити последије извиђачке чете.

6. у— Коњички ескадрон и батерија топова овога Штаба имају се одмах припремити за покрет, тј. извести радње ради лакшег и бржег транспорта. По укрцавању дивизиске Интендантуре и отејека за наоружање; ви би одмах извршили утовар. За све даље радње повезати се са командантом транспорта на именованој станици. Уколико воз не би могао примити све људство, коњички ескадрон би пошао пјешнице, као и лаки артиљериски дио људства, а све остало би се транепортовало. Правац кретања дјеловима који би у том случају пошли пјешнице био би правац одређен за 4 Пролетерску бригаду, као и све остале одредбе што би извршавали приликом покрета и размјештаја.

7. — По пријему овог наређења 3 Српска бригада ће извршити прикупљање два батаљона који се налазе на сектору Ивањице одмах и са њима извршити покрет до на жељезничку станицу ЈБубић, одакле би последије укрцавања коњичког ескадрона и брдске батерије извршили укрцавање својих батаљона и даље пошли за Београд.

Уколико воз не би могао да изврши транспорт истих, кретали би се пјешнице правцем: Горњи Милановац — Аранђеловац — Младеновац — Београд. Овај пут имали би прећи за пет до шест дана прелазећи по 30 км на дан. При том би Штаб бригаде сам регулисао начин и вријеме путовања.

Са два батаљона који се налазе у Крагујевцу извршити покрет када то Г.Ш. за Србију буде наредио. Пребацавање ће се извршити возом за Београд. Но, уколико то буде немогуће возом урадити, еви неборачки дјелови имали би се пребацити возом, а пјешадија пјешке. Покрет пјешнице вршио би се правцем: Крагујевац — Топола — Младеновац — Београд. Овај пут имали би прећи за 4—5 дана прелазећи дневно по 25—30 км.

По доласку у Београд и батаљона од ЈБубића и батаљона од Чачка имали би се повезати на самој станици у Београду са коначарима овога Штаба, од којих бидобили распоред за размјештај.

Батаљони који полазе од Крагујевца имају бити први за утовар, што ће регулисати командант транспорта, начелник Штаба 3 Српске бригаде.

Везу са овим Штабом редовно одржавати путем радио-станице, како би овај Штаб имао јасну слику о свему што се догађа код вас и како би вам на основу тога могао давати даље директиве за вршење остале радње.

8. — По пријему овог наређења II Пролетерска бригада прикупиће се на жељезничкој станици Крагујевац, гдје ће се повезати са командантом транспорта, од кога ћете добити даља упутства за рад.

По утовару 3 Српске бригаде одмах би се имала укрцати 2 Пролетерска бригада, која би ишла право за Београд. Но, уколико читава бригада не би могла из ма којих разлога извршити покрет возом, прво би имала укрцати на воз све неборачке дјелове, а пјешадија би се кретала пјешнице правцем: Крагујевац — Топола — Младеновац — Београд. Овај пут би се имао извршити у року од 4—5 дана, прелазећи дневно по 25—30 км. Штаб бригаде ће регулисати све евентуалне радње приликом покрета, било да се покрет врши возом, било пјешнице. По доласку у Београд Штаб бригаде ће на самој жељезничкој станици Београд повезати се са коначарима овога Штаба, од којих ће добити мјесто гдје да се размјести.

За вријеме покрета, као и по доласку у Београд, одржавати везу са овим Штабом путем радио-станице у путу, а куририма по доласку у Београд.

9. — Дивизиска болница ће одмах извршити све припреме за покрет и по одласку батаљона 3 Српске бригаде има извршити транспорт цјелокупног особља — рањеника, болесника и послуге право за Београд. Транспорт болнице-управа исте ће регулисати са командантом транспорта, капетаном Самарцићем. По доласку у Београд повезати ће са коначарима овога Штаба, од којих ћете добити мјесто гдје сте размјештени. Приликом транспорта рањеника, скренути пажњу особљу да води строго рачуна о рањеницима и болесницима.

Будући да је на возовима велика хладноћа, то ће се управа болнице постарати да што боље утопли рањенике ћебадима и другим.

10. — По пријему овог наређења 6 Српска бригада извршиће прегрупацију својих снага на сектору: Чачак — Ужице — Вишеград. На овом сектору има иста задатак да чисти читав терен од четничких банди, као и да и даље врши притисак на непријатеља који се утврдио на Шаргану.

За чишћење терена и држање фронта према непријатељу истој се стављају под команду све мјесне војне јединице, као и Ужички партизански одред.

Будући да је овај терен велик, то ће Штаб 6 Бригаде извршити извјесно прегруписавање својих батаљона, с тим што ће за извршење постављеног задатка правилно користити мјесне војне јединице, као и Ужички одред, дајући му задатак према јачини и способности војничкој.

Пошто сте за сада сами на овом сектору, морате бити врло будни, како у позадини тако и на фронту, како не би било изненађења ма са које стране. Водити добро рачуна о људству као и о постављеном задатку.

За сада ћете добијати непосредно наређење од Г.Ш. за Србију, ради тога је потребно да са њим одржавате редовну везу путем радио-станице.

Везу радио-станице, као и шифранта упутићемо вам. Такође ћете редовно одржавати везу и са овим Штабом, пошто сте ви привремено на овом сектору, тј. до доласка неке нове јединице да вас смијени, па на основу тога морате нас обавјештавати редовно о свему што се код вас збива, путем радио-станице. Такође ћете нам слати и извјештај о бројном стању, као и операцијске у одређеном року.

11. — Ужички одред као и све мјештанске војне јединице, одлуком Г.Ш. за Србију, стављени су под команду Штаба 6 Српске бригаде. Исте се имају са Штабом 6 Бригаде одмах повезати, ради добијања конкретног задатка. Ово наређење има ее у потпуности извршити, а исто важи до даљег наређења о опозивању, које ће својевремено услиједити, кад то Г.Ш. буде нашао за сходно.

12. — Ауто-чета, чета за везу, пратећа чета, као и читава околина Штаба дивизије, извршиће покрет за Београд 1 јануара 1945 године. Покрет ће извршити камионима. На пут ће кренути тачно у 6 часова изјутра одређеног дана. За ово вријеме све ове јединице морају извршити потребне припреме, како би покрет на вријеме био изведен.

13. I— Приликом покрета штабови бригада, односно самосталних батаљона, чета и других установа, дужни су водити строго рачуна о томе да покрет буде изведен у што бољем реду и правилније. Све одредбе које важе за путовање,« било возом или пјешнице, имају се правилно и доеловце употријебити.

Скренути пажњу људству приликом путовања на све евентуалности на које могу наићи приликом транспорта, као и њихов правилан однос према народу и народној имовини, као и на држање њихово, зато што се иде у центар наше

земље, гдје се налазе све наше више установе. Требамо достојно да репрезентујемо II Пролетерску дивизију. Свака радња мора се изводити војнички и живот, као и рад, како у покрету тако и у мјесту, има се регулисати заповјешћу.

14. — По извршеном покрету и доласку у Београд, све јединице имају писменим путем да обавијесте овај Штаб о извршеном путовању, као и о свим промјенама на истом. За вријеме покрета све јединице ће редовно обавјештавати овај Штаб о извршењу истог, путем радио-станице или куририма.

15. — Будући да са овог сектора има приличан број војника у нашим јединицама, скренућете пажњу свим руководиоцима да воде о томе рачуна, како би на вријеме отклонили ма какав покушај дезертерства.

16. — Хируршка екипа кретаће се са болницом, а по доласку у Београд добиће даље упутство за рад од овог Штаба.

17. — Штаб дивизије за вријеме почетка кретања налазиће се у Чачку, затим ће поћи на пут за Београд, гдје ће се по доласку и смјестити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

З а Ш Т а б
начелник-п.пуковник,
Блажо Јанковић

(М. П.)

БР. 203

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ СРИСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
ОД 30 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕР-
СКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕПРИЈАТЕЉЕМ У РЕ-
ЈОНУ КРЕМНЕ¹

ШТАБ
6 СРПСКЕ БРИГАДЕ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 58
30 децембра 1944 г.
П о л о ж а ј

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

У току 28 о. м. борбе су се наставиле око Кремне. Непријатељ је држао исту линију положаја коју је држао 26 о. м. Почев од 10 час. непријатељ је почео извлачити своје коморе из Кремне у правцу Шарган — Мокра Гора, тако да до 18 час. извукао је све коморе и пребацио их преко Шаргана. У Кремни су се задржали само 7 камиона којима је око 24 часа повукао пешадију која се налазила на положајима око Кремне.

Наши батаљони чим су осетили да се непријатељ из Кремне извлачи припремили су се за напад и у 20,30 час. извршили напад на непријатеља и већ у 1 час 29 о.м. била је заузета жел. станица Кремна. Током повлачења непријатељ није давао јаког отпора, сем око станице Кремна. По повлачењу из Кремне у току 29 о. м. непријатељ се задржао на линији положаја и то: Делића Ливаде —кота 1082 — Шарган — кота 1104 — Препелиште. На овој линији непријатељ у току 29 о.м. био је јак око 800 војника. Наоружан са 2 брдска топа и 2 тешка бацача која се налазила на самом положају, иначе од Мокре Горе тучена је Кремна са 2 топа-105 мм. На самом Шаргану налазио се са њиховом заштитницом и 1 тенк.

Линија наших положаја у току 29 о. м. била је: Јеленска Коса — кота 982 — кота 804 — кота 920¹ — Виташ. На овој линији положаја налазили су се наши слабији делови, док су јачи делови наших батаљона били позади ових положаја ради одмора. Ово све зато што Шарган у једном на-

¹ Оригинал, писан на манхини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39/1, к. 1051.

лету није могао бити заузет из разлога што положаји које је непријатељ држао били су врло неповољни за напад.

Непријатељски губици нису нам познати.

Наши губици су 2 мртва и 2 рањена од топовских граната.

Контакт са непријатељем на положајима је чврст и не може отступити уопште а да наши батаљони му се не баце на леђа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар-мајор,
Дим. Тодоровић

Командант-капетан,
Божидар Беговић

(М. П.)

БР. 202

ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ВР-
ХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О ОПЕРАЦИЈАМА НА
ДРИНИ ОД 15 ДО 31 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ОПЕРАЦИЈЕ НА ДРИНИ
У ВРЕМЕНУ ОД 15.ХН ДО 31.ХН 1944 ГОДИНЕ

Операције на Дрини претстављају наставак операција из Србије².

Под јаким притиском наших јединица, у циљу бржег извлачења снага из Србије, непријатељ је, у другој фази пробијања кроз Србију, од Ужица користио, поред главног комуникациског правца преко Сарајева долином Босне, и помоћни комуникациски правац долином Дрине. Овај правац претставља најкраћи правац за пребацивање снага са Србијанског на Сремско бојиште. У исто време обезбеђује главни комуникациски правац у долини Босне. Иако непосредно угрожен нашим снагама из Србије, имао је извесну природну сигурност — Дрину — која претставља озбиљну препреку. Дринеким правцем повлачиле су се 3—4 немачке дивизије, које су прелазиле Дрину код Љубовије и даље се постепено повлачиле преко Зворника и Бијелине ка Брчком.

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 58—2, к. 182.

² Види док. бр. 180.

На Сремском фронту I пролетерски корпус успешно је развијао своју офанзиву ка западу, избио десним крилом ј. и. од Винковаца—главног објекта— (чијим би падом били створени услови за преношење операција на Савско-дравско војиште), а левим крилом угрозио комуникацију Брчко — Винковци. Око 12 децембра непријатељ је предузео јаке противнападе на лево крило I пролетерског корпуса. Било је највероватније да је непријатељ појачао своје десно крило довлачењем снага од Зворника преко Брчког.

У вези са таквом ситуацијом на Сремском фронту, пред Јужну оперативну групу поставио се задатак хитне интервенције у циљу спречавања даљег пребацивања непријатељских снага са Дринског на Сремски фронт.

Основна идеја:

Пребацили јединице Јужне оперативне групе са сектора Ужица на средњи и доњи ток Дрине, форсирати Дрину, пресећи комуникацију Зворник — Бијељина — Брчко, с тежњом уништења дринске непријатељске групације или одбацивања ка југу, приморавајући је на повлачење преко Власенице ка Сарајеву.

На сектору Ужица вршити јак притисак са II пролетерском дивизијом и једном дивизијом Јужне оперативне групе.

I

ГРУПИСАЊЕ ОБОСТРАНИХ СНАГА

1. — Непријатељске снаге:

Према подацима прикупљеним и провереним до 8 децембра, на Дринеком фронту налазиле су се три немачке дивизије: 11. „Луфтвафе“, 117. ловачка и „Принц Еуген“ дивизија, поред посада гарнизона Пожега, Ужице, Зворник и Бијељина. Главнина снага била је на просторији Зворник — Љубовија, док су слабије снаге држале Пожегу и Ужице, извлачећи се постепено преко Љубовије.

Од 12 до 16 децембра ослобођена је Пожега, Ужице и Љубовија. На десној обали Дрине држао је непријатељ дефанзивни мостобран код Зворника.

2. — Наше снаге:

У времену од 7 до 15 децембра јединице Јужне оперативне групе пребачене су са сектора Ужица на средњи и доњи ток Дрине и извршено груписање по следећем:

а) На просторији Бадовинци — Лешница — Лозница: 17. ударна дивизија (са 1. артиљеријском бригадом) и 17. бри-

гада 28. дивизије под руководством Штаба 17. ударне дивизије. Задатак: да форсира Дрину ка погодним местима, на што ширем фронту, пребацујући се на просторију западно од Бијељине и Јање у циљу пресецања комуникације од Бијељине и Јање ка Брчком.

б) На просторији Лозница — Оесчина: 45. дивизија (без једне бригаде). Задатак: прелази Дрину за 17. дивизијом и пресеца комуникацију Зворник — Јања. Једна бригада привремено на десној обали Дрине са задатком ометања ватром непријатељског саобраћаја левом обалом Дрине северно од Зворника.

в) На сектору Љубовије 23. дивизија: са две бригаде форсира Дрину код Љубовије и дејствује правцем Љубовија — Дрињача >— Зворник садејствујући нашим снагама са оевера у уништавању непријатеља на сектору Зворника, односно одбацивању преко Власенице ка Сарајеву. Са једном бригадом садејствује бригади 45. дивизије у ликвидацији непријатељског мостобрана на десној обали Дрине код Зворника.

г) 25. дивизија на сектору Ужице у рејону Кремне. Задатак: ометање непријатељског саобраћаја Ужице — Вишеград, садејствујући II пролетерској дивизији до ослобођења Ужица а потом се пребацује ка Ваљеву где ће добити задатак.

II

ТОК ОПЕРАЦИЈА ОД 15. XII ДО 31. XII

1. — Форсирање Дрине (15, 16 и 17. XII) .

Непријатељ није био организовао одбрану Дрине. Главнина непријатељских снага налазила се на левој обали у рејону Зворника. У Јањи и Бијељини били су само непријатељски гарнизони и нешто четника и недићеваца..

Форсирање Дрине имало се извршити између Лознице и ушћа Дрине са 17. дивизијом и 17. бригадом 28. дивизије. Јединице нису располагале никаквим пловним нити понтонским средствима.

Услед киша Дрина се била излила дуж обе обале. До 15 децембра вода је опала, јединице су прикупиле нешто чамаца, извукле из воде однесену скелу код с. Бадовинци и извршиле све припреме. Изабрана су три места прелаза: с. Балатун, с. Бадовинци и Куријачица, где су били донети чамци, а код Бадовинаца постављена скела.

План прелаза: Јединице 28. дивизије код с. Балатун: 17. дивизија: 6. бригада и п. к. артилерија ван: састава арти-

лериске бригаде код с. Бадовинци, 2. и 15. бригада код Куријачице; 1. артилериска бригада (тешки и минобацачки дивизион) са просторије Бадовинаца потпомаже прелаз код Бадовинаца и Балатуна. Хаубичка и брдска артилерија, ван састава арт. бригаде, са просторије Куртовића; Ада — Липница потпомаже прелаз Друге бригаде. П. к. дивизион арт. бригаде са просторије Бојића Ада, Јеремића Ада, Ковиљача дејствује на комуникацију Шепак — Браћево у циљу спречавања непријатељског саобраћаја Козлук — Јања.

Задатак: 6. бригада у току дана: остаје прикривена између Дрине и рукаваца Дринице и Стараче. По паду мрака прелази оба рукавца и оријентише се према с. Дворови и Петровом Пољу, после чије ликвидације усиљеним маршем пребацује своју главнину на комуникацију Бијељина — Суботиште и Бијељина — Брезово Поље, а најпотребнији део снага оставља на узаном мостобрану.

17. бригада 28. дивизије по прелазу Дрине ликвидира четнике у с. Међашима, избија на комуникацију Бијељина — Бос. Рача, продужује према с. Дворови и Петровом Пољу где смењује јединице 6. бригаде затварајући правац Бијељина — Дворови и Бијељина — Бујуклић Ада.

2. крајишка бригада по пребацивању образује ужи мостобран на зап. ивици шуме Куријачица. По паду мрака избија на комуникацију с. Браћево — Јања, прекида непријатељски саобраћај помоћу п. к. оружја, а главнину снага пребацује преко комуникације правцем с. Д. Трнава — с. Угљевик пресецајући комуникацију Јања — Корај.

15 децембра ујутро отпочело је пребацивање јединица на сва три места. Непријатељ није давао на Дрини никакав отпор и пребацивање 17. дивизије и 17. бригаде 28. дивизије продужево' целог дана.

Јединице 28. дивизије које су биле на левој обали: 21. бригада на просторији Модран — Д. Трнава — Ченгиће — Д. Пилица, руши мостове на р. Брезовица код Обријежи, Тавне и на Пиличкој Реци, са задатком дејства на комуникацију Зворник — Јања и Јања — Сухо Поље; Бродска бригада на просторији Шепак — Градац, са задатком дејства на комуникацију Козлук 1— Јања. Непријатељ тог дана није комуницирао.

Јединице III корпуса садејствовале су при форсирању Дрине, нападајући 38. дивизија са запада непријатеља на сектору Зворник — Козлук. 27. дивизија водила је борбу са четницима, који су надирали од Соколца ка Хан Пијеску.

23. дивизија ујутро предузела општи напад на сектору Љубовије, и исту ослободила. Непријатељ је успео да главнину пребаци на леву обалу и поруши мост на Дрини.

16 децембра:

17. дивизија: 4

Непријатељ јачине од око 600 Немаца, 100 усташа и 700 недићеваца и четника са три мала тенка држао је линију села: Амајлије — Попови — Лесковача — Дворови. У 5,30 часова јединице 6. бригаде извршиле су напад. После седмочасовне борбе непријатељ је одбачен ка Бијељини, овладано целом линијом сем Петровог Поља, где се непријатељ одржао уз помоћ тенкова и јаке артиљеријске ватре.

II крајишка бригада наставила је целог дана успешно пребацивање преко Дрине, под ватром непријатељске артиљерије.

15. мајевичка бригада пребачена је ка Бадовинцима у циљу прелаза Дрине, јер је пребацивање код Куријачице ишло много спорије. О овој промени није извештен Штаб Јужне оперативне групе и своје даље директиве засновао је на претпоставци да су се код Куријачице пребациле две бригаде 17. дивизије.

28. дивизија:

17. бригада наставила је пребацивање код с. Балатун, чистећи села испред себе од четничких група, и садејствовала је у нападу 6. бригади.

21. бригада напала непријатеља у Д. Пилици и Пашиној Кули, али је одбијена и заузела положај Г. Пилица — Граб к. 382.

Бродска бригада водила је оштре борбе са непријатељем који је надирао од Козлука ка Јањи. Непријатељ се пробио претрпевши осетне губитке.

III корпус наредио 27. дивизији да главнину снага пребаци ка Дрињачи и еа 38. дивизијом приетупи ликвидацији Дрињаче и Зворника.

Овог дана је ослобођено Ужице и наређено 25. дивизији да одмах крене ка Баљеву, где ће добити задатак.

17 децембар:

17. дивизија: 6. бригада продужила је са нападом на Петрово Поље и Голо Брдо, одакле је непријатељ протеран после жестоке борбе. 6. бригада поставила се на линији Кузоврат — Петрово Поље — Трњаци — Голо Брдо.

2. крајишка бригада ноћу 17/18 XII пребацила је на леву обалу и поеледње своје делове. У току дана 2 бригаде 28. дивизије и 2. бригада водиле су жестоке борбе у рејону Брањева и комуникацији Козлук — Јања са једном немачком колоном, која је покушавала да се пробије ка Јањи, али без успеха.

15. мајевичка бригада пребацила се преко Дрине код Бадовинаца и извршила покрет до линије М. Обарска — Д. Црњелово.

Тако је овога дана 17. дивизија завршила пребацивање својих јединица (сем артилериске бригаде која је остала на дотадањем положају).

28. дивизија:

17. бригада прикупила се у рејону с. Дворови, преко с. М. Обарска пребацила се на комуникацију Бијељина — Брезово Поље — Брчко, поставила 2 батаљона према Бијељини на линију к. 117 — Шубаре (к. 112), а два батаљона према Брезовом Пољу на линију Црвени Поток — к. 106 — к. 115. У току покрета претерала је мање четничке снаге из с. Д. Махала ка с. Д. Чађавица.

21. и Бродска бригада са дотадањег положаја напале су на комуникацију Козлук — Јања којом се непријатељ пробијао. Непријатељ је извршио напад на Бродску бригаду код Мусл. Шепка и успео да је одбаци од комуникације.

Ш корпус:

2 бригаде 27. дивизије напале су Дрињачу, са две бригаде Зворник. Борбе су настављене.

Наша авијација успешно је бомбардовала и митраљирала непријатеља на просторији Козлук — Зворник — Дрињача.

Према понсвљеним подацима Штаба 24. бригаде 45. дивизије, на десној обали Дрине, на линији Клек — Влашке Шиве — с. Амајић, налазило се око 3.000 Немаца.

Обзиром на овакав развој ситуације на левој обали Дрине и на угроженост правца Зворник — Лозница наређено:

1) Да 28. дивизија затвори и пресече комуникацију Бијељина — Брчко.

2) Да 17. дивизија са слабијим снагама врши притисак са истока на Бијељину и Јању, а главнином својих снага затвори правац Козлук — Јања са тежњом одбацивања непријатеља ка југу, уколико се не може уништити на просторији Козлук — Зворник — Дрињача, за шта има изгледа само ако однос наоружања буде одговарајући.

Напомена: при издавању предњег наређења овај штаб није био још обавештен да је 15. бригада преоријентисана са Куријачице на прелаз код Бадовинаца.

3) Да се 45. дивизија задржи у рејону Лознице са задатком да са својом бригадом која је била према Зворнику, у садејству са једном бригадом 23. дивизије из Љубовије,

ликвидира непријатељски мостобран, а потом цела дивизија да пређе Дрину на местима прелаза. 17. дивизије.

4) Да се 1. артилериска бригада, обзиром на још нерашчишћену ситуацију на левој обали, не пребацује преко Дрине, већ да дејствује са десне стране Дрине, на комуникацији Козлук — Јања.

2. — Операције на левој обали Дрине (18. XII до 31. XII)

18 децембра

17. дивизија:

6. бригада уз садејство 15. бригаде напала је Бијељину. Непријатељ је давао врло живав отпор. Наше јединице, иако помогнуте артилеријом и бацачима, нису успеле да ослободе Бијељину и повукле¹ су се на полазне положаје.

У току ноћи 17/18. XII делови 2. крајишке бригаде напали су Јању и 18. XII ујутро око 5 часова исту су оелободили. Остали део 2. крајишке бригаде и две бригаде 28. дивизије водили су врло оштре борбе у рејону Брањева са непријатељском колоном јачине око 2—300 људи, 8 тенкова, 5—6 топова и већи број моторних возила.

Непријатељ, притиснут јединицама III корпуса, употребио је све у циљу пробијања ка Јањи. После жестоких борби целог дана, пред мрак непријатељ је успео да одбаци лево крило 2. крајишке бригаде ка с. Бјелошевац и да се пробије од Брањева преко с. Главичица — е. Батар ка Јањи, коју је поново заузео и продужио ка Бијељини.

Непријатељ из Брчког није показао никакве знаке интервенције.

Наређено:

1) Штабу 17. дивизије (под њеном командом и 28. дивизија): да према Брчком оријентише најпотребније снаге, а са свим осталим снагама да дејствује на сектору Бијељина — Козлук.

2) Штабу XIV корпуса:

— да пребаци две бригаде 45. дивизије на леву обалу Дрине са задатком затварања правца Козлук — Јања;

— да нападне непријатељски мостобран на десној обали код Зворника и

— да убрза пребацивање јединица 23. дивизије на леву обалу Дрине.

3) 1. артилериска бригада у оперативном погледу стављена под команду Штаба XIV корпуса.

4) 27. дивизија да се пребаци од Дрињаче према четничкој групи код Власенице.

19 децембра непријатељ је наставио енергично пробијање од Зворника ка Бијељини и покушава да се пробије од Бијељине за Брчко. Четничка група из Власенице продужила је на север у две колоне и до мрака избила на просторију Папраћа Шековићи — Цикоте.

17. дивизија:

6. бригада на дотадањим положајима према Бијељини чврсто држи мостобран, Извиђачка обострана делатност.

2. крајишка бригада на просторији Сухо Поље — Чађавица водила борбе са мањим немачким снагама.

15. мајевичка бригада на просторији с. Вршани — Д. Драгаљевац — Обарска. Код с. Буковице водила борбу са јачом четничком групом.

28. дивизија:

17. бригада на положају Шубаре била је нападнута од Бијељине са око 1.000 Немаца. После оштрих борби непријатељ је одбачен у Бијељину претрпевши осетне губитке.

21. и Бродска бригада на досадањим положајима нападнута су од непријатеља. 21. бригада морала се повући изнад Шепка, док је Бродска бригада одбацила непријатеља до друма где је био заштићен тенковима. Борба је вођена целог дана.

XIV корпус:

45. дивизија: 24. бригада ва положају Ковиљача — Д. Борина — Д. Трешњица; 20. бригада прелази Дрину код Куријачице а 23. бригада код Бадовинаца.

23. дивизија: једна бригада у покрету дееном обалом од ЈБубовије ка М. Зворнику у циљу напада на непријатељски мостобран, а две бригаде врше прелаз Дрине код Љубовије — мањи делови пребачени.

25. дивизија у покрету од Ужица ка Ваљеву.

III корпус:

Ујутро, после дводневних борби, јединице 27. дивизије ослободиле су Дрињачу. Са мањим деловима гоне непријатеља према Зворнику, а главнива у покрету према четничкој групи код Власенице.

38. дивизија на сев. зап. ивици Зворника напада на сам град.

Наша авијација тукла је непријатеља између Козлука и Јање.

Наређено радиограмом III и XIV корпусу и 17. дивизији:

1. — Досадањи начин дејства наших јединица на левој обали Дрине свео се само на почесно залагање појединих

батаљона и бригада. Ово није дало жељене резултате, већ је омогућило пробијаше непријатељске претходнице.

2. — Обзиром на распоред и јачину непријатеља код Бијељине и Зворника, имамо све услове за почесно уништеше ових група, нападајући непријатеља на погодном месту са јачим и груписаним нашим снагама.

3. — У том циљу вршимо следећу поделу:

а) Сектор Бијељима — Јаша од р. Саве на југ до линије Куријачица — с. Башица — Прибој (све закључно): 17. и 28. дивизија, са задатком уништеша бијељинске непријатељске групе.

б) Сектор Козлук — Зворник — Дрињача јужно од линије Куријачица — с. Башица — Прибој: 23., 45. и 38. дивизија под руководством Штаба XIV корпуса, са задатком уништеша зворничке непријатељске групе на обема обалама. У циљу обједињеша дејства 38. и 45. дивизије одредити једног члана Штаба XIV корпуса који ће се налазити код Штаба 45. дивизије.

20 децембра:

17. дивизија оријентисала је 2. крајишку бригаду ка просторији Челић — Пукиш са задатком што дубљег продираша у непријатељску позадину угрожавајући Брчко. 6. бригада вршила је припреме за поновни напад на Бијељину. 15. бригада водила је огорчене борбе са једном јаком непријатељском колоном која је надирала од Бијељине ка Брезовом Пољу. Вођене су борбе прса у прса. На појединим местима наши борци тукли су се кундацима са Немцима. У овим борбама погинуо је командант ове бригаде.³ Непријатељ је успео, по цену осетних губитака, да потисне 15. бригаду на просторију Градац — Грече — Црњелово — Чађавица и отвори комуникацију Бијељина — Брчко- преко Брезовог Поља.

28. дивизија: да би целу дивизију имао повезану, Штаб 17. дивизије наредио да се 17. у. бригада пребаци на просторију Г. Чађавица — Забрђе са задатком осигурања од Кораја, Сухог Поља, Угљевика и Тобута. Задатак дивизије: да пресече комуникацију Зворник — Бијељина, обезбеђујући са југа јединице 17. дивизије у нападу на Бијељину, и затвори правац Бијељина — Корај. 17. бригада у покрету на нову просторију. 21. бригада била је нападнута на положајима Бјелошевац — Брезовица — Томићи и после жестоких борби, под јаким притиском непријатеља, повукла се

³ Владо Карановић

на положај Почивала — Кацевац. Бродска бригада била је у рејону с. Локањ и није имала борби.

XIV корпус:

45. дивизија:

20. бригада на прелазу Дрине код Куријачице успела је да се пребаци преко комуникације у рејон с. Пилица одакле је вршила јаке нападе на комуникацију Козлук — Јања. Водила је жестоке борбе у рејону Брањева. 23. бригада по прелазу Дрине код Бадовинаца кренула је ка Јањи, исту напала и ослободила око 15 часова. Задржала се на просторији Јања — с. Амајлије.

24. бригада, уз садејство једне бригаде 23. дивизије, ноћу 19/20. XII напала је непријатељски мостобран на десној обали Дрине код Зворника и 20. XII ујутро овладао. истим тачкама. Непријатељ се убрзао пребацивао на леву обалу Дрине помоћу моторне скеле. Наши делови препадом су запленили скелу. Око 9 часова један батаљон 24. бригаде пребацио се на леву обалу помоћу заплењене скеле, упао у Зворник и уз садејство делова 38. дивизије са запада Зворник је ослобођен. Непријатељски гарнизон је уништен. Непријатељ се повлачио ка северу. Настављено је гоњење непријатеља. Наши делови избили су два и по км северно од Зворника, где су настављене борбе са непријатељском заштитницом.

У исто време, делови 23. дивизије пребацили су се на леву обалу Дрине јужно од Зворника, где су уништили једну непријатељску групу и запленили: 2 топа, 1 противавионски митраљез, 4 бацача са 200 мина, 4 камиона, 4 луксузна аутомобила и 1 мотоцикл.

Око 100 Немаца разбежало се пв шумама на десној обали Дрине. Предузето чишћење.

Једва бригада 23. дивизије прешла је Дрину код Љубовије и продужила ка Дрињачи, а једна бригада још се налазила у Љубовији.

III корпус:

Јаке четничке снаге надирале су ка Спречи. Ноћу 19/20 главнина 38 дивизије пребачена је ка с. Цапарди и Осмаци, а мањи делови остављени су код Зворника.

27. дивизија води тешке борбе са недићевско-четничком групом ва сектору Папраћа — Шековићи.

Ноћу 20/21. XII пуковски и бацачки дивизион 1. артиљериске бригаде пребачени су код Бадовинаца на леву обалу Дрине у циљу потпомагања 6. бригаде у нападу на Бијељину. И поред ове помоћи напад није успео, јер су непри-

јатељу већ била стигла појачања од Зворника.

Наша авијација дејствовала је у рејону Бијељине, али услед лошег времена дејство је сведено само на митраљирање непријатеља.

21 децембра:

17. дивизија:

6. бригада, после неуспелог вапада на Бијељину ноћу 20/21. XII, задржала се на линији: Дворови — Петрово Поље — Амајлије. Овог дана вођене су локалне борбе.

2. крајишка бригада, по избијању на одређену просторију, водила је оштре борбе са непријатељем на линији: Челић — Пукиш — Мртвица — Пиперци. Јачина непријатеља била је око 2.000, састављених од Немаца, белогардејаца, зеленокадроваца и четника. Борба је трајала од 8 часова ујутро до 5 часова следећег дана а— 22. XII. Код Мртвице и Пукиша непријатељ је разбијен, а код Челића је успео да се одржи на положајима.

15. бригада у рејону с. Чађавица водила је локалне борбе.

28. дивизија била је на јучерашњим положајима и није имала борби. Један батаљон 17. бригаде после мање борбе упао је у Корај, растеравши групу зеленокадроваца.

XIV корпус:

45. дивизија:

23. бригада у Јањи била је изненађена упадом непријатеља са правца Брањева, напустила је Јању и повукла се на просторију Чардачине — Ћиперовиве, одакле је непријатељ одбацио ка с. Амајлији. 20. бригада са Штабом дивизије била је на просторији с. Г. Пилица — Бјелошевац. 24. бригада отпочела је на просторији с. Куријачице пребацивање на леву обалу. Један батаљон се пребацио преко Дрине, али у току целог дана није могао да се повеже са 20. бригадом јер је непријатељ држао комуникацију Брањево — Јања.

23. и 25. дивизија нису водиле никакве борбе. Непријатељско зачеље налазило се у с. Шепак. На правцу Зворник — Козлук изгубљен је контакт са непријатељем.

III корпус са обе своје дивизије водио је јаке борбе са четницима на сектору Папраћа — Бегутово. Јаке четничке снаге надирале су и пред мрак избиле на линију Цапарди ← Осмаци — Бакино Брдо, где су настављене жестоке борбе.

Једна непријатељска група од 40 морнара била је прешла на десну обалу Дрине јужно од Ковиљаче у циљу

извиђања. Ову групу уништиле су месне јединице и делови коњичког ескадроша 45. дивизије.

У вези предњег наређено XIV корпусу да одмах упути 23. дивизију правцем Зворник — Осмаци ради садејства III корпусу у разбијању четника.

Командант Јужне оперативне групе видећи предњу ситуацију на лицу места наредио је: да се 24. бригада пребаци ка Зворнику, где да пређе на леву обалу Дрине. 23. бригада да се врати на десну обалу Дрине и, уколико пут буде слободан, да пређе Дрину код Куријачице. У противном и ода да пређе код Зворника.

22 децејбра непријатељ је груписао јаче снаге на просторији Бијељина — Јаша. Предузео је нападе на положај 6. бригаде, али је био одбијен. Око 14 часова једна јача непријатељска колона од Јање одбацила је 23. бригаду ка Дрини и с југа напала 6. бригаду, заузела Петрово Поље. Непријатељ је овде заробио наша два п. к. топа, који се услед тежине нису могли благовремено извући.

Штаб 17. дивизије наредио је да се пуковски и минобацачки дивизион! 1. арт. бригаде одмах пребаце на десну обалу Дрине и из рејона с. Бадовинци потпомажу одбрану ужег мостобрана.

Непријатељ је у исто време пролазио од Бијељине за Брчко. У рејону Драгаљевца 15. бригада нападала је непријатељске колоне, наносећи им осетне губитке.

2. крајишка бригада на сектору Челић — Пукиш водила је оштре борбе са Немцима, белогардејцима, четницима и усташама. Непријатељу су пристигла извесна појачања из Брчког.

28. дивизија: 17. бригада на просторији Корај — Тутњевац вршила претрес околине и извиђање у правцу Челића 21. и Бродска бригада задржале се неактивне на дотадањој просторији и своје дејство на комуникацију Козлук — Јања свеле само на извиђање, утврдивши да су последњи непријатељски делови прошли за Јању.

XIV корпус:

45. дивизија:

23. бригада са јединицама 6. бригаде одбачена ка Дрини и задржала се на линији с. Међаши — Бујуклић Ада — с. Попови, где су водиле борбу целог дана и одбиле све непријатељске нападе.

20. бригада на ранијем положају имала локалне борбе. Непријатељ је скоро несметано комуницирао од Зворника ка Јањи.

24. бригада није могла од Куријачице да се пребаци преко комуникације. Наређено јој да се у току ноћи 22/23. XII врати на десну обалу и пређе Дрину код Зворника.

23. дивизија у покрету од Зворника ка Осмацима.

25. дивизија у покрету од Косјерића ка Ваљеву.

III корпус:

27. дивизија води борбе са четницима код Шековића, а 38. дивизија на линији Вис — Вуковина — Осмаци. Борбе су настављене.

23 децембра:

17. дивизија:

Ноћу 22/23 децембра 6. бригада уз садејство 23. бригаде 45. дивизије напала је непријатеља на линији Петрово Лоље — Амајлије и успела да овлада Амајлијама.

23. XII, рано ујутро, непријатељ јачине око 3.000—4.000 војника извршио је јак напад од Бијељине јачом колоном преко Дворова на с. Балатун и на с. Црњелово, а слабијом преко Петровог Поља и Амајлија. После жестоке борбе непријатељ је успео да раздвоји 6. бригаду одбацивши два батаљона западно од комуникације Дврови — Балатун, а два батаљона и 23. бригаду ка Дрини до рукавца Дриница. Непријатељско јужно крило избило је на Дрину угроживши бадовиначки мостобран. У првом моменту наше јединице су се биле поколебале, али су убрзо два батаљона 6. бригаде успоставила мостобран на линији с. Међаши — Бујуклића Ада¹ — Попови. Борба је настављена целог дана. 23. бригада није учествовала у борби, већ се кретала око Дрине. Друм Бијељина — Драгаљевац непријатељ је био посео, раздвојивши тако 6. и 15. бригаду. Ситуација 6. и 23. бригаде била је озбиљна. Артиљерија, сем противколске, успела је да се пребаци на десну обалу. Капацитет расположивих пловних средстава био је мали и није имало изгледа да би се ове јединице у току следеће ноћи могле пребацити на десну обалу. Њихове коморе вршиле су пребацивање.

2. крајишка бригада водила је локалне борбе код Челића, а 15. мајевичка код Буковице.

28. дивизија:

21. бригада са просторије Г. Пилица ← Теочак — Бјеловац ушла је у Јању коју је непријатељ тога дана напустио и сконцентрисао све снаге око Бијељине.

17. бригада на просторији Корај — Тутњевац водила је мање борбе са четничким групама.

Бродска бригада рокирала се према Шепку и Тутњевцу.

XIV корпус:

23. дивизија на положају западно и сев. зап. од Зворника на линији: Грбавци — Ораховац — Гуштери ← Глумине — Снагово — Каменица.

45. дивизија:

20. бригада у рејону с. Пилице. 24. бригада до 2 часа вратила се на десну обалу Дрине код Куријачице.

25. дивизија предњим деловима стигла у Ваљево и продужила за Лозницу.

III корпус:

Једна четничка група уз велике губитке пробила се од с. Осмаци преко Калесије ка Јелици, а друга јача група преко Цапарди и Баљковице. Са свим групама 38. дивизија водила је жестоке борбе.

27. дивизија у рејону Шековића разбила је једну четничку групацију уништивши „озренеку краљеву гарду”.

Наређено:

1) У вези са ситуацијом 6. и 23. бригаде источно од Бијељине упућен је начелник Штаба Јужне оперативне групе у Бадовинце са директивом Штаба: да се у току ноћи 23/24. XII пребаце коморе на десну обалу Дрине; 23. бригада да се пробије уз Дрину ка Јањи, а 6. бригада по могућству да се пребаци западно од комуникације Бијељина — Брезово Поље.

2) 23. дивизија одмах да крене правцем Зворник — Тузла у циљу есадејства 38. дивизији.

3) 17. и 28. дивизија да се поставе јужно од линије Бијељина — Челић са задатком дејства са те просторије на леви бок непријатеља који се повлачи од Бијељине ка Брчком. Убудуће комуницираће преко Дрине вршити код Куријачице уместо досадашњег код Бадовинаца.

24 децембра

17. дивизија:

Ноћу 23/24. XII два батаљона 6. бригаде који су били одбачени ка западу прикупили су се у с. В. Обарска, повезали са јединицама 15. бригаде и јачим делом пребацили преко комуникације Бијељина — Брчко у рејону с. Драгаљевац. Друга два батаљона 6. бригаде на мостобрану с. Лесковача — Дијелови — Попови одбили су више узастопних непријатељских напада. 2. бригада водила је борбе код Челића, а 15. бригада пребацила је све делове западно од друма Бијељина — Брчко и прикупила се на просторији с. Г. Драгаљевац — Точак — Обрадovo Брдо — с. Чађавица.

28. дивизија: није имала борби и задржала се на додавањој просторији.

XIV корпус:

45. дивизија:

23. бригада ноћу 24/25. XII није могла да се пробије левом обалом ка Јањи.

24. бригада прешла је на леву обалу Дрине и прикупила се код 20. бригаде на просторији с. Д. Пилица — с. Мусл. Шепак — с. Трновица.

23. дивизија у покрету ка Осмацима.

25. дивизија у покрету од Ваљева за Лозницу.

III корпус:

27. дивизија, по разбијању и одбацавању једне колоне четника од Шековића ка Кладњу, наставила је гоњење ове колоне ка Кладњу онемогућајући јој да дејствује према Тузли.

38. дивизија наставила је огорчене борбе са другом, јачом четничком колоном која је долином Спрече надирала ка Тузли.

25 децембра:

17. дивизија:

Два батаљона 6. бригаде на ужем мостобрану где је цео дан вођена оштра борба. Сви напади непријатеља одбијени су. Ноћу 25/26. XII ова два батаљона напала су и разбила 200 Немаца код с. Попови. Непријатељ је у току исте ноћи привукао појачања и са око 700 војника извршио напад на 23. бригаду, која се повукла и отпочела пребацивање на десну обалу Дрине код Бадовинаца. Један батаљон 6. бригаде извршио је противнапад на непријатеља који је био продро у јужни део с. Попови. После оштре борбе прса у прса, непријатељ је пред зору одбачен ка е. Амајлије. Оба батаљона 6. бригаде остала су на мостобрану да штите пребацивање 23. бригаде 45. дивизије преко Дрине.

2. бригада водила је локалне борбе.

15. бригада пребацивала се у рејон с. Забрђе.

28. дивизија:

17. бригада са просторије с. Тутњевац вршила је притисак у правцу Бијељине, али је непријатељ одбио.

21. бригада из рејона Јање вршила је притисак на линију с. Амајлије — Голо Брдо — с. Патковача — Пухаре Пучиле — Хасе, наневши непријатељу губитке.

Бродска бригада у рејону с. Бјелошевац сређивала се и одмарала.

XIV корпус:

45. дивизија (без 23. бригаде) у рејону с. Шелка сређује јединице.

23. дивизија око 12 часова избила је на линију Јајићи — Калесија — Осмаци¹ — Подборогово — Мраморак — к. 813 — к. 854 (зап. од Папраће). 14. бригада надирала је даље на западу са по једним батаљоном правцем Видаковићи — Јовичићи; ка Шековићима и ка Власеници, у циљу извиђања,

25. дивизија избила на просторију Лозница — Осечина.

III корпус:

38. дивизија води жестоке борбе са четницима пред самом Тузлом.

27. дивизија ослободила је Власеницу од четника протеравши их ка Кладњу. . .

26 децембра:

Непријатељ је наставио са пробијањем и комуницирањем правцем Бијељина — Брчко.

17. дивизија:

Два батаљона 6. бригаде овога дана пребацила се на десну обалу Дрине код с. Бадовинци и продужила покрет ка Куријачици, где се имала поново пребацити на леву обалу и отићи у састав своје бригаде.

Остале јединице дивизије нападале су са југа непријатеља који се повлачио из Бијељине за Брчко.

28. дивизија налазила се на дотадањој просторији и није имала борби.

XIV корпус:

23. дивизија са линије Прњавор — Вацетина — Брањски — Шековићи наставила је покрет ка Тузли у циљу садејства 38. дивизији. 14. бригада већ јој је садејствовала у борби са четницима на просторији с. Пожарница — Вуковије — Липовице. 9. бригада у покрету правцем Тупковић — Живинице, а 7. бригада Ступари — Вишња.

25. дивизија у покрету од Лознице ка Зворнику.

45. дивизија прикупља и сређује јединице у рејону с. Шепак.

III корпус:

Четници који су се пребацили из Србије заједно са недићевцима и „врховном командом“ у јачини око 8.000 људи, имали су намеру да нападну и заузму Тузлу. На тај начин везали су добар део наших снага и омогућили Немцима повлачење ка северу.

Недићевци су фузионирали са четницима и образовали „Српски ударни корпусе југоеловенеке војске у отаџбини” чији је командант дивизијски генерал Радовановић (Недићев командант жандармерије). Јачрша корпуса око 2.000 људи, подељен на три „дивизије” — свака по 3 батаљона. Од србијанских четника били су: Расинско-топличка „група корпуса”, под командом пуковника Кесеровића,⁴ јачине око 2.000 људи; „Група корпуса краљеве гарде” под командом мајора Николе Калабића, јачине око 1.500 људи; Источно-србијанска „група корпуса” под командом мајора Синише Оцокољића (званог Пазарца), јачине око 600 људи; Посавско-колубарска „група корпуса” под командом п. пуковника Светислава Комарчевића, јачине око 300 људи; Шумадиска „група корпуса” под командом мајора Душана Смиљанића, јачине око 400 људи; Тимочка „група корпуса” под командом пуковника Љубе Јовановића (званог Патка), јачине око 1.000 људи; Авалски корпус под командом п. пуковника Светозара Триповића, око 300 људи, и Јужноморавски корпус, око 300 људи. Са мајорем Калабићем било је око 400 домобрана.

Ове четничко-недићевске снаге биле су подељене у две колоне: десна, око 3.800 људи, под командом пуковника Кесеровића, а лева, око 4.100, под командом генерала Мирослава Трифуновића (четнички командант Србије).

Десна клона продрла је долином Спре^е ка Тузли и избила на просторију Сврачић — Пожарница, — Вуковије, а лева колона између Ђурђевика и Лукавице.

38. дивизија водила је огорчене борбе са десном четничком колоном, где је пристизала и одмах ступала у борбу 14. бригада 23. дивизије.

27. дивизија у пскрету правцем Ступари — Вишња у циљу напада на леву четничку колону.

Наређено:

- 1) Да јединице 23. дивизије убрзају покрет ка Тузли.
- 2) Да 25. дивизија убрза пребацивање на леву обалу Дрине код Зворника и
- 3) 45. дивизија да се задржи у рејону Козлука ради сређивања и ресрганизације јединица.

27. децембра:

17. дивизија:

6. (бригада (без два батаљона) на просторији Модран Сухо Поље. Остала два батаљона пребацила се код Куријачице на леву обалу Дрине у покрету ка бригади.

⁴ Драгутин

2. бригада одбила јачи непријатељски напад из Челића у правцу с. Смиљевац.

15. бригада на досадањим положајима.

28. дивизија: без промена.

III корпус: прешао је у општи противнапад са 38. дивизијом, једном бригадом 27. дивизије и Тузланским сдредом, уз садејство јединица 23. дивизије. Десна четничка колона је потпуно разбијена, по групама у нeredу пробијала се долином Спрече ка Озрену. 27. дивизија водила је борбу са деловима леве четничке колоне у рејону с. Живинице, која се такође повлачила ка Озрену. Настављено је гоњење непријатеља. Четничко-недићевска десна колона имала је преко 50% избачених из строја, од којих преко 800 мртвих и 500 заробљених. Заплењене су веће количине оружја, муниције и друге спреме.

28 и 29 децембра настављено је гоњење разбијених четника и недићеваца ка Озрену.

17. дивизија извршила пребацивање јединица на сектор Челић — Брчко и то:

6. бригада на просторију Малешевци — Бегутово Село — Угљевик;

15. бригада на просторију Мртвица — Пиперци — Коренита;

2. бригада на досадањим положајима.

28. дивизија, у циљу притиска на Бијељину, прегруписала је своје јединице и то:

21. бригада на просторији Главичор (к. 101) — Којчиновац — Јабануша — Јања; 17. бригада Сухо¹ Поље — Загони и Бродска бригада у резерви у рејону с. Ченгић.

Ових дана вођене су локалне борбе.

XIV корпус:

23. дивизија садејствује III корпусу у гоњењу разбијених четника ка Озрену.

25. дивизија: једна бригада у Зворнику, једна се пребације код Куријачице, а једна на маршу од Лознице ка Зворнику.

45. дивизија у току прикупљања. Још се нису били пребацили сви делови 23. бригаде на леву обалу Дрине, већ су се налазили на одмору и сређивању код Лешнице.

III корпус са деловима наставља гоњење. Главнина 27. дивизије прикупила се на просторији Живинице — Ступари, а 38. дивизија у рејону Тузле и с. Пожарнице.

Наређено: да III корпус обезбеди сектор Кладањ — Хан Пијесак — Власеница.

30 децембра није било значајнијих борби ни промена.

31 децембра:

У Бијељини налазила су се два батаљона 2. пука „Принц Еуген“ дивизије са одговарајућом артиљеријом, већим бројем аутоматских оруђа и мањим бројем тенкова. Поред тога у Бијељини су биле извесне снаге усташа, четника и зеленокадроваца. Као спољну одбрану Немци су држали с. Дворови — Петрово Поље — Амајлије — Патковача — Финцов Салаш — Суљин Хан.

У Брезовом Пољу налазила се јача посада, четници и зеленокадровци.

У Брчком јаче немачке снаге.

Дуж комуникације Челић — Пукиш — Брчко Немци су држали упоришта Челић, Ратковићи, Пукиш и Поточари. Посаду су сачињавали белогардејци, усташе, зеленокадровци, четници и Немци из 13. плаве СС дивизије, укупне јачине око 1500 људи, ојачани артиљеријом и тешким бацачима. Тенкови су крстарили комуникацијом Челић—Брчко.

Операције у долини Дрине биле су завршене.

У вези главног задатка, Јужне оперативне групе (избити у долину р. Босне у рејону Добоја и пресећи главни непријатељски комуникациски правац долином Босне) требало је претходно јединице¹ средити, у извесној мери реорганизовати, поунити и одморити, ликвидирадући у исто време Бијељину и непријатељска упоришта на комуникацији Челић — Брчко.

17. дивизија са две бригаде на просторији Г. Буковица — Мртвица — Смиљевац — Корај, са задатком ликвидације Челића и дејства на комуникацију Брезово Поље — Брчко. Једна бригада на просторији Угљевик — Бегутово [Село] — Малешевци са задатком чишћења четника на просторији Прибој — Лопаре.

28. дивизија на просторији Јања — с. Сухо Поље с. Чађавица — с. Ср. Драгањевац са задатком дејства на комуникацију Бијељина — Брезово Поље и ликвидације Бијељине у погодном моменту.

XIV корпус:

23. дивизија затвара правац Грачаница — Тузла;

25. дивизија у покрету од Зворника ка Тузли и

45. дивизија прикупља се и сређује на просторији Зворник — Козлук.

III корпус сређује се и одмара на сектору Тузла — Кладањ.

Артилерија до рашчишћавања ситуације остаје на десној обали Дрине: 1. бригада у рејону Лознице, а 2. и 3. у Ваљево (успособљавају се за покрет и дејство).

III

ЗАКЉУЧАК

У Дринској операцији непријатељу су нанети осетни губици, успорено је непријатељско пребацивање на Сремско бојиште, овладано комуникацијом Власеница — Зворник — Јања, ослободивши ова места — као важне раекрснице. На тај начин потпуно је пресечен непријатељски помоћни комуникациски правац долином Дрине и створени повољни услови за брзо избијање у долину Босне — непосредно дејство¹ на главни комуникациски правац.

Међутим, главни циљ ове операције (уништење или одбацивање непријатеља преко Власенице ка Сарајеву) није поститнут, с једне стране, због изненадне појаве јачих четничких снага у најодлучнијој фази борби у долини Дрине, у рејону Влаенице, и њиховог угрожавања Тузле. Четници су, плански садејствујући Немцима, успели да на себе привуку наше знатне снаге (цео III корпус и XXIII дивизију) и ва тај начин олакшају прсбијање Немаца од Зворника ка северу. С друге стране, због извесних недостатака код наших јединица, од којих су најглавнији:

1) Штабови бригада и дивизија већим делом разматрали су ситуацију у оквиру само своје јединице и на основу такве процене доносили су одлуке о ангажовању и степену залагања своје јединице у борби. Ретко се могло видети да неки штаб узима у разматрање и општи — главни задатак те да одлуку донесе повезујући задатак са ситуацијом код суседних јединица. Из овога је произишло *почесно и неповезано* ангажовање јединица скоро на свим секторима. Испољила се стара навика чисто партизанског ратовања, где су поједини штабови мењали или олако схватили своје задатке, не ангажујући се довољно за предвиђено извршење.

Из таквог схватања и рада произишло је *да се добивени задаци нису у потпуности и извршавали.*

Ово је непријатељ потпуно искористио, те концентришући снаге на главном овом правцу био увек у стању да изврши пробој или да заобиђе наше положаје.

2) Мада смо скоро у свим борбама били надмоћнији над негфијатељем и у људству и у материјалу, ипак овај елемент нисмо знали довољно искористити:

а) ЈБудство се увлачило у борбу без довољне припреме, без давања потпуно одређеног — конкретног задатка свима, па и најмањим јединицама.

На неким положајима или нападним правцима било је нагомилавања, што је само умањило борбену моћ јединица.

Мада се у данашњем рату не може замиелити ниједна операција без довољно јаке резерве, ипак се код наших јединица дешавало да резерве уопште нема, или, ако је већ одређена, онда је остављена сувише далеко позади борбене линије. У потребном моменту штаб није могао правилно и корисно употребити резерву чак ни за прихват, а поготову не за одлучни противнапад, када непријатељ потпуно испољи своје намере, што је главни задатак резерве.

б) Надмоћност у ваоружању такође нисмо искористили довољно. Чак ни у одбрани. О плану ватре није било ни говора. Ватрено дејство топова, бацача и тешких аутоматских оруђа није било тесно повезано са покретима пешадије. Редовно се дешавало да пешадија закасни и тако уопште не искористи артиљериску и бацачку припрему. Остаје се и даље при старој навици, када нисмо имали других средстава, да бомбаш одигра одлучујућу улогу. У садашњим операцијама овакав начин ће бити опасан, са непотребним губицима, а поред тога и са мало наде на успех.

Знати употребити своје оружје, потпуно искористити његово дејство и тући непријатеља у свима ситуацијама уз наше минималне губитке је наш главни задатак.

3) И поред надмоћности, нарочито у наоружању, и даље се поједине наше јединице ограничавају само на ноћне борбе. И ово је свакако из старих навика. У ноћним борбама у партизанским акцијама имали су преимућство у следећем: *изненађење* је екоро увек било постигнуто; због непријатељске надмоћности у ватри ноћ нам је омотућила подилажење са минималним губицима; ноћ нам је омогућила појаву на бок, а редовно и у позадину непријатељског положаја. У случају успеха пораз непријатеља био је приличан, док у противном још за време ноћи морали смо се повлачити на полазне положаје. У ноћним борбама не може се ни говорити о доброј концентрацији ватре и прецизном обасипању ватром непријатељског положаја без претходне дневне припреме. У данашњим борбама, када смо непрекидно у контакту са непријатељем, могућност изненађења у ранијем смислу отпада.

4) Штабови дивизија, па чак и штабови бригада и Д^аље издају своје заповести за борбу са велике удаљености,

немајући још довољно података о непријатељу, не познајући терен и искључиво по карти. Ретко је да, и поред писмене заповести по карти, неки штаб изведе на осматрачницу потчињене штабове, да заједно размотре ситуацију, осмотре непријатељске положаје, употпуне и потпуно разјасне писмену заповест, а што је међутим неопходно.

IV

ИСКУСТВА СТЕЧЕНА У ОВИМ БОРБАМА:

1) Груписање снага треба да буде тако да одговара ситуацији момента и да маркантно изражава идеју маневра (груписањем јачих снага на предњој просторији у циљу одлучног дејства у најпогоднијем моменту).

2) Стално имати потребне резерве на местима њихове благовремене употребе, било у циљу задавања одлучног ударца, било ради парирања непријатељског маневра.

3) Виши руководиоци треба да предвиђају и своје одлуке заснивају на темељној процени ситуације, с тежњом да цело време задрже иницијативу у својим рукама.

4) У дејствима на непријатеља који се пробија комуникацијом, тежиште не треба да буде према његовом челу. Са најпотребнијим снагама задржавати чело што је могуће више искоришћавајући земљиште до максимума, а главне ударце вршити са бокова, дејствујући једновремено са што више колона. На најосетљивијем месту извршити главни напад у циљу пресецања и раздвајања непријатеља, а потом раздвојене групе почесно тући и то првенствено ону која нема ослонаца ни везе са својом главнином.

5) Сваки и најмањи успех искористити, проширујући локалне у тактичке успехе. Одлучујућу улогу имају резерве које треба брзо убацивати. Јаке непријатељске ватрене ослонце блокирати са потребним делом снага, продирући даље и ликвидирајући обиђене ослонце пристиглим јединицама из дубине.

6) У циљу брзог продирања, обиласка, обухвата и отсецања појединих ослонаца од осталог система одбране, треба смело и енергично надирати у долинама и јаругама.

7) Успех артиљериске ватре и ватре свих пратећих оруђа, пешадија мора благовремено да искористи. У том циљу узајамном садејству мора се поклонити нарочита пажња, укључујући поједине планове ватре у општи план и по времену и по проетору.

8) Општи напад ноћу има мало изгледа на успех. У нормалном ратовању обично се врши дању, сем у изузет-

ним случајевима (добро познат терен, свестране припреме извршене Дању, тачно одређени и ограничени циљеви и др.)-

9) Основни предуслов успеха јесте потпуно сигурна, трајна и непрекидна веза са свима потчињеним, вишим пгтабовима и суседима. Веза треба да буде вишеструка и свака да функционише као да је она једина. Не сме се дозволити да немање везе буде разлог испуштања јединица из руку. И претпостављени и потчињени безусловно су дужни да у најкраћем року успоставе прекинуту међусобну везу.

Недостатак средстава за везу и стручног особља треба што пре поунити непрекидним старањем свих руковођилаца.

10) Службу извиђања, осматрања и обавештавања употпунити и систематски организовати.

Сви штабови и јединице морају имати евоје извиђачке органе предвиђене формацијом и специјалним наређењима. Подела улога и задатака треба да се врши тако, да се потребни подаци сигурно прикупе и провере у одређеном року. Извиђачи требају пожртвовано и смело да извиђају, провлачећи се и у дубину непријатељског распореда. Ако се на други начин не могу прикупити подаци о непријатељу, штабови су обавезни да организују насилна извиђања. Нарочито треба поклонити пажњу хватању живих непријатељских војника, а по могућству подофицира и официра (т.зв. хватање „живог језика“).

Организацију осматрања треба извршити тако да се цело бојиште непрекидно осматра. У том циљу треба да постоји мрежа артиљериских и командних осматрачница. Штабови бригада и дивизија обавезно треба да имају по једног члана штаба на својој главној осматрачници.

Обавештајна служба треба да буде офанзивнија и систематска. Подела на рејоне, отсеке и секторе је основа ове службе. При том водити рачуна да се зоне поклапају (укрштају) на најважнијим местима, како би се добили што тачнији подаци. Примењивати уходе у свим приликама.

Узајамно обавештавање по фронту (са суседима) и дубини, одоздо навише и обратно, треба да буде обавезно. Све прикупљене податке треба одмах средити у дотичном штабу (јединици) и најбржим начином доставити вишем штабу. При томе строго водити рачуна о благовременом извештавању и наглашавању извора и сигурности добивеног податка.

Руководиоци треба да увиде значај ових служби, свесни да без њиховог правилног функционисања неће моћи донети брзу и правилну одлуку.

11) Подношење извештаја вишем штабу треба да буде редовно и безусловно онако како то буде наређено заповешћу за дотичну акцију. Без благовремених извештаја, поред најбољег залагања, виши штабови неће бити у могућности да благовремено интервенишу и испоље свој утицај на исход дотичне операције као целине.

Извештаји тр^аба да буду прецизнији, кратки и јасни и потпуно-реални. Свако дотериваше на први поглед изгледа лепо, али може имати врло штетних последица на крајњи исход борбе.

Нарочито треба бити објективан и реалан у изношењу бројних губитака непријатеља и наших јединица. Треба престати са увеличавањем, јер само реални подаци омогућују вишем руководству да донеси закључак: о борбености непријатеља, његовој тактици, елану и моралу. А то је један од елемената који се обавезно морају узети у обзир при доношењу одлука за будући рад и при давању директива и упутстава за начин вођења борбе.

12) Примена фортификације (утврђивања) мора да се убудуће спроведе обавезно. Сви руководиоци и борци треба да увиде да је то неопходно. С једне стране извршавамо задатке са најмањим жртвама, а с друге огромно отежавање покрета непријатеља. Укопати се треба како у одбрани тако и у нападу. Само¹ на тај начин можемо бити у стању да одржимо освојено земљиште. Упутства за укопавање треба да су саставни део сваке заповести свих руководиоца. Борцима треба да пређе у навик: чим стану — ма где било — одмах да се укопају. Ово нарочито важи за оне јединице које имају задатак: задржавање непријатеља у циљу стварања времена ради потпуног остварења пројектованог маневра (удара).

13) Покрети по положају не смеју се вршити дању. Уствари бојиште за непријатеља треба да буде празно. Све веће покрете вршити ноћу, а само изузетно дању и то обавезно само по унапред одређеним прикривеним правцима. Имати на уму да непријатељ будно осматра цело бојиште и сваки покрет му омогућава да открије наш распоред и место положаја. На тај начин непријатељ је у стању да са многа слабијим снагама, вешто примењујући обиласке и обухвате, добије победу.

14) Руководиоци треба да имају више иницијативе. При том свој рад прилагодити ситуацији. У крајњој линији ићи ка остварењу постављеног задатка, који се не може увек постићи непоередним дејством.

15) У случају да у једном моменту преузме непријатељ иницијативу у своје руке, треба тежити да у најкраћем

року поново му узмемо иницијативу. Потребно је предузети све да се одвикава принципа само реагирања на непријатељска дејства. Напротив, треба тежити да се нашим комбинованим дејствима избије иницијатива из руку непријатеља и натера непријатељ на дејство по принципу реагирања. Свако дејство изражено само реагирањем унапред је осуђено на сигуран неуспех.

16) При форсирању река треба тежити да се што пре избегне зависност од места прелаза. Морају се извршити све припреме за брзо и лако маневрсање пловним средствима, те да се у случају потребе може брзо променити комуникациски правац.

17) Треба спровести пуну дисциплину ватре и максималну штедњу муниције. У исто време одредити количину муниције коју јединице морају увек имати као резерву и смеју је трошити само по нарочитом одобрењу.

V

РЕЗУЛТАТИ БОРБИ

Обострани губици у људству и материјалу виде се из приложеног предлога. Непријатељски губици у људству изнети су према извештајима потчињених штабова. Међутим, ако се узме у обзир константно несразмеран однос наших и непријатељских губитака, изнете непријатељске губитке треба примити с извесном резервом.

VI

ПРИЛОЗИ:

- 1) Преглед непријатељских и наших губитака;
- 2) Скица почетног груписања обостраних снага;
- 3) Скица тока операција на Дрини.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник оперативног одељења,
потпуковник

Командант,
генерал-лајтнант

⁵ Скица се налази у архиви Војноисториског института под рег. бр. 58—2, к. 182.

Напомена: Нису урачунати губици непријатеља од наше артиљерије.

2.— Губици у материјалу:

Ч е г а	Чији губици	Заплењено	Оштећено	Уништено	Свега	Примедба
П. к. топова	наши	10	—	—	10	2 немачка и 8 руских
Бацача	непријатељски	6	—	—	6	
	наши	4	—	—	4	5 п. а.
Митраљеза	непријатељски	11	—	—	11	
	наши	12	—	—	12	
Шараца	непријатељски	8	—	—	8	
	наши	7	—	—	7	
Пушкомитра- љеза	непријатељски	10	—	—	10	
	наши	41			41	

ПРЕГЛЕД
непријатељских и наших губитака у операцијама на Дрини
у времену од 15.XI до 31.XII.1944 г.

1.—• Губици у људству:

Јединица	Чији губици	Мртвих	Рањених	Заробљених	Несталих	Свега	Примедба
17. дивизија	непријатељски	718	1265	108	–	2091	
	наши	215	737	–	43	795	
28. дивизија	непријатељски	305	10	20	–	335	
	наши	77	150	–	–	227	
14. корпус	непријатељски	1257	1500	20	–	2777	
	наши	275	700	–	300	1275	
УКУПНО	непријатељски	2280	2775	148	–	5203	
	наши	567	1587	–	343	2497	

Ч е г а	Чији губици	Заплењено	Оштећено	Уништено	Свега	Примедба
Пушака	непријатељски	367	–	–	367	
	наши	–	–	–	500	
Стројница	наши	–	–	–	91	
П. к. пушака	наши	12	–	–	12	
Мина за бацач	непријатељски	700	–	–	700	
Радио-станица	непријатељски	1	–	–	1	
Аутомобила	непријатељски	5	–	–	5	
Камиона	непријатељски	–	–	22	22	
Мотоцикла	непријатељски	1	2	–	3	
Тенкова непр.	непријатељски		1	3	4	
Кола	непријатељски	6	–	–	6	
	наши	1	–	–	1	
Коња 1	непријатељски	17		–	17	
	наши	39	–	–	39	

Начелник штаба
генерал-мајор

БР. 203

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 31 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ О ДЕЈСТВИМА ДИВИЗИЈЕ ОД 15 ДО
31 ДЕЦЕМБРА¹

ШТАБ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. број 173
31 децембра 1944 г.

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ
Оперативно одељење

Петнаестодневни извештај у времену од 15 децембра до 31
децембра 1944 год.

У току протеклих 15 дана наша дивизија је завршавала борбе на десној обали Дрине са Немцима ослободивши просторију ЈБубовија — Рогачица, а неки делови 7 и 9 бригаде прелазили су Дрину и водили борбе са групама усташа и четника око села Тегаре. После тога долази покрет и пребацивање 9 бригаде код ЈБубовије а 14 и 7 код Зворника на леву обалу Дрине и борбе са четничким групама на правцу Зворник — Тузла и спречавање спајања групе четника која се пробила на Коњух са озренском четничком групом.

Састав наше дивизије: 7, 9 и 14 бригада, артиљеријски дивизион, допунски батаљон, Штаб дивизије и приштабни делови.

Дивизија се сада налази размештена по бригадама и то: 7 бригада на просторији: Милино Село — Пурачић — Деветак, оријентисана и са обезбеђењима на правцу Тумаре — Бријесница; 9 бригада на просторији: Пољице — Прилук — Шерићи, оријентисана и са обезбеђењима на правцу Трештеница — Ораховица; 14 бригада на просторији Букиње — Смолуће, оријентисана и са обезбеђењима на правцу Грачаница — Градачац.

Све три бригаде у овначеним правцима врше даљња извештаја, и по до сада добијеним подацима, ступиле су у додир са непријатељским деловима.

¹ Оригинал, писан на манхрани, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39/1, к. 1051.

Да би успели са повлачењем главнине својих снага за Зворник и Бијељину, Немци су на положајима између ЈБубовије и Рогачице оставили јаче заштитне делове, који су им то и омогућили. Повлачење су вршили друмовима са обе стране Дрине: ЈБубовија — Зворник. При повлачењу постављали су на друмовима мине, а на неким местима рушили су и мостове. Пошто су јединице XXXVIII дивизије вршиле гоњење Немаца на левој обали Дрине, то су Немци били принуђени да брзо напусте Мали и Велики Зворник и да се повуку у правцу Бијељине, те су тако и наше јединице ушле без борбе у Мали и Вел. Зворник.

Групе четника са којима су вођене борбе на правцу Зворник — Тузла, у јачини око 4.000 људи, покушавале су да се пробију у правцу Брчког, па су спречене у том од јединица III корпуса, те су се окренуле у правцу Тузле, са намером да исту заузму, или да се даље пробијају ка северу да би се спојиле са Немцима.

Ове групе четничке су углавном србијански, црногорски и босански четници, онда недићевци и нешто љотићеваца, који су се повукли из Србије и Црне Горе. Подељени су на бригаде, крпусе и колоне. Команданти су им Кесеровић, Калабић, Јанко Маглошевић. Имају приличан број аутоматског оружја, лаких и тешких бацача. Доста су се жилаво борили и поред лошег стања и слабог морала.

По разбијању већих четничких група на просторији Прњавор — Миљановци — Чакловићи — Липовице — Дубница, успела је једна њихова група од око 2.000 да се пробије и пребаци на Мајевицу, а друга група на Коњух и даље ка Озрену.

Хронолошки преглед операција по бригадама у времену од 15—30 децембра 1944 год.

15 децембра 1944

7 бригада је по наређењу отпочела напад у 3 часа на » Немце, који су се налазили на положају: Цапарићи — с. Латковићи — с. Живковићи — Гуњац — к. 393 — к. 401 - Равно Брдо. У почетку је непријатељ давао доста јак отпор, све док су му се колоне извлачиле у правцу Љубовиј и Бајине Баште. После шест часова борбе бригада је успел да избије на друм Рогачица — Љубовија и да истим потпун овлада од Бачевца до изшад Врхпоља. Приликом избијања на друм примећене су неке групе усташа код Тегара, па су иете тучене митраљезима и бацачима и нанети су им губици.

9 бригада је у 3 часа отпочела напад на непријатељске положаје: Врач (к. 432) •— к. 540 — к. 797 (Немић Камен). У току дана успела је да [непријатеља] одбаци јужно од ЈБубовије и у саму ЈБубевију у заједници са деловима 14 бригаде.

14 бригада је отпочела напад у 3 часа на непријатељске положаје: к. 435 — к. 752 (Лазин Вис) — ГПанац — Владичица до друма Пецка — ЈБубовија, Батаљони су постепено потискивали непријатељске заштитне делове и око 16 часова ушли су без борбе у ЈБубовију и избили на друм ЈБубовија —• Зворник.

Губици непријатеља овога дана износе: 109 мртвих и више од 120 рањених Немаца, а 20 мртвих и 25 рањених усташа.

Наши губици: код 7 бригаде 7 рањених, код 9 бригаде 7 мртвих и 7 рањених а код 14 бригаде 16 мртвих и 31 рањен.

Време облачно — тихо. Штаб дивизије у Пецкој.

16 децембра 1944

7 бригада размештена је на просторији: Доње Кошље — Врхпоље — Латковићи — Озорци. Упућивала је даље извиђачке патроле ка Бајиној Башти.

Било је мало чаркања са усташама преко Дрине.

9 бригада је размештена у околини ЈБубовије са пребаченим извиђачким деловима преко Дрине за испитивање просторије Братунац — Нова Каеаба и Братунац — Сребреница. Вршено је прикупљање материјала за грађење сплавова и скела ради евентуалног пребацивања преко Дрине.

14 бригада је по наређењу Штаба дивизије променила распоред батаљона и заузела положаје: к. 435 — к. 752 — Ђермановића Гај, са два батаљона у резерви, који су остали на досадашњим просторијама.

Све три бригаде добиле су наређење од Штаба дивизије да одмах отпочну са прикупљањем материјала за израду скела и сплавова. Наређено је и пребацивање извиђачких делова на леву обалу Дрине ради испитивања правца Вошњак — Сасе — Сребреница — Братунац — Нова Касаба — Милићи — Власеница, Братунац — Дрињача и ЈБубовија —• Мали Зворник.

Време облачно и хладно. Штаб дивизије у Пецкој.

17 децембра 1944

7 бригада је по наређењу Штаба дивизије оријентисана према Рогачици са три батаљова, а са једним батаљоном

према Љубовији, јер је постојала могућност да Немци покушају опет са пробијањем од Бајине Баште ка Љубовији.

9 бригада се налазила на досздашњој просторији на одмору, сређивању и гопуни муницијом.

14 бригада је такође имала одмор и сређивање. Припреман је материјал за градњу скела и сплавова.

Дивизија је добила наређење да са једном бригадом потпомогне ликвидацију непријатељске групе на просторији Амајић — Мали Зворник, а са две бригаде да што пре изврши прелаз преко Дрине и да затвори правац Власеница — Милићи — Нова Касаба — Дрињача •— Зворник.

У вези овог наређења Штаб дивизије је издао заповест бригадама, и то: *14 бригада* одмах да изврши покрет правцем Љубовија — Мали Зворник и то дуж комуникације и са правца Цулине — Читлук, ради садејства са *45 дивизијом* на уништењу непријатељске групе на делу Амајић — Мали Зворник. *9 бригада* пребациће се на просторију Извор, ТПанац, Врбани — Рашак, Бубњава и предузеће све мере за спремање материјала за пребацивање на другу страну Дрине. *7 бригада* остаје до даљег наређења на досадашњим положајима и приступиће одмах изградњи средстава за пребацивање на леву обалу Дрине.

Време облачно и хладно. Штаб дивизије у Пецкој.

18 децембра 1944

7 бригада је на одмору, оређивању и попуни људств и оружја. Упућивала је извиђачка одељења у правцу Бајине Баште и преко Дрине код села Тегаре, као и у правцу Власеница — Сребреница.

9 бригада се овога дана пребацила на просторију Извор :— Шамац >— Врбани — Рашак — Бубњава и вршила је прикупљање потребног материјала за грађење скела, сплавова и чамаца ради пребацивања на леву обалу Дрине.

14 бригада је извршила покрет у правцу Малог Зворника са задатком гоњења непријатеља који отступа тим правцем, допрла је на просторију Цулине — Читлук са два батаљона.

Време променљиво и хладно. Штаб дивизије у Пецкој.

19 децембра 1944

7 бригада је извршила нови размештај јединица на просторији: Росуљево — Врхпоље — Љубовија ради лакше исхране. Упућена је једна чета на леву обалу Дрине ради напада на једну групу усташа и милиције код села Тегаре.

Ова чета је успела да разбије ту групу, која се разбежала у правцу Ријеке и Брезовице.

9 бригада је са досадашње просторије вршила пребацивање на другу обалу Дрине. Пребацивање су штитиле две чете на положају к. 447 — Кршић.

14 бригада је са два батаљона стигла непријатеља у повлачењу и после вођених борби успела да га протера до Сакара. Борбе се настављају.

Немци су имали преко 35 мртвих и више рањених. Један део се подавио у Дрини. Усташе су имале 4 мртва.

Наши губици: 1 рањен.

Време облачно и хладно-мразовито. Штаб дивизије у Пецкој.

20 децембра 1944

7 бригада је на досадашњој просторији имала одмор и вршила је сређивање јединица.

9 бригада је наставила са пребацивањем на другу обалу Дрине.

14 бригада је у гоњењу непријатеља допрла до Малог Зворника, те је са два батаљона ушла у Мали Зворник. Ту је добила наређење од Штаба корпуса да припреми материјал за грађење средстава за пребацивање у Вел. Зворник. Размештај бригаде овог дана је у селу Будишић — Сакар — Мали Зворник.

Непријатељ је имао око 15 мртвих (4 официра) и већи број рањених, 3 су заробљена, а заплена је: 4 луксузна аутомобила, 1 противавионски митраљез са 200 метака, 4 минобацача са 200 мина, 1 трицикл са приколицом и нешто санитетског материјала.

Наши губици: код 14 бригаде 3 рањена. Време магловито. Штаб дивизије у Пецкој.

21 децембра 1944

7 бригада је остала на досадашњој просторији, с тим што је један батаљон пребацила преко Дрине ради напада на једну усташку групу која се налазила на 15 км иза села Тегаре. Напад је извршен и та четничка група је разбијена и одбачена назад.

9 бригада код ЈБубовије наставља пребацивање својих делова преко Дрхше.

14 бригада врши пребацивање борачких делова преко Дрине код Зворника.

Штаб дивизије је, према новоствореној ситуацији и добијеним наређењима од Штаба корпуса, издао следећу

заповест бригаама: 7 бригада 22 о.м. у 7 часова да крене друмом на десној обали Дрине правцем Врхпоље — Мали Зворник и да се тамо смести на просторији Читлук — Цулине. Под команду ове бригаде улази привремено и артиљериски дивизион. 9 бригада пребациће све своје делове, сем једног дела коморе, преко Дрине на досадање место пребацивања. Остатак коморе упутити друмом за Мали Зворник. По пребацивању извршити покрет и сместити се на просторији у околину Вел. Зворника. 14 бригада сместиће се на просторији Мали Зворник и хитно организовати пребацивање за Вел. Зворник и сместити се у Зворнику и околним селима у правцу села Глумине.

Губици усташа: 7 мртвих, 12 рањених и 1 заробљен.

Наши губици: 1 рањен.

Време хладно и облачно. Штаб дивизије у Љубовићи и у покрету.

23 децембра 1944

7 бригада вршила је покрет Врхпоље — Љубовија — Цулине — Читлук.

9 бригада извршила је покрет ка Дрињачи и Зворнику са јачим обезбеђењем у претходници.

14 бригада пребацила је три батаљона преко Дрине у Зворник, ксјги су размештени у селу Јардан, Глумине и Зворник са обезбеђењем ка Тузли и Бијељини.

Време облачно и енег — мразовито. Штаб дивизије у Амајићу и у покрету.

23 децембра 1944

7 бригада извршила је покрет са просторије Читлук — Цулине до места одакле се пребацују јединице на другу обалу Дрине и пребацила је у току дана два батаљона у Зворник. Један батаљон је одмах упућен у село Глумине на положај,

9 бригада стигла на просторију села Глумине, с. Снагово, с. Каменица и Ново Село са обезбеђењима у правцу с. Матковац, Папраћа, Калабаче, Јасиковице. Извиђачки делови ове бригаде водили су борбу са четницима на просторији: Каменица — Калабаче, у засеоку Читлук (к. 370) — к. 390 и к. 480 (Јасиковићи). Борба се водила око 18 часова навече и непријатељ је одбачен даље.

14 бригада има исти размештај као и прошлог дана, само је Други батаљон смењен од 7 бригаде и повучен у резерву.

У вези добијеног наређења од Штаба корпуса и новостворене ситуације Штаб дивизије је издао бригаама заповест.² 14 бригада има са просторије Баљковица — Поточани — Крижевић — Китовница да затвори правац Осмаци — Међеја и да спречи четничкој групи да се пробије на север, као и да нападне ту групу са те стране. 7 бригада да се одмах пребаци на леву обалу Дрине и са два батаљона да се најхитније постави на просторију Глумине — Гуштери ради садејства у нападу са 14 бригадом на поменуте четничке групе на правцу к. 813. Са друга два батаљона сместиће се на просторији Грбавци — Зворник, који ће служити као резерва 9 и 14 бригади. 9 бригада ће са просторије Снагово — Каменица испитати на којој се просторији и са којом се јачином налазе четници, а после предузети све за њихово уништење. Повезати се што пре са јединицама XXXVIII дивизије, обратити нарочиту пажњу на правац Нова Касаба. Артиљериски дивизион пребациће се одмах у Зворник и према потреби ће се додати по батеријама бригаама.

Непријатељски губици: 10 мртвих и више рањених четника.

Наши губици: код 9 бригаде 1 мртав.

Време мразовито. Штаб дивизије у Зворнику.

24 децембра 1944

7 бригада је упутила једну чету ради извиђања ка Цапардима и Осмацима. Пред селом Цапарди ова чета се сукобила са једном групом четника и после два сата борбе потисла исте ка Осмацима и ту се задржала очекујући појачање. Навече су упућене још две чете тога батаљона у циљу напада на Матковац и Осмаке. У току ноћи су избиле изнад тих села и предузеле напад, али се непријатељ већ био повукао ка Тузли. Батаљон је продужио у борбеном распореду и задржао се у Вацетини и Осмацима.

9 бригада вршила је нападе на с. Матковац, с. Папраћа и с. Калабаче, а са једним батаљоном водила је борбу на руднику са једном групом четника. Успела је да поменута места очисти од четника и да их одбаци даље ка реци Дрињачи.

14 бригада упутила је један батаљон преко Зукића са северне стране да нападне на Калесију, а други батаљон преко Мемића са јужне стране да нападне поменуто село. Батаљони су брзим покретом избиле у Калесију, во четници су се већ били повукли. Они су се ту задржали и упутили извиђачке патроле у правцу Тузле. Трећи батаљон је

³ Овај документ није пронађен.

из Крижевића упућен преко Булатоваца на Осмаке, али је у путу добио обавештења да је то место заузето од наших јединица те се задржао у Мемићима. Четврти батаљон је добио наређење да изврши напад на с. Прњавор уз садејство прва два батаљона.

Укупни непријатељски губици: 25 мртвих, 48 рањених и два заробљена четника.

Наши губици: 3 мртва и 8 рањених.

Време ведро и мразовито. Штаб дивизије у Зворнику.

25 децембра 1944

7 бригада није имала већих акција, јер су се четничке групе испред ове брзо повлачиле тако да их иста није успела да достигне. Распоредила се на просторији Маријаново Брдо — Цапарди — Осмаци. Један батаљон у селу Јардан, а један у Зворнику.

9 бригада је припремила и извршила напад на неке мање четничке групе, које су се задржавале по селима: Калабаче, Шековићи, Папраћа, Браинци, Матковац и Михаиловићи. Те четничке групе су се брзо повлачиле на појаву наших јединица не дајући скоро никакав отпор. Није примећено да је непријатељ имао губитака.

14 бригада је са два батаљона преко Калесије допрла до Прњавора из кога су се четници раније повукли. По добијеним обавештењима да се неке непријатељске групе налазе у с. Рајинци, Миљановци, Липовица и Шурјак, предузела је одмах да се концентричним нападом са два батаљона четници потерају. Четврти батаљон преко Кисељака нападаће на Лршовицу, а Први батаљон из Калесије преко Прњавора да напада на Рајинце.

Време ведро и мразовито. Штаб дивизије у Зворнику.

26 децембра 1944.

7 бригада пребацила се на просторију Осмаци — Вацетина — Подборогово. Није водила борбе, јер су се четници раније повлачили.

9 бригада је водила борбу са разбијеним четничким групама, јачине око 150, на левој обали Дрињаче, на просторији између Коријена — Богољева,³ Калабаче и Папраће. Борба се водила до пред ноћ. Ова група четника је потпуно разбијена и распрштала се Ша све стране.

14 бригада је у садејству са *7 бригадом* наставила нападе у току ноћи 25—26 на четничке групе на сектору Бу-

³ Није нађено на карти Зворник 1:100.000.

ковије — Сухопоље — Сврачић и даље ка Чакловићима. Четврти батаљон је потерао четнике из Липовице и у садејству са 18 бригадом XXXVIII дивизије продужио притисак на Бабину Луку. Трећи батаљон је очистио Сухопоље и продужио напад на Вуковије, док су Први и Други батаљон вршили напад на веће групе четника у Сврачићу. Борба и даље траје.

Укупни губици четника износе: 50 мртвих, више рањених и 13 заробљених.

Наши губици: 7 рањених код 14 бригаде.

Време ведро — мразовито. Штаб дивизије у Зворнику.

27 децембра 1944

7 бригада је са једним батаљоном нападала Јегинов Луг, а са другим батаљоном на Вуксвије. Веза између овога батаљона и 14 бригаде није била довољно чврста, те су четници успели да се пробију на овом месту у правцу Вуковије, Тадићи, Прњавор, Калесија, Ристићи. Ову групу четника гонио је Трећи батаљон, али није успео да јој спречи отступницу.

9 бригада је продужила борбе са мањим групама четника на левој обали Дрињаче, а затим је предузела покрет на просторију Лукавица.

14 бригада је имала следећи распоред у нападу: Први батаљон је нападао преко Липовице на Симин Хан и потерао непријатеља из истог места. Други батаљон је преко Сврачића потерао непријатеља и стигао до Чакловића. Овим ма/невром непријатељ је преечен на два дела, тако да је један део отступио на Мајевицу, а други део ка Коњуху. Четврти батаљон је нападао преко Бабине Луке и Пожарнице и садејствовао са другим батаљоном. Трећи батаљон је преко Прњавора и Вуковија гонио непријатеља и успео да га разбије и натера у бекство преко Дубраве и Долнице. Непријатељ је успео да се извуче захваљујући томе што јединице 7 бригаде нису на време запоселе одређене положаје, те су четници то искористили и успели да се повуку ка Мајевици. Такође јединице 38 дивизије оставиле су извесну празнину у распореду, те је и друга група четалика успела да се извуче за Коњух.

Четници су имали следеће губитке: 126 мртвих, преко 130 рањених и 175 заробљених. Међу убијеним налази се већи број официра и подофицира, а међу заробљенима један капетан и 3 поручника. Међу рањеницима налази се командант Опленачког корпуса Негован Арсенијевић, кога су четници одиели на коњу.

Заплењено је: 100 пушака, 4 митраљеза, 2 пушкомитраљеза, 4 машингевера, 80 товарних коња и нешто санитетског материјала.

Наши губици: 11 мртвих, 24 рањена и 3 нестала.

Време (мразовито. Штаб дивизије у Зворнику.

28 децембра 1944

7 бригада је извршила концентрацију батаљона и вршила претрес са више јачих патрола просторије на којој се до сада налазила. Један батаљон је упућен у насилно извиђање и чишћење просторије Миљановци — Дубница — Јајићи — Мфеђа — Мус. Незук — Баљковица.

9 бригада се налазила у покрету ка новој просторији Тупковић — Лукавица.

14 бригада је извршила покрет за с. Живинице, извршила напад на групу четника, који су одбацили били 17 бригаду 38 дивизије. Успела је да ту групу потуче и разбије. Тада је извршила размештај батаљона у Чакловиће — Живинице и Сухопоље.

Време суво и мразовито. Штаб дивизије у покрету ка Тузли.

29 децембра 1944

• 7 бригада извршила је по наређењу покрет са просторије Миљановци — Сухопоље на просторију с. Деветак — Милино Село — Пурачић. По доласку једног батаљона у близину Милршог Села добијен је извештај да се непријатељ у јачини од 500 налази у истом. Тај батаљон извршио је напад на ту четничку групу, која се разбежала у паничном бекству, тако да је сваки контакт с њом изгубљен.

9 бригада стигла на одређену просторију и поставила се у селу Пољице и Прилук са обезбеђењима према Ораховици и Трештеници. Батаљони у резерви смештени су у селу Шерићи и Љубаче. Акција није било.

14 бригада је са досадашње просторије упућена на просторију Букиње — Смолуће да се тамо оријентише на правцу Грачаница — Градачац.

Непријатељски губици овог дана у борби са 7 бригадом нису нам још познати.

Наши губици: 2 рањена код 7 бригаде.

Време мразовито. Штаб дивизије у покрету ка Тузли.

30 децембра 1944

7 бригада је водила борбу са четничким групама на просторији Сижје — Катанићи — Комари — Ступари

Кртова. У нападу је успела да потпуно разбије ову групу четника, који су у паничном бекству оставили шињеле, оружје, муницију, па чак и шајкаче. Извиђачке групе ове бригаде на све стране су се разишле ради хватања разбијених група четника. После борбе бригада се разместила у селима: Деветак — Сижје — Кртова — Милино Село — Катанићи, са оријентацијом ка Озрену. Штаб бригаде и један батаљон налазили се у варошици Пурачић.

9 бригада извршила је покрет и разместила се на просторији Башиговци — Лукавица — Тупковић — Грачаница контролишући правце према Ступарима — Шековићима и Вацетини.

14 бригада извршила је покрет и разместила се са два батаљона на просторији Таурђевица са задатком испитивања правца према Ступарима и према Репнику, а са друга два батаљона размештена је на просторији Тузла — Букиње.

Непријатељски губици у борби са 7 бригадом износе: 17 мртвих, 25 рањених и 5 заробљених. Заплењено је: 10 коња, неколико шињела, неколико пари цокула и остале ратне спреме.

Наши губици код 7 бригаде износе: 4 рањена; од којих један теже.

Време мразовито и снег. Штаб дивизије у Тузли.

Укупни губици Немаца у борбама око Љубовије износе: 159 мртвих, од којих 4 официра, преко 200 рањених и 3 заробљена.

Усташе су у борбама са нашим јединицама имале укупно 31 мртвог, 37 рањених и 1 заробљеног.

Укупни губици четника износе: 128 мртвих, преко 200 рањених и 195 заробљених.

Заплењено је од Немаца и од четника следеће: 1 противавионски митраљез, 4 минобацача са 200 мина, 4 луксузна аутомобила, 1 трицикл, 100 пушака, 4 холандска митраљеза, 2 пушкомитраљеза, 4 машингевера, 90 товарних коња, више санитетског материјала и остале ратне спреме.

Укупни наши губици у свим овим борбама износе: 38 мртвих, 93 рањена и 3 нестала.

У свим овим борбама нарочито се истакла 14 бригада, која је Немцима, а још више четницима задала велике ударце и нанела велике губитке. Њен рад запажен је и од стране Штаба III корпуса. Такође у борбама са Немцима истакли су се 2 и 4 батаљон 7 бригаде, док је 1 батаљон 7 бригаде потпуно подбацио.

ЗАКЉУЧАК

Ако погледамо на борбе које је водила ова дивизија за протеклих 15 дана, видећемо да се борбена способност исте појачала а ниже командно особље је стекло више искуства у фронталним борбама, те и успех није изостао. Истина, било је омадпки и пропуштених ситуација, али свакак маше него што је то раније било.

И поред сталних борби и већих покрета, великог прилива мобилисаног људства, слабог одела и обуће, а чеот пута и врло елабе исхране, морал код људства је задовољавајући. Дезертера има све мање, а нарочито у задше време се тај број смањио, јер су бригаде вешто одела и обућ добиле са којим се оно најнужније подмирило.

Што се тиче наоружања дивизија је углавном подмирена, сем неких недостатака који се виде из прегледа оружја и муниције као и из приложеног требовања.⁴

Снабдевање са храном, људском и сточном, и-остали[^] потребама ваших јединица је доста слабо, јер су се комористих врло споро¹ пребацивале преко Дрине, те су у великом закашњењу. Надаље, пасивност овога краја, слаба комуникативност, а опет велика удаљеност од Србије, потенцира тешкоће око снабдевања, те нам то претставља једна¹, од највећих проблема. Наррчито ће то снабдевање бити отежано ако западну велики снегови, што је нормално за ове крајеве и ово годишње доба. Потреба за набавком већег броја саона намеће се као први проблем, који би требало, уз помоћ Штаба корпуса, што пре решити.

Стање здравља код људетва је задовољавајуће обзиром на напоре као и услове под којима људство¹ живи. У том погледу чини се све од стране руководства, да би се људство што више оспособило за борбу и одржавалз¹ у добром здравл¹СТВеном стању.

Рад на војничком и политичком пољу отежан је услед сталних борби и покрета, али ипак се све руководство стара, уз велике напоре, да се бар оно најнужније посвршава.

Код допувских батаљона по бригадама, као и код дивизиског допунског батаљона, војничка обука и политички часови одржавају се редовно и по створеном плану.

Рад подофицирске школе је такође уелед честих покрета нешто засстао, али се наставници труде да надокнаде изгубљено време. Рок трајања школе је продужен да би се могло надокнадити оно што је изгубљено.

⁴ Редакција није пронашла ове документе.

Обавепггајна служба се све виши развија, али се осећа још увек да већи број нижих об. органа није спреман и способан за ту службу. Врши се чешће мењање тих органа ради што бољег избора, не би ли се створио што бољи об. кадар.

Интендантура нам још увек рамље и доста се тешко сналази на овом терену. Наредили смо да се радионице из Београда пребаце у Тузлу где би организовали наставак израде одела и обуће тако да у што скорије време подмиримо најнужније потребе бригаде у одећи и обући.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Војо Поповић

(М. П.)

Командант
п.пуковник,
Мил. Ивановић

Начелник штаба
мајор,
Новак Кнежевић

БР. 204

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ДРУГЕ ПРОЛЕ-
ТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 11 НОВЕМБРА ДО 31 ДЕЦЕМБРА
1944 ГОДИНЕ¹**

11 новембар 1944 год.

Снаге непријатеља —• дјелови од три дивизије, јачина: 15.000—20.000 вој. на истим положајима као 9 текућег мј.² Непријатељ укопан, испред ровова постављене жичане пре- преке. Располаже са 5—6 тенкова, неколико батерија то- пова и већим бројем бацача. Наше снаге на истим положа- јима као 9 т.мј.

У току овога дана борба није вођена. Непријатељ. артиљерија била активна.

У току ноћи непријатељ слао групе за узнемиравање. Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/2, к. 735.

² Види том I, кн>. 14, док. бр. 200.

12 новембар 1944 год.

Снаге и распоред непријатеља као 11 т. мј. Наапе снаге такође. Непријатељ се ограничио на повремено дејство артиљерије, изузев сектора 4 бриг. гдје је уз пратњу 1 тенка покушао да нападне. Наши борци припустили су близу непр. и јаком ватром повратили га на полазне положаје.

Јединице Црвене армије на сектору с. Врба — Чукојевац. За еве вријеме од 17 прошлог мјесеца јаком артиљерском ватром туку непријатељске положаје и садејствују нашим јединицама у нападу, односно у одбрани.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

13 новембар 1944 год.

Непријатељ са истим снагама као и 9 ов. мј. Распоред наших јединица исти. Јединице Црвене армије у јачини једног пука пјешадије и неколико батерија артиљерије и минобацача на линији: Врба — Чукојевац.

Око 10 часова, једна непријатељска група, око 60 људи, вршила је узнемиравање. Непријатељ се повукао у паничном бјекству. Непријатељска артиљерија тукла наше положаје повремено. Совјетска артиљерија такође повремено тукла непр. положаје. Непријатељски губици у току овога дана су: 9 погинулих и око 15 рањених. Сопствени губици: 1 погинуо и 4 рањева.

На сектор 3 српске бриг. стигла је XVIII српска бриг. ради смјене 3 српске бригаде.

У току ноћи 18 српска бриг. примила положаје од 3 српске бригаде.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

14 новембар 1944 год.

На положајима без промјена. И совјетска и непријатељска артиљерија тукле повремено.

3 српска бригада извршила марш и размјестила се на простору: Трстеник — с. Дубље — с. Штулац — с. Оџаци ради одмора.

15 новембар 1944 год.

На положајима без промјене.

У току ноћи 14/15 око 19 час. непр. је вршио напад на сектор 4 прол. бриг. Овај напад је био демонстративног карактера и извођен са мањим групама добро снабђеним аутомат. оруђима. Пред зору се непријатељ повукао на полазне положаје. Непријатељски губици нијесу утврђени. Сопствених губитака није било.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

16 новембар 1944 год.

Непријатељ — њемачке јединице састављене од: Њемаца, Пољака, Чехословака и Румуна у јачини од 15.000 бораца са неколико тенкова и 4—5 батерија артиљерије — утврђен на линији: Манастир Жича — Крушевица (230) — Шумари — Брђанија — Заклопача — с. Врба — с. Витановац — Шумарице (314) — Чемерница (487) — В. Бсрча.

Наша дивизија на линији и то: два бат. 6 српске бригаде: Змајевац (331, 335, 349) — Ћава (550) — Берановац (309) — к. 242; 4 прол. бригада на линији и то: Јасик (253) — Врпска Глава (357) — с. Врба; 3 српска бриг. размјештена на просторији и то: Трстеник — Озаци — Дубље — Штулац, ради одмора и сређивања јединица.

Јединице Црвене армије — пук пјешадије и неколико батерија тешког оруђа — на линији: с. Врба — с. Витановац.

На сектору 4 прол. бриг. вођена борба од јутра до 10 часова. У овим борбама непр. је имао око 40 мртвих и око 50 рањених. Сопствени губици: 2 рањена друга.

Око 19.30 часова непријатељ у јачини око 200 војника вршио притисак на сектор батаљона 6 бриг. Послије двочасовне жестоке борбе непр. одбачен на полазне положаје. Сопствених губитака није било. Непријатељеки губици неутврђени.

Непријатељска артиљерија повремено дејствовала на наше положаје. Совјетска артиљерија тукла непријатељ. положаје и потпомагала наше јединице за вријеме борбе са непријатељем.

Штаб дивизије: Врњачка Бања.

17 новембар 1944 год.

Положаји и снаге непријатељске као и 16 т. мј. У току ноћи 16/17 два батаљона 6 српске бриг. са сектора: Крушевац — Трстеник — Вр. Бања уведена су на положаје, а два бат. 4 прол. бригаде повучена на одмор и сређивање. 6 српска бригада прихватила положај на линији: с. Драгосињци — с. Метикоши — Змајевац — с. Каменица, а 4 прол. бригада са три батаљона на линији: Врба — Врпска Глава (357) — к. 279. Два батаљона повучена на одмор у с. Врбу и с. Вукушицу.

У току овога дана борбе нису вођене. Непријатељска и наша (совјетска) артиљерија дејствовале.

Штаб дивизије: Врњачка Бања.

18 новембар 1944 год.

Положаји и снаге непријатеља као и 16 т.мј. Наше јединице на истим положајима као 17 т.мј.

У току овога дана борба није вођена. Артиљерија дејствовала обострано.

Штаб дивизије: Врњачка Бања.

19 новембар 1944 год.

1. — Непријатељ је држао положаје: Врба — Ратина — Рибница и контролисао је долину р. Ибра, као и комуникацију Краљево — Рашка. Састав непријатеља Њемци, јачина промјенљива.

Непријатељ у току дана није испољио никакве офанзивне намјере, изузев што је непријатељска артиљерија тукла прецизно наше положаје. Главни циљ непријатеља, цијенећи по његовом дејству, био је задржати положаје на којима се је налазио и на тај начин да онемогући нашим снагама што! ближе примицаше Краљеву.

2. — Распоред наших снага био је сљедећи и то: 4 пролетерска бригада држала је положаје лијево од комуникације Врба — Краљево па закључно са р. Рибницом; 6 српска држала је положаје лијево од 4 прол. косама до изнад Матарушке Бање; 3 српска бригада налазила се је на просторији Озаци — Штулац — Дубље — Трстеник и у исто вријеме била је стр. резерва дивизије. Десно од 4 бригаде налазили су се Руси, а лијево од 6 бр. налазили су се дијелови XXV дивизије, који су вршили притисак према Ушћу.

У току дана наше јединице вршиле су јак притисак на непријатеља, у смислу прогоњења и овлађивања његовим положајима. Мјестимично и повремено имали смо успјеха, али непријатељ је предузимао јаке контранападе, које смо са успјехом издржавали и на вријеме осујетили сваки њихов покушај.

3. — Непријатељски губици нијесу у потпуности познати, цијенимо до 30 мртвих да је било. Сопствени губици: 7 рањених.

4. — Непријатељска авијација била је неактивна; вријеме је било промјенљиво.

5. — Штаб дивизије налазио се је у Врњачкој Бањи.

20 новембра 1944 г.

1. — Непријатељ је у истом распореду, саставу и јачини држао раније положаје. Дејство артиљерије било је врло јако. Непријатељ је покушавао у више махова да направи продор у нашим положајима, што му је било безуспјешно.

2. — Распоред наших снага је исти као у току 19 ов.мј. Наше наступање било је и даље исто, и у том смјеру вр-

шене су припреме и покушаји, који се нијесу могли остварити, зато што је непријатељ био постављен по дубини, као и нкто је био поставио мине испред положаја, које су нам увелико онемогућавале успјешно дејство пјешадије.

3. — Непријатељ је имао 20 мртвих и већи број рањених. Сопствени губици: 4 рањена.

4. — Непријатељска авијација није била активна; вријеме је било промјенљиво.

5. — Штаб дивизије налазио се је у Врњачкој Бањи.

21 новембра 1944 г.

1. — У току дана непријатељ је добио појачање на досадашњим положајима. Састав и распоред непријатељских снага и даље је остао исти.

2. — Наше снаге у ранијем опсегу и јачини задржале су се на ранијим положајима.

3. — Непријатељ је у току дана тежио да иронгири одбранбени појас и да на тај начин онемогући правилно напредовање наших снага. Сви непријатељски напади остали су без успјеха, јер су их наши дијелови на појединим секторима на вријеме одбацивали.

Рад наших извиђачких дијелова био је врло-активан, те смо на вријеме били обавијештени о свим промјенама које су се код непријатеља догађале.

4. — Непријатељ је имао 12 мртвих и већи број рањених. Сопствени губици: 3 рањена.

5. — Авијације није било; вријеме промјенљиво.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Врњачкој Бањи.

22 новембра 1944 г.

1. — Непријатељ је држао положаје и то: Врбу — Ратину — Рибницу, као и што је контролисао и долину Ибра узводно, при том вршећи транспорт трупа од Рашке према Краљеву. Појас око комуникације одбранбени био је добро утврдио и добро осигурао аутоматским оруђима.

2. — Наши положаји били су сљедећи и то: 4 прол. држала је положаје лијево од комуникације Врба — Краљево па све до р. Рибнице; 6 српска извршила је помијерање у лијево до на просторизу Замчање — Добре Стране; дочим је 3 српска бригада добила наређење за покрет и исти извршила до на просторију Грачац — Вукушица.

3. — Непријатељ је предузимао неколико пута испад према нашим положајима, али сваки пут је био на вријеме одбачен. Артиљерија непријатеља била је врло активна. Непријатељ је био ријешен чврсто држати положаје и ометати сваки наш покушај у њиховом правцу.

Наша 6 бригада у току дана била је успјела да укочи рад непријатеља моторизацијом, долином Ибарске клисуре, држећи непријатеља под ватром.

4. — Непријатељ је у току дана имао 26 мртвих војника и више рањених. Сопствени губици: 1 мртав и 5 рањених.

5. — Веза између наших бригада била је чврста, као и са Русима десно, и лијево са XXV дивизијом.

6. — Вријеме је било промјенљиво; авијације није било.

7. — Штаб дивизије налазио се је у В. [рњачкој] Бањи.

23 новембар 1944 г.

1. — Непријатељ се је и даље задржао на истим положајима, у истој јачини, саставу и распореду. Намјере непријатеља су биле као и претходног дана. С времена на вријеме, у току дана, непријатељ је тукао наше полсјаје и пратио испаде мањег и локалног карактера.

2. — Наша 4 и 6 бригада и даље су се налазиле на ранијим положајима, дочим 3 српска бригада вршила је покрет у правцу Матаруга са задатком форсирања р. Ибра. Иста се је на свом правцу сукобила са непријатељем још на источним косама од Матаруга. У брзом продору успјела је протјерати непријатеља, наносећи му велике губитке, и у исто вријеме са два батаљона прешла је Ибар и поставила се изнад с. Рађевића.³

3. — Непријатељ је имао 57 мртвих и већи број рањених. Уништили смо 8 камиона и 3 моторцикла. Сопствени губици: 4 рањена друга.

4. — "Дејство лијево и десно од наших" положаја било је прилично ефикасно, што се испољило у успјешном дејству нашег центра.

5. — Авијације није било; вријеме је било промјенљиво.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Врњачкој Бањи.

24 новембра 1944 г.

1. — Непријатељ се је и даље задржао на истим положајима, у истом саставу и распореду. Јачина непријатеља на овом сектору била је појачана знатно. Нарочито јако дејство непријатеља било је на наша два батаљона која су била прешла р. Ибар. Комуницирање пругом Краљево — Рашка било је онемогућено услијед јаког притиска наших Јединица.

³ Вероватно Рођевићи.

2. — Наша 4 и 6 бригада и даље су се задржале на истим положајима, с тим што су вршиле јак притисак на својим правцима. 6 српска успјела је да избије на комуникацију Краљево — Рашка и да тиме онемогући непријатеља у извођењу даљег извлачења. Непријатељ је јаким снагама вршио продор у смислу чишћења група и тек у ноћи успио је са моторизацијом да продре у правцу његове главнине.

3. — У овој борби непријатељ је имао 200 мртвих, број рањених је пребацио број мртвих. "Уништили смо 2 тенка, 10 камиона, 2 луксузна аутомобила, 6 моторцикла, заплијенили смо 2 брза „шарца“, 8 пушака и 5.000 метака. Сопствени губици: 11 мртвих и 31 рањен. Заробили смо 23 непријатељска војника.

4. — 3 српска бригада и даље је надирала на свом правцу, у смислу форсирања Ибра и спајања читаве бригаде.

5. — (Авијације није било, вријеме је било кишовито.

6. — Штаб дивизије и даље се валазио у Врњачкој Бањи, чврсто одржавајући везу са својим снагама и координирајући рад са сусједним јединицама.

25 новембра 1944 г.

1. — Непријатељ се је и даље задржао на досадашњим положајима, у истом распореду, саставу и јачини. Поред ранијих тежњи непријатељ је покушао да одбаци наше снаге са појединих досадашњих тачака, што му свакако није успијевало.

2. — Наша 4 и 6 бригада задржале су се на досадашњим положајима, гдје су вршиле јак притисак на непријатеља. 3 српска бригада водила је борбу са непријатељем, који је био успио једном ја^чом групом да се истури до Жиче. Даље, водили су борбу на сектору Прогорелица — Богutowaц — Дебело Брдо, и иста је успјела да протјера непријатеља са ових положаја и да истима овлада. Наше намјере и даље су биле да непријатељу онемогућимо несметано извлачење из Ибарске долине, као и из Краљева и у исто вријеме главни циљ био је да овладамо Краљевом.

3. — Авијације није било; вријеме је било кишовито.

4. — Непријатељ је имао 105 мртвих и више рањених. Сопствени губици: 3 мртва и 11 рањених.

5. — Штаб дивизије налазио се је у Врњачкој Бањи, регулишући и даље правилно садејство са сусједним јединицама и на вријеме је вршио интервенцију код појединих наших дијелова.

26 новембра 1944

1. — Непријатељ је појачао положаје према нама и задржао се је и даље на линији: Врба — Шумари •— Метикоши — Рибница —• долином Ибра према Рашкој. Ово појачање вршио је у смислу што ефикаснијег извлачења својих снага са овог сектора. У току дана вршио је јаке нападе према нама, али су исти на вријеме сваки пут били осујећени. Такође је непријатељска артиљерија била појачала своју дјелатност на свим правцима нашег евентуалног наступања.

2. — Ми смо се са 4 бригадом налазили на међупростору десно искључно комуникација Врба — Краљево, даље преко Метикоша и све до закључно са р. Рибницом. Трећа бригада налазила се је и даље на просторији Жича •— Матаруге — Прогорелица. 6 српска налазила се је на међупростору Замчање — Добре Стране. Све бригаде су на својим правцима биле врло активне, тежећи при том да што јаче притискују непријатеља и на тај начин да га што боље ометају у његовом даљем покрету и раду.

3. — Непријатељ је имао 47 мртвих и већи број рањених. Сопствени губици изнесу 2 мртва и 11 рањених.

4. — Непријатељска авијација није била активна; вријеме је било кишовито.

5. — Штаб дивизије налазио се је у Врњачкој Бањи.

27 новембра 1944 год.

1. — Непријатељ у истом саставу, јачини и распореду и даље се је задржао на истим положајима. У току читавог дана артиљерија непријатељска била је активна, повезана са рајдом пјешадије. Но у току овог дана видно се је ојетила намјера непријатеља за извлачење.

2. — Све наше снаге и даље су остале на положају на којему су биле и претходног дана. Главни наш задатак био је и даље да непријатеља уништимо, и да у исто вријеме овладамо Краљевом; у том смислу на читавом фронту у току ноћи прешли смо у напад.

3. — Непријатељ је имао 70 мртвих и већи број рањеника. Сопствени губици износе 6 рањених другова.

4. — Авијација непријатеља била је неактивна; вријеме је било кишовито.

5. — Штаб дивизије налазио се је и даље у Врњачкој Бањи.

28 новембра 1944 год.

1. — Непријатељ у истом саставу и јачини почео је још у току ноћи да се повлачи, под ударцима наших снага, на правцу Краљева.

2. — Све наше бригаде напредовале су на својим правцима, наравно уз јачу борбу. Тако 4 прол. бригада напредовала је у правцу Краљева дуж комуникације Врба — Краљево. Непријатељ је на овом правцу био приморан под борбом да отступа, рушећи при том све мостове и минирајући пут, што је у знатној мјери отежавало наше брзо напредовање. У току дана 4 бригада је прегазила Ибар и повела борбу за Краљево, које је у току ноћи и ослободила, протјеравши непријатеља према Чачку. 3 српска бригада вршила је напад на непријатеља од Прогорелице и ликвидирала је ж. стан. Матаруге и одатле наставила чишћење комуникације према Краљеву, а једном колоном избила на Самаилу у циљу пресијецања отступнице непријатељу од Краљева. 6 српска бригада вршила је притисак на овом правцу и успјела је у ноћи да изврши форсирање ријеке Ибра. Борба је била јака и жилава, али и поред највећих тешкоћа и отпора који је смртно рањени непријатељ давао успјели смо да овладамо Краљевом и да непријатеља потпуно протјерамо.

3. — У овој борби непријатељ је имао више од 200 мртвих, број рањених није познат. Уништили смо у овим борбама око 600 вагона и 250 возила разних врста. Заплијенили смо 7 топова, а 4 уништили, 15 п. митраљеза, 200 пушака, 2 камиона и више друге ратне спреме. Сопствени губици: 3 мртва и 15 рањених.

4. — Авијације није било; вријеме је бшго кишовито.

5. — Штаб дивизије је био у Рибници, тј. на положају, дајући потребне инструкције за даљи рад.

29 новембра 1944

1. — Непријатељски дијелови, који су давали отступницу главнини, отступили су у правцу Чачка.

2. — На'ша 3 и 6 бригада напредовале су у правцу Чачка и то 3 бригада имала је дуж комуникације Краљево — Чачак, лијево од ње кретала се је 6 бригада, која је одржавала везу са XXV дивизијом. До јачих борби није дошло.

3. — Непријатељ је имао 7 мртвих и више рањених, сопствених губитака није било.

4. — Авијације није било; вријеме облачно.

5. — Штаб дивизије налазио се је у Краљеву, гдје се је налазила и 4 пролетерска бригада, са задатком чишћења и успостављања реда у истом.

30 новембра 1944 год.

1. — Непријатељ је држао положаје; Заблаће — Јежевица — Виљуша. На овим положајима налазили су се

Њемци, чију јачину нијесмо могли утврдити. Десно од њих налазили су се четници. Непријатељ је имао намјеру да задржи наше снаге и да им онемогући заузимање Чачка.

2. — Наша 3 и 6 бригада и даље су напредсвале правцем којим су биле пошле претходног дана и у току борбе успјеле су да протјерају непријатеља са горе наведених положаја. Четничке банде су потпуно растјеране.

3. — Непријатељ је *ум&o* у овим борбама више од 20 мртвих, као¹ и знатан број рањених. Сопствених губитака није било.

4. — Непријатељска авијација била је неактивна. Вријеме је било промјенљиво.

5. — Штаб дивизије налазио се је у Краљеву, гдје је била и 4 пролетерска бригада, са ранијим задатком.

1 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ је држао положаје десном обалом р. Мораве, даље лијевом обалом Жежевичке ријеке, Придворичка р., к. 262, к. 304, к. 361, Чукара (к.418), к. 383, к. 409 и даље на к. 290. Јачина непријатеља износила је једну дивизију која је дјелимично држала положаје. Главни циљ непријатељу био је да онемогући напредовање наших снага; у смислу заузимања Чачка. Непријатељ је још од зоре предузимао нападе са поменутих положаја стварајући на тај начин времена његовој главнини за извлачење и евакуацију. Но, сви непријатељски напади били су на вријеме осујећени. Непријатељска артиљерија била је врло активна преко читавог дана.

2. — Наше јединице налазиле су се ца положајима и то: 3 српска бригада држала је положаје почев од десне обале р. Мораве па даље десном обалом Жежевичке ријеке, гдје је била повезана са 6 бригадом, која је посјела положаје: к. 414, западно од Чукаре (к. 418), к. 315, к. 331, Трнавачко гробље и даље ка Виљуши. 4 пролетерска бригада налазила се је на проеторији Краљева и околине, са задатком успоставе реда у граду и хватања појединих непријатељеки расположених елемената.

Наше јединице које су биле на положају водиле су преко читавог дана јаку борбу, успијевајући успјешно да одбију све непријатељске нападе.

3. — Авијације непријатељске није било. Вријеме је било кишовито.

4. — Непријатељ је имао 89 мртвих и више рањених. Сспствени губици: 4 мртва и 24 рањена.

5. — Штаб дивизије налазио се је у Краљеву.

2 децембра 1944 године

1. —• Непријатељ се је задржао на ранијим положајима у истом саставу, јачини и распореду. Намјере непријатеља биле су и даље да задржи наше јединице у њиховом напредовању према Чачку.

2. — Наша 3 и 6 бригада и даље су се налазиле на јучерашњим положајима, тежећи при том да непријатеља одбаце и протјерају и на тај начин да ослободе Краљево. Наша 3 бригада још изјутра напала је непријатеља и послије дуже и теже борбе успјела је истога протјерати са положаја Заблаће •— Жежевица, који се је зауставио на његовим прихватним положајима на лијевој обали ријеке Атенице, посједајући к. 296, одакле је давао жилав отпор. У ноћи 2/3, односно по паду мрака, 3 српска и 6 српека бригада напале су непријатеља, који се био утврдио источно и јужно од града. Брзим маневром, обухватима и упадом у сами град, наше јединице су послије подуже борбе успјеле да ликвидирају непријатеља и да на тај начин очисте град и непријатеља натјерају у повлачење према Пожеги. Непријатељ при повлачењу рушио је све објекте који би могли евентуално добро да послуже нашим снагама. Така је порушио већи број мостова и пропуста, међу којима и мост на Морави који спаја Чачак и ЈБубић.

Наша 4 пролетерска бригада налазила се је на просторији Краљева и околине са задатком успоставе реда и уређења јединице.

3. —• У овим борбама непријатељ је имао 83 мртва и већи број рањених. Заплијенили смо 2 (два) тешка бацача са доста граната, 2 (два) „шарца“, један телефонски апарат, нешто пушака и муниције, 9 (девет) мотоцикла, којима треба извјесна поправка. Уништили смо већи број возила и жељ. вагона, као и много друге ратне спреме.

Сопетвени губици: 9 мртвих и 33 рањена. Оружје је све исправно.

4. — Лијево од нас дејствовала је XXV Н.О. дивизија, која је била под командом овог штаба. Десно од нас није смо имали везу са нашим снагама.

5. —• Непријатељска авијација била је неактивна, вријеме је било кишовито и облачно.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Краљеву, будно пратећи ток операција, и на вријеме је и правилно доноео одлуке.

3 децембар 1944 год.

1. — Непријатељ који је бранио Чачак, под јаким притиском наших снага, био је приморан да се повлачи у правцу Пожеге.

Састав непријатеља, као и јачина били су исти, то јест Њемци у јачини једне дивизије, зване „Скендербет“. Морал непријатеља био је врло слаб. Непријатељу је био главни циљ да се извуче.

2. — Послије заузимања Чачка наша 6 бригада наставила са гоњењем непријатеља, са којим је ступила у јачу борбу на линији Риђаге •— Паковраће — Марковица. На овој линији послије подуже борбе непријатељ је био разбијен и натјеран на повлачење у правцу Пожеге.

Наша 3 бригада задржала се је на просторији Чачка Л околине истог. Задатак 3 [бригаде] био је да успостави ред у граду и околини, као и да пронађе сумњиве и нама непријатељске елементе. 4 пролетерска бригада и даље се је налазила на досадашњој просторији са истим задатком.

3. — Лијево од наших снага налазила се је XXV Н.О. дивизија, која је била под командом овог штаба.

Непријатељ је имао 27 мртвих и већи број рањених. Сопствени губици: 1 рањен. .

5. — Непријатељска авијација била је неактивна; вријеме је било промјенљиво.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Краљеву.

4 децембар 1944 год.

1. — У повлачењу према Пожеги непријатељ је посјео положаје у смислу активне одбране Пожеге и Ужица. Јачина непријатеља на сектору Пожега'—Ужице износи једну дивизију, која већ дуже времена води борбу са нашим јединицама. Дивизија „Скендербет“ је измрцварена и није на висини војске која има задатак да брани упорно положаје посједнуте. Поред ове дивизије, има и један пјешадиски пук. Састав непријатеља су Њемци, са извјесним примјесима војске из окупираних земаља. Дивизија „Скендербет“ у свом саставу има и одговарајући број артиљерије, као и моторизације. Непријатељ има намјеру да за извјесно вријеме онемогући нашим снагама да заузму, тј ослободе Пожегу и Ужице.

2. — Наша 6 бригада наставила је поново гоњење непријатеља, и у свом надирању успјела је да овлада положајима Страњани — Ђераци — Удовичићи. У току ноћи извршен је концентрични напад на Пожегу, али исти у потпуности није успио. Наша 4 и 3 бригада и даље су се задржале на ранијим мјестима, са досадашњим задацима.

3. •— Десно од наших снага налазиле су се јединице 23, односно 45 дивизије; а лијево јединице XXV Н.О. дивизије која је била под командом овог штаба.

4. — Непријатељ је имао 20 мртвих и већи број рањених. Сопствени губици: 5 мртвих и 19 рањених.

5. — Непријатељска артиљерија била је неактивна; вријеме је било промјенљиво.

6. — Штаб дивизије налазио се је и даље у Краљеву.

5 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ је и даље задржао раније положаје. Међутим је непријатељ у току дана довукао појачање на положаје и извршио напад на наше положаје и успио је да одбије јединице које су се ту налазиле.

2. — Наша 6 бригада у истом распореду држала је раније положаје. Непријатељ је у току дана успио да исту одбаци. Борба је трајала више од 6 часова и наши борци су се држали добро и показали се као врло издржљиви и храбри. Падом мрака наша 6 бригада потпомогнута са снагама XXV дивизије извршила је контранапад и у жестоком окршају повратила је раније положаје.

4 пролетерска бригада извршила је покрет од Краљева до на просторију: Трнава — Бањица — Виљуша — Жежевица — Балуга — Вапа — Атеница и Заблаће, тдје се је и размјестила. Задатак ове бригаде био је сређивање прилика унутар јединице, одмарање као и лично осигурање.

3 Српска бригада и даље се задржала на просторији Чачка и околине, са истим задатком.

3. — Десно од нас налазили су се дијелови XXIII дивизије, а лијево XXV дивизија која је још увијек под командом свога штаба.

4. — У току овог дана непријатељски губици су нам непознати, а цијенећи по борби рачуна се да их је било више. Сопствени губици: 1 мртав, 3 рањена.

5. — Непријатељска артиљерија била је активна, док авијације није било. Вријеме је било промјенљиво.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

6 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ се је задржао на досадашњим положајима. Јачина непријатеља, као и састав, је непромијењена. Положаје на којима се налази добро је утврдио и са истих даје јаку одбрану. На положаје је довукао поред ранијег и једну батерију брдских тодова, као и батерију тешких бацача.

Непријатељ је чврсто одлучио да брани досадашње положаје, цијенећи по њиховим радњама.

2. — Наша 6 бригада посјела је положаје: Гај (к. 503) — Соколовина (к. 575) — Мишовићи (к. 446) јужно од

с. Стојадиновићи — Грабовачки поток — Брезовац — закључно са с. Златина (к. 407).

У току [дана] наша одјељења пушкомитраљеска вршила су препад на непријатеља, више у смислу испитивања.

Наша 3 и 4 бригада и даље се задржале на досадашњој претсрији, са ранијим задатком.

3. —• Десно од нас оперисале су јединице XXIII дивизије а лијево јединице XXV дивизије, која је и даље под командом овог штаба.

4. — Губици непријатељски били су нам непознати. Дочим сопетвених нијесмо имали.

5. —• Непријатељска артиљерија тукла је наше положаје, дочим авијације није било. Вријеме је било промјенљиво.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

7 децембар 1944 год.

1. Непријатељ се је налазио на истим положајима (Крстац), у истом распореду, саставу и јачини. Намјере непријатеља и даље су исте као и претходних дана, а то је да по сваку цијену задрже напредовање наших снага у напредовању према Пожеги и Ужицу.

2. — Наша 6 бригада налазила се је на линији: Гај (к. 503) — Соколовина (к. 575) — с. Мужаћи⁴ — с. Стојадиновићи — Грабовачки поток (к. 403) — Брезовац — Златина (к. 407) закључно. Наша јача одјељења п. митраљеска, налазила су се на лијевој обали р. Бјелице. Иста су вршила мањи притисак на непријатеља, више у смиелу контроле и праћења рада.

3. — Лијево и десно одржавали смо везу са XXV и XXIII Н.О. дивизијом са којима смо и уклајђивали наш рад. Наша 3 и 4 бригада и даље су се задржале на ранијим положајима са истим задацима.

4. — Непријатељска артиљерија тукла је мјестимичн⁷ положаје наше, дочим авијације није било.

5. — Губици непријатељски су нам непознати. Сопствених нијесмо имали.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

8 децембар 1944 год.

1. — Непријатељ се је и даље задржао на ранијим положајима, у истом распореду, саставу и јачини. Непри-

* Вероватно Мишовићи.

јатељ је у току дана добио извјесна појачања у пјешадији и у тешком наоружању. Непријатељ преко цијелог дана није испољио никакве агресивне намјере, дочим према ранијим поставкама непријатељ је и даље стојао чврсто при одлуци да онемогућава нашим јединицама успјешно напредовање ггрема Чачку и Ужицу.

2. — Наша 6 бригада и даље се је задржала на досадашњим положајима, без неких нарочитих промјена. Рад ове бригаде састојао се је у будном праћењу непријатеља, као и у испитивању могућности прелаза на лијеву обалу Мораве.

Наша 3 и 4 бригада и даље су се задржале на просторији на којој су до тада се налазиле са истим задатком.

3. — Лијево од нас оперисала је XXV Н.О. дивизија, која је и надаље под командом овога штаба. Десно од нас налазила се је X1/*/ Н.О. дивизија, са којом смо имали тијесну везу.

4. — Непријатељски губици су нам непознати, претпостављамо да их није ни било. Сопствених губитака нијесмо имали.

5. — Непријатељска артиљерија била је прилично активна, дочим се авијација није могла запазити.

6. —• Вријеме је било промјенљиво.

7. —• Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

9 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ се је и даље задржао на ранијим положајима у истом распореду, саставу и јачини. Поред тога непријатељ се је налазио и на положају: Голоуша — Виноградине — Бошњаци — Белотићи — Пеековити Пут, и даље према комуникацијама ксје воде на сјевер из Ужица. Непријатељ на овим положајима био је из састава „Скендербег“ дивизије и „Принца Еугена“. Јачина непријатеља износила је на овим положајима од око 3.000—4.000 војника. Намјера непријатеља је била да онемогући прилаз нашим снагама према Пожеги и Ужицу. У одбрани положаја био је врло активан. Дочим у току читавог дана није показао никакве офанзивне намјере. Артиљерија непријатељска била је врло активна.

2. — Распоред наших јединица био је сљедећи и то: 6 српска бригада вршила је прелаз преко ријеке Мораве то јест прелазила је на лијеву њену обалу и поједала је положаје и то: комуникацију на лијевој обали Мораве, к. 388, к. 766, јужно од Ливатка (к. 601), Трбуњани (к. 563), Честобродица — Мандина (к. 655); 1 и 2 батаљон 6 српске бригаде водили су борбу са Њемцима ради посједања извје-

сних положаја који су били доминантни над околним, у истим борбама су успјели нотиснути непријатеља. 4 пролетерска бригада у току дана била је у покрету: са одређеног, управо са досадашњег мјеста логороваша преко Чачка и Љубића имала је да се пребаци до на просторију Засеље — Рибашевина. Будући да је пут који су имали да прођу био и сувише далек, иста није успјела у току дана да стигне на одређену просторију. Поред удаљености, много је ометао правилан покрет пут који је био од стране непријатеља на више мјеста разрушен. 3 српска бригада и даље је остала на досадашњој територији са истим задатком.

3. — Непријатељ је у току дана имао 10 мртвих и 27 рањених, ово последње према доказу сељака, наших симпатизера. Сопствени губици: 2 рањена друга.

4. — Везу са XXV дивизијом одржавали смо и иста се је налазила лијево од нас, то јест дејствовала је јужто од Пожеге и Ужица. Десно од нас налазио се је Ужички партизански одред.

5. — Непријатељска авијација није се појављивала у току дана.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку, пратећи ток догађаја на фронту и дајући упутства за рад свим јединицама.

10 децембра 1944 год.

1. — Послије жестоких борби у току ноћи 9/10 о. мј. наше јединице успјеле су да одбаце непријатеља, на линији и то: жељ. ст. Голоуша (к. 447) — Виноградине (к. 470) — Глумач — к. 348 — Бјелиш (к. 426) — Добродо — Каменица — Песковити Пут (к. 611) — Метаљка — Дубоко (к. 734) — к. 812 — Шехово Брдо (к. 833) — к. 879 — Мијатовићи — Штитари. Састав, јачина и распоред тешког оруђа код непријатеља био је као и претходног дана. Непријатељ је настојао свим снагама да се одржи на положајима пред навалом наших снага. Главни циљ му је онемогућити прилаз нашим снагама према Пожеги и Ужицу.

2. — Рапоред наших снага био је следећи и то: 6 српска бригада налазила се је на положајима: Пријановићи (к. 391) — к. 530 — С. [редце] Брдо (к. 559) — Зољевина (к. 589) — к. 398 — к. 544 — Бошњаци (к. 334). На овим положајима је водила читавог дана врло јаку борбу. Непријатељ је био дрзак и давао је жесток отпор. У току *борбе* непријатељска артиљерија у многоме је отежавала правилан рад нашим борцима. И поред свих тешкоћа и отпор-

ности непријатеља на овом сектору, наша 6 бригада је имала иницијативу у својим рукама.

4 пролетерска бригада успјела је да за јутра избије на одређену проеторију и да посједне положаје: Бошњаци — к. 623 — Белотићи — Каран — к. 499 — Бановина (к. 673) — Сенчица (к. 774) — Ивановићи. У току дана на читавом свом сектору 4 бригада прешла је у напад, у смиелу вршења сталног притиска на непријатеља и онемогућавања истом да се правилно и на вријеме може постављати.

3 српска бригада и даље се је налазила на истим просторијама и са истим задатком.

Наша¹ главна тежња била је и даље да се нго ближе приђе Пожеги и Ужицу, у смислу директног напада на исте.

3. — Десно од нас налазио се је Ужички партизански одред, а лијево XXV дивизија, који су такође оперисали на својим правцима према непријатељу. Веза на читавом фронту била је чврста.

4. — У току борби непријатељ је имао 15 мртвих и 34 рањена вајника. Сопствени губици: 4 рањена друга.

5. — Непријатељска авијација у току читавог дана није се појављивала на бојипгту.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку, регулишући правилно рад свих јединица.

11 децембра 1944 год.

1. — На читавом фронту, за одбрану Пожеге и Ужица, непријатељ се је задржао и у току овог дана. Састав, јачина и распоред, како пјешадије непријатељске тако и артиљерије, био је исти. Непријатељ се је грчевито држао земљишта и исто користио за што успјешнију одбрану својих положаја. У току дана непријатељ је стално вршио измјену јединица на положајима, односно вршио је иомјерање у смислу што ефикасније одбране појединих тачака, на којима су наше снаге успијевале да продру.

2. — Наша 6 и 4 бригада и даље су се налазиле на досадавњим положајима. Борба је вођена у току читавог дана, са још више жестине и упорности од стране наших јединица.

Главни задатак наших јединица био је у смислу пресијецања комуникације Пожега — Ужице и Ужице — Вишеград. Отпор непријатеља је ослабио на сектору Пожеге, дочим на сектору Ужица повећан је. У вези ослабљења фронта на Пожеги, наша 6 бригада успјела је да пресијече комуникацију Пожега — Ужице, избијајући на Тврдиће. По

избијању на Тврдиће главну пажњу 6 бригада обратила је према Пожеги и уништавању непријатеља који је у истој био отсјечен од главнине. 4 прол. бригада у току дана успјела је да задржи положаје, имајући мањих успјеха у напредовању према постављеном јој задатку.

Трећа српска бригада и даље се је задржала на сектору Чачка и околине, са ранијим задатком. Све остале јединице наше дивизије налазиле су се на досадашњим мјестима.

3. — У току дана непријатељ је имао 87 мртвих и око 100 рањених. Сопствени губици: 4 мртва и 11 рањених другова.

4. — Десно од нас оперисао је Ужички партизански одред, а лијево XXV дивизија. Дејство сусједних јединица било је ефикасно и у складу са нашим операцијама. Веза између свих снага била је чврста и редовна.

5. — Непријатељска авијација на бојишту Пожега — Ужице није се појављивала.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије се је налазио у Чачку, будно пратећи развој догађаја и на вријеме интервенишући на појединим дијеловима фронта.

12 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ је држао положаје источно, јужно и сјеверно од саме Пожеге, затим држао је комуникациј Ариље — Пожега — Ужице, као и раније положаје према нашој 4 прол. бригади. Састав и јачина непријатеља на овом сектору била иста као и ранијих дана. Ужурбаност код непријатеља била је много већа него претходних дана, и исти је настојао упорним држањем Пожеге да себи осигура несметано извлачење.

2. — Наше јединице су се налазиле на положајима то: 6 српска бригада била је на сјеверним прилазима град' и даље дуж лијеве обале Скрапешке ријеке све до Дсбродола (к. 351). Са ових положаја 6 бригада вршила је напа на непријатеља онемогућујући му да створи добру одбрану за извлачење својих снага, које су се налазиле у цегл 6 бриг. као и дјелова XXV дивизије, који су са југа од Пожеге вршили притисак на непријатеља. Послије подне је јединице 6 бригаде успјеле су да уђу у источни и сјеверни дио града, када је и отпочела улична борба. Непријатељ је давао јак отпор бранећи кућу по кућу, мислећи да ће на тај начин сачувати за себе комуникацију Ужице — Пожега. За ово раздобље остале јединице 6 бригаде успјеле су читавом комуникацијом у дубини свог фронта — да овла

дају. Будући да дијелови XXV дивизије нијесу стигли на вријеме на одређени им задатак, непријатељ, по заузимању Пожеге од наше 6 бригаде, ужурбаним темпом, извлачио се преко Висмбајбе — Горјана за Ужице.

Четврта пролетерска бригада и даље је водила борбу на својим ранијим положајима, неумањеном жестином. У својем ангажовању 4 бригада у многоме је олакшавала рад 6 (бригаде и на тај начин омогућила је истој заузимање Пожеге.

Трећа српска бригада! и даље је остала на ранијем мјесту и са истим задатком, без неких важнијих промјена.

Све остале јединице наше дивизије и даље су се налазиле на ранијим мјестима.

3. — Десно од нас одржавали смо преко 4 прол. бригаде везу са Ужичким партизанским одредом, који је у исто вријеме добијао упутства за рад од овог штаба. Дејство истог прилично је било ефикасно. Лијево од нас дејствовала је XXV дивизија, такође под командом овог штаба. Дејство исте било је добро, са извјесним закашњењем приликом заузимања Пожеге и пресецања комуникације Пожеге преко Висмбаје за Ужице. Том комуникацијом непријатељ је успио да се извуче.

4. — У овим борбама непријатељ је имао око 90 мртвих и више од 100 рањених војника. Сопствени губици: 1 мртав и 2 рањена друга.

5. — Непријатељска артиљерија била је врло агитивна, дочим авијације није било.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку, одржавајући чврсту везу са свим потчињеним јединицама, доносећи брзо одлуке и упутства за даљи рад на фронту.

13 децембра 1944

1. — Непријатељ је са положаја Пожеге отступао у правцу Ужица, притом остављајући јаче дјелове да га штите. Међутим снаге које су се налазиле сјеверно од Ужица и даље су се задржале на досадашњим положајима, бранећи исте упорно и на тај начин омогућавајући извлачење својих снага које су отступале од Пожеге. У току дана непријатељ од Вишеграда добио је појачање у пјешадији и моторизацији. Јачина и састав непријатеља био је као и претходних дана. По сваку цијену непријатељ је настојао да онемогући надирање нашим снагама према прузи Ужице — Вишеград, чврсто ријешен да брани Ужице.

2. — Распоред наших снага био је сљедећи и то: 6 српска бригада по ликвидацији Пожеге извјесне снаге задр-

жала је ту, ради успоставе реда и чишћења терена, а осталим дијеловима, а наставила је са гошењем непријатеља. Притом непријатељ је давао жилав отпор, али јединицама 6 бригаде пошло је за руком да протјерају непријатеља према Ужицу и да у току дана овладају положајима Тврдрљи — к. 372 — источни дио Марковог Брда — к. 521 — к. 651 и ејевероисточни дио од жељ. станице Горјани, гдје се је и задржала. Четврта пролетерска бригада са досадашњих положаја пошла је у напад на читавом сектору. Борба је вођена читавог дана, непријатељ је давао јак отпор, и на овом дијелу фронта стизала су му стално појачања, како од Вишеграда тако од Пожеге. Послије јаке дневне борбе, наша 4 бригада пред мрак успјела је да овлада положајима Малом Метаљком. — Песковитим Путем — Мијатовићима као и са још неким положајима. Трећа српска бригада и даље је остала на сектору Чачка и околине, са досадашњим задатком. Сви остали дијелови наше дивизије налазили су се на ранијој просторији.

3. — Десно од 4 прол. бригаде налазио се је Ужички партизански одред, чије дејство било је ефикасно, мада без довољно војничке вјештине и искуства. Десно од 6 српске бригаде налазила се је XXV дивизија, која је у свему поступила према постојећим задацима и конкретној ситуацији на терену. Веза између ових јединица на овим положајима била је добра, као и са овим пгабом, који је у сваком моменту имао јасну ситуацију на фронту, и према истој усклађивао и координирао рад свих јединица.

4. — Непријатељ је у току овог дана имао 35 мртвих и 76 рањених. Сопственм губици: 3 мртва и 35 рањених.

5. — Непријатељска авијација била је неактивна; дочим артиљерија је била врло активна.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку. Послије пада Пожеге створен је план за ликвидацију Ужица — чврсто остајући при тој одлуци.

14 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ се је налазио на линији к. 375 — Пониковица — к. 475 — западни дио села Тврдићи — западни дио Марковог Брда — западни дио села Шерель Рујевац — Кошута — Збојштица. Састав непријатеља Њемци, јачина до 4.000 војника. На овим положајима непријатељ је добро утврђен и свим средствима настоји да се одупре нашим снагама и да их заустави, укочи у њиховом дадирању. Ради што успјешнијег постигнућа циља, непријатељ упстрел>ава артиљерију и моторизацију.

Њемцима омогућавају остварење задатка и групе четничке, које ту и тамо нападају позади наших леђа.

2. — Распоред наших снага био је следећи и то: 6 српска бригада налазила се је на положајима: Тврдићи—к.372 — источни дио Марковог Брда — Манатово Брдо (к. 521) — к. 651 и сјевероисточни дио од жељ. станице Горјани. 4 пролетерска бригада налазила се је на комуникацији Ужице — Бајина Башта, Мијатовићи, Метаљка, с. Лелићи, Добродо, до на комуникацију Ужице — Пожега. 3 српска бригада по наређењу овог штаба извршила је извјесна помјерања на просторију Мрчајевци — Горијевница — Балуга — Виљуша — Умка — Црна Стена — Рајац — Липница — Кукићж

На сектору 4 и 6 бригаде непријатељ је у току читавог дана вршио јаке притиске, дочим увијек је био на вријеме одбијен.

На сектору 3 бригаде непријатељ је (четници) разјурен.

3. — Наша 6 бригада одржавала је редовну везу са XXV дивизијом, која је оперисала лијево од нас. 4 пролетерска одржавала је редовно везу са Ужичким одредом, који је оперисао десно од нас. XXV дивизија као и Ужички одред били су под командом овог штаба.

4. — У току дневних борби непријатељ је имао 23 мртва и већи број рањених. Сопствени губици: X мртв и I рањен.

5. — Непријатељска авијација била је неактивна, дочим артиљерија је била активна. Вријеме је било магловито и хладно.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

15 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ је држао положаје Чакарево Брдо (к. 670) — Карађорђево Шанац (к. 512) — Дубоко (к. 734) — Бановина (к. 673). На овим положајима непријатељ се утврдио и има намјеру да са истих даје отпор и онемогући нашим снагама даље надирање.

Јачина непријатеља износи до 5.000 војника из разних јединица. Састав непријатеља су већином Њемци, са извјесним бројем четника и других његових измећара — народних издајника.

У току дана непријатељ је вршио испаде према нашим положајима, али ти испади су на вријеме осујећени.

2. — Наши положаји били су следећи и то: 6 бригада држала је положаје: Тврдићи (к. 372) — источни дио Марковог Брда — Манатово Брдо (к. 512) — к. 651 — Каменица — Каран — Вучјак (к. 532) — Песковити Пут (к. 611) —

Метаљка — к. 499 — закључно са к. 618. Десно од 6 бригаде налазила се 4 пролетерска бригада, која је сјеверно од Ужица дејствовала на исте. 3 српска бригада налазила се је у Чачку и непосредној околини истог, чистећи терен од непријатељских групица.

На поменутих положајима наше јединице вршиле су напад на непријатеља и успјеле су мјестимично да га потисну. У ноћи 15/16 наше снаге су вршиле напад на читавом фронту.

3. — Десно од нас оперисао је Ужички партизански одред, лијево XXV дивизија. Веза на читавом фронту редовно се је одржавала и правилно је циркулисала.

4. — Непрјатељ је имао 30 мртвих и више рањених. Сопствених губитака нијесмо имали.

5. — Непријатељска авијација била је неактивна.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије налазао се је у Чачку, одржавајући редовно везу, и дајући потребна упутства, са свим бригадама у смислу што боље и једнообразније акције.

16 децембра 1944 год.

1. •— Непријатељ је, под јаким ударцем наших снага, био приморан да напусти положаје на којима се је претходног дана био утврдио. Приликом отступања непријатељ је давао мањи отпор. Повлачење је вршио у правцу Вишеграда.

2. — Непосредан напад на Ужице услиједио је у току ноћи 15/16 ов.мј. и продужен је и у току дана. Наша 4 и 6 бригада биле су одлучне у извођењу задатка и постављеног им циља. Брзим и вјештим забацивањем и пресијецањем непријатељских дијелова, Ужице је у току дана пало у руке нашим јединицама. По паду Ужица извјесне наше снаге задржале су се на чишћењу самог града, дочим један дио наших снага наставио је са гоњењем непријатеља.

3. — Десно од нас дејствовао је Ужички НОП одред, а лијево XXV дивизија. Веза приликом напада на Ужице била је чврета и редовна.

Наша 3 бригада и даље се је задржала на ранијој просторији са досадашњим задатком.

Све остале јединице ове дивизије биле су размјештене у Чачку — вршећи потребне мјере ради уређења истих.

4. — Непријатељ у овој борби имао је око 89 мртвих и око 200 рањених. Уништена је велика спрема у наоружању и другим војничким потребама. Сопствени губици: 5 мртвих и 20 рањених другова.

5. — Авијација непријатељска била је неактивна.

16. децембар 1944 год.

1. - Издржати је по једном издржан
 сваког месеца, што је издржан сваког
 месеца по порина, се је издржан сваког
 месеца издржан. Издржати је сваког
 месеца је сваког месеца и сваког месеца.
 2. - Издржати је сваког месеца је сваког
 месеца је сваког месеца је сваког месеца.
 3. - Издржати је сваког месеца је сваког
 месеца је сваког месеца је сваког месеца.
 4. - Издржати је сваког месеца је сваког
 месеца је сваког месеца је сваког месеца.

Фотокопија тринаесте странице документа бр. 205

6. — Вријеме је било промјенљиво.
7. — Штаб дивизије налазио се је у **Чачку**.

17 децембра 1944 године

1. — Непријатељ се је задржао на положајима Биоска, гдје се је и утврдио, у намјери да са тих положаја омогућава даље извлачење његових онага које се налазе у Дрној Гери и Санцаку. Састав и јачина непријатеља је као и раније.

2. — Наше јединице налазиле су се и то: 4 пролетерска бригада налазила се је једним дијелом према Биоској, а остали дијелови налазили су се у Ужицу и околини истог. Батаљон 4 бригаде, који се је налазио према непријатељу, у току дана водио је борбу и у истој успио је да стабилизира фронт. 6 српска бригада размјестила се је на просторији: Пожега — Глумач — Тврдићи — Глуваћи. Овакав размјештај 6 бригаде био је ради одмора, као и сређивања унутрашњих прилика по јединицама. 3 српска бригада налазила се је у Чачку, затим, ради осигурања газова на Морави, један батаљон био је размјештен у Обрви — Катрага. Затим извјесни дијелови били су смјештени на сектору Умка — Црна Стена — Горачићи. Сви остали дијелови дивизије били су на логоровању у Чачку.

3. — Лијево и десно од наших снага оперисали су: XXV дивизија и Ужички П.О., са којима је веза редовно одржавана.

4. — Кепријатељ је у току овог дана имао 5 мртвих, 27 заробљених, од којих 4 организатора и велика зликовца из групе издајника Михаиловићевих. Заплијенили смо четничку штампарију, као и магацине, у којима поред осталог и 5.000 кг шећера, који смо предали НО у с. Мрчајевци. С'ггствених губитака нијесмо имали.

5. — Авијација непријатељска била је неактивна.
6. — Вријеме је било магловито и хладно.
7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

18 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ се је валазио на Биоској, гдје се је добро утврдио, затварајући правац од Вишеграда према Ужицу. Састав непријатеља су Њемци са примјесама издајника — четника и других. Јачина непријатеља била је промјенљива, но на читавом сектору износи до 5.000 војника. Непријатељ је и даље упоран у свом задатку, премда у току дана није правио никакве испаде према нама.

2. — Један батаљон 4 бригаде и даље се је налазио на положајима према Биоској, гдје је потпуно стабилизирао

фронт. У току читавог дана није дошло до борбе, изузев пгго су се патроле препуцавале. Остали делови 4 бригаде као и читава 6 бригада задржали су се и надаље на досадашњим просторијама — уређујући јединице унутра и изводећи потребну обуку. 3 орпска бригада и даље се је налазила на ранијој просторији, с тим што је један батаљон на просторији Гуче вршио чишћење терена од четничких банди.

Сви остали дијелови наше дивизије налазили су се и даље у Чачку.

3. — Непријатељ у току овог дана није имао губитака, уколико нам је познато. Сопствених губитака такође нијесмо имали.

4. — Лијево и десно, са јединицама које су оперисале, одржавана је редовна веза.

5. — Непријатељске авијације није било, дочим артиљерија је дејствовала, али без неких последица.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

19 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ се је налазио на положајима Биоска. На овим положајима¹ непријатељу су стигла појачања. Састав непријатеља су Њемци са нешто четника и других домаћих издајника. Јачина око 5.000.

У току дана непријатељ је појачао положаје, боље их уредио и распоред аутоматског оруђа је збијен према нама. На овом сектору непријатељ располаже са пршшчна артиљерије и возила. Намјера непријатеља је да укочи наше напредовање према Вишеграду, и у исто вријеме осигурава главнину њихових снага које се повлаче са југа.

2. — Два батаљона 4 бригаде налазе се на положајима источно од Биоске. До јачих борби није дошло. Са осталим дијеловима 4 бригада преузела је положаје XXV дивизије, која је оперисала лијево од 4 бригаде. Иста дивизија иде у састав свога корпуса и тиме испада испод команданде овог штаба. 6 српска бригада извршила је покрет с просторије на којој се налазила према Ужицу у смислу смјењиваша 4 бригаде. Ова смјена врши се по наређењу; Г. Ш. за Србију зато што 4 [бригада] одлази на нови задатак. 3 српска бригада и даље се дијеловима налазила у Чачку. Један њен батаљон налазио се је у Д. Горијевици, један батаљон је водио борбу са четницима на сектору Римски бунари — Миросгљци — Голубац. Четничке банде биле су врло упорне, премда их је батаљон 3 српске потпуно разбио.

Сви остали дијелови наше дивизије, ради олакшања у снабдијевању са храном, размјештени су у непосредној околини Чачка.

3. — Веза са XXV дивизијом, као и са Ужичким П. О. редовно је одржавана и правшша.

4. — Непријатељ у току дана имао је 7 мртвих, 20 рашених и 11 заробљених. Уз то смо заробили 1 коња и више спреме. Сопствени губици: 1 мртав и 1 рањен.

5. — Авијација непријатељска била је неактивна.

6. — Вријеме је било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

20 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ је држао положаје Велики Врх — Чаловска Коса — Милошевац — Биоска — Пшаник. Јачина непријатеља на овим положајима била је до 5.000 војника. Састав: Њемци и нешто четника. Поред тога четничке групе на простору Пожега — Чачак прешле су Мораву и крећу се даље на сјевер.

2. — Распоред наших снага био је сљедећи и то: 6 српска бригада смијенила је 4 пролетерску бригаду и посјела је положаје: Врутци — Митрашиновићи — Градина (к. 792) — Костићи — Лепа Глава. Поред тога, под команду 6 српске бригаде стављен је Ужички партизански одред, који је посио положаје Солотуша, затим Шљивовица — Семегњево. Извјесне снаге 6 бригаде контролишу међупростор Пожега — Ужице.

Четврта пролетерска бригада у току дана вршила је припреме за извршење новодобивеног задатка. И иста се је сконцентрисала на простору Ужица и непосредне околине. Трећа српска бригада наставила је борбу са четницима на сектору Лисе — Г. Дубац и иста је успјела да протјера и разбије четнике и исти су по групама бјежали у правцу: Чвркићи — Рожци — Вјетрња — Камена Глава — Г. Добриња.

3. — Лијево и десно од наших дијелова није било наших снага. Веза између напшх дијелова одржавана је редовно. Сви дијелови дивизије и даље су се налазили на ранијим логорима.

4. — Непријатељ је имао 23 мртва, рањених више и 6 заробљених. Заплијенили смо 1 т. бацач, 3 коња са спремом. Сопствених губитака нијесмо имали.

5. — Непријатељска авијација била је неактивна.

6. — Вријеме је било хладно, са повременим падањем снијега.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

21 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ на сектору Ужице — Вишеград ј остао на истим глогожајима. Јачина истог на поменуто сектору *износила* је до 3.000 војника. Састав као и претходног дана. Намјера непријатеља на овом сектору је да онемогући нашим снагама напредовање према Вишеграду.

Поред тога четничке банде у већој групи налазиле су се на међупростору: Ужице — Чачак — Г. Милановац — Ваљево — Бајина Башта. На овом сектору наше јединице водиле су борбу са истим и успјеле су да их разбију.

2. — Распоред наших снага је слједећи и то: 6 српска бригада, као и У.П.О.⁵ задржали су се на ранијим положајима. Код истих није дошло до јачих борби. Повремено је непријатељска артиљерија тукла наше положаје, и долазило је до пушкарања патрола.

Четврта пролетерска бригада са три батаљона извршила је покрет према Равној Гори у циљу разбијања четничке групације на том сектору и иста је у току дана стигла до на просторију с. Жежевице, гдје су и законачили. Са осталим дијеловима бригада је извршила покрет у правцу Чачка. На путу није дошло до борбе.

Трећа српска бригада извршила је извјесна помијерања својих јединица и иста је водила борбу са четницима на сектору Кремење — Гојна Гора и исти су били разбијени и протјерани преко Јанчића и Милосављевића у правцу к. 654.

3. — Лијево и десно од нае није било наших снага. Веза унутар дивизије правилно је функционисала.

4. — Непријатељ је имао 14 мртвих, више рањених и 34 заробљена, међу којима и злогласни четнички вођ и командант групе корпуса капетан Раковић.⁶ Заплијенили смо 35 пушака, 4 п.митраљеза, неколико револвера и стројница и 4 коња са опремом. Сопствених губитака нијесмо имали.

5. — Непријатељска авијација била је неактивна.

6. — Вријеме је било облачно и прилично хладно.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

22 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ који је до сада држао сектор Ужице — Вишеград протјеран је и запосио је Кадину Главу Љутице (к. 806) — к. 660 — Володер (к. 867) — Омар — Стрмац — Равнице (к. 893) — Чаловску Косу.

Непријатељ на овим положајима приступио је утврђивању истих, у чему је и успио с обзиром на то да је и прет-

⁵ Ужички партизански одред

⁶ Предраг

ходних дана изводио радове на истим. Састав непријатеља на овим положајима: Њемци са нешто четника, јачине до 3.000 људи.

Непријатељ је у току дана тукао наше положаје артиљеријом, са неколико топова разних калибара, поред тога вршио је и мање испаде у правцу Биоске, али исти су одбијени. Намјера непријатеља на овом сектору је моментано задржавање наших снага до евакуације материјала из Кремне.

Четничке банде послје борбе са III српском бригадом псвлачиле су се у правцу Равне Горе, са којима наше јединице које су олерисале на томе сектору нису ухватиле контакт.

2. — Распоред наших снага био је сљедећи и то: VI српска бр. са Ужичким одредом држала је положаје и то: Калуђерске Баре — Биоска — к. 864 —• к. 875 — к. 848 — к. 640 — Бања — к. 701 —• Симићи. У току цијелог дана успјешно је одбијала све нападе непријатеља уз тежњу да непријатеља прогна и ткме да овлада Кремном. IV бригада са 3 (три) своја батаљона наставила је покрет у правцу Равне Горе и иста је стигла до на простор ЈБутице, гдје је и преноћила. У току дана ова три бат. нису имали борбу. Остали дијелови 4 бригаде наставили су покрет од Пожеге ка Чачку и исти су у току дана били размјештени у близини Љубића. Задатак ове групе био је више унутрашње уређење и спремање јединица за нове задатке.

3 ерпска бр. по рашчишћењу терена од четничких банди извршила је покрет у правцу Чачка у виду прикупљања својих дијелова.

3. — Лијево и деено није било наших снага. Веза унутар дивизије правилно је функционисала. Сви остали дијелови дивизије били су смјештени у непосредној близини Чачка.

4. — Непријатељ је имао 5 (пет) мртвих, 9 (девет) рањених и 6 (шест) заробљених. Заплијењено је 7 (седам) пушака и нешто муниције.

Сопствених губитака нисмо имали.

5. — Непријатељска авијација није била активна.

6. — Вријеме је било сњеговито.

7. — Штаб дивизије налазио се у Чачку.

23 децембра 1944 г.

1. — Послије борби вођених у току прошлог дана наше јединице успјеле су да потисну непријатеља до¹ на линију: западни дио Високе Главе — Метаљка — к. 601 — к. 931 — западни дио Кадине Главе — Љутице (к. 806) — к. 660 —

западни дио Володера — западни дио Омара — Стрмац — Чаловска Коса. Састав непријатеља Њемци и четници. Јачина непријатеља до 3.000 војника.

Непријатељ се је по поменутиим положајима утврђивао. У току читавог дана наши положаји били су тучени од непријатељске артиљерије из разних калибара, имајући за циљ пасивну одбрану својих положаја.

Четничке банде отступају и даље те се концентришу на Равној Гори у смислу избјегавања борбе од стране наших јединица.

2. — Распоред наших снага био је следећи и то: 6 српска са Ужичким одредом држала је положаје Голубац — источни дио Кадине Главе — к. 864 — сјеверно од к. 660 — западни дио с. Биоске — Володер —• западни дио с. Омара — Стрмац — Милошевац (к. 963) — сјеверозападни и сјеверни дио с. Шљивовице.

У току читавог дана наше су јединице у овом сектору вршиле јак притисак на непријатеља у смислу протјеривања истог са поменутих положаја. Исте у томе нису успјеле, зато што је непријатељ у одбрани био врло активан.

4 бригада са три бат. извршила је покрет у правцу Равне Горе и у току дана успјели су да дођу до Тометиног Поља, гдје су се и задржали. У току дана до борбе није дошло. Остали дијелови 4 бригаде и даље су се налазили на одмору у околини Чачка.

3 српска бригада са три бат. налазила се је у Чачку и непосредној околини, дочим један бат. исте бригаде чистио је терен Лиса — Д. Дубац. На непријатеља није снаишло. Сви остали дијелови наше дагоизије и даље су се задржали на досадашњој просторији.

3. — Лијево и десно од нас није се налазило наших дијелова. Веза унутар дивизије била је добра.

4. — Непријатељ је имао 15 (петнаест) мртвих, око 20 (двадесет) рањених и 1 (једног) заробљеног.

Заплијењено је 14 пушака, 2 пиштоља и 12 сандука разне муниције, као и друге разне спреме.

Сопствени губици.: 3 (три) рањена.

5. — Непријатељске авијације није било.

6. —• Вријеме рђаво.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

24 децембра 1944 г.

1. — У борбама које су вођене у току прошлог дана наше јединице нису успјеле да одбаце непријатеља са његовог положаја.

Непријатељ се је и даље задржао -на истим положајима у истом распореду, саставу и јачини као и прошлог дана.

Намјере непријатеља и даље су да заустави наше надирање према Кремни. У томе смислу у току цијелог дана непријатељ је тукао наше положаје артиљеријом разних калибара. Такође је у току дана непријатељ довукао појачање. Четници се концентришу даље на Равној Гори с намјером избјетавања борбе са нашим снагама.

2. — Распоред наших снага био је сљедећи: 6 бригада и Ужички одред задржали су се на јучерашњим положајима и у току цијелог дана вршили су јак притисак на непријатеља у смислу одбацивања истог и прогоњења према Вишеграду.

Три бат. 4 пр. бригаде пошли су у правцу Маљена — Равне Горе и Дивчибара.

На Маљену наши бат. су се сукобили са четницима и послје жилаве борбе успјели су потпуно да разбију четнике и исти су побјегли у разним правцима. Остали дијелови 4 бригаде налазили су се на одмору у околши Чачка.

3 бригада и даље се је налазила на досадањој просторији са ранијим задатком.

3. — Лијево и десно од наших јединица дивизије није било наших снага. Веза унутар дивизије била је редовна.

4. — Авијације није било.

5. — Вријеме рђаво.

6. — Непријатељски губици: 35 (тридесет и пет) мртвих и преко 50 (педесет) рањених и 25 заробљених непријатељских војника. Заплијенили смо 18 коња са разним материјалом и једну радио-станицу.

7. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку. Сопствени губици: 4 мртва и 8 рањених.

25 децембра 1944 г.

1. — На ектору Ужице — Вишеград непријатељ се је налазио на ранијим положајима.

Непријатељска артиљерија у току цијелог дана била је врло активна и повремено непријатељ је са војницима правио испаде према нашим положајима, који су на вријеме одбијени. Намјере непријатеља биле су да и даље задржи наше снаге у надирању према Вишеграду. Четници који су били на Равној Гори послје јучерашњих борби у нереду су отступили у свим правцима.

2. — Распоред наших снага био је сљедећи и то: 6 бригада и Ужички партизански одред налазили су се на истим

гголожајима као и претходног дана, вршећи јак притисак на непријатеља и одбијајући све његове испаде према нама.

4 прол. бригада са три батаљона по разбијању четника на Равној Гори и Маљену повукла се на одмарање на истој просторији.

3 српска бр. се и даље налази на досадашњој просторији са истим задатком. Сви остали дијелови дивизије валазили су се на ранијим положајима.

3. — Везу лијево и десно нисмо имали са нашим дијеловима, зато што их нисмо имали у близини. Увутар дивизије веза је била редовна.

4. — Непријатељ је имао 49 мртвих, 70 рањених и 30 заробљених војника. Сопствени губици: 1 мртав и 3 рањена.

5. — Авијације није било.

6. — Вријеме је било рђаво.

7. — Штаб дивизије валазио се је у Чачку.

26 децембра 1944 год.

1. — Непријатељ је држао положаје: Гола Глава (к. 1174) — к. 1082 — к. 884 — Орловац — Ливадица — Љутице — најзападнији дио Володера и Омара — Равнице — Чаловска Коса — Стамбол Врх — Велики Врх — Брезовица — Мали Виогор. Јачина непријатељских снага на овим положајима била је до 3.000 вој.

Састав: Њемци и четници.

Непријатељ је на овом сектору у току дана предузимао неколико пута јаче нападе и наше положаје тукао непрестано артиљеријом разних калибара. Група четника на Равној Гори била је потпуно разбијева.

2. — Наши положаји били су сљедећи и то: 6 бригада и Ужички П. О. држали су положаје: Висока Глава — Металка — к. 864 — Лазићи — источно од Вшодера, Омара и Стрмца — Милошевац — Вршак — Сушички поток — Виогор. У току цијелог дана вођене су жестоке борбе и наше јединице успјеле су да све нападе одбију.

4 пр. бригада са три бат. налазила се на одмору у Тометином Пољу, са осталим дијеловима у околини Чачка.

3 српска бригада са три бат. налазила се у Чачку и непосредној околини а једак батаљон држао је засједу на ријеци Морави.

3. — Лијево и десно од наше дивизије није било других снага. Унутар дивизије веза је била редовна.

4. — Непријатељски авиони на сектору Ужице — Вишеград су вршили извиђање.

5. — Непријатељски губици: 25 мртвих, 40 рањених и 22 заробљена. Заплијенили смо 25 пушака. Сопствени губици: 2 мртва и 3 рањена.

6. — Вријеме гје било промјенљиво.

7. — Штаб дивизије се налазио у Чачку.

27 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ у истом распореду, саставу и јачини налазио се је на истом положају.

У току дана није дошло до јачих борби.

2. — Распоред наших снага исти као и претходног дана.

3. — Непријатељски губици: 1 мртав и 2 рањена. Сопствених губитака нијесмо имали.

4. — Непријатељске авијације није било.

5. I— Вријеме је било иромјенљиво.

6. —• Штаб дивизије налазио се у Чачку.

28 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ се налазио на линији: Гола Глава — Орловац — ЈБутице — Равнице — Брезовац — Мали Виогор.

Јачина непријатеља износила је до 3.000 војника.

Састав: Њемци и четници. Непријатељ је упорно бранио положаје на којима се налазио, а у току цијелог дана непријатељска артиљерија била је врло активна.

2. —• Наша 6 бригада и Ужички одред са положаја на којима су се претхдног дана налазили пошли су у напад у правцу Кремне.

Борба је вођена у току цијелог дана.

4 бригада налазила се у Чачку и непосредној околини Чачка.

3 бригада налазила се такође у непосредној околини Чачка. У току овог дана Друга пр. бригада стигла је у састав наше дивизије и размјестила се на просторију Крагујевац са задатком унутрашњег уређења.⁷

3. — Непријатељски губици нису нам познати. Сопствених губитака нисмо имали.

4. — Авијације није било.

5. — Вријеме је било сњеговито.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

⁷ Према наређењу Првог пролетерског корпуса НОВЈ, Друга пролетерска бригада изашла је из састава Двадесет прве НОУ дивизије и поново ушла у састав Друге пролетерске дивизије. Види књигу 10, стр. 611.

29 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ је држао упорно положаје на којима се Ј^с ЗУ^с налазио. Састав и јачина непријатеља као и претходног дана.

2. — Наша 6 бригада и У. П. О. наступали су правцем Кремна — Шарган — Мокра Гора и у свом наступању успјели су да овладају жељ. стан. Кремна. Све остале наше јед. (2, 3 и 4 бр.) налазиле су се на досадашњим просторијама.

3. — Непријатељ је имао око 20 мртвих и више рањених. Сопствени губици: 2 мртва и 2 рањена.

3. — Вријеме је било промјенљиво.

4. — Непријатељске авијације није било.

5. — Штаб дивизије се је налазио у Чачку.

30 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ је држао положаје Градица — Оштрица у истом саставу, јачини и распореду. Намјере непријатеља биле су да онемогући надзирање наших снага. Исти је давао дак отпор.

2. — Наша 6 бригада, по заузимању Кремне, наставила је са гоњењем непријатеља, и успјела га је потиснути. Заједно са 6 бригадом оперисао је и У.П.О., у чијем саставу је исти и био.

Четврта пролетерска бригада налазила се је на просторији Чачка и околине. Трећа српска бригада са два батаљона чистила је терен Гуче — Чемернице од четничких банди. И иста је успјела да их растјера на том сектору. Друга пролетерска бригада и даље се је налазила на сектору Крагујевца. Сви остали дијелови дивизије налазили су се у Чачку.

3. — Непријатељске авијације није било.

4. — Вријеме је било сњеговито.

5. — Непријатељски губици. 7 мртвих и више рањених. Заплијењено је 4 коња са спремом. Сопствених губитака нијесмо имали.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

31 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ — Немци и четници држали су положаје: Смиљевац — Бијела Брда — Оиове⁸ — Липа Велики Соколац.⁹ Јачина непријатеља на овом сектору износила је до 3.000 војника. У току дана непријатељ је давао жесток отпор и стално је тукао артиљеријом простор куда су наше јединице наступале.

⁸ Оплави

⁹ Вероваино Велетово — Столац.

2. — Наша 6 бригада са Ужичким П.О. наставила је гоњење непријатеља у правцу Вишеграда и дијеловима је посјела положаје: Кршање — Пањак — Котроман. У исто вријеме 6 бригада са У.П.О. имала је да чисти терен Ивањица — Ужице — Чачак.

2. 3 и 4 бригада, као и сви остали дијелови дивизије, биле су у припреми за извршење покрета за Београд. Са транспортом се је отпочело и то са станице Чачак и Крагујевац.

3. — Авијације није било.

4. — Бријеме је било снијежно.

5. — Неиријатељ је имао 38 мртвих, већи број рањених. Заплијењен је 1 коњ са спремом. Сопствених губитака нијесмо имали.

6. — Штаб дивизије налазио се је у Чачку.

БР. 205

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 1 ДО 31 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

Од 1. 12. до 8. 12. 1944

У ово време наше јединице распоређене су биле и то: 10 бригада у Косовској Митровици са једним батаљоном у Звечану, 8 бригада у Рашкој, а 12 у Новом Пазару. Непријатељ по заузимању Рашке и Новог Пазара отступио је ка Сјеници тде се и даље задржаза, док његови заштитни делови налазе се око Дугих Пољана. У овом међувремену наше јединице нису учествовале у операцијама, већ уређивале своја организациона питања. Непријатељска авијација за све ово време била је пасивна и није се појављивала над нашим подручјем. Губитака нисмо имали. Штаб дивизије у Косовској Митровици.

Начелник штаба

(М.П.)

9. 12. 1944

1) Подаци о непријатељу:

Непријатељ се и даље задржава око Дугих Пољана, као заштитница снагама у Сјеници.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 1052.

2) *Подаци о нашим снагама:*

8 бригада у Рашкој; 10 бригада у Косовској Митровици; 12 бригада у Новом Мезару. 8 бригада у току данашњег дана има одмаршовати до Новаг Пазара, а 10 бригада креће у 8^h из Митрвице ка Рашкој, с тим да заједно на линији Улије — Лешак.

3) *Операције:*

Није било.

4) *Задачи:*

8 бригада да крене за Нови Пазар, а 10 бригада да крене за Рашку, с тим да последњег дана продуже и то: 8 бригада за с. Расно, 10 до Рашке, а 12 бригада до Дугих Пољана, где да ступи у контакт са непријатељем.

5) *Авијација:*

Није се појављивала над нашим подручјем!

6) *Време:*

Лепо — ведро.

7) *Губици:*

Нисмо имали, а нити непријатељ.

(М. П.)

ч

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

10. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Са обе стране комуникације Сјеница — Пријепоље — Прибој непријатељ се ужурбано утврђује. При Јабуци код Пљеваља воде се жестоке борбе, где је непријатељ заустављен и спречен да заузме Пљевља.

2) *Подаци о нашим снагама:*

8 бригада у зору кренула из Новог Пазара за с. Расно; 10 бригада на маршу за Рашку, а 12 бригада у зору кренула из Н. Пазара за Дуге Пољане.

3) *Операције:*

Нисмо добили податке.

4) *Задачи:*

Остају исти.

5) *Авијација:*

Није учествовала. Непријатељска није примећена на нашем подручју.

6) *Време:*

Облачно — киша.

7) *Губици непријатеља:*

Нису нам знани.

8) *Наши губици:*

Од запаљеног експлозива 5 рањених из ауто-чете.
Предати болници у Косовској Митровици, с тим да се евакуишу у корпусну бсшницу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника пггаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

11. 12. 1944 '

1) *Подаци о непријатељу:*

По подацима наше обавештајне службе непријатељ се спрема да напуети Сјеницу, с тим да се утврђује и чека да главнина прође од Пријепоља ка Прибоју. На левој обали Лима одбачен је непријатељ ка Прибоју. У долини Рашке и на Копаонику налазе се две групе четника, од којих једна јачине 800 људи. За сада су неактивни, нападају појединце.

2) *Подаци о нашим снагама:*

8 бригада стигла је на линију с. Расно — Бачица — с. Точилово — с. Гурдијеље, где је заноћила. 10 бригада са три батаљона! стигла је у Нови Пазар, док је један батаљон оставила у Рашкој. 12 бригада стигла је на линију Дуге Пољане, где је заноћила.

3) *Операције:*

8 и 12 бригада имале су извиђачку делатност у правцу Сјенице.

4) *Задачи:*

Остају исти.

5) *Време:*

Лепо.

6) *Губици:*

Без губитака.

7) *Место штаба:*

После подне Штаб дивизије ститао у Нови Пазар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника цггаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

12. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

У Сјеници јачина непријатеља један батаљон; утврђује се: с. Чедово — с. Увац — Крш Градац (к. 1207) — Радишића Брдо (к. 1244) — с. Дубница — с. Раждагиња — с. Бреза — Девино Брдо. Наоружање: поред лаког и тешког аутоматског оружја, располаже противтенковским митраљезима и артиљеријом, која је постављена на положаје између с. Увац и с. Чедова. Са обе стране комуникације Сјеница — Пријеполје утврђује се, ово утолико док главнином отступи од Пријеполја ка Прибоју. Све цесте ка Сјеници заминиране су. Од Новог Пазара до Дугих Пољана очишћене су мине. По знацима, непријатељ се спрема да напусти Сјеницу чим главнина отступи. Непријатељ који се пробија од Бродарева разбијен је на положајима око Корена и Матаруга.

2) *Подаци о нашим снагама:*

Раепоред наших снага исти је као јуче.

3) *Операције:*

Нису вођене.

4) *Задачи:*

8 бригада: са једним батаљоном да крене усиљеним маршем правцем: с. Расно — с. Читлук — Требињско Поље — с. Рајновићи — с. Караула, пресече комуникацију Сјеница — Пријеполје и повеже се са санџачким снагама. Уколико Штаб бригаде нађе за потребно може за овај задатак одредити и два батаљона. Са два батаљона наступа правцем: Читлук — Раждагиња, с тим да непријатеља на Раждагињи протера и избије на линију Дубница — Бреза. По извршењу овог задатка демонстративно напада Сјеницу и испитује непријатеља. Међупростор: Дубница — Караула има контролирати бојним патролама.

10 бригада [да] крене 12/12 са једним батаљоном из Новог Пазара за Дуге Пољане са задатком да уз помоћ цивилног становништва оспособи цесту Сјеница — Пријеполје. Са два батаљона креће 13. 12. 44 у зору за Дуге Пољане где се повезује са 12 бригадом и ради даље на успостављању цесте за Сјеницу. Један батаљон до даљег остаје у Рашкој.

12 бригада креће са садањих положаја свим снагама до Штавља, где одваја два батаљона који крећу напред правцем с. Богачићи — с. Чипаљи — с. Доња Вапа, са задатком да збаце непријатеља са Чедова и заузму положаје северно од града. Друга два батаљона крећу од с. Штавља на Хан — Драгојловићи са задатком да протерају непријатеља

са Девина Брда и избију на линију Девино Брдо — Бреза те се спреме за капад на Сјеницу.

5) *Време:*

Облачно — без кише.

6) *Место штаба:*

Од 13. 12. 44 оперативни дио Штаба дивизије у Дугим
Пол>авама. Прихватница у Н. Пазару.

Заповест Штаба 22 дивизије бр. 59/44.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

13. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Непријатељ утврђује западни део града и комуникацију за Пријепоље. Спрема се да напусти Сјеницу. Поред минирања цеста извршио је заминурање града и свих објеката. Осећајући притисак наших снага, после подне напустио је град и повукао се на положаје западно од града.

2) *Подаци о нашим снагама:*

8 бригада својим десним крилом избила је преко Раждагиње и Дубнице јужно од града, збацила непријатеља са Радишића Брда (к. 1244). Лево крило 8 бригаде избило је на линију Д. Гоње — к. 1210 продужујући за Караулу.

10 бригада стигла је овога дана у Дуге Пољане и разместила се у села: Дуге Пољане и Дражевићи; као дивизиска резерва остаје и даље 10 бригада.

12 бригада! предњим деловима избила је до Чедова и Марина Брда, одакле је одбацила непријатеља.

3) *Операције:*

8 и 12 бригада у сталном контакту су са непријатељем. Операције су изнете углавном под тач. 2. Наше снаге спремају се за опкољавање и пресецање код Карауле.

4) *Задачи:*

Остају исти: продужити са гоњењем и опкољавањем на линији од Сјенице до Карауле.

5) *Време:*

Облачно — без кише.

6) *Губици наши:*

6 рњених.

* Види док. бр. 164.

7) *Губици непријатеља:*

Нашим снагама предалв се око 50 војника, већином Италијана, Бугара и Пољака и Руса. Материјал већим делом уништава сам непријатељ. Губици у мртвима нису нам знани.

8) *Место штаба:*

Оперативни део штаба стигао је после подне у Дуге Пољане.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

14. 12. 1944

1) *Иодаци о непријатељу:*

Непријатељ се држи: с. Увац — Маљевине — Крш Градац — Бабињача — к. 1089 — Доње Лопиже — к. 1115 — к. 1300 — Доњи Горачићи — к. 1269 — Халиновићи — Караула.

2) *Подаци о нашим снагама:*

8 бригада заноћила је на линији Радишића Брдо — Шушуре — Д. Гоње, са претходницама и претстражом на к. 1210 и ка Караули.

3) *Операције:*

8 бригада водила је борбе за к. 1134, коју је одузела, окренула фронт ка комуникацији и овладИла погодним псн ложајима. Мањим деловима ушла је у Сјеницу те се држи на западном делу града.

10 бригада продуж!ила је маршовање из Дугих Пољана до с. Драгојловићи — с. Вршенице — с. Крче.

12 бригада пресекла је комуникацију Сјеница •— Ужице, заузела Марино Брдо. Десним крилом напредује ка Доњим Лопижама. У току ноћи 14/15 демонстративни напад ради узнемиравања.

4) *Задаци:*

8 бригада свим силама да нападне на цесту од Сјенице до Карауле. 10 бригада — поправку цесте за Сјеницу и 12 бригада са два батаљона да продире преко Г. Лопижа на Доње Горачиће.

5) *Време:*

Облачно — зима.

Дат. месец и година Место	САДРЖАЈ	Примедба
	<p>мај 1947. Артезијски с. Багалићи - с. Штаци - с. Лобава - који су реторијски</p> <p>списак</p> <p><u>Списак и списак</u></p> <p>13. 11. 47. Артезијски с. Багалићи - с. Штаци - с. Лобава - који су реторијски</p> <p>мај 1947. Артезијски с. Багалићи - с. Штаци - с. Лобава - који су реторијски</p>	

Фотокопија тринаесте странице документа бр. 205

6) *Губици:*
наши: 3 рањена из 12 бригаде;
непријатељски: непознати.

7) Место штаба:
Оперативни део у Чипаљима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(ЈЛ. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врдељ

15. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Без промене од јучерашњег дана.

2) *Подаци о нашим снагама:*

Заноћила је на линији Сјеница — Радишића Брдо — Д. Гоње — источне падине Јадовника. Претстраже на к. 1210 — к. 1391 — Г. Горачићи.

3) *Операције:*

По заузимању Сјенице наше снаге прешле су у напад на Бабињачу, Горње Лопиже и Караулу. 8 бригада побољшала је положаје на лево крило овладавши источним падинама Јадовника и Доратицом. 12 бригада са 3 и 4 батаљоном кренула је увече правцем Д. Ваиа — Д. Лопиже — Мишевићи, 1 и 2 батаљон заузели су Увац — Маљевине — Марино Брдо. 10 бригада као дивизиска резерва остала је у Штављу — Дубници — Драгојевићима и Раждагињи.

4) *Задачи:*

• 8 бригада да овлада свим положајима југозападно од цесте, да чврсто држи Јадовник и угрози Караулу са јужне стране.

12 бригада да што пре избије на Халиновиће, заузме Прцијељ, Скрадник, Златарско Брдо и утврди се на тим положајима. 10 бригада резерва.

5) *Време:*

Ведро.

6) *Губици наши:*

Мртвих

Рањених

7) *Непријатељски губици:*³

³ У оригиналу није назначен број мртвих и рањених.

8) *Место штаба:*

У селу Чипаљима, североисточно од Сјенице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

16. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

На нашем сектору нема промене. Мање снаге довео је у Караулу као појачање.

2) *Подаци о нашим снагама:*

8 бригада задржала је исте положаје, док је 12 избила до Мишевића.

3) *Операције:*

Код 8 бригаде положаји су се стабилизирали. У 13^h непријатељ са Бабињаче избио је преко с. Шушуре, угрозивши положаје 1 батаљона на Јадовнику. После оштре борбе овај батаљон отступио је ка с. Требињу. У току ноћи 1 и 2 батаљон поправили су своје положаје.

12 бригада имала је целог дана борбе, нарочито око Увца и Маљевина. Под притиском наше јединице напустиле су Маљевине и повукле се на Марино Брдо. 3 и 4 батаљон у заједници са санџачким снагама заузели су све доминирајуће положаје над Караулом. Пред ноћ са добијеним појачањем из Пријепоља! непријатељ је поново заузео Прицељ и Рупај. У овим борбама нарочито су се истакли 3 и 4 батаљон 12 бригаде, јуришајући по неколико пута и враћајући положаје. Најјачи притисак био је на 2 батаљон, који је издржао, а у ноћи затражио помоћ.

4) *Задачи:*

Како су непријатељски положаји добри, утврђени и добили појачање, наређено је бригадама да се не ајнгажују сувише у борби, да задрже садање положаје и чекају даље директиве.

5) *Време:*

Лепо.

6) *Наши губици:*

Из 8 бригаде: 1 мртав и 4 рањена; из 12 бригаде: 4 мртва (један командир чете) и 16 рањених.

7) *Непријатељски губици:*

Око 40 мртвих и рањених, 4 заробљена.

8) *Место штаба:*
У Сјеници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)
Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

17. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Непромењено. Држи се пасивно у рововима.

2) *Подаци о нашим снагама:*

Остале су на старим положајима. На овај сектор стигла је 5 дивизија НОВА,⁴ која преузима наше положаје и наш задатак. Издато је упутство о смењивању јединица.

3) *Операције:*

Обојстрано извиђање на целом фронту. 2 батаљон 8 бригаде иницијативно је продро код Карауле на цесту, уништио 4 камиона, заробио 7 коња и разбио комору.

4) *Задаци:*

8 и 12 бригада да предају положаје албанским снагама, упознају их са ситуацијом, а затим крену на нови сектор.

5) *Време:*

Лепо.

6) *Губици:*

Без губитака.

7) *Непријатељски губици:*

Нису нам знани.

8) *Место штаба:*

У Сјеници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)
Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

⁴ Народноослободилачка војска Албаније. Вмди док. бр. 123, напомену бр. 2.

18. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Остају исти.

2) *Подаци о нашим снагама:*

Заноћиле на старим положајима, спремне за покрет.
3 и 4 батаљон 12 бригаде нису још смењени са положаја.

3) *Операције:*

Нису вођене.

4) *Задаци:*

8 бригада да крене на сектор Милаковићи — Крајино-вићи; 10 бригада на линију Бољаре — Корито; 12 бригада у Пештер, међупростор прве две бригаде. По доласку на нови сектор да избаце извиђачке делове испред себе до Лима, да испитају непријатеља на линији од Бродарева до Бијелог Поља.

5) *Време:*

Лепо.

6) *Губици:*

Без губитака.

7) *Место штаба:*

У Сјеници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

18. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Утврдио се са обе стране Лима, са циљем да сачува комуникацију за Бијело Поље. На левој обали Лима налази се 22 гренадирека дивизија и то на простору од Бродарева до Бијелог Поља. Из Бијелог Поља успео је продрети до Мојковца.

2) *Подаци о нашим снагама:*

На маршу за нове положаје. 12 бригада остаје као дивизиска резерва.

3) *Операције:*

Нису вођене.

4) *Задаци:*

Одмор по доласку на нови сектор.

5) *Време:*

Лепо.

6) *Губици:*

Без губитака.

7) Место штаба:
У Сјеници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
" капетан,
Ђуро П. Врцељ

19. 12. 1944

1) Подаци о непријатељу:

Непромешени.

2) Подаци о нашим снагама:

8 и 10 бригада стигле на одређене положаје, док 12. . .⁶

3) Операције:

Нису вођене.

4) Задачи:

8 бригада да крене и размести своје снаге на линији с. Милаковићи — с. Вишњево — с. Трешњевица. 22. 12. 44 да нападне непријатеља на сектору од Бродарева до с. Биједића. По извршењу овог задатка да се спреми за напад на Бродарево.

10 бригада 22-ог у зору има нападнути непријатеља од с. Биједића. до Бијелог Поља са циљем да избије на Лим и овлада десном обалом и заузме погодне положаје над Пријепољем.

12 бригада: Дивизиска резерва у Пештеру.

5) Време:

Лепо;

6) Губици:

Нису били ни код нас ни код непријатеља.

7) Место штаба:

У Раждагињи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро' П. Врцељ

20. 12. 1944

1) Подаци о непријатељу:

Непријатељ држи положаје на десној обали Лима око Бродарева и Бијелог Поља: с. Дубово, с. Одрин, Градина,

⁵ Речвница није завршена.

с. Ресник, с. Расток, с. Обров, с. Затон. На мосту има артиљерију за одбрану из ваздуха. Штаб је у Недакусима.

2) *Подаци о нашим снагама:*

Наше снаге заноћиле су на линији Заумско — с. Боришићи — с. Бољаре — с. Угло. Претстраже и осигуравајући делови: Биједићи — Курило — Ивање. У току овога дана наша обавешт. служба испитивала је непријатеља.

3) *Операције:*

Нису вођене.

4) *Задачи:*

Назначени су под 19.12.44. ЈБудство се одмара и спрема за напад. Артиљерија је придодата 10 бригади, да еадејствује око Бијелог Поља.

5) *Време:*

Лепо.

6) *Наши губици:*

Без губитака. Имамо много случаја разбољевања.

7) *Место штаба:*

У Раждагињи.

СМРТ ФА.ШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

21. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

На сектор Бијело Поље — Бродарево — Пријепоље снаге су око 10.000. Задатак им је да се по сваку цену споје са групацијом из Црне Горе.

2) *Подаци о нашим снагама:*

Остају исти.

3) *Операције:*

Извиђачка делатност.

4) *Задачи:*

Остају исти.

5) *Време:*

Лепо.

6) Без губитака.

7) Штаб у Раждагињи.

С. Ф. — С. НЛ

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

22. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Непромењени.

2) *Подаци о нашим снагама:*

8 бригада разместила се на линији: Милаковићи — с. Мрчковина — с. Црвено,⁶ предњи делови над Бродаревом. 10 бригада избила на линију: Стубло — с. ПГиповиде — с. Ивање, са осигуравајућим деловима над Бијелим Пољем над Обровом и Затоним.

12 бригада као резерва ортала у Пештеру. Дивизиска артиљерија придата 10 бригади. Инж. батаљон остао у Сјеници.

3) *Операције:*

8 и 10 бригада почеле овог дана са операцијама за избијање на Лим. Резултат није* још познат. Наша¹ артиљерија успешно туче Бијело Поље и комуникацију.

4) *Задаци:*

Остају исти према заповести за 22. 12.⁷ избијање на Лим са више места.

5) *Време:*

Лепо.

6) *Авијација:*

Савезничка тукла Бијело Поље и положаје око овога.

7) *Губици:*

Нисмо имали.

8) Место штаба:

У Раждагињи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Буро П. Врцељ

23. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Непријатељ из Црне Горе продро до Слијепач Моста, очекује се спајање са овим у Бијелом Пољу. Црногорске јединице га гоне.

2) *Подаци о нашим снагама:*

Остају исти. 5 албанска дивизија почела офанзивне операције на сектор Сјеница — Пријепоље. 37 дивизија напада сектор од Пријепоља до Прибоја.

⁶ Није нађено.

⁷ Редакција није про-нашла овај докуменат.

3) *Операције:*

8 бригада избила на Лим код Биједића и Добракова без теже борбе. 10 бригада одбацила непријатеља са Дубова, напала Градину и Расток. Код Затона одржава везу са јединицама III дивизије.

4) *Задачи:*

Остају исти.⁸

5) *Време:*

Лепо.

6) *Губици наши:*

4 мртва; 22 рањена из 10 бригаде. Непријатељ имао осетне губитке.

7) *Место штаба:*

У Раждагињи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

24. 12. 1944

1) *Подаци о непријатељу:*

Групације из Црне Горе и Санцака спојиле су се код Слијепач Моста. Са Немцима повлаче се бандити Павла Ђуришића.

2) *Подаци о нашим снагама:*

Остају исти.

3) *Операције:*

10 бригада води упорне борбе око Градине и Оброва. Непријатељ је успео да нас одбаци на положаје полазне. На осталим секторима нема активности ни са једне стране.

4) *Задачи:*

8 и 12 бригада да крену са садањих положаја правцем Сјеница — Нови Пазар, где остаје 12 бригада ради чишћења новопазарског сектора, а 8[-ма] иде за Рашку са истим задацима. 10 бригада остаје на свом сектору са истим задацима.

5) *Време:*

Лепо.

6) *Губици:*

Наши: 4 рањена.

* Види док. бр. 164.

7) Место штаба:
У Новом Пазару.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

25. 12. 1944

1) Подаци о непријатељу:

Непријатељ намерава пробијати се у два правца, једним: Бијело Поље — Вродарево — Пријепоље — Прибој и другим: Шаховићи — Пљевља — Чајниче — Горажде — Сарајево.

2) Подаци о нашим снагама:

8 и 12 за(ноћиле на маршу за Нови Пазар, 10 бригада остала на, своје сектору: Шиповице — Годијево — Ивање.

3) Операције:

На сектору 10 бригаде локалног значаја. Активна цело време наша и непријатељска артиљерија. 10 бригада преузела је сектор и 8 бригаде до Мрчковина, где одржава везу са 3 албанском бригадом.

4) Задачи:

Задашк наших јединица је сметање мирног комуницирања за Пријепоље, активно држање на десној обали Лима, онемогућавање пљачке и набијање у долину Лима.

5) Време:

Лепо.

6) Губици:

Нисмо имали:

7. — Место штаба:

У Новом Пазару.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

26. 12. 1944

— Подаци о непријатељу: исти.

— -Подаци о нашим снагама: исти; 8 и 12 стигле на нове секторе.

— Задаци: исти.
- Операције нису вођене.
— Време: лепо, после подне снег.
— Штаб на истом месту.
Губитака није било.

С. Ф. — С. Н.!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

21. 12. 1944

, — Подаци о непријатељу: исти.
— Подаци о нашим снагама: исти,
— Операције: извиђање непријатеља.
— Задаци: исти.
— Време: снег.
— Штаб: у Новом Пазару.
— Губици: нисмо имали.

С. Ф. — С. Н.!

(М. П.)

Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

28. 12. 1944

— *Подаци о непријатељу:* исти. Сектор Обров — Градина појачан артиљеријом. Минирана десна обала Лима и мост код Бијелог Поља.

— *Подаци о нашим снагама:* Наше јединице 10 бригаде врше нападе на целом сектору. 8 и 12 и даље ее налазе у Новом Пазару и Рашкој.

— *Операције:*

3 батаљон 10 бригаде водио је цео дан борбу око Бродарева. Непријатељ је покушао да на новом сектору пређе Лим, али је био одбачен. Наши су их пустили да се укрцају у чамце, а затим напали, избацили из чамаца. На осталим секторима није било активности.

— *Задаци:* остају исти.

— *Време:* лепо, нешто снега.

- *Губици непријатеља:*
15 мртвих и више рањених. Ми нисмо имали губитака.
— *Место штаба:* у Новом Пазару.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)
Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

29. 12. 1944

- *Подаци о непријатељу:* непромењени.
•— *Подаци о нашим снагама:*
Заноћиле на истим положајима.
— *Операције:*
Борбе локалног значаја, јачи непријатељски притисак
код Оброва, Градине и Бродарева.
— *Задачи:*
Остају исти.
— *Време:* Снег.
— *Губици непријатеља:*
Нису нам знани. Ми нисмо имали губитака.
—• *Место штаба:*
У Новом Шзару.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)
Заменик
начелника штаба:
капетан,
Ђуро П. Врцељ

30. 12. 1944

- Подаци о непријатељу:*
Остају исти. Осећа се да непријатељ намерава напусти
Бијело Поље. Вероватно да правац Пљевља неће користити.
— *Подаци о нашим снагама:*
Наше свдГе остају и даље на својим положајима.
— *Операције:*
Батаљони 10 бригаде вршили су овога дана нападе на
комуникацију Бродарево — Пријепоље. У први сумрак овога
дана наишла је колона Немаца јачине 1500 људи. Један

вод 3 батаљона сачекао је у заседи на близини 200 м и налао колону. Колона је разбијена, наневши јој осетне губитке.

— *Задачи:*

Остају исти.

— *Време:*

Лепо.

— *Губици:*

Непријатељски: 50 мртвих, наши: 1 рањен.

— *Место штаба:*

У Новом Пазару.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Заменик
начелника пгтаба
капетан,
Ђуро П. Врцељ

31. 12. 1944

— *Подаци о непријатељу:*

Остају исти. Активна је неприј. артиљерија.

— *Подаци о нашим снагама:*

На истим положајима.

— *Операције:*

Два батаљона. 10 бригаде нападали су положаје од Затона до Расова, на Одрин и Градину. Напад је почео у 19^h. Ворба је трајала сутрадан [до] 5^h. Напад није успео. У зору су се наше јединице повукле на старе положаје. 3 батаљон 10 бригаде водио је борбу око Орловске Гл. — Врхови.

— *Задачи:*

Остају исти.

— *Време:* снег.

— *Губици:* непријатељски нису познати. Наши: 5 рењених.

— *Место штаба:*

У Новом Пазару.

С. Ф. — с. н.!

Заменик
начелника штаба
капетан,
Ђуро П. Врцељ

РЕГИСТАР

А

Абрамовић Милан — 18, 31, 87, 227,
361, 363, 412, 543, 544, 570;
Авала (к. 511) — 233;
Адровићи — 128;
Ајдучка Глав. — 52;
Алаучко Брдо — 479;
Алексинац — 23, 29, 45, 48;
Алексиначки Рудник — 22, 23;
Алин Бр. — 301;
Алковић др. Геон — 327;
Амајлије — 602, 604;
Аризановић Стратије — 216;
Ариље — 376, 439, 506;
Арсенијевић Негован — 581, 627;
Атеничка Река — 306;
Атлагић Милан — 127, 215, 219;

Б

Бабињача (к. 1115) — 536, 673;
Бајгора — 114, 216, 320, 424, 493;
Бајина Башта — 357, 388, 474, 529,
530, 658;
Балајев (генерал) — 124;
Балатун — 461;
Баша (с.) — 130, 131, 164;
Бањица (с.) — 308;
Бањско Брдо — 165;
Баре — 114, 216, 320;
Барич (с.) — 232, 233;
Баста Никола — 219;
Батар — 194, 195;
Бачица — 396;
Беговић Божидар — 356, 563, 590;
Бели Поток (с.) — 27;
Белотићи (с.) — 509;
Београд — 490, 582, 585, 586;
Бијело Поље — 558, 567, 679;
Бијељина — 596, 598, 600;
Битовик — 224, 225;
Бјелић Бранко — 474;
Бјелошевац — 598;
Блашко Благоје — 327;

Бобија — 175, 429;
Богошевићи — 354;
БогUTOвац — 249, 637;
Бољевци — 23, 24, 25, 27, 45, 50;
Бор — 45, 49;
Бошковић Бошко — 326;
Бошњане (код Параћина) — 23, 53;
Бошњаци (к. 334) — 646;
Браинци — 626;
Брајићи — 327;
Брајовић Божидар — 285, 453;
Брањево — 594, 596;
Брачин (с.) — 22;
Брезовица — 598;
Бресница — 11, 72, 80, 189, 239, 415,
421, 425, 503, 504, 522, 525;
Бреснички Крш — 38, 71, 72;
Бригада бродска — 198, 232, 233,
234, 235, 237, 593, 594, 595, 597, 601,
602, 604, 607;
Бригада друга косовска — 492, 494,
496;
Бригада трећа косовска — 492, 494,
495, 496;
Бригада четврта косовска — 492,
495;
Бригада друга крајишка Седам-
наесте НОУ дивизије — 35, 38,
56, 68, 69, 72, 76, 81, 82, 101, 186,
187, 188, 210, 231, 255, 256, 257, 263,
286, 287, 290, 297, 299, 300, 310, 311,
339, 341, 357, 361, 368, 369, 370, 371,
463, 464, 465, 471, 479, 506, 507, 509,
520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527,
528, 529, 530, 531, 535, 593, 594, 596,
597, 598, 600, 601, 602, 603, 604, 607;
Бригада Петнаеста мајевичка Се-
дамнаесте НОУ дивизије — 12,
35, 38, 39, 69, 71, 72, 76, 81, 82, 102,
112, 186, 187, 189, 210, 211, 231, 239,
241, 252, 256, 257, 260, 263, 286, 288,
289, 309, 310, 311, 340, 341, 351, 358,
361, 369, 370, 372, 421, 464, 465, 473,
506, 509, 520, 521, 522, 523, 524, 525,

- 526, 527, 528, 529, 530, 531, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 600, 601, 602, 603, 604, 607;
- Бригада четврта пиротска Двадесет друге НО дивизије — 36;
- Бригада друга пролетерска — 583, 586, 663, 664, 665;
- Бригада четврта пролетерека Друге пролетерске дивизије — 9, 125, 142, 143, 145, 186, 206, 209, 285, 381, 382, 434, 451, 555, 557, 561, 562, 583, 584, 585, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665;
- Бригада шеста пролетерска Седамнаесте НОУ дивизије — 12, 35, 38, 39, 68, 69, 72, 76, 82, 111, 121, 139, 187, 188, 190, 212, 229, 239, 251, 255, 256, 257, 260, 262, 286, 288, 289, 310, 311, 325, 340, 353, 354, 357, 360, 361, 368, 369, 370, 372, 462, 463, 464, 506, 509, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 527, 528, 530, 531, 535, 569, 594;
- Бригада трећа санџачка ударна Тридесет седме НОУ дивизије — 128, 243, 382, 488;
- Бригада четврта санџачка ударна Тридесет седме НОУ дивизије — 130, 164, 222;
- Бригада пета санџачка ударна Тридесет седме НОУ дивизије — 74, 224, 277, 301, 314, 378, 469, 563;
- Бригада трећа српска ударна — 126, 142, 145, 185, 205, 227, 228, 249, 305, 307, 324, 434, 555, 557, 583, 585, 586, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665;
- Бригада шеста српска ударна — 125, 126, 142, 145, 163, 176, 184, 209, 305, 306, 307, 381, 382, 383, 499, 554, 555, 557, 561, 586, 587, 589, 592, 593, 594, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 607, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 645, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665;
- Бригада седма српска ударна Двадесет треће НОУ дивизије — 18, 46, 50, 53, 76, 121, 258, 266, 269, 297, 298, 299, 328, 375, 467, 477, 479, 481, 482, 483, 484, 501, 506, 509, 510, 512, 523, 524, 579, 605, 617, 618, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629;
- Бригада осма српска Двадесет друге НО дивизије — 36, 60, 113, 114, 126, 178, 214, 217, 218, 219, 247, 292', 320, 343, 352, 385, 386, 396, 404, 406', 536, 550, 559, 567, 655, 666, 667, 668', 669, 670, 673, 674, 675, 676, 677, 679' **680, 681, 682;**
- Бригада девета српска ударна Двадесет треће НОУ дивизије — 18, 23, 47, 49, 51, 53, 54, 67, 76, 121, 148', 269, 297, 298, 299, 328, 375, 399, 467* 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 506, 510, 512, 577, 578, 605, 617, 621', 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628', 629;
- Бригада десета српска Двадесет друге НО дивизије — 36, 61, 113, 114, 214, 215, 216, 218, 219, 247, 326, 352, 385, 405, 559, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 673, 676, 677, 678, 679, 680', 681, 682, 683, 684;
- Бригада једанаеста српска Двадесет четврте НО дивизије — 258, 306, 325, 571;
- Бригада дванаеста српска Двадесет друге НО дивизије — 61, 114, 214, 218, 247, 352, 385, 386, 397, 404, 406, 536, 550, 551, 559, 567, 568, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 673, 674, 676, 677, 679, 680, 681, 682;
- Бригада тринаеста српска Двадесет четврте НО дивизије — 571;
- Бригада четрнаеста српска ударна Двадесет треће НОУ дивизије — 51, 52, 53, 64, 66, 68, 76, 120, 121, 148, 149, 150, 158, 159, 161, 162, 180, 190, 220, 242, 266, 268, 269, 270, 271, 297, 298, 300, 328, 378, 387, 394, 398, 408, 409, 424, 425, 454, 455, 467, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 503, 506, 576, 605, 606, 617, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629;
- Бригада петнаеста српска Четрдесет седме НО дивизије — 552, 554, 556;
- Бригада шеснаеста српска Двадесет пете НО дивизије — 13, 17, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 115, 116, 145, 158, 160, 163, 181, 185, 312, 329, 330, 346, 347, 348, 354, 366, 377, 400, 401, 410, 506, 511, 540;
- Бригада седамнаеста Тридесет осме НО дивизије — 580, 628;
- Бригада осамнаеста Тридесет осме НО дивизије — 579, 627;

- Бригада седамнаеста Двадесет четврте НОУ дивизије — 215, 571;
- Бригада седамнаеста ударна Двадесет осме НОУ дивизије — 193, 197, 198, 234, 235, 236, 462, 463, 464, 535, 543, 592, 593, 595, 598, 600, 601, 602, 604;
- Бригада осамнаеста српска Двадесет пете НО дивизије — 13, 14, 47, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 116, 158, 160, 161, 163, 182, 185, 312, 313, 329, 330, 346, 347, 348, 377, 400, 401, 410, 506, 511, 512, 522, 540, 632;
- Бригада деветнаеста српска Двадесет пете НО дивизије — 14, 23, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 116, 125, 145, 158, 161, 163, 182, 184, 248, 312, 313, 330, 331, 347, 348, 354, 366, 377, 400, 401, 410, 506, 511, 512, 539, 540, 541;
- Бригада двадесета српска Четрдесет пете НО дивизије — 16, 17, 23, 28, 49, 50, 55, 84, 86, 120, 175, 220, 226, 242, 246, 266, 267, 268, 269, 270, 274, 275, 300, 359, 411, 456, 479, 543, 569, 575, 597, 599, 600, 601, 603, 604;
- Бригада двадесет прва ударна Двадесет осме НОУ дивизије — 197, 232, 593, 594, 595, 598, 601, 602, 604, 607;
- Бригада двадесет трећа српска Четрдесет пете НО дивизије — 16, 17, 26, 46, 49, 50, 53, 54, 55, 84, 85, 86, 175, 226, 359, 361, 362, 398, 412, 543, 570, 597, 600, 601, 602, 603, 604;
- Бригада двадесет четврта српска Четрдесет пете НО дивизије — 17, 29, 54, 85, 226, 341, 349, 360, 362, 370, 387, 388, 394, 412, 458, 481, 507, 512, 529, 543, 545, 565, 570, 573, 578, 597, 600, 601, 602, 603, 604;
- Бригада двадесет пета српска Четрдесет шесте НО дивизије — 39, 46, 91, 151, 152, 153, 167, 170, 172, 201, 319, 320, 362, 446;
- Бригада двадесет шеета српска Четрдесет шесте НО дивизије — 39, 42, 91, 152, 153, 167, 168, 170, 201, 203, 206, 446;
- Бригада двадесет седма српска Четрдесет шесте НО дивизије — 42, 91, 152, 167, 201, 202, 351, 444, 447;
- Бригада двадесет осма српска Четрдесет седме НО дивизије — 336, 351, 552, 554, 556;
- Бригада трећа Пете дивизије НОВ Албаније — 550, 551;
- Бригада пета Пете дивизије НОВ Албаније — 550, 551;
- Бродарево — 558, 567, 682, 683;
- Буар (с.) — 439;
- Будимир Марко — 474;
- Бујановац — 31, 32, 33, 88, 104, 491, 494, 495, 496;
- Бујуклић Ада — 601, 602;
- Буковац — 101, 258, 524;
- Буковик — 70;
- Булатовић Веселин — 132, 166, 223;
- Бумбарево Брдо — 38, 71, 72, 158, 231, 262, 418; #
- Бурзановић (капетан) — 362;
- Бурић Рад. — 563;

В

- Валенчић Анте — 334;
- Ваљево — 15, 327, 339, 362, 658;
- Варда — 339, 340, 370, 371, 373, 507, 528;
- Васић Вуле — 41, 43;
- Васовић Вуко — 356;
- Велић Љубо — 275;
- Веркгова Бара — 249;
- Видовска коса — 58, 70;
- Видовски Тунел — 58, 300, 479;
- Виноградић (к. 472) — 68, 420;
- Вирово — 366;
- Витас Душан — 148;
- Витошевац — 22, 29;
- Вишеград — 363, 451, 511, 539, 661;
- Владичица (заселак) — 408, 510;
- Власеница — 605;
- Влатковићи (с.) — 512;
- Влашке Њиве — 196;
- Војводић Зеко — 334;
- Војмислиће (с.) — 326;
- Волуја (с.) — 49;
- Вољавча — 229, 239, 523;
- Вранићи — 210;
- Врање — 105, 490, 496;
- Вратарница — 23, 55;
- Врач (к. 432) — 408, 409, 459, 482, 483, 510;
- Врачић — види Врач (к. 432);
- Врба — 14;
- Врдила (к. 324) — 250;
- Врховни штаб НОВ и ПОЈ — 35, 92, 100, 117, 132, 281, 303, 327, 351, 489, 590;
- Врхпоље — 395, 454, 483, 510;
- Врцељ П. Ђуро — 666, 667, 669, 670, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684;

Вујовић Ратко — 12, 35, 68, 73, 82, 188;
Вукићевић Драго — 350;
Вуковије — 579;
Вуково Брдо — 488;
Вукојевић Перо — 373, 475;
Вукчевић Саво — 18, 31, 87, 361, 543, 570;
Вучитрн -г- 60, 63, 156, 178, 213, 215, 218, 294, 320, 323, 496;
Вучја Главица (к. 401) — 231;
Вучковић Љубо — 110, 324;
Вучковица — 14;

Г "

Равриловић Михајло — 209;
Гадимља — 444;
Гаковић Н. Славко — 350;
Гвоздац — 191, 425, 480;
Главица (к. 606) — 484;
Главица (к. 368) — 72;
Главичарка — 48;
Главни штаб НОВ и ПО Србије — 11, 35, 45, 76, 92, 100, 104, 117, 120, 132, 146, 156, 157, 173, 175, 186, 245, 281, 309, 316, 317, 323, 331, 351, 359, 363, 366, 370, 373, 385, 388, 395, 402, 414, 489, 547, 552, 554, 571, 583, 590;
Глог (к. 869) — 507;
Глухић Мустафа — 474;
Гњилане — 88, 100, 119, 151, 166, 200, 319, 496;
Говеђаж — 314;
Гојна Гора — 658;
Голо Брдо — 594, 604;
Голубац — 411, 507;
Горња Добриња — 327;
Горњачка Клисура — 52;
Горњи Дубац — 248;
Горњи Милановац — 13, 658;
Горун (к. 378) — 25;
Гошевић Божо — 21§J
Градина (к. 981) — 680, 683;
Градина (к. 833) — 178, 319;
Градине (к. 656) — 312;
Грачаница (код Пријепоља) — 130;
Грачаница (код Ковиљаче) — 193, 196, 238;
Грделичка Клисура — 490;
Греда (к. 666) — 272, 273, 480;
Грљане (с. код Зајечара) — 23, 24, 55;
Грљиска Река — 24;
Гружа — 12;
Гувниште — 173;

Гугаљско Поље — 330;
Гујин Кам. (к. 685) — 64;
Гунцати — 11, 71, 80, 189, 415;
Гуча — 296, 299, 346, 366, 438, 506, 656, 664;
Гушевац (код Мрчајеваца) — 260;

Д

Дворови (с.) — 535, 544;
Дева Џафер — 37;
Дебела Коса (к. 649) — 25;
Дебело Брдо — 249, 637;
Дебrc — 233;
Делић Асим — 475;
Дивизија друга пролетерска НОВЈ — 8, 13, 14, 78, 79, 80, 81, 101, 110, 115, 116, 118, 122, 123, 124, 142, 143, 145, 159, 160, 162, 163, 175, 176, 181, 183, 184, 205, 227, 239, 245, 246, 248, 249, 253, 261, 282, 283, 284, 285, 296, 299, 303, 304, 305, 306, 307, 309, 312, 317, 322, 324, 329, 330, 334, 335, 345, 347, 348, 351, 353, 354, 359, 360, 362, 364, 365, 366, 367, 380, 381, 395, 411, 416, 423, 424, 427, 428, 429, 430, 433, 434, 435, 436, 438, 440, 441, 443, 444, 445, 446, 447, 449, 466, 492, 498, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 508, 509, 510, 511, 512, 526, 552, 553, 561, 582, 588, 589, 592, 631;
Дивизија седамнаеста НОУ — 8, 11, 18, 35, 38, 56, 68, 69, 76, 80, 111, 116, 118, 121, 122, 123, 146, 147, 156, 159, 162, 176, 182, 183, 185, 186, 189, 212, 229, 231, 245, 246, 247, 251, 255, 257, 260, 262, 269, 281, 282, 286, 296, 299, 300, 303, 304, 309, 317, 357, 359, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 370, 371, 373, 402, 411, 412, 415, 416, 420, 421, 423, 424, 425, 433, 435, 436, 442, 461, 471, 492, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 508, 509, 510, 520, 535, 544, 569, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608;
Дивизија двадесет прва НОУ — 321;
Дивизија двадесет друга НО — 32, 36, 60, 63, 105, 106, 113, 118, 126, 151, 160, 162, 174, 178, 201, 213, 215, 247, 295, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 326, 333, 343, 351, 352, 384, 396, 404, 414, 416, 419, 422, 423, 424, 425, 427, 428, 429, 433, 434, 442, 449, 490, 495, 496, 497, 498, 499, 550, 552, 558, 567, 665;

- Дивизија двадесет трећа НОУ — 7, 8, 12, 13, 18, 22, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 56, 64, 66, 69, 76, 77, 79, 81, 83, 84, 101, 118, 120, 121, 146, 147, 148, 149, 157, 160, 162, 176, 180, 181, 183, 186, 187, 190, 210, 211, 220, 226, 242, 245, 255, 256, 257, 266, 268, 270, 271, 281, 282, 283, 286, 296, 299, 303, 304, 309, 318, 327, 336, 363, 365, 366, 367, 374, 381, 387, 394, 408, 409, 411, 416, 418, 423, 424, 429, 436, 438, 440, 443, 454, 455, 466, 476, 493, 499, 500, 501, 502, 503, 506, 508, 509, 510, 511, 545, 576, 592, 593, 595, 596, 597, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 617, 643, 644;
- Дивизија двадесет четврта НО — 105, 106, 118, 215, 317, 319, 320, 321, 322, 336, 351, 414, 417, 423, 445, 450, 490, 492, 493, 494, 495, 496, 517, 552, 571;
- Дивизија двадесет пета НО — 8, 12, 22, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 102, 110, 112, 115, 118, 122, 143, 145, 146, 158, 160, 162, 163, 176, 181, 183, 184, 186, 227, 228, 239, 245, 246, 247, 248, 253, 255, 261, 263, 283, 284, 296, 299, 301, 303, 304, 309, 312, 317, 329, 334, 335, 345, 347, 353, 359, 364, 366, 374, 376, 380, 381, 382, 383, 395, 400, 410, 416, 422, 423, 424, 425, 427, 434, 435, 438, 439, 443, 445, 446, 448, 449, 500, 501, 503, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 539, 545, 546, 592, 594, 597, 600, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 634, 639, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 651, 652, 657;
- Дивизија двадесет седма НОУ — 593, 594, 596, 597, 599, 602, 603, 604, 605, 607;
- Дивизија двадесет осма НОУ — 83, 85, 118, 120, 193, 197, 232, 281, 282, 303, 309, 327, 363, 365, 422, 436, 442, 443, 461, 462, 465, 505, 508, 531, 544, 569, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 600, 601, 603, 604, 607;
- Дивизија тридесет седма НОУ — 128, 130, 164, 222, 224, 243, 277, 301, 314, 378, 387, 405, 449, 469, 488, 552, 563, 564;
- Дивизија тридесет осма НОУ — 578, 579, 593, 594, 597, 599, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 618, 625;
- Дивизија четрдесет прва македонска НОВЈ — 549, 553;
- Дивизија четрдесет пета НО — 7, 8, 13, 15, 21, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 66, 79, 81, 83, 101, 118, 120, 159, 162, 226, 245, 255, 256, 257, 266, 269, 270, 282, 283, 286, 299, 303, 304, 309, 31ђ, 311, 316, 317, 341, 351, 352, 357, 359, 362, 363, 367, 370, 374, 375, 381, 382, 388, 411, 416, 422, 424, 425, 426, 428, 429, 434, 435, 436, 438, 439, 443, 447, 473, 502, 503, 504, 505, 506, 508, 509, 510, 511, 542, 545, 565, 568, 592, 595, 596, 599, 600, 601, 602, 603, 605, 606, 608, 622, 642, 645;
- Дивизија четрдесет шеста НО — 31, 32, 39, 88, 100, 104, 106, 118, 151, 153, 166, 170, 172, 175, 200, 202, 218, 247, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 332, 333, 351, 352, 413, 415, 416, 419, 420, 423, 429, 433, 435, 444, 447, 450, 490, 492, 494, 495, 496, 497, 552;
- Дивизија четрдесет седма НО — 8, 105, 109, 118, 159, 317, 351, 417, 423, 490, 552;
- Добре Стране — 176, 177;
- Добродо — 435, 509, 646;
- Долови — 561;
- Доња Мутница — 23, 52;
- Доње Кошље — 349, 483, 510;
- Доњи Горачићи — 74, 277, 469;
- Доњи Милановац — 51, 53, 54;
- Доратица (брдо) — 673;
- Драгосињци — 9;
- Дрина (река) — 197, 198, 236, 237, 281, 402, 411, 461, 510, 535, 544, 566, 568, 590, 594, 617;
- Дришача — 195, 595, 597;
- Дрљачић Војо — 181, 243, 395, 454, 461;-
- Дрљевић Миливоје — 192, 221;
- Дробац Миле — 44;
- Друглићи — 222;
- Друловић Јов. Чедомир — 132, 166, 223;
- Дуб — 340, 341, 372, 373, 381, 442, 508;
- Дубово — 680;
- Дуга Пољана — 384;

Ћ

- Ђермановића Гај — 577;
- Ђорђевац (с.) — 33;
- Ђорђевић Илија — 37;
- Ђорђево — 171;
- Ђукић Чедо — 140, 213, 253, 261;
- Ђурић Јован — 553;
- Ђурић М. Предраг — 174;

Ђурић Ђ. Радослав — 517, 519;
Ђуровић Милинко — 111, 126, 143,
146, 185, 229, 248, 254;

Ж

Жагубица — 45, 49, 50, 51, 52, 53;
Живинице (с.) — 607;
Живковић Живко — 37, 62, 63, 115,
215, 219, 387, 407, 551, 560, 568;
Живковићи — 481, 482, 484, 618;
Жуне (с.) — 71;

З

Заблаће — 641;
Заглавак — 372, 373, 442, 507, 508;
Заграђе (брдо код Рготине) — 46;
Зајечар — 23, 24, 47, 50;
Замчање — 176, 504;
Западна Морава — 183, 245, 433,
498, 504, 505;
Затон — 684;
Звездан — 24;
Звечан — 321, 427, 497;
Звирец Никола — 127, 180, 295, 398,
538;
Зворник — 193, 195, 236, 303, 327,
363, 388, 436, 565, 595, 597, 599, 618;
Зец Мићо — 219;
Златарско Брдо — 378, 469;
Зорић Раде — 18, 87, 361, 543, 570;

И

Ибар (река) — 110, 185, 205, 227,
245, 249, 285, 499, 504, 639;
Ивановић Миладин — 20, 150, 267,
270, 298, 301, 329, 468, 631;
Ивањица — 439, 506;
Илијак — 57, 69, 70, 258;
Илић И. Михајло — 44;
Ирижани — 101;
Исаиловић Љубо — 575;

Ј

Јабука — 666;
Јабуковац — 47, 48, 52, 54;
Јаворина Савка — 398, 538;
Јадовник Пл. — 536, 673;
Јанковић Блажо — 10, 383, 557,
588;
Јања — 594, 596, 599;
Јањево — 332;
Јарић Гавро — 140, 529;
Јармовац — 130, 131;
Јастребац — 494;

Једовник (брдо) — 173;
Јежевица — 284, 305, 641;
Јелакци — 173;
Јелен До — 146, 192, 272, 273, 274;
Јелова Гора — 340, 370, 381, 504;
Јеловик — 528;
Јеремић Живорад — 251;
Јовановац (с.) — 22;
Јовановић Блажо — 285;
Јовановић Т. Радивоје — 55, 123,
159, 161, 162, 283, 365, 546;
Јовановић Ст. — 205;
Јовићевић Нико — 334;
Јовићевић Павле — 334;
Јока Милан — 196;
Јошаничка Бања — 173;
Југбогданавац (с.) — 490;
Јунузовић Тешо — 475;
Јуришић В. — 361, 566;

К

Каблар — 299, 300, 479;
Кадинача — 341, 511, 512, 558;
Калабаче — 626;
Каличина (с.) — 26, 27, 46;
Каменица — 58, 435, 509, 646;
Каменити Лаз — 520;
Камхи Ј. Самуел — 190, 231;
Кандић Милорад — 355;
Каона — 248;
Каран — 245, 434, 504;
Карановић Владо — 190, 231, 598;
Каранска (р.) — 64;
Карачево (Г. и Д.) — 33;
Караула (код Сјенице) — 552;
Катанићи — 628;
Катун (с.) — 29;
Кашаљ — 74;
Кијево — 33;
Кик (к. 412) — 484, 529;
Китка — 202, 203, 494;
Клик — 528;
Клокочевац — 45, 48, 49, 50;
Кнежевић Данило — 129, 244, 489;
Кнежевић Новак — 487, 631;
Кнић — 14;
Књажевац — 23, 26, 27, 28, 45, 4
50;
Ковиљача — 193, 194, 195, 236;
Кодра Голма — 218, 293, 320;
Кодра Наљт — 216, 319, 419, 496;
Козарево — 326;
Козица — 488;
Козлук (с.) — 594, 595, 599;
Комненовић Благоје — 549;
Кондер — 528, 529;

Кончуљска Клисура — 495, 496;
Кончуљски Теснац — види Кончуљска Клисура;
Концило — 190, 420, 520;
Коњевићи — 526;
Копорић — 173;
Кораћ Божидар — 566;
Корпус први пролетерски НОВЈ — 35, 68, 199, 235, 493, 591;
Корпус трећи НОВЈ — 593, 594, 618;
Корпус Тринаести НОВЈ — 31, 36, 88, 98, 99, 100, 104, 113, 133, 151, 167, 200, 213, 215, 318, 323, 326, 351, 413, 428, 490, 507;
Корпус четрнаести НОВЈ — 7, 13, 21, 45, 56, 69, 76, 78, 80, 98, 101, 110, 115, 120, 133, 145, 149, 156, 157, 160, 162, 163, 175, 181, 183, 226, 281, 282, 303, 309, 335, 345, 351, 353, 359, 363, 364, 366, 376, 395, 476, 489, 499, 500, 507, 521, 542, 544, 545, -568, 600, 601, 617;
Косјерићи — 66, 507;
Косово — види Косово Поље;
Косово Поље — 151, 166, 200, 247, 320, 323, 497;
Косовска Митровица — 37, 110, 113, 124, 142, 144, 156, 160, 162, 167, 213, 215, 218, 321, 323, 326, 425, 428, 494, 497, 567;
Костојевићи — 246, 341, 508;
Котленик <пл.> — 11, 139, 147, 176, 415, 425, 504, 521;
Крагујевац — 12, 14, 499;
Краљево — 78, 105, 110, 115, 118, 124, 142, 146, 156, 157, 160, 163, 175, 189, 246, 248, 267, 285, 296, 434, 499, 504, 505, 525, 639;
Краљево Село —• види Минићево
Кремна — 512, 558, 589, 663, 664;
Крећа Душан — 200;
Кривељ — 49;
Криви Вир (с.) — 22, 26, 28;
Крилов Иван — 60;
Крст — 53;
Крстац — 346, 347, 366, 367, 440, 441, 442, 444, 445, 506, 507, 509;
Крстовић Душан —• 326;
Кртињак (к. 1147) — 493;
Крупань — 368;
Крушевац — 490, 498;
Крушић С. Никола — 238;
Кук (к. 362) — 482;
Кукања (к. 1077) — 224;
Кукољ Урош — 15, 116, 182, 313, 331, 349, 377, 411, 542;
Куманово — 80, 104, 494;

Кунице — 563, 564;
Купрешанин Бранко —• 200;
Кутловац — 130;
Кућарајтер Иван — 196;
Кучево —• 45, 50;
Кучевци — 483;

Л

Лађевици — 111, 147, 245, 247, 252, 425, 435, 505, 522, 525;
Лазац — 248;
Лазин Вис (к. 752) — 399, 408, 409, 454, 459, 482, 483, 484, 510, 577;
Лазих Лазо — 262, 525;
Лазница (с.) — 49, 50;
Латиновић Богдан — 260, 525;
Лелићи — 438, 503;
Лесковац — 490;
Лешница (с. код Лознице) — 542;
Липљан — 166;
Липовица — 579, 605, 618;
Лисина —• 173;
Лозица (код Кривога Вира) —• 28;
Лозница — 193, 308, 363, 368;
Лончаревић Ђуро — 546;
Лопатница — 249, 313;
Лопаш (с.) — 346, 348;
Лорет — 220, 274, 429;
Лукић В. — 211;
Лукић Реља — 213, 230, 242, 262, 265, 291, 342;
Лукићи (код Рогачице) — 481;
Луково (с.) — 25, 26, 28;
Лучани — 354;

Љ

Љубић* — 14, 147, 210, 472;
Љубовија (Д. и Г.) - 193, 194, 195, 196;
Љубовија — 193, 195, 317, 362, 374, 387, 388, 394, 398, 408, 409, 425, 426, 435, 454, 466, 477, 481, 484, 510, 511, 512, 577, 593, 618, 621;

М

Маглич (код Краљева) — 124;
Маглишић Јанко —• 579;
Мајданпек — 45, 51;
Максимовић Вел. — 575;
Мала Јасикова — 46;
Мала Металка — 650;
Мали Зворник — 193, 194, 195, 236, 237, 565, 618, 623;
Мали Врх — 184;
Малињак (к. 786) — 191;

Маљевине — 674;
 Маљен — 661;
 Ман, Бања (код Прибоја) — 131;
 Ман. Жича — 205;
 МанасијевхЉ Јово — 156, 172;
 Мандић Глигорије — 39, 82, 112,
 147, 188, 257, 286, 311, 358, 369, 403,
 465;
 Марино Брдо — 670, 674;
 Маричић Арсо — 443;
 Марков Камен — 24;
 Марковић Жика-Кољаш — 174,
 247;
 Марковица — 346, 642;
 Матарушка Бања (жел. ст.) — 250;
 Матковац (с.) — 625, 626;
 Међаши (с.) — 593, 601;
 Мијатовић Љубо — 316;
 Мијокови — 289, 471;
 Милаковићи (с.) — 551;
 Милановац (с. код Крепољина) —
 52;
 Милић Михајло — 219;
 Милићево Село — 366;
 Милосављевић Милисав — 134, 137,
 282;
 Милочај — 239, 252;
 Милошев Дол — 74;
 Милошевац (к. 963) — 540;
 Милошевић Милорад — 306, 325,
 583;
 Миљајев (генерал) — 490, 498;
 Миљаковина — 175, 245, 434, 438,
 503, 504;
 Миљановци — 618;
 Милић (поручник) — 263;
 Минићево — 27, 28, 54;
 Мириловац — 29;
 Мирковић Јагош — 129, 244, 489;
 Мироч — 48, 51;
 Митић Јован — 65, 181, 388, 461;
 Митић Шпиро — 43;
 Митрашиновићи (с.) — 562;
 Митровић Богосав — 251;
 Мичићи — 454, 459;
 Мишевићи — 277, 378;
 Мишчевић Милорад — 44;
 Мојсиње — 56, 80, 258, 503, 526;
 Моравица (река) — 330, 346, 354;
 Мртвица — 600;
 Мрчајевци — 80, 188, 245, 260, 261,
 525, 526;
 Мутић Душан — 474;
 Мухаџер Бабуш — 444;
 Муховац — 33, 41;
 Муховска Река — 495;
 Мушковина — 277, 378;

Н

Неготин — 51, 54;
 Недељковић Раја — 55, 80;
 Недић Ђорђе — 356;
 Немић Камен (к. 797) — 482, 483,
 484, 510;
 Ненезић Радојица — 402;
 Нешковић Благоје-Михаило — 316;
 Николићи — 399, 459, 483;
 Ниш — 26, 28, 29, 30, 490, 491;
 Нишка Бања — 490;
 Нова В'арош — 395;
 Нови Пазар — 213, 295, 322, 323,
 343, 384, 436, 498, 665;
 Ново Село — 33, 172, 494;
 Ново Село код Лознице — ви
 Петрово Поље;

О

Обарде — 488;
 Обло Брдо — 25;
 Обрадовић Милан — 253, 261;
 Обреновац — 233;
 Обров — 680, 683;
 Одоновце — 33;
 Одред НОП ибарски — 37, 61, 143,
 173, 322, 323, 343, 419, 420, 424, 425,
 426, 428, 429, 430, 439, 497, 503, 504,
 552, 556;
 Одред НОП косанички — 351, 450;
 Одред НОП други санџачки —
 130, 131;
 Одред НОП ужички — 64, 65, 66,
 83, 157, 316, 317, 351, 360, 381, 429,
 438, 439, 451, 453, 466, 506, 411, 512,
 554, 555, 562, 583, 587, 646, 647, 648,
 649, 650, 651, 652, 657, 658, 660, 661,
 662, 663, 664, 665;
 Одред НОП чачански — 149;
 Озорци — 509;
 Оперативни штаб за Косово и Ме-
 тохију — 201, 331, 439, 547;
 Ораовица — 180, 181, 190, 191, 220,
 273, 274;
 Орловац — 58;
 Орловска Гл. — 684;
 Орљани — 495;
 Осаница (река) — 53;
 Осмаци — 600;
 Острвица (к. 617) — 479;
 Оштро Копље — 114, 216, 319, 320,
 419, 496;

П

Павличић Милутин — 334;
 Павловић Миљко — 443;

- Паковраће — 325;
 Панић (поручник) — 373;
 Пантелић Милојица — 401;
 Пантовић Илија — 140;
 Папратиште — 180, 272, 273;
 Папраћа — 626;
 Параћин — 7, 15, 23;
 Пејовић Никола — 205;
 Песковити Пут (к. 611) — 509, 646, 650;
 Петровић Милан — 291;
 Петрово Поље — 535, 544, 594, 601;
 Пећ — 124;
 Пецка — 362;
 Паница (Г. и Д.) — 594;
 Пирот — 105;
 Плавна — 52;
 Плана (с.) — 29, 54;
 Пљевља — 128;
 Под — 563, 564;
 Подујево — 494, 495;
 Подпећ — 164;
 Пожега — 18, 83, 120, 149, 158, 183, 246, 253, 266, 268, 284, 289, 296, 334, 347, 353, 366, 376, 380, 400, 410, 411, 511, 582, 642, 648, 649;
 Полексић Д. Момчило — 322, 323;
 Пољци (к. 289) — 68, 212, 229, 252;
 Попивода Перо — 387, 407, 551, 560, 568;
 Поповић Владо — 402;
 Поповић Војо — 376, 387, 631;
 Поповић А. Коча — 100, 134, 137, 183, 439, 507, 517, 519;
 Поповић Миладин — 333;
 Поповић Ј. Томица — 34, 91, 152, 169, 413;
 Поповићи (с.) — 188;
 Попово Брдо — 38, 72;
 Попово Село — 178, 293;
 Поречка Река — 51;
 Поткрање — 26;
 Поток (к. 1125) — 293;
 Правишево — 277;
 Прањани — 327;
 Прељина — 210, 247, 418, 435, 505;
 Премеће — 308;
 Прибој — 130, 131, 679;
 Призрен — 124;
 Пријановићи (к. 391) — 646;
 Пријепоље — 404, 536, 679;
 Приморац Рудолф — 78, 93, 97, 119, 157, 282, 318, 364, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 430, 433, 434, 435, 437, 438, 440, 441, 442, 443;
 Приштина — 60, 63, 113, 126, 151, 166, 200, 294, 320, 323, 422, 424, 496, 503;
 Прњавор — 542, 618;
 Прогорелица — 249, 250, 637;
 Прокупље — 490;
 Пропљеница — 248;
 Прошић Вл. — 573;
 Прцијељ — 674;
 Пуач С. Дако — 573;
 Пукиш — 600, 601;
Р
 Равна (с.) — 26;
 Равна Гора — 301, 302, 662;
 Равне Њиве — 173;
 Радаљ — 194, 195;
 Раделић Душан — 196;
 Радмиловић Васо — 327;
 Радовић Миле — 582;
 Радојевић Драгомир — 340;
 Радуловић Миладин — 174;
 Ражањ — 23, 49;
 Ражиште — 562;
 Рајац — 308;
 Раковић брдо (код Подпећа) — 164;
 Раковић Предраг — 658;
 Ракочевевић Алекса — 205;
 Ралетићи (к. 623) — 503;
 Рамаћа — 411;
 Рамно Бучје — 33;
 Раена — 395;
 Расно (код Дуге Пољане) — 384, 396;
 Расово — 684;
 Расток — 680;
 Рашка — 118, 163, 173, 189, 213, 322, 384, 428, 430, 567, 665;
 Рибница (р.) — 499, 500;
 Риђаге (с.) — 325, 642;
 Ристић Чедомир — 219;
 Рогатица — 317;
 Рогачица — 357, 370, 374, 425, 426, 436, 454, 466, 477, 481, 482, 511, 618;
 Рогозна (пл.) — 434;
 Росуљево — 482;
 Рујиште — 326;
 Рудник (пл.) — 521;
 Рупај — 674;
 Рутоше — 563, 564;
С
 Сава (река) — 233;
 Савин Лакат — 244;
 Сазих Милун — 572;
 Салаш — 46, 47;
 Самарцић Јово — 453, 583, 586;

Саставци —• 27;
Св. Илија — 202, 203, 494;
Светозарево —• 15;
Сврачић (с.) — 579., 580;
Сврачково — 508;
Сврљиг — 26, 27, 50;
Секулић Радојица — 166, 223;
Секуловић Н. Шп. — 393;
Селачка (с.) — 27, 54;
Селичевица (пл.) — 490;
Селане —• 243;
Селашница —• 243;
Сиге (с.) — 52;
Симин Хан — 580;
Симић Пангелија — 563;
Сјеница — 404, 673, 679;
Скела (код Обреновца) — 233;
Скопље — 78, 88, 104, 490;
Скопска Црна Гора — 323;
Скорица — 22;
Скрајник — 388;
Слијепчевић Стево — 527;
Смиловац —• 29, 54;
Сокобања — 23, 27, 45;
Соколица — 222, 223;
Солинац — 58;
Софијанић Ратко — 37, 62, 63, 109,
115, 127;
Спреча (р.) — 604;
Срдић Душан — 522;
Стајчићи — 509;
Станић Драган — 60, 103, 211, 288,
340, 373;
Станишић Милија — 413, 557;
Стануловићи —• 173;
Сгапари — 561;
Старо Село — 524;
Степановићи — 507;
Стојаковић Миленко — 39, 257, 286,
311, 358, 465;
Стојковац — 231;
Страњани —• 642;
Стрмац (В. и М., к. 679) — 246, 505;
Сгупари — 628;
Суводол — 51, 53;
Сухарна — 171, 172;
Сухопоље —• 579;

Т

Табановићи (с.) — 289, 367, 440;
Тавник — 147, 239, 425, 504;
Танасковић Рајко — 67, 226, 329,
376, 532, 536;
Тара Пл. — 316;
Татарац Светислав — 55, 176, 184,
304, 365, 367;

Тврдићи — 650;
Тегаре — 622, 623;
Тодоровић Дим. — 590;
Тодоровић Љубо — 159;
Толбухин (совј. маршал) — 60;
Томашевац — 520, 523;
Томашевић Марко — 443;
Томовић Душан — 75, 255, 278, 302,
315, 379, 470, 564;
Точилово — 396;
Трбушани —• 471;
Трговиште — 212, 229, 262;
Трепча — 321, 427, 497;
Тресибаба — 26, 27, 49, 55;
Трикић Саво — 141, 189, 230, 242,
262, 265, 291, 342;
Трнава — 438;
Трновац Перо — 522;
Тузла — 605, 618;
Туријак — 314;
Тучково — 266;

Ћ

Ћафа (к. 1048) — 494;
Ћејван Идриз — 60, 103, 288, 373;
Ћуприја — 7, 15;

У

Увац — 674;
Угљарски Крш (к. 1297) — 493;
Удовичићи —• 354, 642;
Ужице — 7, 11, 12, 66, 83, 105, 120,
146, 156, 157, 175, 246, 282, 286, 303,
309, 329, 334, 339, 353, 357, 359, 363,
364, 370, 380, 388, 395, 410, 451, 474,
511, 512, 539, 553, 594, 658;
Умка — 232, 233;
Урошевац — 119, 124, 200, 444;
Урошевић Средоје — 111, 126, 143,
144, 146, 164, 185, 229, 248, 254, 284,
335, 336, 353, 383, 396;

Ф

Филиповић Крсто — 333, 334, 550;

Х

Халиновићи — 277, 378, 469;
Хан Пијесак —• 593;
Хаџимуртезић Халил — 129, 244,
489;
Хооватић Валентин — 62, 115, 215,
219, 327, 387, 407, 560;
Хоџа Фадил — 333, 550;

Ц

Цапарде — 600;
Цапарићи — 618;
Цветковић Панта — 43;
Цветковић Раде — 156, 172;
Цветковић Чедомир — 275;
Церје — 124, 504, 528;
Церовић В. — 99;
Цикоте — 130, 131;
Црљенице — 128;
Црнајка — 52;
Црнатово — 173;

Црни Врх (к. 863) — 128, 488, 507;

Ч

Чађавица — 597;
Чакман Стево — 196;
Чачак — 18, 56, 80, 105, 110, 115,
146, 183, 262, 266, 284, 287, 296, 305,
306, 317, 324, 325, 329, 334, 335, 366,
374, 436, 437, 438, 480, 500, 506, 582,
642, 658;
Челић — 600, 601, 603, 607;
Челице — 222;
Чемерница (р.) — 500;

Чемерно (пл.) — 553;
Честелин — 202;
Четаница (к. 1385) — 74;
Читлук — 384, 624;
Чкане — 223';
Чорак Раде — 139, 263, 265;
Чукарица (Београд) — 232;
Чукојевац — 184;

Ш

Шарган — 582;
Шековићи — 602, 603, 626;
Шепак — 461;
Шеет (к. 783) — 479;
Шетка (с.) — 22;
Шид — 374;
Шипачина — 173;
Шкрбовић Бошко — 75, 225, 278,
302, 315, 379, 470, 564;
Шобот Радован — 399, 408, 409,
582;
Шошкић Видо — 177, 308, 453;
Шошкић Комлен — 355;
Штубик — 47, 52, 53, 54;
Шумарица — 158, 425;
Шушковић Иван — 199.



С А Д Р Ж А Ј

БОРБЕ У СРБИЈИ 1944 ГОДИНЕ
(9 новембар — 31 децембар)

Документа јединица Народноослободилачке војске

	Страна
Извод из књиге примљених депеша Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 9 до 11 новембра 1944 године — — — — —	7
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде од 11 новембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о ситуацији на положају Бригаде — — • — — — — —	9
Извештај Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 11 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о активности непријатеља на отсеку Гунцати' — Бресница — — —	11
Заповест Штаба Двадесет пете НО дивизије од 11 новембра 1944 год. <i>штаквовима</i> бригада за марш правцем Крагујевац — Гружа — — — — —	12
Наређење Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 11 новембра 1944 год. штабовима бригада за марш са просторије Параћин — Ћуприја — Светозарево на просторију Ваљева —	15
Обавештење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 12 новембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о ситуацији на фронту Пожега — Чачак — — — — —	18
Извештај Штаба Четрдесет <i>пете</i> НО дивизије од 12 новембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о дејствима јединица од 3 септембра до 3 новембра — — — — —	21
Извештај Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 12 новембра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о борбама код Бујановца — — — — —	31
Обавештење Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 13 новембра 1944 год. штабовима бригада и самосталним јединицама да је Дивизија привремено стављена под оперативно руководство Главног штаба НОВ и ПО Србије — — — — —	35
Извештај Штаба Двадесет друге НО дивизије од 13 новембра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о распореду својих јединица — — — — —	36
Наређење Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 14 новембра 1944 год. Штабу Петнаесте мајевичке ударне бригаде да смени јединице Шесте пролетерске бригаде на положају Бумбарево Брдо — Бреснички Крш — Попово Брдо — •	38
Извештај Штаба Двадесет пете српске бригаде од 14 новембра 1944 год. Штабу Четрдесет шесте НО дивизије о борбама од 8 до 11 новембра — — — — —	39

	Страна
Извештај Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 15 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о дејствима дивизија у Источној Србији од 15 до 30 септембра — —	45
Извод из Операциског дневника Штаба Друге крајишке ударне бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 30 октобра до 15 новембра 1944 године — — — — — — — — — —	56
Наређење Штаба Двадесет друге НО дивизије од 15 новембра 1944 год. штабовима бригада за садејство бугарским јединицама у ослобођењу Вучитрна и Приштине — —	60
Додатак наређењу <i>Штаба</i> Двадесет друге НО дивизије од 15 новембра 1944 год. штабовима бригада за садејство бугарским јединицама у ослобођењу Вучитрна и Приштине —	63
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 15 новембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о ситуацији на положају — — — — — — — — — —	64
Наређење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 15 новембра 1944 год. Штабу Четрнаесте српске ударне бригаде да онемогући непријатељу извлачење комуникацијом Ужице — Косјерићи — — — — — — — — — — — — — —	66
Извештај Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 16 новембра 1944 год. Штабу Првог пролетерског <i>корпуса</i> НОВЈ о ситуацији на фронту и о распореду јединица — — — — —	68
Извод из Операциског дневника Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 1 до 15 новембра 1944 године — — — — —	69
Извештај Штаба Пете санџачке ударне бригаде од 16 новембра 1944 год. Штабу Тридесет оедме НОУ дивизије о борбама с Немцима на положају Четаница — Милошев Дол — Доњи Горачићи — — — — — — — — — — — — — —	74 /
Обавештење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 17 новембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о распореду јединица Седамнаесте и Двадесет треће НОУ дивизије и јачини и распореду непријатељских снага — — — — —	76
Наређење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 17 новембра 1944 год. штабовима Двадесет пете и Друге пролетереке дивизије за ослобођење Краљева — — — — — — — — — —	78
Заповест Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 17 новембра 1944 год. штабовима бригада за напад на непријатеља на линији: Чачак — Мојсиње — Мрчајевци — Бресница — Гунцати — — — — — — — — — — — — — — — —	80
Заповест Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 17 новембра 1944 год. штабовима бригада за садејство јединицама Црвене армије приликом пресецања комуникације Пожега — Ужице — — — — — — — — — — — — — — — —	
Извештај Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 17 новембра 1944 год. Штабу Тринаестог <i>корпуса</i> НОВЈ о борбама око Гњилана — — — — — — — — — — — — — — — —	
Извештај Главног штаба НОВ и ПО Србије од 18 новембра 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о бројном стању људства, возила и етоке — — — — — — — — — — —	
Извештај Главног штаба НОВ и ПО Србије од 18 новембра 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о преговорима Бугара са шиптарским јединицама које су се налазиле у служби окупатора — — — — — — — — — — — — — —	0

	Страна
Извештај Штаба Седмнаесте НОУ дивизије од 22 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ситуацији на фронту Краљево — Ч'ачак — Ужице — — — —	146
Обавештење Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде Двадесет треће НОУ дивизије од 22 новембра 1944 год. Штабу Девете српске ударне бригаде исте дивизије о оттуацији на свом положају — — — — — — — — — —	148
Предлог Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 22 новембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ да се обуставе дејстза у рејону Пожеге — — — — — — — — — —	149
Извештај Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 22 новембра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о ослобођењу Гњилана и Приштине и о ситуацији на Косову — — — —	151
Извештај Штаба Двадесет шесте српске бригаде од 22 новембра 1944 год. Штабу Четрдесет шесте НО дивизије о борбама од 29 октобра до 4 новембра — — — — — — — —	153
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 23 новембра 1944 год. Штабу Седмнаесте НОУ дивизије да отежава извлачење Немаца комуникацијом Краљево — Ужице — — — — — — — — — —	156
Извештај Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 23 ноцембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ситуацији на фронту Краљево — Ужице — — — — — — — —	157
Обавештење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 23 новембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о ситуацији у Ибарској долини и око Краљева — — — — — — — —	160
Наређење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 23 новембра 1944 год. Штабу Двадесет пете НО дивизије да се повеже са Штабом Друге пролетерске дивизије под чију је команду стављен — — — — — — — — — —	162
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 23 новембра 1944 год. Штабу Двадесет пете НО дивизије за рушење комуникације Рашка — Краљево — — — — — — — —	163
Извештај Штаба Четврте санџачке ударне бригаде од 23 новембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борбама с Немцима на положају Бања — Подпећ — — — —	164
Наређење Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 23 новембра 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Приштина — Липљан — Гњилане и сређиваше јединица — — — — — — — — — —	166
Извештај Штаба Двадесет шесте српске бригаде од 23 новембра 1944 год. Штабу Четрдееет шесте НО дивизије о борбама бригаде од 9 до 12 новембра — — — — — — — — — —	170
Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 23 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама с Немцима у рејону Рашке — — — — — — — — — —	173j
Извештај Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 24 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ситуацији на фронту Краљево — Ужице — — — — — — — —	175
Извештај Штаба Шесте српске бригаде од 24 новембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о ситуацији бригаде на положају од Добрих Страна до Замчања — — — — — — — —	176
Извештај Штаба Оеме српске бригаде од 24 новембра 1944 год. Штабу Двадесет друге НО дивизије о борбама за ослобођење Вучитрна — — — — — — — — — —	176
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 24 новембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о нападу на Ораовицу и Папратиште — — — — — — — —	176

	Страна
Извештај Штаба Двадесет пете НО дивизије од 24 новембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о распореду својих јединица — — — — —	181
Наређење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 25 новембра 1944 год. штабовима дивизија за поседање положаја, прелаз на десну обалу Западне Мораве и пресецање комуникације Чачак — Пожега — — — — —	183
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 25 новембра 1944 год. Штабу Двадесет пете НО дивизије за пробој непријатељске одбране на отсеку М. Врх — Чукојевац —	184
Заповест Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 25 новембра 1944 год. штабовима бригада за смену јединица Двадесет пете и делова Двдееет треће НОУ дивизије — — —	186
Извештај Штаба Шесте пролетерске бригаде од 25 новембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о борбама на комуникацијама Мрчајевци — Поповићи и Мрчајевци — Бумбареве Брдо — — — — —	188
Извештај Штаба Петнаесте мајевичке ударне бригаде од 25 новембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о ситуацији на положају Бресница — Гунцати — — — — —	189
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 25 новембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о борбама од 18 до 24 новембра — — — — —	190
Извештај <i>Штаба</i> Седамнаесте ударне бригаде од 25 новембра 1944 год. Штабу Двдееет осме НОУ дивизије о борбама на линији Љубовија — Зворник — Ковиљача — Лозница —	193
Извештај Штаба Двадесет прве ударне бригаде од 25 новембра 1944 год. Штабу Двдееет осме НОУ дивизије о борбама бригаде од 15 до 24 новембра — — — — —	197
Извештај Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 25 новембра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о ситуацији на Косову и о распореду својих јединица — — — — —	20&
Извештај Штаба Двдееет седме српске бригаде од 25 новембра 1944 год. Штабу Четрдееет шесте НО дивизије о борбама бригаде од 1 до 25 новембра — — — — —	202
Извештај Штаба Треће ударне бригаде од 26 новембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о прелазу преко Ибра	205
Заповест Штаба Друге крајишке ударне бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 26 новембра 1944 год. штабовима батаљона за смену јединица Двдееет треће НОУ дивизије и делова Црвене армије на положају Прељина — Љубић — Вранићи — — — — —	210
Извештај Штаба Шесте пролетерске бригаде од 26 новембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о распореду батаљона на положају Пољци — Трговиште — — — — —	212
Наређење" Штаба Двдееет друге НО дивизије од 26 новембра 1944 год. штабовима бригада за покрет еа просторије Вучитрн — Косовска Митровица на просторију Рашка — Нови Пазар — — — — —	213
Извештај Штаба Двдееет друге НО дивизије од 26 новембра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о борбама за ослобођење Вучитрна и Косовске Митровице — — — — —	215
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 26 новембра 1944 год. Штабу Двдееет треће НОУ дивизије о ситуацији на положају Ораовица — Лорет — — — — —	220

Извештај Штаба Четврте санџачке ударне бригаде од 26 новембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби против Немаца на положајима Челице, Друглићи и Соколица — — — — — — — — — —	Г232*4
Извештај Штаба Пете санџачке ударне бригаде од 26 новембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби против Немаца на положају Битовик — Кукања — — — —	224 >
Обавештење Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 26 новембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о распореду својих јединица и борбама које је дивизија водила — — — — — — — — — —	226
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 27 новембра 1944 год. Штабу Двадесет пете НО дивизије за прелаз преко Ибра — — — — — — — — — —	227
Извештај Штаба Шесте пролетерске бригаде од 27 новембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о ситуацији на положају Пољци —> Трговиште — — — — — — — —	229
Извештај Штаба Петнаесте мајевичке ударне бригаде од 27 новембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о смени јединица Друге крајишке бригаде на положају Вучја Главница — Стојковац — Бумбарово Брдо — — — —	231
Извод из Операциског дневника Штаба Двадесет осме НОУ дивизије од 20 октобра до 20 новембра 1944 године — — — — — — — — — —	232
Заповест Штаба Шесте пролетерске бригаде од 28 новембра 1944 год. штабовима батаљона за напад на села: Милочај, Тавник, Вољавчу и Бресницу — — — — — — — — — —	239
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 28 новембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о ситуацији на положају — — — — — — — — — —	242
Извештај Штаба Треће санџачке ударне бригаде од 28 новембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби против Немаца на положају Сељашница — Сељане — — — —	243
Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 29 новембра 1944 год. о ситуацији на сектору Ибар — Западна Морава — — — — — — — — — —	245
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 29 новембра 1944 год. Штабу Двадесет пете НО дивизије да избије на линију Лазац — Каона — Горњи Дубац — Пропљеница — — — — — — — — — —	248
Извештај Штаба Треће српске ударне бригаде од 29 новембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о форсирању Ибра —	249
Извештај Штаба Шесте пролетерске бригаде од 29 новембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о ситуацији на положају Бригаде — — — — — — — — — — — — — — — —	251 •
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 30 новембра 1944 год. Штабу Двадесет пете НО дивизије за покрет у правцу Пожеге — — — — — — — — — — — — — — — — — —	253
Заповест Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 30 новембра 1944 год. штабовима бригада за смену јединица Двадесет треће ударне и Двадесет пете НО дивизије — — — — — — — — — —	255
Извод из Операциског дневника Штаба Друге крајишке ударне бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 16 до 30 новембра 1944 Јгодине — — — — — — — — — — — — — — — — — —	257
Извештај Штаба Шесте пролетерске бригаде од 30 новембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о ослобођењу Мрчајеваца —	260

Заповест Штаба Шесте пролетерске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 30 новембра 1944 год. штабовима батаљона за напад на Чачак — — — — — — — — — —	262
Обавештење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 30 новембра 1944 год. Штабу Четрдесет пете НО дивизије о престојећем нападу на Тучково и о пресецању комуникације Чачак —• Пожега — — — — — — — — — —	266
Наређење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 30 новембра 1944 год. штабовима бригада и Штабу Двадесете бригаде Четрдесет пете НО дивизије за ослобођење Пожеге	268
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 30 новембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о дејствима бригаде од 14 до 28 новембра — — — — —	271
Извештај Штаба Пете санџачке ударне бригаде од 30 новембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби против Немаца на положају Доњи Горачићи — Халиновићи — — — — — — — — — —	277
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 1 децембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ да Двадесет трећа НОУ дивизија изврши форсирање Дрине — — — — —	281
Наређење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 1 децембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије за ослобођење Ужица — — — — — — — — — —	282
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 1 децембра 1944 год. Штабу Двадесет пете НО дивизије да пресече комуникацију Чачак —• Пожега и садејствује у ослобођењу Чачка — — — — — — — — — —	284
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде од 1 децембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о форсирању Ибра и убацивању Првог батаљона у неослобођени део Краљева — —• — — — — — — — — — —	285
Наређење Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 1 децембра 1944 год. штабовима бригада за ослобођење Ужица — — — — — — — — — —	286
Наређење Штаба Друге крајишке ударне бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 1 децембра 1944 год. штабовима батаљона да потискују непријатеља према Чачку — — — — — — — — — —	287
Наређење Штаба Шесте пролетерске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 11 децембра 1944 год. штабовима батаљона да се пребаце на просторију Мијоковци — Табановићи и изврше напад на Пожегу — — — — — — — — — —	289
Извод из Операциског дневника Штаба Осме српске бригаде Двадесет друге НО дивизије од 16 до 30 новембра 1944 године — — — — — — — — — —	292
Наређење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 1 децембра 1944 год. штабовима бригада за смену јединица Седамнаесте НОУ дивизије и напад на непријатеља дуж комуникације Чачак — Пожега — — — — — — — — — —	296
Обавештење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 1 децембра 1944 год. Штабу Четрдесет пете НОУ дивизије о неуспелом нападу на Каблар и припремама за нови напад —• — — — — — — — — — —	299
Извештај Штаба Пете санџачке ударне бригаде од 1 децембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби - против Немаца на положају Равна Гора — Алин Брег —•	V 301

	Страна
Наређење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 2 децембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије за форсирање Дрине, а Другој пролетерској, Седамнаестој ударној, Двадесет. петој и Четрдесет петој НО дивизији за ослобођење Ужица —• — — —• — — — — —• — — —	303
Извештај Штаба Треће српске ударне бригаде од 2 децембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о борбама за ослобођење Чачка од 29 новембра до 2 децембра — —	305
Извештај Штаба Шесте српске ударне бригаде од 2 децембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о распореду батаљона и њиховим дејствима од 30 новембра до 2 децембра — — — — — — — — — — — — — — — — —	307
Заповест Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 2 децембра 1944 год. штабовима бригада и Штабу Четрдесет пете НО дивизије за ослобођење Ужица —• — — — — —• — — —	309
Извештај Штаба Двадесет пете НО дивизије од 2 децембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о распореду и дејствима евојих бригада — — —• — — — — — — —	312
Извештај Штаба Пете санџачке ударне бригаде од 2 децембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби против Немаца на положају Туријак —• Говењак —• —	314
Извештај Штаба Ужичког НОП одреда од 2 децембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о распореду батаљона и њиховим дејствима —• — — — — — — — — — — —	316
Обавештење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 3 децембра 1944 год. шефу совјетске војне мисије о распореду јединица на територији Србије — — — — — — — — — — —	317
Извод из Операциског дневника Штаба Тринаестог корпуса НОВЈ од 16 новембра до 1 децембра 1944 године — —•	318
Извештај Штаба Тринаестог корпуса НОВЈ од 3 децембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ослобођењу Новог Пазара —• — — — — — — — — — — — — — — —	323
Извештај Штаба Треће српске ударне бригаде од 3 децембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о ослобођењу Чачка — — — — — — — — — — — — — — — — —	324
Извештај Штаба Двадесет друге НО дивизије од 3 децембра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о борби против четника код Косовске Митровиће —• —• — — —• — — —	326
Наређење Двадесет треће НОУ дивизије од 3 децембра 1944 год. штабовима бригада да се пребаце са просторије Горња Добриња — Прањани — Брајићи на просторију Ваљева	327
Наређење Штаба Двадесет пете НО дивизије од 3 децембра 1944 год. штабовима бригада да онемогућавају извлачење немачких снага у цравцу Ужица — — — — —• —• — —	329
Извештај Оперативног штаба НОВ и ПО за Космет од 4 децембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО за Србију о ситуацији на Космету —• — — —• — — — — —• — — — — —	331J
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 4 децембра 1944 год. Штабу Двадесет пете дивизије за напад на Пожегу и Ужице — — — — — — — — — — — — — — — — —	
Извештај Штаба Друге пролетерске дивизије од 4 децембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о ослобођењу Чачка — — — — — — — — — — — — — — — — —	

Наређење Штаба Друге крајишке ударне бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 4 децембра 1944 год. штабовима батаљона да непријатељу онемогуће извлачење комуникацијом Ужице — Варда —* Ваљево — — — —	339
Заповест Штаба Шесте пролетерске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 4 децембра 1944 год. штабовима батаљона да избију на линију Јелова Гора — Варда и нападно Дуб —	340
Извештај Штаба Осме српске бригаде од 4 децембра 1944 год. Штабу Двадесет друге НО дивизије о ослобођењу Новог Пазара — — — — — — — — — —	343
Извештај Штаба Двадесет пете НО дивизије Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о дејствима дивизије од 29 новембра до 4 децембра 1944 године — • — — — — — — — —	345
Наређење Штаба Двадесет пете НО дивизије од 4 децембра 1944 год. штабовима бригада за напад на Пожегу — —	347
Извештај Штаба Првог батаљона од 4 децембра 1944 год. Штабу Двадесет четврте српске бригаде Четрдесет пете НО дивизије о борби против Немаца код села Доње Кошље —	349
Извештај Главног штаба НОВ и ПО Србије од 5 децембра 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о распореду јединица на територији Србије — — — — — — — — — —	351
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 5 децембра 1944 год. Штабу Двадесет пете НО дивизије за напад на Пожегу и Ужице — — — — — — — — — —	353
Извештај Штаба Шесте српске ударне бригаде од 5 децембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о борбама против Немаца у рејону Лучана. — — — — — — — — — —	354
Наређење Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 5 децембра 1944 год. штабовима бригада и Штабу Четрдесет пете НО дивизије за напад на Ужице, Рогачицу и Бајину Башту	357
Заповест Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 5 децембра 1944 год. штабовима бригада за напад на Ужице — — —	359
Наређење Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 5 децембра 1944 год. Штабу Двадесет четврте српске бригаде да затвори аравац Ваљево — Пецка — Љубовија — • — —	362
<i>Наређење</i> Главног штаба НОВ и ПО Србије од 6 децембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ да избије на Дрину и непријатељу онемогући извлачење комуникацијом Ужице — Зворник — Лозница и Ужице — Вишеград	363
Наређење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 6 децембра 1944 год. штабовима дивизија за ослобођење Ужица — —	364
Извештај Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 6 децембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ослобођењу Чачка и Гуче и о борбама око Пожеге — — — — —	366
Заповест Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 6 децембра 1944 год. штабовима бригада да се пребаце на просторију Лозница — Крупањ — • — — — — — — — — — —	388
Извештај Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 6 децембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама против Немаца на комуникацијама Варда — Ужице и Рогачица — • Ужице — — — — — — — — — —	370
Извештај Штаба Друге крајишке ударне бригаде од 6 децембра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о борбама - с непријатељем у рејону Варде — — — — — — — — — —	371

	Страна
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 12 децембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о борбама за ослобођење Љубовије — • — — — —	409
Наређење Штаба Двадесет пете НО. дивизије од 12 децембра 1944 год. штабовима бригада за ослобођење Пожеге и гоњење непријатеља у правцу Ужица — — — — —	410
Заповест Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 12 децембра 1944 год. штабовима бригада за садејство јединицама Седамнаесте НОУ дивизије приликом форсирања Дрине —	411
Извештај Штаба Четрдесет шесте НО дивизије Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о борбама и еитуацији на Космету од 27 новембра до 12 децембра 1944 године — — — —	413
Извод из Операциског дневника Главнот штаба НОВ и ПО Србије од 11 новембра до 13 децембра 1944 године — —	414
Наређење Штаба Четврте пролетерске бригаде од 13 децембра 1944 год. штабовима батаљона за напад на Ужице и преесецање комуникације Ужице —• Вишеград —• — — —	451
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 13 децембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о борбама за ослобођење Љубовије — — — — —	454
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 13 децембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о дејствима бригаде од 29 новембра до 13 децембра — —	455
Заповест Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 14 децембра 1944 год. штабовима бригада и Штабу Двадесет оеме НОУ дивизије за форсирање Дрине на отсеку Балатун — Шепак — — — —	461
Наређење Двадесет треће НОУ дивизије од 14 децембра 1944 год. штабовима бригада за ослобођење Љубовије — — — —	466
Извештај Штаба Пете санџачке ударне бригаде од 14 децембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби против Немаца на положају Доњи Горачићи — Златарско Брдо — Халиновићи — — — — —	469
Извод из Операциског дневника Штаба Друге крајишке ударне бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 30 новембра до 15 децембра 1944 године —• — — — — —	471
Извештај Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 15 децембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о дејствима дивизије од 1 до 15 децембра — —• — — — — —	476
Извештај Штаба Треће санџачке ударне бригаде од 15 децембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби против Немаца на положају Обарде — Црни Врх — Вуково Брдо — Козица — —• — — — — —	488
Извештај Главнот штаба НОВ и ПО Србије Врховном штабу НОВ и ПОЈ о операцијама у Србији од 14 октобра до 15 децембра 1944 године ~ —• — — — — —	489
Извод из Операциског дневника Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 16 новембра до 15 децембра 1944 године — —	520
Извештај Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 16 децембра 1944 год. Штабу Јужне оперативне групе о форсирању Дрине — — — — — — — — — — —	535

Заповест Штаба Осме српске бригаде Двадесет друге НО дивизије од 16 децембра 1944 год. штабовима батаљона да спрече извлачење непријатеља у правцу Пријепоља —	536
Заповест Штаба Двадесет пете НО дивизије од 16 децембра 1944 год. штабовима бригада за гоњење непријатеља правцем Ужице — Вишеград — — — — — — — —	539
Заповест Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 16 децембра 1944 год. штабовима бригада за марш правцем Козјак — Лешница — Прњавор — — — — — — — —	542
Заповест Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 17 децембра 1944 год. штабовима дивизија за форсирање Дрине — — — — — — — —	544
Извештај Оперативног штаба НОВ и ПО за Косово и Метохију од 17 децембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ситуацији на Космету и о распореду јединица — — — — — — — —	547
Наређење Штаба Двадесет друге НО дивизије од 17 децембра 1944 год. штабовима бригада Пете албанске НО дивизије да смене јединице Осме и Дванаесте српске бригаде — — — — — — — —	550
Обавештење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 19 децембра 1944 год. шефу совјетске војне мисије о распореду и задацима наших јединица — — — — — — — —	552
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 19 децембра 1944 год. штабовима бригада за уништење остатака разбитих четничких јединица које су се прикупљале на планини Чемерно — — — — — — — —	553
Заповест Штаба Двадесет друге НО дивизије од 19 децембра 1944 год. штабовима бригада за напад на непријатеља на линији Бродарево — Бијело Поље — — — — — — — —	558
Наређење Штаба Шеете српске ударне бригаде Друге пролетерске дивизије од 20 децембра 1944 год. штабовима батаљона за смену јединица Четврте пролетерске бригаде на положају Долови — Стапари — — — — — — — —	561
Извештај Штаба Пете санџачке ударне бригаде од 20 децембра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о борби против Немаца на положају Под — Кунице — Рутоше — — — — — — — —	563
Извештај Штаба Двдееет четврте српске бригаде Штабу Четрдесет пете НО дивизије о борбама бригаде од 16 до 20 децембра 1944 године — — — — — — — —	565
Наређење Штаба Двадесет друге НО дивизије од 23 децембра 1944 год. Дееетој српској бригади да остане на простору Бродарево — Бијело Поље, а Осмој и Дванаестој српској бригади да изврше покрет према Косовској Митровици и Рашкој — — — — — — — —	567
Заповест Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 24 децембра 1944 год. штабовима бригада за форсирање Дрине — — — — — — — —	568
Извештај Штаба Двадесет четврте НО дивизије од 26 децембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о дејствима дивизије од 10 до 25 децембра — — — — — — — —	571
Извештај Штаба Другог батаљона од 27 децембра 1944 год. Штабу Двадесет четврте српске бригаде Четрдесет пете НО дивизије о дејствима Батаљона од 16 до 27 децембра — — — — — — — —	573
Извештај Штаба Четрнаесте српске ударне бригаде од 29 децембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о дејствима Бригаде од 14 до 28 децембра — — — — — — — —	576

	Страна
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 30 децембра 1944 год. штабовима бригада и командама јединица за пребацивање са просторије Чачак — Пожега у Београд	582
Извештај Штаба Шесте српске ударне бригаде од 30 децембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о борбама с непријатељем у рејону Кремне — — — — —	589
Извештај Главног штаба НОВ и ПО Србије Врховном штабу НОВ и ПОЈ о операцијама на Дрини од 15 до 31 децембра 1944 године — — — — —	590
Извештај Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 31 децембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о дејствима дивизије од 15 до 31 децембра — — — — —	617
Извод из Операциског дневника Друге пролетерске дивизије од 11 новембра до 31 децембра 1944 године — — — — —	631
Извод из Операциског дневника Штаба Двадесет друге НО дивизије од 1 до 31 децембра 1944 године — — — — —	665
Регистар — — — — —	685



Технички уредник
Џинић Драгослав, мајор

Коректори
Рибар Нада
Лаћимић Вера

Рукопис предат у штампу септембра 1956
Штампање завршено фебруара 1957 год.
Тираж 3.000 примерака

И С П Р А В К А

<i>Страна</i>	<i>Ред</i>	<i>Своји</i>	<i>Треба</i>
326	4 одоздо	Бошковић	Вошковић,
327	9 одоздо	и рејону	у рејону
395	6 и 16 одоздо	Расно	Расна
506	20 одозго	XXII	XII
541	1 одозго	Ђетење	Ђетиње
556	23 одозго	28 бригаде	28 бригада
624	17 одозго	23 децембра	22 децембра